

UNIVERSIDAD COMPLUTENSE DE MADRID
FACULTAD DE FILOLOGÍA

TESIS DOCTORAL

**Manuales judeo-árabes de interpretación de sueños en época
medieval**

MEMORIA PARA OPTAR AL GRADO DE DOCTOR

PRESENTADA POR

Blanca Villuendas Sabaté

Directores

María Ángeles Gallego García
Gideon Bohak

Madrid, 2017

© Blanca Villuendas Sabaté, 2016

UNIVERSIDAD COMPLUTENSE DE MADRID

FACULTAD DE FILOLOGÍA

Instituto Universitario de Ciencias de las Religiones

TESIS DOCTORAL

**Manuales judeo-árabes de Interpretación de
sueños en época medieval**

MEMORIA PARA OPTAR AL GRADO DE DOCTOR

PRESENTADA POR

Blanca Villuendas Sabaté

DIRECTORES

María Ángeles Gallego

Gideon Bohak

Madrid, 2016

“És quan dormo que hi veig clar”

J. V. Foix

Agradecimientos

A todas las personas que me han acompañado en este fascinante trayecto y a mis directores por indicarme el camino.

A tu, mare, per ensenyar-me a créixer.

ÍNDICE DE CONTENIDOS

I. PRESENTACIÓN	9
1. Resumen	9
2. Summary	12
3. Metodología de la investigación	15
II. CONTEXTO Y PRECEDENTES DE LA PRODUCCIÓN ONIROCRÍTICA EN LA GUENIZA DE EL CAIRO	22
1. Preliminares	22
2. Antecedentes en el Oriente Próximo	31
i. Las listas de presagios y el <i>Libro de sueños asirio</i> en Mesopotamia	31
ii. El Papiro egipcio Chester Beatty III y el Papiro demótico	41
iii. La Biblia	44
iv. El <i>Oneirocriticon</i> de Artemidoro Daldiano y su contexto	52
v. El Talmud de Babilonia	57
vi. El <i>Somniale Danielis</i>	63
3. La onirocrítica árabe clásica	66
i. Periodo formativo	66
ii. Fragmentación de la tradición	86
iii. Ecos en otras lenguas	94
4. La onirocrítica hebrea medieval de contexto islámico	99
III. MANUALES JUDEO-ÁRABES DE ONIROCRÍTICA DE LA GUENIZA	114
1. Introducción	114
i. Descripción del corpus	114
ii. Criterios de edición	118
iii. Estudio lingüístico	121
2. Manuales de autores judíos	129
i. Anónimos de inspiración talmúdica	129
a. Edición de fragmentos del <i>Tafsīr al-Manāmāt</i> talmúdico T-S NS.322.18, MS Heb.f.56/30, OR 5565C.11, T-S AS 173.100, JRUL A 1153, T-S AS 161.99, T-S Ar.51.38 ^a , Mosseri, VI.2.2, T-S 8Ka2.4, T-S NS 322.91, T-S NS 322.94, T-S Misc.25.75, T-S 10 ka1.2 (ff. 3 y 4)	129

b. Análisis de los contenidos y edición sinóptica de los fragmentos del <i>Tafsīr al-Manāmāt</i> de influencia talmúdica.	158
c. CUL, T-S NS 307.32	180
d. CUL, T-S Ar.48.54	187
ii. Versión JA del <i>Pitrón Ḥalomot</i> del Pseudo-Hai Gaón	195
a. Edición de fragmentos T-S Ar.43.95, T-S Ar.11.17, Or.5563G.22, T-S Ar.51.41, T-S Misc.6.156, T-S NS 322.39, T-S Ar.31.107, T-S Misc.8.75, T-S Ar.43.232, T-S Ar.43.99 y T-S AS 172.181	195
b. Análisis de los contenidos y edición sinóptica de los fragmentos	226
3. Manuales de autores musulmanes	258
i. <i>Kitāb Tafsīr al-manāmāt</i> atribuido a Ibn Sīrīn	258
a. Edición de los fragmentos CAJS Halper 148, EVR ARAB I 2227 (1), EVR ARAB II 2343, JTS ENA 2881,5-6, EVR ARAB II 2177 (3) y JTS ENA 2946,4-7	259
b. Edición sinóptica de los fragmentos CAJS Halper 148, EVR ARAB I 2227 (1), EVR ARAB II 2343, JTS ENA 2881, 5-6, EVR ARAB II 2177 (3) y JTS ENA 2946, 4-7	290
i. Introducciones a otros <i>Kitāb Tafsīr al-manāmāt</i> atribuidos a Ibn Sīrīn	305
a. Edición de los fragmentos T-S K6.103 y EVR ARAB II 2177 (2)	305
b. Edición sinóptica de T-S K6. 103 y EVR ARAB II 2177 (2).	308
c. Edición de los fragmentos T-S 8Ka2.1 y T-S 8Ka.2.2.	309
d. Edición sinóptica de T-S 8Ka2.1 y T-S 8Ka.2.2.	312
ii. <i>Kitāb Ta'bīr al-ru'yā</i>	313
a. Edición y comentario de los fragmentos T-S NS 220.11, Ms. Heb.e.100/44, Mosseri VI.27.1 y T-S Ar.29.47; T-S Ar.50.233, T-S NS 339.68 y T-S NS 339.78.	315
iii. Variantes del <i>Kitāb Ta'bīr al-ru'yā</i>	346
a. Edición de los fragmentos T-S 10 ka1.2 (ff. 1 y 2), T-S 8Ka2.3, JTS ENA 2691.1-2, T-S NS 164.114, T-S NS 164.163, T-S Misc.8.68, T-S Ar. 30.291, T-S Ar.30.310 y T-S Misc.28.110	347
b. Edición sinóptica de T-S 10 ka1.2 (ff. 1 y 2), T-S 8Ka2.3, JTS ENA 2691.1-2, T-S NS 164.114, T-S NS 164.163, T-S Misc.8.68, T-S Ar. 30.291, T-S Ar.30.310 y T-S Misc.28.110	365
c. Edición y comentario de Budapest 390	376

d. Edición y comentario de CUL, T-S Ar.43.134	380
e. Edición de CUL, T-S Ar.30.166, T-S Ar. 52.212, T-S Ar.36.69 y T-S NS 322.96	382
iv. <i>Kitāb Ta'bīr al-ru'yā</i> de Ibn Qutayba	390
a. Edición de JTS, ENA 2752.20	390
4. Manuales de autores cristianos	395
i. <i>Kitāb Ta'bīr al-ru'yā</i> de 'Abū Sahl 'Īsà al-Masīhī	395
a. Edición de CUL, Or.1081.2.6	395
5. Manuales no identificados	399
i. Grupo 1: Edición de CUL, T-S AS 166.33, T-S AS 159.256 y JTS, ENA 3097.13	399
ii. Grupo 2: Edición de CUL, T-S Ar.51.39 y JTS, ENA 3210.16	404
iii. Grupo 3: Edición de RNL, EVR ARAB II 2330 y EVR ARAB II 2347	406
iv. Desagrupados: Edición de T-S Ar.31.90, T-S Ar.51.40, T-S AS 164.198, T-S NS 33.64, T-S NS 184.41, T-S NS 324.87.a/b, Mosseri III,184.1, Or.1080/1.53, JTS ENA 2462.12, JTS ENA 2711.39, JTS ENA 2865.18, EVR ARAB II 2177(1), EVR ARAB II 2367, EVR ARAB II 2368, EVR ARAB II 2374, EVR ARAB II 2375 y EVR ARAB II 2186	409
IV. CONCLUSIONS	439
V. BIBLIOGRAFÍA	447
VI. APÉNDICE ILUSTRATIVO	469

I. PRESENTACIÓN

1. Resumen

La presente investigación, titulada “Manuales judeo-árabes de Interpretación de sueños en época medieval”, tiene como objeto de estudio la producción onirocrítica medieval escrita en judeo-árabe. El término “onirocrítica” se emplea para designar la labor de codificación de los símbolos oníricos, entendidos como presagios del devenir. Como expresión literaria, se atestigua desde el segundo milenio a.C., en forma de listas de signos con sus significados correspondientes, formato que posteriormente supone la base de los tratados y manuales de interpretación de sueños.

Las fuentes en las que se basa este estudio comprenden un corpus de ochenta y tres manuscritos inéditos, que consisten básicamente en fragmentos de manuales de interpretación de sueños. El estado fragmentario de los manuscritos se debe a que proceden de repositorios judíos de materiales en desuso, principalmente de la gueniza de la sinagoga de Ben ‘Ezra en El Cairo, pero también de otros repositorios sinagogales similares. En la actualidad, estas colecciones se conservan en distintas bibliotecas del ámbito internacional.

El objetivo fundamental de la investigación es compensar un vacío epistémico importante: la ausencia de estudios sobre la contribución judía a la historia de la literatura onirocrítica en general y a la árabe en particular en época medieval. Con la realización de este objetivo se subsana asimismo la carencia de publicaciones dedicadas a este tema entre los estudios sobre manuscritos de la Gueniza.

La consecución de este objetivo central se ha articulado a través de cinco labores principales: 1) las transcripciones de los manuscritos en su alfabeto original junto con las ediciones en alfabeto árabe, para facilitar el acceso a estos materiales; 2) las descripciones de los aspectos codicológicos y paleográficos de los fragmentos; 3) la formulación de propuestas de uniones entre fragmentos a partir de características codicológicas, paleográficas y textuales; 4) la reconstrucción mediante ediciones sinópticas de los textos representados en varios fragmentos; y 5) la identificación y análisis de las obras conservadas, para su puesta en relación con la historia de la literatura onirocrítica.

Cada una de estas tareas ha conllevado una serie de retos y de aprendizajes a los que nos referimos brevemente:

1) La transcripción de los fragmentos ha requerido un alto desarrollo en la capacidad de lectura de diferentes estilos paleográficos de la escritura hebrea. Los cerca de 225 folios que componen el corpus y las cerca de sesenta manos que los redactan, han supuesto una práctica formidable especialmente en aquellas muestras cuyo estado de conservación es más precario. En cuanto a las ediciones en árabe, suponen un esfuerzo de interpretación, porque en estos manuscritos las soluciones para la representación del árabe en alfabeto hebreo muestran una variabilidad notable; a ello se añade que la lengua utilizada se desvia de forma significativa de la norma del árabe clásico. En los fragmentos más deteriorados, la ausencia de contexto ha comprometido esta labor, pudiendo remediarse a menudo gracias a la gran cantidad y accesibilidad de bases terminológicas de la lengua árabe, y a considerables ejercicios de deducción, más acertados cuanto mejor se iba comprendiendo la lógica de las asociaciones simbólicas.

2) El valor inherente de una descripción paleográfica y codicológica detallada se ha revelado a la doctoranda como más evidente cuanto más avanzaba la investigación. A ello ha contribuido la participación en una formación especializada sobre codicología y paleografía en los manuscritos en el islam, con la que adquirió las herramientas básicas para llevar a cabo los análisis, y que fue completada con lecturas sobre paleografía y codicología de manuscritos hebreos.

3) Las reconstrucciones son esenciales para comprender la naturaleza de los textos. En ellas se mide el grado de cohesión de las composiciones conservadas. Se pone de manifiesto la fragilidad estructural de este tipo de materiales, a la vez que se observan ejemplos que evidencian una fuerte consolidación, que trasciende el ámbito de la Gueniza. Asimismo, son fundamentales para corroborar la identificación de las obras.

4) Es, precisamente, la complejidad de una diversidad conceptual en la definición del objeto de estudio el principal escollo que se ha encontrado durante el proceso de identificación de los manuales. Se trata de un problema que afecta a la producción onirocrítica en su conjunto, pero que resulta especialmente acuciante en la árabe, debido a la inmensa cantidad de muestras conservadas, las cuales evidencian el enorme interés que atrajo la interpretación de los sueños en el mundo árabe de época

medieval. Esta abundancia contrasta con una absoluta ausencia de ediciones críticas, hecho que agrava la problemática referida. Estas carencias se han procurado paliar mediante un concienzudo repaso de los trabajos académicos sobre este campo, con especial énfasis en los dedicados a la producción árabe, que han sido contrastados mediante la consulta de fuentes directas e indirectas. Gracias a ello se han reunido los criterios para la elección de un corpus complementario de literatura onirocrítica con el que comparar y finalmente identificar las obras recogidas en los fragmentos.

Las conclusiones a las que nos lleva este trabajo se circunscriben principalmente al impacto de esta investigación en la historia de la onirocrítica. Las aportaciones más relevantes han sido, por un lado, la recuperación de cuatro textos de onirocrítica judía desconocidos hasta la fecha, entre los que se incluyen dos manuales ampliamente reconstruidos. Uno de ellos ha podido ser reconocido como la base de una versión hebrea posterior, cuyos manuscritos atribuyen a Hai Gaón. Por otro lado, se ha podido constatar la transmisión por parte de judíos de varios manuales de autores musulmanes y del manual de un autor cristiano. A esta transmisión debemos el haber podido recuperar testimonios de obras que se creían perdidas y el haber obtenido datos muy reveladores sobre el legado existente.

Otras consideraciones recogidas en las conclusiones se dirigen a enfatizar la importancia de la Gueniza como fuente de información para la historia intelectual del mundo árabe medieval. Por otro lado, se quiere destacar la relevancia de la literatura onirocrítica como fuente para la historia cultural, por el hecho de que los manuales de interpretación, al tratarse de diccionarios de símbolos, se encuentran estrechamente vinculados al ámbito de lo ideológico, revelando a la vez que reforzando convenciones semánticas en una amplia selección de temas.

2. Summary

This research work titled “Judaeano-Arabic Dream Manuals in Medieval Times” has as a thematic focus the medieval oneirocritic production written in Judeo-Arabic. The term “Oneirocriticism” refers to the work of codification of oneiric symbols, when understood as ominous signs for the future to come. As a literary expression, it is attested as far back as the second millennia BC in the form of lists of Omina and their corresponding meanings. In later times, this format became the basis of treatises and handbooks on the interpretation of dreams.

The sources for this study comprise a corpus of eighty three unpublished manuscripts, consisting mostly of fragments of dream interpretation manuals. The fragmentary nature of these manuscripts is explained by the fact that they come from Jewish storage rooms for worn-out books and papers (*genizah/genizot*), mainly from the Ben ‘Ezra synagogue in Cairo, but also other similar synagogue repositories. Nowadays, these collections are preserved in different libraries around the world.

The chief goal of this research work is to compensate for an important epistemic void: the lack of studies on the Jewish contribution to the history of oneirocritic literature in general and the Arabic one in particular, in the medieval era. The fulfilment of this goal will also help address the existing gap in this specific area among the numerous publications devoted to the manuscript of the Cairo Genizah.

The achievement of the above mentioned goal will be articulated through five main tasks: 1) transcriptions of the manuscripts in their original alphabet, together with editions in Arabic alphabet, in order to facilitate the access to these materials to a broader readership; 2) codicologic and palaeographic descriptions of the fragments; 3) proposals of unions between the fragments on the basis of the aforementioned aspects as well as textual ones; 4) the reconstruction through synoptic editions of the texts found in several fragments; and 5) the identification and analysis of the preserved works in order to be contextualised within the history of the oneirocritic literature.

Each of these tasks proved to be challenging and it involved new learning processes for this researcher. They can be briefly described as follows:

- 1) The transcriptions of fragments demanded a strong development in the candidate's reading capacities of different palaeographic styles of the Hebrew script. The nearly 225 folia comprised in the corpus and the circa 60 hands that wrote them, represented a wonderful practice especially the most deteriorated samples. In relation to the Arabic editions, they entail an interpretation effort, because in these manuscripts the system to represent the Arabic language using the Hebrew alphabet show a great variability, and the language employed displays a number of deviations from the normative Arabic. In the most damaged fragments, the lack of context compromised this work. This problem was partially solved by resorting to the growing number of terminological databases available for the Arabic language, as well as by exercises of deduction. The latter were better directed as a better understanding of the logic behind the interpretations was achieved as the work on the manuscripts progressed
- 2) The inherent value of the palaeographic and codicologic descriptions became more evident to the candidate as the research was being carried out. This task became easier thanks to the participation in a specialist training on codicology and palaeography in Islamic manuscripts. The training provided the basic tools to perform the descriptions of the manuscripts, and it was complemented with thorough consultation and reading on the existing bibliography on Hebrew codicology and paleography.
- 3) Textual reconstructions are essential for understanding the nature of the compositions. Through them, the level of cohesion in the different texts can be established. The fragile structure of this type of materials becomes manifest. Conversely, examples of strongly cohesive works can be attested. Finally, reconstructions of the texts are fundamental to corroborate the identifications of works.

4) This complexity in the definition of the nature of the subject of study is the main obstacle encountered during the process of identification of the dream manuals. This problem affects the Oneirocritic production as a whole, but it is especially severe in the case of the Arabic tradition. This is due to the huge amount of samples preserved, which attests to the enormous interest that dream interpretation elicited in the medieval Arabic milieu. In contrast with this abundance, there is a complete lack of critical editions, a fact that worsens the aforementioned problem. Thorough review of the scholarly works on this field, with special emphasis on the ones devoted to the Arabic production, has helped palliate the lack of editions. At the end of this process it was possible to put together the criteria to select a complementary corpus of Oneirocritic literature with whom to compare and identify the works collected in the fragments.

The conclusions reached in this dissertation are circumscribed and have an impact in the history of Oneirocriticism. The main contributions have been, on the one hand, bringing to light four unknown texts of Jewish Oneirocriticism, including two manuals that have been widely reconstructed in the present study. One of the manuals has been identified as the source of a later Hebrew version attributed to Hai Gaon. On the other hand, it was possible to attest the transmission carried out by Jews of several dream books from Islamic authorship as well as the dream book of a Christian author. Thanks to this transmission, it has been possible to recover works that were believed to have been lost, as well as precious information on the existing heritage.

Other considerations gathered in the conclusions aim to emphasise the relevance of the Genizah as a source of information for the intellectual history of the medieval Arabic world. Furthermore, they attempt to highlight the relevance of the Oneirocritic literature as a source in cultural history. Interpretation manuals, usually presented as dictionaries of symbols, are closely linked to the realm of ideology. They reveal as well as reinforce semantic conventions on a wide range of topics.

3. Metodología de la investigación

El presente estudio de la producción onirocrítica en judeo-árabe de época medieval se ha consagrado a un corpus textual manuscrito consistente en 83 fragmentos de manuales de interpretación de sueños provenientes en su gran mayoría de la Gueniza la sinagoga de Ben 'Ezra de El Cairo¹, todos ellos inéditos con excepción de dos². Hablamos de fragmentos porque ninguno de los manuscritos conserva un texto completo, algo que se explica no solo por el transcurso del tiempo, sino también por la naturaleza de la Gueniza³, depósito cuya función no era la preservación de los materiales, sino su deshecho.

Este corpus resulta de especial relevancia por dos motivos. Primero, y lo más importante, por la ausencia de muestras de manuales de onirocrítica en judeo-árabe en otras colecciones de manuscritos. Se trata por lo tanto de un tema completamente desatendido, algo que también afecta a la producción en arameo y en hebreo, aunque en menor medida. En segundo lugar, porque permite inscribir este trabajo entre los múltiples proyectos en curso dedicados al conocimiento de la Gueniza, los cuales arrojan luz sobre sus características como conjunto. Una ventaja substancial es que el estudio de sus contenidos cuenta con una valiosa relación de herramientas, entre las que destaca el Friedberg Genizah Project (FGP), una utilísima plataforma de internet que ofrece la digitalización de buena parte de la colección, listas de referencias bibliográficas de los distintos fragmentos, cruce de datos de diferentes catalogadores y una área de trabajo para los investigadores, entre otros beneficios.

La aproximación que se ha seguido es fundamentalmente filológica. El énfasis ha recaído en la edición e identificación de los manuscritos para contribuir a la historia de este saber y constatar los procesos de transmisión y desarrollo que han tenido lugar. En este sentido, es de gran utilidad contar con un buen conocimiento de la

---

¹ También hay materiales cuyo origen es oscuro y que probablemente provengan de la sinagoga caraíta o del cementerio que rodea la sinagoga de Ben 'Ezra.

² Hirschfeld, H. (1903), "The Arabic Portion of the Cairo Genizah at Cambridge", *The Jewish Quarterly Review* 15 (2), pp. 179-180.

³ Por defecto, cuando escribo Gueniza con mayúscula, me refiero a la de la sinagoga de Ben 'Ezra y en minúscula, a este tipo de repositorios en general, pues hay que tener en cuenta la existencia de otras *genizot* en el mundo y en la misma ciudad de El Cairo.

producción onirocrítica en la que el corpus se pueda reflejar. Al conjunto de fuentes primarias que he empleado para este efecto lo he llamado “corpus espejo” y su composición ha respondido al criterio principal de proximidad lingüística, temporal, geográfica y cultural. Para ello se han contemplado los elementos codicológicos, paleográficos y lingüísticos de los fragmentos de la Gueniza que ofrecen información sobre su procedencia geográfica y temporal⁴. También han sido orientativas las nociones que he adquirido de las lecturas sobre las fases de evolución del judeo-árabe, que distinguen, por ejemplo, entre el sistema ortográfico arabizado (ss. X-XV) y el sistema ortográfico fonético primitivo (hasta el s. X) y tardío (a partir del s. XV)⁵; así como las descripciones de los estilos caligráficos de A. Yardeni⁶, y la comparación con las muestras recogidas en los dos volúmenes de manuscritos fechados⁷, que ilustran sobre las tendencias escriturales según criterios cronológicos y regionales. En cuanto a esta distribución temporal, se ha de tener en cuenta que la época de oro o época clásica de la Gueniza, en la que se constata mayor número de escritos, se sitúa entre los siglos X y XIII⁸.

Otro aspecto, además de la transmisión intelectual, que ha sido contemplado dentro de este estudio es el de la interacción cultural entre las distintas comunidades religiosas. Debemos de tener presente que la interpretación de sueños es una actividad que se incluye entre las ciencias religiosas. Supone una modalidad de exégesis, puesto que se sostiene que el sueño contiene parte de la revelación: una

---

⁴ Los únicos catálogos que ofrecen una propuesta de cronología son los de la colección Firkovich (véase *infra*, n. 11) y al del catálogo Aleph de la Jewish National University Library.

⁵ Gallego, M. A. (2006), *El judeo-árabe medieval: Edición, traducción y estudio lingüístico del Kitāb al-taswī'a de Yonah ibn Ḡanāḥ*, Peter Lang, Berna, pp. 22-24;

⁶ Yardeni, A. (1997), *The book of the Hebrew script: history, Paleography, script styles, Calligraphy and design*. Jerusalem, Carta.

⁷ Beit-Arié, M. (1987), *Specimens of medieval Hebrew scripts*. 2 vols. A. Yardeni y E. Engel (col.), Jerusalén, The Israel Academy of Sciences and Humanities.

⁸ Según S. Reif, “most of the contents relate to the three-hundred-year period beginning when the Fatimid dynasty came to power (969 C.E.)”, Reif, S. C., *et al.* (2007), “Cairo Genizah”, en *Encyclopedia of Jews in the Islamic world*, vol. 2. N. A. Stillman (Ed.). Leiden-Boston, Brill, p. 534. Goitein indica que “from 1002 on, we have dated documents for almost every year, and by the twenties of the eleventh century a very sizable quantity. This goes on uninterruptedly for about two hundred and fifty years until 1266, when dated documents begin to become rarer”. En Goitein, *A Mediterranean society*, p 18.

pequeña porción que se halla en continua transferencia. La transversalidad de este saber, que viene demostrado por un uso compartido de los manuales de interpretación entre comunidades religiosas, cuestiona los lindes de las mismas. O, también, los lindes culturales, si tenemos presente que los sueños están imbuidos culturalmente pero que además dan forma a las culturas. Para desarrollar esta cuestión, se han tenido en cuenta las metodologías y postulados teóricos que se utilizan en la actualidad en diferentes foros de investigación del ámbito internacional, como los del equipo de investigación del “Intellectual History of the Islamicate World” de la Freie Universität de Berlín o los del equipo del Woolf Institute de la Universidad de Cambridge (“Bridging the Great Divide: the Jewish–Muslim Encounter”). Gracias a la participación en cursos y seminarios de ambas instituciones he podido conocer de primera mano sus planteamientos respectivos.

La investigación se ha desarrollado en tres etapas de trabajo: La primera etapa ha consistido en la elaboración del corpus de los fragmentos de manuales de onirocrítica. Para la búsqueda se tuvieron en cuenta los catálogos de manuscritos judeo-árabes de la colección Taylor-Schechter de la Cambridge University Library (CUL)⁹, así como de la base de datos del FGP¹⁰, el catálogo en línea de la colección de la Gueniza de El Cairo de la Bodleian Library de Oxford, el catálogo computarizado “Aleph” de la National Library of Israel y el catálogo de manuscritos judeo-árabes de la Biblioteca Nacional de San Petersburgo (RNL)¹¹, para las colecciones Firkovich. El listado inicial obtenido pudo ser cotejado con la base de datos del profesor Bohak que recoge datos de sus inspecciones más recientes de las colecciones, lo que permitió incorporar fragmentos de la biblioteca del Jewish Theological Seminary. El registro final dio un total de 83 fragmentos, los cuales almacené en una base de datos diseñada para navegar por los fragmentos con mayor agilidad, y que permite una futura publicación en línea. La base de datos consta de cinco planos de presentación para los distintos fragmentos:

---

⁹ Baker, F. y Polliack, M. (2001), *Arabic and Judaeo-Arabic manuscripts in the Cambridge Genizah collections: Arabic Old Series (T-S Ar.1a-54)*, Cambridge, Cambridge University Press; Shvitiel, A. y Niessen, F. (2006), *Arabic and Judaeo-Arabic manuscripts in the Cambridge Genizah collections: Taylor-Schechter New Series*, Cambridge, Cambridge University Press.

¹⁰ Friedberg Genizah Project, véase sura, p. 13.

¹¹ Lebedev, V. (1987), *Arabskiye Sochineniya v Yevreyskoy Grafike: Katalog rukopisey* (Los tratados árabes en grafía judía: Catálogo de manuscritos), Leningrado, Biblioteca Pública Estatal.

- Plano general: descripción catalográfica, una sección para indicar la identificación con otros fragmentos, obras o autores, una sección de referencias bibliográficas, una sección de referencias internas, una sección título y una sección de observaciones.
- Plano de imágenes: fotografías de los fragmentos.
- Plano de ediciones: ediciones en alfabeto árabe y hebreo de los fragmentos analizados.
- Plano de conjunto: listado que incluye la información básica.

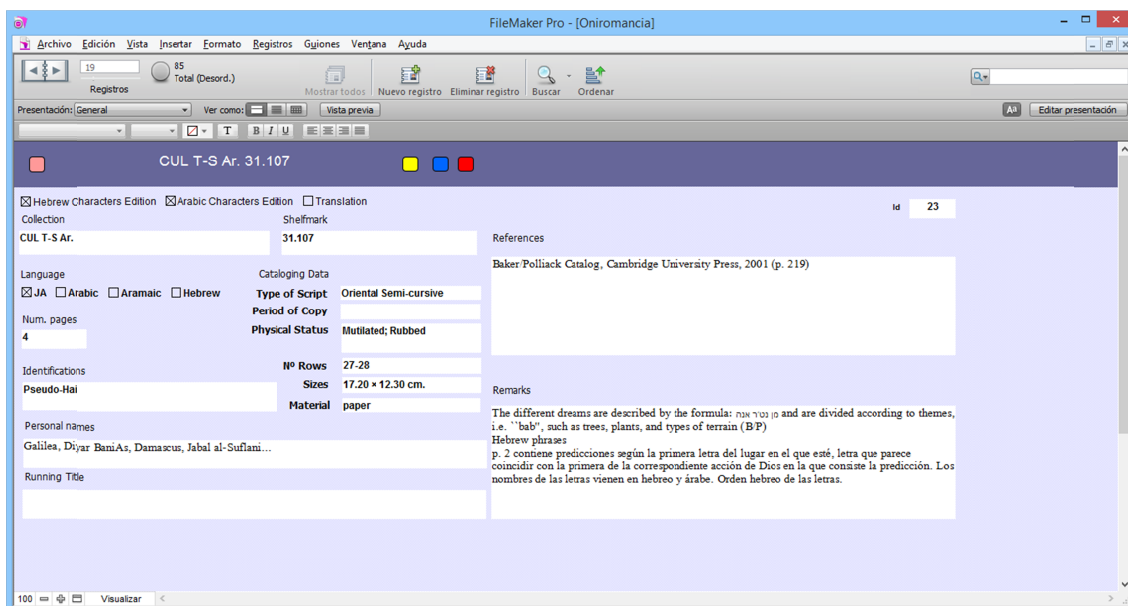

Imagen del plano general. Los botones de colores sirven para cambiar a otros planos.

Para la consulta de los materiales de la colección Firkovich, todavía sin digitalizar, fue necesaria una estancia de investigación de tres meses en la Biblioteca Nacional de Israel en Jerusalén. La labor de transcripción posterior se dedicó a los materiales que sí estaban disponibles digitalmente y al acopio de recursos bibliográficos, principalmente a través de los múltiples recursos que proporciona la Biblioteca Tomás Navarro Tomás (CSIC). Esta labora fue paralela al proceso de creación y abastecimiento del “corpus espejo”, es decir, del conjunto de obras de interpretación de sueños, principalmente judías y árabes pre-modernas, susceptibles de proporcionar una identificación o semejanzas provechosas al compararlos con los fragmentos. La duración de esta primera etapa ha sido de año y medio.

La segunda etapa, de un año de duración, se ha caracterizado por el estudio del corpus en su conjunto, estableciendo relaciones entre los fragmentos y una ordenación. A partir de las coincidencias en las características físicas se pueden

proponer uniones entre fragmentos, es decir entre folios sueltos que podrían provenir de un mismo códice. Sin embargo, aunque mucho menos probable, puede darse el caso de que el códice en cuestión sea una miscelánea, y que incluya varias obras copiadas por la misma mano. Por lo tanto, para determinar si se trata de la misma obra, se ha tenido en cuenta además el estilo de redacción, con especial atención al registro léxico. Aunque, para una certeza absoluta, es necesario conocer el texto íntegro o poder demostrar la continuidad de una línea en otro fragmento. En consecuencia, cuando no se puede apelar al contenido, la uniones propuestas no son más que eso, propuestas.

Las propuestas de uniones entre fragmentos contaron con el beneficio de una consulta *in situ* de los materiales, gracias a una estancia de investigación de tres meses en la Biblioteca de la Universidad de Cambridge, que alberga una parte muy importante de los originales. Dicha consulta permitió asimismo completar la labor de transcripción y corregir los errores y lagunas derivados de las transcripciones hechas a partir de imágenes digitalizadas. Este tipo de análisis no se pudo llevar a cabo en el caso de los fragmentos de la RNL, de las que no me ha sido posible obtener copias¹², pero que pude leer y transcribir a través de las copias microfilmadas de la Biblioteca Nacional de Israel.

En cuanto a las relaciones entre fragmentos en base al contenido, que llamamos “identificaciones”, se establecen cuando un texto se recoge en dos o más fragmentos literalmente o con diferencias poco significativas, de manera que podemos determinar que se trata de la misma obra. Lo mismo ocurre cuando el texto de uno o varios fragmentos coincide con el de una determinada obra del legado onirocrítico en general, proceso que ha requerido la lectura de los principales trabajos sobre onirocrítica, así como de las fuentes que forman el “corpus espejo”.

He aquí el listado de obras que conforman el “corpus espejo”:

El *Oneirocriticon* de Artemidoro Daldiano¹³,

El Talmud de Babilonia¹⁴,

---

¹² Mis varios intentos de obtener el permiso para reproducir los microfilms ha sido infructuoso.

¹³ Daldianus, A. (1989), *Oneirocritica. La interpretación de los sueños*. E. Ruíz García, Gredos y Daldianus, A. (2012), *Artemidoru's Oneirocritica: Text, translation and commentary*. D. E. Harris-McCoy. Oxford, Oxford University Press, *cf. infra*, p. 52 y ss.

¹⁴ Varias ediciones y traducciones, *cf. infra*, p. 57 y ss.

*Somniale Danielis*¹⁵,

Kitāb fī Taʿbīr al-ruʿyā atribuido a Ibn Sīrīn y a al-Kirmānī¹⁶,

Taʿbīr al-ruʿyā de Ibn Qutayba¹⁷,

Kitāb al-Dalāʾil de Bar Bahlūl¹⁸,

Taʿbīr al-ruʿyā, traducción árabe del *Oneirocriticon* de Artemidoro Daldiano¹⁹,

Al-Qādirī fī ʿilm al-taʿbīr de al-Dīnawarī (parcialmente)²⁰,

Muntajab al-kalām fī tafsīr al-ʾaḥlām de al-Dārī²¹

Al-ʾIṣāra ʾilā ʿilm al-ʾibāra de al-Sālimī²²,

Al-ʾIṣārāt fī ʿilm al-ʾibārāt de Ibn al-Šāhīn²³,

Taʿtīr al-ānām fī tafsīr al-ʾaḥlām de al-Nābulusī²⁴,

Oneirocriticon de Achmet²⁵,

Pitrón Ḥalomot de Hai Gaón²⁶ y

Pitrón Ḥalomot de Almolī²⁷.

En la etapa final de la investigación he llevado a cabo cuatro tareas principales:

---

¹⁵ Oberhelman, S. M. (2008), *Dreambooks in Byzantium: Six Oneirocritica in Translation, with Commentary and Introduction*. Aldershot, Ashgate, *cf. infra*, p. 63 y ss.

¹⁶ Ms. Leipzig Ms. or. 359 y varias ediciones y traducciones. *Cf. infra*, p. 80, p. 91 y ss., y p. 314 y ss.

¹⁷ Ibn Qutaybah, ʿA. A. (2001), *Kitāb Taʿbīr al-ruʿyā*. I. Šāliḥ. Damasco, Dār al-Bashāʾir; y mss. Jerusalén, Yahuda ms. ar. 196, 67 ff. y Ankara, Is. Saib Sincer I, 4501.2, ff. 180a-217b, *cf. infra*, p. 81 y ss.

¹⁸ Ibn Bahlūl, al-Ḥasan. (1987), *Kitāb al-Dalāʾil*. J. Habbi. Kuwait, Arab League Educational Cultural & Scientific Organization, *cf. infra*, p. 83.

¹⁹ Ibn Ishāq, Ḥ. (1964), *Le livre des songes (Kitāb Taʿbīr al-ruʿyā)*. T. Fahd. Damas, Institut Français de Damas, *cf. infra*, p. 86 y ss.

²⁰ Al-Dīnawarī, (1997), *Kitāb al-taʿbīr fī-l-ruʿyā = Al-Qādirī fī-l-taʿbīr*. F. Saʿd. Beirut, ʿAlam al-Kutub, *cf. infra*, p. 91 y ss.

²¹ Varias ediciones, *cf. infra*, p. 91.

²² Manuscritos Saudí 135 Alif Šāḍ, Saudí 135 Tāʾ, BNF Arabe 2744 (antiguo Ar. 1034), *cf. infra*, p. 89.

²³ Varias ediciones, *cf. infra*, p. 93.

²⁴ Varias ediciones, *cf. infra*, p. 93.

²⁵ Oberhelman, S. M. (1991), *The Oneirocriticon of Achmet: A Medieval Greek and Arabic Treatise on the Interpretation of Dreams*. Lubbock (TX), Texas Tech University Press, *cf. infra*, p. 94 y ss.

²⁶ Varias ediciones y traducciones, incluyendo la judeo-árabe posterior, *cf. infra*, p. 107 y ss.

²⁷ Varios manuscritos y versiones, *cf. infra*, p. 100 y ss.

1) Elaboración de una introducción que ilustre la historia de la literatura onirocrítica en la zona del Mediterráneo y el Próximo Oriente desde sus orígenes en la Edad Antigua hasta la Edad Media, basada en fuentes secundarias y primarias.

2) Fijación por escrito de los textos identificados con ediciones sinópticas.

3) Redacción de los resultados de los estudios individualizados de los textos a través de su puesta en relación con la tradición onirocrítica conocida, de la identificación de autores y obras y de un estudio lingüístico.

4) Redacción de las conclusiones y puesta en valor de los manuscritos para una disertación acerca de la transferencia intercultural de la que proceden. Esta tarea se vio favorecida por una nueva estancia de investigación en la Biblioteca de la Universidad de Cambridge.

II. CONTEXTO Y PRECEDENTES DE LA PRODUCCIÓN ONIROCRÍTICA EN LA GUENIZA DE EL CAIRO

1. Preliminares

La oniromancia es una forma de adivinación que considera las visiones de los sueños un medio de conocimiento de lo inefable. Está orientada, por sobre de todo, y a aquello que está por acontecer. Generalmente, se basa en la creencia de que dichas visiones son inspiradas por la divinidad, por lo que se considera una forma de profecía²⁸.

La opinión más extendida es que la inspiración divina ocurre durante la fase del sueño, porque la persona se encuentra en un estado mental que no se ve afectado por las distracciones sensoriales. Con frecuencia, el significado de las visiones resulta opaco para el soñante, por lo que se hace necesaria la interpretación; esta interpretación se sirve de los signos que aparecen en la visión para obtener un significado.

A estos efectos, ya desde la Antigüedad, se atestigua la presencia de personajes especialmente dotados para desvelar el significado de los signos, y que en algunos casos habrían ejercido dicha función profesionalmente. Además de las menciones a la existencia de intérpretes de sueños, la práctica de la oniromancia en la Antigüedad puede conocerse gracias a la amplia representación textual que ofrecen los diferentes tipos de composiciones preservados.

Las primeras muestras literarias de que disponemos se ubican en el Próximo Oriente Antiguo. Se remontan a los periodos asirio-babilónico, egipcio e hitita, y en ellas se pueden observar distintas convenciones literarias, que, lejos de constituir expresiones singulares y exóticas, representan distintos modelos cuyas características formales y de contenido se pueden observar en textos muy posteriores. A lo largo del recorrido histórico que se presenta aquí, veremos cómo esta producción estableció las

---

²⁸ Para profundizar sobre la distinción entre adivinación y profecía véase, entre otros, Kitz, A. M. (2003), "Prophecy as Divination", *Catholic Biblical Quarterly*, 65:1, pp. 22-42; Scurlock, (2010) "Prophecy as a form of Divination; Divination as a form of Prophecy", en A. Annus (Ed.). *Divination and the interpretation of signs in the Ancient World*. Oriental Institute Seminars. Chicago, The University of Chicago, pp. 277-307; y M. Nissinen, "Prophecy and Omen Divination: Two sides of the same coin", en *Ibidem*, pp. 341-351.

pautas de cierto tipo de composiciones cuya elaboración sigue activa hasta día de hoy. Estamos, pues, frente a convenciones literarias que se han mantenido por vía de la transmisión a lo largo de miles de años; un ejemplo más del valor de la escritura como producto²⁹ y productor de tradiciones.

Uno de los objetivos de este trabajo es el de tratar de establecer los posibles orígenes y desarrollo de la tradición a la que pertenecen los manuscritos objeto de estudio. Para una mayor precisión, es fundamental determinar las características formales del texto.

Ninguna de las obras de referencia que existe sobre este tema ofrece un análisis estructural que incluya una clasificación formal de la literatura oniromántica. Lo más aproximado es el trabajo de Oppenheim³⁰, el cual dirige sus esfuerzos a ofrecer y definir una clasificación tipológica de las experiencias oníricas en el Próximo Oriente Antiguo. Por un lado, tiene muy en cuenta las características formales al considerar que las experiencias oníricas son deudoras de las convenciones estilísticas propias de los registros literarios, la tipología textual en la que se encuadran dichas experiencias oníricas³¹. Pero a la vez, su clasificación quiere responder a una descripción teórica de la experiencia onírica, considerada como el producto de una selección y restricción de las formas de expresión que se establecen a nivel de civilización y de la filtración por el estatuto social del soñante. De esta manera, se establece una dependencia de la expresión onírica respecto a la cosmovisión, o sistema cognitivo, en la que el soñante está imbuido, posibilitando el que se pueda hablar de un principio de orden que configura las distintas modalidades de sueño, siendo estas modalidades las que demandan distintos formatos textuales³². Así, su clasificación de las experiencias

---

²⁹ Dado que la base de este trabajo es determinada producción textual, el acercamiento a la oniromancia pasa por una visión de los textos como objetos, entendidos como una herramienta de esta ciencia adivinatoria.

³⁰ Oppenheim, A. L. (1956), "The Interpretation of Dreams in the Ancient Near East. With a Translation of an Assyrian Dream-Book". *Transactions of the American Philosophical Society, New Series*, 46 (3), pp. 179-373.

³¹ "In the written records of the civilizations of the ancient Near East, references to dreams occur on several clearly distinct literary levels, each subject to its own rigid and consistent stylistic conventions". Oppenheim, "The Interpretation of Dreams", p. 184.

³² "Within these planes, patterns have evolved which are valid only for a specific type of literary document". Oppenheim, "The Interpretation of Dreams", p. 184.

oníricas incluye las siguientes modalidades³³: 1) *sueños reveladores* (message dreams), que se conservan en forma de relatos de sueños (dream-reports) de los que el ejemplo más paradigmático es el de una teofanía en la que la divinidad comunica un mensaje inequívoco a un rey, 2) *sueños psicológicos*, que no son convencionales ni se registran, pero que se les dedican fórmulas para aplacarlos, puesto que por lo general se pueden definir como pesadillas, y 3) *sueños simbólicos*, caracterizados por la presencia de elementos que codifican un mensaje a modo de símbolos, del tal manera que para su comprensión suele ser necesario un proceso de interpretación. A nivel literario, pueden coincidir formalmente con los sueños reveladores en tanto que se articulan en relatos, si bien con variaciones, como por ejemplo un menor grado de interacción entre el soñante y el resto de actores u objetos presentes en el sueño, o como el fenómeno de la repetición del sueño o visión, con substitución de alguno de los elementos³⁴.

En su extensa y elaborada monografía, publicada en 1956, Oppenheim procura armonizar la interpretación de sueños en la Antigüedad con las teorías del sueño de

---

³³ *Op. Cit.*, p. 184 y ss. El autor considera ésta una clasificación simplificadora y preliminar. Aun así, la emplea a lo largo de su artículo y ha sido aprovechada en estudios posteriores sobre los sueños en el Próximo Oriente Antiguo. Vid. Butler, S. A. L. (1998), *Mesopotamian conceptions of dreams and dream rituals*. Münster, Ugarit-Verlag, pp. 5, 15-30; Flannery-Dailey, F. (2004), *Dreamers, scribes, and priests: Jewish dreams in the Hellenistic and Roman eras*, (Supplements to the Journal for the Study of Judaism, 90). Leiden, Brill, pp. 18-20.

³⁴ Oppenheim llama la atención sobre el hecho de que en el Próximo Oriente los sueños simbólicos son poco habituales: para Egipto numera dos y de tipo auto-explicativo (de interpretación inmediata), y en Mesopotamia y Asia Menor, aparecen tan solo en relatos épicos y no en inscripciones reales (a excepción del sueño de Gudea, *Op. Cit.*, p. 211). Ello supone un contraste con la Biblia, donde este tipo de sueños se insieren en el relato histórico. Para este autor, otra peculiaridad de los sueños bíblicos es que únicamente se dan de tipo simbólico con gentiles, puesto que a su pueblo, el dios se dirige con la claridad de los sueños reveladores, algo que confirma con los ejemplos del Faraón y Nabucodonosor, dejando de lado por sus “circunstancias únicas” el sueño que Gedeón oye de un madianita (Jueces, 7:13), en el que la interpretación es dada por otro gentil, y sin tener en cuenta los sueños de José, pese a la presencia de símbolos, probablemente por considerarlo auto-explicativo. Ello le lleva a plantear la posibilidad de que la ausencia de motivos simbólicos, la preferencia por las epifanías, en las inscripciones reales egipcias y mesopotámicas se pueda plantear en términos similares porque el grado de privilegio de los reyes-sacerdotes sería equiparable al de los personajes bíblicos con su dios. *Op. Cit.*, pp. 207 y 209.

base psicoanalítica, muy en voga en su momento, de manera que su principal objeto de estudio es la experiencia onírica. En cambio, el presente trabajo de carácter histórico-filológico se centra en un corpus de manuscritos. Por ello, una clasificación formal de la producción literaria onírica, que rinda cuenta de la considerable uniformidad estilística de los diferentes ejemplos, sirve mejor a los objetivos establecidos. Con este afán, he aquí una clasificación que no pretende ser exhaustiva pero sí útil, basada en una observación general del panorama de las obras premodernas que nos son conocidas³⁵, teniendo en cuenta elementos de carácter discursivo:

A) *Narraciones de sueños* que son fuente de conocimiento infuso o sobrenatural. Este tipo de composición se puede hallar de forma independiente, como en los dos himnos sumerios del rey Gudea³⁶, o compilada, como es el caso del *Kitāb al-Manām* (o *al-Manāmāt*) de Ibn Abī al-Dunyā³⁷. Sin embargo, más comúnmente, queda incorporada en otras obras, que presentan enorme variedad temática y estilística, pues incluyen desde tratados sobre los sueños, hasta textos literarios o religiosos, como la Biblia o el Corán, y que en algunos casos proveen también de la interpretación correspondiente. Como se ha indicado arriba, en las narraciones de sueño se pueden distinguir esencialmente dos tipos de sueños, los sueños reveladores y los simbólicos. El primero se caracteriza por la recepción por parte del soñante de un mensaje significativo, normalmente ofrecido por una divinidad o un ente del Más Allá en forma de diálogo con el soñante. La información facilitada suele ser manifiesta y explícita, sin que sea requerida una interpretación y tanto puede comunicar el resultado de acciones futuras, es decir, predicciones, como la expresión de una voluntad que debe ser atendida por el soñante. En cuanto a los simbólicos, relatan sucesos, a menudo científicamente inexplicables, tal y como el soñante los ha percibido. El relato acostumbra a tener como destinatario la persona encargada de la interpretación del sueño, algo que resulta imprescindible al tratarse de visiones simbólicas. Los

---

³⁵ Aquellas de las que deja constancia el conjunto de la bibliografía consultada.

³⁶ Zgoll, A. (2006), *Traum und Welterleben im antiken Mesopotamien*. Münster, Ugarit-Verlag, p. 97 y ss.

³⁷ Kinberg, L. (1994), *Kitāb al-Manām: Morality in the guise of dreams*. Leiden-Nueva York-Colonia, E. J. Brill, 346 pp.

primeros ejemplos van asociados a reyes: en Mesopotamia, consisten en narraciones recogidas en los himnos reales sumerios de c. 2200 a.C; en Asia Menor destaca la autobiografía del rey hitita Hattushili (s. XII a.C.); finalmente, en Egipto el relato más antiguo es el sueño del faraón Tutmosis IV (s. XV a.C.)³⁸. Oppenheim dedica varias páginas³⁹ a numerar las características tanto de forma como de contenido de las narraciones de sueños, al observar que presentan una considerable uniformidad, hasta el punto de poder hablar de paradigmas⁴⁰ (con excepción de las contenidas en los papiros griegos encontrados en Serapeum del s. II a.C., que habrían sido registrados por razones científicas)⁴¹.

B) *Series de visiones oníricas*. Se trata de listados de claves para interpretar, o traducir, sueños a partir de las relaciones de signos y significados. Es de carácter formulario y la estructura más convenida es del tipo: “Quien ve X, entonces habrá Y”, o similares como: “Si se ve X, significa Y”. La muestra más antigua de este tipo se remonta a la Dinastía XII de Egipto (2000-1790 a. C)⁴². Al igual, que la anterior, esta categoría puede formar parte de composiciones más amplias y complejas como sería, por ejemplo, el Talmud de Babilonia. Queda por determinar si algunos de estos materiales podrían ser resultado del registro continuado de las asociaciones entre símbolos y significados recogidos en narraciones de sueños simbólicos en circulación o responde a otro tipo de convenciones⁴³.

C) *Tratados sobre la interpretación de los sueños*, u onirocrítica. Su objetivo es compendiar todo el conocimiento existente en materia de sueños reveladores⁴⁴. Para ello se suelen combinar diferentes tipologías textuales: en primer lugar,

---

³⁸ Oppenheim, “The Interpretation of Dreams”, pp. 186-187.

³⁹ *Idem*, pp. 186-206.

⁴⁰ “The typical dream-report of our source-material appears within a strictly conventionalized “frame”, the patterns of which can be reconstructed from evidence that is surprisingly uniform from the Sumer of the third millennium up to Ptolemaic Egypt and from Mesopotamia westward to Greece –not to mention still more distant regions”. “The Interpretation of Dreams”, p. 191.

⁴¹ “The Interpretation of Dreams”, pp. 228 y 253.

⁴² Véase *infra*, p. 41 y ss.

⁴³ Véase *infra*, p. 35.

⁴⁴ Queden de este modo excluidas las obras que usan las manifestaciones oníricas para el psicoanálisis

una más o menos amplia introducción, consistente en consideraciones sobre el fenómeno del sueño al estilo de la especulación filosófica de la ilustración griega, que el helenista Del Corno propone llamar “onirología”⁴⁵. A continuación, distintos capítulos o secciones en los que se organizan, normalmente temáticamente, los símbolos oníricos combinando los géneros A y B, puesto que las correspondencias simbólicas vienen recogidas tanto en series de presagios como en narraciones de sueños provistas de su interpretación. Con menos frecuencia, se pueden encontrar también instrucciones rituales para convenir o prevenir los sueños y sus efectos (tipo D). Los tratados se atribuyen a intérpretes de renombre, como es el caso de Artemidoro Daldiano (s. II d.C.), natural de Éfeso, con su *Oneirocriticon*, primordial exponente de este tipo de manuales y modelo de referencia en la composición de tratados posteriores, tanto a nivel formal como de contenidos.

- D) Entre las *fórmulas rituales* relacionadas con el sueño, destaca la incubación. Se trata de fórmulas litúrgicas para inducir los sueños reveladores. A pesar de que la incubación trascienda en sus aplicaciones a la adivinación, y más bien forme parte del ámbito de la magia, cabe incluir estas composiciones entre la literatura oniromántica porque el principal uso es el de obtener respuestas a preguntas del soñante mediante fórmulas que a menudo se ponen por escrito⁴⁶. Como ejemplo temprano de incubación contamos con la plegaria del rey hitita Mursili II (g. 1321-1292 a.C.), que deja constancia de esta práctica por parte de sus sacerdotes⁴⁷.

Por el momento, quedaría fuera de esta clasificación libros como el *De Somniis* de Filón de Alejandría, que trata de las interpretaciones alegóricas de los sueños del

---

⁴⁵ Del Corno, D. (1969), *Graecorum de re oniocritica scriptorum reliquiae*, Milán-Varese, pp. VII y ss. En Ruíz García, E. (1989), *Artemidoro: La interpretación de los sueños*. Madrid, Gredos, p. 20.

⁴⁶ Además de las fórmulas rituales, esta práctica origina relatos de sueños, que para Oppenheim cabría considerarlos modélicos del resto porque explican algunas de las características del paradigma, como el hecho de que la deidad se suele describir como dotada de grandes dimensiones, como una torre, y el que aparezca como “levantada” sobre la cabeza del soñante, lo que podría estar relacionado con el hecho de que para la incubación el soñante se acueste en un templo, a los pies de la estatua de la divinidad. Oppenheim, *Op. Cit.*, p. 190.

⁴⁷ Oppenheim, “The Interpretation of Dreams”, p. 188.

Pentateuco, las cuales van acompañadas de especulaciones filosóficas sobre cuestiones afines. Participa de la tradición de la “alegoresis”, género de exégesis. Es por este hecho que no resulta un modo de adivinación, y no parece adecuado integrarlo en la literatura oniromántica, a pesar de que pueda considerarse que cualquier exégesis da lugar a un conocimiento de la trascendencia, que para este autor sería infundido por Dios⁴⁸.

La clasificación propuesta no pretende ser exhaustiva. Sin embargo, por ahora considero justificado presentarla por los motivos siguientes:

1º El conjunto de la producción literaria recogida por Oppenheim en su “*Dreams in the Ancient Near East*”, pasa perfectamente por el filtro de los tipos A y B, relatos de sueños y series de omina.

2º Tanto A como B se conocen de forma separada, como entidades independientes, al menos hasta la Edad Media, tal y como parece atestiguar la producción preservada.

3º El tipo C, los manuales de interpretación de sueños, serían el resultado de añadir A y B a las epistemologías del sueño, en un esfuerzo para compendiar los conocimientos existentes de orígenes dispersos. Esta posibilidad merece ser considerada desde sus inicios, no sólo por la presencia de ambas tradiciones con anterioridad, sino porque el mismo Artemidoro, hablando de las fuentes para la oniromancia, afirma: “Unos [los autores mayores que él] tenían a su disposición la totalidad de los libros de autores de otros tiempos, en cambio otros, no todos, ya que a ellos se les pasaron por alto algunos ejemplares raros y casi destruidos por su mucha antigüedad”⁴⁹. Haciendo caso a esta cita, y sabiendo que su trayectoria vital le había llevado a Asia, se puede contemplar la posibilidad de una influencia en su obra de las fuentes del Próximo Oriente, como sostiene Noegel⁵⁰, incluso de las más antiguas.

A partir de esta clasificación conviene preguntarse acerca de la existencia de posibles relaciones entre estas tradiciones discursivas: ¿Podrían las series de presagios haberse constituido a partir de la codificación de interpretaciones obtenidas previamente? ¿Irían las interpretaciones ligadas a ciertos relatos de sueños conocidos

---

⁴⁸ Para más información, véase Torallas, S. (1995), *El De Somniis de Filón de Alejandría*, (memoria de tesis doctoral), Biblioteca de la Universidad Complutense de Madrid (acceso *on line* en 05/2013).

⁴⁹ Tr. Ruíz García, en Daldianus, A. (1989), *Oneirocritica: La interpretación de los sueños*, p. 71.

⁵⁰ Noegel, S.B. (2007), *Nocturnal Ciphers: The allusive language of dreams in the Ancient Near East*, New Heaven, AOS, p. 222.

con anterioridad? ¿O por el contrario, las narraciones de sueños y las series de presagios mantuvieron un desarrollo independiente, pero que en cierto momento se habría sincretizado, dando lugar a los tratados de oniocrítica?

Considero que el constatar estas relaciones es una tarea necesaria para tratar de establecer la naturaleza de la literatura oniromántica. Una posible manera de llevarlo a cabo es estableciendo el grado de coherencia que estas composiciones presentan, primero entre ellas, es decir si hay presencia de los presagios listados en los sueños narrados, y si las interpretaciones son coherentes con los significados ofrecidos por las listas, ya sea dentro o fuera de los tratados. En segundo lugar, habría que observar si se detecta alguna similitud entre las series de presagios preservadas a lo largo de los siglos en las diferentes tradiciones culturales y lingüísticas.

En adelante, nuestra atención se va a centrar en los tipos de composiciones que aparecen representados en los manuscritos que integran el corpus al que va dedicada esta investigación. Pese a que en el apartado correspondiente ofrezco una descripción detallada del mismo, aquí conviene avanzar una descripción general que permita ubicar los materiales en las coordenadas que acabamos de trazar. Se trata de 83 manuscritos de tratados de interpretación de sueños en un estado muy fragmentario, representados casi exclusivamente por series de visiones oníricas, con algunos pocos elementos de especulación sobre el sueño. Ello se debe, cabe conjeturar, al carácter fragmentario de los manuscritos (sus extensiones oscilan entre los 4.30 × 7.60 cm. y los 30 folios), y/o a distintos procesos de selección, entre los que podemos mencionar: 1) el llevado a cabo por determinado autor o copista, que ante determinado tratado elige recoger solo las listas de visiones, dejando de lado o reduciendo otros aspectos como son las narraciones de sueños; 2) el realizado para la confección del corpus, puesto que la identificación de un fragmento como interpretación de sueños es mucho más asequible cuando consiste en series de visiones, gracias a su carácter formulario y repetitivo, que cuando se trata de narraciones de sueños o de la especulación sobre su fenómeno⁵¹.

---

⁵¹ Hay que tener en cuenta que el proceso de catalogación del conjunto de manuscritos provenientes, como estos, de la Gueniza del Cairo, no ha sido concluido todavía dada la elevada cantidad de piezas y su amplia distribución en colecciones. Vid. "Descripción del corpus", p. 133.

Centrándonos pues, por las razones expuestas, en tan solo uno de estos tipos de adivinación por sueños, la onirocrítica, iniciaremos un recorrido diacrónico por la historia de la producción escrita de la que tenemos constancia. Ello nos servirá para identificar los precedentes de la tradición árabe, en la que los textos del corpus se ubican.

2. Antecedentes en el Oriente Próximo

i. Las listas de presagios y el *Libro de sueños asirio* en Mesopotamia

Las visiones oníricas se consideran presagios⁵² que se manifiestan en el sueño y que suponen indicios de lo que va a acontecer. De este modo, quedan integradas en una tradición más amplia de adivinación por medio de presagios, que comúnmente se manifiestan en la vigilia. La adivinación por presagios ha ido acompañada de una producción textual consistente en listas de presagios, especialmente abundante en Mesopotamia, ya desde finales del periodo paleo-babilónico (2000-1600 a.C.)⁵³. El formato en listas evidencia que la adivinación por presagios era una actividad de tipo intelectual, pues es este el formato que vehiculaba la información de valor académico, como resultado del registro de las observaciones llevadas a cabo durante largo periodos de tiempo⁵⁴. De hecho, este tipo de adivinación, desde un punto de vista *emic*, es un modo de predicción por medio de pronósticos o indicios, equiparable a la que se da en las ciencias físico-naturales como la meteorología y la medicina, puesto que la capacidad o propiedad de “ser presagioso/a” es recibida como un fenómeno de la naturaleza, un poder natural, equiparable a la capacidad de “ser curativo/a” que

---

⁵² Utilizo la palabra “presagio” como traducción de la latina *omen*, préstamo empleado en la literatura especializada en lengua inglesa. La prefiero a “augurio”, al tratarse éste de un término técnico, propio de las prácticas adivinatorias de época clásica, con unas características particulares como es la de implicar la participación de un augur, figura plenamente institucionalizada en Roma, cuyos procedimientos de interpretación requerían de una instrucción.

⁵³ Oppenheim, “The Interpretation of Dreams”, p. 242 y 256.

⁵⁴ Cf. Veldhuis, N., “Divination: Theory and use”, en Guinan, A.K., Ed. (2006), *If a man builds a joyful house: Assyriological studies in honor of Erle Verdun Leichty* (Cuneiform Monographs 31), Leiden, Brill, p. 493-94. Y Oppenheim, *Op. Cit.*, p. 242, que considera la redacción de listas de presagios un rasgo de la transición de la práctica de un nivel folclórico a un nivel académico. Esta identificación de la interpretación de sueños con el aprendizaje que se desprende de la existencia de listas contrasta con la presunción tradicional en el ámbito clásico de que los sueños pertenecen a la llamada adivinación natural, la cual se contrapone a la adivinación artificial o técnica (así aparece en Cicerón, quien explica en boca de su hermano esta distinción ya empleada por Platón. Cf. Cicerón, M. T., (1999), *Sobre la adivinación. Sobre el destino. Timeo*. Á. Escobar. Madrid, Editorial Gredos, pp. 47-48 y notas), algo que repercute en una mejor aceptación de la adivinación por sueños, al menos entre los filósofos, según parece reflejarse en la lista de detractores y defensores de la adivinación que da Cicerón (*Op. cit.*, pp. 39-41).

poseen ciertos elementos⁵⁵. Otra peculiaridad de la adivinación por presagios es que hay constancia, ya en el periodo al que nos acabamos de referir, de que podía ir acompañada o no de acciones para provocarlos⁵⁶, de manera que sería indistinta a la diferenciación que se aplica a los augurios entre *oblativa* y *impetrativa*, es decir aquellos que son solicitados y los que sobrevienen⁵⁷.

Es durante el periodo paleo-babilónico y en lengua acadia cuando aparecen las primeras muestras literarias de los que podrían considerarse los precursores de las listas de presagios. Hablamos de la producción de registros de presagios, entre los que destacan por su abundancia los llamados informes de extispicina. Estos consisten en registros de los pronósticos obtenidos con la consulta de las entrañas de las víctimas sacrificiales⁵⁸, actividad adivinatoria ya empleada en época sumeria para la elección del sumo sacerdote⁵⁹. Estos primeros registros se habrían ido ensamblando y coleccionando, ampliándose de manera sistemática al convertirse en materia de

---

⁵⁵ Cf. Cicerón, *Sobre la adivinación*, pp. 48-49.

⁵⁶ Vid. Oppenheim, L. (1964), *Ancient Mesopotamia: Portrait of a Dead Civilization*. Chicago-Londres, The University of Chicago Press, p. 221.

⁵⁷ Como expone Escobar en su comentario a Cicerón, esta oposición, recurrente para la adivinación romana, era la que empleaba Servio para una distinción entre los *auspicia* (*oblativa*) y los *auguria* (*impetrativa*), formas de adivinación ambas en las que se recurre a las aves. Vid. Cicerón (1999), *Sobre la adivinación*, p. 37, n. 16. Para conocer más sobre esta dicotomía aplicada a la adivinación mesopotámica véase Reiner, E. (1960), "Fortune-Telling in Mesopotamia". *Journal of Near Eastern Studies* 19 (1): 23-35.

⁵⁸ A diferencia de las listas de presagios, sin embargo, los informes no siguen el modelo sintáctico de la frase condicional y se limitan a definir cada condición como favorable o desfavorable. Vid. Veldhuis, N. (1999): "Reading the Signs". *All those nations...: Cultural Encounters within and with the Near East*. H. L. J. V. et al. Groningen, STYX. 2: 167. Esta información obtenida de Veldhuis contrasta con, o, mejor dicho, complementa, la que ofrece Oppenheim, *Ancient Mesopotamia*, pp. 213-214, donde sugiere la hipótesis de una distinción entre la hepatoscopia (observación del hígado) y la extispicina (observación de la exta) según la cual, la segunda sería un desarrollo de la primera. La hepatoscopia, más antigua, abarcaría una distribución geográfica mayor y pertenecería a un nivel más popular (folclórico), y, en sus principios, sería de base binaria (de tipo favorable - no favorable y/o sí - no). Para Oppenheim, ejemplos de interpretaciones de base binaria aplicados a la extispicina serían muestra de una voluntad arcaizante, como es para él el caso del rey caldeo Nabonidus. También propone que, en otros casos, la extispicina de tipo binario pueda ser representativa de una adivinación popular frente a una adivinación religiosa, esta última, producto de una actividad intelectual, sería más sofisticada, científica y elocuente.

⁵⁹ Oppenheim, *Ancient Mesopotamia*, p. 210.

estudio de la que terminaría convirtiéndose en una de las actividades intelectuales más sofisticadas de la época⁶⁰.

Las listas o series de presagios empiezan a hacerse abundantes a partir de mediados del segundo milenio⁶¹ y a lo largo del milenio y medio de pervivencia de esta tradición, mantiene uniformidad en el diseño, tanto en la composición de las unidades de presagios, como en la forma de presentarlos, condicionado a ese modelo preexistente y deudor de la actividad escritural sumeria para el registro de datos que son las listas, cuya distribución de las unidades en líneas correspondería al formato en una o dos columnas, propicio a la dimensión alargada de la tablilla. En las series se observa una tendencia hacia la homogeneidad marcada por el paralelismo entre las unidades de presagios, fomentado por la rígida estructura de las mismas:

Las unidades de presagios casi siempre se presentan en el formato de oración condicional⁶², de modo que se componen de dos elementos: la prótasis, oración subordinada, en la que se indica el motivo que constituye la señal o premisa, y va introducida por una conjunción condicional (“si”, “cuando”); y la apódosis, oración principal, que contiene el significado o consecuencia de la misma, a veces precedida de una interjección (“entonces”, “pues”). Se trata, pues, de la fórmula: “Si P, entonces Q”, que establece una relación de inferencia del consecuente (Q) respecto al antecedente (P), y que en simbología lógica se suele representar: “A → B”.

Esta estructura sintáctica nos acerca a los tipos de saberes que también tienen como base el presagio o el indicio (cuya semejanza, desde un punto de vista *emic*, ya hemos

---

⁶⁰ Oppenheim, *ibidem*.

⁶¹ Abundancia que tal vez fuese equiparable a la de las civilizaciones vecinas, pese a que los vestigios a los que nos podemos remitir sean mucho menores en número, ya que posiblemente la diferencia se deba únicamente al uso de materiales de distinta durabilidad. Para conocer las principales colecciones de presagios preservadas, véase: Oppenheim, *Ancient Mesopotamia*, p. 218-226; Veldhuis, “Reading the Signs”, p. 163 y ss.; Guinan, “A Severed Head Laughed”; p. 11-18; Maul, S. M. (2003), *Omina und Orakel: A. Mesopotamien: Reallexikon der Assyrologie und Vorderasiatischen Archäologie*. Berlín, de Gruyter: 45-88.

⁶² Sobre la estructura de los presagios y el empleo de la frase condicional, véase: Rochberg, F. (2010), “If P, then Q”: Form and reasoning in Babylonian Divination”, en Annus, A., Ed.. *Divination and the interpretation of signs in the Ancient World*. Oriental Institute Seminars, The University of Chicago, pp. 19-27; Guinan, A. K. (2002), “A Severed Head Laughed: Stories of Divinatory Interpretation”. *Magic and Divination in the Ancient World*. L. C. J. Seidel. Leiden-Boston-Colonia, Brill, Styx, pp. 9 y 10; y Oppenheim, “The Interpretation of Dreams”, pp. 256-7.

apuntado arriba), pero también coincide con otros textos de semántica muy distinta como son los legales⁶³.

Las listas de presagios a menudo se pueden descomponer en secuencias de presagios, que, en algunos casos, están delimitadas por una línea horizontal. Las secuencias se organizan en base a la repetición de parte de los componentes de las unidades de presagios, normalmente de la prótasis, con el fin de recoger las distintas variantes de señales entorno a un mismo tema. Generalmente, los temas giran en torno a determinada acción o acciones parecidas que el soñante realiza en el sueño o en torno a distintas acciones sobre un mismo objeto.

En el caso de los presagios, se considera que la relación originaria entre prótasis y apódosis sería de tipo empírico, en lo que se ha venido a llamar *empirismo adivinatorio*⁶⁴. Se fundamenta en la idea de que los presagios, en una y otra parte de la oración, registrarían eventos que se habrían dado en conjunción en el pasado. Ese parece ser el caso en los modelos de arcilla realizados a partir de hígados con anormalidades los cuales se presentan en relación a hechos históricos⁶⁵. En cambio, otros tipos de asociaciones, léase, distintas analogías como las que se establecen por una motivación de orden lingüístico o figurativo, serían secundarias y consecuencia de una evolución histórica de la adivinación mesopotámica. Esta visión evolucionista, sin embargo, es considerada como puramente conjetural, dada la falta de evidencias que permitan priorizar las relaciones en base a posibles concurrencias de fenómenos, frente a aquellas otras en las que opera otro tipo de asociación o las que recogen fenómenos imposibles de acontecerse.

Oppenheim resume en 3 los tipos de asociaciones que operan en las correspondencias entre prótasis y apódosis⁶⁶: 1) Asociaciones paronomásticas y juegos de palabras⁶⁷. 2) Asociaciones de distinto tipo, por ejemplo a partir de simbolismos

---

⁶³ Véase Guinan, “A Severed Head Laughed”, p. 22. Véase también la coincidencia en la formulación de una de las apódosis de la tablilla onírica de Susa (v. *infra* p. 34) con determinado documento legal paleobabilónico, en Oppenheim, “The Interpretation of Dreams”, p. 259.

⁶⁴ Así sería para J. Bottéro, según afirma Veldhuis, “Reading the Signs”, p. 163, n. 16. Como también para G. Manetti, según Rochberg, “If P, then Q”: Form and reasoning in Babylonian Divination”, p. 20.

⁶⁵ Véase Guinan, “A Severed Head Laughed”, p. 8.

⁶⁶ Cf. Oppenheim, “The Interpretation of Dreams”, p. 241-2.

⁶⁷ Cuestión ampliamente atendida en Noegel, *Nocturnal Ciphers*.

fácilmente observables o por antonimia⁶⁸. 3) Instancias cuyo sentido resulta al lector de hoy completamente incongruente y que podrían responder al mero absurdo. Su resumen va dedicado a las listas de presagios oníricos. Sin embargo, el autor indica que es fácilmente extrapolable a la tradición mántica mesopotámica, con lo que quiere dar a entender que las listas de presagios oníricos tienen una relación más estrecha con esa tradición que con el reino de los sueños y sus interpretaciones.

Para quienes apuestan por el carácter empírico de estas composiciones, las secuencias serían resultado de la voluntad de compendiar y organizar sistemáticamente presagios previamente formulados, como por ejemplo aquellos integrados en los registros de extispicina, entre otros. En cambio, Veldhuis niega que las colecciones puedan derivar de la actividad de registro y observación, apuntando a problemas como la contradicción entre interpretaciones, signos muy difíciles o imposibles de manifestarse y la complicación de concebir la intervención divina en caso de que sean acciones que requieran la voluntad humana. Tampoco serían dependientes de textos escritos. Su opinión es que detrás de estas colecciones está la intención de dejar constancia del conjunto de principios disponibles para determinar el valor positivo o negativo de los signos, de modo que, en primera instancia, se trataría de una actividad que se nutre del esfuerzo especulativo de sus autores, aplicando métodos como la analogía⁶⁹, y no de una praxis. En favor de esta opinión, Veldhuis señala que las listas son el formato propio de la literatura de cariz especulativo y teórico⁷⁰, cuyo mejor exponente, por su reiterada aparición desde el nacimiento de la escritura a la época helenística, son las listas léxicas, entre las que destacan, por un lado, las listas de palabras sumerias, a menudo con su equivalente en babilónico, y, por otro lado, las listas de signos sumerios, facilitando las distintas lecturas posibles de cada signo o su traducción al babilónico. En las listas léxicas, el valor especulativo se refleja en la presencia de signos artificiales o en desuso y, al igual que las listas de presagios, exhiben una voluntad de sistematización⁷¹.

---

⁶⁸ El autor no ofrece mayor precisión para este grupo.

⁶⁹ O en palabras de Oppenheim, "The Interpretation of Dreams", p. 229: "pseudo-rational hermeneutic principles".

⁷⁰ También Oppenheim, "The Interpretation of Dreams", p. 242.

⁷¹ Veldhuis, "Reading the Signs", p. 163 y ss. Este asiriólogo termina su artículo equiparando las colecciones de presagios a la asiriología en lo que se refiere a la escasa utilidad para la vida cotidiana,

En cuanto a los sueños, las tablillas preservadas muestran continuidad entre el periodo Medio-Babilónico y el Neoasirio (momento en el que la oniromancia habría perdido prestigio⁷²), hasta el punto de que Oppenheim, al llevar a cabo la transliteración y la traducción, se refiere a ello como un conjunto: “the Assyrian Dream-Book” (*Libro de sueños asirio*). La continuidad se observa en el hecho de que algunos fragmentos de estas composiciones se hallan en muestras de distintas épocas con cambios mínimos, y, aunque la filiación entre ellas no sea fácil de dirimir⁷³, pone de manifiesto el carácter tradicionalista de este saber⁷⁴. Así, sucede, por ejemplo, que la muestra más antigua, la tablilla de dos columnas encontrada en Susa, capital de Elam, escrita entre el periodo Paleo-Babilónico y el primer milenio, mantiene claros paralelismos con el libro de presagios oníricos neo-asirio encontrado en la biblioteca de Asurbanipal (g. 668 a.C. – c. 627 a.C.)⁷⁵.

Las llamadas “Series *Ziqīqu*”, encontradas en la biblioteca de Asurbanipal en Nínive son el conjunto más voluminoso de tablillas del *Libro de sueños asirio*. Se estima que se componía de al menos 11 tablillas, de las que se conservan diez, en estado fragmentario tal, que el número de presagios conservados es relativamente pequeño⁷⁶. La primera y las dos últimas están dedicadas a rituales y conjuraciones para aplacar los sueños nefastos, además de fórmulas profilácticas, por lo que contiene dos tipos de textos literarios, rituales y presagios⁷⁷, por lo que restan ocho secciones de presagios,

---

algo que sus académicos conocían muy bien, según comenta a tenor de la l. 70 de la tablilla 1 del *Šumma ālu* que reza: Si una ciudad está llena de memos, esa ciudad será feliz. Si una ciudad está llena de intelectuales, abandono de la ciudad.

⁷² Pérdida de prestigio pero no en cuanto al interés como materia de estudio, sino en cuanto a su empleo por parte de la realeza. Así parece indicarlo el hecho de que en los archivos reales de Nínive ninguno de los portentos presagiosos recogidos en los informes presentados ante el rey consiste en un sueño, como también sería indicativa la ausencia de personal especializado en la interpretación de sueños. Cf. Oppenheim (1956), “The Interpretation of Dreams”, p. 200.

⁷³ Cf. Oppenheim, “The Interpretation of Dreams”, p. 296.

⁷⁴ A diferencia de los cambios que se observan en los presagios basados en la teratoscopia a lo largo de su proceso de acrecentamiento, véase Oppenheim, “The Interpretation of Dreams”, p. 242.

⁷⁵ Cf. Oppenheim, “The Interpretation of Dreams”, p. 259.

⁷⁶ Oppenheim, “The Interpretation of Dreams”, p. 262.

⁷⁷ Como señala Oppenheim en *op.cit.*, p. 262.

que por lo general se inician con la fórmula: “Si un hombre en su sueño ve...”. Los ejemplos preservados, según su distribución en los distintos fragmentos, tratan de:

Tablilla III:

- Seis visiones sobre confección de mobiliario (puerta, silla, cama, mesa, taburete y barca) cuyo significado se interpreta igual para todos como que al soñante se le va a acercar un demonio maligno.
- Siete de oficios (vigilante nocturno, peletero, cortador de sellos, lavandero, carpintero, marino) con significados variados relativos a la fortuna, principalmente.
- Diez de sentarse sobre diferentes lugares, con apódosis muy defectuosas.
- Seis de cavar y plantar, prácticamente sin apódosis.

Tablilla VII:

- Una veintena sobre la orina, formas de realizarla y esparcirla, con la ingesta de distintos tipos de orina, interpretadas en su mayoría como indicios sobre la progenie⁷⁸.
- Dos relacionados con la ingesta, aunque de algo que no se ha conservado.

Tablilla IX:

- Cinco visiones con viajes, entrada por la puerta de la ciudad, ascensión al cielo, descenso al inframundo y viaje al País del no-retorno, con predicciones que atañen sobre todo a las expectativas de vida.
- Cuatro de visitas a templos, sobre el cumplimiento de sus plegarias.
- Unas veinticinco visiones de ir a distintas ciudades de la zona, con diversidad de consecuencias.
- Nueve con actividades propias de las afueras de la ciudad y de apódosis muy generales.
- Cinco más con viajes a localidades de interpretación diversa.

---

⁷⁸ Asociación que aparece documentada en otros contextos, como el sueño de la reina persa Mandane que vio cómo su orina inundaba toda Asia, lo que fue premonitorio del poder del que su hijo, el rey Astyages, iba a gozar, v. Oppenheim, “The Interpretation of Dreams”, p. 265. La asociación orina-esperma es una constante en la oniromancia del Oriente Medio.

Además de las tablillas de la biblioteca de Asurbanipal, Oppenheim presenta tres grandes conjuntos de fragmentos, cada uno caracterizado por la sistematización de una de las siguientes expresiones figurativas: A) “él ha comido”, B) “le han dado” y C) “lleva consigo/carga con”. Estas fórmulas sirven a su editor como criterio de identificación y recomposición del texto.

En A encontramos 89 visiones sobre la ingesta⁷⁹, incluyendo carne, carne humana, aves, frutas, cosas no comestibles muy diversas, insectos y excreciones de distinto tipo. También se incluyen nueve predicciones acerca de determinada acción que no se ha podido descifrar (se nombra con un signo que indica repetición, es decir, un “signo *ditto*”) pero que tiene que ver con varios animales.

En B, diferentes objetos son entregados al soñante por parte de alguien desconocido y en general sus apódosis corresponden a alcanzar u obtener algo. Las primeras líneas (36) tienen que ver con objetos de valor (sellos, piedras preciosas, maderas aromáticas) y se interpretan en relación a los hijos, principalmente. Siguen, incompletas, 18 entregas de herramientas típicas de algunos oficios, posiblemente en representación de los mismos, por lo que su significado atañe a las riquezas. Las 17 posteriores incumben a animales y su grasa. Otras 15, traen nuevos objetos. 30 más que atañen a utensilios e ingredientes de cocina. Las 12 siguientes empiezan con líquidos comestibles (caldo, infusiones y vinagre), hasta que da paso a cosas muy heterogéneas. 9 sobre bebidas. 14 en las que el soñante agarra objetos variopintos, la luna creciente y distintos animales, columna que se divide con una línea horizontal que deja a parte un último presagio, que sería el encabezamiento de otra sección.

En C, el conjunto más complejo, se empieza con una lista de visiones (31), cuyas prótasis consisten en una acción del soñante que no conocemos puesto que se representa con un *ditto*, pero que se realiza en consonancia, sobre todo, con fenómenos astronómicos. Las prótasis se han perdido casi en su totalidad. Los siguientes 12 presagios involucran el viaje del soñante al inframundo y acciones de los muertos, con diversidad de consecuencias. En las 18 líneas que siguen (excepto una), el soñante no participa activamente, y sin explicitarlo solo cabe suponer que él es

---

⁷⁹ Oppenheim comenta la existencia de algunos fragmentos más que por sus contenidos podrían formar parte de esta sección pero que por distintos motivos no le parece una posibilidad lo suficientemente clara. V. Oppenheim, “The Interpretation of Dreams”, p. 275.

quien observa los fenómenos que se describen, los cuales tienen que ver con astros, espíritus, el cielo, la lluvia y el Dios de la tormenta. En las 24 siguientes encontramos diversas actividades cotidianas, sobre las que destaca la tala de distintos árboles con significados más bien generales. A continuación, una lista de diez visiones en que vuelve la acción al soñante, quien principalmente carga con distintos objetos, algunos de los cuales son del ámbito bélico. Después vienen 8 presagios en los que vuela. Durante las 38 que siguen, el soñante se encuentra en un río. En otras 23 se le describe cargando otra vez distinto tipo de objetos, como hace en las 18 que van a continuación de 12 pronósticos en los que el protagonista es un dios realizando distintas acciones hacia el hombre. De nuevo se centra en el hombre, que en dos visiones que finalizan una lista perdida, monta un animal, para continuar después de una línea de separación con una acción (UM) que Oppenheim no consigue interpretar y que el soñante realiza en 24 ocasiones a distintas personas y dioses, además de recibirla él por parte de su mujer y también de su hija; las pocas apódosis conservadas son muy generales. A continuación, cuatro visiones sobre ondear y otras dos de confeccionar prendas de vestir, más once de moler granos y obtener harinas, seguidas de dos sobre pelearse. En el siguiente fragmento, 9 visiones en las que el soñante corta o rasga una prenda. Le siguen 26 visiones de acciones supuestamente realizadas por el rey (a quien se referiría como “trono”), aunque en algunos casos las sufre, mejor dicho, como cuando orinan encima de él. De estas visiones no se conserva ninguna apódosis. Las nueve últimas líneas que presenta están muy incompletas y no resulta muy evidente que formasen parte de la serie⁸⁰.

Oppenheim estima plausible que estos conjuntos de fragmentos (A, B y C) formasen parte del ya referido *Libro de sueños Asirio*, completando las XI tablillas de las “Series *Ziqīqu*” encontradas en Nínive (en el que, recordemos, la primera y las dos últimas están exentas de visiones), y propone ordenarlos de manera que C podría formar parte de la Tablilla II, que no se conserva, A, de la Tablilla V, B, de la VI y el final de B, de la VII⁸¹.

Además de las tablillas editadas por Oppenheim, contamos con un fragmento largo de una tablilla babilónica del Museo Británico (BM 38154), publicado recientemente con

---

⁸⁰ Oppenheim, “The Interpretation of Dreams”, pp. 294-5.

⁸¹ Oppenheim, “The Interpretation of Dreams”, p. 281.

la traducción al inglés⁸². En ella se incluyen presagios relacionados con la presencia de un dios en la casa, con visitas a templos, la interacción del soñante con su dios personal y sobre la práctica del coito. Su editor señala los paralelismos con las listas que acabamos de ver.

Como hemos visto, Oppenheim nos acerca a una imagen de las listas de visiones oníricas mesopotámicas como una tradición con un grado de cohesión tal, que habría dado un único fruto, el *Libro de sueños Asirio*, el cual colgaba, sin ser el más espléndido, de la rama de los presagios, que nace de ese gran árbol que son las listas en la literatura mesopotámica.

---

⁸² Leichty, E. (2010), "Dream on", en *Opening the Tablet Box*. S. Melville and A. Slotsky. Leiden-Boston, Brill: 225-228.

ii. El Papiro egipcio Chester Beatty III y el Papiro demótico

Mientras que en Mesopotamia vemos que las listas de presagios oníricos se integran en una tradición mayor de interpretación por presagios, en Egipto la ausencia de listas de presagios fuera del ámbito de los sueños otorga autonomía a la fuertemente arraigada actividad de interpretación de sueños. Indicio de la prevalencia de esta actividad es el hecho de que la corte asiria, durante del reinado de Asurbanipal o antes, recurriese a intérpretes de sueño egipcios⁸³.

Las principales colecciones de sueños presagiosos de Egipto que se han preservado son dos⁸⁴. La más antigua proviene de la Dinastía XII (2000-1790 a. C), aunque la copia que preservamos, que se encuentra entre los papiros de la Chester Beatty, ha sido fechada en época ramésida, durante la Dinastía XIX⁸⁵. Muy posterior es la colección demótica, del s. II a.C., preservada en los papiros Carlsburg XIII y XIV verso⁸⁶.

Según Oppenheim, la tradición egipcia habría empezado en la misma época que la mesopotámica, pero mientras que en Mesopotamia había interés en distintos tipos de presagios, en Egipto solo tenemos constancia de aquellos provenientes de sueños⁸⁷, dato que le parece indicativo de un mayor interés por los sueños. También observa como indicio de un mayor interés por la oniromancia el que la tradición egipcia sea menos uniforme⁸⁸.

---

⁸³ Cf. Oppenheim, "The Interpretation of Dreams", p. 238.

⁸⁴ Para un estudio de la oniocrítica egipcia en su conjunto, véase Szpakowska, K. (2003), *Behind Closed Eyes. Dreams and Nightmares in Ancient Egypt*. Swansea, Classical Press of Wales.

⁸⁵ Ritner, R. K. (2003), "Dream Oracles (1.33)", en Hallo, W.W. (ed.), *The Context of Scripture. Vol.1 Canonical Compositions from the Biblical World*. Leiden: Brill, pp. 52-54; Israelit-Groll, S. (1985), "A Ramesside grammar book of a technical language of dream interpretation". *Pharaonic Egypt: The Bible and Christianity*. S. Israelit-Groll. Jerusalem, The Magnes Press: 71-118; Gardiner, A.H. (1935), *Hieratic Papyri in the British Museum, Third Series, Chester Beatty Gift*, Vol. I: Text. Londres, British Museum, pp. 9-23.

⁸⁶ Prada, L. (2012), "Papyrus Berlin P. 8769: A New Look at the Text and the Reconstruction of a Lost Demotic Dream Book". *Forschung in der Papyrussammlung. Eine Festgabe für das Neue Museum*. V. M. Lepper. Berlín, Akademie Verlag: 309-328; Volten, A. (1942), *Demotische Traumdeutung = Papyrus Carlsberg No XIII-XIV 7*. Copenhagen, Munksgard.

⁸⁷ Motivo por el que la tradición egipcia no quedaría ligada a una tradición previa, como ocurre en Mesopotamia, lo que explica el orden que hemos elegido en este recorrido cronológico.

⁸⁸ Volten, quien observa ciertas similitudes en los contenidos de los presagios de ambas colecciones, es partidario de considerar la existencia de un libro de presagios oníricos que se habría mantenido a lo

La colección egipcia hierática del papiro Chester Beatty cuenta con once columnas y se divide en dos secciones, según si el soñante es de entre los “Seguidores del dios, Horus” o de los “Seguidores del dios, Seth”, que representan dos tipos de personalidades, la juiciosa de Horus y la inmoderada de Seth (así aparecen en la literatura sapiencial)⁸⁹, y de cuya descripción en este texto solo se conserva la relativa a los Seguidores de Seth, los cuales son retratados como pelirrojos, maleducados, con fuerte deseo sexual hacia las mujeres, groseros cuando beben, agresivos con sus semejantes, etc.⁹⁰. Los presagios se ordenan como único criterio entre “buenos” y “malos”, calificando cada unidad de una u otra forma entre el signo y su significado⁹¹. Son 143 presagios buenos y 91 malos, preservados para los Seguidores de Horus, frente a los tan solo cuatro para los Seguidores de Seth. También incluye un párrafo con un conjuro contra los sueños maléficos con un ritual apotropaico para purificar al soñante y una fórmula cuya recitación evita las consecuencias nocivas del sueño⁹².

En cuanto al papiro demótico, son más de 250 presagios, algunos preservados parcialmente, organizados en secciones dotadas de títulos que describen el tema de cada sección y de los cuales se conservan solo seis⁹³, a excepción de unos grupos que también se organizan por temas pero que quedan fuera de las secciones mencionadas.

---

largo de la historia de Egipto, del que los textos conservados serían distintas muestras. En cambio, Oppenheim, sugiere que el demótico podría estar influenciado por la tradición mesopotámica, como ocurre en otros saberes, mientras que el hierático sería genuinamente egipcio. Véase Oppenheim (1964), *Ancient Mesopotamia*, p. 243-5.

⁸⁹ Ritner, “Dream Oracles (1.33)”, p. 52.

⁹⁰ Oppenheim, *Ancient Mesopotamia*, p. 244.

⁹¹ P. ej., de la traducción que ofrece Ritner (*op. cit.* p. 52): “(2/11) His penis having become large. Good. It means an increase of his property”.

⁹² El *dromena*, parte del ritual con acción, consiste en fregarse las acara con hierbas frescas humedecidas en cerveza y mirra y con pan. El *logomena*, parte de dicción, es un diálogo entre el Seguidor de Horus e Isis, a quien quiere confiar el sueño, y ella le replica que se lo cuente como medio para evitar sus consecuencias negativas. Oppenheim (1964), *Ancient Mesopotamia*, p. 244.

⁹³ Son los siguientes, según traducimos de Oppenheim (*op. cit.* p. 244): “Tipos de relaciones sexuales en la que uno sueña [ ] una mujer sueña”, “Tipos de [ ]”, “Tipos de cerveza en las que uno sueña”, “Cosas que [le ocurren a una persona cuando] sueña que [una serpiente está delante suyo]”, “Palabras que un hombre sueña que [le dicen]” y “Maneras de nadar [en las que un hombre sueña]”.

Resulta especialmente relevante que algunas señales se interpretan en relación a mujeres, único referente de entre las colecciones del Oriente Próximo.

Además de los papiros de la Chester Beatty y de la Carlsburg, se conocen fragmentos de al menos otros tres textos todavía sin publicar estudiados por J. F. Quack⁹⁴. De ellos, uno correspondería aproximadamente a la Dinastía XXVI (664-525 a.C.), otro a la Dinastía XXX (378-341 a.C.) y el tercero, demótico, probablemente del s. II a.C.

La cuestión de si existió un intercambio cultural entre Egipto y Mesopotamia en relación a la exégesis onírica ha sido tratada por Noegel⁹⁵, con una aproximación en base a las peculiaridades de la hermenéutica de ambas tradiciones. El paralelo en el empleo de los juegos de palabras⁹⁶, el cual no se atestigua en otras técnicas adivinatorias egipcias basadas en augurios como la hemerología, bascula la discusión⁹⁷ en favor del sí. También objeta que, mientras que el fenómeno de los sueños es universal, no así las formas en que se interpretan, y señala que no existe en el Oriente Próximo un manual de sueños que se pueda desvincular claramente de la tradición mesopotámica y que se sirva de los juegos de palabras. Por contra, en sociedades tradicionales del África moderna, los intérpretes de sueño no utilizan esta operación hermenéutica.

---

⁹⁴ Quack, J. F. (2006), "A black cat from the right, and a scarab on your head", en *Through a glass darkly: Magic, Dreams & Prophecy in Ancient Egypt*. K. Szpakowska. Swansea, Classical Press of Wales: 175-187.

⁹⁵ Noegel, S. (2006), "On puns and divination: Egyptian dream exegesis", en *Through a glass darkly: Magic, Dreams & Prophecy in Ancient Egypt*. K. Szpakowska. Swansea, Classical Press of Wales: 95-119.

⁹⁶ Para otro estudio sobre los juegos de palabras en la onirocrítica egipcia, véase Noegel, S. and K. Szpakowska (2006), "'Word Play' in the Ramesside Dream Manual". *Studien zur Altägyptischen Kultur* 35: 193-212.

⁹⁷ Noegel comenta que en general los asiriólogos se decantan por la transmisión y los egiptólogos por la originalidad. Aporta los argumentos de uno y otro bando en *op. cit.*, p. 103.

iii. La Biblia

La destacada presencia de los sueños admonitorios en la Biblia ha sembrado de concepciones el panorama intelectual de las corrientes religiosas ligadas a su tradición y condicionado sin lugar a dudas la relevancia de la oniromancia entre sus adeptos⁹⁸. Por ello, me parece conveniente dedicar un espacio a la descripción del conjunto de los relatos de sueños bíblicos.

El biblista Robert K. Gnuse dedicó una monografía al análisis de los relatos de sueños (“dream reports”) contenidos en los escritos de Flavio Josefo⁹⁹. Su enfoque es

---

⁹⁸ Finkel demuestra varios niveles en los que se observa la influencia de la Biblia en relación a los sueños y a la interpretación en la literatura judía posterior. Por un lado, el lenguaje simbólico bíblico, tanto el de los sueños como el de otros contenidos con valor alegórico, reaparece en relatos de sueños de textos apócrifos, en comentarios y en el Talmud. Por otro, la lógica interpretativa que parece regir las interpretaciones bíblicas muestra claras similitudes con los métodos interpretativos empleados en el *pešer* de las Escrituras. Véase Finkel, A. (1963), “The Pesher of dreams and scriptures”, *Revue de Qumran* 15 (4:3): 357-370. Otro trabajo sobre esta cuestión es el de Nissinen, M. (2009), “Pesharim as Divination. Qumran Exegesis, Omen Interpretation and Literary Prophecy”, en *Prophecy after the Prophets? The Contributions of the Dead Sea Scrolls to the Understanding of Biblical and Extra-Biblical Prophecy*. L. A. De Troyer K., Schulte L.L. Lovaina, Peeters: 43-60. Sin embargo, no es solo la lógica interpretativa de los exegetas la que se observa en la actividad hermenéutica del Midraš, según Lieberman las técnicas exegéticas *gematria* y *notariqon* se habrían importado de la oniromancia griega. Véase, Lieberman, S. (1962), *Hellenism in Jewish Palestine*, 2nd ed., Nueva York, Jewish Theological Seminary, pp. 70-76, en Alexander, P. S. (1995), “Bavli Berakhot 55a-57b: The Talmudic Dreambook in Context”, *Journal of Jewish Studies* 46, p. 236.

⁹⁹ Gnuse, R. K. (1996), *Dreams and dream reports in the writings of Josephus*. Leiden, E. J. Brill. Sigo a este autor para la descripción de los relatos bíblicos, que no pretende ser exhaustiva, por su enfoque tradicional-histórico y el énfasis en lo formal, que me parecen especialmente interesante. Para más referencias de la abundante literatura al respecto de los sueños en la Biblia, véase: Löwinger, A. (1908), *Der Traum im des jüdischen Literatur*. Leipzig, Kaufmann; Stoop, E. D. (1909), “Onirocriticon du prophète Daniel dédié au roi Nabuchodonosor”, *Revue de Philologie, de Littérature et d'Histoire Anciennes* 33 (2): 93-111; Cohen, B. (1932), “Über Traumdeutung in der jüdischen Tradition”, *Imago* 18: 117-121; Ehrlich, E. L. (1953), “Der Traum im alten Testament”, *Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft* (73), que aquí citamos a partir de Gnuse, al igual que: Richter, W. (1963), “Traum und traumdeutung im Alten Testament”, *BZ* 7: 202-220; Zeitlin, S. (1975), “Dreams and Their Interpretation from the Biblical Period to the Tannaitic Time: An Historical Study”, *The Jewish Quarterly Review, New Series* 66 (1): 1-18; Husser, J.-M. (1999), *Dreams and dream narrative in the Biblical world*. Sheffield, Sheffield Academic Press; Shaul, B.

de tipo tradicional-histórico, de modo que, previo al análisis de las narraciones presentes en Josefo, Gnuse presenta un capítulo en el que realiza un recorrido histórico por las tradiciones de la Antigüedad mostrando y analizando la presencia de los sueños en la literatura. Debido a que su objeto de estudio son las narraciones de sueños en Josefo, centra su atención en este género, principalmente, con especial énfasis en las tradiciones judías representadas por la Biblia, la literatura apocalíptica y el Nuevo Testamento¹⁰⁰. En estos apartados mantiene una clasificación que extrae de su análisis de los relatos de sueños en la Biblia, distinguiendo dos tipos: 1) Los sueños reveladores auditivos; y 2) los sueños simbólicos visuales, que suelen ser enigmáticos y requerir una interpretación.

Para este autor, una característica común de los sueños en la Biblia sería su función narrativa de ofrecer a la audiencia un avance de la trama por intercesión divina. También nota que los sueños son la forma, y la noche, el marco, en los que se representa la teofanía. Tradiciones bíblicas tardías asumen el carácter profano de algunos sueños, siendo así que se entiende que solo Dios tiene la potestad de infligir la propiedad adventicia a un sueño. Este argumento ha sido usado para condenar la incubación, pese a que existen indicios de que estaba aceptada en el Israel temprano y de su práctica¹⁰¹. Otro rasgo general es que la mayoría de relatos aparecen en la que Gnuse llama la hipotética tradición Elohista del Pentateuco¹⁰².

(2001), *A Letter That Has Not Been Read: Dreams in the Hebrew Bible*. Cincinnati, Hebrew Union College Press.

¹⁰⁰ Gnuse, *Dreams and dream reports in the writings of Josephus*, pp. 68-101.

¹⁰¹ Gnuse aporta referencias de autores que defienden su aceptación y práctica en determinados templos por parte de los israelitas tempranos, v. Gnuse, *Dreams and dream reports in the writings of Josephus*, p. 69, n. 143. Sin embargo, no sería el caso del Israel posterior, según sentencia en *idem* pp. 71-72, pese a reconocer la posible validez de algunos indicios de referencias veladas, como sería el caso, entre otros, del sueño de Jacob/Israel (Génesis 46:1-7) o Jacob (Génesis 28:10-22). Para Ernst Ludwig Ehrlich, la práctica habría sido permitida hasta la prohibición de culto en santuarios locales en Deuteronomio y habría ejemplos de ellos en Canaan (como podría verse en Gén. 28:10-29:1), v. Ehrlich, E. L. (1953), *Der Traum im alten Testament*, Töpelmann, Berlín, p. 18. Es de destacar la existencia de múltiples ejemplos de rituales de incubación de la antigüedad tardía procedentes de la Gueniza de El Cairo, véase *infra* p. 97.

¹⁰² Gnuse, *Dreams and dream reports in the writings of Josephus*, pp. 71 y 76. En opinión de Gnuse, los de tradición Yahvista (Génesis 21:16-20 y 26:2-6, 24-25) no presentan un esquema tan definido como los

En cuanto a las diferencias entre las dos categorías de sueño, está el hecho de que los sueños reveladores auditivos, que serían los más antiguos, se ofrecen a patriarcas¹⁰³, reyes y profetas; mientras que los sueños simbólicos visuales se dan a gente común, incluyendo a extranjeros. En relación a la forma, en ambos casos se puede hablar de un modelo narrativo, aunque este es más fijo para los sueños auditivos que para los visuales. El primer tipo, los sueños reveladores auditivos, incluso cuando presentan elementos visuales, se estructuran según el siguiente esquema¹⁰⁴:

- I) Presentación de la teofanía (“Y vino/habló Dios”).
- II) Presentación del receptor (“a fulano”).
- III) Referencia al sueño (“en un sueño”).
- IV) Descripción temporal (normalmente, “de noche”).
- V) Fórmula del direccionamiento oral del mensaje (“Y dijo Dios”).
- VI) Mensaje introducido por la partícula *hinnēh*, seguido de la auto-identificación divina, declaración de aseguramiento, una promesa, un aviso o una orden, y/o, ocasionalmente, diálogo con el soñante.
- VII) Conclusión formal (“fulano se levantó”).
- VIII) Cumplimiento del mensaje.

Además de los ejemplos que considera que cumplen el esquema: Génesis 20:1-8 (Abimelech), 31:10-17 (Laban)¹⁰⁵, 31:24 (Jacob), 46:2-5 (Jacob/Israel) y Números 22:8-13,

---

Elohistas, algo difícil de apoyar, sobre todo a juzgar por el segundo de estos relatos. También relaciona los tipos de sueño con una distinción entre ambas tradiciones en cuanto al grado de antropomorfismo, lo cual, admite, es discutible así como lo son otras distinciones de este tipo. Considera, en cualquier caso, que merece ser estudiado al considerarlos un fenómeno particular de revelación que presenta un lenguaje bíblico propio (*op. cit.*, pp. 77-78).

¹⁰³ Gnuse nota cómo las narraciones de este tipo de sueño en los patriarcas se distinguen, por la condición de campesinos de los soñantes, de las que se encuentran en el Próximo Oriente Antiguo, donde solo involucran a reyes o sacerdotes, véase *op. cit.* p. 78.

¹⁰⁴ El autor trata la cuestión formal ampliamente, indicando las diferencias y similitudes con las muestras de otras literaturas del Próximo Oriente, analizando la terminología asociada y con un resumen crítico-formal de las variantes, véase *op. cit.* pp. 73-86. Aquí ofrecemos el esquema principal con adaptación al castellano de las citas bíblicas basada en la edición de Reina-Valera.

¹⁰⁵ Corrijo el texto de Gnuse donde indica en p. 73 Génesis 31:24 para el sueño de Laban, puesto que es un *lapsus calami* que en p. 82 ya no se da.

19-21 (Balaam); Gnuse analiza aquellos que presentan variaciones complejas del modelo: Génesis 15:12-21 (Abraham), 28:10-22 (Jacob), I Samuel 3:1-18 (Samuel) y 1 Reyes 3:5-15 y 2 Crónicas 1:6-12 (Salomón); así como aquellos que muestran rasgos que permiten considerarlos posibles experiencias oníricas o narraciones de sueño truncadas: Génesis 15:1-6, 22:1-3,11-16 (Abraham) y Génesis 21:16-20 (Hagar) y que analiza a la luz de paralelos de la Biblia, de la literatura del Próximo Oriente Antiguo y del Corán.

Para los sueños reveladores simbólicos de contenido visual, Gnuse aplica el esquema propuesto por W. Richter¹⁰⁶, basado en el modelo de Jueces 7:13-15, el sueño que escucha Gedeón del soldado madianita:

- I) Anuncio del sueño (“He aquí yo soñé un sueño”).
- II) Fórmula introductoria (*hinnēh*, que en la traducción de Reina-Valera se substituye por dos puntos, aunque en otros pasajes por “he aquí”).
- III) Cuerpo del sueño, con:
  - a. descripción de la imagen (“un pan de cebada que rodaba hasta el campo de Madián, y llegaba a las tiendas”¹⁰⁷), y
  - b. descripción del resultado de su acción (“y las hería de tal manera que caían, y las trastornaba de arriba abajo, y las tiendas caían”).
- IV) Interpretación del sueño, con:
  - a. fórmula de la interpretación (“Esto no es otra cosa sino”),
  - b. identificación de los símbolos (“la espada de Gedeón”), y
  - c. significado de los signos (“Dios ha entregado en sus manos a los Madianitas con todo el campo”).
- V) Cumplimiento del sueño (cuyo ejemplo para este sueño no se proporciona).

A partir de este esquema, Gnuse analiza los sueños de esta categoría: los seis sueños de la historia de José, dispuestos por parejas, confirmando mayor veracidad al mensaje, en Génesis 37:5-11 (dos de José), 40:5-19 (uno del principal de los coperos y otro del principal de los panaderos), 41:4-49 (dos del Faraón); más los dos sueños de

---

¹⁰⁶ Richter, W. (1963), “Traum und traumdeutung im Alten Testament”, BZ 7: 202-220.

¹⁰⁷ Como comenta Gnuse en p. 86, las tiendas simbolizan los madianitas por su nomadismo y el pan de cebada a los israelitas por su sedentarismo.

Nabucodonosor en Daniel 2:1-45 y 4:4-33¹⁰⁸. El conjunto de este tipo de narraciones de sueño presenta tal grado de semejanza, que son varios los autores que han apuntado a su posible interdependencia, tal y como señala el autor¹⁰⁹, además de señalar posibles conexiones con fuentes babilónicas y egipcias.

Al respecto de estas interpretaciones, una consideración interesante que aporta Gnuse es que existe una singularidad de la interpretación de los sueños simbólicos con respecto a otras tradiciones: la interpretación depende de Dios (Génesis 40:8, 41:16), de modo que aquellos que la llevan a cabo, José y Daniel, deben ser entendidos como profetas y no como onirocríticos. Ello implica, como señala Ehrlich, una diferencia esencial del Antiguo Testamento respecto a la oniromancia egipcia: la interpretación de sueños no es una ciencia que pueda aprenderse¹¹⁰. También explica la tajante oposición a los intérpretes (los soñadores de sueños) de otras confesiones (Deuteronomio 13:2-6), entendemos que por el empleo de otras divinidades no solo en la recepción del sueño, sino también en la interpretación.

Dos consideraciones más que quisiéramos resaltar atañen a la continuidad de ambos tipos de narraciones en la literatura exílica y post-exílica: una mayor abundancia de relatos de tipo simbólico visual que de tipo auditivo parece demostrar una transición en el modelo de comunicación con la divinidad; el paso hacia una forma más velada y sutil, que tal vez refleje una concepción menos antropomorfa o menos cercana a la naturaleza humana del Dios. La segunda consideración es que, a diferencia de los auditivos, la mayoría de los sueños visuales son recibidos por paganos¹¹¹. Hacia esta dirección apunta también el cambio que Ehrlich explica como un paso de la exclusividad de ciertos individuos carismáticos de gozar de la proximidad de Dios, hacia la posibilidad de que toda la comunidad pueda beneficiarse, cambio que considera se hace evidente en Joel 3:1¹¹².

---

¹⁰⁸ Gnuse, *Dreams and dream reports in the writings of Josephus*, pp. 86-92.

¹⁰⁹ Véase lista de referencias en *op. cit.* p. 90, n. 215.

¹¹⁰ Ehrlich, E. L. (1953), *Der Traum im alten Testament*, p. 16.

¹¹¹ Esta idea resulta especialmente sugestiva puesto que invita a pensar en la posibilidad de que las revelaciones oníricas fuesen concebidas como universales, algo que los materiales estudiados aquí parecen confirmar.

¹¹² Ehrlich, E. L. (1953), *Der Traum im alten Testament*, pp. 140 y ss.

En la Biblia y en los libros sapienciales, existe una serie de pasajes que hacen referencia a las visiones de los sueños, a partir de los cuales algunos estudiosos deducen diferentes actitudes de sus autores frente a aquellas. Se trata de los pasajes Números 12:6-8; I Samuel 28:6; Isaías 29:7-8, 65:3-4; Deuteronomio 13:2-6; Jeremías 23:25-32, 27:9-10, 29:8-9; Zacarías 10:2, Joel 3:1; Salmos 73:20 y 126:1; Job 4:12-16, 7:13-14, 20:8, 33:14-16, Eclesiastés 5:2,6, Eclesiástico 34:5-8, 40:5-7 y Libro de la Sabiduría de Salomón 18:17-18. Del análisis de estos fragmentos, Gnuse concluye que la tradición bíblica, en especial la post-exílica, tiene una consideración negativa de los sueños como modo de revelación, dado que los profetas los condenan, los salmos los ignoran y la literatura sapiencial los consideran una mera experiencia humana. Para este autor, ello estaría en contraste con las composiciones más tempranas así como con la literatura judía posterior, especialmente la apocalíptica, donde los sueños son la forma en que se dan las teofanías. Sin embargo, la interpretación de estos pasajes en cuanto a su valoración de los sueños da lugar a discusión y, personalmente, como otros¹¹³, no observo en ellos muchas de las implicaciones negativas en las que se apoya Gnuse para su visión de conjunto¹¹⁴. Es el caso de lo que considera críticas de los profetas a la falsedad de los sueños reveladores, que se puede entender también como una crítica no hacia el conjunto de los sueños de este tipo, sino exclusivamente hacia aquellos fruto del engaño, ya sea por haber sido inspirados por dioses falsos (Deuteronomio 13:2-6) o por ser inventados por falsos profetas (Jeremías 23:25-32, 27:9-10, 29:8-9¹¹⁵; Zacarías 10:2), como también aquellos que se obtienen por medios no legítimos como la incubación (Salmos 73:20, 126:1 y Reyes 3:5-15) o la necromancia (Isaías 65:3-4; I Samuel 28:6).

Los sueños reveladores tienen un impacto muy notable en la literatura judía y cristiana de época helénica y romana, representada por textos apócrifos,

---

¹¹³ Caquot, A. “Les songes et leur interprétation selon Canaan et Israël”, en S. Sauneron, ed. (1959), *Les songes et leur interprétation: Égypte ancienne, Babylone, Hittites, Canaan, Israël, Islam, peuples altaïques, Persans, Kurdes, Inde, Cambodge, Chine, Japon*. Sources orientales, 2. París, Éditions du Seuil, pp. 116-117.

¹¹⁴ Gnuse, *Dreams and dream reports in the writings of Josephus*, pp. 92-96.

¹¹⁵ Sobre estos pasajes de Jeremías, Ehrlich (*op. cit.*, p. 156 y ss.) señala como principal fuente de descrédito del sueño la expresa preferencia del profeta por la palabra inspirada en oposición a otras formas de revelación. Este principio, que se hace manifiesto en Números 12:8, no implica el absoluto descrédito de las otras formas, sino su inferioridad.

pseudoepigráficos, otras composiciones preservadas en los rollos de Qumrán¹¹⁶ y algunos episodios del Nuevo Testamento¹¹⁷. Los sueños y visiones apocalípticos se asemejan a los que se recogen en la Biblia, ambos comparten la consideración del sueño como medio de comunicación con la divinidad, algo de lo que están exentos los apocalipsis nósticos, que prefieren las visiones en la vigilia¹¹⁸. En la mayoría de casos, la aproximación a la materia onírica está acaparada por el especial interés que despiertan los sueños y visiones de Isaías, Ezequiel, Zacarías y Daniel. Por otro lado, el imaginario bíblico se manifiesta en una variedad de formas de expresión, desde la poesía, las parábolas, fórmulas rituales, etc. lo que nos permite hablar de una especie de canon simbólico judío.

Una particularidad de este legado es que además del conocimiento extraordinario o admonitorio, los sueños inspirados se consideran fuente de curación para males, especialmente aquellos considerados de orden espiritual. Es esta capacidad transformativa del sueño la que se plasma a menudo en forma de viajes a lugares fantásticos, transfiguraciones angélicas o trastornos físicos o sensoriales; experiencias trascendentales, cósmicas, que imprimen una huella imborrable en la conciencia no solo del soñante, sino incluso de su comunidad. En esta literatura se observa, además, un protagonismo mayor de lo visual, en el detalle de lo observado por el soñante, la iconografía, incluyendo vivas descripciones de los ángeles, tomando más bien el testigo de las descripciones de visiones oraculares que de las narraciones de sueños bíblicas, propiamente¹¹⁹. Las descripciones detallan también aspectos emocionales o impresiones sensoriales, no únicamente visuales, que forman parte de la experiencia onírica. Flannery-Dailey sugiere que este hecho podría estar influenciado por el

---

¹¹⁶ Brayer, M. M. (1969), "Psychomatics, Hermetic Medicine, and Dream Interpretation in the Qumran Literature". *Jewish Quarterly Review* 15 (2): 112-127 y 15 (3): 213-230.

¹¹⁷ Para una lista de ejemplos, véase Flannery-Dailey, F. (2014), "Dreams and Visions in Early Jewish and Early Christian Apocalypses and Apocalypticism", *The Oxford handbook of Apocalyptic Literature*. Ed. J. J. Collins, Oxford University Press, Oxford, p. 109. Es a este trabajo, al que debemos las consideraciones que presentamos para introducir la cuestión. Véase también, Eshel, E. (2009), "The dream visions in the Noah story of the Genesis Apocryphon and related texts", en *Northern Lights on the Dead Sea Scrolls*. A. K. Petersen et. al., Leiden, Brill: 41-62.

¹¹⁸ Pese a que, como señala Flannery-Dailey, en *op.cit.*, p. 109, a menudo el vocabulario referido a uno y a otro es intercambiable.

¹¹⁹ Flannery-Dailey, *op. cit.*, pp. 110 y ss.

creciente interés en la incubación que ocupó el Mediterráneo a partir del siglo V y que se ve retratado en la propia literatura apocalíptica judía y cristiana, con menciones a lugares de culto y a aspectos rituales¹²⁰.

---

¹²⁰ Flannery-Dailey, *op. cit.*, p. 114.

iv. El *Oneirocriticon* de Artemidoro Daldiano y su contexto

En la literatura griega se observa un destacado interés por la mántica onírica en diversidad de testimonios literarios: desde los poemas homéricos con la recurrencia a sueños reveladores y sueños alegóricos o simbólicos¹²¹, a las discusiones sobre los sueños, sus causas y consecuencias, desde el punto de vista médico-biológico, por parte de médicos y filósofos, en lo que ha venido a denominarse “onirolología”. En concreto la interpretación de los sueños era un recurso muy extendido¹²², con una reconocida actividad profesional, lo que explica la aparición de los primeros ejemplos de codificación de las atribuciones de significado ya desde tan temprano como el s. V a.C., según se desprende de referencias a la existencia de tablas adivinatorias usadas por los intérpretes de oficio y que recibían el nombre de *pinákion*. Estos materiales son considerados por los estudiosos modernos como los posibles precedentes de la producción de manuales¹²³.

En cuanto a la literatura especializada en la interpretación, la llamada “onirocrítica”, ha recibido la atención de los estudiosos principalmente a partir de trabajos dedicados a la única obra conservada, el *Oneirocriticon* de Artemidoro Daldiano¹²⁴. Esta obra supone una referencia fundamental para conocer dicha producción, puesto que de los trece autores que se contabilizan, pese a lo dudoso de las atribuciones, once de ellos aparecen citados en esta obra, y ocho, se conocen solo

---

¹²¹ Kessels, A. H. M. (1978), *Studies on the dream in Greek Literature*. Utrech, Hes Publishers.

¹²² En contraste con el mundo romano, donde la reputación de la adivinación por sueños es menor en relación a otras técnicas que son percibidas como autóctonas o ligadas a la fundación de Roma, como sería la aruspicina. Cf. Harris, W. V. (2009), *Dreams and Experience in Classical Antiquity*. Cambridge-Massachusetts-Londres, Harvard University Press, p. 174 y ss.

¹²³ Ruíz García, E. “Introducción”, en Daldianus, A. (1989), *Oneirocritica. La interpretación de los sueños*. E. Ruíz García. Madrid, Gredos, p. 31. Vinagre, M. A. (1992), “La literatura onirocrítica griega hasta del s. II d.C: estado de la cuestión”. *Estudios clásicos* 34 (101), p. 66.

¹²⁴ Vinagre, *op. cit.*; Vinagre, M. A. (1992), *La literatura onirocrítica griega anterior a Artemidoro Daldiano*. Filología Griega y Latina. Sevilla, Universidad de Sevilla; Vinagre, M. A. (1991), “Etapas de la literatura onirocrítica según los testimonios de Artemidoro Daldiano”, *Habis* 22, pp. 297-312; Del Corno, D. (1969), *Graecorum de Re Onirocritica scriptorum reliquiae*. Milán, Cisalpino; Reichardt, W. (1893), *De Artemidoro Daldiano librorum onirocriticorum auctore*, Leipzig.

por Artemidoro¹²⁵. A partir de los estudios sobre las referencias en el *Oneirocriticon*, la configuración de la historia de la producción de manuales de oniocrítica distingue - aunque no hay datos suficientes como para hablar de escuelas propiamente- tres áreas espacio-temporales: zona jónico-ática (V-IV a.C.), zona licia (IV a.C.-II d.C.), zona siria (I a.C.-II d.C.) y zona micro-asiática (I-II d.C.). La oniocrítica que se relaciona con estos centros combina composiciones con aporte teórico con otras dedicadas a los símbolos únicamente. Entre las interpretaciones de los símbolos, se puede diferenciar las de tipo razonado de otro en el que solamente se exponen. Además de la distribución geográfico-temporal, las reseñas de Artemidoro han servido para elaborar una propuesta de evolución de la literatura oniromántica: de los sueños premonitorios de tipo revelador o directo, presentes en Homero, se tendería, a partir del s. V, hacia los de cariz simbólico, como demostraría el aumento de discusiones sobre la interpretación. Esta tendencia a los de tipo simbólico, podría deberse, como sugiere Reichardt, a la influencia de los sofistas, los cuales atribuían la causa del no cumplimiento del sueño a la mala interpretación y no al mal gusto de los dioses, como se consideraba antiguamente. O, como señala Del Corno, por influencia externa, es decir, de Egipto donde, como ya se ha visto, hay registros escritos de claves interpretativas con anterioridad¹²⁶. Para Del Corno, la influencia sería mutua y explicaría también que a partir de época ptolemaica se difundiera el culto de Serapis, ligado por su asociación con Esculapio a rituales de incubación con finalidades terapéuticas, propiedad que no le era exclusiva, pero que en su caso tuvo representación bibliográfica en forma de colecciones de remedios que requieren de interpretación, obtenidos mediante la incubación en sus templos, y que serían muestra de una tendencia egipcia a la mistificación de la incubación típica de Grecia¹²⁷.

---

¹²⁵ Antípatro, Apolodoro de Telmeso, Apolonio de Atalia, Aristandro de Telmeso, Artemón de Mileto, Cleágoras de Fliunte, Dioniso de Heliópolis, Gémino de Tiro, Nicóstrato de Éfeso, Paniasis de Halicarnaso, Febo de Antioquía, Serapión de Ascalona y un anónimo, contemporáneo de Artemidoro; según recoge Vinagre (en “Etapas de la literatura oniocrítica”, p. 298), del *Graecorum* de Del Corno.

¹²⁶ Vinagre, “La literatura oniocrítica”, pp. 65-66.

¹²⁷ Vinagre, M. A. (2000), “Los intérpretes de sueños en los templos de Serapis”, *ARYS* 3, pp. 129-141; y Vinagre, “La literatura oniocrítica”, p. 71.

Según cuenta en su tratado, principal fuente de información sobre su persona¹²⁸, Artemidoro había nacido en Éfeso, sin embargo, eligió darse a conocer con el gentilicio de Daldis, por tratarse de la tierra natal de su madre y una localidad conocida por el prestigio de varios de sus oriundos, pese a sus poco tamaño. La época en la que vivió se puede determinar, entre otras cosas, por la dedicatoria a Cassius Maximus (Máximo de Tiro) en el proemio del primer libro, de modo que se sitúa en el s. II d.C. Las fuentes de su tratado dice haberlas recogido viajando por Grecia, Asia, Italia y las grandes islas del Mediterráneo, con el fin de ampliar su conocimiento mántico. También se le conoce un hijo varón, al que dedica los libros 4 y 5 del tratado, como medio de legarle su experiencia en la profesión, a la vez que le recomienda que los guarde celosamente para asegurarse un grado de afinamiento técnico mayor que el de sus congéneres.

El doble destino del tratado afecta a la cohesión entre los cinco libros. A su vez, de los tres libros dedicados a Máximo los dos primeros conforman el cuerpo de la obra y muestran plena coherencia, mientras que el tercero, sirve de apéndice:

Para los libros 1 y 2, el orden de las interpretaciones sigue el ciclo vital, organizando cronológicamente, del nacimiento a la muerte, las actividades más paradigmáticas, con una pretensión universalista y enciclopedista. Su actitud no es, sin embargo, absolutista ya que reconoce sus límites a la hora de incorporar todos los particulares dependientes de la diversidad humana en lo relativo a las costumbres y apreciaciones, principalmente en base a la adscripción étnica del soñante, las cuales afectan a la interpretación¹²⁹. Las limitaciones en relación a los particulares se ven compensadas con la incorporación de varias directrices para que el lector pueda aplicar por sí mismo los principios interpretativos y desarrollar su propia crítica. Uno de los principios más recurrentes es la doctrina de la semejanza, basada en la analogía.

El libro 3 se concibe como un suplemento y sus contenidos prescinden del orden de los libros anteriores, tomando en cambio la forma de miscelánea. De hecho, este anejo sería una ampliación al estilo de un apartado del libro 2, titulado “Varia”, en el que se

---

¹²⁸ Para esta nota biográfica, se sigue la introducción de la traducción española: Daldianus, A. (1989), *Oneirocritica: La interpretación de los sueños*. E. R. García. Madrid, Gredos, pp. 7-12.

¹²⁹ Harris-McCoy, D. E. (2012), “Introduction”, en *Artemidoru's Oneirocritica: Text, translation and commentary*. D. E. Harris-McCoy. Oxford, Oxford University Press, p. 20.

reúnen interpretaciones que fueron dejadas de lado en estos primeros libros. También incorpora aquellas cuestiones que no encajaban con el esquema que estructura los dos primeros volúmenes.

En los libros que destina a su hijo, aprovecha para dar respuesta a las críticas que habrían recibido los libros anteriores por su falta de exhaustividad, debido a que algunos usuarios echaban de menos ciertos símbolos. Dado que Artemidoro se muestra consciente de los límites en la capacidad globalizadora de un tratado de este tipo, su respuesta se orienta hacia el esfuerzo por transmitir de forma todavía más explícita que en el resto de libros en base a qué razonamientos se establecen las interpretaciones, de modo que el propio lector pueda aplicarlos donde sea necesario. Por este motivo, las pocas interpretaciones que ofrece tienen como función la de servir de ejemplo para el método del que resultan. Esta finalidad didáctica es la que rige la lista de noventa y cinco sueños con interpretaciones especialmente complejas que aparece en el quinto libro y que van acompañadas de breves explicaciones¹³⁰.

En el despliegue de razonamientos, uno de los métodos involucrados es la relación por asociación de una visión y su significado a partir de consideraciones como: el parecido físico, de acción, de lugar, asociación cultural, etimologías o juegos de palabras, aparición en proverbios o mitos, valor numerológico, entre otros¹³¹. También el soñante y sus circunstancias se tienen en cuenta, en base a una serie de elementos: naturaleza, ley, costumbre, ocupación, palabras y tiempo. Estos elementos condicionan que una visión sea o no favorable, según se adecue o no a lo que corresponde a estos elementos. Los perfiles de soñantes son: ricos, pobres, enfermos, jóvenes, ancianos, casados y solteros, personas con o sin hijos, profesionales tipo (granjeros, soldados, navegantes), viajeros, o que van a viajar, personas involucradas en un juicio y atletas.

En esta obra, Artemidoro demuestra su plena integración en el marco intelectual greco-latino, así como la intención de dialogar con las fuentes que vehiculan

---

¹³⁰ Una diferencia significativa entre la obra de Artemidoro y tal vez las de otros autores griegos, respecto a la oniromancia mesopotámica, es que las interpretaciones son razonadas. Éstas, sin embargo, aparecen a veces en las interpretaciones transmitidas de boca de intérpretes reconocidos. Del Corno la considera una característica propia de los griegos frente a otros pueblos como el egipcio. Del Corno, D. (1982), "Dreams and their interpretation in Ancient Greece", *BICS* 29, 55-62.

¹³¹ Harris-McCoy, "Introduction", p. 15; y

conocimientos en relación a la adivinación y a los sueños, ya se trate de textos adivinatorios o de discusiones filosóficas acerca de la validez de la adivinación o acerca de la naturaleza del sueño¹³². Es de destacar su voluntad, expresada en el prefacio del libro 1, de defender la oniromancia de las críticas de aquellos que no creen en la adivinación, entre los que cabe citar a autores que niegan la capacidad profética de los sueños como Aristóteles, Cicerón y Lucrecio¹³³. También la quiere defender de aquellos profesionales de la adivinación que la vulneran por causa de su ignorancia; su tratado representa una guía de buenas prácticas en materia de adivinación por sueños.

Pese a fundamentar su tratado con un conocimiento basto de la literatura onírica griega, manifiesta su preferencia por los adivinos de las plazas y los mercados como los más fiables portadores del saber práctico y experimentado, el cual considera el más válido para el ejercicio de la actividad adivinatoria. Además de este alegato a favor de la práctica, el tono personalista que recorre el tratado permite extraer conclusiones sobre el posicionamiento de Artemidoro en varios aspectos del plano ideológico, a partir del análisis de sus apreciaciones, como hace Harris-McCoy en la introducción a su reciente edición y traducción al inglés. El conjunto de las interpretaciones son también un terreno fértil para un estudio de la historia social en la que se inscribe, como el elaborado por Pomeroy¹³⁴.

---

¹³² Mientras que su aproximación a la materia lo acerca especialmente a los Empíricos, algunas de sus consideraciones pueden encontrarse en Platón, Aristóteles o en el Estoicismo. Cf. Harris-McCoy, "Introduction", pp. 36-37.

¹³³ Harris-McCoy, "Introduction", p. 4.

¹³⁴ Pomeroy, A. J. (1991), "Status and Status-Concern in the Greco-Roman Dream-Books". *Ancient Society* 22: 51-74.

v. El Talmud de Babilonia

La literatura rabínica muestra un destacado interés por los sueños y su interpretación, que se pone de manifiesto en la presencia de narraciones de sueños en multitud de composiciones¹³⁵. Con dos precedentes destacados en Palestina, el *Ma'aser Šeni* (4:9) y el midraš *Eyja Rabba* (I, 1,14-18)¹³⁶, la única composición rabínica propiamente onirocrítica es el “Libro de sueños” del Talmud de Babilonia¹³⁷.

La presencia de un conjunto diverso de contenidos relacionados con el sueño y su interpretación entre los folios 55a y 57b del capítulo conocido como *ha-Ro'é* (el visionario), el noveno en el tratado de *Brakhot* (bendiciones), primer tratado del *Seder Zera'im* (Libro de las simientes), ha llevado a algunos autores a plantear la posibilidad de la existencia de un supuesto “Libro de sueños” rabínico que habría circulado de forma independiente antes de ser incorporado en el Talmud¹³⁸. Los defensores de esta hipótesis observan cierta cohesión y una estructura interna¹³⁹.

---

¹³⁵ La obra de referencia es la de Kristianpoller, A. (1923), “Traum und Traumdeutung im Talmud”, *Monumenta Talmudica* 4 (2). Aquí tenemos como referencias a Alexander, P. S. (1995), “Bavli Berakhot 55a-57b: The Talmudic Dreambook in Context”, *Journal of Jewish Studies* 46: 230-248; Fishbane, S. (2007), *Deviancy in Early Rabbinic Literature*. Leiden-Boston, Brill, pp. 177-220; y Bolz, S. L. (2012), *Rabbinic Discourse on Divination in the Babylonian Talmud: Near Eastern Studies*. Michigan, University of Michigan. PhD.

¹³⁶ Guggenheimer, H. W. (2014), *Tractates Ma'aser Seni, Hallah, 'Orlah, and Bikkurim*. E-book, De Gruyter. La sección con contenido onírico de estas composiciones, consistente en narraciones de sueños y su interpretación por parte del R. Yosi b. Halafta, la mayor parte de las cuales aparece en el Talmud de Babilonia con algunas diferencias. Cf., Bolz, *Rabbinic Discourse on Divination in the Babylonian Talmud*, p. 23 y Guggenheimer, *Tractates Ma'aser Seni, Hallah, 'Orlah, and Bikkurim*, p. 160.

¹³⁷ Véase estudio completo en Weiss, H. (2011), *All dreams follow the mouth: a reading in the Talmudic dreams tractate* [Hebreo]. Or Yehuda, Zmora-Bitan Dvir Publishing House.

¹³⁸ Alexander, “Bavli Berakhot 55a-57b”, p. 231 y Weiss, A. (1952), *Studies on the Literature of the Amoraim*. Nueva York, Horeb Yeshiva University, p. 264-270, en Fishbane, *Deviancy in Early Rabbinic literature*, p. 177.

¹³⁹ A. Weiss considera que se podría hablar de cuatro capítulos: 1) comenzando con R. Hisha (55b), 2) con R. Bizna b. Zabda (55b), 3) con R. Hanina (56b) y 4) empezando con “Tres cosas benefician al cuerpo...” (57b), en Fishbane, *Deviancy in Early Rabbinic literature*, p. 184, división un poco forzada a nivel argumental. Para Alexander, el comienzo abrupto se explicaría por la supresión de su parte introductoria para su inclusión en la Guemará, en “Bavli Berakhot 55a-57b”, p. 231.

En estos folios, Fishbane distingue tres tipos de contenidos, que en el orden que los listamos aquí coincide con el de la obra:

- 1) Observaciones teóricas acerca del sentido de los sueños y su naturaleza en forma de aforismos pronunciados por varios rabinos.
- 2) Narraciones en las que los rabinos actúan de intérpretes o llevan a consulta sus sueños con un intérprete, como es el caso de Rava con Bar Hedyā.
- 3) Listas de visiones en los sueños y sus consecuencias.

La primera sección recoge una serie de aforismos cuyo objetivo común es el de tratar la cuestión del valor profético de los sueños. Presenta una distinción de las experiencias oníricas que afecta a su validez, llevando a colación consideraciones de tipo fisiológico, como la relación con la dieta. Sus significados, a veces oscuros, han sido materia de debate. Un ejemplo es el que abre la cuestión del sueño. La frase de R. Ḥisda: “cualquier sueño sin ayuno” (כל חלום ולא טוה), Fishbane sugiere interpretarla como una reprobación de la práctica de incubación greco-romanas en las que el ayuno era parte del ritual. Alexander considera la opción de Fishbane, pero propone que también podría aludir a que una condición alterada como la de estar hambriento invalidaría el sueño. En cambio, Epstein, editor y traductor de la edición de Soncino, aclara que es el sueño en el que uno sueña que ayuna, como también Raši. Yo sugiero que podría ir en relación con otra afirmación de este rabino en *Ta’anit* 12b, donde se comentan los beneficios del ayuno para evitar las consecuencias de un sueño de mal agüero, práctica conocida como *ta’anit ḥalom*, de la que Trachtenberg señala su mucha popularidad¹⁴⁰. De modo que podría venir a decir que todos los sueños son buenos excepto el del ayuno, es decir, el que conlleva ayunar.

Entre las observaciones teóricas que aportan los aforismos, Alexander destaca un principio común en varios de ellos y que supone una forma radicalmente opuesta de dar relevancia a los sueños respecto a Freud. Pese a dejar claro que los sueños solo se componen de aquello que es concebible por la persona: “no hay visiones para una persona sino de los pensamientos de su corazón” (אין מראין לו לאדם אלא מהרהורי לבו) (55b), cuanto más se constata la lejanía del mensaje onírico con respecto al

---

¹⁴⁰ Trachtenberg, J. (1939), *Jewish Magic and Superstition: A Study in Folk Religion*. Nueva York, Behrman's Jewish Book House, pp. 245-6.

subconsciente del soñante, más se demuestra el carácter portentoso del mismo. El ejemplo más claro es el siguiente razonamiento en 57a: si un hombre sueña que se acuesta con una mujer casada, puede estar seguro de ganarse el cielo, porque como no la conoce, no puede haber pensado en ella, de manera que se trata de un sueño inspirado por Dios¹⁴¹.

Además de establecer si una visión es portentosa o no, el Talmud también ofrece fórmulas para prevenir los efectos de un sueño nefasto. Ya hemos hablado del “ayuno del sueño” (*ta'anit ḥalom*), otra fórmula (55b) consiste en llamar a tres personas y decirles: - he tenido un buen sueño, y que ellas respondan - Es un buen sueño y que sea bueno. Que Dios todopoderoso lo convierta en bueno. Y que lo repitan siete veces¹⁴².

Pero las aforismos más conocidos son sin lugar a dudas: “el sueño que no se interpreta es como la carta que no se lee” (חלמא דלא מפשר כאגרתא דלא מקריא) (55a) y “todos los sueños van detrás de la boca” (כל החלומות הולכים אחר הפה) (55b). El segundo, más enigmático, ha despertado especial interés, ya sea entendiendo la frase como una llamada a la prudencia del intérprete o del soñante a la hora de elegir uno¹⁴³, o como la advertencia del poderoso influjo de la palabra pronunciada, de la invocación, o el reconocimiento del factor lingüístico, o incluso textual e intertextual, intrínseco a la experiencia onírica¹⁴⁴, o de la narración del sueño por parte del soñante, o, también, un alegato a favor de la autoridad de tradición oral como fuente de referencia para la interpretación, por encima de la tradición escrita¹⁴⁵.

---

¹⁴¹ Alexander, “Bavli Berakhot 55a-57b”, p. 233.

¹⁴² Traducción de la versión inglesa de Epstein.

¹⁴³ Alexander da especial credibilidad a esta opción porque sugiere que hace aflorar el malestar de los rabinos por la competencia como poder fáctico que supondrían los intérpretes. Véase *op. cit.*, pp. 246-7.

¹⁴⁴ Con esta visión es con la que se han acercado las especulaciones de los rabinos a las de Freud y Lacan en reflexiones muy lúcidas como la de Frieden, K. (1990), “All Dreams Follow the Mouth”: The Dream-Interpreter as Prophet”, en *Criticism and Lacan: Essays and Dialogue on Language, Structure and the Unconscious*. P. Hogan and L. 'Pandit. Atenas, University of Georgia Press: 190-194.

¹⁴⁵ Véase discusión en Alexander, “Bavli Berakhot 55a-57b”, pp. 236-7.

El segundo tipo de contenidos, las narraciones en las que los rabinos actúan de intérpretes, se encuentran principalmente en 56a, donde se introduce un relato¹⁴⁶. En este se ilustran algunas de las interpretaciones que se presentan después de en la lista y algunas de las máximas. También se dan sueños interpretados por R. Išma'el, que se presentan en forma de diálogo pero muy breves.

En cuanto a la lista de presagios con la que se cierra el supuesto “Libro de sueños”, es menos formulística que otras composiciones de este tipo y menos coherente: algunas correspondencias se ponen en boca de un rabino, otras no, unas incluyen la explicación, que suele ser un versículo bíblico donde se da un significado a determinado símbolo, otras se justifican con ejemplos de sueños y otra se introducen sin más. La mayor parte se adaptan a la tradicional frase condicional: “si uno ve/hace x, ocurrirá y”, pero hacia el final hay dos grupos que se introducen de manera distinta: “tres x son buenos: a, traerá n, b, traerá o, y c, traerá p” y “todos los tipos de ... son buenos en el suelo, excepto ...”. A continuación de estos, hay otros listados del tipo numerativo: un párrafo donde numera cosas muy distintas que son una decimosexta parte de algo y que sirve para introducir una afirmación muy relevante para el capítulo: “los sueños son una decimosexta parte de la revelación”. También se incluyen cuatro párrafos de tema médico en los que se cita x número de cosas que son

---

¹⁴⁶ Es una historia con un fino humor negro: Abaye y Raba acuden al mismo intérprete, Bar Hedyá, con los mismos sueños, numerosas veces, pero Abaye paga bien y Raba no le da nada. Bar Hedyá siempre interpreta favorablemente los sueños de Abaye y negativamente los de Raba y las interpretaciones se cumplen. Un día Raba le paga y todas las interpretaciones que recibe son muy propicias, incluso que le ocurriría un milagro. Un día Raba y Bar Hedyá coinciden en un barco y el intérprete, temiendo viajar con alguien a quien le va a ocurrir un milagro, decide desembarcar, pero se deja un libro y Raba lo ve y lee: “todos los sueños van detrás de la boca”, de manera que se da cuenta de que todos los males que le han ocurrido han sido a causa de las interpretaciones de Bar Hedyá, por lo que se enfurece y lo maldice. Ante el poder de la maldición de un sabio, que encima es de derecho, Bar Hedyá decide exiliarse y se pone al servicio de los romanos. Allí, el camarero del rey le cuenta unos sueños que Bar Hedyá no interpreta porque no recibe dinero a cambio, pero acaba por contarlos y era que un gusano se estaba comiendo la ropa del rey. Por no haber hablado antes y haber dejado que se estropeara la ropa, el intérprete es castigado: atan dos cedros entre ellos y le atan una pierna a cada uno, al soltar los árboles, se parte su cuerpo por la mitad, incluyendo la cabeza. Véase un detallado análisis de las complejas relaciones entre soñante e intérprete a partir de esta historia en Weiss, H. (2013), *“All the Dreams Follow the Mouth”: The Relations between Dream and Its Interpretation in Rabbinic Literature: SBL Annual Meeting*. Baltimore.

buenas para un enfermo o para sanar una enfermedad, que no parece que se refieran al sueño, pero no es explícito. Finaliza con visiones de un muerto en una casa al estilo frase condicional. Las visiones que incluye presentan: animales, frutas y vegetales, personajes bíblicos y de la tradición rabínica, el acto sexual, actos religiosos, afeitado y sangría. A menudo las frases con las equivalencias se presentan a modo de diálogo entre un rabino y su audiencia, la cual a veces le interpela cuestionando un significado por parecer contradictorio con otra sentencia. Por ejemplo: “Todos los tipos de vegetales son buen indicio en un sueño excepto los nabos. Pero, ¿no dijo Rab: No me hice rico hasta que soñé con nabos? – Cuando los vio, estaban plantados” (57b). Esta forma de introducir los símbolos quiere demostrar una aproximación a la materia crítica y académica. También hay una lista (56b) de los versículos bíblicos que hay que pronunciar al despertar dependiendo de lo que se haya visto en el sueño, para prevenir que ocurra algo negativo. Por ejemplo: Si uno ve un perro en su sueño, se debe levantar pronto y decir: “Mas entre todos los hijos de Israel, desde el hombre hasta la bestia, ni un perro moverá su lengua”¹⁴⁷.

Alexander observa claros puntos de contacto entre la onirocrítica de los rabinos y la de Artemidoro. Por un lado, en las técnicas de interpretación, por ejemplo en el recurso a los juegos de palabras y en algunas consideraciones teóricas (como que el espacio de lo profético se halla en la ausencia de la voluntad), pero también en una serie de presagios: Ojo=hermana, palomas=mujeres, puerta/dintel de la puerta de la casa=esposa¹⁴⁸ y finalmente, una de más compleja: coito con la madre= (Art.) ocuparse del oficio (al negocio se le llama vulgarmente “madre”) / (Talm.) obtención de conocimiento (el oficio de los rabinos es el estudio). Alexander sugiere que la

---

¹⁴⁷ Éxodo 11:7, traducción Reina-Valera.

¹⁴⁸ Esta asociación se ve reflejada en una historia que recoge al-Bujārī relatada por el profeta Muḥammad según la cual Abraham habría viajado a la Meca para visitar a su hijo Ismael. Al llegar a la casa de su hijo, lo halló ausente, así que sin revelar su identidad preguntó a su esposa acerca de su situación. Ella se lamentó de su falta de recursos, actitud que molestó a Abraham, quien disimulando su disgusto se despidió pidiéndole a la mujer que recomendase a Ismael cambiar el dintel de su puerta. Al regresar este supo de la visita de aquel hombre y del consejo que le dejó, y comprendió que era su padre y que le aconsejaba divorciarse, de manera que le hizo caso. La visita de Abraham se repitió encontrando una nueva esposa en la casa, quien a la pregunta sobre su situación mostró una beata compostura que complació a Abraham, el cual le pidió que trasladase a su marido el consejo de que sujetase bien el dintel de su puerta.

explicación de esta interpretación que da el rabino, que cita Proverbios 2:3, es añadida posteriormente. Por todo ello Alexander llega a la siguiente conclusión: “The rabbinic Dreambook simply represents a Jewish version of a system of dream-interpretation widespread in antiquity”¹⁴⁹. Para otro autor, Heinrich Lewy¹⁵⁰, las semejanzas se explicarían porque Artemidoro habría tenido entre sus fuentes a un judío, lo que iría acorde con la reputación de intérpretes de sueños de la que los judíos gozaban en la época¹⁵¹. Sin embargo, Alexander insiste¹⁵²: ambas partes se integraban en un antiguo modelo cultural regional y en una tradición enraizada en el segundo milenio a.C., de manera que no tiene sentido preguntar quién tomó de quién. Aboga por un cambio de paradigma, que parta de la premisa de esta circunscripción de la cultura rabínica a una cultura levantina de la antigüedad tardía, algunos aspectos de la cual se singularizaban en el seno de la sociedad rabínica.

---

¹⁴⁹ En *op. cit.*, p. 243.

¹⁵⁰ Cito de Alexander puesto que su ‘Zu dem Traumbuche des Artemidorus’, *Rheinisches Museum für Philologie* N.F. 48 (1893), pp. 398-419, no lo he podido consultar.

¹⁵¹ Hay constancia de la arenga de Juvenal contra varios adivinos, entre los que están los intérpretes de sueños, a los cuales relaciona con los judíos (aere minuto / quaiacumque uoles Iudaei somnia uendunt, ‘Jews who will sell you whatever dreams you please’ en *Saturae* VI, 546-7), en Harris-McCoy, “Introduction”, p. 4. Esta reputación también aparece representada en esta parte del Talmud, en la historia del sueño del emperador de Roma que pide al R. Jošua una interpretación aludiendo a la fama de los judíos como buenos intérpretes (56a) y también en la afirmación de que había 24 intérpretes de sueños en Jerusalén (55b).

¹⁵² Alexander, *op. cit.*, p. 244.

vi. El *Somniale Danielis*

El *Somniale Danielis* se considera el manual bizantino más antiguo, con una datación incierta que oscila entre los siglos IV y VII d.C., siendo este último el *terminus ante quem*, en base a la primera traducción conocida al latín, aunque esta no se conserva¹⁵³. Su título indica la atribución al profeta Daniel habida cuenta de su fama como intérprete de sueños ante Nabucodonosor en los capítulos 2 y 4 del *Libro de Daniel*. Resultó una buena estrategia de marketing, a juzgar por las más de setenta versiones existentes en latín y el número de traducciones a otras lenguas¹⁵⁴. Además de hablarnos de su amplia circulación, la abundancia de versiones ilustra sobre la frágil integridad de este tipo de obras¹⁵⁵. En el caso de este manual, el estudio comparativo entre los manuscritos griegos (s. XVI) y de la traducción latina (s. IX) más antiguos permite hacer deducciones sobre las características del texto original, pese a que su más reciente editor, Oberhelman, considere imposible su plena reconstrucción. Resuelve que de las 486 entradas preservadas en griego, solo 120 se dan en los tres manuscritos, coincidiendo ambos símbolo y significado. En la edición crítica que acompaña su estudio reconoce 302¹⁵⁶. Estas se ordenan alfabéticamente y en su mayoría consisten en relaciones directas entre símbolo y significado, con frases del tipo: “x es/significa/indica y”, mientras que en una porción menor se recurre a la frase condicional: “si x ocurre, ocurrirá/es y” o del tipo “si ves/sueñas x, ocurrirá/es y”. Pudiendo ser x e y, un objeto o sujeto o una acción, excepto por la prótasis del primer tipo de condicional que exige una acción.

El *Somniale Danielis* sirvió de fuente para otro manual bizantino de gran relevancia, el *Oneirocriticon* de Nicéforo, patriarca de Constantinopla entre el 806 y el 815. La

---

¹⁵³ Para la descripción de la producción de manuales de oniocrítica de época bizantina me baso en el trabajo de Oberhelman, S. M. (2008), *Dreambooks in Byzantium: Six Oneirocritica in Translation, with Commentary and Introduction*. Aldershot, Ashgate. Véase también Cappozzo, V. (2014), “Un volgarizzamento trecentesco del *Somniale Danielis* nel cod. Laurenziano Martelli 12”, *Medioevo letterario d'Italia* 11.

¹⁵⁴ Oberhelman rinde cuenta de las europeas occidentales: inglés antiguo y medieval, italiano, francés, alemán, islandés antiguo, galés e irlandés. En *op. cit.*, p. 4.

¹⁵⁵ Como dice Oberhelman, en *loc. cit.* “it is clear that dream key manuals were viewed as a template that one could revise and adapt at will”.

¹⁵⁶ Oberhelman, *Dreambooks in Byzantium*, pp. 5 y 6.

autenticidad de esta atribución ha sido considerada espuria¹⁵⁷, lo que complica la datación de la obra, que se ha situado entre los s. VII y IX¹⁵⁸. El *terminus post quem* es la mención de una invasión árabe, que se entiende como una alusión a la conquista islámica, y el *terminus ante quem*, la datación del *Oneirocriticon* de Achmet¹⁵⁹ en el s. IX¹⁶⁰, obra muy conocida, que de haber circulado, habría sido empleada. Se considera que en su origen el *Oneirocriticon* de Nicéforo contaría con 132 entradas, o, mejor dicho, versos, pues sigue una métrica. Su vocabulario y estilo son elevados.

A su vez este manual dio origen a otros dos textos de onirocrítica bizantina, los manuales atribuidos a Astrámpsico, mago persa que vivió antes de la llegada de Alejandro Magno, y a “Germano, patriarca de Constantinopla”, que se identifica con Germano II (g. 1233-1240). En un principio se creía que ambos lo habían usado de fuente, sin embargo, se ha demostrado que el de Astrámpsico no es más que una versión del de Nicéforo. En cuanto al de Germano, contiene 259 interpretaciones, en prosa y en verso. Las que son en prosa provienen de Achmet (50) y de Daniel (36), mientras que los versos son de Nicéforo.

Finalmente, aunque muy tardío, cabe mencionar el libro de sueños del emperador Manuel II Paleólogo (g. 1391-1425), atribución considerada fiable. Se conserva mayormente en un manuscrito, con una apariencia muy fragmentaria, hecho que podría deberse a que la copia sea un conjunto de extractos. Oberhelman lo describe como una pieza única en la onirocrítica bizantina por presentar una distribución

---

¹⁵⁷ Oberhelman (*op. cit.*, pp. 7 y 9) comparte la opinión de otros bizantinistas de que las atribuciones a líderes de la iglesia no merecen credibilidad por el solo hecho de observar en ellas cierta intencionalidad, ya sea que el padre de la iglesia en cuestión fuese un reconocido defensor de los iconos (y por lo tanto alguien fácilmente relacionable con un tratado de símbolos oníricos), o que sirviera para salvar la reputación de la obra... En mi opinión, pese a ser un motivo de peso para levantar todas las sospechas, tampoco me parece por sí solo un argumento concluyente para negar las atribuciones.

¹⁵⁸ Según Guidorizzi, estudioso de su obra; aunque no así para Oberhelman, que lo ubica después de la iconoclasia por la relación de dependencia que ve entre la onirocrítica y la defensa de los iconos, relación que en mi parecer no es necesaria, a juzgar por el éxito de ésta en un contexto iconoclasta como el islámico. Cf. Oberhelman, *op. cit.*, p. 9.

¹⁵⁹ Véase *infra*, p. 97.

¹⁶⁰ Maria Mavroudi recoge varios argumentos a favor de identificar el patrono de la obra con el emperador León VI (886-912). Cf. Mavroudi, M. (2002), *A Byzantine book on dream interpretation: the Oneirocriticon of Achmet and its Arabic sources*. Boston-Leiden-Colonia, Brill, p. 61.

temática y no alfabética¹⁶¹. Además, los paralelos que muestra con Artemidoro y el *Oneirocriticon* de Achmet no demuestran un uso directo¹⁶².

Además de los manuales de interpretación, la literatura bizantina presenta otro tipo de textos muy breves, una o dos páginas, y anónimos, en la que las interpretaciones se realizan acorde con la posición de las estrellas y las fases de la luna¹⁶³.

---

¹⁶¹ Oberhelman no considera el *Oneirocriticon* de Achmet un manual bizantino.

¹⁶² Oberhelman, *op. cit.*, p. 15.

¹⁶³ Mavroudi, *A Byzantine book on dream interpretation*, p. 1.

3. La onirocrítica árabe clásica

i. Periodo formativo

El mundo onírico ocupaba en la Edad Media un espacio muy destacado en el ámbito cultural arabo-islámico. Con la expansión del islam y el establecimiento del árabe como lengua de cultura en los territorios entre el río Indo y el Atlántico, esta lengua dio continuidad a desarrollos intelectuales alcanzados en otros idiomas, como el griego, el persa, el arameo o el latín. Estos saberes conocieron una nueva dimensión espacial: la proporcionada por la unidad geopolítica del mundo islámico; y un nuevo material mucho más asequible para su fijación por escrito: el papel; dando lugar a un incremento en la circulación de las ideas inimaginable hasta entonces.

Con estas condiciones, resulta fácilmente comprensible que en la literatura árabe, como veremos, no sólo se atestigüen algunas de las concepciones y prácticas textuales relacionadas con los sueños, observadas en tradiciones anteriores, sino que esta lengua sea receptora de una participación activa con nuevas creaciones y recreaciones. El resultado es una presencia muy recurrente de relatos de sueños ominosos integrados en diversidad de obras y una producción muy basta de manuales de interpretación de sueños¹⁶⁴. Sin desviarnos demasiado del tema que nos ocupa, se

---

¹⁶⁴ La relevancia del sueño ominoso desde los primeros años del islam hasta la actualidad ha motivado un número muy significativo de publicaciones, adoptando enfoques distintos. Los principales estudios acerca de la producción onirocrítica árabe medieval se los debemos a Fahd y a J. C. Lamoreaux. Véanse: Fahd, T. (1959), "Les songes et leur interprétation en Islam", en *Sources orientales* ; 2. S. Sauneron. París, Éditions du Seuil. 2: 127-158, *Idem* (1960), "La traduction arabe de l'Oneirocritica d'Artémidore d'Éphèse", *Arabica* 7 (1): 87-89, *Idem* (1971), "L'oniromancie orientale et ses répercussions sur l'oniromancie de l'Occident médiéval", en *Convegno Internazionale 9-15 aprile 1969: Oriente e Occidente nel Medioevo: filosofia e scienze*. A. Abel, C. Allegri, G. C. Anawati and E. Al.]. Roma, Accademia Nazionale dei Lincei: 347-374; *Idem* (1974), "Hunayn Ibn Ishaq est-il le traducteur des Oneirocritica D'Artémidore D'Éphèse?", *Arabica* 21 (3): 270-284; y especialmente, *Idem* (1987), "Les procédés oniromantiques", en su *La divination arabe: études religieuses, sociologiques et folkloriques sur le milieu natif de l'Islam*. París, Sindbad: 247-367; y la única monografía al respecto es la de Lamoreaux, J. C. (2002), *The Early Muslim tradition of Dream Interpretation*. Nueva York, SUNY Press; basada en su tesis doctoral: *Idem* (1999), *Dream Interpretation in the Early Medieval Near East*, Duke University, que pese a centrarse en los autores musulmanes se ocupa también de cristianos y judíos, así como sus artículos: *Idem* (1996), "Some notes on the dream manual of al-Dari", *Rivista degli Studi Orientali* 70: 47-52; e *Idem* (1997), "The Sources of Ibn

ofrece a continuación un resumen de lo más destacado en relación a los relatos de sueños para profundizar luego en el legado onirocrítico, de crucial importancia para este trabajo.

Bahlûl's Chapter on Dream Divination", *Studia Patristica* 3: 553-557. Más allá de estos autores, nos constan por orden de aparición: Bland, N. (1856), "On the Muhammedan Science of Tâbir, or Interpretation of Dreams", *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland* 16: 118-171; Steinschneider, M. (1863), "Ibn Shahin und ibn Sirin: Zur literatur de oneirokritik", *Zeitschriften der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* 17: 227-244; Abdel Daïm, A. (1958), *L'oniromancie arabe, d'après ibn sîrîn*. Damasco, Presses universitaires; además de otros tantos trabajos centrados en una obra o autor concretos, a los que me referiré donde corresponda. Des de una perspectiva fenomenológica, antropológica y/o psicológica destacan: Kilborne, B. J. (1981), "Moroccan dream interpretation and culturally constituted defense mechanisms", *Ethos* 9 (4): 294-312; Gouda, Y. (1991), *Dreams and their meanings in the old Arab tradition*. Nueva York, Vantage Press; Maróth, M. (1996), "The Science of Dreams in Islamic culture", *Jerusalem Studies in Arabic and Islam* 20: 229-236; Katz, J. G. (1996), *Dreams, Sufism and Sainthood*. Leiden, Brill; Sviri, S. (1999). "Dreaming Analyzed and Recorded: Dreams in the World of Medieval Islam", en *Dream Cultures: Explorations in the Comparative History of Dreaming*. D. Shulman and G. G. Stroumsa. Nueva York, Oxford University Press: 252-273; Hermansen, M. (2001), "Dreams and Dreaming in Islam", en *Dreams: A Reader on Religious, Cultural and Psychological Dimensions of Dreaming*. K. Bulkeley. Nueva York, Palgrave: 73-91; Lory, P. (2003), *Le rêve et ses interprétations en Islam*. París, Albin Michel; Lory, P. (2003), "La vision du Prophète en rêve dans l'onirocritique musulmane", en *Autour du regard: Mélanges gimaret*. É. Chaumont. Lovaina-París, Peeters: 189-212; Green, N. (2003), "The Religious and Cultural Role of Dreams and Visions in Islam", *Journal of Royal Asiatic Society* 13: 287-313; Rezvan, M. (2004), "«If somebody dreams about reading the Qur'ân, it is a good dream» (on the modern interpretation of the medieval tradition)", *Manuscripta Orientalia* 10 (4): 34-37. Ostránský, B. (2005), "The Art of Medieval Arab Oneirology", *Archiv Orientální* 73: 407-428; Lory, P. (2006), "La vision de Dieu dans l'onirocritique musulmane médiévale", en *Reason and inspiration in Islam: Theology, Philosophy and Mysticism in Muslim thought*. T. Lawson. Londres, I.B. Tauris: 353-363; Al-Jibaly, M. M. (2006), *The dreamer's handbook: Sleep etiquette and dream interpretation in light of the Sunnah*. Arlington, al-Kitab and as-Sunnah Publishing; Mittermaier, A. (2007), "The Book of Visions: Dreams, Poetry, and Prophecy in Contemporary Egypt", *International Journal of Middle East Studies* 39 (2): 229-247; Marlow, L., Ed. (2008), *Dreaming across boundaries: The interpretation of dreams in Islamic lands*. Boston, Ilex Foundation; Sirriyeh, E. (2011), "Arab stars, Assyrian dogs and Greek 'angels': How Islamic is muslim dream interpretation?", *Journal of Islamic Studies* 22 (2): 215-233; Edgar, I. R. (2011), *The dream in Islam: From Qur'anic tradition to Jihadist inspiration*. Nueva York, Berghahn Books; Felek, Ö. y A. D. Knysch, Eds. (2012), *Dreams and visions in Islamic societies*. Religious studies. Albany (NY), SUNY Press; Gonzalez-Vazquez, A. (2014), "Dreaming, dream-sharing and dream-interpretation as feminine powers in northern Morocco", *Anthropology of the Contemporary Middle East and Central Eurasia* 2 (1): 97-108.

Gracias a T. Fahd¹⁶⁵ tenemos acceso a una serie de relatos de sueños fatídicos que se relacionan con personajes preislámicos, los cuales se habrían transmitido inicialmente de forma oral y recogido por escrito en época islámica. En sus ejemplos, los relatos presagian el advenimiento del profeta del islam y de una nueva era, por lo que servirían a una función legitimadora y apologética. Fahd no duda del origen preislámico de los sueños, en los cuales encuentra concomitancias con la práctica interpretativa de tradiciones semíticas anteriores, como son la ausencia de un rango específico de especialista intérprete, siendo una labor ejercida por distintas clases de adivinos, el empleo de mecanismos para asegurar la imparcialidad y la propiedades oraculares del proceso de interpretación. Sin embargo, en uno de los relatos que analiza, encuentra divergencias entre las interpretaciones que da Ibn Hišām. Mientras que ve coherencia en la que lo interpreta en relación a los acontecimientos políticos y bélicos de época preislámica, observa una voluntad legitimadora en la interpretación en clave apocalíptica, presagiosa de la llegada del islam, la cual considera una adaptación realizada por un converso del judaísmo, apelando a referentes bíblicos. Sería el caso también de las narraciones de sueños con paralelos bíblicos o midrášicos, que abundan en la onirocrítica islámica¹⁶⁶. Otro aspecto característico de la práctica interpretativa preislámica que observa Fahd es la relación entre sueño y conjuro, que se da cuando un determinado sueño es interpretado, verbalizado, y en particular cuando se trata de un mal presagio. Para Fahd, este fenómeno acerca la onirocrítica árabe a la de la antigua Mesopotamia dado que las series *Ziqīqu*¹⁶⁷ combinan conjuraciones, presagios y sueños. También es característico, como se ha visto, de la tradición judía patente en el Talmud, donde la aseveración “todos los sueños van detrás de la boca”¹⁶⁸ pondría énfasis, según algunos autores¹⁶⁹, en el poder mágico de la interpretación. Otro caso de poder ritual sería el empleo de la incubación (en árabe,

---

¹⁶⁵ Fahd, *Divination Arabe*, p. 249 y ss.

¹⁶⁶ Véase Fahd, *Divination Arabe*, pp. 253.

¹⁶⁷ Véase *supra*, p. 38 y ss.

¹⁶⁸ “כל החלומות הולכים אחר הפה” Brajot, 55b.

¹⁶⁹ Véase Almoli, *Dream interpretation from Classical Jewish sources*, p. 45; Frieden, K. (1990), “All Dreams Follow the Mouth”: The Dream-Interpreter as Prophet”, en *Criticism and Lacan: Essays and Dialogue on Language, Structure and the Unconscious*. P. Hogan and L. 'Pandit. Atenas (GA), University of Georgia Press, p. 191; y Fishbane, S. (2007), *Deviancy in Early Rabbinic literature*. Leiden-Boston, Brill, p. 188.

istijāra), del que dan vago testimonio los relatos de sueños acontecidos en templos; en este contexto, en el de la Ka'ba. Por último, Fahd provee de un ejemplo de sueño inspirador de un poema, tema conocido en la Antigüedad.

Representativa de esta época preislámica o propiamente árabe, según la define Fahd, serían también las narraciones de sueños recogidas en la literatura de la *Sīra*¹⁷⁰, dedicada a la biografía del profeta Muḥammad, principalmente, pero también de sus compañeros y seguidores. Algunos de los motivos oníricos que presentan estas narraciones ya aparecen en tradiciones anteriores, como es el caso del sueño del viaje de ascensión al cielo y los presagios indicados por fenómenos lumínicos irregulares.

En el conjunto de sueños analizados por Fahd se observa una clara intención fundacional de ritos, personalidades y demás aspectos de la religión, así como una función legitimadora especialmente locuaz en lo que se refiere a acontecimientos bélicos. Estos relatos rinden cuenta del elevado prestigio de que goza la experiencia onírica entre los primeros musulmanes.

Sin embargo, no todo los sueños reciben el mismo crédito. Las distinciones teóricas que posteriormente se desarrollarán, integradas en obras médicas, filosóficas y en las introducciones de algunos tratados de oniocrítica y que ya hemos visto en la tradición helenística, se consideran aquí, en el Corán y el *ḥadīṭ* de forma sucinta, reflejadas en un vocabulario en el que conviene hacer hincapié, aunque sin profundizar al tratarse de un tema tratado en numerosas publicaciones¹⁷¹.

Una primera clasificación distingue entre sueños verídicos y falsos. Los verídicos (*ṣādiqa*) o sanos (*ṣāliḥa*) tienen su origen en el encuentro del alma del soñante con Dios. El Corán afirma: “Alá llama a las almas cuando mueren y cuando, sin haber muerto, duermen. Retiene aquéllas cuya muerte ha decretado y remite las otras a un

---

¹⁷⁰ En especial la redactada por Ibn Hišām (m. 218/834), a partir de la de Ibn Ishāq (Medina, 85/703-Bagdad, 151/768).

¹⁷¹ Véase, por ejemplo, Abdel Daïm, *L'oniromancie arabe, d'après Ibn Sîrîn*, pp. 58-64; Fahd, *Divination Arabe*, pp. 269-272; Miquel, A. (1978), “Pour une relecture du Coran: autour de la racine nwm”, *Studia Islamica* 48, pp. 5-44; Lory, *Le rêve et ses interprétations en Islam*, p. 17 y ss.; Ostřanský, “The Art of Medieval Arab Oneirology”, pp. 410-415; Ibn Sîrîn, M. (2008), *El libro de la interpretación de sueños (Kitāb Tafsīr al-aḥlām)*. A. Guijarro. Barcelona, Editorial Sirio, p. 16 y ss, introducción a la traducción española, que recoge las opiniones de Ibn Jaldūn y de al-Gazālī, entre otros.

plazo fijo. Ciertamente, hay en ello signos para gente que reflexiona”¹⁷². Según algunos autores, como al-Gazālī, durante este encuentro con Dios, el alma tiene acceso a la Tabla Guardada (*al-Lawḥ al-Mahfūz*) o al Libro (*al-Kitāb*) donde se recoge el conjunto de los decretos divinos, de modo que el alma del soñante puede conocer lo que está escrito. Para otros, como Ibn Jaldūn, en cambio, los sueños verídicos pueden ser también transmitidos por un ángel. En un principio, este tipo de sueños se conocen generalmente con el nombre de *ru'yā* (visión, de la raíz *r'y*, ver), aunque también es común *manām* (de la raíz *nwm*, dormir). Posteriormente, encontramos muy generalizado el uso de *ḥulm* (de la raíz *ḥlm*, relacionada con las poluciones nocturnas, la madurez y la pubertad), que en el Corán se asocia principalmente con los sueños falsos¹⁷³ (*ʿaḍḡāt al-ʾaḥlām*), que son confusos ya sea por obra del demonio o por no alcanzar las condiciones para dormir convenientemente.

Teniendo en cuenta lo anterior, se considera que los sueños verdaderos son una forma de profecía, que, según un conocido *ḥadīṭ*¹⁷⁴, representa una cuarentaiseisava parte de la revelación¹⁷⁵. Bland recoge dos explicaciones a esta cifra¹⁷⁶. La primera obtiene la cantidad de calcular que desde la primera revelación de Muḥammad hasta su muerte transcurren 23 años, y que el dicho expresa el doble de este total, cuarenta y seis¹⁷⁷. La segunda explicación, más redonda, tiene en cuenta que, en los primeros seis meses, la inspiración divina del profeta fue mediante el sueño y, teniendo en cuenta el total de veintitrés años de profecía, los seis meses representan la porción referida¹⁷⁸. Ambas soluciones suponen que o bien el profeta sabía de antemano la duración de la revelación, o bien esas palabras no fueron proferidas por él. En todo

¹⁷² Corán, 39:42, trad. Cortés.

¹⁷³ En Bujārī, *Taʿbīr*, caps. 3 y 4: {الرؤيا الصالحة من الله والحلم من الشيطان} (La *ru'yā* viene de Dios y el *ḥulm* de Satán).

¹⁷⁴ En Bujārī, *Taʿbīr*, caps. 2y 4: {الرؤيا الصالحة جزء من ستة وأربعين جزءا من النبوة}.

¹⁷⁵ En otras versiones menos recurrentes la proporción viene representada por 1/70, 1/25, 1/45. Véase Al-Jibaly, M. M. (2006), *The Dreamer's Handbook: Sleep Etiquette and Dream Interpretation in Light of the Sunnah*. Al-Kitaab & as-Sunnah Publishing, pp. 122-124.

¹⁷⁶ Véase, Bland, “On the Muhammedan Science of Tābīr, or Interpretation of Dreams”, pp. 119-120.

¹⁷⁷ Esta explicación la obtiene, según dice, de un tal *Kāmil al-Ru'yā*, el cual no menciona en todo el artículo por lo que deduzco que es un lapsus y se refiere en realidad al *Kāmil al-Taʿbīr* de al-Tiflīsī, que consta entre sus fuentes para el estudio (p. 124).

¹⁷⁸ Dice extraerla de la *Encyclopaedische Uebersicht*, de una cita de *al-Natāʾiy*.

caso, no deja de ser llamativa y sugerente la resonancia a la expresión del Talmud, que sitúa la porción en una decimosexta parte¹⁷⁹. Y aunque estas explicaciones parecen indicar que la afirmación se aplicaría únicamente a la experiencia onírica del profeta del islam, lo cierto es que médicos y filósofos de la Edad Media¹⁸⁰ explicaron el carácter profético de determinados sueños a propósito del alma humana y no solo de la de los profetas. Aun así, se suele tener en cuenta la superioridad moral del soñante a la hora de establecer la veracidad de un sueño, pues la pureza del alma se considera indispensable para el buen funcionamiento de los mecanismos que habilitan su acceso, de una u otra forma, a las instancias superiores.

Como consecuencia del reconocimiento de una porción de la revelación que ha de ser transferida a los hombres por medio de los sueños, en una emanación continuada, el contenido de esos sueños llega a ser apreciado como palabra de Dios y en los mismos efectos que el resto de modos en que esta se presenta a los creyentes¹⁸¹. En el caso del islam, los sueños verdaderos se equiparan al Corán y la Sunna, y, como estos, es una fuente legítima para regular la vida de la comunidad^{182,183}. Prueba de ello es la presencia de numerosas narraciones de sueños de personajes carismáticos, con sus respectivas cadenas de transmisión, en las colecciones de *ḥadīṭ*¹⁸⁴ y obras complementarias, como son los diccionarios biográficos. Esta tendencia se culmina

---

¹⁷⁹ Talmud de Babilonia, *Brajot* 56b.

¹⁸⁰ Véase resumen de las ideas de al-Kindī, al-Fārābī, Ibn Sīnā e Ibn Rušd en Daiber, H. (2012), “Ru’yā”, *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. T. B. P. Bearman, C.E. Bosworth, E. Van Donzel, W.P. Heinrichs. Leiden, Brill Online; y en Maróth, “The Science of Dreams in Islamic Culture”, pp. 229-236.

¹⁸¹ En las epístolas de los Hermanos de la Pureza (Ijwān al-Ṣafā), la interpretación de los sueños se incluye entre las ciencias religiosas en la epístola 7.

¹⁸² Véase Kinberg, L. (1985), “The legitimization of the “Madhahib” through dreams”, *Arabica* 32: 47-79; Kinberg, L. (1993), “Literal Dreams and Prophetic “Hadīṭs” in classical Islam - a comparison of two ways of legitimation”, *Der Islam* 70 (2): 279-300; Chaumont, É. (2003), “Voir Dieu en ce monde au regard de la Loi révélée selon Ibn Ḥaldūn”, en *Autour du regard: Mélanges Gimaret*. É. Chaumont. Lovaina-París, Peeters: 213-225.

¹⁸³ Un fenómeno parecido lo encontramos en el judaísmo. Véase Kanarfogel, E. (2012), “Dreams as determinant of Jewish Law and practice in Northern Europe during the High Middle Ages”, en *Studies in Medieval Jewish Intellectual and Social History. Festschrift in Honor of Robert Chazan*. D. Engel, L. H. Schiffman and E. Wolfson. Leiden-Boston, Brill: 111-143.

¹⁸⁴ Véase apartado titulado: “Dream Interpretation and the Prophetic Traditions” en Lamoreaux, *The Early Muslim tradition of Dream Interpretation*, pp. 116-120.

con la elaboración de colecciones dedicadas exclusivamente a este tipo de narraciones. Leah Kinberg¹⁸⁵ publicó la edición crítica del que probablemente sea el primer y más conocido de estos opúsculos¹⁸⁶. Se trata del *Kitāb al-Manām* (o *Manāmāt*) de ‘Abd Allāh b. Muḥammad Ibn ‘Abī l-Dunyā (m. 281/894). Un total de 344 anécdotas relacionadas con el sueño, pero también con el sueño eterno, la muerte; una demostración muy explícita de la estrecha conexión que cobran el mundo onírico y el de los muertos en el imaginario de la época.

De la misma forma que en determinados versos del Corán y en algunos dichos del profeta el mensaje resulta opaco, los sueños pueden ser manifiestos o requerir de una interpretación. La acción de interpretar o explicar el significado de una visión onírica se expresará con la misma terminología con la que se dilucida el contenido del Corán: el verbo *fassara* (explicar) y su correlativo nombre de acción *tafsīr*, se aplica a la mayor parte de manuales dedicados a la interpretación de sueños, como ocurre con las obras de exégesis coránica, del mismo modo que un exégeta se llama *mufasssīr*, tanto si se ocupa del texto coránico como de los sueños. Otro ejemplo, menos habitual en los títulos de manuales pero que se da en el Corán para las interpretaciones de sueños que allí aparecen, es el del verbo *’awwala* y el de su sustantivo *ta’wīl*, que, con la noción implícita de volver y devolver, se utiliza para los esfuerzos exegeticos de “devolver” el significado original, esencial, del texto, es decir, para las interpretaciones esotéricas y alegóricas del Corán y la Sunna. Sin embargo, es ajena al ámbito de la exégesis otra raíz muy comúnmente empleada para la interpretación de sueños, *’br*, ligada a la acción de pasar y traspasar y trasladar o expresar y designar (trasladar una idea a palabras). Aquí, manifiesta la acción de trasladar o traducir de un lenguaje simbólico

---

¹⁸⁵ En una entrevista, que muy amablemente me concedió durante mi estancia en la Universidad de Tel Aviv, la profesora Kinberg me hizo saber que últimamente su interés la había llevado a explorar las narraciones de sueños de musulmanes que comparten sus experiencias actualmente a través de las redes sociales. Un tema sobre el que parece no haber publicado todavía, pero que iría en consonancia con otras publicaciones sobre estas narrativas en época moderna como son: Rezvan, “«If somebody dreams about reading the Qur’ān, it is a good dream» (On the modern interpretation of the medieval tradition)”; Mittermaier, “The Book of Visions: Dreams, Poetry, and Prophecy in Contemporary Egypt”; Edgar, *The dream in Islam: from Qur’anic tradition to Jihadist inspiration*; Felek, Ö. and A. D. Knysch, Eds. *Dreams and visions in Islamic societies*; Hermansen, “Dreams and Dreaming in Islam”.

¹⁸⁶ Ibn Abī l-Dunyā, (1994), *Kitāb al-Manām (Morality in the guise of dreams)*. L. Kinberg. Leiden, E. J. Brill. Existe una edición egipcia anterior, de 1977, hecha por Ma’ūdī Fathī al-Sayyid Ibrāhīm en Bulaq.

al lenguaje con el que se representa la realidad. En su participio activo, el verbo *‘abbara* da nombre al experto en interpretación, *mu‘abbir*, y su nombre de acción, *ta‘bīr*, es aplicado, al igual que *tafsīr*, para los manuales, sin que se haya detectado diferencia alguna en el modo de operar entre los portadores de uno u otro nombre.

Una serie de anécdotas muestran al profeta Muḥammad dotado de la capacidad de interpretar por sí mismo ciertas revelaciones que recibió mientras dormía¹⁸⁷. Pero además, esta capacidad se hace extensiva a desvelar los sueños de los miembros de su comunidad, quienes le trasladan sus inquietudes ante aquellas visiones oníricas de contenido simbólico que no logran descifrar. Siguiendo su ejemplo, algunos de sus más cercanos compañeros, de especial prestigio en la comunidad, se erigieron como autoridades en materia de interpretación, como son: ‘Abū Bakr, ‘Umar y ‘Abū ‘Ubayda.

Tal vez, tomando como base la actividad interpretativa de estas primeras autoridades y teniendo en cuenta los relatos de sueños y la simbología del Corán, la sociedad islámica podría haber empezado a fraguar una cierta tradición interpretativa propia. Los detalles de esta evolución son complejos y todavía inciertos¹⁸⁸. Ya hemos visto que Fahd descubrió elementos afines entre la oniromancia árabe pre y post-islámica y la antigua e, igualmente, correspondencias con el imaginario judío. Sin embargo, los principales estudiosos de este legado, Fahd y Lamoreaux, coinciden en señalar un salto cualitativo muy importante entre los primeros amagos de especialización y la presencia de verdaderos métodos de codificación, como son los tratados de interpretación. La causa de este cambio se atribuye a la influencia de la tradición griega, la cual habría penetrado con la traducción al árabe del tratado de

---

¹⁸⁷ Véase selección en Fahd, *Divination Arabe*, p. 276 y ss. Al-Bujārī reúne un total de 48 anécdotas en su *Ṣaḥīḥ*, en el apartado titulado *Kitāb al-ta‘bīr*, frente a los cuatro que recoge Muslim en su *Kitāb al-ru’yā*. La de al-Bujārī es la compilación de *ḥadīṭ* con mayor prevalencia de la actividad interpretativa del profeta y sus compañeros.

¹⁸⁸ Lamoreaux discute esta cuestión en favor del sí proponiendo el ejemplo del proceso seguido por al-Bagāwī (m. 516/1122), en su apartado “From Commentary on Prophetic Traditions to Dream Manual”, en *The Early Muslim tradition of Dream Interpretation*, pp. 120-122. Al que podríamos añadir los ejemplos de publicaciones muy recientes. Véase, entre otras: Al-Jibaly, M. M. (2006), *The Dreamer's Handbook: Sleep Etiquette and Dream Interpretation in Light of the Sunnah*. Al-Kitaab & as-Sunnah Publishing. Arlington, TX. Farid, A. (2003), *Authentic Interpretation of the Dreams: According to Quraan & Sunnah*. Londres, Al-Firdous; Philips, A. a. B. (2001), *Dream Interpretation: According to the Qur'an and Sunnah*. Kuala Lumpur, A.S. Noordeen.

Artemidoro, realizada, según parece, en el siglo IX. Ello hace que se hable de dos periodos y de una doble herencia de la onirocrítica árabe¹⁸⁹. La percepción de esta separación se profundiza por una serie de eslabones perdidos, que de existir permitirían ilustrar el proceso evolutivo en el que irrumpió Artemidoro. Las referencias de que disponemos son menciones a ciertos personajes, a quienes, paulatinamente, se les van minimizando el resto de aspectos de sus identidades, a la vez que ganan reconocimiento en calidad de intérpretes. El caso más emblemático es el de Muḥammad Ibn Sīrīn: otrora un venerado tradicionista, célebre por su piedad y humildad, a quien se le atribuye falsamente uno de los manuales de sueños más vendidos en el mundo arabo-musulmán de nuestro tiempo. Esta brecha coincide con el punto de inflexión de un cambio en la forma de concebir la actividad textual interpretativa: el paso de la confección de colecciones de anécdotas sobre sueños, donde se recogen los veredictos de estos expertos, a la elaboración de manuales donde las anécdotas, si bien no desaparecen, ceden el protagonismo a las listas de visiones

---

¹⁸⁹ Cf. Fahd, *Divination Arabe*, pp. 248-9. Asimismo, son muchos los que apuntan a una dependencia para con la tradición mesopotámica, al observar semejanzas formales (las listas de visiones) e incluso temáticas y simbólicas (véase un ensayo de demostración en Sirriyeh, E. (2011), “Arab stars, Assyrian dogs and Greek ‘angels’: how Islamic is Muslim dream interpretation?”, *Journal of Islamic Studies* 22 (2), pp. 215-227). Quedaría por determinar si la influencia habría llegado por mediación griega con Artemidoro, como sostiene Oppenheim, para quien la adivinación mesopotámica, principalmente la astrología y la interpretación de sueños, gozó de un renacimiento muy posterior a su origen, que se dio a través del islam por mediación helenística (*Ancient Mesopotamia*, p. 207); o a partir de la pervivencia de esa tradición en su ámbito territorial hasta la llegada del islam, como sería para Guillaume: “Further examination of the literature of alchemy, astrology, and the occult generally, in Arabic, might possibly reveal more extensive survivals of ancient Babylonia. Since Chwolsohn’s *Die Ssabier* [sic] was published some eighty years ago a vast amount both of Babylonian tablets and Arabic manuscripts has been discovered, and the fact that the names Jeber and the *Book of Nabatean Agriculture* are no what they seem, but are forgeries, need not discourage the student from examining works that make no such extravagant claims” (Guillaume, A. (1938), *Prophecy and Divination among the Hebrews and other Semites*. London, Hodder and Stoughton. xviii, p. 220, n. 1). Véase también, Böck, B. (2000), ““An Esoteric Babylonian Commentary” Revisited”. *Journal of the American Oriental Society* 120 (4): 615-620; Geller, M. J. (1998). “The Survival of Babylonian Wissenschaft in later tradition”. *Proceedings of the Opening Symposium of the Assyrian and Babylonian Intellectual Heritage Project*. Tvärminne, The Neo-Assyrian Text Corpus Project 2000. Sobre esta cuestión y con los nuevos materiales aportados en el presente estudio sería muy interesante profundizar.

con sus correspondientes significados. Sin embargo, de esta producción, que cae en lo que Lamoreaux llamó “periodo formativo” y Fahd “periodo propiamente árabe”, no quedan más que vestigios en obras posteriores, conservadas en un legado manuscrito lleno de atribuciones espurias. A continuación, se describen los hitos que demarcan la estela de esta evolución.

La primera muestra de una colección de sueños interpretados, si bien incipiente, es la lista de **Saʿīd Ibn al-Musayyab** (14/637-94/715). Perteneciente a la segunda generación de *tābiʿūn* (seguidores del profeta), este alfaquí y tradicionista medinés se ganó fama de onirocrítico. Esta fama se ve reflejada en un listado de doce sueños interpretados por él, y que se conserva en el *Kitāb Ṭabaqāt al-kubrā* (el Libro de las grandes generaciones)¹⁹⁰, el compendio biográfico de Ibn Saʿd (m. 230/845). Para Fahd, que ofrece una traducción al francés, la uniformidad literaria y la diversidad temática de la lista permiten reconocer a Ibn al-Musayyab como “el primer codificador en materia de onirocrítica”¹⁹¹. Además, considera, tomando en cuenta la ausencia de transmisores en la mayoría de relatos, que la lista habría sido creada ya en su tiempo, posiblemente por él mismo. Sin embargo, Lamoreaux¹⁹² señala que Ibn Saʿd transmite todas las anécdotas a partir de otro medinés, Muḥammad b. ʿUmar al-Wāqidī (m. 822), el cual las habría obtenido, a juzgar por las cadenas de transmisores, de siete de sus maestros, perdiéndose así la cohesión que observaba Fahd. En una de estas anécdotas comenta al-Wāqidī que al-Musayyab era uno de los mejores intérpretes y que había obtenido sus conocimientos de parte de ʿAsmāʾ, hija del califa ʿAbū Bakr, la cual los había tomado de su padre¹⁹³, a quien, recordemos, le eran reconocidas cualidades de intérprete. Pero también se le conoce como instructor en este arte, nada más y nada menos que de Ibn Sīrīn. Lamoreaux cita una noticia obtenida de un tratado inédito de al-Qayrawānī¹⁹⁴, según la cual Ibn Sīrīn habría dicho a al-Layṭ b. Saʿd (m. 175/791)

¹⁹⁰ Ibn Saʿd, A. (1990), *Ṭabaqāt al-kubrā*. M. A.Q. ʿAṭā. Beirut, Dar al-Kutub al-ʿIlmiya.

¹⁹¹ Fahd, *Divination Arabe*, p. 310.

¹⁹² Lamoreaux, *The Early Muslim tradition of Dream Interpretation*, p. 23.

¹⁹³ “قال الواقدي كان سعيد بن المسيب من أعير الناس للرؤيا أخذ ذلك عن أسماء بنت أبي بكر الصديق وأخذته أسماء عن أبيها”, Ibn Saʿd, *Ṭabaqāt al-kubrā*, 5, p. 93.

¹⁹⁴ Sobre este autor véase *infra*, p. 87 y ss.

haber aprendido de Ibn al-Musayyab seiscientos capítulos de *Las interpretaciones de José el Profeta*¹⁹⁵.

El siguiente eslabón de esta cadena de transmisores de saber oniromántico que nos presenta la tradición es, pues, **Muḥammad Ibn Sīrīn**, considerado por muchos el epónimo de la oniocrítica árabe. Son numerosas las referencias a este autor en las fuentes biográficas árabes cuya función es documentar su autoridad como transmisor de tradiciones proféticas¹⁹⁶. Sin lugar a duda, esta es la faceta más destacada de su persona, al menos hasta el tercer siglo de la era islámica. 'Abū Bakr Muḥammad b. Sīrīn nació en Medina en el año 34 de la hégira (=654) de un prisionero de las primeras conquistas islámicas en Iraq y de Ṣafia, una esclava del califa 'Abū Bakr. Su sordera no impidió que se convirtiera en un tradicionista reputado, fama que le acompañó en su estadía por tierras del Éufrates, tal vez como parte de su actividad comercial. Engendró treinta hijos de una misma esposa, de los que solo 'Abd Allāh sobrevivió. Murió en Basora en el 110 (=728).

Su faceta de intérprete apenas aparece representada en las noticias biográficas más tempranas. Tanto Fahd como Lamoreaux observaron que las informaciones que lo relacionan con la oniromancia son muy posteriores. Lamoreaux realizó un estudio muy exhaustivo¹⁹⁷, analizando diferentes tipos de documentación, para tratar de determinar si Ibn Sīrīn pudo haber compuesto una obra sobre interpretación de sueños, o siquiera si se interesó en la materia. Por un lado examinó los alrededor de cien manuscritos que se le atribuyen¹⁹⁸, que llevan diferentes títulos¹⁹⁹. Determinó que ninguno de ellos se le puede adscribir, ya sea por la presencia de citas a fuentes posteriores a Ibn Sīrīn, o por tratarse de obras cuyo verdadero autor es ya conocido o

---

¹⁹⁵ Lamoreaux, *The Early Muslim tradition of Dream Interpretation*, p. 23.

¹⁹⁶ Véase listado de fuentes en Lamoreaux, *The Early Muslim tradition of Dream Interpretation*, p. 185, n. 6. De entre ellas, he contrastado las *Siyar* de al-Ḍahabī y las *Ṭabaqāt* de Ibn Sa'd, para esta breve biografía, sobre todo teniendo en cuenta la cantidad de detalles que ofrecen estas obras, en los que se da cuenta hasta del color de su turbante.

¹⁹⁷ Lamoreaux, *The Early Muslim tradition of Dream Interpretation*, pp. 19-25.

¹⁹⁸ Es una lástima que no ofrezca en su libro la lista en cuestión, pero tenemos una veintena de ellos referidos en Fahd, *Divination Arabe*, pp. 355-6.

¹⁹⁹ Fahd recoge en *loc. cit.*: *Muntajab al-kalām fī Tafsīr al-'aḥlām*, *Tafsīr al-'aḥlām*, *Tafsīr al-Manām* o *al-manāmāt*, *Kitāb al-lu'lu' fī ta'bīr al-manām*, *Kitāb al-tanwīr fī ru'yat al-ta'bīr*, *Kitāb al-Ŷawāmi'*, etc.

aparece en el mismo texto²⁰⁰. También tuvo en cuenta la docena de libros publicados, que descartó por motivos similares²⁰¹. Concluye que no hay ningún manual escrito por Ibn Sīrīn del que tengamos constancia. También destaca el hecho de que no haya referencias a esa supuesta obra hasta la segunda mitad del s. IV, ni manuales de otros autores que lo hayan utilizado. En este sentido, recalca la importancia del manual de sueños de al-Kirmānī, escrito a finales del s. II, del cual no conoce ningún ejemplar preservado pero sí referencias a sus contenidos, de las que se desprende que su empleo de Ibn Sīrīn tuvo una base material oral y no escrita. Por todo ello concluye que es poco probable que Ibn Sīrīn llegase a escribir una obra de onirológica, pero esgrime dos argumentos a favor de reconocerle cierto compromiso con la labor interpretativa.

El primer argumento se desprende del análisis de su papel como transmisor de una de las tradiciones proféticas más famosas en relación a los sueños²⁰². En todas las versiones de este *ḥadīṭ*, 'Abū Hurayra aparece como único transmisor directo del profeta e Ibn Sīrīn como único de 'Abū Hurayra. Sin embargo, contabiliza hasta nueve transmisores que lo toman de él. Ello le permite concluir que Ibn Sīrīn fue el responsable de poner este relato en circulación. De aquí, una prueba de su interés y/o autoridad en la materia²⁰³.

El segundo argumento se apoya en el estudio que Lamoreaux realizó de un manual inédito de al-Qayrawānī²⁰⁴. En esta composición se incluyen cientos de narraciones de

---

²⁰⁰ Personalmente echo mucho de menos no encontrar un informe más detallado sobre su proceso de análisis de los manuscritos.

²⁰¹ Resume los indicios con un escueto: "all bear marks that betray later dates of composition". *Op. cit.*, p. 19.

²⁰² Lamoreaux lista todas las colecciones de *ḥadīṭ* en las que se encuentra, observando que se trata de una tradición plenamente aceptada. Véase, por ejemplo, Bujārī, *Ṣaḥīḥ*, 9:47-48.

²⁰³ Para terminar de convencerme de la validez de esta prueba, me falta saber si Lamoreaux hizo el mismo experimento con un *ḥadīṭ* relativo a otra cuestión, pues son muchas las anécdotas en las que Ibn Sīrīn aparece como transmisor, en muchos casos como segundo eslabón después de Abū Hurayra. Mi duda es si no habría otras explicaciones para este aumento tan notorio de transmisores entre el primer y el segundo eslabón, aplicables a otras tradiciones, como podría ser un círculo de relaciones más amplio, que en el caso de Ibn Sīrīn iría acorde con su actividad viajera, o por el mero hecho del aumento de adeptos al islam.

²⁰⁴ Sobre este autor y su obra, véase *infra*, p. 87 y ss.

sueños interpretados por Ibn Sīrīn y transmitidos mayormente por un tal Sulaymān 'Abū Muḥammad y en menor medida por su hijo 'Abd Allāh. Además se nutrió de una serie de obras que habrían circulado a finales del s. II o principios del III. Ello significa, como Lamoreaux concluye, que tan solo una generación después de su muerte ya circulaba un número abundante de anécdotas sobre sus interpretaciones, lo cual permite confirmar casi con total seguridad que la fama de Ibn Sīrīn como intérprete de sueños está fundamentada.

Otro dato que contribuye a confirmar esta teoría y que ha pasado desapercibido a este estudioso, procede de al-Dahabī. En la entrada de Ibn Sīrīn de su diccionario biográfico refiere el testimonio de un tal Ibn Šabrama, a quien identificamos como 'Abd Allāh Ibn Šabrama (m. 144), cadí de Kufa, el cual comenta haberse encontrado con él en la localidad iraquí de Wāsiṭ y lo describe como el más cobarde pronunciando fetuas y el más atrevido interpretando sueños²⁰⁵.

En definitiva, si bien se puede cuestionar la puesta por escrito de un manual de sueños por parte de Ibn Sīrīn, lo que parece un hecho comprobado es su costumbre de realizar interpretaciones. Sospecho que si no nos han llegado más noticias sobre la faceta de Ibn Sīrīn como intérprete es por lo poco insólita que resultaba la información, teniendo en cuenta lo muy asentada que estaba la práctica. Así lo ilustra la existencia de una obra titulada *Ṭabaqāt al-Mu'abbirīn* (Clases de intérpretes) de un tal al-Ḥasan b. al-Ḥusayn al-Jallāl²⁰⁶, de la que se tiene noticia a través de al-Dīnawarī²⁰⁷.

---

²⁰⁵ قال ابن شبرمة دخلت على محمد بن سيرين بواسط فلم أر أجبن من فتوى منه ولا أجراً على رؤيا منه. Véase al-Dahabī (2001), *Siyar a'lām al-nubalā'*, vol. 4. Sh. al-Arma'ut et. al. Beirut, Mu'assasat al-Risalah, p. 614.

²⁰⁶ Véase Fahd, *Divination Arabe*, p. 341-3 y Lamoreaux, *The Early Muslim tradition of Dream Interpretation*, pp. 17-18. Lamoreaux dice no haber encontrado datos acerca de este autor, situación que podemos subsanar hoy día, sin duda gracias a los nuevos recursos disponibles en la era de Internet, cuando un número ingente de fuentes árabes se encuentran volcadas en formato *html*. El buscador alwaraq.net nos ha facilitado identificarlo muy probablemente como un conocido *ḥāfiẓ* (que sabe el Corán de memoria) bagdadí llamado al-Ḥasan b. Muḥammad b. al-Ḥasan b. 'Alī, muerto en *Yumādā al-Ūlā* del año 439 (=noviembre 1047). Entre las muchas referencias, está la de al-Bābānī en su *Hadiya al-'Ārifīn*, quien le atribuye la citada obra, además de otros diccionarios biográficos como un *Ajbār al-Ṭuqalā'* (Anales de los antipáticos). Así lo he confirmado posteriormente gracias a Fahd que lo data a partir de F. Sezgin, GAS I (Leiden, Brill, 1967), p. 232, en Fahd, T. (1974), "Hunayn Ibn Ishaq est-il le traducteur des Oneirocritica D'Artémidore D'Éphèse?", *Arabica* 21 (3), p. 276.

²⁰⁷ Sobre este autor y su obra, véase *infra*, p. 89 y ss.

En el manual de sueños de este último, se incorpora un resumen de lo más destacado de este diccionario, hoy perdido, en el que se describen quince clases de intérpretes y al menos 7500 personajes.

Como ya se ha dicho, cerca de un siglo después de la muerte de Ibn Sīrīn, tenemos constancia de la proliferación de colecciones de las anécdotas que se le atribuyen. Pero no es hasta al-Kirmānī cuando parece efectuarse el cambio entre la literatura basada en narraciones de sueños y la generalización del clásico manual de sueños dedicado a las equivalencias entre símbolos oníricos y su interpretación²⁰⁸.

El caso de 'Abū Ishāq 'Ibrāhīm b. 'Abd Allāh al-Kirmānī resulta más enigmático todavía. Las noticias acerca de él no parecen haber trascendido a la inmensa producción biográfica e historiográfica árabe y solo nos consta lo que refieren algunos manuales de sueño y una producción literaria que se hace eco de la importancia de su obra.

Las búsquedas que he realizado han sido infructuosas, si bien he podido documentar la existencia de un reconocido transmisor de *ḥadīth*, muy citado por al-'Askalānī, a quien podríamos identificar como su hijo: Ḥasān b. 'Ibrāhīm b. 'Abd Allāh al-Kirmānī, 'Abū Hišām al-'Anzī, cadí de Kirmān, nacido el año 86 y muerto el 186. Su relativa popularidad hace más llamativa la ausencia de referencias a su supuesto padre, pero es cierto que las fechas y los nombres son favorables a esta asociación. Las fechas, porque van acorde con las noticias que ubican a 'Abū 'Ishāq al-Kirmānī en tiempo del califa al-Mahdī (g. 158-169/775-785) y de su hijo Harūn al-Rašīd (g. 170-193/786-785), las cuales Lamoëaux rescató de los varios manuales manuscritos que consultó²⁰⁹. En estas aparece llamado a interpretar un sueño, y en cada ocasión, consigue hacerlo mejor que nadie. También respalda la datación la *riwāya* (epítome de transmisión) de su obra de forma directa por parte del tradicionista 'Ishāq b. 'Isā (m. ca. 214/829), tal y como observa Lamoëaux.

Tanto Fahd como Lamoëaux optan por dar a su obra el título de *al-Dustūr fī l-ta'bīr* (El reglamento de la interpretación), considerando el título de *Kitāb Ta'bīr al-ru'yā*

²⁰⁸ “La onirocrítica árabe habría estado, ya desde mediados del tercer siglo de la hégira, si no antes, con al-Kirmānī, en posesión de una doctrina coherente para la interpretación de sueños, con principios sólidos que servirían de base para el desarrollo que más adelante iba a experimentar”, Fahd, *Divination Arabe*, p. 317.

²⁰⁹ Véase Lamoëaux, *The Early Muslim tradition of Dream Interpretation*, p. 25.

(Libro de la interpretación de sueños) una versión más genérica del primero²¹⁰. Sin embargo, el primero es recogido únicamente por Ḥāyī Jalīfa²¹¹, probablemente a partir de Ibn Šāhīn (m. 872/1468), quien lo cita en su introducción²¹². En cambio, Jalīfa admite el *Kitāb al-ta'bīr* como una entrada independiente²¹³. Además, *Kitāb Ta'bīr al-ru'yā* es la forma como aparece en el *Fihrist* de Ibn al-Nadīm (m. 438/1047)²¹⁴. Por ello me parece razonable concluir que el segundo título prevalece al primero, de no ser que debamos de hablar de más de una composición, algo que la falta de indicios no permite confirmar ni desmentir.

En cuanto a las posibles fuentes empleadas por al-Kirmānī sabemos por la descripción que Jalīfa hace del *Kitāb al-ta'bīr* que en su interior mencionaba haber tomado la interpretación (*ta'wīl*) de “folios de Abraham, libros de Daniel²¹⁵, de Sa'īd al-Musayyab y de Ibn Sīrīn” (*Šuḥuf 'Ibrāhīm, kutub Daniyāl, 'an Sa'īd b. al-Musayyib wa-'an Ibn Sīrīn*). No obstante, algunas fuentes reportan un sueño a través del cual al-Kirmānī habría recibido la ciencia interpretativa de parte del profeta José después de colocarse un vestido suyo²¹⁶.

La obra de este autor tuvo gran repercusión a juzgar por la cantidad de resúmenes que le fueron dedicados y el número de manuales posteriores que la habrían empleado. Entre los resúmenes destaca el de Muḥammad b. Yaḥyā Ibn al-Ḥaḍḍā' (347/958-416/1025) titulado *K. al-buṣrā fī 'ibārat/ta'bīr al-ru'yā* (La buena nueva en la interpretación de sueños), que es un comentario (*šarḥ*) en quince partes, y el del prestigioso jurista Ibn al-Bannā' (m. 471/1078), *Šarḥ kitāb al-Kirmānī fī l-ta'bīr*

²¹⁰ Lamoreaux, *loc. cit.* y Fahd, *Divination Arabe*, p. 345.

²¹¹ En *Kašf*, III, 227, n° 5071.

²¹² En Ibn Šāhīn, J. (1993), *al-Išārāt fī 'ilm al-'ibārāt*. K. Hasan. Beirut, Dar al-Kutub al-'Ilmiya, p. 24.

²¹³ En *Kašf*, V, 63, n° 9979. En I, 307, n° 760 no especifica el título de la obra en la que se basa al-Sālimī, que llama “*Kitāb al-Kirmānī*”.

²¹⁴ En *Fihrist*, 316, 1.26. ¿Podría ser que en la entrada siguiente con un título homónimo el nombre del autor al-Fīryānī (también, al-Firmānī, al-'Uryānī, al-Firyānī) sea una degeneración de al-Qirmānī y este a su vez de al-Kirmānī? El paso de al-Qirmānī a al-Kirmānī lo constata Fahd en *Divination Arabe*, p. 352.

²¹⁵ Sobre las diferencias entre las tradiciones árabe y griega en relación a la onirocrítica atribuida a Daniel, véase Fahd, “Oniromancie orientale”, pp. 369-370. Véase también, Steinschneider, M. (1863), “Traumbuch Daniels und die oneirokritische Literatur des Mittelalters”, *Serapeum* 24: 193-201, el cual se limita a referenciar algunas de las composiciones.

²¹⁶ Lamoreaux, *The Early Muslim tradition of Dream Interpretation*, p. 26.

(Comentario al Libro de al-Kirmānī sobre la interpretación)²¹⁷. En cuanto a su huella en obras posteriores, la más profunda sea probablemente la del *Ta'bīr al-ru'yā* de Ibn Qutayba, pues es la única fuente de la que da el nombre en el apartado dedicado a los principios de la interpretación²¹⁸. También lo citan tratados posteriores como los de al-Ma'āfirī, al-Qayrawānī, al-Sālimī e Ibn Šāhīn.

Como la obra de al-Kirmānī se da por perdida, es preciso poner los ojos en el tratado de Ibn Qutayba para reconocer el paso de las colecciones de narraciones de sueños a las listas de presagios oníricos, donde estos ganan protagonismo pese a combinarse con las narraciones. Su autor, 'Abū Muḥammad 'Abd Allāh b. Muslim **Ibn Qutayba** (Kufa, 213/828-Bagdad, 276/889), era un personaje público muy respetado por su labor como juez de Dīnawar y como auditor de quejas (*maẓālim*), también por sus trabajos sobre cuestiones religiosas y legales y comentarios coránicos. Los dos manuscritos que se conocen de su *Ta'bīr al-ru'yā* han sido descubiertos recientemente y han facilitado la autenticación de su atribución como autor, que había sido cuestionada²¹⁹ y resuelta favorablemente en opinión de Fahd y de Lamoreaux²²⁰. En lo que muestran divergencia estos dos estudiosos es en la conjetura sobre si Ibn Qutayba habría consultado o no la adaptación de Artemidoro hecha por Ḥunayn Ibn Ishāq alrededor del año 214 (=830), titulada, al igual que su libro, *Ta'bīr al-ru'yā*²²¹. Fahd, tras advertir que ambos vivían en Bagdad, señala concomitancias en la teoría interpretativa y en algunos significados que no pueden considerarse meras coincidencias, por lo que concluye que al menos habría leído los capítulos iniciales²²².

²¹⁷ Lamoreaux, *loc. cit.* Fahd menciona el resumen de un manual conservado en París, ms. Arabe 2746 (Fol. 5 v°), atribuido a al-Kirmānī e intitulado *Iṣārāt*, que puede referirse en realidad a otras obras que llevan ese título, como la de Ibn al-Šāhīn. En *Divination Arabe*, n° 59, p. 343.

²¹⁸ Lamoreaux, *The Early Muslim tradition of Dream Interpretation*, p. 33.

²¹⁹ Véase Lecomte, G. (1986), "Ibn Qutayba", *Encyclopaedia of Islam*, 2ª ed., P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs (Eds.). Leiden-Londres, Brill-Luzac, pp. 845.

²²⁰ Lamoreaux, *The Early Muslim tradition of Dream Interpretation*, pp. 27-28; Fahd, *Divination Arabe*, pp. 326-328, aunque Fahd no llega a una conclusión taxativa.

²²¹ Véase *infra*, p. 86.

²²² A la vez que reconoce no tener pruebas de si se trataba de la traducción hecha por Ibn Ishāq, dado que no puede negarse a priori que no existiera otra, se posiciona a favor de que tratase de la misma. Fahd, T. (1974), "Ḥunayn Ibn Ishaq est-il le traducteur des Oneirocritica D'Artémidore D'Éphèse?", *Arabica* 21 (3), p. 276.

Su explicación de la ausencia de un reconocimiento por parte de Ibn Qutayba se basa en la mala reputación del médico y traductor, cuya conversión al islam había sido recibida con reservas y cuya muerte voluntaria con veneno tras conocer su excomunión, lo habría acabado de desacreditar. Para Lamoreaux, en cambio, no hay suficientes evidencias para confirmar el uso de esta obra durante el periodo formativo²²³. Sin embargo, no deja de sorprender que el primer tratado árabe que conservamos muestre importantes similitudes formales, como es la presencia de una introducción con disquisiciones teóricas, en la que se incluye un capítulo sobre aspectos personales del soñante a tener en cuenta (fisnomía, profesión, rango y religión).

Su tratado se conserva en un manuscrito completo (Jerusalén, Yahuda ms. ar. 196, 67 ff.) y otro parcial (Ankara, Is. Saib Sincer I, 4501.2, ff. 180^a-217b), los cuales presentan diferencias considerables²²⁴. Desde su descubrimiento se han llevado a cabo ediciones basadas en la copia de Jerusalén²²⁵, pero todavía no se ha publicado una edición crítica²²⁶.

Consta de dos partes de extensión similar. La primera parte, algo más larga, después de un prólogo de alabanza a Dios, se ocupa de cuestiones teóricas relativas a la validez de la ciencia, las clases de sueño y sus causas, generalidades sobre el arte de la interpretación y los diferentes tipos de métodos interpretativos: interpretación por nombre (*ta'wīl bi-l-'asmā'*), por significado (*ta'wīl bi-l-ma'nā*), por el Corán (*ta'wīl bi-l-Qur'ān*), por el *ḥadīṭ* (*ta'wīl bi-l-ḥadīṭ*), por los proverbios (*ta'wīl bi-l-maṭal al-sā'ir*), por el contrario y contrapuesto (*ta'wīl bi-l-ḍidd wa-l-maqlūb*), por incremento y disminución (*ta'wīl bi-l-ziyāda wa-l-naqs*), teniendo en cuenta el tiempo (*ta'bīr al-ru'yā bi-l-waqt*) y teniendo en cuenta el estado del soñante (*ta'bīr al-ru'yā bi-ijtilāf al-hay'āt*). Continúa

---

²²³ Lamoreaux, *The Early Muslim tradition of Dream Interpretation*, pp. 45-46.

²²⁴ Véase Lamoreaux, *op. cit.*, p. 189, n. 51 y Kister, M. J. (1974), "The interpretation of Dreams: An unknown manuscript of Ibn Qutayba's *'Ibārat al-Ru'yā'*", *Israel Oriental Studies* 4, p. 69.

²²⁵ Ibn Qutaybah, 'A. A. (2001), *Kitāb Ta'bīr al-ru'yā*. I. Ṣāliḥ. Damasco, Dār al-Bashā'ir; y también la que debe de ser una reimpresión de la misma al no constar el editor ni ofrecer una introducción: Ibn Qutaybah, 'A. A. (2005), *Kitāb Ta'bīr al-ru'yā*. n.c. El Cairo, Dār al-Bashā'ir.

²²⁶ Maria Mavroudi tuvo la amabilidad de proporcionarme imágenes de ambos, además de informarme de la edición en proceso de preparación por parte de Mark Wagner de la Universidad Estatal de Luisiana.

con una colección de alrededor de cien anécdotas protagonizadas por Ibn Sīrīn con sus cadenas de transmisores, como ejemplos de aplicación del método. Finaliza con una discusión sobre la correcta conducta del intérprete y del soñante.

La segunda parte presenta equivalencias de símbolos y significados, divididas temáticamente en 46 capítulos²²⁷. Las correspondencias suelen ofrecerse en la forma de una frase condicional: “quien ve x, entonces y [ocurrirá]”, aunque también son habituales asociaciones del tipo: “x es y”. El tono formalista y repetitivo solo se interrumpe excepcionalmente por la introducción de alguna cita del Corán, dicho del profeta o verso de poesía. Al final de este capítulo hace referencia a al-Kirmānī, por lo que, al no citar otras autoridades, es de suponer que fue su principal fuente.

El peso de esta obra se deja notar con amplias citas textuales en tratados posteriores como el de al-Dārī y el de al-Qayrawānī. Lamoreaux demostró además su fuerte influencia en el capítulo sobre los sueños del *Kitāb al-Dalā'il* (Libro de las señales)²²⁸ del cristiano nestoriano iraquí **Bar Bahlūl** (fl. c. 963), de quien hay pocas notas biográficas, pero ciertos indicios que sugieren su dedicación a la medicina. El libro es un almanaque con información diversa y útil: sobre el calendario de las distintas confesiones, nociones elementales de medicina y astrología, cómo adquirir un buen esclavo..., además de predicciones en base a distintos pronósticos, los atmosféricos, los fisiognómicos y los sueños²²⁹. El capítulo de los pronósticos oníricos tiene, al igual que el de Ibn Qutayba, dos partes: una teórica muy en la línea de la de su fuente y una segunda parte con un listado de interpretaciones de símbolos, en un orden muy similar al de Ibn Qutayba, a quien sigue en la forma de exponerlas, por lo

---

²²⁷ Véase listado de capítulos en ambos manuscritos en Kister, “The interpretation of Dreams: An unknown manuscript of Ibn Qutayba’s *‘Ibārat al-Ru’yā’*”, p. 103.

²²⁸ Sobre esta cuestión, véase Lamoreaux, J. C. (1997), “The Sources of Ibn Bahlūl’s Chapter on Dream Divination”, *Studia Patristica* 3: 553-557; Lamoreaux, J. C. (1999), “New Light on the textual tradition of Bar Bahlūl’s *Book of Signs*”, *Le Muséon* 112 (1-2); y Lamoreaux, *The Early Muslim tradition of Dream Interpretation*, pp. 154- 165.

²²⁹ Existen al menos dos ediciones: Ibn Bahlūl, al-Ḥasan. (1985), *Kitāb al-Dalā'il: The book of indications*. F. Sezgin. Fráncfort-Main, Institut für Geschichte de Arabisch-Islamischen Wissenschaften; e Ibn Bahlūl, al-Ḥasan. (1987), *Kitāb al-Dalā'il*. J. Habbi. Kuwait, Arab League Educational Cultural & Scientific Organization.

que Lamoreaux concluye que, para su capítulo del sueño, Bar Bahlūl hizo un resumen de Ibn Qutayba²³⁰.

Otro autor influenciado por Ibn Qutayba en este periodo formativo, es el emir del Siyistān (actual Sistán) 'Abū 'Aḥmad Jalaf b. 'Aḥmad **al-Siyistānī** (326/937-399/1008). Con formación de tradicionista, de la escuela šāfi'ī, fue autor de libro de tradiciones proféticas y comisionó un comentario del Corán de 120 volúmenes. Tras comparar diferentes manuscritos donde se preserva, Lamoreaux resuelve que su manual de sueños, inédito, llevaría el título de *Tuḥfat al-mulūk* (El obsequio de los reyes). Por su descripción²³¹ sabemos que, como los anteriores, se divide en dos partes. En la teórica discurre por las mismas disquisiciones que plantea Ibn Qutayba, añadiendo y ampliando algunos contenidos, por ejemplo, aplicando como modos de interpretación otras técnicas empleadas para la adivinación como es la ornitomanía, o profundizando en los aspectos externos que afectan al soñante, alcanzando a listar 35 aspectos de la interpretación. En cuanto a la parte relativa a las correspondencias, muestra una marcada voluntad de concisión. En los catorce primeros de los cincuenta y seis capítulos, introduce los temas con un párrafo donde numera los diferentes valores posibles de determinado símbolo, para luego ilustrarlo con ejemplos en el formato de frase condicional. Pese a que no utiliza anécdotas, algunas pocas veces se apoya en personajes de reconocido prestigio en oniromancia como el profeta Daniel, Ibn Sīrīn o al-Kirmānī.

A caballo entre el periodo formativo y el de “fragmentación”, se halla el poema didáctico de al-Ma'āfirī (fl. mediados s. IV/X), conservado en varios manuscritos de relativamente corta extensión (c. 18 ff.), y titulado 'Urṣūza fī ta'bīr al-ru'yā 'alā šifa jalq al-'insān (Poema en metro *rayāz* sobre la interpretación de sueños según los atributos de la creación del ser humano).

También cabe mencionar aquellos que Lamoreaux juzga como tratados pseudo-epigráficos de personajes que se ubican en los primeros siglos del islam. Al tratarse de personajes muy prontos a recibir falsas atribuciones y por la ausencia de referencias en las primeras fuentes históricas, su autenticidad solo puede ser reclamada por estudios completos y serios, que todavía nadie ha realizado. Ejemplo de ello son

---

²³⁰ Lamoreaux, *The Early Muslim tradition of Dream Interpretation*, p. 160.

²³¹ Lamoreaux, *op. cit.*, pp. 34-37.

tratados atribuidos al imam ʿĪsā al-Ṣādiq (en uno de los cuales Lamoreaux reconoce la obra de Ibn Ṣāhīn)²³², mencionado por vez primera en el manual de al-Tiflīsī (m. 629/ 1232), al igual que el manual atribuido a ʿĪsā b. Ḥayyān (fl. finales s. II/VIII), hoy perdido. Como tampoco se conserva el *Kitāb tafsīr al-manāmāt min al-nuʿūm* (Libro de la interpretación de sueños por las estrellas), que se atribuye a ʿAbū Maʿṣar al-Balī (m. 272/886), pero que, en cambio, aparece citado con anterioridad por Ibn al-Nadīm (m. 438/1047). Finalmente, Lamoreaux da a conocer dos manuales preservados en estado fragmentario, uno de ʿAbū ʿĪsā al-Kulaynī (m. 329/939-40) y otro de ʿIsmāʿīl b. ʿAṣʿaṭ (m. 360/970-1) y dos títulos que opina que podrían ser auténticos, como el que tiene por autor al historiador ʿAbū ʿĪsā al-Ṭabarī (m. 310/923) y el que involucra al poeta ʿAbū Ṭālib al-Maʿmūnī (m. c. 383/993)²³³.

---

²³² He podido consultar una edición del año 2005 publicada por la Dar al-Kitāb al-ʿArabī, que incluye un *Tafsīr al-ʿaḥlām li-l-ʿImām al-Ṣādiq*, seguido de otro homónimo de Ibn Sīrīn, ambos en orden alfabético. El segundo es el *Muntajab al-kalām* de al-Dārī, pero el primero no es ni Ibn Ṣāhīn ni otro que conozca, pero he notado similitudes con las interpretaciones que Ibn al-Ṣāhīn atribuye al imam ʿĪsā, aunque entradas como “la radio” disuaden de considerar su autenticidad. Otra edición distinta es la publicada en el año 2000 Dar al-Maḥabba al-Bayḍāʾ en Beirut por alguien que se hace llamar ʿAlī Ṣirāṭ al-Ḥaqq. También existe un tratado en persa, muy breve, cuyo origen desconozco, pues no consta en la traducción al inglés publicada: Hosain, H. (1932), “A Treatise on the Interpretation of Dreams”, *Islamic Culture* 6: 568-585.

²³³ Véase Lamoreaux, *op. cit.*, pp. 38-39 y p. 193, n. 121.

ii. Fragmentación de la tradición

Como ya se ha dicho, Fahd y Lamoreaux, coinciden en establecer una periodización consistente en dos fases, diferenciadas por la aparición de la traducción al árabe del famoso tratado de Artemidoro. Pero mientras que para Fahd el Artemidoro árabe afectó a la formalización de la onirocrítica árabe, Lamoreaux considera que la consolidación del cambio de formato alcanzó la perfección con al-Sijistānī, y lo que verdaderamente caracteriza la segunda fase es lo que él llama la “fragmentación de la tradición” que se manifiesta algo más tarde. En este sentido, el impacto de la introducción de la onirocrítica de Artemidoro se refleja en la incorporación de fuentes ajenas a la tradición, coincidiendo con el cénit de una actividad que tras recibir estas “nuevas” influencias y con la aparición de cuatro orientaciones culturales rivales vería la necesidad de reinventarse, renunciando a esa cohesión y coherencia internas que había conocido. Lamoreaux reconoce en el legado onirocrítico posterior al siglo XI d.C. diferentes ejemplos de las G. S. Hodgson²³⁴ denomina “las cuatro orientaciones culturales rivales”, que representan las distintas clases de intelectuales islámicos y que aquí se manifiestan como: el intérprete imbuido en la *šarī'a* (*šarī'a minded interpreter*), el literato, el sufí y el filósofo. Para cada uno de estos tipos, Lamoreaux presenta los autores y obras más relevantes²³⁵.

Pero antes de introducir a estos autores, veamos brevemente el tratado que está considerado como una tuerca giratoria de ese antes y después de la tradición onirocrítica árabe: la traducción o, más bien, adaptación al árabe, del *Oneirocriticon* de Artemidoro Daldiano, hecha por el médico cristiano nestoriano Ḥunayn Ibn 'Ishāq (d. Bagdad, 264/877) y titulada *Ta'bīr al-ru'yā*. El descubrimiento en Estambul del manuscrito que la alberga por parte de Toufic Fahd y su edición²³⁶ han tenido gran

---

²³⁴ Hodgson, G. S. (1974), *The Venture of Islam: Conscience and History in a World Civilization*, 3 vols. Chicago, University of Chicago Press.

²³⁵ Para conocer más autores y obras, véase listado de 63 entradas en Lamoreaux, *op. cit.*, pp. 175-181, y alcanzando hasta época moderna con inclusión de manuales persas y turcos, véase listado de 181 entradas en Fahd, *Divination Arabe*, pp. 330-363.

²³⁶ Ibn Ishāq, Ḥ. (1964), *Le livre des songes (Kitāb Ta'bīr al-ru'yā)*. T. Fahd. Damas, Institut Français de Damas. Existe una traducción moderna también basada en la traducción de Ibn Ishāq, de Aḥmad Farīd al-Mazīdī (2004), *Ta'bīr al-manāmāt li-l-ḥakīm Arṭamīdūrus*, Beirut, Dār al-Kutub al-ʿIlmīya.

repercusión²³⁷, por diversas razones²³⁸. Por un lado, por tratarse de una traducción bastante literal y de un manuscrito de mayor antigüedad que los que preservan el texto griego, si bien está incompleta al carecer de los dos últimos de los cinco libros. En segundo lugar porque, a la vez que podemos considerarla una traducción literal a nivel sintáctico, resulta un ejemplo magnífico de traducción cultural, ya que adapta el texto griego en aquellas cuestiones de carácter religioso a la sensibilidad de su tiempo, transformando con asombrosa pericia conceptos y realidades del politeísmo a un monoteísmo genérico, al gusto de las diferentes confesiones de sus lectores potenciales. Algunos de ellos fueron sin lugar a dudas autores de manuales de sueños que sacaron de entre sus páginas interpretaciones y consideraciones teóricas que consideraron válidas para sus trabajos. Hemos visto ya las opiniones divergentes sobre su uso o no por parte de Ibn Qutayba y al-Siḡistānī. En otros autores, en cambio, el uso es manifiesto como en el caso de al-Dīnawarī, al-Jargūšī e Ibn Sīnā.

Volviendo a las distintas clases de intelectuales, presentamos en primer lugar la figura del “intérprete imbuido en la *šarīʿa*” a partir de ‘Alī b. ‘Abī Ṭālib **al-Qayrawānī**, autor del extenso *al-Mumattīʿ* (o *mumtīʿ*) *fī taʿbīr al-ruʾyā* (El deleitable acerca de la interpretación de sueños), además de tres tratados breves también conservados. En dos de los manuscritos preservados de *al-Mumattīʿ*, su nombre aparece como ‘Abū l-

---

²³⁷ Fahd, T. (1960), “La traduction arabe de l'Oneirocritica d'Artémidore d'Éphèse”, *Arabica* 7 (1): 87-89; Schmitt, E. (1970), *Lexikalische Untersuchungen zur arabischen Übersetzung von Artemidors Traumbuch*. Wiesbaden, Franz Steiner Verlag GMBH; Browne, G. M. (1984), “Ad Artemidorum Arabum I”, *Le Muséon* 97: 207-220; Breen, A. (1989), “On the Arabic translation of Artemidorus”, *Le Muséon* 101: 179-181; Browne, G. M. (1990), “Ad Artemidorum Arabum II”, *Le Muséon* 103: 267-282; Browne, G. M. (1992), “Ad Artemidorum Arabum III”, *Le Muséon* 105: 173-186; Houlihan, J. A. (1997), *Artemidorus Arabus: Toward a New Edition of the "Onirocritica": Classical Philology*. <http://hdl.handle.net/2142/87462>, University of Illinois at Urbana-Champaign. Ph.D; Sirriyeh, E. (2011), “Arab stars, Assyrian dogs and Greek 'angels': how Islamic is Muslim dream interpretation?”, *Journal of Islamic Studies* 22 (2), pp. 225-233.

²³⁸ Mientras que las sospechas que se cernían sobre la autoría de la traducción por parte de Ibn Ishāq (Ullmann, M. (1971), “War Hunain der Übersetzer von Artemidors Traumbuch?”, *Die Welt des Islams* 13: 204-211) han sido despejadas convincentemente (Fahd, “Hunayn Ibn Ishaq est-il le traducteur des Oneirocritica D'Artémidore D'Éphèse?”, pp. 270-284), todavía hay dudas acerca de si podría haber existido otra. Fahmī Saʿd, editor del tratado de al-Dīnawarī, tras observar diferencias entre las citas de Artemidoro en la obra y la traducción de Ibn Ishāq, defiende que el autor de al-Qādirī no utilizó la traducción sino que se sirvió del original griego. Algo, que Lamoreaux contradice en *The Early Muslim tradition of Dream Interpretation*, p. 64.

Ḥasan ‘Alī b. Sa‘īd al-Jawlānī Ibn al-Qaṣṣār, pero no aparecen referencias de este personaje en las fuentes históricas árabes²³⁹. Sabemos también que uno de sus tratados fue dedicado a ‘Abū ‘Imrān al-Fāsī (m. 430/1038). Por todo ello, me parece oportuno sugerir su posible identificación con ‘Abū Muḥammad Makkī (o ‘Alī) b. ‘Abī Ṭālib b. Ḥammūš (o Muḥammad) b. Muḥammad b. Mujtār al-Qaysī al-Muqri’ (Qairuán, 355/966-Córdoba 437/1045), no sólo porque las divergencias en el nombre son fácilmente explicables y por la coincidencia temporal, sino también porque se le atribuyen obras de interpretación de sueños, incluyendo una que al-Baghdādī llama *al-Mumti’ (o mumatti’) fī ta’bīr al-ru’yā*²⁴⁰.

Su tratado más extenso, que al igual que el resto conocemos por Lamoreaux, se divide en dos partes²⁴¹. En la introducción, hace constantes referencias a tradiciones anteriores y suele citarlas mencionando la obra de la que las obtiene. Se fundamenta en el Corán y en tradiciones del profeta y de sus allegados, que toma de colecciones famosas (como la de al-Bujārī, Ibn ‘Uyayna, al-Nasā‘ī o Ibn Wahb) y de colecciones de anécdotas, que también habrían sido compuestas por personajes que en muchos casos nos son conocidos como juristas y tradicionistas, pero de las que no tenemos noticia por otras fuentes. De algunas de ellas extrae además narraciones de sueños interpretados por Ibn Sīrīn²⁴², como hace con el *Kitāb al-Manāmāt* de Ibn ‘Abī l-Dunyā²⁴³. También se alimenta de tratados de interpretación de sueños como el al-Kirmānī y el de Ibn Qutayba, y otros desconocidos como uno de anónimo, el de un tal ‘Abū Bakr al-Mawṣilī y el que atribuye a ‘Abū ‘Īsā Muḥammad b. ‘Amr b. Mūsā b. Ḥammād al-‘Uqaylī (m. 322/933), que no nos consta por otras fuentes.

---

²³⁹ Ibn Jaldūn en su *Muqaddima* lo nombra simplemente Ibn Abī Ṭālib al-Qayrawānī, como autor de “libros” (*kutub*) en *op. cit.*, p. 95.

²⁴⁰ Véase Vizcaíno Plaza, J.M. (2012), “Ibn Abī Ṭālib, Makkī”, *Biblioteca de al-Andalus* I, nº 242, p. 738.

²⁴¹ Lamoreaux, a quien seguimos para esta descripción, indica que se conserva en un *unicum* notablemente deteriorado, pero que las lagunas se pueden solventar gracias a la existencia de dos tratados anónimos que lo siguen de cerca.

²⁴² Miṣ‘ada b. al-Yas‘ (m. 198?/813-4) de Basora, ‘Isā b. Dīnār al-Qurṭubī (m. Toledo, 212/828) y su *Kitāb Ibn Sīrīn*, Nu‘aym b. Ḥammād (m. Bagdad, 228/844) y su *Kitāb Ibn Sīrīn*, ‘Abd al-Mālīk b. Ḥabīb al-Sulāmī (Elvira, 174/790-1- Cordova, 238/853), ‘Abd al-Raḥmān b. al-Mugīrah al-Ḥizāmī (Medina, fl. a. s. III/IX) y el libro de cierto ‘Abū Ṭalḥa.

²⁴³ Véase *supra*, p. 72.

Los tres tratados breves que han llegado a nuestros días podrían considerarse versiones resumidas del anterior. Como aquél, demuestran una clara voluntad de mantener la ciencia dentro de los lindes de la religión islámica, sin ni siquiera aludir a las principales autoridades de la interpretación anteriores al islam: los profetas Daniel, José y Abraham. Dos de los tres tratados son realizados por encargo. El primero consta de 30 capítulos y un breve prefacio, en el que, sin dar el nombre del benefactor, explica la intención del encargo: una obra de interpretación de sueños, acorde con autores anteriores, con apoyo de textos coránicos para facilitar la memorización y de un tamaño manejable para llevar con facilidad. Muy parecido a este pero sin encargo, el segundo tratado que se compone de 58 capítulos. El tercero está hecho para “nuestro šayj” ‘Abū ‘Imrān al-Fāsī (m. 430/1038), quien dice pedirle un segundo encargo (posiblemente ya era suyo el primer tratado breve) por la necesidad de un tratado todavía más fácil de memorizar. Con esta intención, al-Qayrawānī reorganizó los contenidos, agrupando por significados, es decir, por predicciones, en vez de símbolos. Los divide en quince partes y para facilitar la memorización todavía más, en cada una incluye un capítulo de significado positivo, seguido por el opuesto negativo. De esta manera, asegura el autor que se puede aprender en un día y una noche. Lamoreaux ve detrás de la obra de este autor la voluntad de demostrar la legitimidad de esta ciencia en el seno del islam y de reivindicar los sueños como un ámbito de conocimiento que el buen musulmán no debe desatender.

Con un estilo y objetivo claramente distintos al anterior, la clase de intérprete del “literato” queda perfectamente representada por ‘Abū Sa’d Naṣr b. Ya’qūb **al-Dīnawarī**, secretario en Nishapur para Maḥmūd de Gazna, funcionario del fisco, poeta y autor de obras de literatura. Su tratado sobre interpretación de sueños va dedicado al califa abasí al-Qādir bi-Llāh (g. 381/991-422/1031), de ahí el nombre con el que se conoce la obra: *al-Qādirī fī ‘ilm al-ta’bīr*. Con casi 480 folios en el manuscrito empleado por Lamoreaux y una edición en dos volúmenes²⁴⁴, es uno de los tratados más extensos de su tiempo, lo que no impidió una amplísima circulación²⁴⁵. La causa de ello es una clara voluntad de aglutinar el máximo de tradiciones posibles. Reivindicándose como un

²⁴⁴ Al-Dīnawarī, (1997), *Kitāb al-ta’bīr fī-l-ru’yā = Al-Qādirī fī-l-ta’bīr*. F. Sa’d. Beirut, ‘Alam al-Kutub.

²⁴⁵ Lamoreaux indica la existencia de más de cuarenta manuscritos y una traducción al persa. Véase *The Early Muslim tradition of Dream Interpretation*, pp. 60 y 198, n. 93.

compilador y no como autor, afirma haber utilizado gran diversidad de fuentes, incluyendo reconocidos intérpretes de sueños, comentarios del Corán, santos, filósofos, doctores, poetas, adivinos preislámicos, fisiognomistas, magos, obispos, monjes, expertos en el Corán, los Evangelios, el Pentateuco y la Sunna; que reúne, según Lamoreaux, de una manera un tanto indigesta, en una introducción en la que trata los temas habituales de forma poco cohesionada, apoyándose en las heterogéneas personalidades. La única aportación novedosa de esta obra son dos capítulos acerca de la interpretación de sueños con ayuda de augurios, la única materia en la que apela a su propia autoridad, así como el resumen de la lista de al-Jallāl²⁴⁶.

A continuación de la introducción, al-Dīnawarī presenta las claves de sueños siguiendo los temas y el orden de la mayoría de compilaciones hechas por autores musulmanes. Empieza, pues, con símbolos relativos a Dios, a los ángeles, profetas y compañeros, en una jerarquía en descenso, que da paso a temas mundanos. Divide la obra en treinta capítulos, cada uno subdividido en subtemas, que pueden llegar a sumar más de ciento cincuenta; en total, se contabilizan 1396. A diferencia de otros manuales, no suele emplear las anécdotas más que al inicio de cada capítulo, sirviéndose de los ejemplos habituales. En cuanto a las interpretaciones, no busca explicaciones y a menudo sus fuentes son anónimas, pero a veces se refiere a determinada autoridad de manera genérica, como “los musulmanes” o “los griegos”, o en base a figuras legendarias, como el sabio zoroastriano Jāmāsb. Por contra, Artemidoro es citado de forma recurrente. Concluyó la redacción en el año 399 (=1008). Su eco se deja oír en los tratados de al-Dārī y de al-Nābulusī (o Nābulṣī) y en el siguiente autor del que vamos a hablar, conciudadano suyo.

Como ejemplo de sufí, único en su especie²⁴⁷, Lamoreaux nos presenta a ‘Abū Sa’d ‘Abd al-Mālīk b. ‘Abī ‘Uṭmān al-Wā’iz **al-Jargūṣī** (Nishapur, m. c. 406/1015). Asceta y muy piadoso, se ganaba la vida como fabricante de un tipo de sombrero llamado *qalansuwa*, y dedicó su fortuna a proyectos de construcción de infraestructuras públicas: mezquitas, un hospital, una escuela, cisternas, puentes y caminos. Su tratado de interpretación, titulado *al-Biṣārah wa-l-niḍārah fī ta’bīr al-ru’yā* (Las buenas nuevas y

---

²⁴⁶ Véase *supra*, pp. 78-79.

²⁴⁷ Véase Lamoreaux, *op. cit.*, p. 77.

las advertencias en la interpretación de sueños), sigue el formato tradicional, con una introducción en la que se trata de manera superficial cuestiones teóricas, apoyándose en tradiciones proféticas. A continuación, aporta hasta treinta sueños interpretados por el profeta. En cambio, en lo que concierne a su manual de onirocrítica, se distingue de los tratados reconocidamente islámicos por dos razones. La primera, acudir a sueños de maestros sufíes como 'Abū 'Ubayd al-Busrī. La presencia de estos sueños en el manual no sirve para ilustrar una interpretación, sino para hacer patente la cercanía de determinado maestro con Dios. La segunda diferencia es el empleo de fuentes exógenas, como Artemidoro. Lo hace de forma velada, con circunloquios del tipo “*ba'd al-'awā'il*” (algunos de los antiguos)²⁴⁸.

Este tratado tuvo una amplia difusión y una gran repercusión en obras posteriores. Una de las obras más vendida en el mundo musulmán es el *Muntajab al-kalām fī tafsīr al-'aḥlām*, atribuida a Ibn Sīrīn²⁴⁹, se trata en realidad de un resumen de al-Jargūšī hecho por 'Abū 'Alī al-Ḥusayn b. al-Ḥasan b. 'Ibrāhīm al-Jalīlī al-Dārī²⁵⁰, cuya datación quedaba comprendida entre el 400 de la hégira (fecha de la obra a que resumía) y el 635 h. (fecha del texto en el que se basa una de las copias), y pese a que todos los indicios daban preferencia por la más alejada, he podido localizar una referencia en al-Maqrīzī, que nos sitúa a un hijo suyo en el 663 (=1265)²⁵¹. Otra obra atribuida a Ibn Sīrīn que ha gozado de gran difusión es la titulada *Ta'bīr al-ru'yā*, base de las recientes

---

²⁴⁸ Casualidad o no, es la misma fórmula que utiliza Artemidoro en los casos en los que no se refiere a su fuente por su nombre. Para un análisis de las posibles connotaciones de las distintas expresiones de este tipo en Artemidoro, véase Vinagre, M. A. (1991), “Etapas de la literatura onirocrítica según los testimonios de Artemidoro Daldiano”, *Habis* 22, p. 304 y ss.

²⁴⁹ Ibn Sīrīn, M. (1993). *Tafsīr al-'aḥlām al-kabīr: Muntajab al-Kalām fī Tafsīr al-'aḥlām*. U. M. Al-Sayyid. Beirut, Mu'assasat al-Kutub al-ṭaqāfiya. Existen numerosas ediciones más y gran cantidad de recursos en línea.

²⁵⁰ Véase Lamoreaux, J. C. (1996), “Some notes on the dream manual of al-Dari”, *Rivista degli Studi Orientali* 70: 47-52.

²⁵¹ Dice al-Maqrīzī que la madrasa *šāfi'ī* al-Ma'ḍīya al-Jalīlīya de Egipto fue construida por 'Abū Muḥammad 'Abd al-'Azīz (m. 680), hijo del *šayj* e imam 'Amīn al-Dīn Abū 'Alī al-Ḥusayn b. al-Ḥasan b. 'Ibrāhīm al-Jalīlī al-Dārī, siendo finalizada en el mes de *Ḍū l-ḥij̣ya* del año 663 (=septiembre de 1265). Al-Maqrīzī (1997), *Al-Mawā'iz wa-l-i'tibār bi-ḍikr al-juṭaṭ wa-l-aṭār*, III, M. Zaynhum y M. Šarqāwī Eds., El Cairo, Maktaba Mabḍūlī, p. 532.

traducciones al francés, al italiano y al español²⁵². Cuenta con veinticinco capítulos y pese a que la atribución se ha desmentido en base a referencias internas, su verdadero origen no ha sido examinado por ninguno los estudios de onirocrítica árabe²⁵³. La traducción italiana es la única publicación de la obra que hace referencia a los originales empleados, entre los que se encuentra la edición de la imprenta cairota de Muṣṭafā Bābī al-Ḥalabī de 1281/1864 y un manuscrito fechado en 1877²⁵⁴.

Finalmente, el representante del filósofo en la cuarta y última de clases de intelectuales de la onirocrítica árabe es un gran conocido, 'Abū 'Alī al-Ḥusayn **Ibn Sīnā** (370/80-428/1037). No es nada sorprendente que entre sus más de 250 obras hubiera una sobre interpretación de sueños. La tituló *Ta'bīr al-ru'yā*, y dice en la misma haberla compuesto ante la abundancia de tantas de estas obras y la necesidad de reunir lo que de ellas servía y desechar lo que no, además de solventar las carencias que ha detectado en lo relativo a las causas del sueño y otras consideraciones médico-filosóficas²⁵⁵. En efecto, su introducción se centra en estas cuestiones a las cuales da respuesta en una primera parte, dejando claro que las explicaciones que ofrece son fruto de su propio discernimiento, dado que nadie había tratado los temas convenientemente. En la segunda parte de la introducción, se basa en otros autores, entre los que destacan Artemidoro e Ibn Qutayba (u otro autor que lo cita). En ella trata los temas comunes al resto de manuales. Artemidoro es también la fuente más importante de sus interpretaciones, las cuales elige organizar a la manera de los griegos y no de los árabes, es decir, comenzando por el ser humano y sus circunstancias, en lugar de empezar por visiones relacionadas con Dios.

---

²⁵² Guijarro, A. (2008), *El libro de la interpretación de sueños (Kitāb tafsīr al-aḥlām)*. Barcelona, Siro; Penot, D. (1992), *L'interprétation des rêves. Manuel d'oniromancie musulmane*. Lyon, Alif; Zilio-Grandi, I. (1992), *Ibn Sirin. Il libro del sogno veritiero*. Turín, Einaudi.

²⁵³ Fahd ofrece un listado de manuscritos de un tratado homónimo atribuido a Ibn Sirin del que dice que ha sido editado numerosas veces en El Cairo. Sin embargo, he examinado el catálogo de la BnF, donde hay dos de los manuscritos listados y no parecen tratarse de la misma obra al duplicar estos el número de capítulos. Por otro lado, Sarkīs, que da el listado completo de impresiones cairotas, comenta que la opinión generalizada es que se trata de un resumen del *Muntajab*, en Sarkīs, Y. I. (1928), *Mu'jam al-maṭbū'āt al-'arabīya wa-l-mu'arraba*, vol. 1. El Cairo, Sarkis, col. 126-127.

²⁵⁴ Zilio-Grandi, *Ibn Sirin. Il libro del sogno veritiero*, p. xxiv.

²⁵⁵ Véanse fragmentos de la introducción en una traducción al inglés en Abdul Muid Khan, M. (1956), "Kitabu Ta'bīr-ir-ruya of Abu 'Ali b. Sina", *Indo-Iranica* 9: 43-57.

Aunque no existen más tratados como el de Ibn Sīnā, sabemos que uno de sus maestros fue autor también de un manual de sueños. Se trata del médico y filósofo cristiano 'Abū Sahl 'Isā b. Yaḥyā al-ʿYurʿānī (m. 401/1010) de Bagdad. Su obra, que no parece haberse conservado, habría sido encomendada por Muḥammad b. Ma'mūn Jwarizmšāh²⁵⁶.

Quisiera terminar este recorrido por la onirocrítica árabe mencionando aquellas obras que por su redacción tardía no incumben a este estudio *per se*, pero que por su gran difusión en el mundo árabe actualmente merecen ser citadas. Acabamos de hacer referencia al *Muntajab al-kalām fī tafsīr al-ʿaḥlām* de al-Dārī. Su gran proyección se debe en gran medida al haberse convertido en uno de los primeros tratados publicados de forma impresa. Lo hizo litografiado por la imprenta estatal egipcia Būlāq en 1275/1859, en el margen de una edición conjunta con otras dos obras que se han convertido en top ventas: el *Taʿtīr al-ʿānām fī tafsīr al-ʿaḥlām* de 'Abd al-Gānī al-Nābulusī (m. 1143/1731) y *Al-ʿIṣārāt fī ʿilm al-ʿibārāt* de Gars al-Dīn Jalīl Ibn al-Šāhīn (m. 872/1468)²⁵⁷. Este segundo consiste en una ampliación (añadiendo treinta capítulos a los cincuenta existentes) de otro tratado relevante, del que prácticamente copió el título también: *Al-ʿIṣāra ʿilā ʿilm al-ʿibāra* de 'Abū 'Abd Allāh Muḥammad b. 'Aḥmad b. 'Umar al-Sālimī²⁵⁸. La obra de Ibn al-Šāhīn es de gran utilidad por su fácil accesibilidad (tiene incluso un app móvil) y por incluir en algunas de sus ediciones las fuentes a las que cita de manera literal, las cuales sí caen en el periodo que nos ocupa.

²⁵⁶ Lamoreaux, *The Early Muslim tradition of Dream Interpretation*, p. 165.

²⁵⁷ Sarkis, *Muʿjam al-maṭbūʿāt*, vol. 1, col. 132-133.

²⁵⁸ Las menciones a este autor en los trabajos de historia de la onirocrítica árabe que he consultado lo ubican alrededor del año 800 (=1397), a partir de Fahd, *Divination Arabe*, p. 352. Sin embargo no he sabido encontrar de dónde obtiene dicha fecha. Deduzco por lo tanto que es por la mención que de él hace Ibn Jaldūn en su *Muqaddima* (véase, Jaldūn, I. (2008), *Al-Muqaddima: Introducción ala historia universal*. F. R. Girela. Córdoba, Almuzara, p. 925), que lo describe como “uno de los libros más útiles y actuales” (*min anfaʿ kutub wa-aḥḍariḥā*). Sin embargo, opino que podría identificarse con el tortosino Abū l-Ḥasan/Abū 'Āmir Muḥammad b. Aḥmad b. 'Āmir/'Umar al-Sālimī (m. 559/1163) por su parecido en el nombre y por su autoría de un *Kitāb al-ʿIbāra*, que su biógrafo Ibn 'Abd al-Mālik al-Marrākuṣī (m. 1303) dice haber consultado de su puño y letra y estar compuesto de 50 capítulos, véase Carmona González, A. (2012), “Al-Sālimī, Abū 'Āmir”, en *Biblioteca de al-Andalus*, 7, pp. 280-3.

iii. Ecos en otras lenguas

En este capítulo se incluyen manuales medievales de onirocrítica que no son árabes pero que existen indicios que demuestran su deuda con esa tradición.

El *Oneirocriticon* de Achmet es el tratado más importante de onirocrítica en griego bizantino, el único comparable al de Artemidoro en extensión y el que ha levantado más interrogantes²⁵⁹. Su autor se da a conocer como Achmet, hijo de Sēreim²⁶⁰, intérprete de sueños al servicio del califa al-Ma'mūn (g. 813-833). En un breve prefacio, presenta la obra como el resultado de un trabajo de compilación en materia de interpretación llevado a cabo para facilitar a su señor el acceso al conjunto de símbolos e interpretaciones que ha recogido de los más avanzados en la ciencia: los indios, los persas y los egipcios. A continuación, cede la voz, uno por uno, a los tres personajes que representan a cada pueblo: Syrbacham, como intérprete del rey de la India, Baram, intérprete del rey Sasánida, y Tarphan, del Faraón, rey de Egipto. En cada una de estas intervenciones, los autores hacen un despliegue de los tópicos más comúnmente asociados con sus nacionalidades, excepto para Syrbacham, que adopta un perfil de cristiano, con referencias a los evangelios, a María y José, a Dios y la Santísima Trinidad. En Baram, encontramos una identificación con la astrología, que, en cambio, no se manifiesta en sus interpretaciones. Tarphan se muestra como el portavoz del grupo de intérpretes al servicio del Faraón, el cual, gracias a haber conquistado el favor de los dioses, es constantemente prevenido en todo lo que está

---

²⁵⁹ Ha suscitado una relevante actividad científica en forma de ediciones críticas y estudios exhaustivos, que se remontan al siglo dieciséis. El hilo de estas aportaciones puede rastrearse en la exposición que ofrece la introducción del último y más completo estudio de esta obra: Mavroudi, M. (2002), *A Byzantine book on Dream Interpretation: The Oneirocriticon of Achmet and its Arabic sources*. Boston-Leiden-Colonia, Brill, pp. 5-25.

²⁶⁰ En la anécdota del capítulo 19, donde se emplea la primera persona diciendo: “Cierta noble del califa al-Ma'mūn me consultó a mí, Achmet, el hijo de Sēreim (...)”. Yo contesté (...)”, según leo de la traducción al inglés (v. nota 266). Lamoreaux pasó este detalle por alto, lo que le hizo llamar la atención con insistencia en el pretendido anonimato de la obra y atribuir la identificación únicamente a los títulos que le fueron aplicados con posterioridad (*The Early Muslim tradition of Dream Interpretation*, pp. 143-144). Si bien al parecer los títulos donde se menciona a Achmet aparecen en manuscritos más tardíos o como interpolaciones, lo harían apoyados en el capítulo 19, tal y como sostiene Mavroudi en *A Byzantine book on Dream Interpretation*, p. 35.

por acontecerle. El colofón de las intervenciones está diseñado para abrir paso a los capítulos que tratan las diferentes visiones y sus significados. Estos siguen los contenidos y el orden que prevalece en muchos de los manuales árabes²⁶¹, pero combinado con el manual de Artemidoro. Es decir, en general, con una cuantas interpolaciones, empezando por lo ultramundano a la manera típicamente árabe: la muerte, paraíso e infierno, Dios, los ángeles...; pasando al hombre, de la cabeza a los pies como en Artemidoro, incluyendo muchos aspectos, desde sus órganos y sus enfermedades, los complementos y vestidos, actividades relacionados con ellos; descendiendo a lo terrenal: las pasiones, la muerte otra vez, la naturaleza y sus fenómenos (primero la tierra, después el aire y el cielo, y finalmente el agua y bebidas), el reino vegetal (verduras, frutas) y los productos y materiales de origen vegetal (distintos tipos de ropa, telas, vestidos), el reino animal (animales de granja), luego, a *grosso modo*, trata objetos de lujo y actividades refinadas, y hace un repaso a distinto animales, principalmente salvajes. Hasta aquí los distintos temas son introducidos en capítulos de dimensiones variadas, cuyos títulos atribuyen las interpretaciones a uno u otro pueblo: “De los ... en relación a ...”, pero sin hacer mención explícita a sus representantes, si bien los capítulos de los indios mantienen la afiliación al cristianismo de Syrbacham²⁶². Muy comúnmente se agrupan bajo una misma entrada persas y egipcios, dando una entrada independiente a los indios. En algunas ocasiones se agrupan los tres y muy raramente cada uno va de forma independiente. En camio, los trece capítulos antes del último, dedicados a pequeños animales e insectos, no tienen adscripción.

El tratado finaliza con un capítulo más bien breve en que retoma la primera persona para resumir lo que indios, persas y egipcios han discernido sobre cuestiones teóricas relativas a la técnica interpretativa. En este capítulo vemos reflejadas algunas

---

²⁶¹ Véanse tablas comparativas en Lamoignon, *The Early Muslim tradition of Dream Interpretation*, pp. 147-148 y estudio en Mavroudi, *A Byzantine book on Dream Interpretation*, pp. 145-149.

²⁶² Mavroudi, *A Byzantine book on Dream Interpretation*, p. 44-45, nota que para el griego del siglo X, “indio” podía venir a significar “cristiano oriental” y que todas las naciones orientales, incluido las cristianas se llamaban “indias” en las fuentes griegas desde el s. IV, como también la Etiopía cristiana, que era conocida como la India interior. Asimismo, en la traducción árabe de Artemidoro, el término en griego se traduce como “la tierra de Nubia” (bilād al-Nūba). Véanse también sus comentarios sobre la posible influencia de la onirocrítica india en *loc. cit.* y notas 172, 174 y 175.

de las consideraciones que ya aparecen en Artemidoro y que recogen muchos autores árabes, como la necesidad de prestar atención a las particularidades del soñante tales como su profesión, estrato social y género, las cuales ya se tienen en cuenta en varios capítulos; también, aspectos externos como la estación del año, el momento del día, la luna, la hora del día para saber con qué margen de tiempo se va a cumplir la predicción y la validez de la interpretación. La última de las observaciones es que todos los sueños son mensajes y premoniciones que provienen de Dios, ya sean favorables o nefastos, algo en lo que se distancia de las teorías de autores musulmanes.

En la traducción que he manejado de Oberhelman²⁶³, se listan 301 capítulos breves, entre los cuales 10 son anécdotas en las que al-Ma'mūn, alguien de su entorno o una persona cualquiera consulta a Sēreim, el intérprete de sueños de al-Ma'mūn. En otras dos anécdotas, la consulta se lleva al “intérprete de sueños”, simplemente, aunque en la primera, al ir después de otra, queda claro que se trata de Sēreim. Por otro lado, en el capítulo 19, al-Ma'mūn consulta a Achmet, hijo de Sēreim, que adopta, como ya se ha dicho, la primera persona, pero no hay ninguna otra referencia más en todo el libro donde el narrador se refiera a Sēreim como a su padre.

El contexto islámico en el que el narrador se sitúa propicia su identificación de Sēreim o, más bien, de su hijo Achmet, con Ibn Sīrīn, personaje que en la época de gobierno de al-Ma'mūn se había convertido en el intérprete de más renombre de la historia de la oniocrítica islámica. Dado que en realidad había vivido un siglo antes, la atribución pierde todo crédito y no se considera más que un recurso para atraer audiencia y ganar prestigio, como también lo sería el apelar a los exóticos Syrbacham, Baram y Tarphan, los cuales no se han podido relacionar con figuras históricas, de manera que se consideran plenamente ficticios²⁶⁴. Si Achmet no es más que un pseudónimo, ¿quién hay detrás de esta composición?

---

²⁶³ Oberhelman, S. M. (1991), *The Oneirocriticon of Achmet: A Medieval Greek and Arabic Treatise on the Interpretation of Dreams*. Lubbock (TX), Texas Tech University Press.

²⁶⁴ Mavroudi, A *Byzantine book on Dream Interpretation*, p. 34 y 46-50, donde evalúa el realismo en las caracterizaciones de los tres pueblos.

Los estudiosos de la obra coinciden en la autoría de un compilador griego usando fuentes árabes (además de Artemidoro), en vista de las múltiples concomitancias entre los manuales²⁶⁵, que habría escrito entre el 843²⁶⁶ y el 1075 ó 1085²⁶⁷.

El libro de Mavroudi, versión revisada de su tesis doctoral, es un análisis muy riguroso de la obra y de una selección de manuales árabes con el fin de determinar las fuentes árabes. En el curso de su investigación revisó detalladamente las atribuciones distintas a la de Achmet que se encuentran en algunas de las copias del texto, así como las propuestas de los distintos estudiosos a lo largo de la historia, y demostró por qué ninguna se sostiene. Así mismo, examinó atentamente las figuras de Syrbacham, Baram y Tarphan y la interpretaciones con las que se les relaciona. Sugiere que estas atribuciones a persas y egipcios probablemente se encontrarían ya en las fuentes árabes, y, mientras que el compilador griego habría dejado estos capítulos más o menos como los encontraría, se habría dedicado a cristianizar capítulos islámicos, etiquetándolos como “indios”²⁶⁸. En cuanto a la pregunta del “¿cuándo?” encontramos la respuesta en el “¿para quién?": teniendo en cuenta que el prólogo informa de que la compilación es el encargo de un patrono (*despotēs*), que en el último párrafo de la obra describe a los emprendedores (*basileis*) como patronos y que la sinonimia de estas dos palabras se mantiene a lo largo de la obra, concluye que debe de tratarse de un emperador. Juzgando las distintas posibilidades, encuentra un candidato muy factible: León VI (866-912), personaje demostradamente interesado en las ciencias ocultas, en cuyo reinado la interpretación de sueños fue retirada de la lista de prácticas diabólicas²⁶⁹. También realizó una exhaustiva comparación de los símbolos e interpretaciones del *Oneirocriticon* con cinco de las composiciones árabes más importantes: las de Ibn Qutayba, al-Dīnawarī, al-Dārī, Ibn Šāhīn y al-Nābulusī; así

---

²⁶⁵ El primero en llegar a esta conclusión fue Bland en 1856 (“On the Muhammedan Science of Tâbīr”, pp. 169-171), quien consideró además la posibilidad de que se tratase de un cristiano, probablemente de Siria.

²⁶⁶ Fecha de la restitución de los iconos, que Mavroudi establece como *terminus post quem* al notar la inclusión de un capítulo sobre los iconos sagrados (cap. 150), en *A Byzantine book on Dream Interpretation*, pp. 2 y 3.

²⁶⁷ Datación de los manuscritos más antiguos según evidencias paleográficas, en *loc. cit.*

²⁶⁸ *A Byzantine book on Dream Interpretation*, pp. 58-59.

²⁶⁹ *Idem*, pp. 59-61.

como de las narraciones de sueños que contiene con estos y tres fuentes más: la lista de Ibn al-Musayyib, el *Ta'bīr al-ru'yā* atribuido a Ibn Sīrīn y un *Ta'bīr al-manām* atribuido a 'Umar al-Jayyām²⁷⁰. A lo largo de los análisis comparativos, Mavroudi encuentra una cantidad innumerable de paralelismos casi exactos con distintos párrafos de los manuales árabes, permitiendo establecer con toda seguridad la absoluta dependencia de esa tradición, incluso los paralelismos con Artemidoro parecen provenir de aquella²⁷¹. Sin embargo, ninguna de las fuentes árabes que examina responde como original de la traducción griega.

Por otro lado, en siríaco medieval tenemos constancia de la existencia de tan solo un manual de sueños, editado y traducido al francés por Giuseppe Furlani²⁷², del ms. Or. 4434, ff. 78a-93b, del British Museum, fechado por Margoliouth en el s. XIX²⁷³. En su breve introducción, el editor no propone una datación del texto, pero destaca su fuerte arabización, que, junto a la mención al “rey árabe”, nos permiten situarlo en época islámica. Furlani apuesta por considerarlo la traducción de un manual árabe²⁷⁴. También comenta su intención de publicar la edición de un manual en siríaco moderno, procedente del código nestoriano Or. 2084, también del British Museum, la cual no parece haberse llevado a cabo, pero que dice mostrar claras concomitancias con el primero.

---

²⁷⁰ Al-Jayyām, 'U. (1991), *Ta'bīr al-manām: majmū'ah fī tafsīr al-ahlām li-šā'ir al-Rubā'iyāt al-ašhar*. 'A. M. Ḥifnī. El Cairo, Dar al-Rašad.

²⁷¹ Cf. *A Byzantine book on Dream Interpretation*, p. 168 y ss.

²⁷² Furlani, G. (1920), “Une clef des songes en syriaque”, *Revue de l'Orient chrétien* III 22 (2): 118-144; 225-248.

²⁷³ Furlani, G. (1918), “Ancora un trattato palmomantico in lingua siriana”, *Rendiconti della Reale Accademia Nazionale dei Lincei*, XXVII, pp. 316-328.

²⁷⁴ Una primera comparación con los manuales árabes que he manejado para este trabajo (véase “Metodología de estudio”, pp. 18-19) no ha dado ningún resultado. La cuestión merece un estudio más profundo.

4. La onirocrítica hebrea medieval de contexto islámico

Existen numerosos indicios que demuestran que durante la Edad Media el interés por los sueños y su interpretación se mantuvo activo entre los judíos, tanto de dentro como de fuera del ámbito arabo-islámico. Por un lado, hay numerosas elaboraciones teológico-filosóficas sobre las tipologías del sueño y la etiología del sueño premonitorio²⁷⁵. Por otro, los sueños se convirtieron en fuente de información para resolver cuestiones prácticas, a menudo inspirándolos a través de la incubación, ritual que en hebreo se conoce como *še'elat ḥalom*. Del empleo de este recurso hay evidencias directas e indirectas. La Gueniza de El Cairo provee de ejemplos de recetas personalizadas²⁷⁶, fórmulas de las que ya hay testimonio el *Sefer ha-Razim*²⁷⁷. De su uso por parte de rabinos para sus respuestas hay constancia por fuentes indirectas²⁷⁸.

---

²⁷⁵ Lo tratan, entre otros, Maimónides, algunos de los tosafistas, el *Zohar*, el *Sefer Ḥasidim*, José Albo y Almolí. Véase Löwinger, A. (1908), *Der Traum im des jüdischen Literatur*. Leipzig, Kaufmann; Harris, M. (1963), "Dreams in the Sefer Hasidim", *Proceedings of the American Academy for Jewish Research* 31: 51-80; Harris, M. (1993), *Studies in Jewish Dream Interpretation*. Nueva Jersey, Jason Aronson; Gaster, T. J. and A. Arzi (2003), s.v. *Dreams: Encyclopaedia Judaica*, 6. F. Skolnik. Nueva York, Macmillan, pp. 8-10; y Naor, B. (2002), *Bringing down dreams: exploring the lost art of Jewish dream interpretation*. NY, Spring Valley.

²⁷⁶ Véase edición y estudio exhaustivo en Bellusci, A. (2011), *Dream Requests from the Cairo Genizah*, M.A. Thesis, University of Tel Aviv. Véase también, Bohak, G. (2010), "Cracking the Code and Finding the Gold: A Dream Request from the Cairo Genizah," en *Edición de Textos Mágicos de la Antigüedad y de la Edad Media*, J. A. Álvarez-Pedrosa y S. Torallas (eds.), Madrid, CSIC, pp. 9-23; y Harari, Y. (2011), "Metatron and the Treasure of Gold: Notes on a Dream Inquiry Text from the Cairo Genizah", en *Continuity and Innovation in the Magical Tradition*, G. Bohak, Y. Harari y S. Shaked (eds.), Leiden, Brill: 280-319.

²⁷⁷ Lacerenza, G. (2009), "Da Daniele al Sefer ha-razim: invocazioni angeliche e interpretazioni oniriche in alcuni testi ebraici", en *Dreams and Visions in the Indo-Mediterranean World*. D. Boccassini, Edizioni dell'Orso, pp. 151-164 y Bellusci, A. (en prensa) "A Genizah finished product for *She'elat Ḥalom* based on *Sefer Ha-Razim*," *Journal of Jewish Studies*.

²⁷⁸ Según Menasé b. Israel, Hai Gaón solicitó respuesta a través de un sueño, el cual le confirió un verso bíblico con el que contestó (Miqueas 2:12), en Löwinger, A. (1908), *Der Traum im des jüdischen Literatur*. Leipzig, Kaufmann, p. 24, que no da más detalles sobre la referencia. Además está documentado su uso extendido en Europa, como por R. Jacob de Marvège y otros tosafistas. Véase Kanarfogel, E. (2012), "Dreams as determinant of Jewish Law and practice in Northern Europe during the High Middle Ages", en *Studies in Medieval Jewish Intellectual and Social History. Festschrift in Honor of Robert Chazan*. D. Engel, L. H. Schiffman y E. Wolfson. Leiden-Boston, Brill, pp. 111-143. De todos modos, no hay nada novedoso en el dejarse inspirar por los recuerdos de lo soñado. Sería interesante contar con una historia de la

No hay duda pues de que la interpretación de sueños, en hebreo, *pitron ḥalomot*, gozaba de una relevante consideración y prestigio. En cambio, en lo que respecta a la producción de manuales de interpretación que tomen el testigo del “Libro de sueños” del Talmud, la apreciación generalizada es que existe un vacío hasta llegar a las puertas del Renacimiento, donde aparece el famoso *Pitrón Ḥalomot* de Šlomo Almolí, cuyo título original es *Mefaššar Ḥelmīn* (El intérprete de sueños), en arameo. Tanto en obras generales²⁷⁹ como en estudios particulares²⁸⁰, la historia de la producción de obras de onirocrítica en manos judías presenta un salto de aproximadamente mil años.

El autor del *Pitrón Ḥalomot*, **Šlomo Almolí** nació probablemente a finales del 1480, algo en lo que están de acuerdo las biografías consultadas²⁸¹, las cuales se abastecen principalmente de sus introducciones a sus obras. En cuanto al lugar, si bien se sabe que sufrió la expulsión y pasó su infancia en Salónica, antes de establecerse en

---

humanidad que tuviera en cuenta los sueños, aunque solo sea por la cantidad de ejemplos de experiencias oníricas que han tenido efecto en el transcurso de los hechos históricos y en el desarrollo intelectual, como reflexiona Jacobo Siruela con una selección de casos en (2011) *El mundo bajo los párpados*. Girona, Atalanta, pp. 13-69.

²⁷⁹ Véase Arzi, s.v. *Dreams: Encyclopaedia Judaica*, pp. 9-10, donde no se incluye una mención específica a este género de obras, y Jacobs, J. (1903), “Dream books”, *Jewish Encyclopaedia*, 4. Funk & Wagnalls Co., Nueva York, p. 657, donde sí se le da una sección propia en la que se relaciona el tratado de Almolí con el legado islámico, olvidando otros precedentes: “This [Almoli’s “Pitron Ḥalomot”] classifies dreams in accordance with their subjects—as animals, plants, angels, or the dead; or milk, cheese, butter, etc. A few examples will suffice to indicate the character of the work. If you dream that an ox gores you, you will live long; that you see demons, you will earn a great deal of money; that you drink milk, you will fall ill, but rapidly recover. These puerilities are probably derived from medieval dream books of the Mohammedans, since Solomon ben Jacob Almoli lived in Constantinople”.

²⁸⁰ Cf. Löwinger, *Der Traum im des jüdischen Literatur*; Harris, *Studies in Jewish Dream Interpretation*; y Covitz, J. (1990), *Visions of the night: a study of Jewish Dream Interpretation*. Boston, Shambhala.

²⁸¹ Bornstein-Makovetsky, L. (2010), “Almoli (Almuli), Solomon ben Jacob”, *Encyclopaedia of Jews in the Islamic world*, 1. N. Stillman. Leiden-Boston, Brill, pp. 185-186; Skolnik, F. (2003), “Almoli (Almuli), Solomon ben Jacob”, *Encyclopaedia Judaica*, 1. F. Skolnik. Nueva York, Macmillan, p. 682; Frajerman, R. (2001), “Présentation”, en Almoli, C. *Pitrón Ḥalomot: La Clef des Rêves*. R. Frajerman. Jerusalén, Éditions Salomon, pp. 7-11; Kuyt, A. (1999), “With one foot in the Renaissance: Shlomoh Almoli and his Dream Interpretation”, *Jewish Studies Quarterly*, 6 (3): 205-211; Elman, Y. (1998), “Translator’s introduction”, en S. Almoli, *Dream interpretation from classical Jewish sources*. Y. Elman. Nueva Jersey, KTAV Pub. House, pp. 1-3.

Estambul, sus biógrafos contemplan tanto Castilla²⁸² como Portugal²⁸³ como posible lugar de nacimiento. Alcanzó la consideración de rabino, llegando a formar parte del *Bet Din* (tribunal religioso judío) de Estambul, donde se estableció en 1517, un año después de la publicación en Salónica del *Mefaššar Helmīn*. Allí se ganaba la vida como médico y se abastecía por cuenta propia de los conocimientos que consideraba importantes para la formación integral de un judío. Las dificultades que encontró en su empeño le llevaron a emprender un ambicioso proyecto educativo: la confección de una enciclopedia general que reuniese por escrito el conjunto de saberes necesarios en todas las materias, que tituló *Me'asef le-jol ha-Maḥanot* (Compilación para todos los campos). La amplia visión de esta empresa, que incluía el *quadrivium*, así como las disciplinas que componen el *studia humanitatis*, con referencias a fuentes no judías como Aristóteles, Platón y Galeno, permiten situarlo en la vanguardia del Renacimiento²⁸⁴, algo que también se refleja en su *Pitrón Ḥalomot*, con su estructurado orden y diversidad de fuentes, entre las que comprende a filósofos de la tradición clásica, neoplatónicos y aristotélicos, incluyendo a autores árabes²⁸⁵.

El tratado presenta una estructura tripartita:

En el primer libro realiza un profundo análisis de la tipología de los sueños y los diferentes aspectos que los influyen, con el fin último de capacitar al lector para discernir la validez de cada sueño.

En el segundo, se propone facilitar la forma de interpretarlos. Recoge visiones y significados, a veces con explicación de las correspondencias, agrupados en cinco categorías, divididas a su vez por capítulos²⁸⁶:

- Objetos inanimados: del elemento tierra, del elemento agua (incluyendo localizaciones geográficas), del fuego, del aire y de la mezcla de elementos.
- Flora: semillas, árboles, frutas, productos derivados y barcos.

---

²⁸² Skolnik, "Almoli (Almuli), Solomon ben Jacob", p. 682; Elman, "Translator's introduction", p. 2.

²⁸³ Bornstein-Makovetsky, "Almoli (Almuli), Solomon ben Jacob", p. 185. Harris, en cambio, indica Salónica como su lugar de nacimiento, en *Studies in Jewish Dream Interpretation*, p. 39.

²⁸⁴ Véase, Kuyt, "With one foot in the Renaissance", pp. 207-209.

²⁸⁵ Véase, Kuyt, *op. cit.*, p. 210 y ss.

²⁸⁶ Tocando los mismos temas pero con una jerarquía invertida respecto a la de algunos manuales árabes.

- Fauna: animales domésticos, animales salvajes, pájaros, peces, productos animales y productos cocinados.
- Seres humanos: gente corriente, reyes y nobles, mujeres, muertos y ropa.
- Lo sobrenatural: Sol, luna y estrellas, rayo y libros.

Y el tercero, va dedicado a las fórmulas religiosas que ayudan a rectificar o aplacar los sueños.

La intención final del libro se encuentra definida en su introducción de forma manifiesta:

“Claramente, todo esto se refiere a aquellas generaciones previas, puesto que ahora el pueblo de la Tierra son muchos, y “no saben, no entienden, andan en tinieblas: Vacilan todos los cimientos de la tierra”²⁸⁷ en lo que atañe a la interpretación de los sueños –mucho del conocimiento de esta materia ha desaparecido casi por completo entre nosotros, y lo poco queda es tan poco que es como si no existiera. Me asombro ante los primeros Sabios (*rišonim*), que compusieron volúmenes sobre todos y cada uno de los comentarios rabínicos, y con todo, ninguno de ellos escribió ni un solo libro sobre este tema. [...] Así pues, cuando yo, Šlomo Almolí, el más insignificante de mi generación, vi todo esto, me afané en favor del Dios de los Ejércitos y de Su gente Israel, para que este conocimiento no se pierda completamente entre nosotros”²⁸⁸.

La situación que describe parece concordar con la aridez del panorama de la producción de este tipo de obras a la que nos hemos referido. Pero aquí el autor

---

²⁸⁷ Salmos 82:5 (trad. Reyna-Valera).

²⁸⁸ De la traducción inglesa de Elman en Almolí, *Dream interpretation from Classical Jewish sources*, p. 9. Que en cambio no se encuentra en la traducción francesa, basada en las primeras ediciones. En la de Elman no consta la fuente, pero suponemos que es la edición de Varsovia (1908) o familia por su omisión del tercer libro, como ocurre en aquella. Cf. Harris, *Studies in Jewish Dream Interpretation*, p. 58. Sin embargo la francesa recoge la misma idea con unas palabras muy parecidas: “Après que la sagesse de l’interprétation onirique soit arrivé en Israël à une si grande plénitude au point de compter beaucoup d’érudits, il est très surprenant de constater que personne ne sait plus rien à son sujet. [...] A la vue de tout ce que je viens d’exposer, moi que suis le plus jeune de mes compagnons d’étude, mon nom est Chelomo Almoli, je fus saisi d’un grand zèle pour l’amour du Saint béni et de son peuple Israël afin de ne pas oublier cette sagesse” (pp. 26 y 28).

parece querer denotar expresamente la época de los *rišonim*. No así, tal vez, la justamente anterior de los *gueonim*, si tenemos en cuenta sus constantes referencias a una obra del rabino Hai b. Šerira Gaón (939-1038). En cambio, sería contradictoria con respecto a su uso de RašI (R. Šlomo Yišḥaqui, 1040-1105) como fuente de onirocrítica.

Almolí demuestra una destacada rigurosidad para su tiempo al dejar constancia de las fuentes en la introducción al segundo libro y en buena parte de las interpretaciones que recoge, siendo las más recurrentes el capítulo “Ha-Ro’é” del Talmud y “la palabras de nuestro rabino Hai Gaón, bendita sea su memoria, que reunió unos capítulos sobre interpretación de sueños” (דברי רבינו האיי גאון ז”ל שחבר שערים) (בפתרון חלומות), explicaciones que, según Almolí, habría escrito gracias a su buen conocimiento cabalístico²⁸⁹. Además, incluye numerosas referencias al “Libro de Yósef ha-Šaddic”²⁹⁰, a Daniel²⁹¹ y a unas interpretaciones de sueños (*Pitrón Ḥalomot*) que había encontrado atribuidas a RašI, de las que no tenemos constancia por otras fuentes. El autor indica también haber encontrado interpretaciones traducidas de libros extranjeros²⁹² y numerosas interpretaciones de sueños anónimas.

El tratado de Almolí ha tenido una gran circulación, con numerosas impresiones y traducciones, que han dado lugar a la proliferación de variantes. Y, pese a que no se ha realizado una edición crítica ni un estudio exhaustivo del conjunto, contamos con el trabajo de Aharon Gruenbaum²⁹³, que se ocupa de las impresiones y de las fuentes de la obra. En cuanto a las impresiones, observa que la divulgación de la obra dio lugar a la

²⁸⁹ Almolí, *Dream interpretation from Classical Jewish sources*, p. 63.

²⁹⁰ Manuscrito ha-Palit n°45, en Ben-Jacob, I. (1880), *Ošar Ha-Sefarim*. ha-Almanah ve-ha-aḥim Rom, Vilna, p. 503 (n°1330), que según Frajerman sería el ejemplar de la Bodleiana de Oxford Ms. Heb. 2266, fol. 1a-16a, en “Présentation”, p. 21.

²⁹¹ Para versiones hebreas del *Somniale Danielis* véase Di Tommaso, L. (2004), “Greek, Latin, and Hebrew Manuscripts of the Somniale Danielis and Lunationes Danielis in the Vatican Library”, *Manuscripta* 47-48, p. 31.

²⁹² No conozco ningún estudio exhaustivo que permita reconocer qué tratados se esconden detrás de esta voz. En la edición de Venecia (1623) se suplanta por “los sabios griegos” (véase Gruenbaum, A. (1966), “*Pitrón Ḥalomot: Korot ve-Mekorot*”, *Areshet* 4, p. 185), algo que contrasta con la afirmación de Kuyt de su desconocimiento de Artemidoro (cf. “With one foot in the Renaissance”, p. 211). Afirmación, que no sé si se basa en la ausencia de referencias explícitas o en un estudio comparativo de los contenidos, del que no tengo constancia.

²⁹³ Gruenbaum, A. (1966), “*Pitrón Ḥalomot: Korot ve-Mekorot*”, *Areshet* 4: 180-201.

generación de dos versiones: la original y completa; y una adaptación abreviada que omite la primera y la tercera parte, donde se tratan cuestiones de carácter teórico, y que recoge solo la segunda parte, de modo que se convierte en una presentación más popular y práctica. Según Gruenbaum, estas dos versiones no solo se diferenciarían en aspectos formales, sino también a su autoría; a menudo la versión abreviada se atribuye a Hai Gaón. Gruenbaum se remite al *Oṣar ha-Sefarim* de Isaac Ben-Jacob, donde las entradas 1328 y 1329 proporcionan un ejemplo de cada caso. En su análisis concluye que la intención de la versión incompleta es aligerar la original, de modo que, además de empezar directamente por la segunda parte, se eliminan las consideraciones teóricas que se encuentran en la mitad de la tercera parte, al final del quinto capítulo. Además, la copia que Gruenbaum llama popular, la abreviada, añade un apéndice que contiene la obra titulada *Sefer ha-Rafafot*, que no es de Almoli²⁹⁴. En cuanto a las versiones extendidas, destaca la realizada por Menahem Trinki en Venecia (1623)²⁹⁵. También indica Gruenbaum la existencia de adaptaciones abreviadas del *Pitrón Ḥalomot* como la de Salónica, que lleva por título *Sefer ha-Aḥlamá*²⁹⁶ dedicada a “la forma de leer y soñar un sueño en una sola noche” y que organiza los contenidos a modo de diccionario, ordenando las entradas alfabéticamente. Al igual que la veneciana, se reimprimió -litografiada- en Calcuta (1884). La lista de versiones reducidas incluye la lanzada en Bagdad en 1892 con solo la parte segunda de Almoli, como su título indica, a diferencia de otras ediciones acortadas donde la información referente al autor no figura²⁹⁷.

---

²⁹⁴ Según Gruenbaum, se trata de una obra dedicada a predicciones en base a sensaciones que se localizan en los órganos del cuerpo humano y que aparece junto al tratado de Almoli al menos en otra edición. Me pregunto si podría ser una versión, o ello mismo, del tipo de fisiognomía que se dedica a los movimientos espasmódicos, conocida como palmomancia, de la que existen tratados en árabe (*kutub al-ijtilāfāt*) y fragmentos en judeo-árabe en la Gueniza de El Cairo, véase estudio de uno de ellos en Bohak, G. y Wagner, E. M. (2008), “Fragment of the month April 2008 (T-S AS 157.50): A twitch divination in the hand of Halfon b. Manasseh”, <http://www.lib.cam.ac.uk/Taylor-Schechter/fotm/april-2008/>).

²⁹⁵ Es una edición muy común, después de reimprimirse en numerosas ocasiones y de convertirse en la fuente de la edición de Calcuta hecha por Eli'ezer 'Iraquí.

²⁹⁶ Aunque la raíz de esta palabra sea la que da lugar a “sueño”, lo cierto es que con esta forma su significado es “amatista”.

²⁹⁷ Gruenbaum menciona la de la imprenta Bayt Ya'qub de Ya'qub 'Amdín. Gruenbaum, A. (1966 (5726)). “*Pitrón Ḥalomot: Korot ve-mekorot*”, *Areshet* 4, pp. 185-6. Valga decir que las teorías que cita no tienen

En cuanto a las fuentes, Gruenbaum encuentra que la parte teórica muestra clara dependencia de Isaac Abravanel (Lisboa, 1437 - Venecia, 1508)²⁹⁸, así como concomitancias con Šmuel b. Hofnī Gaón (m. 1013), suegro de Hai Gaón, a partir de las consideraciones teóricas que recoge y que afectan al fenómeno del sueño²⁹⁹. Teniendo en cuenta, además, que en el poema introductorio a su comentario a la Torá, Ibn ‘Ezra dice que Šmuel b. Hofnī escribió un “intérprete de sueños”, Gruenbaum sugiere que fue él el autor de la fuente que emplea Almolí, pero que por su mayor popularidad esta se habría atribuido a su yerno. En resumen, Almolí se habría basado en un manual de Šmuel b. Hofnī, erróneamente atribuido a Hai Gaón, atribución que después se habría extendido a las versiones abreviadas de su propio tratado.

Sin embargo, las conclusiones de Gruenbaum han sido refutadas por un estudio posterior de Yişḥac Yudlov³⁰⁰, el cual se centra en las composiciones que se atribuyen a Hai Gaón, así como en las anónimas. Se da cuenta de que no todas las composiciones tituladas *Pitrón Ḥalomot* provienen de la obra de Almolí. El principal error del análisis de Gruenbaum fue el haber utilizado única y exclusivamente la copia cairota del *Pitrón Ḥalomot* atribuido a Hai y desconocer la existencia de copias anteriores a Almolí. El estudio de Yudlov de seis ediciones distintas³⁰¹ le permite afirmar que no existen grandes divergencias entre ellas; a excepción de las de Ferrara, las copias impresas no dependen las unas de las otras, sino que se basan en manuscritos distintos y sus diferencias afectan a la redacción (algo que atribuye al transcurrir de los tiempos), pero nunca a los contenidos. También advierte que los ejemplares del *Pitrón Ḥalomot* que se atribuyen a R. Hai son escasos en número, por lo que entiendo que se refiere a las ediciones impresas solamente. Yudlov presenta las ediciones impresas en una lista

---

nada de particular y coinciden con las percepciones generales de sus contemporáneos sobre la naturaleza del sueño y su relación con la revelación.

²⁹⁸ Véase Vesterling, K. (2000), *Don Isaac Abravanel on the Phenomenon of Dreams: MA Program "Jewish Civilization"*. Jerusalem, The Hebrew University of Jerusalem. MA.

²⁹⁹ Gruenbaum, “*Pitrón Ḥalomot: Korot ve-Mekorot*”, pp. 194-199.

³⁰⁰ Yudlov, Y. (1979), ““*Pitrón Ḥalomot*” le-Rav Hai Gaón”, *Alei Sefer* 6-7: 107-120.

³⁰¹ 1) Constantina, 1514; 2) Roma, 1546; 3) Ferrara, 1551; 4) El Cairo, 1556; 5) y 6) Ferrara, 1565.

en la que resume sus características y principales diferencias³⁰². Entre ellas incluye una copia realizada por la imprenta caiota de Soncino en 1557, que fue a parar a la Gueniza³⁰³. Sin embargo, su estudio no permite confirmar o desmentir la atribución a Hai Gaón. Para ello, Yudlov estima necesaria una puesta en relación del *Pitrón Ḥalomot* con el resto de obras conocidas de Hai Gaón. Sin dar una opinión concluyente, le parece oportuno señalar la ausencia de alusiones a esta obra en las listas bibliográficas de la Gueniza y en las de las bibliotecas de judíos en Egipto³⁰⁴.

Del manual del Pseudo-Hai existen numerosos manuscritos y diversas ediciones de imprenta modernas, pero ninguna edición crítica. La búsqueda de manuscritos que realicé en el catálogo de la Biblioteca Nacional de Israel produjo cuarenta y cuatro resultados, todos ellos en hebreo, a excepción de uno en judeo-persa. La mayoría se fechan entre los siglos XV y XVI, pero casi en la misma abundancia que copias más tardías, de los tres siglos posteriores. Las procedencias son diversas, destacando Italia y Yemen. El más antiguo sería el de la Biblioteca de Fráncfort, Ms. heb. oct. 35, 1r-9v, datado a finales del s. XIII³⁰⁵ y es de escritura asquenazí. Seguidamente, se encuentra en el Zydowski Instytut Historyczny de Varsovia, el ms. n.º 240, que se data entre el XIII y el XIV, pero que conserva un solo folio (116r-116v). Después, una copia hecha en España, ahora en Leiden, Or. 4797 (MS Warn 59³⁰⁶), fol. 89r-109v, que Yudlov fecha en

---

³⁰² Lo que no alcanzo a adivinar es el motivo que le lleva a centrarse en las ediciones impresas únicamente, teniendo a su disposición ejemplares manuscritos de mayor antigüedad como el de Leiden, que dice haber examinado.

³⁰³ Cowley, A. E. (1935), "Ein Soncino-Druck aus Kairo 1566", en *Festschrift für Aron Freimann zum 60. Geburtstag*. A. M. Marx, Herrmann. Berlín, Soncino-Gesellschaft der Freunde des Jüdischen Buches E.V. Be: 89-90.

³⁰⁴ Yudlov, Y. (1979), "'Pitrón Ḥalomot" le-Rav Hai Gaón", *Alei Sefer* 6-7, p. 108, n. 7, tal como confirma el volumen dedicado a estas listas: Allony, N. (2006), *The Jewish Library from the Middle Ages: book lists from the Cairo Genizah (ha-Sifriyah ha-yehudit bi-yeme ha-benayim: reshimot sefarim mi-Genizat Ḳahir)*. Oriens Judaicus, 3. M. Frenkel y H. Ben-Shammai (Eds.). Jerusalem, Makhon Ben-Zvi le-ḥeḳer Ḳehilot Yiśra'el ba-mizraḥ. En estas listas, sin embargo, sí hay una referencia a un *sefer* de Almolí (p. 64), sin especificar cuál. También se hace mención a un volumen rojo sobre la visión del creciente lunar: *daftar muḡallad aḥmar fī l-ru'yā al-hilāl* (la palabra *hilāl* aparece como nota al margen) (p. 174), de modo que no cabría considerarlo un *Tafsīr al-ru'yā*, como se refleja en el índice del libro.

³⁰⁵ Véase Roth, E. y Pijls, L. (1982), *Hebräische Handschriften: Teil 1a*. Stuttgart, Steiner, p. 35.

³⁰⁶ Y no 55, como indica en su artículo Yudlov, p. 107.

el s. XIV, pero figura del XVI en el catálogo de Steinschneider³⁰⁷. También destaca el Ms. Parm. 1265, fol. 18v y 20r-21v, del s. XIV o XV, el cual posee un capítulo sobre oficios, ausente en la mayoría de copias.

En la siguiente tabla se recogen los títulos de los capítulos de tres ejemplares de épocas y procedencias distintas:

	Fráncfort, Ms. heb. oct. 35 (1r-9v), s. XIII.	Nueva York, JTS 8104.0 (1r-25v), a. 1690, Tiberias.	Impresión de Roma de 1547 ³⁰⁸ .
1	שער ... ³⁰⁹	שער הפירות (Las frutas)	שער היין והשכר והשמן (El vino, el licor y el aceite)
2	[שער הכסף והזהב] (La plata y el oro)	שער הירקות (Los vegetales)	שער הירקות (Los vegetales)
3	שער מרגליות וטבעות (Las perlas y los anillos)	שער היין והשכר (El vino y el licor)	שער הרעמים והשלג והמטר (Los truenos, la nieve y la lluvia)
4	שער הסוסים והפרדים (Los caballos y las mulas)	שער הדבש והסוכר (La miel y el azúcar)	שער הרוח והרעש (El viento y el terremoto)
5	שער החמרים והאתונות (Los asnos y las asnas)	שער תבשילין (Los guisos)	שער החמה והלבנה והכוכבי (El sol, la luna y las estrellas)
6	שער הגמלים (Los camellos)	שער הקזה (La sangría)	שער המות (La muerte)
7	שער הבקר והמריא (La baca y el búfalo)	שער השמים והכוכבים (El cielo y las estrellas)	שער הים והברכות ומקוי מים (El mar, los lagos y los “micvés”)
8	שער הצאן והעז	שער החמה והלבנה	שער הספינה

³⁰⁷ Steinschneider, M. (1858), *Catalogus codicum Hebraeorum Bibliothecae Academiae Lugduno-Batavae*. Leiden, Brill, p. 264.

³⁰⁸ Yudlov indica que los títulos y su orden son idénticos a los de las impresiones de Ferrara, la de 1551, realizada por el mismo editor, Šmuel Šarfati, y las dos de 1565, basadas en la anterior. En cambio, observa un vacío en el primer capítulo, donde Yudlov echa de menos tres líneas presentes en Ferrara.

³⁰⁹ El texto empieza y acaba *ex-nihilo*. Las dos primeras páginas está muy oscurecidas.

	(Las ovejas y la cabra)	(El sol y la luna)	(El barco)
9	שער הארי והלביאה (El león y la leona)	שער המטר והשלג והברקים (La lluvia, la nieve y los relámpagos)	שער הכסף והזהב (La plata y el oro)
10	שער הדוב והנמר (El oso y el tigre)	שער הרעש והרוח (El terremoto y el viento)	שער המרגליות (Las perlas)
11	שער השועל והחולדה (El zorro y la rata)	שער המות (La muerte)	שער הסוסים והפרדים (Los caballos y las mulas)
12	³¹⁰ שער האייל והצבי ודוממיהן (El ciervo, la gacela y sus semejantes)	³¹¹ שער הים והמעיינות והברכים (El mar, las fuentes y los "micvés")	שער החמור והאתון (Los asnos y las asnas)
13	שער הקורא והיונה (La perdiz y la paloma)	שער הספינות (Los barcos)	שער הגמל (El camello)
14	שער הגבר והתרנגולת (El gallo y la gallina)	שער הכסף והזהב והמ[תכות] (La plata, el oro y los metales)	שער השור (El toro)
15	שער הצפרים (Los pájaros)	שער האבנים טובות המרגליות (Las piedras preciosas y las perlas)	שער הצאן והעזים (Las ovejas y las cabras)
16	שער הנשר (El buitre)	שער הסוסים והפרדים (Los caballos y las mulas)	שער הארי והפיל (El león y el elefante)
17	שער העורב והדאה (El cuervo y el gavián)	שער החמרים והאתונות (Los asnos y las asnas)	שער הדוב והנמר והכלב (El oso, el tigre y el perro)
18	שער התנשמת והקאת והרחם (El milano, el cárabo y el buitre egipcio)	שער הגמלים (Los camellos)	שער השועל והחתול (El zorro y el gato)
19	שער הדוכיפת ועטלף (La abubilla y el murciélago)	שער השור והבקר והמר[יא] (El toro, la baca y el búfalo)	שער הצבי והאיל (La gacela y el ciervo)

³¹⁰ Corr. ודומיהן

³¹¹ Corr. ברכות

20	שער הנשים ושכיבתן (Las mujeres y su reposo)	שער הצאן והעזים (Las ovejas y las cabras)	שער בת יענה (El avestruz)
21	שער הנחש (La serpiente)	שער הארי והלביא והפיל (El león, la leona y el elefante)	שער הביצים (Los huevos)
22	שער הלומדים והמתפללים (Los que estudian y las plegarias)	שער הדוב והנמר והכלב (El oso, el tigre y el perro)	שער הדגים (Los peces)
23	שער היונה והתורים (La paloma y la tórtola)	שער השועל והחולדה והחתול (El zorro, la rata y el gato)	שער הגבינה והחלב (El queso y la leche)
24	שער הגבר והתרנגולת (El gallo y la gallina)	שער היונה והתורים והקורא (La paloma, la tórtola y la perdiz)	שער הדבש (La miel)
25	שער הצפרים (Los pájaros)	שער הצבי והאיל (El ciervo y la gacela)	שער תבשילים (Los guisos)
26	שער הנשר (El buitre)	שער הצפרים (Los pájaros)	שער מארחצאות (Los baños)
27	שער הדאה ואיה והתנשמת (El milano, gavián y la lechuza)	שער הנשר (El buitre)	שער הקזה (Sangrías)
28	שער הדוכיפת ועטלף ובת יענה (La abubilla, murciélago y el avestruz)	שער התנשמת והדאה והרחם (El milano, gavián y el buitre egipcio)	שער הארצות והגבולים (Países y fronteras)
29	שער התבלים (Las especias)	שער הדוכיפת ועטלף ובת יענה (La abubilla, murciélago y el avestruz)	שער האילנות (Los árboles)
30	שער הביצים (Los huevos)	שער הביצים (Los huevos)	שער המלך והשרים (El rey y los ministros)
31	שער הדגים והחלב והגבינה (Los peces (o pescado), la leche y el queso)	שער הדגים (Los peces)	שער הפירות (Las frutas)
32	שער מארחץ והקזה	שער הנחש	שער התבלים

	(Las especias)	(La serpiente)	(Baños y las sangrías)
33	שער והריח (La fragancia)	שער הלומדים והמתפללים (Los que estudian y las plegarias)	שער האילנות (Los árboles)
34		שער הארצות והגבולין והמדיני (Países, fronteras y estados)	שער הארצות והגבולין והמדיני (Países, fronteras y estados)
35		שער האותיות סימני אלפאביתא (Las letras de los signos alfabéticos)	שער המלך והשרים (El rey y los ministros)
36		שער המלבושים (Las vestimentas)	שער המלבושים (Las vestimentas)
37		שער האנשים (La gente)	שער האנשים (La gente)
38		שער המלך והשרים (El rey y los ministros)	שער האותיות (Las letras)
39		ליקוטין אחרים (antología final)	שער הבאר ³¹² (El pozo)
40		פתרוני חלומות מפרק ה... (Interpretaciones)	

³¹² En esta y otras impresiones (cf. Yudlov, *op. cit.*, pp. 118-120), a continuación (15b-16a), se encuentra el libro titulado: ספר אלו הם הימים בהודש לדעת אם טוב החלום אם לאו (Libro: estos son los días del mes para saber si el sueño es bueno o no), las ediciones de Ferrara no contienen la palabra “Libro” (*sefer*). Seguidamente (16a-17a), el ספר הרפפות (Libro de los listones) (véase p. 102), del que Yudlov afirma ser atribuido también a R. Hai no sé si a partir de la mención en el texto, criterio de cuestionable fiabilidad, o de Steinschneider, como sugiere el que dé como referencia su catálogo de la Bodleiana (v. Steinschneider, M. (1860), *Catalogus librorum hebraeorum in Bibliotheca Bodleiana*. Berlin, n° 4022); sin embargo, este dato no viene en dicho catálogo. Después, incluye dos títulos (16a-16b), precedidos de: ... והבוטח ביי חסד יסבבינו אם... (“Mas el que espera en Jehová, lo cercará misericordia”, Salmos 32:10. Tr. Reina-Valera). El primero dice: אם תרצה לדעת לאי זה אדם נתן חברך הטבעת (Si quieres saber a qué hombre dio tu compañero el sello), y el segundo: אם תרצה לדעת באי זה אבן נגע חברך (Si quieres saber con qué piedra se infectó tu compañero). Finalmente, se halla una narración de media página, que consiste en una reflexión atribuida a Abraham Ibn ‘Ezra sobre una anécdota que involucra a 15 judíos y a 15 gentiles en un barco, la cual no se encuentra en las de Ferrara de 1565, según la descripción de Yudlov (v. p. 109).

	disgregadas ...)	
--	------------------	--

Como se puede observar, pese a la importante, aunque no plena, coincidencia temática, el orden de los capítulos sufre variaciones, algo que se ve propiciado por la naturaleza segmentaria de los contenidos. Estos se componen no solo de unidades de bloques temáticos, sino también de unidades de presagios, que en este texto, tal vez por tener la cobertura del capítulo, presentan pocas diferencias. De estas tres copias, la única que incluye una introducción es la de Roma, la cual diverge de la otra que he podido consultar³¹³. Como es lógico, una edición crítica del texto sería tremendamente útil.

Del onirocrítico del pseudo-Hai existe también una versión judeo-árabe en una edición impresa³¹⁴ llevada a cabo en 1908 por Eli'ezer Farḥī³¹⁵, el cual dice haber copiado de un texto escrito por la mano de su tío y suegro Yósef Šabbetay Farḥī (m. 1882), quien la copió de “escritos” de R. Hai³¹⁶. Empieza con una descripción muy lacónica de los días del mes y cómo afectan a los sueños en su validez, su tiempo de cumplimiento y su beneficio o perjuicio, sección que ya aparece en Almolí (Libro 1, cap. 4, secc. 2), aunque no son exactamente iguales. A continuación, hay un breve pasaje en el que se enumeran cuatro sueños que obligan al ayuno, con clara influencia del Talmud. Y ya en la página cinco, se inicia el manual de pseudo-Hai. En esta versión no ofrece títulos de las secciones temáticas, que van separadas en párrafos. En la última página del mismo (p. 18), se indica que el número total de presagios es de 150. Las cuatro páginas restantes del volumen consisten en la descripción de una mesa (*mā'ida*) de *ouija* que el autor dice haber visto. Tiene tres patas y se activa cuando se pone la mano encima. Entonces se pueden hacer preguntas y la tercera pata responde señalando las letras. Los espíritus serían los causantes del movimiento. En conjunto, es una obra que sería interesante analizar a fondo.

³¹³ Cambridge University Library, Or. 557, ff. 137v-148r, año 1876.

³¹⁴ Farhi, Y. S. (1908), *Kitāb Tafsīr al-Manamōt*. Eli'ezer Farḥī, Túnez, Maṭba' al-Nasr.

³¹⁵ Véase Yosef Tobi. “Farḥī, Eliezer”. *Encyclopedia of Jews in the Islamic World*. Norman A. Stillman (Ed.). Brill Online.

³¹⁶ כתאב תפסיר אלמנאמות אלדי נקלנאה מן כתאב מכתוב בכט עמי ונסיבי הרב המזכה את הרבים ר' יוסף שבתי פרחי ז"ל, והוא נקלה מן כתב הרב רבינו האיי ז"ל ה

Con el tratado atribuido a Hai, teniendo en cuenta que el manuscrito más antiguo se fecha en el s. XIII, hemos salvado al menos doscientos de los mil años de salto entre el Talmud y Almólí que presentan los trabajos que tratan la historia de la producción oniocrítica en el judaísmo. Podemos restar todavía doscientos años más, gracias al estudio de Haim Weiss de un manuscrito en hebreo proveniente de la Gueniza³¹⁷.

El fragmento en cuestión (T-S Misc. 22.299; 54 x 29 cm.; 48 l.), hoy en Cambridge, tenía prevista su publicación, junto con otros fragmentos de oniromancia³¹⁸, por Reimund Leicht en el cuarto de los tres volúmenes ya publicados dedicados a textos mágicos de la Gueniza, obra de Peter Schäfer y Shaul Shaked³¹⁹, volumen este cuarto que no ha visto la luz todavía. El manuscrito, fechado según Weiss en el s. XI, es un fragmento de un rollo que parece tratarse de cancillería oficial árabe. El anverso ha sido aprovechado por dos manos para albergar los símbolos e interpretaciones que aparecen en el “libro de sueños” del Talmud de Babilonia. Weiss indica que incluye 35 secciones siguiendo el orden del Talmud, pero el que corresponde a los manuscritos de Oxford y Florencia del *Brayot*. En estas secciones no se copia el texto del Talmud, sino que se somete a una edición sistemática, que alcanza a los dos primeros tercios del tratado, probablemente porque el resto se haya perdido, teniendo en cuenta el estado fragmentario del manuscrito. Weiss describe cuatro métodos que el editor emplea para adecuar el texto del Talmud a sus necesidades, que parecen ser las de generar un recurso de fácil manejo para consultar el conjunto de interpretaciones que allí se ofrecen. La primera es hebraizar el texto, lo que obliga a prescindir de los juegos de palabras que se dan en la versión original aramea. Las otras tres van en una misma dirección de eliminar todos los elementos del libro que no son puramente correspondencias entre símbolo y significado, como son las instrucciones para evitar los efectos negativos de un determinado sueño, las glosas que proveen de una base bíblica a las interpretaciones (excepto en tres ocasiones), las discusiones didácticas entre el rabinos y aprendices en las que se cuestiona o matiza una interpretación y las narrativas que sirven para demostrar el sentido y la validez de una interpretación.

---

³¹⁷ Weiss, H. (2009), “Sefer Pitron Halomot mi-Genizat Qahir”. *15th World Congress of Jewish Studies*. The Hebrew University of Jerusalem.

³¹⁸ Comenta que todos ellos eran de *še’elat halom* excepto aquel, por lo que imagino que el conjunto era una muestra nada más.

³¹⁹ Schäfer, P. y Shaked, S. (1994), *Magische texte aus der Kairoer Geniza*, 3 vol., Tübingen, Mohr Siebeck.

Además del fragmento estudiado por Weiss, la Gueniza cuenta con otros fragmentos de onirocrítica tanto en hebreo como en arameo. Después de haber comparado mi listado con el que me facilitó generosamente Gideon Bohak, tengo constancia de 19 fragmentos en hebreo (entre los cuales se pueden numerar varias uniones), de los cuales al menos 7 llevan el texto de Pseudo-Hai, según he podido observar en una lectura superficial. En arameo he contabilizado 8 fragmentos, cinco de los cuales son folios de un mismo manual³²⁰.

En cuanto a la producción onirocrítica judía medieval más allá de las fronteras lingüísticas y territoriales, tenemos constancia de decenas de manuales conservados. Sin embargo, estos manuscritos están inéditos y no han recibido ningún estudio por ahora. A modo meramente informativo, he consultado el catálogo de manuscritos hebreos de la Cambridge University Library³²¹ y observado que recoge tres ejemplares, de diversa distribución geográfica:

- Libro de Daniel (Add.1224.4, ff. 19v-23v, Bizantino, S. XIV).
- Manual basado en el Talmud de Babilonia, Tratado Brajot (Add.667.1, ff. 175r-176v, Ašquenazí, ss. XIII-XIV).
- Pseudo-Hai Gaón (Or.557, ff. 137v-148r, Yemení, 1876).

Preservado en latín, con el título de *Liber Zachelis in solutione sompniorum*, existe también un manual atribuido al astrólogo judío Sahl b. Bišr (m. c. 850)³²².

Esperamos que el estudio que proporcionamos aquí en relación a la tradición onirocrítica judeo-árabe motive y facilite investigaciones sobre otros ejemplos de la producción de manuales de interpretación de sueños por parte de judíos.

---

³²⁰ El profesor Bohak está preparando su edición, publicación que sin duda supondrá un avance muy importante para el estado de la cuestión.

³²¹ Reif, S. C. (1997), *Hebrew manuscripts at Cambridge University Library: A description and introduction*. Cambridge, Cambridge University Press.

³²² Danzig 2224, s. XV, ff. 70-109. En Fahd, "Oniromancie Orientale", pp. 370-371.

III. MANUALES JUDEO-ÁRABES DE ONIROCRÍTICA DE LA GUENIZA

1. Introducción

i. Descripción del corpus

En el presente corpus se reúnen todos los fragmentos de manuales de interpretación de sueños que se han podido localizar en las distintas colecciones que poseen manuscritos provenientes de la gueniza y el cementerio de la sinagoga de Ben ‘Ezra en El Cairo y probablemente sinagogas caraítas de Egipto³²³, procedencias todas ellas que suelen considerarse parte de lo que genéricamente se llama “Gueniza de El Cairo”. En total, se han localizado 83 fragmentos, que hoy día se hallan repartidos entre diferentes bibliotecas del mundo:

CAMBRIDGE UNIVERSITY LIBRARY, Cambridge:

Colección Taylor-Schechter:

T-S 10Ka1.2	T-S Ar.31.90	T-S Ar.51.41	T-S Misc.6.156	T-S NS 322.94
T-S 8Ka2.1	T-S Ar.36.69	T-S Ar.52.212	T-S Misc.8.68	T-S NS 322.96
T-S 8Ka2.2	T-S Ar.43.134	T-S AS 159.256	T-S Misc.8.75	T-S NS 324.87a
T-S 8Ka2.3	T-S Ar.43.232	T-S AS 161.99	T-S NS 164.114	T-S NS 324.87b
T-S 8Ka2.4	T-S Ar.43.95	T-S AS 164.198	T-S NS 164.163	T-S NS 33.64
T-S Ar.11.17	T-S Ar.43.99	T-S AS 166.33	T-S NS 184.41	T-S NS 339.68
T-S Ar.29.47	T-S Ar.48.54	T-S AS 172.181	T-S NS 220.11	T-S NS 339.78
T-S Ar.30.166	T-S Ar.50.223	T-S AS 173.100	T-S NS 307.32	
T-S Ar.30.291	T-S Ar.51.38a	T-S K6.103	T-S NS 322.18	
T-S Ar.30.310	T-S Ar.51.39	T-S Misc.25.75	T-S NS 322.39	
T-S Ar.31.107	T-S Ar.51.40	T-S Misc.28.110	T-S NS 322.91	

Colección Oriental:

Or.1080 1.53

Or.1081 2.6

Colección Mosseri:

Mosseri III,184.1

Mosseri VI,2.2 (Alt: 2nd Series: S 2)

---

³²³ En lo que atañe a la colección Firkovich, compuesta por manuscritos de diversas sinagogas.

Mosseri VI,27.1 (Alt: 2nd Series: S 27)

BIBLIOTECA NACIONAL DE RUSIA, RNL, San Petersburgo (2ª col. Firkovich)³²⁴:

Yevr Arab. I 2227	Yevr Arab. II 2330	Yevr Arab. II 2367	Yevr Arab. II 2375
Yevr Arab. II 2177 (1-3)	Yevr Arab. II 2343	Yevr Arab. II 2368	
Yevr Arab. II 2186	Yevr Arab. II 2347	Yevr Arab. II 2374	

JEWISH THEOLOGICAL SEMINARY, Nueva York:

ENA 2462.12	ENA 2752.20	ENA 2881.5-6	ENA 3097.13
ENA 2691.1-2	ENA 2865.18	ENA 2946.4-5-6-7	ENA 3210.16
ENA 2711.39			

BRITISH LIBRARY, Londres:

Or.5563G.22

Or.5565C.11

BODLEIAN LIBRARY, Oxford:

MS Heb.e.100/44

MS Heb.f.56/30

BIBLIOTECA DE LA ACADEMIA DE LAS CIENCIAS DE BUDAPEST, Budapest:

Ms. 390

JOHN RYLANDS UNIVERSITY LIBRARY, Manchester:

A 1153

BIBLIOTECA DEL CENTER FOR ADVANCED JUDAIC STUDIES, CAJS, Philadelphia:

Halper 148

Hablamos de fragmentos porque ninguno de estos manuscritos corresponde a un manual completo. La mayoría son folios sueltos (54), muchos de los cuales podemos inferir que se tratan de medio bifolio que formaba parte de un cuaderno, pero también hay al menos dos fragmentos de un rótulo y ciertos casos donde el estado de conservación no permite conocer su formato original. El resto son bifolios completos sueltos (19) y conjuntos de folios sueltos que se agrupan bajo una misma signatura, entre los que se cuenta el más largo de los fragmentos (15 ff.), que pertenece a la colección Firkovich, los cuales han sido reencuadrados.

---

³²⁴ Se excluyen los fragmentos de datación posterior al s. XV.

En la mayoría, el estado de conservación es bueno, si tenemos en cuenta que el propósito de una *gueniza* no es la preservación, sino el descarte. El hecho de que folios de papel hayan perdurado más de mil años ha sido posible gracias a la sequedad del ambiente en el que fueron almacenados. Sin embargo, las condiciones climáticas no evitaron cierto deterioro, que en algunos casos es acusado, no dejando más que unas pocas palabras para la lectura. Pero sin lugar a dudas la posibilidad de estudiar los textos de la Gueniza, que uno de sus descubridores describió como: “a battlefield of books, and the literary productions of many centuries had their share in the battle, and their disjecta membra are now strewn over its area”³²⁵, se lo debemos a la restauración realizada por las bibliotecas en las que reposan ahora los *disjecta membra*.

Los tamaños muestran una oscilación considerable, siendo el más pequeño de los folios completos de 9.5 x 10 cm y el mayor de 24 x 19 cm. Las copias también son muy diversas en cuanto a su calidad. La mayoría presentan una mano muy cuidada, ya sea con letra cuadrada o semi-cursiva, con amplios márgenes e interlineado, justificación izquierda y derecha, y, a veces, ornamentos. Incluso hay seis fragmentos en vitela. Sin embargo, en otros casos la presentación no obedece a criterios estéticos.

Esta misma diversidad que se observa en el cuidado con el que se ha realizado la copia y sus materiales se observa también en el grado de cuidado de la representación ortográfica³²⁶. Existe una gran variabilidad en el uso de diacríticos y otros signos de apoyo para la representación del judeo-árabe. Aún así el sistema ortográfico en el que se encuadran la mayoría de fragmentos se puede caracterizar como ortografía arabizada o clásica³²⁷, que se aleja de la mera transcripción de la grafía del árabe clásico, en favor de una representación fonética.

En cuanto a las procedencias temporales, se puede decir a grandes rasgos que el grueso de los manuscritos fue producido en lo que conocemos como época clásica de la Gueniza³²⁸. No ocurre lo mismo con los manuscritos de la colección Firkovich, cuya procedencia involucra los repositorios, o *genizot*, de sinagogas caraítas egipcias, de

---

³²⁵ Salomon Shechter en su artículo para *The London Times* del 3 de agosto de 1897.

³²⁶ Véase, “Estudio lingüístico”, pp. 119-126.

³²⁷ *Cf. supra*, p. 16.

³²⁸ *Cf. supra*, p. 16.

menor longevidad, cuyos manuscritos, por lo tanto, tenderían a ser más modernos³²⁹. En definitiva, dada la ausencia de dataciones internas, la única datación posible es a través de estudios codicológicos, paleográficos y lingüísticos³³⁰, además del *terminus post quem* en el caso de copias cuyo texto se haya identificado y sea de datación conocida.

---

³²⁹ Como no hay ningún criterio cien por cien fiable para distinguir la procedencia, he preferido incluirlos. Sin embargo, en principio, el que un manuscrito Firkovich pueda identificarse como parte del mismo código con uno que se encuentre en otra colección apuntaría a que proviene de la sinagoga de Ben ‘Ezra, pero ello es tan solo atenuante de una datación temprana, no una demostración. Hay varios ejemplos de ello. Permítanme que me remita al que recogí en relación a un manuscrito geomántico en Villuendas, B. (2015), *La geomancia en los manuscritos judeo-árabes de la Gueniza de El Cairo*. Series Judæo-Islamica 2, Córdoba, CNERU – CSIC, p. 33.

³³⁰ Véase en “Metodología”, p. 14, cómo se han implementado estos recursos.

ii. Criterios de edición

La edición de los fragmentos en caracteres hebreos refleja el texto manuscrito con la mayor fidelidad posible, respetando los espaciados y con la representación de signos gráficos haciendo uso de los caracteres especiales de edición en *Word* que muestran mayor parecido. En este sentido, se ha empleado la función de tachado para reflejar los casos de tachado que se dan en los manuscritos, los cuales suelen marcarse con un trazo supra linear. En cuanto a la restitución de texto, solo se ha llevado a cabo cuando se ha contado con la suficiente certeza, colocándolo entre corchetes.

Para dejar constancia del orden de lectura de los folios, la edición presenta una propuesta de numeración de las páginas con la foliación entre paréntesis, algo especialmente útil cuando se trata de bifolios y folios en los que la foliación del catalogador no coincide. Asimismo, la identificación de la obra ha condicionado la edición: cuando distintos folios de un mismo fragmento muestran identificaciones con obras distintas, su edición no se presenta de forma conjunta, sino disponiendo los folios separadamente en el apartado correspondiente a la obra que contienen.

La transcripción al alfabeto árabe tiene como intención facilitar la lectura de los textos a quienes quieran acceder a los contenidos sin estar familiarizados con el alfabeto hebreo y con las convenciones ortográficas del JA³³¹. Ello supone establecer una lectura a partir de un proceso de interpretación, que a menudo puede resultar complejo debido a que en JA determinadas letras hebreas suman más de una correspondencia al alfabeto árabe cuando no cuentan con signos diacríticos, que es en la mayoría de casos. La casuística aumenta cuantas más letras de este tipo se juntan en una misma palabra. Con la idea de allanar la comprensión, se han restituido las *hamzas* y se han corregido las desviaciones respecto a la norma del árabe clásico de tipo ortográfico, pero no las de tipo sintáctico. Eso implica rectificar *lapsus calami* y haplografías y diptografías, integrar el texto de los márgenes a la línea, descartar las palabras tachadas, deshacer abreviaturas, indicar con el grafema *šadda* las duplicaciones de letras cuya función es señalar la geminación, restablecer los *alif* prostéticos, revertir los cambios ortográficos resultado de la influencia del árabe vernáculo (fenómeno muy interesante, pero ya expuesto en el estudio lingüístico), así

---

³³¹ Véase cuadro de equivalencias en el estudio lingüístico, p. 120.

como los casos de *scriptio plena* y de *scriptio defectiva*, ya se deban a la influencia del vernáculo, de la ortografía coránica o de un error. Además, se ofrece entre paréntesis la equivalencia de la numeración alfanumérica en el sistema indoarábigo occidental. En cambio, no implica corregir errores de flexión nominal, de correspondencia de género o de número, de conjugación verbal, ni de uso de preposiciones y conjunciones. Tampoco se han traducido los préstamos del hebreo, que se han mantenido en su alfabeto original a modo de indicación.

En cuanto a las ediciones sinópticas, suponen el *collatio codicum* de los manuscritos. En ellas, se presenta el texto JA de los manuscritos tal y como el copista lo hubiese dejado de contar con un editor de textos como los nuestros. Es decir, prescindiendo de palabras tachadas e integrando las adiciones marginales y supra lineales en el cuerpo del texto, pero sin introducir cambios de tipo ortográfico o sintáctico. Se ha optado por la presentación en columnas por tratarse de la forma más inmediata visualmente de reflejar la manera en que se ha llevado a cabo la reconstrucción de cada texto a partir de un conjunto fortuito de fragmentos, con sus escollos y dudas, pero en ocasiones pasándose el testigo de un fragmento a otro de la manera más asombrosa. En esta presentación sinóptica, se han dividido los textos en unidades de interpretaciones y no según las líneas de los manuscritos, prescindiendo de los signos gráficos que a menudo emplean los manuscritos para esta división. A esta afirmación se aplica una excepción que es la división en capítulos del texto del *Kitāb Tafsīr al-Manāmāt*. Las interpretaciones se han numerado para dotarlas de un sistema de cita apto para su comentario. Las diferencias significativas de contenido se indican mediante subrayado, con comentario en nota al pie cuando procede.

Clave de las ediciones:

⌘ Lectura incierta

† transcripción al alfabeto árabe incierta

. Letra ilegible

[ ] Reconstrucción de una laguna

[⌘] Reconstrucción incierta

(...) Cantidad indeterminable de texto ilegible

|| Punto de unión entre fragmentos que completan una línea

Signos adicionales en las ediciones sinópticas:

¶ Final de fragmento

Línea discontinua para los bordes de las casillas cuyo texto tiene una ubicación dudosa.

iii. Estudio lingüístico

El presente estudio tiene como intención describir y explicar los diferentes ejemplos de desviación de la norma del árabe clásico atestiguados en el corpus. Estas mismas desviaciones de la norma se encuentran igualmente presentes en manuscritos árabes contemporáneos, como ya constató Goitein³³². Sin embargo, hay que destacar que en la aproximación filológica que predomina entre los estudiosos del judeo-árabe, se entiende que los rasgos distintivos no responden al desconocimiento de la lengua árabe clásica, sino a la adscripción religiosa de sus autores. Para estos la lengua árabe clásica no representa un ideal lingüístico ya que cuentan con su propia lengua sagrada que es el hebreo. De ahí que se produzcan desviaciones de la norma.

En los estudios de textos judeo-árabes se emplea una metodología de análisis muy sistemática y minuciosa, cuyas bases se sientan en los trabajos descriptivos de Joshua Blau, iniciador de lo que se conoce como escuela de Jerusalén dedicados al judeo-árabe³³³. Es, por lo tanto, la metodología de análisis a la que recurre el presente estudio, enunciando en cada caso, entre paréntesis, la referencia del párrafo

---

³³² “The Arabic used in the Geniza records is by no means a particular Jewish dialect, but represents the language of the time and the country and social group to which the writer belonged. This can be proved by comparison with contemporaneous Arabic writings, especially those of Christian Arabs and Muslim popular literature, especially of a later period (It always takes some time before the language of every day is allowed to creep into the literary style.) Hebrew words and phrases were inserted only very sparingly, mainly religious and legal terms, but also proverbial expressions and sometimes certain characteristic turns of speech that the Hebrew but not the Arabic language seemed to possess. Still, the Arabic of the Geniza records somehow is a world by itself, because the very fact that it was written in a script other than that of classical Arabic by persons who had not in their childhood memorized the Koran, the holy book of Islam, made for greater independence from the traditional grammar and vocabulary. Therefore the Geniza papers reflect the living language, and they constitute, in their great variety of styles and local idioms, a first-rate source for the history of the Arabic language. In addition, the Hebrew script often brings out features that the Arabic script is unable to express, which means that the pronunciation of many words, as it was in vogue in the eleventh or twelfth century, becomes established through their transcript into Hebrew. A similar service was done to the Arabic language, in a later period”. En Goitein, S. D. (1967), *A Mediterranean Society: the Jewish communities of the Arab world as portrayed in the documents of the Cairo Geniza*. Vol. 1. Berkeley, University of California Press, p.16.

³³³ Vid. Gallego, M. A. (2006), *El judeo-árabe medieval: Edición, traducción y estudio lingüístico del Kitāb al-taswī'a de Yonah ibn Ḡanāḥ*. Berna, Peter Lang, pp. 17-43; Blau, J. (1999), *The emergence and linguistic background of Judaeo-Arabic*. Jerusalén, Ben Zvi Institute, pp. 1-18.

correspondiente de la gramática del judeo-árabe de Blau³³⁴, donde se puede encontrar información adicional.

1.Pronunciación y ortografía:

1.1. Correspondencia alfabética:

ט	ט	א	א
ז	ז	ב	ב
ח	ח	ג	ג
טו	טו	ד	ד
טז	טז	ה	ה
י	י	ו	ו
יא	יא	ז	ז
יב	יב	ח	ח
יג	יג	ט	ט
יד	יד	י	י
טו	טו	יא	יא
טז	טז	יב	יב
יז	יז	יג	יג
יח	יח	יד	יד
יט	יט	טו	טו
כ	כ	טז	טז
כא	כא	יז	יז
כב	כב	יח	יח
כג	כג	יט	יט
כד	כד	כ	כ
כה	כה	כא	כא
כו	כו	כב	כב
כז	כז	כג	כג
כח	כח	כד	כד
כט	כט	כה	כה
ל	ל	כו	כו
לא	לא	כז	כז
לב	לב	כח	כח
לג	לג	כט	כט
לד	לד	ל	ל
לה	לה	לא	לא
לו	לו	לב	לב
לז	לז	לג	לג
לח	לח	לד	לד
לט	לט	לה	לה
מ	מ	לו	לו
מא	מא	לז	לז
מב	מב	לח	לח
מג	מג	לט	לט
מד	מד	מ	מ
מה	מה	מא	מא
מו	מו	מב	מב
מז	מז	מג	מג
מח	מח	מד	מד
מט	מט	מה	מה
נ	נ	מו	מו
נא	נא	מז	מז
נב	נב	מח	מח
נג	נג	מט	מט
נד	נד	נ	נ
נה	נה	נא	נא
נו	נו	נב	נב
נז	נז	נג	נג
נח	נח	נד	נד
נט	נט	נה	נה
ס	ס	נו	נו
סא	סא	נז	נז
סב	סב	נח	נח
סג	סג	נט	נט
סד	סד	ס	ס
סה	סה	סא	סא
סז	סז	סב	סב
סח	סח	סג	סג
סט	סט	סד	סד
ע	ע	סה	סה
עא	עא	סז	סז
עב	עב	סח	סח
עג	עג	סט	סט
עד	עד	ע	ע
עה	עה	עא	עא
עו	עו	עב	עב
עז	עז	עג	עג
עח	עח	עד	עד
עט	עט	עה	עה
פ	פ	עו	עו
פא	פא	עז	עז
פב	פב	עח	עח
פג	פג	עט	עט
פד	פד	פ	פ
פה	פה	פא	פא
פו	פו	פב	פב
פז	פז	פג	פג
פח	פח	פד	פד
פט	פט	פה	פה
צ	צ	פו	פו
ца	ца	פז	פז
צב	צב	פח	פח
צג	צג	פט	פט
צד	צד	פ	פ
צה	צה	פא	פא
צו	צו	פב	פב
צז	צז	פג	פג
צח	צח	פד	פד
צט	צט	פה	פה
ק	ק	פו	פו
קא	קא	פז	פז
קב	קב	פח	פח
קג	קג	פט	פט
קד	קד	ק	ק
קה	קה	קא	קא
קו	קו	קב	קב
קז	קז	קג	קג
קח	קח	קד	קד
קט	קט	קה	קה
ר	ר	קו	קו
רא	רא	קז	קז
רב	רב	קח	קח
רג	רג	קט	קט
רד	רד	ר	ר
רה	רה	רא	רא
רו	רו	רב	רב
רז	רז	רג	רג
רח	רח	רד	רד
רט	רט	רה	רה
רז	רז	רו	רו
רי	רי	רז	רז
רב	רב	רח	רח
רג	רג	רט	רט
רד	רד	ר	ר
רה	רה	רא	רא
רו	רו	רב	רב
רז	רז	רג	רג
רח	רח	רד	רד
רט	רט	רה	רה
ס	ס	רו	רו
סא	סא	רז	רז
סב	סב	רי	רי

1.2. Vowels:

1.1.1. Abreviación de vocal larga (§8): Hay varios ejemplos de este fenómeno que denominamos *scriptio defectiva* (por ejemplo, אֶלְכִּתָּבָה, *al-kitaba*, en lugar de אֶלְכִּתָּאבָה, *al-kitāba*, en Halper 148, 1r:18). Véanse también ejemplos en T-S Ar.11.17 y T-S Ar.50.223.

³³⁴ Blau, J. (1980), *Diqduq ha-Aravit-ha-Yahudit*. Jerusalén, Magnes Press & Hebrew University.

³³⁵ Solo en T-S NS 307.32.

³³⁶ Solo en T-S 10 ka1.2, ff. 3r y 4v.

1.1.2. Alargamiento de vocal breve (§9): Fenómeno contrapuesto al anterior, la presencia de *scriptio plena*, con el uso de signos prosódicos, es aún más recurrente (por ejemplo כוזברה, *kūzbara*, en lugar de כוזרה, *kuzbara*). Se pueden encontrar varios ejemplos en T-S Ar.11.17, T-S NS 322.39, T-S 8Ka.2.2, T-S Ar.50.223, entre otros. En algunos casos se debe al paso de vb+cc>vl+c, por ejemplo: באית>ביית (T-S Ar.31.107, 2r:21).

1.3. Consonantes

1.3.1. Ortografía y pronunciación de la *hamza* (§9)³³⁷:

Ejemplos ilustrativos de presencia u omisión de este fonema:

- Omisión: יסל (MS Heb.f.56/30, 1:12), que debería de ser יסאל (يسأل); סיאתה (T-S Ar.43.262, 1:1), que debería ser סייאתה (سيئات); אלמרה (T-S Misc.25.75, 2:9), que debería de ser אלמסאלה (JTS, ENA 2462.12, 1v:23); מאה (T-S Ar.43.95, 1:4), en genitivo, que debería de ser מאיה; ויטמן, que debería de ser ויטמין (T-S NS 322.39, 1r:1); y רי, que debería de ser ראי (T-S Ar.50.223, varios casos en 1rD). Por sustitución *a'u>aw*: ויברו (T-S NS 322.39, 1v:18), o *ā'i>ay*: אבנאי (T-S Ar.51.41, 2:23) y כף, en lugar de כאף (T-S Ar.50.223, 1rIz:5).

- Presencia: Los casos en los que la presencia se hace palpable, son aquellos en que la grafía que representa la *hamza* difiere de la que indica la norma del AC. Aparece de dos maneras:

Con א por ראיא (T-S NS 322.18, 1:3), יראי, por ירי (یری) (T-S NS.339.68, 4:26 y EVR ARAB II 2367, 2r:9;).

Con העצאה >العصاء:ה (MS Heb.f.56/30, 2:18); לוביה>لوبياء (T-S Ar.11.17, 1:5).

También cuando la semivocal que la representa hace de soporte vocálico: גזז>جزء (T-S NS 307.32, 1v:11) o אלמצטפאיין>المصطفائين, forma no normativa, producto de hipercorrección.

1.3.2. Enfatización de ס/ס, que pasa a ص/ص (בסר>בצר (T-S Ar.11.17, 2:17); וצך>וסך (ENA 2881, 5v:2); פרץ>פרס (T-S Ar.50.223, 1rIz:17).

³³⁷ Para una exposición de mis consideraciones respecto a la ausencia de representación de la *hamza* en los manuscritos judeo-árabes del periodo clásico de la Gueniza, véase Villuendas, *La geomancia en los manuscritos judeo-árabes de la Gueniza de El Cairo*, pp. 38-39.

1.3.3. Y el proceso inverso (§20): אסטאדה > אצטאדה (EVR ARAB II 2177, 8r:4).

1.3.4. Oclusión de *נָזַר* > *נָזַר* (nāzara > nāḏara y sus palabras derivadas (muchos ejemplos); פֶּאחַת־פֶּזֶן > פֶּאחַת־פֶּזֶן fa-ḥtafīz > fa-ḥtafīḏ (Or.5565C.11, 1:3); עֲזִימָה > עֲזִימָה aẓīma > aḏīma (T-S AS 173.100, 2:4); נֶזְאָף > נֶזְאָף nazāf > naḏāf (T-S Ar.48.54, 3:6); אֶלְאֶזְאִפִּיר > אֶלְאֶזְאִפִּיר al-ʾaẓāfīr > al-ʾaḏāfīr y חֶזֶק > חֶזֶק ḥazz > ḥaḏḏ (CAJS Halper 148, 1r:17), y אֶלְגִּינִי > אֶלְגִּינִי (EVR ARAB II 2177, 7v:11). Y el caso inverso, posiblemente por hipercorrección: קֶזְאָה > קֶזְאָה qadā > qazā (T-S Ar.50.223, 1rIz:6) y תַּתְּפַּאצִּל > תַּתְּפַּאצִּל tatafāḏil > tatafāzīl (T-S Ar.50.223, 1vD:17).

1.3.5. Pérdida de la velarización de *ض* > *ض* (ض) (§23): יִדְעָה > יִדְעָה yadʿaf > yadʿaf (T-S Misc.6.156, 3:10); אֶלְדָּמָן > אֶלְדָּמָן al-ḏamān > al-damān (Mosseri VI,3, 1:20) y דַּיְמָה > דַּיְמָה dajma > dajma (T-S NS 322.39, 1v:9).

1.3.6. El fenómeno inverso, velarización, se da dos veces en la misma raíz con el paso de *ט* > *ט* (ט) y *מ* > *מ* (מ) (T-S Misc.6.156, 4:3 y 4), posiblemente como resultado de una hipercorrección.

1.3.4. Marca de geminación (tašdīd) de wāw y yā' (§30-31): Hay numerosos ejemplos donde se atestigua la geminación con la duplicación de la letra, como נַיְיִרָה, nayyira (MS Heb.f.56/30, 2:22) o מַיְיִת, mayyit (T-S Ar. 51.38^a, 4:3). También hay varios casos con el uso del grafema šadda (◌ّ): עֶלֶה (T-S Ar.43.95, 1:6).

1.3.5. Uso de *ا* en lugar de *ي* (§10): El *alif maqṣūra bi-ṣūrat al-yā'* (ي) se escribe con *alif mamdūda* (ا), error recurrente también en los manuscritos árabes, tanto cristianos como musulmanes³³⁸. Hay numerosos ejemplos, para citar algunos: يِلْقَا (يلقا), en lugar de يِلْقَى (يلقي); الْقَضَى (قضى), en lugar de الْقَضَى (قضى); يَرَا (يرا), en lugar de يَرَى (يرى) (CUL, T-S 10 ka1.2, 7:8). Aunque también se observa el proceso inverso, uso de *ي* en lugar de *ا*, también relacionado con este verbo a la vez hamzado y defectivo: تَرَاهَا (تراهها), en lugar de تَرَاهَا (تراهها) (T-S Ar.48.54, 1:12), o رَاهَا (راهها), en lugar de رَاهَا (راهها) (T-S Ar.29.47, 1r:19).

³³⁸ Vid. Blau, *A grammar of Christian Arabic*, I, p. 81, n. 1.

1.3.6. Uso de ו/א en lugar de ה/ס (§26): Se observan tres casos en T-S NS 164.163, en adjetivos que concuerdan con un plural no pensante: אלסוכר ואלנאטף כולהו גיידא (1r:7), אלסוכר ואלנאטף כולהו גיידא (1r:14), ואלתיאב אלחומר ואלסוד רדיא (1v:14).

1.3.6. Ortografía morfofonemática del artículo a través de la ligatura alef-lamed³³⁹. Es una solución típica del JA, que consiste en el empleo de una sola grafía para representar la unión de estas dos letras, muy habitual puesto que son las del artículo determinado (al-). En algunos manuscritos se combinan ambas versiones, como en el caso del BL, Or.5565C.11 (1r: l. 2, desligado, l. 11, ligado).

1.4. Separación de palabras (§45-48):

1.4.1. La separación del artículo al- (§45) del nombre al que acompaña es habitual en JA. En los textos que aquí se presentan, se da de forma recurrente en contexto de final de línea, incluso cuando se trata de un final de página (p. ej. MS Heb.f.56/30, 1:12, T-S NS 322.94, 4:10). Además, hay manuscritos particulares que lo hacen de manera recurrente, como T-S Ar.52.212.

1.4.2. También, a diferencia del uso convencional moderno, la locución adverbial *rubbamā* se escribe separado (§46): רב מא (T-S 8Ka2.3, 1v:3).

1.4.2. Escritura de las dos palabras como una sola (§47-ה): Se da en dos casos: אן אנשא [ללה] y שאללה (Ms. Heb. 4°577.5.17, 1:16; 1:24).

1.4.3. La conjunción copulativa wa- va separada y a final de línea (T-S NS 322.94, 1:5).

1.4.4. La conjunción disyuntiva 'aw se une a la palabra siguiente, como si se tratase de la conjunción copulativa wa, p. ej. T-S Ar.51.41, 2:18: אובשארה.

1.5. Inclusión del grafema de cantidad vocálica larga, distanciándose de la grafía coránica: לדאלך, en lugar de לדלך (T-S Ar.51.41, 1r Iz:10).

1.6. Elisión del *alif waṣl* del artículo (§36): פלאולאד, en lugar de פאלאולאד (T-S Ar.51.41, 1vD:15).

2. Morfología:

2.1. Morfología verbal:

³³⁹ Vid. Gallego, *El judeo-árabe*, pp. 61-62.

2.1.1. Formas derivadas no atestiguadas: אַצבֿג, forma IV, del verbo *ṣabaga*, que remite al significado de la forma simple *ṣabaga* ‘alay-hi ni’am, ungir con favores (T-S NS 322.39, 5:19); También, יוֹזֶר, en lugar de יוֹזֶר (T-S Ar.43.232, 1r:9).

2.1.2. Conjugaciones agramaticales: Las más habituales se dan en la forma imperativa: פֿאַצוֹם por פֿאַצוֹם (BL, Or.5565C.11, 1:9; OX MS Heb.f.56/30, 1:7 y T-S NS 322.18, 1:7), lo que se explica por tratarse de un álef no hamzado cuya vocalización se pierde en favor de la ligatura fonética. En este mismo texto (Or.5565C.11, 1:10; MS Heb.f.56/30, 1:7 y T-S NS 322.18, 1:8), otro imperativo, en forma II: וַאֲנוּ por וַאֲנוּ, que no sigue la forma gramatical de conjugación de un verbo de raíz defectuosa (*nwy*). Hay otros ejemplos de conjugaciones de imperativo erróneas, como מִיל (*mīl*), donde debiera ser *mil* (T-S 10 ka1.2, 6:12 y T-S NS 322.91, 2:3).

2.1.3. La negación del pasado a menudo conlleva errores de conjugación del apocopado. Un caso manifiesto, con doble error, se observa en el siguiente sintagma: לֹם יִכּוֹן מַאֲת (*lam yakūn māt*), donde debería decir: *lam yakun mayyit* (T-S Ar.52.212, 3vD:9). Existen numerosos ejemplos de la negación del pasado del verbo *kāna* en Or.5563G.22, 1:4; T-S Ar.31.107, 2r:8; T-S Ar.50.223, 1rD:1, entre otros. Pero también hay casos con otros verbos, por ejemplo: לֹם תַּטּוּל (T-S Misc.28.110, 1v:17) y varios en Budapest 390. Además, se observa un uso erróneo de la partícula *lam*, por confusión con *lan*: מוֹת וְלֹדָה וְלֹם יוֹלֵד לָהּ, en lugar de מוֹת וְלֹדָה וְלֹן יוֹלֵד לָהּ (Ms. Heb. e.100/44, 1v:6).

2.1.4. Uso del apocopado como imperfectivo: MS Heb.f.56/30, 2:17-18: עֲסֹאכֶר אֶלְמִלּוֹךְ יִהְרֶבּוּ וְיַעֲצוּ וְיִפְזְעוּ וְיִקְתְּלוּ וְיִקְשְׁרוּ אֶלְעֲצָאָה פֶּהֶם אַעֲדָא כְּתִיר חוּאֲלִיָּהּ (los ejércitos reales escaparán, apalearán, se asustarán, lucharán y pelarán los bastones). T-S Ar.43.95, 1:10-11: פֶּהֶם אַעֲדָא כְּתִיר חוּאֲלִיָּהּ (son muchos enemigos a su alrededor que lo persiguen y piden su alma). T-S Ar.51.41, 2:16: מִן נֶצֶר אָנָּה יִשְׁתֵּם מֶרְסִין פֶּאֻלָּאֵד דְּכוּר יִנְסֵל וְיִכּוֹנוּ כְּתִירִין (Quien vea que huele una margarita, tendrá una descendencia de hijos varones y serán muchos). T-S NS 322.39, 6:2: וְיַחְבּוֹנָה, por וְיַחְבּוֹנָה.

2.2. Género de los nombres (§120): En T-S 10 ka1.2, 1:4 la palabra *ra’s* es femenina, como se puede observar por la correspondencia de los dos adjetivos que la acompañan, que en cambio en la línea 15 del mismo folio aparece con adjetivos en masculino. También hay irregularidad de género en el incumplimiento de la norma del AC de correspondencia en femenino para las partes dobles del cuerpo. De modo

que tenemos ידה ינקטע, *yadu-hu yanqatī'u* en lugar de ידה תנקטע, *yadu-hu tanqatī'u* (T-S 10.Ka1.2, 6:7) confusión entre *tanwīn alif* y *tā' marbūṭa* (§26-ד).

2.3. Preposiciones:

2.3.1. Uso adverbial de la preposición *fī* (§161): פי אדנה פי קרט.

3. Sintaxis:

3.1. Uso de אן como marca de caso: ברגלה יסאפר ספר אן בעיד אלי ארץ אן בעידה ואן רפסה (JTS ENA 2946,4-7, 6r:4-5 y numerosos ejemplos más).

3.2. Desaparición de los casos:

3.2.1. Existen numerosos casos de omisión del alif del acusativo (§219), por ejemplo: ואדא הו ראי חיה או עקרב (p. ej. BL Or.5565C.11, 1.3); ראיית חלמא, donde debería ser ואדא הו ראי חיה או עקרבא או זנבור, donde debería ser: ואדא הו ראי חיה או עקרבא או זנבור (T-S Misc.25.75, 1:13); ואן, donde debería ser: ואן כאן מריצא, כאן מריץ (T-S 10.ka1.2, 4:17). Como también los hay de adición, por efecto de la hipercorrección:

3.3. Oraciones asindéticas (§326 y ss.): La omisión de nexos entre las oraciones es una de las características más típicas del AM, que Blau describe como una manifestación de un uso primitivo o un retorno al mismo³⁴⁰. Existen varios ejemplos, como פיריד ימות, *fa-yurīd yamūt*, en lugar de: *fa-yurīd 'an yamūt* (T-S Misc.25.75, 1:6) y ימכן יצח, *yumkin yaṣaḥḥ*, en lugar de: *yumkin 'an yaṣaḥḥ*.

3.3.1. Oraciones asindéticas coordinadas (§327-329): La ausencia de conjunciones copulativas, como *wāw* y *fā'*, es el ejemplo más numeroso. Ejemplo: הם נקצאן, donde debería de ser הם ונקצאן (T-S NS 322.39, 1v:13).

3.3.2. Oraciones asindéticas de relativo (§356): ejemplo de la omisión de la partícula de relativo sería la frase ya reseñada por pérdida del caso: והדה אלז מנאמאת אדא ראי אנסאן, donde debería ser: והדה אלז מנאמאת אדא ראהא אנסאן (T-S Misc.25.75, 1:17).

3.3.3. Oraciones asindéticas de condicional (§299): Por defecto se prescinde del nexo de la prótasis *fā'*.

³⁴⁰ Vid. Blau, *A grammar of Christian Arabic*, III, p. 487.

3.4. Falta de concordancia de género entre demostrativo y nombre: דלך אלמדינה (MS Heb.56/30, 2:16).

3.5. Falta de concordancia de número (§190): אעדא כחיר (T-S Ar.43.95, 10:1).

3.6. Falta de concordancia entre numeral y numerado (§234): עשר איאם, por עשרה איאם (Mosseri, VI.2.2, 1:3).

3.7. Falta de concordancia de determinación: מנזלה גליל תחצל לה, por מנזלה גליל תחצל לה (T-S Ar.51.41, 1:9-10); אלנאר אלפארסיה, por אלנאר פארסיה (T-S NS 164.163: 1r:1).

3.6. Estado constructo (*idāfa*) (§226-ב). Con adjetivo: מן יאכל שעיר או דקיק אלחסן (T-S NS 164.114, 1v Iz:32). Anexión incorrecta con por determinación del regido (§225): אלראי אלגנה (JTS, ENA 2752.20, 1v:3).

4. Hebraísmos: En Or.5565C.11, 1:7: פסארה. Préstamos: En Or.5565C.11, 1:11: אלכהן, la vocalización nos indica que no se transcribe el árabe *kāhin*, sino el hebreo *cohen*, por lo que determina un contexto religioso judío. También hay varios ejemplos en T-S 10 ka1.2, ff. 3 y 4, en Or.1080.1.53 y en T-S Ar.48.54. En T-S Ar.50.223, 1vIz:7: חייה, en lugar de חיה. Y en T-S NS 164.163, 1v:14: אלחומר, en lugar de אלחמרא. Es habitual encontrar אלשמ, en lugar de אלשמס (por ejemplo, Halper 148, 1v:13). Calco: צבג אלסמאעון, posible traducción de צבע צועק (T-S 10 ka1.2, ff. 3 y 4, 8:12).

5. Dialectalismos: מרתה (p. ej. T-S Misc.25.75, 2:4 y 5) o מראה (EVR ARAB I 2227, 6r:9), en lugar de אמראה, סכופת, por אסכופה. O también, כולהו, en lugar de כלהם (T-S NS 164.163, 1v:7). Los fragmentos de la Firkovich reflejan el uso de la preformativa *ba-* en el imperfectivo (§65), véanse numerosos ejemplos en EVR ARAB I 2227.

2. Manuales de autores judíos

En este capítulo se reúnen manuales de interpretación sobre los que hay indicios para suponerles una autoría judía. Se dividen en dos apartados: por un lado, tres textos anónimos que basan buena parte de sus interpretaciones en el “Libro de sueños” del Talmud, entre los que destaca el titulado *Tafsīr al-Manāmāt*, recompuesto a partir de un conjunto de fragmentos. En segundo lugar, encontramos la versión judeo-árabe, desconocida hasta el momento, del *Pitrón Ḥalomot* comúnmente atribuido a Hai Gaón, en cuya reconstrucción participan varios fragmentos.

i. Anónimos de inspiración talmúdica

- a. Edición de fragmentos del *Tafsīr al-Manāmāt* talmúdico T-S NS.322.18, MS Heb.f.56/30, OR 5565C.11, T-S AS 173.100, JRUL A 1153, T-S AS 161.99, T-S Ar.51.38^a, Mosseri, VI.2.2, T-S 8Ka2.4, T-S NS 322.91, T-S NS 322.94, T-S Misc.25.75, T-S 10 ka1.2 (ff. 3 y 4)

Con el título de *Tafsīr al-Manāmāt*, se da comienzo a un manual de interpretación de sueños del que no tenemos constancia por otras fuentes. La recomposición que aquí presentamos de manera parcial se basa en un grupo de trece fragmentos de dimensiones variadas, los cuales provendrían de once códigos distintos, a juzgar por las uniones de fragmentos propuestas. En cuanto a la procedencia de los mismos, mi apreciación, basada en la observación paleográfica, codicológica y lingüística, en comparación con las características de manuscritos datados, es que son del s. XII o posteriores.

Una particularidad de este manual es la presencia de contenidos que encontramos en el “Libro de sueños” del Talmud. Teniendo en cuenta la posibilidad de que dicho texto hubiese circulado de forma independiente³⁴¹, es difícil establecer de cuál de estas versiones depende este *tafsīr*. Parece probable que, como en otros casos, la voz ‘*ulamā*’, que se presenta como autoridad en la materia, sirva para designar a los rabinos. Por otro lado, muestra concomitancias en la formulación de algunas interpretaciones con otros manuales JA de la Gueniza y con manuales árabes de tradición islámica, de modo

---

³⁴¹ Véase *supra*, p. 57.

que un estudio comparativo del conjunto de la producción árabe podría aportar resultados interesantes. También cuenta con aportes de la tradición testamentaria.

A excepción de la introducción, en que el estilo de narración sigue la segunda persona, la lista de visiones emplea la tercera persona y el género neutro, con la construcción típica de las prótasis: “*Man ra'à/nazara ...*”, aunque también se ofrecen visiones y presagios particulares al hombre o a la mujer.

Por lo general, las diferencias entre los fragmentos son poco significativas, mayormente formales, de tipo ortográfico, sintáctico o de vocabulario, pero demuestran que las copias no dependen de un mismo manuscrito. Podemos hablar con seguridad de una transmisión a partir de una fuente escrita, al menos en determinados casos en los que las discrepancias responden a errores de lectura, los cuales, además, delatan que se trata de copias a partir de un texto en alfabeto hebreo.

CUL, T-S NS 322.18

Descripción física:

Número de folios:	1 (2 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	12	Estilo de escritura:	Semi-cursiva y Cuadrada
Tamaño del folio:	143 × 103 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	Incoativo	Reclamo:	Sí

Muestra una escritura amplia, especialmente grande en relación al tamaño del folio, dando cabida a una media de tan solo seis palabras por línea. En la primera línea, para indicar que se trata del título, la letra es mayor y cuadrada, a diferencia del resto, que es semi-cursiva. Para separar contenidos, utiliza tres puntos colocados en forma piramidal, invertida la mayoría de las veces, y también los dos puntos en un caso.

Los diacríticos que emplea son los habituales en JA, pero tiene la peculiaridad de lo que parece una forma de marcar la *tā'* con tres puntos dibujados de un solo trazo en *al-talāt* (1v:6), palabra que además lleva una *šadda*, aunque muy estilizada, para indicar la geminación de la primera consonante, al tratarse de una letra solar.

Transcripción:

1 (1r)

תפסיר אלמנאמא	1
אול מא דכרו אלעלמא עליהם אלסלאם	2
تفسير المنامات	
أول ما ذكره العلماء عليهم السلام	

3	אנך אדא ראית ראיא אחפצה עלי	أنك إذا رأيت رؤيا احفظه على
4	סיאתה ולא תפסרה אלא עלי מן הו	سيأته ولا تفسره إلا على من هو
5	פאצל פי אלעלם ועלי עדוך לא	فاضل في العلم وعلى عدوك لا
6	תפסרה לאן רב מא כרג אלמנאם	تفسره لأن ربما خرج المنام
7	עלי קדר תפסירה ואדא ראית מנאם	على قدر تفسيره وإذا رأيت منام
8	ופזעת מנה צום דלך אליום וצדק	وفزعت منه صوم ذلك اليوم وصدق
9	במא אמכנך ואן כנ[ת] כאטי אנוי	بما أمكنك وإن كنت خاطئ أנוي
10	תובה ולא תעוד אלי כטאך כאן	توبة ولا تعود إلى خطائك وكأن
11	אלכאל[ק] עז וגל ירחם וירזק ואללה	الخالق عز وجل يرحم ويرزق والله
12	[א]עלם * וקד געלתם תמ....	أعلم * وقد جعلتم تم....
2 (1v)		
1	אבואב סבחאן [ע]אלם אלג'יב *	أبواب سبحان عالم الغيب *
2	אלבאב אלאל * פי אלסמא ואלשמש	الباب الأول * في السماء والشمس
3	ואלקמר ואלכואכב ואלגנה ואלנאר	القمر والكواكب والجنة والنار
4	אלב[א]ב אלתאני * פי אלנור ואלארין	الباب الثاني * في النور والأرض
5	ואלטיר ואלריח ואלחבס *	والطير والريح الحبس *
6	אלבאב אל'אל'אל' פי אלרכוב ואלגמאל ואלבקר	الباب الثالث في الركوب والجمال والبقر
7	אלבאב אל' * פי אלאכל ואלשרב ואלאזד ואלעטא	الباب الد * في الأكل والشرب والأخذ والعطاء
8	אלבאב אל' : פי אלבחאר ואלמלוך ואללבאס	الباب اله : في البحار والملوك واللباس والمطر
	ואלמט[ר]	
9	אלבאב אל[ו] פי אלציד ואלחייאת ואלקתל	الباب الو في الصيد والحياة والقتل
10	ואלבנא ואלדהם ואלדכול ואלזרע *	والبناء والهدم والدخول والزرع *
11	אלבאב אל' פי אעצא אל[נ]סאן	الباب الز في أعضاء الإنسان
12	...רה ואלגמאע ואנואע אלהב ואלפ[ע]ה	...رة الجماع وأنواع الذهب والفضة [الباب]
	[אלב[אב]] ³⁴²	

Bodleian Library, MS Heb.f.56/30

Descripción física:

Número de folios: 1 (2 pp.)

Material:

Papel

³⁴² Reclamo.

Nº de líneas:	22	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño del folio:	303 × 228 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	Incoativo	Reclamo:	No

Presenta una escritura menos cuidada, interlineado apretado y poco espacio entre palabras. El justificado del margen izquierdo es más irregular que el derecho. No hay elementos ornamentales ni siquiera los habituales en el título, pero usa separadores de contenido: el *media distinctio* después de cada interpretación y un redondel de unos 4 mm. de diámetro al final de la primera sección (1:4). Generaliza la forma ligada del artículo, pero se atestigua también la desligada (p. ej. 1:2). Asimismo, combina dos formas de *alef*, una cuadrada y otra cursiva. Característico de esta mano es la grafía de la letra *bet*: un ángulo muy cerrado hecho sin levantar el cálamo, que permite distinguirla fácilmente de la letra *kaf*, muy redondeada.

Transcripción:

1 (1r)

1	בשם רחם תפסיר אלמנאמא	בשם רחם תפסיר המנאמא
2	אול מא דכרו אלעלמא וקאלו אדא ראית חלמא	אול מא דכרו העלמא וקאלו אדא ראית חלמא
3	פאחתפט בה ולא ת[חד]תה אלא לעאלם פמ... ולא	פאחתפט בה ולא תחדתה אלא לעאלם פמ... ולא
4	תזיד פיה ולא תנקץ בל אצדק פיה ואחדר אן	תזיד פיה ולא תנקץ בל אצדק פיה ואחדר אן
5	תחדתה לעדוך לאן [רב]מא כרג אלמנאם עלי קדר	תחדתה לעדוך לאן רבמא כרג אלמנאם עלי קדר
6	פסרה וקאלו אי[צ]א אדא ראית מנאם ופזעת	פסרה וקאלו איצא אדא ראית מנאם ופזעת
7	מנה פצום דלך אליום וצדק מא אמכנך ואנוי טובה	מנה פצום דלך אליום וצדק מא אמכנך ואנוי טובה
8	ו[אס]ת[ק]בל רבך ויכוון [ו]קת [א]ן יקול אל[כה]ן	ו[אס]ת[ק]בל רבך ויכוון וקת אן יקול אלכהן
	אל[ב]רכה	אלברכה
9	[פיכוון פ]ראג כלאמך מע קולה שלום והו [פ]רם	פיכוון פראג כלאמך מע קולה שלום והו פגרם וסאל
10	רבך ואתצרע אן יצדק ענך שדה פאן אללה עז וגל	רבך ואתצרע אן יצדק ענך שדה פאן אללה עז וגל
11	ירחמך · מערפה איאם אלרויא וקד ימכן יצח	ירחמך · מערפה איאם אלרויא וקד ימכן יצח
12	או יבטל · מן ראי מנאמה אול יום מן אלשהר יסל	או יבטל · מן ראי מנאמה אול יום מן אלשהר יסל
	אל	אל
13	מעברין ען עבארתה · ורויה אליום אלתאני מן יומה ·	מעברין ען עבארתה · ורויה אליום אלתאני מן יומה ·
14	אלג מן יומה · ואלד מן יומה · ואלה מן יומה ·	אלג מן יומה · ואלד מן יומה · ואלה מן יומה ·

- 15 والو بعد ج أيام · والز بعد يومين · والح بعد يومين ·

- 16 ואלט מן יומיה • ואל' ת... יום • ואליא אלי ג' איאם • ולטמן יומה • ולי ... יום • וליא לי ג' איום •

- 17 וְאֵלִיב קִדְרָה מֵאֵי רֵאִי • וְאֵלִיג פִּי דִּ אֵיִאִם • וְאֵלִיל פִּי
וְאֵיִב קִדְרָה מֵאֵי רֵאִי • וְאֵלִיג פִּי דִּ אֵיִאִם • וְאֵלִיל פִּי

- 18 ז' איאם · וואלטו אלי יומין · ואליו אלי יומין · ואל
ד' אים · ואלו אלי יומין · ואליו אלי יומין · ואל

- 19 יזמן יומה · ואלחלז מן יומה · ואלנף אלי כה יום · יזמן יומה · والحي من يومه · واليظ إلى كه يوم

- 20 ואלז עלי קדר מא ראי · ואלזא מתלה · ואלזב
 ואלק עלי קדר מא ראי · ואלזא מתלה · ואלזב

- 21 צאלח: ואלכז לא כיר ולא שר. ואלכזל כדב. ואל
 صالح. والكج لا خير ولا شر. والكذ كذب. وال

- 22 כֹּה מִן יוֹמָהּ • וְאֵלֶּיךָ יָצְאָה • וְרִיחַ אוֹל
כֹּה מִן יוֹמָהּ • וְאֵלֶּיךָ יָצְאָה • וְרִיחַ אוֹל

2 (1v)

- 1 אלנהאר ואול אלליל אלי ב יום . ורייא נצף

و نصف

2. אלליל אלי ז' סנין · ורויא אלסחר אלי חול · ודון
 اللیل إلى ز سنین · ورويا السحر إلى حول · ودون

ذلك .

- 3 ורױא וגה אלצבּח אלי שׁהרײן · ורױא בעד אלצבּח
 ורױא וּגה אלצבּח אלי שׁהרײן · ורױא בעד אלצבּח

إلى

- 4 יִי אֵלֶּם • קָאָלוּ אַלְעֵלֶמָא וְאַלְעֵלִים אֱלֹהֵי • יֵי אֵיָם •
- قالوا العلاماء والعليم الله

5. מן נטור פי מנאמה אן אללה עז וגל יכאטבה .
 من نظر في منامه أن الله عز وجل يخاطبه .

- 6 יִבְשֶׁר בְּאוֹר אֱלֹהִים קוֹדֵשׁ גִּפְרִי מִיֵּאֲתָהּ: וְכִדְלֹךְ מִזֶּן נֹטֵר
יִיִּשֶׁר בְּאֵן אֱלֹהִים קֹדֵשׁ גִּפְרִי מִיֵּאֲתָהּ: וְכִדְלֹךְ מִזֶּן נֹטֵר

- 7 כאנה קד ארתפע אלי אלסמא · יבשר באן קד
 כאַנה קד אַרְתֶּפֶּע אַלי אַלסמא · יבשר באַן קד

ארתפע

- 8 נג[מה] וי[נת] קל ממא הו פיה אלי רפעה . וכדי' נגמה וינתל ממא הו פיה אלי רפעה . וכדי'

- 9 מן נטר אלי אחדא אלאנביא יבשר אן אללה 7..

- 10 תאב עליה ונבהה אלי סאעתה מן נטר אלי אלשמס
 تاب عليه ونبهه إلى ساعته من نظر إلى الشمس

- 11 ואלקמר משרקאן · יבשר פאנה סאיצל³⁴³ אלי וالقمر مشرقان · يبشر فإنه سيصل إلى ولاية

ולאִיה

- 12 ומרתבה וריאסה • מן נטר אלי אלשמס קד דכלת
ומרתבה וריאסה • מן נטר אלי אלשמס קד דכלת

- 13 ביתה · יב באן סיזדאד כראמה מן אלנאס
 ביתה · יבשר בآن סיזדאד כראמה מן الناس

343 *Sic.*

14	ויחסן עמאל עמלה בין ידי אללה עז וגל · מן	ويحسن عمله بين يدي الله عز وجل · من
15	נטר אלי אלשמס מנכספה · מלך אן ימות ופתנה	نظر إلى الشمس منكسفة · ملك أن يموت وفتنة
16	תכון פי דלך אלמדינה · מן נטר אלי אלשמס	تكون في ذلك المدينة · من نظر إلى الشمس
17	ואלקמר ואלכואכב מטלמה · עסאכר אלמלוך	والقمر والكواكب مظلمة · عساكر الملوك
18	יהרבו ויעצו ויפזעו ויקתתלו ויקשרו אלעצאה ·	يهربو ويعصو وفزعو ويقتتلو وقشرو العصاء ·
19	מן נטר אלקמר מטלם · מלך דון גירה ימות ·	من نظر القمر مظلم · ملك دون غيره يموت ·
20	מן נטר אלגמאם מרתפע פוק מן אלשמס סילחק	من نظر الغمام مرتفع فوق من الشمس سيلحق
21	מלך אלבלד עלה צעבה ויצאב במציבה כבירה ·	ملك البلد علة صعبة ويصاب بمصيبة كبيرة ·
22	מן נטר אלי אלכואכב מצייה ניירה · יבשר באן	من نظر إلى الكواكب مضيئة نيرة · يبشر بأن

British Library, Or.5565C.11

Descripción física:

Número de folios:	1 (2 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	12	Estilo de escritura:	Semi-cuadrada
Tamaño del folio:	135 × 90 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	Incoativo	Reclamo:	No

A juzgar por su aspecto, este folio habría sido descartado a medio escribir a causa de las importantes manchas de tinta corrida que afectan al texto, lo que habría estropeado un códice pretendidamente pulcro y primoroso como reflejan sus amplios márgenes e interlineado, justificado, una escritura cuidadosa y ciertos aunque discretos elementos decorativos, consistentes en tres puntos colocados de forma piramidal. En la esquina superior izquierda hay dos trazos oblicuos paralelos que parecen hechos en grafito y perfiladas en tinta, seguramente de un catalogador.

En el papel se pueden observar los puntizones en vertical, lo que nos indica que se trata de una cuartilla. En cambio no se observan los corondeles, de manera que encaja con la tipología de papel que Beit-Arié³⁴⁴ llama “laid-lines-only” (solo con puntizones). Según su estudio de manuscritos datados, este tipo de papel era el dominante hasta 1250, luego fue en decadencia, pero se mantuvo hasta el 1500 (pese a emplearse de forma generalizada, era el tipo característico de la producción en las regiones septentrionales del Oriente Medio).

³⁴⁴ Beit-Arié, M. (1996), “The Oriental Arabic paper”, *Gazette du livre médiéval* 28 (Printemps), p. 10.

Hay cuatro palabras con vocalización masorética, una de las cuales es un préstamo del hebreo. Aquí, la vocalización permite reconocer que no se trata de la versión judeo-árabe, cuya escritura sería muy parecida. En los otros tres casos, la vocalización no parece corresponder con la lectura. La escritura presenta ambas versiones de *alef-lamed*, ligada (l. 2 y 9) y desligada (l. 11).

Al tratar de localizar otros fragmentos de esta copia, o mejor dicho, de la que se habría repetido en su lugar, con el motor de búsqueda de uniones de la FGP, ha sido posible ubicar una mano con un parecido muy llamativo, la de T-S NS 161.56, que es un fragmento de la Biblia en hebreo. También podría tratarse del mismo escriba que T-S AS 70.161, que es una transcripción de Ezequiel 3:25-4:2 al judeo-árabe, aunque las letras *alef* y *lamed* muestran ciertas diferencias. Otra mano con la que podría identificarse es con la de otro fragmento del corpus, el T-S Ar.31.90, pero las características codicológicas no coinciden y no hay elementos para confirmar que se trate de la misma obra.

Transcripción:

1 (1r)

בשם *	1	בשם *
אול מא דכרו אלעלמא וקאלו אדא	2	אול מא דכרו העלמא וקאלו אדא
ראית חלם פאחתפין בה ולא תחדתה	3	ראית חלמא פאחתפין בה ולא תחדתה
אלא לעאלם ולא תזיד פיה ולא תנקץ	4	אלא לעאלם ולא תזיד פיה ולא תנקץ
ואחדר אן תחדתה לעדוך לאן	5	ואחדר אן תחדתה לעדוך לאן
רבמא כרג אלמנאם עלי קדר *	6	רבמא כרג אלמנאם עלי קדר *
* פסארה *	7	* פסארה *
וקאלו איצא אדא ראית חלם ופזעת	8	וקאלו איצא אדא ראית חלם ופזעת
מנה פצום דלך אליום וצדק מא	9	מנה פצום דלך אליום וצדק מא
אמכנך ואנוי פיה תובה ואסתקבל	10	אמכנך ואנוי פיה תובה ואסתקבל
רבך ויכון וקת אן יקול אלכהן אלברכה	11	רבך ויכון וקת אן יקול אלכהן אלברכה
פיכון פראג כלאמך	12	פיכון פראג כלאמך

1v, blank

T-S AS 173.100

Descripción física:

Número de folios:	1 (2 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	>5	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño del folio:	60 × 87 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No

Este fragmento representa una de las esquinas inferiores de un folio, el cual no nos consta que se haya conservado. Pese a lo reducido de sus dimensiones, el texto que porta está bien conservado y permite su lectura sin grandes trabas.

Los márgenes están bien justificados y cuando es necesario emplea la posición oblicua de una palabra a final de línea, evitando que sobresalga. El espaciado entre palabras es irregular, unas veces más amplio que otras. Para la separación de contenidos utiliza un signo que recuerda a los tres puntos en forma piramidal que utilizan otros fragmentos, pero aquí el punto del extremo derecho se prolonga un par de milímetros, cayendo por debajo de la línea de escritura. También parece observarse el uso de comillas con esa misma función. Hay un caso de tachado supra linear (2:3).

Para la grafía del *alef* utiliza tanto la forma cuadrada como la cursiva. La ligatura de *alef-lamed* consiste en un trazo curvado, casi circular, con el ángulo a la izquierda y un segundo trazo que cae sobre el primero perpendicularmente. Las letras *bet*, *samej* y *qof* presentan remate. Otra particularidad es la prolongación superior del trazo final de la *tet*. Entre los diacríticos destaca la escritura de la *šin* con punto en el único testimonio de esa letra (2:5).

Transcripción:

1 (1r)

1. אב.... (..)	2. ואלבאן ואלמטר " (..)
3. אלבאב אלו פי אלצייד ואל (..)	4. ואלקתל ואלבנא ואלח. (..)
5. ואלזרע * אלבאב אלז (..)	

2 (1v)

1. (...) אלי אלס[מא]	2. (...) ק[ד] דנא אגלה * מן ראי
3. (...) ארתפע פוק אלסמא בעלם-אן	4. (...) מלך צעובה עצמה *

5 (...). .. أنه شيء من السماء رفعه

5 (...). .. אנה שי מן אלסמא רפעה

JRUL, A 1153

Descripción física:

Número de folios:	1 (2 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	20-22	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño del folio:	170 × 88 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No

Se encuentra en un estado de conservación muy precario con solo la mitad del folio preservado, agujeros y pedazos sueltos. Al haber tenido la ocasión de ver el fragmento *in situ*, fue posible resolver en mayor medida los problemas de lectura que entraña.

Las dos primeras líneas del folio muestran una letra de menor tamaño y un interlineado más estrecho que el resto, respecto al cual guardan cierta separación, por tratarse de la forma de insertar en el espacio del marco superior unas líneas del texto que no se habían colocado en el lugar correspondiente, seguramente por error del copista. Presenta tachado supra linear.

Después de comparar este fragmento con otros que incluyen esta sección del texto, podemos deducir que su ubicación verdadera sería entre las líneas 7 y 8, tal y como queda reflejado en la edición sinóptica.

Transcripción:

1 (1r)

1	[ו]רוי... ולנהאר אלי . יו ם : (...)	رؤيا ... ولهار إلى . يوم : (...)
2	ור יא ³⁴⁵ אלסחר אלי חול [וד]ון דלך ... וג[ה] [ר]ה	ور[و]يا السحر إلى حول ودون ذلك ... وجه (...)
3	אלי יומין ואלסאדס ³⁴⁶ עש[רה] (...)	إلى يومين والسادس عشرة (...)
4	מן יומה ואל. (...)	من يومه وال. (...)
5	מא [י]רא ואלבז (...)	ما يرى واليك (...)
6	ואל.כ כדב וא (...)	وال.ك كذب وا (...)

³⁴⁵ Sic.³⁴⁶ Las dos letras del medio de esta palabra se leen en el verso, puesto que el papel está doblado.

7	ואלזכ. לת(...)	والزك. لت(...)
8	8 v אלה(...)	الله(...)
9	9 וגל יכאטבה(...)	وجل يخاطبه(...)
10	10 ופ[ד]לך מן נט[ר] כאנה ק(...)	وكذلك من نظر كأنه قر(...)
11	11 קד אר(...)	قد ار(...)
12	12 מן ראי א(...)	من رأى ا(...)
13	13 אלה עליה(...)	الله عليه(...)
14	14 וא.ר... ר(...)	وا.ر... ر(...)
15	15 ומ(...)	وم(...)
16	16 ביתה.....ה סיז(...)	بيته.....ه سيز(...)
17	17 אלי אל[שמ]ס מנכ[ספה](...)	إلى الشمس منكسفة(...)
18	18 תלך אלמדינה : (...)	تلك المدينة : (...)
19	19 אלכואכב מ...ל. (...)	الكواكب م...ل. (...)
20	20 מן ראי א. (...)	من رأى ا. (...)
21	21 ימות : מן ר[אי] (...)	يموت : من رأى (...)
22	22 אלשמס סילחק (...)	الشمس سيلحق (...)

2 (1v)

1	1 (...)והי ל... יבשר באנה	(...) وهي ل... يبشر بأنه
2	2 (...)בל אליה :	(...) بل إليه :
3	3 (...)עליה יבשר ב[פר]ח	(...) عليه يبشر بفرح
4	4 (...)לי צלי מ...לט.	(...) لي صلي م...لط.
5	5 (...)ה יסיר אליה :	(...) ه يسير إليه :
6	6 (...)ל יבשר בגלאה	(...) ل يبشر بجلالة
7	7 (...)ם .. יבשר	(...) م .. يبشر
8	8 (...)... כ...ר :	(...) .. د... ر :
9	9 (...) [מ]ן ראי	(...) من رأى
10	10 (...)לה ורפעה	(...) له رفعة
11	11 (...)מן ראסה	(...) من رأسه
12	12 (...)אללה	(...) الله
13	13 (...)יל	(...) يل
14	14 (...)יקתל	(...) يقتل
15	15 (...)פע....לזה :	(...) فع.... لزه :

16 (...)	ודך אלפיל ...	(...) ودك الفيل ...
17 (...)	י כאנה ראכב	(...) יי כאנה ראכב
18 (...)	[פ]רח וסרור	(...) فرح وסרور
19 (...)	מן ראי כאן	(...) : من رأى كأن
20 (...)	מנאדמת מלך	(...) منادمة ملك

CUL, T-S AS 161.99

Descripción física:

Número de folios:	1 (2 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	15-13	Estilo de escritura:	Semi-cuadrada
Tamaño del folio:	135 × 93 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No

Es un folio de pequeño tamaño con una caligrafía grande y poco armoniosa, especialmente en la segunda página del texto, donde además la línea del justificado izquierdo se desvía notablemente hacia el interior. En cuanto al justificado derecho, es inexistente.

Algunas letras son angulosas, como *lamed* y *šade*, y otras inusitadamente redondeadas, como *kaf* y *het*. Otras particularidades de su grafía son la *samej* en forma de corazón y la *reš* con cuernos. En la palabra נצפ (2:3 y 4) escribe la letra *pe* sin la forma final. Utiliza los dos puntos como signo de puntuación, pero solo una vez.

Transcripción:

1 (1v)

1	מן ראי מנאמה אול יום	1	من رأى منامه أول يوم
2	מן אלשהר יסל אלמעברין	2	الشهر يسئل المعبرين
3	ען עבארטה : ורויאל אלוים	3	عن عبارتهم : ورؤيا اليوم
4	אלתאני מן יומה אלג מן יומה	4	الثاني من يومه الج من يومه
5	אלד מן יומה אלה מן יומה אלו	5	الد من يومه - اله من يومه الو
6	בעד ג אים אלז בעד יומין	6	بعد ج أيام الز بعد يومين
7	אלח בעד יומין אלט מן יומה	7	والج بعد يومين والظ من يومه
8	אלי אלי ז יום אליא אלי ג אים	8	الي إلى ك يوم اليا إلى ج أيام
9	אלגז אים אליז ארבעה	9	اليح د أيام اليد في أربعة

10	איאם אלטו אלי יומין אליו	أيام الطو إلى يومين البو
11	אלי יומין אלזי מן יומה אלחי	إلى يومين اليز من يومه الحي
12	מן יומה אלטי אלי הז יום	من يومه الطي إلى هك يوم
13	אלכ קדר מא ראי אלואחד אז מתלה	الك إلى قدر ما رأى الواحد اك مثله
14	אלבז צאלח אלגז לא כיר ולא שר	الكب صالح الجك لا خير ولا شر
15	אלדז כזב אלהז מן יומה	الدك كذب الهك من يومه

2 (1r)

1	אלטז ואלל צאלח רויה אול	الطك والل صالح ورؤيا أول
2	אלנהאר ואול אליל	النهار وأول الليل
3	אלי ז יום ורויה נצפ	إلى ك يوم ورؤيا نصف
4	אלנהאר ונצפ אלליל אלי	النهار ونصف الليل إلى
5	ז סנין ורויה סחר	ز سنين ورؤيا سحر
6	אלי ... ודון דלך	إلى ... ودون ذلك
7	ורויה וגה אלצבח	ورؤيا وجه الصبح
8	אלי שהרין ורויה	إلى شهرين ورؤيا
9	בעד אלצבח אלי י איאם	بعد الصبح إلى ي أيام
10	וה'דה חטאיה ואללה	وهذه خطائيه والله
11	אלעאלם בחקיקיה דלך	العالم بحقيقة ذلك
12	סבחאנה הו תוקדמ...	سبحانه هو تقدم...
13	אסמאה אלחסנה	أسماءه الحسنه

CUL, T-S Ar.51.38^a

Descripción física:

Número de folios:	2 (4 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	15-18	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño del folio:	180 × 269 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No

Cuenta con una anotación del copista insertada en el texto (1:2-3): *haḏiḥi al-diffa qabla-hā diffa ujrà wa-huwa dā* (este folio, antes de él, hay otro que es este) y que se refiere al contenido que hay a continuación y hasta el final de la página, puesto que la

página siguiente retoma el tema de las monturas con el que se inicia el primer folio. El orden de lectura restablecido es el que se ha reflejado en la edición sinóptica.

El *ductus* es poco cuidado con irregularidad en el tamaño de las letras y un contraste entre letras muy cursivas (*lamed* y ligatura y *kaf* y *nun* finales) y otras angulosas (*bet*, *dalet* y *het*). También es característico la prolongación inferior de las letras con formas finales cuyo trazo puede alcanzar hasta dos líneas más abajo, así como el trazo oblicuo y alargado del pie de *tav* y la grafía de *hei* de אלה, en 2:6, como un bucle cerrado. Utiliza los dos puntos para separar las visiones en casi todos los casos. En definitiva, se trataría más bien de una escritura personal que de una caligráfica y formal, y bajo mi punto de vista, algo tardía.

Justifica únicamente el margen derecho, mientras que el izquierdo llega a desaparecer en algunas líneas. La línea de escritura es también irregular en cuanto a su rectitud y horizontalidad.

Su estado de conservación es muy bueno.

Transcripción:

1 (1v Iz)

וכל אלכיוול מחמודה פי אלמנאם גיר אלפרס	1
אלאחמר : מן נטר כאנה ראכב עלי בגל : האדה	2
אלדפה קבלהא דפה אכרי והו דא מן נטר	3
אלשמס מנכספה מלך ימות ופתנה תכון פי	4
אלמדינה : מן נטר אלי אלקמר מטלם מלך	5
דון גירה ימות מן נטר אלי אלגמאם מורתפע	6
פוק אלשמס ילחק מלך אלבלאד עלה צעבה	7
ויצאב מציבה כבירה : מן נטר אלי כואכב	8
צביח מציה יבשר באנה סיציב כיר ווכאלה	9
וסלטנה תציב אליה : מן נטר אלי אלמטר תנזל	10
עליה יבשר בפרח וסרור יגללה ואסתקאמה :	11
מן נטר אן אלריח תחמלה ותשללה מן אלארץ	12
סלטנא וריאסה יציר אליהא : מן נטר כאנה	13
קאים עלי גבל יבשר בגללה ורפעא :	14
ומן נטר אלי גבל יתזעזע שר ינאלה ומציבה	15
וכל الخيول محمودة في المنام غير الفرس	
الأحمر : من نظر كأنه راكب على بغل : هذه	
الدفة قبلها دفة أخرى وهو ذا من نظر	
الشمس منكسفة ملك أن يموت وقتنة تكون في	
المدينة : من نظر إلى القمر مظلم ملك	
دون غيره يموت من نظر إلى الغمام مرتفع	
فوق من الشمس يلحق ملك البلاد علة صعبة	
ويصاب مصيبة كبيرة : من نظر إلى الكواكب	
صبيح مضيئة نيرة يبشر بأن سيصيب خير وكالة	
وسلطنة تصيب إليه : من نظر إلى المطر تنزل	
عليه يبشر بفرح وسرور يجله واستقامه :	
من نظر أن الريح تحمله وتشلله من الأرض	
سلطنة ورئاسة يصير إليه : من نظر كأنه	
قائم على جبل يبشر بجلالة ورفعة :	
ومن نظر إلى جبل يتزعزع شر يناله ومصيبة	

- 16 תלחקה פי סנתה : מן נטר כאנה ינאדם
 17 אלמלך כראמה ינאל ופרח יציב : מן נטר
 18 כאנה לאבס תאג אלמלך יבשר בכדמה וגלאלה
- 2 (1r D)
- 1 מן נטר כאנה ראכב עלי בגל יסאפר
 2 אלי בלד בעיד ולא יפלח ולא ינגח ולא יגד
 3 וילחקה אלתהמה : מן נטר כאנה ראכב
 4 חמאר אביץ ילקא כיר מן וראתה מן קבל
 5 מרתה : מן נטר כאנה ראכב עלי גמל סילחקה
 6 הם וגם אלא אן יתוב לאן אללה עז וגל יקבל
 7 אלתאיבין : מן נטר כאנה קד קתל גמל
 8 סיקתל עדוה ואן אכל מן לחמה ליס הו מחמוד :
 9 ומן נטר כאן אלגמל יחצרה ילקא גם : מן
 10 נטר קטאר גמל יעלם סיכתר אלמות : מן
 11 נטר כאנה ראכב עלי גניבה מן גנאיב אלכליפה
 12 יציר אלי רפעה וסלטנה מתל יוסף עלם : מן
 13 כאנה ראכב עלי פרס אסוד כיר ונעמה
 14 תציר אליה עאגל : מן נטר כאן רפסה תור
 15 יעלם אנה ילקא גם וכסראן : מן נטר תור
 16 בתלת קרון או בארבעה כיר ושרף יכון
 17 ללעאלם עלי יד רגל שריף : מן נטר
- 1 מן נטר כאנה ראכב עלי בגל יסאפר
 2 אלי בלד בעיד ולא יפלח ולא ינגח ולא יגד
 3 וילחקה אלתהמה : מן נטר כאנה ראכב
 4 חמאר אביץ ילקא כיר מן וראתה מן קבל
 5 מרתה : מן נטר כאנה ראכב עלי גמל סילחקה
 6 הם וגם אלא אן יתוב לאן אללה עז וגל יקבל
 7 אלתאיבין : מן נטר כאנה קד קתל גמל
 8 סיקתל עדוה ואן אכל מן לחמה ליס הו מחמוד :
 9 ומן נטר כאן אלגמל יחצרה ילקא גם : מן
 10 נטר קטאר גמל יעלם סיכתר אלמות : מן
 11 נטר כאנה ראכב עלי גניבה מן גנאיב אלכליפה
 12 יציר אלי רפעה וסלטנה מתל יוסף עלם : מן
 13 כאנה ראכב עלי פרס אסוד כיר ונעמה
 14 תציר אליה עאגל : מן נטר כאן רפסה תור
 15 יעלם אנה ילקא גם וכסראן : מן נטר תור
 16 בתלת קרון או בארבעה כיר ושרף יכון
 17 ללעאלם עלי יד רגל שריף : מן נטר
- 3 (1r Iz)
- 1 כאנה יאכל מן לחמה יתיסר יסאר עטים :
 2 מן נטר כאנה ישרב מן לבנה ידל עלי כיר
 3 ואן כאן עבדא עותק : מן נטר קתל חיה יעלם
 4 אנה יתכלץ מן אעדאה ויצרף ענה אלמכרוה :
 5 ומן נטר כאנה קאים מחדיהא ינאצבהא עדוה :
 6 מן נטר אלי חיה מיתה יבשר באן עדוה סימות :
 7 מן נטר כאן פי ידה יבשר באנה יאכל מן
 8 לחם אנסאן יגתאלה : מן נטר כאנה ראכב
 9 עלי רקבה אנסאן יבשר אנה סירכב עלי
 10 רקבה עדוה ויסתעבדה : מן נטר אנה קד
- 1 כאנה יאכל מן לחמה יתיסר יסאר עטים :
 2 מן נטר כאנה ישרב מן לבנה ידל עלי כיר
 3 ואן כאן עבדא עותק : מן נטר קתל חיה יעלם
 4 אנה יתכלץ מן אעדאה ויצרף ענה אלמכרוה :
 5 ומן נטר כאנה קאים מחדיהא ינאצבהא עדוה :
 6 מן נטר אלי חיה מיתה יבשר באן עדוה סימות :
 7 מן נטר כאן פי ידה יבשר באנה יאכל מן
 8 לחם אנסאן יגתאלה : מן נטר כאנה ראכב
 9 עלי רקבה אנסאן יבשר אנה סירכב עלי
 10 רקבה עדוה ויסתעבדה : מן נטר אנה קד
- 16 תלחקה פי סנתה : מן נטר כאנה ינאדם
 17 אלמלך כראמה ינאל ופרח יציב : מן נטר
 18 כאנה לאבס תאג אלמלך יבשר בכדמה וגלאלה
- 1 מן נטר כאנה ראכב עלי בגל יסאפר
 2 אלי בלד בעיד ולא יפלח ולא ינגח ולא יגד
 3 וילחקה אלתהמה : מן נטר כאנה ראכב
 4 חמאר אביץ ילקא כיר מן וראתה מן קבל
 5 מרתה : מן נטר כאנה ראכב עלי גמל סילחקה
 6 הם וגם אלא אן יתוב לאן אללה עז וגל יקבל
 7 אלתאיבין : מן נטר כאנה קד קתל גמל
 8 סיקתל עדוה ואן אכל מן לחמה ליס הו מחמוד :
 9 ומן נטר כאן אלגמל יחצרה ילקא גם : מן
 10 נטר קטאר גמל יעלם סיכתר אלמות : מן
 11 נטר כאנה ראכב עלי גניבה מן גנאיב אלכליפה
 12 יציר אלי רפעה וסלטנה מתל יוסף עלם : מן
 13 כאנה ראכב עלי פרס אסוד כיר ונעמה
 14 תציר אליה עאגל : מן נטר כאן רפסה תור
 15 יעלם אנה ילקא גם וכסראן : מן נטר תור
 16 בתלת קרון או בארבעה כיר ושרף יכון
 17 ללעאלם עלי יד רגל שריף : מן נטר
- 1 כאנה יאכל מן לחמה יתיסר יסאר עטים :
 2 מן נטר כאנה ישרב מן לבנה ידל עלי כיר
 3 ואן כאן עבדא עותק : מן נטר קתל חיה יעלם
 4 אנה יתכלץ מן אעדאה ויצרף ענה אלמכרוה :
 5 ומן נטר כאנה קאים מחדיהא ינאצבהא עדוה :
 6 מן נטר אלי חיה מיתה יבשר באן עדוה סימות :
 7 מן נטר כאן פי ידה יבשר באנה יאכל מן
 8 לחם אנסאן יגתאלה : מן נטר כאנה ראכב
 9 עלי רקבה אנסאן יבשר אנה סירכב עלי
 10 רקבה עדוה ויסתעבדה : מן נטר אנה קד

11	קתל קתיל יבשר באנה יאתיה פרג	قتل قتل ييشر بأنه يأتية فرج
12	סריע : מן נטר אלי מיית יעלם אנה מחמוד :	سريع : من نظر إلى ميّت يعلم أنه محمود :
13	מן אכד אלמית שי מנה ליס הו מחמוד והו	من أخذ الميث شيء منه ليس هو محمود وهو
14	פקר : מן ראי נפסה עריאן פי ארץ ישראל	فقر : من رأى نفسه عريان في أرض إسرائيل
15	פהו עריאן מן אלחסנאת ופי גירהא פהו	فهو عريان من الحسنات وفي غيرها فهو
16	מן אלאתאם: מן ראי כאנה מע מיית אלי	من الأثام : من رأى كأنه مع ميّت إلى
4 (1v D)		
1	בלד בעיד יסאפר : מן נטר כאנה קד	بلد بعيد يسافر : من نظر كأنه قد
2	אכד מראה מוסרה שי ליס הו מחמוד :	أخذ امرأة موسرة شيء ليس هو محمود :
3	מן נטר כאנה יקבץ מן מיית שי יבשר	من نظر كأنه يقبض من ميّت شيء ييشر
4	אנה מוקא ומעאפא : מן נטר כאנה סקט	أنه موقا ومعافا : من نظر كأنه سقط
5	כדה יעלם אנה יעתל אן ³⁴⁷ אנסאן מן אהלה	كذا يعلم أنه يعتل أو إنسان من أهله
6	או יצאב במציבה : מן נטר אסנאנה	أو يصاب بمصبية : من نظر أسنانه
7	תתסאקט או תתנאתר אמא ימות הו או	تتساقط أو تتناثر إما يموت هو أو
8	מן אהל ביתה : מן נטר שעה קד טאל	من أهل بيته : من نظر شعره قد طال
9	הו גם : ומן נטר שער בדנה ולחיתה ³⁴⁸ :	هو غم : ومن نظر شعر بدنه ولحيته :
10	מן נטר כאנה פי תנור אן כאן גני יפתקר	من نظر كأنه في تنور إن كان غني يفتقر
11	ואן כאן פקיר יסתגני : מן נטר כאן אידיה	وإن كان فقير يستغنى : من نظر كأن أيديه
12	מצפופה יבשר בגאיב יגיה מן בלד בעיד :	مصفوفة ييشر بغائب يجيئه من بلد بعيد :
13	מן נטר כאן ידה תנקטע אמא ולדה ימות	من نظر كأن يده تنقطع إما ولده يموت
14	או אכזה : מן נטר כאנה יאכל אלעדרא	أو أخوه : من نظر كأنه يأكل العذراء
15	יבשר בגני פאחש : מן נטר כאנה רופע	ييشر بغنى فاحش : من نظر كأنه روفع

CUL, Mosseri, VI.2.2 y CUL, T-S 8Ka2.4

Descripción física:

Número de folios:	1 + 1 (4 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	14-15	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño del folio:	170 × 120 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No

³⁴⁷ *Lapsus calami*: או.

³⁴⁸ Frase incompleta por omisión involuntaria.

Estos dos folios presentan una misma mano, comparten las características codicológicas y contienen la misma obra, por lo que lo más probable es que formasen parte de un mismo códice. Pese a ello, nótese que el estado de conservación de T-S 8Ka2.4 es notablemente mejor que el de Mosseri, VI.2.2, no solo por encontrarse en diferentes estadios en el proceso de restauración llevado a cabo la CUL, sino porqué el Mosseri presenta agujeros y roturas.

De su *ductus* destaca el empleo de dos tipos de ligaturas en función de si la secuencia *alef-lamed* se encuentra al principio o no de la palabra (la *vav* prefijada no cuenta). Mientras que la de principio de palabra tiene una forma muy habitual (un trazo oblicuo y otro vertical que termina hacia la mitad del oblicuo), la ligatura medial y final es menos común, consistente en un trazo oblicuo que al llegar a la base de la línea tuerce horizontalmente a la izquierda formando un ángulo y vuelve al eje, donde va a parar un segundo trazo vertical. También es característico suyo la representación alógrafa de *mim* y *samej* en varios casos, el pie de *hey* pequeño e inclinado hacia el exterior y las prolongaciones hacia abajo, que tienden hacia la izquierda (especialmente en *pe* final), en contraste con las que van hacia arriba, que son más perpendiculares.

Usa la pirámide de tres puntos para separar las visiones, excepto en una ocasión donde recurre a los dos puntos. Al terminar la primera sección (Mosseri, VI.2.2, 1:6), a final de línea y dejando espacio en blanco, aparece un signo con cierto parecido a la *hā'* árabe, diminutivo de *intahà* (finalizado), cuya posible relación queda en suspense. También hay ejemplos de tachado supra linear (Mosseri, VI.2.2, 1:3 y 1:4). Tiene justificado en ambos lados aunque no perfectamente rectilíneos.

Trasncipción de Mosseri, VI.2.2:

1 (1r)

1	פי ג' איאם ואלכז ואלכז ואלל צאלח ורויא	2	אול אלנהאר ואול אלליל אלי...ם ורויא
2	אול הנחאר ואול הליל אלי...ם ורויא	3	נצף אלנהאר ונצף אלליל אלי סתה איאם
3	נצף הנחאר ונצף הליל אלי סתה	4	סנין ורויא אלסחר אלי חול ודון דצלך
4	סנין ורויא אלסחר אלי חול ודון דצלך	5	ורויה וגה אלצבח אלי שהרין ורויה בעד
5	ורויה וגה אלצבח אלי שהרין ורויה בעד	6	אלצבח אלי עשר איאם...ם
6	אלצבח אלי עשר איאם...ם	7	קאלו אלעלאמא ואלעלם ללה מן נטר
7	קאלו אלעלאמא ואלעלם ללה מן נטר		

8	פי מנאמה אן אללה עז וגל יכאטבה	في منامه أن الله عز وجل يخاطبه
9	יבשר באן אללה קד גפר לה סיאתה	يبشر بأن الله قد غفر سيئات
10	וכדלך מן ראי כאנה קד ארתפע אלי	وكذلك من رأى كأنه قد ارتفع إلى
11	אל[סמ]א יבשר באן קד ארתפע נגמה	السماء يبشر بأن قد ارتفع نجمه
12	וינתקל ממא הו פיה אלי רפעה :	وينتقل مما هو فيه إلى رفعة :
13	... מן נטר אלי אחדי אלאנביא יבשר	... من نظر إلى إحدى الأنبياء يبشر
14	.....ד תאב אללה עליה ונבהה אלי	.....د تاب عليه ونبهه إلى

2 (1v)

1	טאעתה ס.. מן נטר אלי אלשמס ואלקמר	طاعته س.. من نظر إلى الشمس والقمر
2	משרקאן [יב]שר פאן סיאצל אלי ולאיה	مشرقان يبشر فإن سيصل إلى ولاية
3	ומרתבה וריאסה .: מן נטר אלי אלשמס	ومرتبة ورئاسة .: من نظر إلى الشمس
4	דכלת ביתה פאן סיוזאד כראמה מן	دخلت بيته فإن سيزداد كرامة من
5	אלנאס ויחסן עמלה בין ידי אללה עז וגל .:	الناس ويحسن عمله بين يدي الله عز وجل .:
6	מן נטר אלי אלשמס מנכספה מלך ימות	من نظر إلى الشمس منكسفة ملك يموت
7	ופתנה תכון פי תלך אלמדינה .: מן נטר	وفتنة تكون في ذلك المدينة .: من نظر
8	אלי אלשמס ואלקמר ואלכואכב מטלמה	إلى الشمس والقمر والكواكب مظلمة
9	עסאכר אלמלוך יהרבו ויעצו ויפתנו	عساكر الملوك يهربوا ويعصوا ويفتنوا
10	ויקתתלו ויקשרו אלעצא .: מן נטר	ويقتلوا ويقشروا العصاء .: من نظر
11	אלקמר מטלם מלך דון גירה ימות	القمر مظلم ملك دون غيره يموت
12	.: מן נטר אלגמאם מרתפע ....ק	.: من نظر الغمام مرتفع ....ق
13	מן אלשמס סילחק מלך אלבלד פלה	من الشمس سيلحق ملك البلاد فله
14	צעבה ויצאב במציבה כבירה	صعبة ويصاب بمصيبة كبيرة
15	.: מן נטר אלי אלכואכב צבי...	من نظر إلى الكواكب صبي...

Trasncripción de T-S 8Ka2.4:

1 (1r)

1	וכרוג לה ומסמוע גייד .: מן נטר כאנה	وخروج له ومسموع جيد .: من نظر كأنه
2	[יש]רב מן לבנה כצב וכיר ורזק יאתיה	يشرب من لبنه خصب وخير ورزق يأتية
3	וכל אלכיוול מחמודה פי אלמנאם גיר אלפרס	וכל الخيول محمودة في المنام غير الفرس
4	אלאחמר .: מן נטר כאנה ראכב עלי	الأحمر .: من نظر كأنه راكب على
5	בגל יסאפר אלי בלד בעיד וליס ינגח	بغل يسافر إلى بلد بعيد وليس ينجح

6	ולא יפלח ולא יגד כיר וילחקה תוהמה	ولا يفلح ولا يجد خير ويلحقه توهمه
7	7. מן נטר כאנה ראכב עלי חמאר	7. من نظر كأنه راكب على حمار
8	8 אביץ סילקא כיר מן וראתה מן קבל	8 أبيض سيلقى خير من وراثة من قبل
9	9 אמראתה 7. מן נטר כאנה ראכב	9 امرأته 7. من نظر كأنه راكب
10	10 עלי גמל סיקתל עדוה ואן אכל מן לחמה	10 على جمل سيقتل عدوه وإن أكل من لحمه
11	11 ליס הו מחמוד 7. מן נטר כאן אלגמל	11 ليس هو محمود 7. من نظر كأن الجمل
12	12 יחאטרה גם ילקא 7. מן נטר	12 يحاطره غم يلقى 7. من نظر
13	13 קטאר גמאל יעלם סיכתר אלמות 7.	13 قطار جمال يعلم سيكثر الموت 7.
14	14 מן נטר כאנה ראכב גניבה	14 من نظر كأنه راكب جنيبة
15	15 מן גנאיב אלכליפה יציר אלי רפעה	15 من جنائب الخليفة يصير إلى رفعة

2 (1v)

1	1 וסלטנה מתל יוסף עליה אלסלם ³⁴⁹ 7. מן נטר	1 وسلطنة مثل يوسف عليه السلام 7. من نظر
2	2 כאנה ראכב עלי תור אסוד כיר ונעמה	2 كأنه راكب على ثور أسود خير ونعمة
3	3 יציר עאגל 7. מן נטר כאנה קד רפסה	3 يصير عاجل 7. من نظر كأنه قد رفسه
4	4 אלתור יעלם אנה ילקא גם וכסראן 7.	4 الثور يعلم أنه يلقى غم وخسران 7.
5	5 מן נטר אלתור בתלת קרון או בארבעה	5 من نظر الثور بثلاث قرون أو بأربعة
6	6 כיר ושרף יכון ללעאלם עלי ידי רגל שריף	6 خير وشرف يكون للعالم على يدي رجل شريف
7	7 7. מן נטר כאנה יאכל מן אלעדרה יבשר	7 من نظر كأنه يأكل من العذرة يبشر
8	8 בגנא פאחש 7. מן נטר כאנה קד	8 بغنا فاحش 7. من نظر كأنه قد
9	9 רפע אליה כתאב יוקע פיה שהאדתה	9 رفع إليه كتاب يوقع فيه شهادته
10	10 ויכתמה בכאתמה יבשר באן יכתם	10 ويختمه بختامه يبشر بأن يختم
11	11 בכיר וסרור 7. מן נטר כאנה מחמל	11 بخير وسرور 7. من نظر كأنه محمل
12	12 חמל תקיל גם והם ילקא 7. מן נטר	12 حمل ثقيل غم وهم يلقى 7. من نظر
13	13 כאן יקאל לה מיל אלי אלחק ואתרך טריק	13 كأن يقال له مل إلى الحق وأترك طريق
14	14 אלבאטל יעלם אן לה כטאיה אן כתירה	14 الباطل يعلم أن له خطاية إن كثيرة
15	15 יסתעמל אלתובה פאן אללה ירחמה	15 يستعمل التوبة فإن الله يرحمه

CUL, T-S NS 322.91 y CUL, T-S NS 322.94

Descripción física:

³⁴⁹ *Scriptio defectiva* seguramente debido a un *lapsus calami*.

Número de folios:	1 + 2 (2 + 4 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	13-15	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño del folio:	130 × 84 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No

La unión de estos dos fragmentos, sugerida por sus catalogadores³⁵⁰, parece especialmente evidente al observar las características codicológicas. Sin embargo, T-S NS 322.94 muestra importantes variaciones en el *ductus*: el recto y el verso podrían haber sido escritos por una mano distinta, sobre todo en lo que afecta a la grafía del *alef*. De este modo, el T-S NS 322.91 muestra parecido con el recto de T-S NS 322.94, pero no con su verso³⁵¹. Aunque las diferencias sean notorias, podrían deberse meramente al empleo de un cálamo distinto, ya que el trazo es más fino y anguloso en el verso. Teniendo en cuenta estas consideraciones y con las debidas reservas, daremos por válida la unión y tomaremos el T-S NS 322.94 y los fragmentos con los que se identifica como portadores del mismo texto, de manera provisional, y sin que sepamos cuánta separación textual hay entre ambos fragmentos que sí vemos que no se continúan³⁵². Hay que tener en cuenta también que el estilo de redacción apoya la identificación por el empleo de la fórmula “*wa-man/in ra'à ... yalqà ...*” que vemos en el texto talmúdico de forma recurrente.

Ambos fragmentos están muy perjudicados; en T-S NS 322.91 por las manchas y en T-S NS 322.94 por agujeros y roturas. La tinta se ha desprendido en muchas de las letras. Todo ello dificulta su lectura.

En la esquina superior derecha del recto de T-S NS 322.91 se halla una letra *guimmel* con tres puntos arriba en forma piramidal, que por su ubicación podría corresponder a la numeración del cuaderno, de manera que se trataría del tercero, y, teniendo en cuenta que el tipo de cuaderno más habitual es los quinión (cinco bifolios), podríamos estar ante el folio número 21. Al igual que el British Library, Or.5565C.11, en el papel se

³⁵⁰ Shvitiel y Niessen, *Arabic and Judaeo-Arabic manuscripts in the Cambridge Genizah collections*, p. 521.

³⁵¹ Véase, *infra*, p. 471.

³⁵² Agradezco encarecidamente a Javier del Barco el amable asesoramiento con que me ha ayudado a profundizar en estas observaciones.

observan puntizones verticales, por lo tanto, como aquél, se trata muy probablemente de una cuartilla, hecha con el mismo tipo de papel³⁵³.

En T-S NS 322.91, 1:13, para rellenar el espacio a final de línea, utiliza el sistema de anticipar el comienzo de la siguiente línea con las letras que el espacio permite (en este caso una), repitiéndolas en la siguiente línea (1:13); método muy habitual, descrito por Beit-Arié³⁵⁴. Otro sistema común empleado para mantener la justificación del margen izquierdo es escribir las palabras que sobresaldrían al final de la línea en diagonal (T-S NS 322.91, 4:5,6). Para separar las visiones se hace uso del espaciado. En el margen derecho de T-S NS 322.94, 4, hay una palabra en el margen a la altura de la segunda línea, en la que se habría insertado de no haber sido descuidada por el escriba.

Transcripción de T-S NS 322.91:

1 (1r)

1	מן ראי כאנה וקד תנור	מן ראי כאנה וקד תנור
2	אן כאן גני אפתקר ואן כאן	אן כאן גני אפתקר ואן כאן
3	פקיר יסתגני מן ראי	פקיר יסתגני מן ראי
4	ידיה כאנהא מצפופא בשר	ידיה כאנהא מצפופא בשר
5	באן יגיה גאיב מן בלד בעיד	באן יגיה גאיב מן בלד בעיד
6	מן נטר כאן ידיה	מן נטר כאן ידיה
7	תנקטע אמא ולדה ימות או	תנקטע אמא ולדה ימות או
8	אכוה מן נטר כאנה	אכוה מן נטר כאנה
9	אכל שי מן .... יבשר באן	אכל שי מן .... יבשר באן
10	יא[ת]יה גנא פא.....א[ן] ראי	יא[ת]יה גנא פא.....א[ן] ראי
11	כאן קד רפע לה ....ב יקע	כאן קד רפע לה ....ב יקע
12	פיה שהאדתה .....ב	פיה שהאדתה .....ב
13	בכתאמה יבשר באן ס	בכתאמה יבשר באן ס
14	סיכתם לה בכיר וסרור מן	סיכתם לה בכיר וסרור מן

2 (1v)

1	ראי מחמול חמל תקיל גם	ראי מחמול חמל תקיל גם
---	-----------------------	-----------------------

³⁵³ Véase *supra*, p. 134.

³⁵⁴ Beit-Arié, M. (1981), *Hebrew Codicology: tentative typology of technical practices employed in Hebrew dated manuscripts*. Jerusalem, The Israel Academy of Sciences and Humanities, p. 88.

2	והם ילקא מן ראי כאן יקאל	והם ילקא מן ראי כאן יקאל
3	לה מיל אלי אלחק ואתרך טריק	לה מיל אלי אלחק ואתרך טריק
4	אלבאטל יעלם אן לה כטאיא	אלבאטל יעלם אן לה כטאיא
5	כתירה יסתעמל אל תובה	כתירה יסתעמל אל תובה
6	פאן אללה ירחמה מן	פאן אללה ירחמה מן
7	ראי כאנה פי חכם פהו יעתל	ראי כאנה פי חכם פהו יעתל
8	מן ראי כאנה יאכל	מן ראי כאנה יאכל
9	יד אנסאן יבשר באנה יגד	יד אנסאן יבשר באנה יגד
10	כנז מן ראי כאן ידה	כנז מן ראי כאן ידה
11	או אנפה מקטוע יעלם אן	או אנפה מקטוע יעלם אן
12	אגלה קד דנא מן ראי	אגלה קד דנא מן ראי
13	אסכופה ביתה מקלועה	אסכופה ביתה מקלועה
14	אכוה או מרתה ימותון	אכוה או מרתה ימותון
15	וכדלך אדא נטר אבואב	וכדלך אדא נטר אבואב

Transcripción de T-S NS 322.94:

1 (1r1z)

1	ימ[ו]ת אלא אן יכון עאגל ויעטי ..	ימות אלא אן יכון עאגל ויעטי ..
2	צדקה לל..סין ואן ראי אנה	צדקה לל..סין ואן ראי אנה
3	יריד ימשי ולא יקדר פיגיה ..	יריד ימשי ולא יקדר פיגיה ..
4	מן מוצע אכר ואן ראי אנה יפ..	מן מוצע אכר ואן ראי אנה יפ..
5	פהו עז פאן ראי א..ים ספרו	פהו עז פאן ראי א..ים ספרו
6	עז פאן ראי כאנה נ....תל	עז פאן ראי כאנה נ....תל
7	ואן ראי כאנה מאת פ....ק..	ואן ראי כאנה מאת פ....ק..
8	ומן ראי [כ]לב עדו יכרג עליה	ומן ראי [כ]לב עדו יכרג עליה
9	מן ראי חיה או עקרבא או	מן ראי חיה או עקרבא או
10	זנבור ומא שאכלהם אעדא אן	זנבור ומא שאכלהם אעדא אן
11	ראי בית כראב פ.... יכון	ראי בית כראב פ.... יכון
12	והדה ו' מנאמאת אדא	והדה ו' מנאמאת אדא
13	ראהא פאנה יתגוז מן ראי	ראהא פאנה יתגוז מן ראי
14	כאנה ראכב עלי פֿרס או קד אשרי	כאנה ראכב עלי פֿרס או קד אשרי

2 (1vD)

1	גאריה או קד געל תאג על	גאריה או קד געל תאג על
---	------------------------	------------------------

2	עלי ראסה .. באנה ימשי ב	עלי ראסה .. באנה ימשי ב
3	נעלין צרארה או קד עמל	נעלין צרארה או קד עמל
4	מצרבה או אשתרי מנארה	מצרבה או אשתרי מנארה
5	פאנה [יתז] וג ודהדה סת	פאנה [יתז] וג ודהדה סת
6	מנאמאט מן ראהא פאנה	מנאמאט מן ראהא פאנה
7	יטלק מרתה או תמות	יטלק מרתה או תמות
8	מן וקע מן פוק פרס או בליט	מן וקע מן פוק פרס או בליט
9	..תכרקת מצרבתה או	..תכרקת מצרבתה או
10	אנכסרת מנארתה או נעגה	אנכסרת מנארתה או נעגה
11	דהבת מן אלבית או אנתתר	דהבת מן אלבית או אנתתר
12	אלתאג או אנפסר או הו..	אלתאג או אנפסר או הו..
13	יהדם גרפה או	יהדם גרפה או .....

3 (1vIz)

1	מצת מן אלנסי מות ולם תרגע	מצת מן אלנסי מות ולם תרגע
2	והדה ז מנאמאט אן ראתהא	והדה ז מנאמאט אן ראתהא
3	תתזוג אן תשתרי עבד או בנת	תתזוג אן תשתרי עבד או בנת
4	בנת ³⁵⁵ בית או ו..ה.. גלה או ..	בנת ³⁵⁵ בית או ו..ה.. גלה או ..
5	עמאמה או ...פ..אל.....	עמאמה או ...פ..אל.....
6	או אשתרת : .... ו..... תרא	או אשתרת : .... ו..... תרא
7	אחתצנת אלשמ[ס] ...	אחתצנת אלשמ[ס] ...
8	פאלמלך יזוג[הא]	פאלמלך יזוג[הא] .....
9	סמך חי פירזק ³⁵⁶ כתיר יכון לה	סמך חי פירזק ³⁵⁶ כתיר יכון לה
10	ואן כאן אלסמך צגיר פיקע	ואן כאן אלסמך צגיר פיקע
11	לה כלאם מן מוצע · ואל[סמ]ך	לה כלאם מן מוצע · ואל[סמ]ך
12	אלממלח צגאר או כבאר פהו	אלממלח צגאר או כבאר פהו
13	... · מן ראי דנאניר	... · מן ראי דנאניר ....
14	.... וכדלך אלדראהם	.... וכדלך אלדראהם

4 (1rD)

³⁵⁵ Diptografia.

³⁵⁶ Possible lapsus calami: פרזק.

1	ואלדראהם אלגלה ילחקה ו.....	والدراهم الغلة يلحقه و.....
2	מאליה ³⁵⁷ מאל גיב. זאדה ס.....ה	طائلة مال جيب. زاده س.....ه
3	ואלאטול אל.....יר ס..	والأطول ال.....ير س..
4	ואלג'ימ. ס.....ה.....ואלזעגון	والجيم. م.....ه.....والزعجون
5	.....ואלדה. דולה	.....والده. دولة
6	כ.....אן רא'י אלד. לק במקברה	ك.....إن رأى الدلق بمقبرة
7	.....בה גם ז'.....ס ואן	.....به غم ز'.....م وإن
8	כאן פ'הן פ.....נפסה מן	كان فهن ف.....نفسه من
9	אלכטאיא פהו גם ואן ראי קד	الخطايا فهو غم وإن رأى قد
10	עמי פהו יפתקר ואן ראי ידה אל	عمى فهو يفتقر وإن رأى يده ال
11	[ימי]ן ליס לה פאכבד אולאדה	يمين ليس له فأكبر أولاده
12	ב.. ואן ראי קד צאר אכב[ר]	ب.. وإن رأى قد صار أكبر
13	.....עלי בית אלנא.....	.....على بيت الننا.....
14	ראי ליס לה ס.....ה פיגי.....	رأى ليس له س.....ه فيجي.....

CUL, T-S Misc.25.75

Descripción física:

Número de folios:	1 (2 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	20-22	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño del folio:	180 × 130 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	Sí

Se trata de un folio bastante perjudicado por manchas de humedad y roturas en los márgenes. La línea de escritura es poco regular, al igual que los márgenes izquierdos, pese a que recurre a la escritura en diagonal de las palabras a final de línea como método para mantener la justificación. La caligrafía es poco cuidada y redondeada. La grafía más característica es la de la *qof*, con un lóbulo marcadamente cerrado y triangular y *crochet* en la prolongación inferior. Para separar contenidos usa el espaciado, el *media punctis* y los dos puntos, como ocurre en la mayoría de fragmentos. El empleo de diacríticos es escaso, pero destaca el empleo de un signo supra linear, como si se tratase de un *holem* palestiniense (de valor /o/) aunque más extendido, en medio de la palabra *šadaqa*, que no parece tener otra función que la decorativa. Otra

³⁵⁷ Se ubica en el margen derecho en posición vertical a la altura de esta línea.

posibilidad es que se trate de vocalización masorética correspondiente a la palabra justo encima, pero su lectura no coincide y la ubicación resulta demasiado alejada.

Transcripción:

1 (1v)

1	פיכון לה .... רזק ואדא ראי סיף פיכון לה	1	פיכון לה .... רזק ואדא ראי סיף פיכון לה
2	דולה ואדא ראי כאנה ה...א. עצי....ל פינאלה	2	דולה ואדא ראי כאנה ה...א. עצי....ל פינאלה
3	מלך ודולה ואדא ראי פי מנאמה [ספינ]ה והו	3	מלך ודולה ואדא ראי פי מנאמה [ספינ]ה והו
4	גאלס פיהא ואלספינה קד א[נ]כסרת דלך	4	גאלס פיהא ואלספינה קד א[נ]כסרת דלך
	אלאנסאן		אלאנסאן
5	אן כאן קד צעד וגא פאנה קד תכלץ מן אלגם	5	אן כאן קד צעד וגא פאנה קד תכלץ מן אלגם
6	[א]דא ראי אנה לם יצעד מן אלספינה פיריד	6	[א]דא ראי אנה לם יצעד מן אלספינה פיריד
	ימות		ימות
7	אלא אן כאן יעטי ללצעפא צדקה ואדא ראי	7	אלא אן כאן יעטי ללצעפא צדקה ואדא ראי
8	כאנה הודא .....פ.... וליס הודא יקדר פאן	8	כאנה הודא .....פ.... וליס הודא יקדר פאן
9	יגיה מן מוצע גם ואדא ראי פי מנאמה א..	9	יגיה מן מוצע גם ואדא ראי פי מנאמה א..
10	פיכון לה דולה ורזק ואדא ראי כאנה נאים	10	פיכון לה דולה ורזק ואדא ראי כאנה נאים
	פיג[יה]		פיג[יה]
11	עלה . ואדא ראי כאנה קד מאת פילחקה גם יצא..	11	עלה . ואדא ראי כאנה קד מאת פילחקה גם יצא..
12	ומן ראי פי מנאמה כלבא פהו עדו יכרג עליה	12	ומן ראי פי מנאמה כלבא פהו עדו יכרג עליה
13	ואדא הו ראי חיה או עקרב או זנבור או מא	13	ואדא הו ראי חיה או עקרב או זנבור או מא
14	שאכל דלך פהם אעדא . ואדא ראי פי מנאמה	14	שאכל דלך פהם אעדא . ואדא ראי פי מנאמה
15	בית כראב פצעף יכון : והדה אלז	15	בית כראב פצעף יכון : והדה אלז
16	מנאמא	16	מנאמא
17	אדא ראי אנסאן פי מנאמה פאנה יתזוג אדא	17	אדא ראי אנסאן פי מנאמה פאנה יתזוג אדא
18	ראי כאנה ראכב עלי פרס ואדא ראי כאנה קד	18	ראי כאנה ראכב עלי פרס ואדא ראי כאנה קד
19	אשתרי גאריה ואדא ראי כאן קד געל פי ראסה	19	אשתרי גאריה ואדא ראי כאן קד געל פי ראסה
20	תאג ואדא ראי כאנה הודא ימשי פי נעליץ	20	תאג ואדא ראי כאנה הודא ימשי פי נעליץ

2 (1r)

1	ואדא ראי כאנה ..... דלך מ...תה ואדא ראי	1	ואדא ראי כאנה ..... דלך מ...תה ואדא ראי
2	כאנה קד צ...ר.....ה	2	כאנה קד צ...ר.....ה
3	והדה אלז מנאמא איצא אדא ראהא אלאנסאן	3	והדה אלז מנאמא איצא אדא ראהא אלאנסאן

- 4 פי מנאמה פאָנה וטלק מרתה או אמא תמות
 5 מרתה אדא ראי כאנה קד וקע מן עלי אלפרס
 אדא
 6 ראי כאן קד תכרקת מצרבתה ובלית ואדא ראי
 7 כאן אלמנארה קד אנכסרת ואדא ראי נעגה קד
 דהבת
 8 [מן] אלבית ואדא כאן אלתאג קד אנכסר או
 מן הבית או إذا كان التاج قد انكسر أو انثر
 9 [אדא] ראי כאנה הודא יהדם גרפה ואדא ראי
 אלמרה
 10 ..דהבת מע אלמות ולם תרגע .
 11 והדה אלז מנאמאת הי אלתי אדא
 12 [רא]תהא אלמרה פי מנאמהא פהי תתזוג . אדא
 ראת
 13 [כאנהא] קד אשתרת עבד אדא ראת פי מנאמהא
 כאן
 14 קד בנת³⁵⁸ בית אדא ראת כאנהא אשתרת
 עמאמה
 15 אדא ראת כאנהא געלת פוק ראסהא תאג מן
 דהב
 16 ואדא ראת כאנהא קד אשתרת דמלג אדא ראת
 17 כאנהא קד אחתצנת אלשמס פיהחתצנהא פיכון
 18 אלמלך יתזוגהא וכל מן ראי פי מנאמה סמך ..
 19 פיכון לה רזק כתיר ואדא ראי סמך צגאר
 20 מיית פיקע לה כלאם מן מוצע ואדא הו ראי
 21 [סמך] צגאר ממלח או כבאר פיכון לה רזק חסן
 22 ואדא ראי פי
- 4 פי מנאמה פאָנה יטלק מרתה או אדא תמות
 5 מרתה אדא ראי כאנה קד וקע מן עלי אלפרס
 אדא
 6 ראי כאן קד תכרקת מצרבתה ובלית ואדא ראי
 7 כאן אלמנארה קד אנכסרת ואדא ראי נעגה קד
 דהבת
 8 [מן] אלבית ואדא כאן אלתאג קד אנכסר או
 מן הבית או إذا كان التاج قد انكسر أو انثر
 9 [אדא] ראי כאנה הודא יהדם גרפה ואדא ראי
 אלמרה
 10 ..דהבת מע אלמות ולם תרגע .
 11 והדה אלז מנאמאת הי אלתי אדא
 12 [רא]תהא אלמרה פי מנאמהא פהי תתזוג . אדא
 ראת
 13 [כאנהא] קד אשתרת עבד אדא ראת פי מנאמהא
 כאן
 14 קד בנת³⁵⁸ בית אדא ראת כאנהא אשתרת
 עמאמה
 15 אדא ראת כאנהא געלת פוק ראסהא תאג מן
 דהב
 16 ואדא ראת כאנהא קד אשתרת דמלג אדא ראת
 17 כאנהא קד אחתצנת אלשמס פיהחתצנהא פיכון
 18 אלמלך יתזוגהא וכל מן ראי פי מנאמה סמך ..
 19 פיכון לה רזק כתיר ואדא ראי סמך צגאר
 20 מיית פיקע לה כלאם מן מוצע ואדא הו ראי
 21 [סמך] צגאר ממלח או כבאר פיכון לה רזק חסן
 22 ואדא ראי פי

CUL, T-S 10 ka1.2, ff. 3 y 4

³⁵⁸ La šadda que aquí indicamos no se aprecia con total claridad en el manuscrito, por lo que dudamos a la hora de transcribirla al tratarse de una conjugación que no la llevaría.

Este manuscrito se une con el JTS ENA 2691.1-2. Sin embargo, el estudio de los contenidos sugiere que podrían tratarse de obras distintas. De hecho, ya entre los folios que conforman el fragmento que nos ocupa parece haber dos textos distintos. Mientras que los folios 3 y 4 se identifican con el manual de influencia talmúdica, los folios 1 y 2, así como los del JTS, se identifican con otra composición, una de las versiones del *Ta'bīr al-ru'yā* atribuido a al-Kirmānī³⁵⁹. Ello podría explicarse por el hecho de que estemos ante folios de un compendio de al menos dos manuales de interpretación o ante dos manuales copiados por la misma mano usando los mismos criterios de presentación. Pero dado que la confirmación de esta posibilidad requerirá de un estudio más exhaustivo de ambas composiciones, incluyendo manuscritos árabes de la segunda, se van a considerar como obras separadas como hipótesis de trabajo. También de forma provisional, se estimaran los ff. 3 y 4 como partes integrantes del mismo manual por la similitud de contenidos, pese a que no sean folios correlativos.

Descripción física:

Número de folios:	4 (8 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	18	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño del folio:	240 × 190 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No

El papel muestra la marca de puntizones horizontales, ello y el tamaño algo superior del folio, indican que probablemente se trate de medio pliego. Los folios, además de presentar manchas de humedad y agujeros, se ven afectados por restos de tinta del texto de los folios con los que han estado pegados, y como utilizan la página de la misma manera, los textos se superponen, dificultando la lectura. Cuenta con márgenes amplios y bien justificados, a base de alargar letras y estrechar palabras o ponerlas en diagonal. Para la separación de las visiones recurre a los dos puntos, seguidos de espacio. Para indicar la omisión de una palabra que viene recogida en el margen (7:5), se sirve de un signo compuesto por un pequeño círculo que termina con una barra que se prolonga hacia la izquierda paralela a la línea.

La escritura es diáfana, con prolongaciones superiores ligeramente inclinadas hacia la izquierda e inferiores marcadamente oblicuas hacia la derecha. Entre las

---

³⁵⁹ Véase *infra*, p. 346 y ss.

particularidades de esta grafía destacan la *samej* con *crochet*, la ligatura del artículo, del mismo tipo que la de T-S AS 173.100, y la prolongación de la *qof*, muy sinuoso (de cuello de cisne), letra que presenta dos realizaciones, una de un solo trazo y abierta y otra de dos, con óvulo cerrado.

Transcripción:

5 (3r)

1	ויצרף ענה אלמכרוה: ומן ראי כאנה	1	ויصرفه عنه المكروه: ومن رأى كأنه
2	קאים מחאדיהא ינאצבה עדווה:	2	قائم محاذيها يناصر عدوه:
3	מן ראי חיה מיתה יבשר באן עדוה סימות:	3	من رأى حية ميتة يبشر بأن عدوه سيמות:
4	מן ראי כאנה ראכב עלי רקבה	4	من رأى كأنه راكب على رقبة
5	אנסאן יבשר אנה ירכב עלי רקבה עדווה	5	إنسان يبشر أنه يركب على رقبة عدوه
6	ויסתעבדה: מן ראי אנה קד קתל קתיל	6	ويستعبده: من رأى أنه قد قتل قتيل
7	יבשר באן יאתיה פרז סריע: מן ראי	7	يبشر بأن يأتيه فرج سريع: من رأى
8	מיית יעלם אנה מחמוד ואן אכד אלמיית	8	ميت يعلم أنه محمود وإن أخذ الميت
9	שי מנה ליס הו מחמוד והו פקר:	9	شيء منه ليس هو محمود وهو فקר:
10	מן ראי נפסה עריאן פי ארץ ישראל	10	من رأى نفسه عريان في أرض إسرائيل
11	פהו עריאן מן אלחס[נ]א[ת] [ו]פי גירהא פהו	11	فهو عريان من الحسنة وفي غيرها فهو
12	עריאן אלאתאם: מ[ן] ראי כאנה ימשי	12	عريان الأثام: من رأى كأنه يمشي
13	מע מיית יסאפר אלי [ב]ל[ד] [ב]עיד[ד] מן ראי[י]	13	مع ميت يسافر إلى بلد بعيد من رأى
14	כאנה קד אכד מן מרה מיסרה שי ליס הוא	14	كأنه قد أخذ من امرأة ميسرة شيء ليس هو
15	מחמוד: מן ריא כאנה יקבץ מן מיית	15	محمود: من رأى كأنه يقبض من ميت
16	שי יבשר אנה מוקא ומעאפא: מן ראי	16	شيء يبشر أنه موقا ومعافا: من رأى
17	כ[א]ן קד סקט כדה יעלם אנה יעתל או אנסאן	17	كأن قد سقط كده يعلم أنه يعتل أو إنسان
18	[מ]ן א[ה]לה או יצאב במציבה: מן ראי	18	من أهله أو يصاب بمصيبة: من رأى

6 (3v)

1	אסנאנה תתסאקט אמא ימות הו או מן	1	أسنانه تتساقط إما يموت هو أو من
2	אהל ביתה אחד: מן ראי שעה קד טאל הו	2	أهل بيته أحد: من رأى شعره قد طال هو غم:
3	ושער בדנה ולחיתה הו הם: מן ראי כאנה	3	وشعر بدنه ولحيته هو هم: من رأى كأنه
4	פי תנור אן כאן גני יפתקר ואן כאן פקיר	4	في تنور إن كان غني يفتقر وإن كان فقير
5	יסתגני: מן ראי כאן ידיה מצפופה יבשר	5	يستغني: من رأى كأن يديه مصفوفة يبشر
6	בגאייב יגיה מן בלד בעיד: מן ראי כאן	6	بغائب يجيئه من بلد بعيد: من رأى كأن

7	ידה אנקטעת אמא ולדה ימות או אכזה:	ידה انقطعت إما ولده يموت أو أخوه:
8	מן ראי כאנה רפע אליה כתאב יוקע	מן رأى كأنه رفع إليه كتاب يوقع
9	פיה שהאדתה ויכתמה בכתאמה יבשר	فيه شهادته ويختمه بختامه يبشر
10	באן סיכתם לה בכיר: מן ראי כאנה	بأن سيختم له بخير: من رأى كأنه
11	מחמל חמל תקיל גם [וה]ם ילקא: מן ראי	كان محمل حمل ثقيل غم وهم يلقي: من رأى
12	כאן יקאל לה מיל ³⁶⁰ אלי אלחק ואתרך טריק אלבאטל	كأن يقال له مل إلى الحق واترك طريق الباطل
13	יעלם לה כטאיא כתירה פסבילה אן	يعلم له خطايا كثيرة فسبيله أن
14	יסתעמל אלתובה פאן אללה ירחמה:	يستعمل التوبة فإن الله يرحمه:
15	מן ראי כאנה פי חבס יעתל: מן ראי כאנה	من رأى كأنه في حبس يعتل: من رأى كأنه
16	יאכל יד אנסאן יבשר בכנז יציב: מן	يأكل يد إنسان يبشر بكنز يصيب: من
17	ראי כאן ידה או אנפה מקטוע יעלם אן	رأى كأن يده أو أنفه مقطوع يعلم أن
18	קד דנא אגלה: מן ראי סכופת ביתה	قد دنا أجله: من رأى أسكوفة بيته
7 (4r) ³⁶¹		
1	ואלכיר: ומע צבי תציבה מציבה	والخير: ومع صبي تصيبه مصيبة
2	ומע אכתה יורזק עלם ופהם: ומע	ومع أخته يرزق علم وفهم: ومع
3	בנתה ינאלה שדה: ואן ראת מרה	بنته ينال شدة: وإن رأت مرأة
4	כאן רגל ירצעהא פהו יתזוגהא:	كأن رجل يرضعها فهو يتزوجها:
5	ומן ראי כאנה יאכל [לחם] תור ³⁶² יסתגני:	ومن رأى كأنه يأكل لحم ثور يستغني:
6	ומן ראי פרס אן כאן אביץ פהו אכיר ³⁶³	ومن رأى فرس إن كان أبيض فهو أخير
7	מן אלאחמר אדא ארכבה: ומן נטר	من الأحمر إذا أركبه: ومن نظر
8	חמאר יבשר ³⁶⁴ בפרג: ומן ראי פיל ירא	حمار يبشر بفرج: ومن رأى فيل يرى
9	עגאיב: ומן ראי דין יבשר בולד:	عجائب: ومن رأى دينك يبشر بولد
10	מן ראי דגאגה פב[נת]: ומן ראי חיה	من رأى دجاجة فبنت: ومن رأى حية
11	פרזק יאתיה: פאן לסעתה ³⁶⁵ יצעף	فرزق يأتية: فإن لساعته يضعف

³⁶⁰ *Scriptio plena*.

³⁶¹ Página no consecutiva.

³⁶² Encima de la palabra תור hay un pequeño signo compuesto por un círculo y una raya cuya función es indicar la omisión de la palabra que se sitúa en el margen: לחם.

³⁶³ Al final de la línea, en la parte superior, hay un punto que no parece tener función alguna.

³⁶⁴ La letra װ presenta un punto encima de su comienzo que difícilmente sea un diacrítico puesto que no lo lleva en otros casos, como tampoco en las repetidas ocasiones en que aparece esta misma palabra.

- 12 רזקה: ואן ק[ת]להא דהב דלך אלרזק: רזקה: وإن قتلها ذهب ذلك الرزق:
 13 מן ראי טאיר וכאצה עצפור מן ראי طائر وخاصة عصفور
 14 יוסתר³⁶⁶ מן כל מחנה: מן ראי כלב ירי יُسْتَر من كل محنة: من رأى كلب يرى
 15 פרג: ויקאל אן כאן לה כצם תבטל חגתה: فرج: ويقال إن كان له خصم يبطل حجته:
 16 ומן ראי כאנה ידכל אלי מדינה סיצל ومن رأى كأنه يدخل مدينة سيصل
 17 אלי מראדה: ומחבוס יחפט מן מציבה: إلى مراده: ومحبوس يحفظ من مصيبة:
 18 פאן הו קויד זאד חפט עלי חפט: فإن هو قُيد زاد حفظ على حفظ:

8 (4v)

- 1 ומן כרג מנה דם יג[פר] לה רבה ומן خرج منه دم يغفر له ربه
 2 דנבה לאן ספך אلدמא אלקראבין וכאנת דنبه لأن سفك الدماء القرايين وكانت
 3 מגפרה: ומן ראי כאנה חלק שעה מגفرة: ومن رأى كأنه حلق شعره
 4 אסם טייב יכרג³⁶⁷ לה: ואנמא יכרה פי اسم طيب يخرج له: وإنما يكره في الحمام:
 אלחמאם:
 5 ומן ראי כאנה יקרא קרית שמע ומן رأى كأنه يقرأ كريت سمع
 6 פי מנאמה יקאל אנה מן אלצאלחין: في منامه يقال إنه من الصالحين:
 7 ומן לבס תפלין פי מנאמה היבה וקדר ومن لبس تفلين في منامه هيبه وقدر
 8 יכון לה: כמא קאלו וראו כל עמי הארץ يكون له: كما قالوا وראو كل عמי الارض
 9 כי שם י"י נקרא עליך וג' וקאלו כל אנואע כי شمس ي"ي نكرا عليك و' وقالوا كل أنواع
 10 אלבקול ולא אללפת [וכ]ל אלחיואן ולא אלקרד: البقول ولا اللفة وكل الحيوان ولا القرد:
 11 כל אלטאיר ולא אלשרקרק: כל אלצבאגאת כל الطائر ولا الشرقرق: كل الصباغات
 12 ולא צבג אלאסמאעון: [ו]מן ראי אנה ولا صبغ الإسماعون: ومن رأى أنه
 13 צעד אלי גהא אלסמואת פהו עלו ורפעה: صعد إلى جهة السموات فهو علو ورفعته:
 14 מן נטר ערש אלרב פאן כאן מהמומא من نטר عرش الرب فإن كان مهموما
 15 נגא מן המה: מן ראי אנה קד דכל אלגנה نجا من همه: من رأى أنه قد دخل الجنة
 16 פהו ידכלהא אן שא אללה וגיר דלך فهو يدخلها إن شاء الله وغير ذلك
 17 בשארה תאתיה למא פעל כיר או למא بشارة تأتيه لما فعل خير أو لما
 18 קדס: פאן אצאב מן תמרהא قدس: فإن أصاب من ثمرها

³⁶⁵ *Scriptio defectiva.*

³⁶⁶ *Scriptio plena.*

³⁶⁷ Debajo de esta palabra aparece tachada otra: יגפר.

- b. Análisis de los contenidos y edición sinóptica de los fragmentos del *Tafsīr al-Manāmāt* de influencia talmúdica.

Contenidos:

En la primera sección, después del encabezado en el que se da el título de *Tafsīr al-Manāmāt*, sigue una breve introducción con recomendaciones sobre cómo actuar en caso de tener un sueño o visión ominosos (*ḥulm* o *ru'yā*). En ella se muestran concepciones que ya aparecen en el Talmud, principalmente en el “Libro de sueños”, pero también en la Biblia y en la tradición islámica:

- “Y no lo expliques (el sueño) más que a alguien versado en la ciencia y a un enemigo no se lo expliques ...” (ולא תפסרה אלא עלי מן הו פאצל פי אלעלם ועלי עדוך לא תפסרה) (...). Aunque esta consideración va ligada al peso de la interpretación en el devenir, que veremos a continuación, cuestión tratada numerosas veces en el Talmud, es en la tradición islámica donde esta recomendación se encuentra de manera explícita. La compilación de al-Tirmīdī (libro 34, dicho 2449) recoge un dicho del profeta a partir de 'Abū Hurayra en el que esta cuestión se expresa de manera muy parecida a la que encontramos en el manual: “el sueño no se cuenta más que a un sabio o a un consejero” (لا تُقَصُّ الرُّؤْيَا إِلَّا عَلَى عَالِمٍ أَوْ نَاصِحٍ). También, en la versión coránica de la historia del profeta José vemos que él no acude a sus hermanos para contarles su sueño, como ocurre en la versión bíblica, sino a su padre, el cual le recomienda no compartir el sueño con sus hermanos, sabiendo la inquina que hacia él sentían. Pero no deja de ser llamativo que se encomiende al soñante acudir a un especialista de la interpretación en una obra cuya finalidad es acercar por sí misma los significados de los sueños al interesado o interesada (hay una porción de interpretaciones dirigidas a las mujeres), como demuestra el empleo de la segunda persona en esta introducción.

- “... porque tal vez salga el sueño en la medida de su interpretación” (לאן רב מא ...). Esta explicación de la recomendación anterior encuentra un claro paralelo en el Talmud con la expresión, presente varias veces, “todos los sueños van detrás de la boca”, es decir: la interpretación de un sueño puede provocar por sí misma su realización (*Braḥot* 55b)³⁶⁸. Pero también encontramos un dicho del profeta del islam con un sentido muy parecido: “el sueño de un musulmán es una

---

³⁶⁸ Véase *supra*, p. 68.

cuarentaiseisava parte de la revelación y está en la pata de un pájaro mientras no se cuenta, y cuando se cuenta, se cae” (رُؤْيَا الْمُؤْمِنِ جُزْءٌ مِنْ أَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ الدُّبُورَةِ وَهِيَ عَلَى رِجْلِ) ³⁶⁹. *فَلْيَأْكُلْ مَا لَمْ يَتَحَدَّثْ بِهَا فَإِذَا تَحَدَّثَ بِهَا سَقَطَتْ*.

- “Si tienes un sueño que te estremece, ayuna ese día, da limosna en la medida que puedas, y si has errado, busca el arrepentimiento y recibe a tu Señor, y será la hora en que el cohen de la bendición y tu palabras queden exentas (de consecuencias)” (אִתּוֹ רֵאִיתָ חֶלֶם וּפְזַעַת מִנּוּהָ פְצוּם דְּלֶךְ אֱלִיּוֹם וְצִדִּיק ³⁷⁰ מֵאָמְכָנְךָ וְאֲנוּי פִּיהָ תוֹבָה וְסִתְקַבֵּל רַבֵּךְ וַיְכוּן וְקָתָן אֵין יְקוּל רֵאִיתָ חֶלֶם וּפְזַעַת מִנּוּהָ פְצוּם דְּלֶךְ אֱלִיּוֹם וְצִדִּיק ³⁷¹, y que en el Talmud se da a conocer como *ta’anit ḥalom*. En cuanto a la bendición pronunciada por el sacerdote, aunque en “Libro de sueños” del Talmud no se refiere a este método, se recomienda que si alguien se ve afectado por un sueño lo cuente ante tres personas, las cuales le deberán de responder repitiendo cierto número de veces una selección de jaculatorias tan sumamente positivas que provocarán que los presentes se pongan a bailar (*Brajot* 55b).

Entre los tres fragmentos que incluyen esta parte introductoria, hay diferencias poco sustanciales a excepción del hecho que T-S NS 322.18 no hace referencia al cohen y tampoco se abre con la *basmla* ³⁷².

Otra diferencia de este fragmento con los otros dos que llevan la introducción es que en estos se pasa directamente a la siguiente sección, mientras que en T-S NS 322.18 se ofrece un índice de contenidos. Este índice, que no tenemos completo, está recogido en un cuarto manuscrito, el T-S AS 173.100, un fragmento que no es más que

³⁶⁹ De la primera parte de este dicho hay muchas versiones (véase *supra*, p. 70). El conjunto tal y como se ha expuesto aquí puede verse entre otros en al-Tirmīdī (libro 34, dicho 2448).

³⁷⁰ Aunque en los diccionarios consultados esta acepción de la raíz *ṣdq* solo se encuentra en la quinta forma (eso sí, con la misma preposición), opino que el contexto de la frase obliga a esta lectura.

³⁷¹ Cf. *supra*, p. 58.

³⁷² Sobre el empleo de esta fórmula de bendición y sus distintas versiones en cartas escritas por judíos véase Cohen, M. (2007), “On the interplay of Arabic and Hebrew in the Cairo Geniza letters”, en *Studies in Arabic and Hebrew Letters in Honor of Raymond P. Scheindlin* J. P. Decter and M. Rand. Piscataway (NJ), Georgias Press, p. 22 y ss.

la esquina rota de un folio. El índice parece coincidir con los contenidos de este *Tafsīr*, al menos de la parte que tenemos atestiguada, pero la ausencia de enunciados de capítulos y la falta de cohesión temática evidente en algunos párrafos y en algunos de los títulos del índice, conducen a pensar que el índice no habría formado parte de la obra inicialmente. Otra posibilidad es que de hecho estos dos fragmentos representen un texto diferente al del resto, tal vez un tratado árabe no judío y más extenso, que habría sido la base de una versión que aquí encontraríamos abreviada y judaizada. Ello explicaría la ausencia de la mención al cohen y la presencia de un índice en un texto que no muestra una división temática clara.

Otro posible añadido es la siguiente sección, de la que no hay constancia en el índice, ni rastro en T-S AS 173.100³⁷³. En uno de los fragmentos, esta unidad cuenta con un encabezado: “Conocimiento de los días de la visión, que puede que sean veraces o falaces” (§3). Se trata de una lista de los días del mes y una estimación temporal del cumplimiento del presagio de un sueño según qué día acontece y también su veracidad. Cuando se consideran veraces, que es lo habitual, se indica el número de días que el presagio tarda en consumarse. En cambio, para el día 1 se recomienda no pedir una interpretación. Los días 12, 20 y 21 quedan en suspense, pues dice que “según se vea”. De los días 22, 29 y 30 solo sabemos que son válidos, mientras que el 24 se considera mentiroso, sospecho que debido a que para este numeral se emplea “כד”, primeras letras de la palabra *kaḏab* (mentira). En efecto, para la numeración de los días se recurre al sistema alfanumérico, señalando las letras que componen el numeral con un punto en la parte superior. Tanto en T-S AS 161.99 como MS Heb.f.56/30, se tiene en cuenta la tradición de no escribir el número 15 como יה, sino טו, por coincidir con las primeras letras del nombre de Dios, pero no así el 16, que se suele escribir טז y por contra aquí se ha optado por יז, pese a que supone una abreviatura del nombre divino. En algunos casos se invierte el orden de los numerales. El salto en T-S AS 161.99 y MS Heb.f.56/30 del día 25 al 29, se podría explicar por un error de transmisión del texto producto de la confusión de כה (25) y כח (28), por lo tanto dentro de una tradición textual en alfabeto hebreo. Una tabla de este estilo, ubicada también en las páginas introductorias previas al listado de visiones, viene recogida en el tratado de

---

³⁷³ Claro que desconociendo las dimensiones del folio del que se desprendió este fragmento, no se puede aseverar que no la contuviese.

Almolí³⁷⁴, y en la versión tunecina JA del *Pitrón Ḥalomot* atribuido a Hai Gaón³⁷⁵, y, pese a compartir los tres el plantemamiento y el formato, no coinciden en los términos.

El listado de visiones y significados empieza en §38 con la frase: “Dijeron los sabios, si bien Dios es el que más sabe/si bien la ciencia es de Dios”. El desarrollo temático es de descenso desde las instancias superiores: Dios, el cielo, el sol, la luna, las nubes, los astros, la lluvia, el viento, las montañas, los reyes... A esta altura (§55), la secuencia textual queda cortada; aunque, a juzgar por la tabla de contenidos, diríase que el salto no pasa por alto una porción muy considerable de texto. La nueva secuencia discurre sin interrupciones hasta §98. En esta se desarrolla en primer lugar la interacción del soñante con distintos tipos de animales, empezando por los de montura y terminando por la serpiente. Seguidamente, se trata la interacción con otros seres humanos, empezando por los muertos, para centrarse después en el propio individuo, su cuerpo y acciones en las que se puede ver involucrado. En esta sección, reconocemos contenidos presentes en el Talmud:

- §58: “Todos los animales son favorables excepto el caballo rojo” (וכל אלכיוול (מחמודה פי אלמנאם גיר אלפרס אלאחר).

Brajot, 56b: “Soñar con un caballo blanco, al paso o al galope, es un buen presagio; zaino, al paso, es bueno presagio, al galope, mal presagio”³⁷⁶ (הרואה סוס לבן בחלום בין (בנחת בין ברדוף יפה לו אדום בנחת יפה ברדוף קשה

- §69: “Quien vea [en sueños] que come su carne [la del toro] dispondrá de una riqueza enorme” (מן נטר כאנה יאכל מן לחמה יתיסר יסאר עטים).

Brajot, 56b: “El que come de su carne [la del toro] se enriquece” (האוכל מבשרו מתעשר).

- §77-78: “Quien vea a un muerto sabrá que es beneficioso. Quien vea que el muerto coge algo suyo no es algo beneficioso, sino pobreza” (מן נטר אלי מיית יעלם אנה (מחמוד מן אכד אלמית שי מנה ליס הו מחמוד והו פקר

³⁷⁴ Lo hace sin citar la fuente, pero lo pone en relación con un apunte de R. Levi en Génesis Rabba referente al momento en que José explicó el sueño a su padre. Según este comentario, Jacob registró por escrito del momento, día y sitio en que el sueño de su hijo tuvo lugar. En Almolí, *Dream interpretation from classical Jewish sources*, pp. 30-31.

³⁷⁵ Farhi, Y. S. (1908), *Kitāb Tafsīr al-Manamōt*. E. Farhī, Túnez, Maṭba‘ al-Nasr, p. 3.

³⁷⁶ Tr. A. Weiss, *El Talmud de Babilonia: Tratado Berajot*, p. 302.

Brajot, 57b: “Un muerto en la casa es paz en la casa, si bebe y come en la casa es buena señal para la casa, que coge algo de la casa, señal nefasta para la casa” (מת בבית שלום) (בבית אכל ושתה בבית סימן יפה לבית נטל כלים מן הבית סימן רע לבית).

- §97 “Quien vea los dinteles de su casa arrancados, su hermano o su mujer morirán” (מן ראי אסכופה ביתה מקלועה אכזה או מרתה ימותון). Y §84: “Quien vea que los dientes se le caen o se le disgregan, o bien muere él o bien alguien de su casa” (מן נטר) (אסנאנה תתסאקט או תתנאתר אמא ימות הו או מן אהל ביתה)

Brajot, 56a: “Finalmente fue Raba a verlo solo, y le dijo: Soñé que se caía la puerta exterior. –Tu esposa morirá –respondió. –Soñé –le dijo– que se me caían los dientes, atrás y adelante. –Tus hijos y tus hijas morirán –respondió.”³⁷⁷ (רבא לחודיה לגביה אמר ליה) (חזאי דשא ברייתא דנפל אמר ליה אשתך שכבא אמר ליה חזאי ככי ושני דנתור א"ל בנך ובנתך שכבן)

Sin embargo, la mayoría de las interpretaciones son ajenas al Talmud o presentan divergencias que llegan a contradecirlo:

- §79: “Quien se vea a sí mismo desnudo en la tierra de Israel, estará desnudo de virtudes y fuera de ella (de la tierra de Israel), [desnudo] de pecados” (מן ראי נפסה עריאן) (פי ארץ ישראל פהו עריאן מן אלחסנאת ופי גיראה פהו מן אלאתאם).

Brajot, 57a: “El que sueña que está desnudo, si es en Babilonia, es que está desprovisto de pecados; si es en el país de Israel, es que está desprovisto de buenas intenciones”³⁷⁸ (העומד ערום בחלום בבבל עומד בלא חטא בא"י ערום בלא מצות הנתפש).

- §67: “Quien vea que ha sido coceado por un toro, sabrá que sufrirá aflicción y pérdida” (מן נטר כאנה קד רפסה תור יעלם אנה ילקא גם וכסראן).

Brajot, 56b: “el que [sueña que] es pateado hará un largo viaje”³⁷⁹ (בעטו דרך רחוקה).

- §71: “Quien vea que mata una serpiente sabrá por ello que acabará con su enemigo” (מן נטר קתל חיה יעלם מנה יתכלץ מן אעדאה).

Brajot, 57a: “Recitó un tanaíta delante del rabí Sheshet: El que vea en sueños una serpiente, tendrá la subsistencia asegurada; si lo muerde, se le duplican las subsistencias; si la mata, pierde la subsistencia”³⁸⁰ (תני תנא קמיה דרב ששת הרואה נחש בחלום) (פרנסתו מזומנת לו נשכו נכפלה לו הרגו אבדה פרנסתו).

³⁷⁷ Tr. A. Weiss, *El Talmud de Babilonia: Tratado Berajot*, p. 297.

³⁷⁸ Tr. A. Weiss, *El Talmud de Babilonia: Tratado Berajot*, p. 304.

³⁷⁹ *Ibidem*.

³⁸⁰ Tr. A. Weiss, *El Talmud de Babilonia: Tratado Berajot*, p. 303.

Muchas de las interpretaciones, sin embargo, se pueden encontrar en otros manuales árabes, formuladas de una manera muy parecida; algo que requiere de un estudio comparativo exhaustivo de la producción en su conjunto.

Una tercera fuente de referencias es la Biblia, como se observa en la siguiente interpretación:

- §65: “Quien vea que monta una de las monturas anejas a la del califa, obtiene aumento de posición como José, la paz sea con él”. (מן נטר כאנה ראכב עלי גניבה מן גנאיב). (אלכליפה יציר אלי רפעה וסלטנה מתל יוסף עלם). Se trata de una referencia a Génesis 41:43: “E hízolo [el Faraón a José] subir en su segundo carro”, trad. Reyna-Valera). Valga decir que en la azora de Yūsuf, que reporta los acontecimientos de la vida de este profeta, no se hace mención a este detalle.

Para este manual, también es posible que se haya empleado una fuente aramea, lo cual permitiría ofrecer una lectura alternativa a la canibalística que tenemos en la siguiente interpretación:

- §74: “Quien vea que [tiene una serpiente] en su mano, le será bienaventurado que comerá de la carne de una persona que asesinará” (מן נטר כאן פי ידה יבשר באנה יאכל). (מן לחם אנסאן יגתאלה).

Aunque a priori pienso que la lectura presenta pocas dudas y que puede entenderse “tal cual”, cabe precisar que “comer la carne de alguien” tiene el sentido figurado de “calumniar a alguien” en arameo³⁸¹. De tratarse de una traducción del arameo, es posible que el traductor árabe desconociese su sentido figurado y adaptase la frase al sentido estricto. También podría ser que, por contra, el editor del T-S 10 ka1.2 hubiese preferido eliminar esta frase del texto, lo que explicaría su ausencia, cuando, por lo demás, ambos fragmentos discurren sin diferencias sustanciales. Si bien hay varios ejemplos de visiones de ingesta de carne humana o de otras partes del cuerpo (cf. §95), así como visiones de acciones imposibles, este es el único caso donde una acción de este tipo aparece como significado de una visión, es decir, como un escenario posible.

Anteriormente, al tratar los numerales de la tabla de contenidos, se ha señalado un error que indicaría el empleo de una fuente en alfabeto hebreo. En la lista de visiones podemos señalar dos casos más:

³⁸¹ Agradezco muchísimo a Andrés Piquer el haberme aportado tan interesante observación.

- §94: al comparar el texto de T-S NS 322.91: מן ראי כאנה פי חכמ פהו יעתל (“Quien vea que está en un juicio, se quedará inactivo”) con T-S 10 ka1.2: מן ראי כאנה פי חכס יעתל (“Quien vea que está en una cárcel, se quedará inactivo”), debido a la habitual confusión de las letras כ/ב y ס/ם, que en cambio en las grafías de estos fragmentos no ocurre, por lo que la que no me parece que la confusión sea atribuible a la lectura realizada aquí. Entre estas dos opciones, la segunda sería más coherente por el significado y teniendo en cuenta la tabla de contenidos en T-S NS 322.18, 1v, que en la l. 5 menciona *al-ḥabs* (la cárcel).

- §41 diferencia entre MS Heb.f.56/30: ונבהה אלי טאעתה (“lo llamaría a su hora”) y Mosseri, VI.2.2: ונבהה אלי טאעתה (“lo llamaría a su obediencia”).

A partir de §98 la secuencia textual se interrumpe. A continuación tenemos una porción de texto que proviene del T-S 10 ka1.2. Como se ha comentado en su edición, es un fragmento problemático, pues hay indicios para considerar que sus folios, no consecutivos, podrían pertenecer a distintos manuales escritos por una misma mano, autora también del JTS ENA 2691.1-2, un texto que identifiqué con un manual atribuido un autor musulmán, al igual que las páginas 1 y 2 del T-S 10 ka1.2. La inclusión del folio nº 4 aquí viene apoyada por la similitud de contenidos, ya que abunda en interpretaciones presentes en el Talmud. Sin embargo, la concentración de los materiales talmúdicos es tan superior al del resto de fragmentos, que me lleva a plantear la posibilidad de que este folio 4 sea el resultado de un proceso de extracción y traducción de la onirocrítica del Talmud, o la versión independiente de su “Libro de sueños” (dado que los contenidos no son exactamente iguales), cuyos materiales el autor habría combinado con la del manual árabe, dando lugar al *Tafsīr al-Manāmāt* talmúdico. Aunque también puede ser una sección del manual que nos ocupa, en ese modo peculiar.

Comparación con el Talmud:

- § 99-101: “... y la bondad y [si sueña que se acuesta] con un mancebo, una desgracia le acaecerá; y con su hermana, le será provisto conocimiento y entendimiento; y con su hija, obtendrá dificultades” (... ואלכיר ומע צבי תציבה מציבה ומע) (אכתה יורזק עלם ופהם ומע בנתה ינאלה שדה)

Brajot, 57a: “El que sueña que se echa con la madre puede esperar entendimiento, porque dice lo escrito: *Si llames madre a la inteligencia* (Prov., II, 3 ó VII, 4). El que

[sueña que] se echa con una doncella comprometida, espera tener conocimiento de la Torá, porque dice el escrito: *Cuando Moisés nos ordenó una ley, como heredad a la congregación de Jacob* (Deut., XXXIII, 4). No leemos *morashá* (heredad), sino *meorasá* (comprometida). El que sueña que se echa con su hermana, espera sabiduría porque dice el escrito: *Di a la sabiduría. Tú eres mi hermana* (Prov., VII, 4). El que se echa en sueños con una mujer casada tiene la certeza de que participará en el mundo del futuro; pero sólo si no la conoce ni pensó en ella por la tarde”³⁸². (הבא על אמו בחלום יצפה). לבינה שנאמר כי אם לבינה תקרא הבא על נערה מאורסה יצפה לתורה שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב אל תקרי מורשה אלא מאורשה הבא על אחותו בחלום יצפה לחכמה שנאמר אמור לחכמה אחותי (את הבא על אשת איש בחלום מובטח לו שהוא בן העולם הבא וה"מ דלא ידע לה ולא הרהר בה מאורתא

- §103 y §104. Véase *supra*, comentarios de §58 y de §69.

- §105: “Quien vea un burro, es bienaventurado con liberación” (מן נטר חמאר יבשר) (בפרג).

Brajot, 56b: “El que sueña con un asno, puede esperar la salvación” (הרואה חמור בחלום) (יצפה לישועה).

- §106: “Y quien vea un elefante, verá maravillas” (ומן ראי פיל ירא עגאייב).

Brajot, 56b: “El que ve un elefante (*pil*) en sueños, le ocurren milagros (*pilaot*): [al que ve] elefantes, le ocurren los milagros de los milagros”³⁸³. (הרואה פיל בחלום פלאות נעשו). Esta interpretación es fruto de un juego de palabras por la coincidencia ortográfica entre las dos palabras, que en árabe no se da.

- §107 y 108: “Quien vea un gallo, es bienaventurado con un niño. Quien vea una gallina, pues con una niña” (ומן ראי דייך יבשר בולד מן ראי דגאגה פבנת).

Brajot, 57a: “El que sueña con un gallo espera tener un hijo varón; con gallos, espera hijos varones; con una gallina, un buen huerto y alegría”³⁸⁴ (הרואה תרנגול בחלום יצפה לבן) (זכר תרנגולים יצפה לבנים זכרים תרנגולת יצפה לתרביצה נאה וגילה). La versión árabe resuelve la interpretación a partir de la analogía, a diferencia de la aramea que recurre a un juego de palabras.

³⁸² Tr. A. Weiss, *El Talmud de Babilonia: Tratado Berajot*, p. 304.

³⁸³ *Ibidem*.

³⁸⁴ *Ibidem*.

- §109-111: “Quien vea una serpiente recibirá sustento, si es en su hora (¿de la muerte?), disminuirá su sustento, y si la mata, se va el sustento” (ומן ראי חיה פרזק יאתיה). Aquí las interpretaciones relativas a la visión de la serpiente son más cercana al Talmud que en los §71 y §74 ya analizados.

- §115: “Quien vea que entra en una ciudad, alcanzará su deseo” (ומן ראי כאנה ידכל). (אלי מדינה סיצל אלי מראדה).

Brajot, 57a: “Al que [sueña que] entra en una ciudad importante, se le cumplirán los deseos”³⁸⁵ (הנכנס לכרך נעשו לו חפציו).

- §119: “Quien se vea afeitándose el pelo, le saldrá un nombre bueno (tendrá buena fama)” (ומן ראי כאנה חלק שיערה אסם טייב יכרג לה).

Brajot, 57a: “Afeitarse la cabeza en sueños es buena señal; la cabeza y la barba [buen presagio] para él y toda su familia”³⁸⁶ (המגלה ראשו בחלום סימן יפה לו ראשו וזקנו לו ולכל). (משפחתו).

- §121: “Quien vea que recita la oración del Šema, se dice que es de los piadosos” (ומן ראי כאנה יקרא קרית שמע פי מנאמה יקאל אנה מן אלצאליחין).

Brajot, 57a: “El que recita [en sueños] el shemá merece que repose sobre él la presencia divina, pero no lo merece su generación”³⁸⁷ (הקורא ק"ש ראוי שתשרה עליו שכינה). (אלא שאין דורו זכאי לכך).

- §122-123: “Quien se vista con las filacterias en su sueño tendrá prestigio y poder, según dijeron: *Y verán todos los pueblos de la tierra que el nombre de Jehová es llamado sobre ti, etcétera* (Deut., XXVIII, 10, trad. Reyna-Valera)” (ומן לבס תפלין פי מנאמה היבה וקדר יכון לה). (כמא קאלו וראו כל עמי הארץ כי שם י"י נקרא עליך וג').

Brajot, 57a: “El que se pone en sueños las filacterias puede esperar la grandeza, porque dice lo escrito: *Y verán todos los pueblos de la tierra que el nombre del señor es invocado sobre ti, etcétera* (Deut., XXVIII, 10)”³⁸⁸ (המניח תפילין בחלום יצפה לגדולה שנאמר). (דברים כח). (וראו כל עמי הארץ כי שם י"י נקרא עליך וג').

---

³⁸⁵ *Ibidem.*

³⁸⁶ *Ibidem.*

³⁸⁷ Tr. A. Weiss, *El Talmud de Babilonia: Tratado Berajot*, p. 303.

³⁸⁸ *Ibidem.*

- §124-126: “Y dijeron: todas las clases de vegetales, excepto el nabo; y todos los animales excepto el mono. Todas las aves, excepto la carraca³⁸⁹. Todos los colores, excepto los llamativos³⁹⁰ ([וכ]ל אלחיואן ולא אלקרד כל) (אלטאיר ולא אלשרקרק כל אלצבאגאת ולא צבג אלאסמאעון).

Brajot, 57b: “Soñar con cualquier clase de vegetales es buena señal, exceptuándose los nabos” (כל מיני ירקות יפין לחלום חוץ מראשי לפתות) y tres frases antes: “Soñar con un animal de cualquier especie es buena señal; se exceptúan los elefantes, los monos y los macacos”³⁹¹ (כל מיני חיות יפות לחלום חוץ מן הפיל והקוף והקפוד). Y después de los vegetales: “Es buena señal soñar con cualquier color, menos con el azul celeste. Cualquier ave que se vea en sueños es buena señal, menos las lechuzas, los búhos y los murciélagos” (כל מיני צבעונין יפין לחלום חוץ מן התכלת כל מיני עופות יפין לחלום חוץ מן קריא וקפופא וקורפראי). Es interesante observar el evidente paralelismo entre las interpretaciones a la vez que se descubren diferencias, que en algunos casos parecen deberse a la traducción y en otros a la transmisión del texto.

La porción final de texto, §131-159, debe su presencia aquí a la coincidencia de características codicológicas y paleográficas de T-S NS 322.94 con T-S NS 322.91, unión sobre la que he expresado mis dudas en la edición. Es por lo tanto, la identificación menos fiable de entre las que se han usado para reconstruir el texto del *Tafsīr al-Manāmāt* talmúdico. Además, se ha observado concordancia parcial de contenidos con EVR ARAB II 2375, que a su vez comparte algunas interpretaciones con T-S Ar.51.40, pero la imposibilidad de revisar el manuscrito de San Petersburgo, impide contrastar esta posible identificación convenientemente, sobre todo cuando se trata de un fragmento con folios no consecutivos, por lo que se ha prescindido de incluirlo aquí. Esta última sección no cuenta con presagios recogidos en el Talmud, pero sí vemos el recurso nemotécnico de agrupar visiones por su significado³⁹², como se hace en *Brajot*

³⁸⁹ El diccionario *al-Maʿānī* comenta que es el ave de mal agüero entre los árabes (وَهُوَ مِنَ الطُّيُورِ الَّتِي تَنْشَأُ مِنْهَا) (العرب).

³⁹⁰ Parece tratarse de la traducción al árabe del hebreo צבע צועק (color llamativo), locución que no encontramos en árabe.

³⁹¹ Tr. A. Weiss, *El Talmud de Babilonia: Tratado Berajot*, p. 305.

³⁹² La presentación de visiones agrupadas según el significado es un sistema que nos consta que fue utilizado por al-Qayrawānī en su tercer tratado breve (véase *supra*, p. 89). Tal vez la consulta de su tratado, al día de hoy inédito, arroje luz sobre la identificación de este texto.

57b y en otras partes del Talmud con frecuencia. Se trata de tres grupos de seis visiones ominosas para el matrimonio. El primer grupo (§144), son las visiones que, en caso de que las tenga el hombre, significa que se casará: montar a caballo, comprar una esclava, ponerse una corona, caminar en sandalias, utilizar una colcha y comprar un farol. El segundo (§145), visiones que significan que se divorciará o que su mujer morirá: caerse del caballo, que se estropee la colcha, que se rompa el farol, que se escape una oveja, que se rompa o se descomponga la corona y destruir una habitación. Y el tercero (§146), visiones que si las ve la mujer, significa que se casará: comprar un esclavo, construir una casa, comprar un turbante, ponerse una corona de oro, comprar una ajorca y abrazar el sol, que significa que el rey la desposará. En la obtención de estas interpretaciones se observa el empleo recurrente de la analogía.

Cuadro sinóptico:

T-S AS 173.100	T-S NS 322.18	MS Heb.f.56/30	OR 5565C.11	§
	(1r) תפסיר אלמנאמאת אול מא דכרו אלעלמא עליהם אלסלאם אנך אדא ראית ראיא אחפצה עלי סיאתה ולא תפסרה אלא עלי מן הו פאצל פי אלעלם ועלי עדוך לא תפסרה לאן רב מא כרג אלמנאם עלי קדר תפסירה ואדא ראית מנאם ופזעת מנה צום דלך אליום וצדק במא אמכנך ואן כנ[ת] כאטי אנוי תובה ולא תעוד אלי כטאך כאן אלכאל[ק] עז וגל ירחם וירזק וללה [א]עלם וקד געלתם תמ...	(1r) בשם רחם תפסיר אלמנאמאת אול מא דכרו אלעלמא וקאלו אדא ראית חלמא פאחתפט בה ולא ת[חד]תה אלא לעאלם פמ... ולא תזיד פיה ולא תנקץ כל אצדק פיה ואחדר אן תחדתה לעדוך לאן [רב]מא כרג אלמנאם עלי קדר פסרה וקאלו אי[צ]א אדא ראית מנאם ופזעת מנה פצום דלך אליום וצדק מא אמכנך ואנוי תובה ו[אס]ת[ק]בל רבך ויכון [ו]קת [א]ן יקול אל[כה]ן אל[ב]רכה [פיכון] פ[ראג] כלאמך מע קולה שלום והו [יפ]רם וסאל רבך ואתצרע אן יצדק ענך שדה פאן אללה עז וגל	(1r) בשם אול מא דכרו אלעלמא וקאלו אדא ראית חלם פאחתפץ בה ולא תחדתה אלא לעאלם ולא תזיד פיה ולא תנקץ ואחדר אן תחדתה לעדוך לאן רבמא כרג אלמנאם עלי קדר פסארה וקאלו איצא אדא ראית חלם ופזעת מנה פצום דלך אליום וצדק מא אמכנך ואנוי פיה תובה ואסתקבל רבך ויכון וקת אן יקול אלכהן אלברכה פיכון פראג כלאמך	1

	ירחמך			
2				<p>(1v) אבואב סבחאן [ע]אלם אלג'יב אלבאב אלואל פי אלסמא ואלשמש ואלקמר ואלכואכב ואלגנה ואלנאר אלב[א]ב אלחאני פי אלנור ואלארץ ואלטיר ואלריח ואלחבס אלבאב אלחאלת פי אלרכוב ואלגמאל ואלבקר אלבאב אלד פי אלכל ואלשרב ואלאכד ואלעטא אלבאב אלה פי אלבחאר ואלמלוח ואללבאס ואלמט[ר] אלבאב אל[ו] פי אלציד ואלחייאת ואלקתל ואלבנא ואלהדם ואלדכול ואלזרע אלבאב אלז פי אעצא אלא[נ]סאן... רה ואלגמאע ואנואע אלהב ואלפ[זה] אלב[אב] ¶</p>
§	MS Heb.f.56/30	T-S AS 161.99	Mosseri, VI.2.2	JRUL A 1153
3	(1r, cont.) מערפה איאם אלרויא וקד ימכן יצח או יבטל			
4	מן ראי מנאמה אול יום מן אלשהר יסל אלמעברין ען עבארחה	(1v) מן ראי מנאמה אול יום מן אלשהר יסל אלמעברין ען עבארחה		
5	ורויה אליום אלחאני מן יומה	ורויא אליום אלחאני מן יומה		
6	אלג (3) מן יומה	אלג מן יומה		

7	ואלד (4) מן יומה	אלד מן יומה		
8	אלה (5) מן יומה	אלה מן יומה		
9	ואלו (6) בעד ג איאם	אלו בעד ג איאם		
10	ואלד (7) בעד יומין	אלד בעד יומין		
11	ואלד (8) בעד יומין	אלד בעד יומין		
12	ואלט (9) מן יומיה	אלט מן יומה		
13	ואלי (10) ת... יום	אלי אלי כ יום		
14	ואליא (11) אלי ג איאם	אליא אלי ג איאם		
15	ואליב (12) קדר מא ראי			
16	ואליג (13) פי ד איאם	אליג [י] ד איאם		
17	ואליד (14) פי ד איאם	אליד ארבעה איאם		
18	ואלטו (15) אלי יומין	אלטו אלי יומין		(1r:3) (...) אלי יומין
19	ואליו (16) אלי יומין	אליו אלי יומין		ואלסאדס עש[רה] (...) (1r:3)
20	ואליז (17) מן יומה	אליז מן יומה		מן יומה
21	ואלחי (18) מן יומה	אלחי מן יומה		
22	ואליט (19) אלי כה יום	אליט אלי חכ יום		ואל. (...)
23	ואלכ (20) עלי קדר מא ראי	אלכ קדר מא ראי אלואחד		מא [י]רא
24	ואלכא (21) מתלה	אלכ מתלה		
25	ואלכב (22) צאלח	אלכב צאלח		ואלכב (...)
26	ואלכג (23) לא כיר ולא שר	אלכג לא כיר ולא שר		
27	ואלכד (24) כדב	אלכד כדב		ואלכ. כדב
28	ואלכה (25) מן יומה	אלכה מן יומה	(1r) פי ג איאם	וא (...) (1r)
29				
30				ואלזכ... לת (...) (1r)
31				
32	ואלטב (29) ואלל (30) צאלח	(1r) אלטב ואלל צאלח	ואלכז ואלכט ואלל צאלח	
33	ורויא אול (1v) אלנהאר	רויא אול אלנהאר ואל	ורויא אול אלנהאר ואל	[י]רויא... ל ולנהאר אלי .

	ואול אלליל אלי כ יום	אליל אלי כ יום	אלליל אלי כ [יו]ם	יום
34	ורויא נצף אלנהאר ונצף אלליל אלי ז סנין	ורויא נצפ אלנהאר ונצפ אלליל אלי ז סנין	ורויא נצף אלנהאר ונצף אלליל אלי סתה איאם סנין	
35	ורויא אלסחר אלי חול ודון דלך	ורויא סחר אלי ... ודון דלך	ורויא אלסחר אלי חול ודון דנלך	ורויא אלסחר אלי חול [וד]ון דלך
36	ורויא וגה אלצבח אלי שהרין	ורויא וגה אלצבח אלי שהרין	ורויא וגה אלצבח אלי שהרין	... וג[ה] (...) (..)
37	ורויא בעד אלצבח אלי י איאם	ורויא בעד אלצבח אלי י איאם וה'דה חטאיה ואללה אלעאלם בחקיקה דלך סבחאנה הו תיקיר... אסראר אלגום .. ¶	ורויא בעד אלצבח אלי עשר איאם	
	MS Heb.f.56/30	Mosseri, VI.2.2	JRUL A 1153	T-S Ar.51.38a
38	קאלו (1v, cont.) אלעלאמא ואלעלים אללה	קאלו (1r, cont.) אלעלאמא ואלעלם ללה		T-S AS 173.100
39	מן נטר פי מנאמה אן אללה עז וגל יכאטבה יבשר באן אללה קד גפר סיאתה	מן נטר פי מנאמה אן אללה עז וגל יכאטבה יבשר באן אללה קד גפר לה סיאתה	אללה (1r, cont.) ... וגל יכאטבה ...	
40	וכדלך מן נטר כאנה קד ארתפע אלי אלסמא יבשר באן קד ארתפע נג[מה] וי[נת]קל ממא הו פיה אלי רפעה	וכדלך מן ראי כאנה קד ארתפע אלי אל[סמ]א יבשר באן קד ארתפע נגמה וינתקל ממא הו פיה אלי רפעה	כ[ד]לך מן נט[ר] כאנה ק(...) קד אר(...)	
41	וכד' מן נטר אלי אחדא אלאנביא יבשר אן אללה ד.. תאב עליה ונבהה אלי סאעתה	... מן נטר אלי אחדי אלאנביא יבשר .....ד. תאב אללה עליה ונבהה אלי (1v) טאעתה ס.....	מן ראי א(...) אללה עליה (...)	
42	מן נטר אלי אלשמס ואלקמר משרקאן	מן נטר אלי אלשמס ואלקמר משרקאן	ואל...ר... ר(...)	

			יבשר פאנה סאיצל אלי ולאיה ומרתבה וריאסה	
43	מן נטר אלי אלשמס קד דכלת ביתה יב באן סיזדאד כראמה מן אלנאס ויחסן עמאל עמלה בין ידי אללה עז וגל	מן נטר אלי אלשמס דכלת ביתה פאן סיזדאד כראמה אלנאס ויחסן עמלה בין ידי אללה עז וגל	ומ(...) ביתה .....ה. סיז(...) (1vIz.:3) ³⁹³ מן נטר אלשמס מנכספה מלך ימות ופתנה תכון פי אלמדינה	
44	מן נטר אלי אלשמס מנכספה מלך אן ימות ופתנה תכון פי דלך אלמדינה	מן נטר אלי אלשמס מנכספה מלך ימות ופתנה תכון פי תלך אלמדינה	אלי אל[שמ]ס מנכ[ספה] (...) (1vIz.:3) ³⁹³ מן נטר אלשמס מנכספה מלך ימות ופתנה תכון פי אלמדינה	
45	מן נטר אלי אלשמס ואלקמר ואלכואכב מטלמה עסאכר אלמלוך יהרבו ויעצו ויפזעו ויקתתלו ויקשרו אלעצאה	מן נטר אלי אלשמס ואלקמר ואלכואכב מטלמה עסאכר אלמלוך יהרבו ויעצו ויפתנו ויקתתלו ויקשרו אלעצא	אלכואכב מ...ל. (...) (1v) אלי אלס[מא]	
46	מן נטר אלקמר מטלם מלך דון גירה ימות	מן נטר אלקמר מטלם מלך דון גירה ימות	מן נטר אלי אלקמר מטלם מלך דון גירה ימות	(...) ק[ד] דנא אגלה
47	מן נטר אלגמאם מרתפע פוק מן אלשמס סילחק מלך אלבלד עלה צעבה ויצאב במציבה כבירה	מן נטר אלגמאם מרתפע פוק מן אלשמס סילחק מלך אלבלד פלה צעבה ויצאב במציבה כבירה	מן נטר אלי אלגמאם מורתפע פוק אלשמס ילחק מלך אלבלאד פלה צעבה ויצאב במציבה כבירה	מן ראי (...) ארתפע פוק אלסמא יעלם אן (...) מלך צעובה עצמה
48	מן נטר אלי אלכואכב מצייה ניירה יבשר באן ¶	מן נטר אלי אלכואכב צבי... ¶	מן נטר אלי כואכב צביה מצייה יבשר באנה סיציב כיר	(1v) (...) והי ... יבשר באנה

³⁹³ Esta sección va precedida de la siguiente afirmación en referencia a la sección anterior (véase T-S Ar-51.38a, 1vI, l. 2-3): (Este folio tiene un folio antes, que es este).

	ווכאלה וסלטנה תציב אליה	(...) בל אליה			
49	מן נטר אלי אלמטר תנזל עליה יבשר בפרח וסרור יגללה ואסתקאמה	(...) עליה יבשר ב[פר]ח			
50	מן נטר אן אלריח תחמלה ותשולה מן אלארץ סלטנא וריאסה יציר אליהא	(...) לי צלי מ.....לט. (...) יסיר אליה :			
51	מן נטר כאנה קאים עלי גבל יבשר בגלאלה ורפעה	(...) ל יבשר בגלאלה			
52		(...) ב. יבשר (...) ד. כ... (...) מ[ן] ראי (...) לה ורפעה (...) מן ראסה (...) אלה (...) יל (...) יקתל (...) פע .... לזה : (...) ודך אלפיל ... (...) י כאנה ראכב (...) [פ]רח וסרור (...) מן ראי כאן			
53	ומן נטר אלי גבל יתזעזע שר ינאלה מציבה תלחקה פי סנתה				
54	מן נטר כאנה ינאדם אלמלך כראמה ינאל ופרח יציב	(...) מנאדמת מלך			

	מִן נֹטֵר כֹּאנָה לֹאבֶס תֹּאג אֶלְמֶלֶךְ יִבְשֶׁר בְּכֻדְמָה וּגְלָאֵלָה ¶				55
--	---	--	--	--	----

T-S 10 ka1.2	T-S Ar.51.38a	T-S NS 322.91	T-S 8Ka2.4	§
			56 (1r) וּכְרוּג לֵה וּמִסְמוּעַ גִּיִּיד	
			57 מִן נֹטֵר כֹּאנָה [יִשׁ] רַב מִן לִבְנָה כְּצַב וְכִיר וְרוֹזַק יֵאֲתִיָּה	
	(1vIz) וְכָל אֶלְכִּיּוֹל מִחְמוּדָה פִּי אֶלְמִנָאִם גִּיר אֶלְפֶּרֶס אֶלְאֲחֻמֶּר		58 וְכָל אֶלְכִּיּוֹל מִחְמוּדָה פִּי אֶלְמִנָאִם גִּיר אֶלְפֶּרֶס אֶלְאֲחֻמֶּר	
	מִן נֹטֵר כֹּאנָה רֹאכֵב עָלַי בְּגַל (retoma en 1rD) מִן נֹטֵר כֹּאנָה רֹאכֵב עָלַי בְּגַל יִסְאֲפֶר אֶלַי בְּלֹד בְּעִיד וְלֹא יִפְלַח וְלֹא יִנְגַּח וְלֹא יִגַּד וְיִלְחָקָה אֶלְתֶּהֱמָה		59 מִן נֹטֵר כֹּאנָה רֹאכֵב עָלַי בְּגַל יִסְאֲפֶר אֶלַי בְּלֹד בְּעִיד וְלִים יִנְגַּח וְלֹא יִפְלַח וְלֹא יִגַּד כִּיר וְיִלְחָקָה תוֹהֶמָה	
	מִן נֹטֵר כֹּאנָה רֹאכֵב חֲמָאֶר אֲבִינִי יִלְקֹא כִיר מִן וְרֵאֲתָה מִן קִבֵּל מִרְתָּה		60 מִן נֹטֵר כֹּאנָה רֹאכֵב עָלַי חֲמָאֶר אֲבִינִי סִילְקֹא כִיר מִן וְרֵאֲתָה מִן קִבֵּל אֲמִרְאֲתָה	
	מִן נֹטֵר כֹּאנָה רֹאכֵב עָלַי גְּמַל סִילְחָקָה הֵם וְגַם אֵלָא אֲזִי יִתּוּב לֹאֵן אֵלֶּל[ה] עֲזִי וְגַל יִקְבֵּל אֶלְתֶּאֲיִבִּין		61 מִן נֹטֵר כֹּאנָה רֹאכֵב עָלַי גְּמַל סִיקְתֵּל עֲדוּהָ ³⁹⁴	
	מִן נֹטֵר כֹּאנָה קִד קֵתֵל גְּמַל סִיקְתֵּל עֲדוּהָ וְאֵן אֲכַל מִן לֶחֶמָה לִים הוּא מִחְמוּד ³⁹⁵		62 וְאֵן אֲכַל מִן לֶחֶמָה לִים הוּא מִחְמוּד (y véase § anterior)	

³⁹⁴ Laguna en T-S 8Ka2.4 debido a un *homeoteleuton* provocado por la palabra גְּמַל.

³⁹⁵ Puede que el sentido negativo de este presagio se relacione con la prohibición de comer carne de camello que encontramos en Levítico, pero no así en la tradición islámica, como apunta Bland (“On the Muhammedan Science of Tâbír, p. 135) al mencionar esta visión como ejemplo para ilustrar el porqué de la importancia de la religión del soñante. Sin embargo, la misma visión en manuales atribuidos a autores islámicos es también un mal augurio.

63	מן נטר כאן אלגמל יחאטרה גם ילקא	ומן נטר כאן אלגמל יחצרה ילקא גם	
64	מן נטר קטאר גמאל יעלם סיכתר אלמות	מן נטר קטאר גמל יעלם סיכתר אלמות	
65	מן נטר כאנה ראכב גניבה מן גנאיב אלכליפה יציר אלי רפעה (1v) וסלטנה מתל יוסף עליה אלסלם	מן נטר כאנה ראכב עלי גניבה מן גנאיב אלכליפה יציר אלי רפעה וסלטנה מתל יוסף עלם	
66	מן נטר כאנה ראכב עלי תור אסוד כיר ונעמה יציר עאגל	מן כאנה ראכב עלי פרס אסוד כיר ונעמה תציר אליה עאגל	
67	מן נטר כאנה קד רפסה אלתור יעלם אנה ילקא גם וכסראן	מן נטר כאנה רפסה תור יעלם אנה ילקא גם וכסראן	
68	מן נטר אלתור בתלת קרון או בארבעה כיר ושרף יכון ללעאלם עלי ידי רגל שריף	מן נטר תור בתלת קרון או בארבעה כיר ושרף יכון ללעאלם עלי ידי רגל שריף	
69		מן נטר (1r1z) כאנה יאכל מן לחמה יתיסר יסאר עטים	
70		מן נטר כאנה ישרב מן לבנה ידל עלי כיר ואן כאן עבדא עותק ³⁹⁶	
71		מן נטר קתל חיה יעלם אנה יתכלץ מן אעדאה ויצרף ענה אלמכרוה	מן נטר קתל חיה יעלם אנה (3r) ויצרף ענה אלמכרוה
72		ומן נטר כאנה קאים מחדיהא ינאצבהא עדוה	ומן נטר כאנה קאים מחדיהא ינאצבה עדוה
73		מן נטר אלי חיה מיתה יבשר באן עדוה סימות	מן נטר אלי חיה מיתה באן עדוה סימות
74		מן נטר כאן פי ידה יבשר באנה יאכל מן לחם אנסאן יגתאלה	

³⁹⁶ Cf. JTS ENA 2711.39, 1r:16-18.

75		מן נטר כאנה ראכב עלי רקבה אנסאן יבשר אנה סירכב עלי רקבה עדוה ויסתעבדה	מן ראי כאנה ראכב עלי רקבה אנסאן יבשר אנה ירכב עלי רקבה עדוה ויסתעבדה
76		מן נטר אנה קד קתל קתיל יבשר באנה יאתיה פרג סריע	מן ראי אנה קד קתל קתיל יבשר באן יאתיה פרג סריע
77		מן נטר אלי מיית יעלם אנה מחמוד	מן ראי מיית יעלם אנה מחמוד
78		מן אכד אלמית שי מנה ליס הו מחמוד והו פקר	ואן אכד אלמיית שי מנה ליס הו מחמוד והו פקר
79		מן ראי נפסה עריאן פי ארץ ישראל פהו עריאן מן אלחסנא ופי גירהא פהו מן אלאתאם	מן ראי נפסה עריאן פיארץ ישראל פהו עריאן מן אלחס[נ]א[ת] [ו]פי גירהא פהו עריאן אלאתאם
80		מן ראי כאנה מע מיית אלי (1vD) בלד בעיד יסאפר	מן ראי כאנה מע מיית אלי מ[ר]אי כאנה ימשי מע מיית יסאפר אלי [ב]ל[ד] .....
81		מן נטר כאנה קד אכד מראה מוסרה שי ליס הו מחמוד	מן ראי כאנה קד אכד מן מרה מוסרה שי ליס הו מחמוד
82		מן נטר כאנה יקבל מן מיית שי יבשר אנה מוקא ומעאפא	מן ראי כאנה יקבל מן מיית שי יבשר אנה מוקא ומעאפא
83		מן נטר כאנה סקט כדה יעלם אנה יעתל אן אנסאן מן אהלה או יצאב במציבה	מן ראי כ[א]ן קד סקט כדה יעלם אנה יעתל או אנסאן מן א[ה]לה או יצאב במציבה
84		מן נטר אסנאנה תתסאקט או תתנאתר אמא ימות הו או מן אהל ביתה	מן ראי (3v) אסנאנה תתסאקט אמא ימות הו או מן אהל ביתה אחד
85		מן נטר שעה קד טאל הו גם	מן ראי שעה קד טאל הו גם
86		ומן נטר שער בדנה ולחיתה	ושער בדנה ולחיתה הו הם

87		מן נטר כאנה פי תנור אן כאן גני יפתקר ואן כאן פקיר יסתגני	מן נטר כאנה פי תנור אן כאן גני יפתקר ואן כאן פקיר יסתגני	מן נטר כאנה פי תנור אן כאן גני יפתקר ואן כאן פקיר יסתגני	
88		מן נטר כאנה פי תנור אן כאן גני יפתקר ואן כאן פקיר יסתגני	מן נטר כאנה פי תנור אן כאן גני יפתקר ואן כאן פקיר יסתגני	מן נטר כאנה פי תנור אן כאן גני יפתקר ואן כאן פקיר יסתגני	
89		מן נטר כאנה פי תנור אן כאן גני יפתקר ואן כאן פקיר יסתגני	מן נטר כאנה פי תנור אן כאן גני יפתקר ואן כאן פקיר יסתגני	מן נטר כאנה פי תנור אן כאן גני יפתקר ואן כאן פקיר יסתגני	
90	מן נטר כאנה יאכל מן אלעדרה יבשר בגנא פאחש פא.....	מן נטר כאנה יאכל מן אלעדרה יבשר בגנא פאחש פא.....	מן נטר כאנה יאכל מן אלעדרה יבשר בגנא פאחש פא.....	מן נטר כאנה יאכל מן אלעדרה יבשר בגנא פאחש פא.....	
91	מן נטר כאנה קד רפע אליה כתאב יוקע פיה שהאדתה ויכתמה בכתאמה יבשר באן יכתם בכיר וסרור	מן נטר כאנה קד רפע אליה כתאב יוקע פיה שהאדתה ויכתמה בכתאמה יבשר באן יכתם בכיר וסרור	מן נטר כאנה קד רפע אליה כתאב יוקע פיה שהאדתה ויכתמה בכתאמה יבשר באן יכתם בכיר וסרור	מן נטר כאנה קד רפע אליה כתאב יוקע פיה שהאדתה ויכתמה בכתאמה יבשר באן יכתם בכיר וסרור	
92	מן נטר כאנה מחמל חמל תקיל גם והם ילקא	מן נטר כאנה מחמל חמל תקיל גם והם ילקא	מן נטר כאנה מחמל חמל תקיל גם והם ילקא	מן נטר כאנה מחמל חמל תקיל גם והם ילקא	
93	מן נטר כאנה יקאל לה מיל אלי אלחק ואתרך טריק אלבאטל יעלם אן לה כטאיה אן כתירה יסתעמל אלתובה פאן אללה ירחמה ¶	מן נטר כאנה יקאל לה מיל אלי אלחק ואתרך טריק אלבאטל יעלם אן לה כטאיה אן כתירה יסתעמל אלתובה פאן אללה ירחמה ¶	מן נטר כאנה יקאל לה מיל אלי אלחק ואתרך טריק אלבאטל יעלם אן לה כטאיה אן כתירה יסתעמל אלתובה פאן אללה ירחמה ¶	מן נטר כאנה יקאל לה מיל אלי אלחק ואתרך טריק אלבאטל יעלם אן לה כטאיה אן כתירה יסתעמל אלתובה פאן אללה ירחמה ¶	
94	מן נטר כאנה פי חכם פהו יעתל	מן נטר כאנה פי חכם פהו יעתל	מן נטר כאנה פי חכם פהו יעתל	מן נטר כאנה פי חכם פהו יעתל	
95	מן נטר כאנה יאכל יד אנסאן יבשר באנה יגד כנז	מן נטר כאנה יאכל יד אנסאן יבשר באנה יגד כנז	מן נטר כאנה יאכל יד אנסאן יבשר באנה יגד כנז	מן נטר כאנה יאכל יד אנסאן יבשר באנה יגד כנז	
96	מן נטר כאנה יאכל יד אנסאן יבשר באנה יגד כנז	מן נטר כאנה יאכל יד אנסאן יבשר באנה יגד כנז	מן נטר כאנה יאכל יד אנסאן יבשר באנה יגד כנז	מן נטר כאנה יאכל יד אנסאן יבשר באנה יגד כנז	
97	מן נטר כאנה יאכל יד אנסאן יבשר באנה יגד כנז	מן נטר כאנה יאכל יד אנסאן יבשר באנה יגד כנז	מן נטר כאנה יאכל יד אנסאן יבשר באנה יגד כנז	מן נטר כאנה יאכל יד אנסאן יבשר באנה יגד כנז	
98	מן נטר כאנה יאכל יד אנסאן יבשר באנה יגד כנז	מן נטר כאנה יאכל יד אנסאן יבשר באנה יגד כנז	מן נטר כאנה יאכל יד אנסאן יבשר באנה יגד כנז	מן נטר כאנה יאכל יד אנסאן יבשר באנה יגד כנז	

T-S 10 ka1.2	§
99	ואלכיר: (4r, no continúa a 3v)
100	ומע צבי תציבה מציבה ומע אכתה יורזק עלם ופהם
101	ומע בנתה ינאלה שדה
102	ואן ראת מרה כאן רגל ירצעהא פהו יתזוגהא
103	ומן ראי כאנה יאכל [לחם] תור יסתגני
104	ומן ראי פרס אן כאן אביץ פהו אכיר מן אלאחמר אדא ארכבה
105	ומן נטר חמאר יבשר בפרג
106	ומן ראי פיל ירא עגאיב
107	ומן ראי דין יבשר בולד
108	מן ראי דגאגה פב[נת]
109	ומן ראי חיה פרזק יאתיה
110	פאן לסעתה יצעף רזקה
111	ואן ק[ת]להא דהב דלך אלרזק
112	מן ראי טאיר וכאצה עצפור יוסתר מן כל מחנה
113	מן ראי כלב ירי פרג
114	ויקאל אן כאן לה כצם תבטל חגתה
115	ומן ראי כאנה ידכל אלי מדינה סיצל אלי מראדה
116	ומחבוס יחפט מן מציבה
117	פאן הו קויד זאד חפט עלי חפט
118	(4v) ומן כרג מנה דם יג[פר] לה רבה דנבה לאן ספך אלדמא אלקראבין וכאנת מגפרה
119	ומן ראי כאנה חלק שערה אסם טייב יכרג לה
120	ואנמא יכרה פי אלחמאם
121	ומן ראי כאנה יקרא קרית שמע פי מנאמה יקאל אנה מן אלצאלחין
122	ומן לבס תפלין פי מנאמה היבה וקדר יכון לה
123	כמא קאלו וראו כל עמי הארץ כי שם י"י נקרא עליך וג'
124	וקאלו כל אנואע אלבקול ולא אללפת [וכ]ל אלחיואן ולא אלקרד
125	כל אלטאיר ולא אלשרקרק
126	כל אלצבאגאת ולא צבג אלאסמאעון
127	[ו]מן ראי אנה צעד אלי גה"א אלסמואת פהו עלו ורפעה

128	מן נטר ערש אלרב פאן כאן מהמומא נגא מן המה
129	מן ראי אנה קד דכל אלגנה פהו ידכלהא אן שא אללה וגיר דלך בשארה תאתיה למא פעל כיר או למא קדס
130	פאן אצאב מן תמרהא ¶

8	T-S Misc.25.75	T-S NS 322.94
131	(1v) פיכון לה .... רזק	
132	ואדא ראי סיף פיכון לה דולה	
133	ואדא ראי כאנה ה...א. עצי' ל...ל פינאלה מלך ודולה	
134	ואדא ראי פי מנאמה [ספינ]ה והו גאלס פיהא ואלספינה קד א[נ]כסרת דלך אלאנסאן אן כאן קד צעד וגא פאנה קד תכליץ מן אלגם	
135	[א]דא ראי אנה לם יצעד מן אלספינה פיריד ימות אלא אן כאן יעטי ללצעפא צדקה	(1r1z) ימ[ו]ת אלא אן יכו[ן] עאגל ויעטי .. צדקה לל...סין
136	ואדא ראי כאנה הודא .....פ... וליס הודא יקדר פאן יגיה מן מוצע גם	ואן ראי אנה יריד ימשי ולא יקדר פיגיה .. מן מוצע אכר
137	ואדא ראי פי מנאמה א... פיכון לה דולה ורזק	ואן ראי אנה יפ... פהו עז
138	ואדא ראי כאנה נאים פיג[יה] עלה	פאן ראי א...ים ספר ועז
139		פאן ראי כאנה נ...תל
140	ואדא ראי כאנה קד מאת פילחקה גמ יצ...	ואן ראי כאנה מאת פ...ק...
141	ומן ראי פי מנאמה כלבא פהו עדו יכרג עליה	ומן ראי [כ]לב עדו יכרג עליה
142	ואדא הו ראי חיה או עקרב או זנבור או מא שאכל דלך פהם אעדא	מן ראי חיה או עקרבא או זנבור ומא שאכלהם אעדא
143	ואדא ראי פי מנאמה בית כראב פצעף יכון	אן ראי בית כראב פ... יכון
144	והדה אלז מנאמאת אדא ראי אנסאן פי מנאמה פאנה יתזוג אדא ראי כאנה ראכב עלי פרס ואדא ראי כאנה קד אשתרי גאריה ואדא ראי כאן קד געל פי ראסה תאג ואדא ראי כאנה הודא ימשי פי נעליץ (1r) ואדא ראי כאנה ..... דלך מ...תה ואדא ראי כאנה קד צ...ר.....ה	והדה ו' מנאמאת אדא ראהא פאנה יתגוז מן ראי כאנה ראכב עלי פרס או קד אשרי (1vD) גאריה או קד געל תאג עלי ראסה .. באנה ימשי בנעליץ צרארה או קד עמל מצרבה או אשתרי מנארה פאנה [יתז]וג
145	והדה אלז מנאמאת איצא אדא ראהא אלאנסאן פי מנאמה פאנה וטלק מרתה או אמא תמות מרתה אדא ראי כאנה קד וקע מן עלי אלפרס אדא ראי כאן קד	והדה סת מנאמאת מן ראהא פאנה יטלק מרתה או תמות מן וקע מן פיק פרס או בלית ..תכרקת מצרבתה או אנכסרת מנארתה או נעלה דהבת מן אלבית או אנתתר

אלתאג או אנכסר או הו... יהדם גרפה או ..... (1vIz)	תכרקה מצרבתה ובלית ואדא ראי כאן אלמנארה קד אנכסרת ואדא ראי נעגה קד דהבת [מן] אלבית ואדא כאן אלתאג קד אנכסר או אנתתר [אדא] ראי כאנה הודא יהדם גרפה ואדא ראי אלמרה... דהבת מע אלמות ולם תרגע	
והדה ז מנאמאת אן ראתהא תתזוג אן תשתרי עבד או בנת בנת בית או ו...ה... ג...לה או .. עמאמה או פ...אל... או אשתרת : ..... ו.... תרא אחתצנת אלשמ[ס] ... פאלמלך יזוג[הא]	והדה אלז מנאמאת הי אלתי אדא [רא]תהא אלמרה פי מנאמהא פהי תתזוג אדא ראת [כאנהא] קד אשתרת עבד אדא ראת פי מנאמהא כאן קד בנת בית אדא ראת כאנהא אשתרת עמאמה אדא ראת כאנהא געלת פוק ראסהא תאג מן דהב ואדא ראת כאנהא קד אשתרת דמלג אדא ראת כאנהא קד אחתצנת אלשמס פחתצנהא פיכון אלמלך יתזוגהא	146
..... סמך חי פירזק כתיר יכון לה	147 וכל מן ראי פי מנאמה סמך .. פיכון לה רזק כתיר	
ואן כאן אלסמך צגיר פיקע לה כלאם מן מוצע	148 ואדא ראי סמך צגאר מיית פיקע לה כלאם מן מוצע	
ואל[סמ]ך אלממלה צגאר או כבאר פהו ...	149 ואדא הו ראי ס[מך צג]אר ממלה או כבאר פיכון לה רזק חסן	
מן ראי דנאניר	150 ואדא ראי פי ¶	
וכדלך אלדראהם (1rD) ואלדראהם אלגלה ילחקה ו..... טאילא מאל גיב.זאדה ס.....ה	151	
ואלאטול אל.....יר ס..	152	
ואלגימ...ם.....ה.....ואלזעגון ..... ואלדה. דולה	153	
כ.....אן ראי אלד.לק במקברה .....בה גם ז.....ם	154	
ואן כאן פהן פ.....נפסה מן אלכטאיא פהו גם	155	
ואן ראי קד עמי פהו יפתקר	156	
ואן ראי ידה אל[ימי]ן ליס לה פאכבד אולאדה ..ב	157	
..... עלי בית אלנא..	158	
.. ראי ליס לה ס...ה פיגי.... ¶	159	

c. CUL, T-S NS 307.32

Descripción física:

Número de folios:	1 (2 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	17	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño folio:	179 × 131 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No

Cuenta con una profusión de signos de puntuación y diacríticos: *Media distinctio* de uno o dos puntos y espaciado para separar contenidos. Dos trazos paralelos en diagonal como remate de renglón. Entre los diacríticos, dos puntos supra lineales para marcar la realización oclusiva de ת (>ת). Un punto arriba para la realización oclusiva de א (>א). *Rafe* en las realizaciones fricativas de ז (>ז), ט (>ט), ג (>ג), ח (>ח) y פ (>פ). *Dagueš* en ח final. Y el habitual punto arriba para marcar una abreviatura. *Damma* para la vocalización en /u/, en un par de casos. En la esquina inferior izquierda hay un signo parecido a ם entre dos puntos, uno arriba y otro abajo, y debajo de este signo hay una palabra con una línea en la parte superior, que pone מכסר (roto), por lo que puede que la ם sea la abreviatura del hebreo סוף (final), lo que supondría una identificación con la tradición amanuense hebrea.

La búsqueda de fragmentos similares a través del FGP permite una posible unión con la mano del escriba de JTS ENA 3053.5, que se identifica como exégesis bíblica de Salmos 74:18-20 y 76:5-6, y de T-S NS 134.112, un *piyyut*. Del primero comparte además las características codicológicas.

Contenidos:

No parece tratarse de un manual de interpretación de sueños, sino más bien de un comentario o recensión del Talmud que afecta al capítulo de “Ha-Ro’é” en *Brajot*. Sin embargo, dado que hay un desarrollo de la cuestión con interpretaciones en las que se aleja del Talmud, considero que es pertinente incluirlo. También porque permite compararlo con otros fragmentos inspirados en el Talmud como el T-S Misc.22.299, estudiado por Weiss³⁹⁷ y los que tratamos en este trabajo.

A diferencia del T-S Misc.22.299, el autor no lleva a cabo una edición sistemática de los contenidos de Talmud. Aunque algunos de los métodos de edición coinciden, el autor de este texto no parece seguir el orden del tratado talmúdico. A ello se añade que las interpretaciones que recoge llegan a contradecir las que allí se exponen,

³⁹⁷ Cf. *supra*, p. 112.

aunque la mayoría de cambios que introduce parecen ser fruto de su diálogo con esa sección o tal vez con una fuente muy parecida³⁹⁸. He aquí algunas muestras de ello:

- Ejemplo 1:

Brajot 57b: כל מיני חיות יפות לחלום חוץ מן הפיל והקוף והקפוד

“Todos los tipos de animales son buenos en un sueño excepto el elefante, el mono y el macaco”.

T-S NS 307.32, 2:14-16:

.....ל[א]נסאן מן אלחיואן פהו צאלח מא כלא ארבע .....פאן אל..ק..ם והי אלסד ואלגמל ואלתור ואלדבה

“[la visión para?] la persona de los animales es favorable excepto cuatro ..... el ..... que es el león, el camello, el toro y la osa”.

En este ejemplo, pese a que no sigue la afirmación tal y como está dictada en el Talmud, la consideración negativa de las visiones del león y el toro³⁹⁹ viene recogida en la lista de visiones que requieren la pronunciación nada más despertar de un versículo bíblico favorable pues pueden inducir la de otro desfavorable (56b). Y es que, según el rabino Yoḥannan, pronunciar un versículo al despertar se considera una profecía pequeña (נבואה קטנה, 55b), por lo que conviene que sea favorable. En cuanto al camello, podría responder a que su visión significa que a la persona le ha sido decretada la muerte, pero se libera de ella⁴⁰⁰ (interpretación que el manuscrito recoge en 1:3 y 4), cuyo sentido negativo sería discutible. En cambio, ni oso ni osa aparecen mencionados⁴⁰¹. Valga decir que hay otros animales de mal agüero en esta sección del

---

³⁹⁸ Véase *supra*, p. 57, las opiniones de quienes defienden la circulación de forma independiente de un tratado de sueños análogo al del Talmud.

³⁹⁹ *Brajot* 56b: הרואה שור בחלום ישכים ויאמר (דברים לג) בכור שורו הדר לו קודם שיקדמנו פסוק אחר (שמות כא) כי יגח שור את איש (El que sueña con un toro, debe levantarse temprano y decir: *Como el primogénito de su toro es su gloria* [Deut. 33:17] antes de que se le ocurra otro versículo: *Si un buey acorneare a hombre* [Éx. 21:28]). Trad. A. J. Weiss en (1968), *El Talmud de Babilonia*, vol. 1: *Tratado Berajot*, Buenos Aires, Acervo Cultural, p. 301.

⁴⁰⁰ *Brajot* 56b: הרואה גמל בחלום מיתה נקנסה לו מן השמים והצילוהו ממנה (El que sueña con un camello tiene dispuesta por el cielo la muerte y lo libran de ella). Trad. A. Weiss, *op. cit.*, p. 302. Esta interpretación el R. Ben Ḥanina la basa en Gen. 46:4, cuyo final *gam 'olah* se parece a *gamal* (camello), por lo que sería un juego de palabras.

⁴⁰¹ Podría referirse a los cuadrúpedos o animales de montar, *dābba*, con una ortografía defectiva, aunque ello incluiría a muchos animales que no se consideran desfavorables de por sí, como el asno o el caballo.

Talmud que podrían haber sido incluidos, como el perro o un caballo rojo al galope; además del elefante, el simio y el macaco, que menciona.

- Ejemplo 2:

Brajot 57b: כל מיני פירות יפין לחלום חוץ מפגי תמרה

“Todo tipo de frutas son favorables excepto los dátiles que no están maduros”.

T-S NS 307.32, 1:13-15:

למן ירי שי מן גמיע אלפאכזה פהו צאלח כ[לא].....ענב פי גיר וקתה ואלרמאן אל.....

“Para quien vea alguna fruta es favorable excepto ... la uva fuera de temporada y la granada ...”

De nuevo el autor muestra una actitud de talmudista formulando una sentencia distinta a la que da el Talmud pero acorde, al menos en parte, con sus contenidos. La uva es designada como un presagio nefasto cuando es negra y fuera de temporada⁴⁰², además es una de las visiones que pueden inducir la pronunciación de un versículo nefasto al despertar⁴⁰³. Por contra, la granada es positiva en todos los aspectos⁴⁰⁴.

- Ejemplo 3:

Brajot 57b: כל מיני ירקות יפין לחלום חוץ מראשי לפתות.

“Soñar con cualquier tipo de vegetal es buena señal, exceptuándose los nabos.”⁴⁰⁵

T-S NS 307.32, 1:13: ..מא כלא שיאין אללפח ואל.רא.

“Quien vea algún tipo de [vegetal es favorable] excepto dos cosas, los nabos y el .....”.

Pese a no haber podido descifrar la palabra, que está perjudicada por un desgaste en el papel, queda claro que no cita el texto talmúdico tal cual. Sin embargo, no podemos saber si hace referencia a otro pasaje de la obra, como parece ser el caso de los ejemplos previos.

Otra particularidad de este texto es que cuando traslada el texto talmúdico no respeta el orden de los contenidos.

- Ejemplo 1:

⁴⁰² 56a: הרואה ענבים בחלום לבנות בין בזמנן בין שלא בזמנן יפות שחורות בזמנן יפות שלא בזמנן רעות.

⁴⁰³ 56b: הרואה ענבים בחלום ישכים ויאמר (הושע ט) כענבים במדבר קודם שיקדמנו פסוק אחר (דברים לב) ענבימו ענבי רוש.

⁴⁰⁴ 57a: הרואה רמונים בחלום זוטרי פרי עסקיה כרמונא רברבי רבי עסקיה כרמונא פלגי אם ת"ח הוא יצפה לתורה שנאמר (שיר 57a: השירים ח) אשקך מיין הרקח מעסים רמני ואם ע"ה הוא יצפה למצות שנאמר (שיר השירים ד) כפלה הרמון רקתך מאי רקתך אפילו ריקנין שבך מלאים מצות כרמון.

⁴⁰⁵ Trad. A. Weiss, *op. cit.*, p. 306.

Brajot, 57b: חמשה אחד מששים אלו הן אש דבש ושבת ושינה וחלום אש אחד מששים לגיהנם דבש אחד מששים למן שבת אחד מששים לעולם הבא שינה אחד מששים למיתה חלום אחד מששים לנבואה.

“Hay cinco cosas que son sexagésimos. Ellas son: el fuego, la miel, el sueño y el ensueño. El fuego es un sexagésimo del infierno; la miel es un sexagésimo del maná; el sabat es un sexagésimo del mundo futuro; el sueño es un sexagésimo de la muerte; el ensueño es un sexagésimo de la profecía.”⁴⁰⁶

T-S NS 307.32, 2:7-13:

אן אלעלמא יקולון אן אל..... ד.... אף אלתי אחדהא יכון מן סתין ..... גזו מן סתין דוק אלמורא.. אמא אלמנאם ..[וא]חד מן סתין צעף מן אלנבוה · וכדלך אלעסל ..ואחד מן סתין אלמן · ואלנאר גזו מן סתין // [נא]ר גהנם : ואלסבת פהו גזו מן סתין מן נעים [אל]אכרה

“Los sabios dicen que (...) las cuales cada una son una sexagésima (...) [dormir] es una sexagésima parte de la experiencia de la muerte... mientras que soñar es un sexagésimo debilitado de la profecía. Y también, la miel [es] un sexagésimo del maná; el fuego un sexagésimo del fuego del infierno; y el *šabat* una sexagésima parte del goce de la vida futura”.

- Ejemplo 2:

En este ejemplo, sigue el orden casi a la inversa.

Brajot, 56b: תנו רבנן חמשה דברים נאמרו בשור האוכל מבשרו מתעשר נגחו הויין ליה בנים שמנגחים בתורה נשכו יסורין באים עליו בעטו דרך רחוקה נזדמנה לו רכבו עולה לגדולה והתניא רכבו מת לא קשיא הא דרכיב הוא לתורא הא דרכיב תורא לדידיה

“Enseñaron los rabíes: Se han dicho cinco cosas sobre los bueyes [de los sueños]. El que come [en sueños] su carne se vuelve rico; el que [sueña que] es acorneado, tendrá hijos que rivalizarán en el estudio de la Torá; el que [sueña que] es mordido, tendrá sufrimientos; el que [sueña que] es pateado hará un largo viaje; el que [sueña que] lo monta, llegará a ser grande.”⁴⁰⁷

T-S NS 307.32, 1:5-9:

קאלו אלדי ירי אלתור פי מנאמה פהו..... רכבה יעלו אמרה וירתפע שאנ[ה]..... פהו אלדי ראה דלך יסאפר אלי מכאן..... נטחה יכון לה אולאד כתיר עלמא · ואן ר[אי]... יאכל מן לחמה פיסתגני

⁴⁰⁶ *Ibidem*.

⁴⁰⁷ Trad. A. Weiss, *op. cit.*, p. 304.

“Dijeron [que] el que ve el toro en su sueño, entonces ... [y si] lo monta, domina sus asuntos y se eleva su condición ..... el que ve eso, viaja a un lugar ..... [y si ve que] lo cornea, tendrá hijos muy doctos⁴⁰⁸. Y si ve [que] come de su carne, se enriquecerá.”

Finalmente, otro tipo de reelaboración es la que añade contenidos sin contar con un paralelo talmúdico, aunque manteniendo el estilo de redacción:

- Ejemplo 1:

T-S NS 307.32, 1:11-13: וכדלך אדא ראי שיא מן אלחלוה מתל נאטם או מעקוד פאנה יצל אלי רזק ומכסב

“Y también, si ve algo de dulce como el .... o el almíbar, alcanzará sustento y adquisición.”

Hay otros dos elementos que me gustaría poder analizar más a fondo: la mención en 1v, l. 6 al *‘ilm al-gā’ib*, las ciencias ocultas, que va precedido de lo que podrían ser referencias a las prácticas de higiene que facilitan la recepción de un sueño verdadero, como es dormir con el estómago vacío, aunque se está hablando de algo femenino incierto que cuesta de encajar con ese discurso. Y las distintas formas con las que se refiere a los sabios del Talmud: *al-‘ulamā’*, *al-‘ulamā’* *‘alayhim al-salām* y *al-rabānīn*.

Transcripción:

1 (1v)⁴⁰⁹

1	..... פהי אן תכון פי אלמעדה וה אלתי	..... فہي إن تكون في المعدة وهـ[ي] التي
2	..... כמול. רפל מאכול ומשרוב . ואמא אל	..... گمول. رفل مأکول ومشرוב . وأما ال
3	..... תכון פי אלקלב והי תטלב אלגמאע .	..... تكون في القلب وهي تطلب الجماع .
4	..... הי פי אלדמאג והי אשרפהם ומילהא	..... هي في الدماغ وهي أشرفهم وميلها
5	..... אקה אלטייבה פאדא נקיית אלמעדה	..... اقه الطيبة فإذا نقيت المعدة
6	..... 410 ותטלע אלי עלם אלג'יב פתעלם אל	..... س وتطلع إلى علم الغائب فتعلم ال
7	..... ודלך אן אלעלמא יקולון אן אל	..... ف وذلك إن العلماء يقولون إن

⁴⁰⁸ Nótese la omisión de la mención a la Torá que veíamos en el Talmud.

⁴⁰⁹ El orden elegido para la paginación responde a la temática del león que encontramos al final de 1v y al comienzo de 1r. Sin embargo, este orden no corresponde al que presenta el Talmud para los contenidos recogidos aquí, y, aunque de cualquier forma dicho orden no se observaría, lo cierto es que la mayoría de contenidos de 1r se pueden encontrar en *Brajot*, 56b, mientras que los de 1v se ubican sobre todo en *Brajot*, 57b.

⁴¹⁰ אלנפס?

- 8 ..... 7..... אף אלתי אחדהא יכון מן סתין
..... ד. ....אף التي أحدها يكون من ستين
- 9 ..... גזו מן סתין דוק אלמות אמא אלמנאם
..... جزء من ستين ذوق الموت أما المنام
- 10 ..[וא]חד מן סתין צעף מן אלנבוה . וכדלך אלעסל
..[וא]חד من ستين ضعف من النبوة . وكذلك العسل
- 11 ..ואחד מן סתין אלמן . ואלנאר גזו מן ס מן //
..واحد من ستين المن . والنار جزء من س من
- 12 [נא]ר גהנם : ואלסבת פהו גזו מן סתין מן נעים
[נא]ר جهنم : السبت فهو جزء من ستين من نعيم
- 13 [אל]אכרה . קאלו אלעלמא עלי' אלסלאם גמיע
[ال]آخرة . قالو العلماء عليهم السلام جميع ما
- מא
- 14 .....ל[א]נסאן מן אלחיואן פהו צאלח מא כלא ארבע
..... لإنسان ... الحيوان فهو صالح ما خلا أربع
- 15 ..... פאן אל.....⁴¹¹והי אלאסד ואלגמל ואלתור
..... فإن الـقـح وهي الأسد والجمل والثور
- 16 ואלדבה פאמא אלאסד פאדא ראה אלאנסאן פי
والدبة فإنما الأسد فإذا رآه الإنسان في النوم
- אלנום
- 17 פליצום יומה דאך לאן אלשכינה ממתלה .כה
فليصوم يومه ذاك لأن الشכינה ممثلة .כה
- 2 (1r)
- 1 אד יקול אריה שאג מי לא יירא .....
إذ يقول أريه שאغ لا يرا 2
- 2 עדו לבני אדם ודלך אן אלרבאנין יקולון אן ...
عدو لبني آدم وذلك إن الربانيين يقولون أن ... 3
- 3 גמל פי מנאמה כאן חתם עליה מיתה .....
جمل في منامه كان حتم عليه ميته 4
- 4 מנהא . ואמא אלתור פקד דכ[ר] פיה אן ע.....
منها . وأما الثور فقد ذكر فيه أن ع..... 5
- 5 קאלו אלדי ירי אלתור פי מנאמה פהו .....
قالو الذي يرى الثور في منامه فهو 6
- 6 רכבה יעלו אמרה וירתפע שאנ[ה] .....
ركبه يعلو أمره ويرتفع شأنه 7
- 7 פהו אלדי ראה דלך יסאפר אלי מכאן .....
فهو الذي رآه ذلك يسافر إلى مكان 8
- 8 נטחה יכון לה אולאד כתיר עלמא . ואן ר[אי]...
نطحه يكون له أولاد كثير علما . وإن ر[أي] ... 9
- 9 יאכל מן לחמה פיסתגני . ומן ראى ס.....
يأكل من لحمه فيستغني . ومن رأى س..... 10
- 10 גמיע אלחיואן פי נומה פמא כאן מנהא מ...
جميع الحيوان في نومه فما كان منها م... 11
- 11 או ני או סמין פאנה ידוק מאל בתעב . וכדלך
أو ني أو سمين فإنه يذوق مال بتعب . وكذلك 12
- 12 אדא ראי שיא מן אלחלוה מתל נאטם או מעקוד
إذا رأى شيئاً من الحلوه مثل ناظ . أو معقود 13
- 13 פאנה יצל אלי רזק ומכסב . וכדלך למן ירי שי
فإنه يصل إلى رزق ومكسب . وكذلك لمن يرى

⁴¹¹ Proponemos estas lecturas por la terminación en *alef* que parece apreciarse en el manuscrito, pero el número total de letras de la palabra es superior. No es tarea fácil dirimir entre las 346 opciones de nombres de león que recoge en un listado la Wikipedia árabe, y no ha sido posible hallar otra con esa terminación.

14	מן גמיע אלפאכדה פהו צאלח כ[לא]	شيء	מן جمیع الفاکهة فهو صالح خ[لا] .....
15	ענב פי גיר וקתה ואלרמאן אל.....		عنب في غير وقته والرمان ال.....
16	מן ירי שי מן גמיע אנואע אל.....		מן یری شيء من جمیع أنواع ال.....
17	מא כלא שיאין אללפת ואל.רא.. וכדלך אלביץ		ما خلا شيئين اللفت وال.را.. وكذلك البيض

d. CUL, T-S Ar.48.54

Descripción física:

Número de folios:	1 bifolio (4 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	17	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño folio:	140 × 250 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No

En el verso se observan puntizones verticales y en la línea de pliegue los agujeros, dos y dos, de la costura del cuaderno. Los márgenes son muy homogéneos y perfectamente delineados, gracias al recurso de la posición oblicua de las palabras para evitar que sobresalgan. El interlineado es bastante regular y las líneas rectas. El estado de conservación es óptimo y su lectura no presenta complicaciones.

La tendencia del *ductus* presenta una lateralidad variable, derecha e izquierda, pero es estable la inclinación de las prolongaciones inferiores hacia la derecha y la de la prolongación superior de la *lamed*, a la izquierda. La escritura es estilizada, ejecutada con un cálamo fino. La grafía presenta dos tipos de *alef*, forma de K y forma de N. Otras peculiaridades son las letras *tet* y *mim* final con *crochet*, pero no de manera consistente, y la *lamed*, con varios ejemplos de terminación de la prolongación superior en bucle. Suele emplear la ligatura para *alef* + *lamed*, pero hay casos en los que no (2:1).

En cuanto a los diacríticos, es habitual el uso del punto para *ḏad* y *ḡim*, y *rafe* para *gayn*. También aparecen de forma aislada signos vocálicos: *tanwīn kasra* (3:17) y *tanwīn faṭḥa* sin soporte (4:1); y lo que tiene aspecto de una *ḍamma* (dos en 2:7 y 1:15) y de un *holem* palestiniense⁴¹² (3:7), sin que sus valores vocálicos coincidan con su contexto⁴¹³.

⁴¹² Al igual que en T-S Misc.25.75.

Otros signos gráficos son un signo similar a este: ̣ para completar el espacio a final de línea y la puntuación supra linear para indicar abreviaturas. En 2:2 se utiliza un apóstrofe para señalar el numeral.

Contenidos:

Este fragmento se divide en dos partes, habida cuenta de la falta de continuidad entre las páginas 1rD y 1rIz por no tratarse del bifolio central del cuaderno, de modo que la separación es de un mínimo de cuatro páginas de texto. La primera parte abunda en consideraciones teóricas relativas a los modos de interpretación de los sueños, las cuales ilustra con ejemplos. Este proceder es típico de las introducciones a los tratados de interpretación, por lo que es probable que consista precisamente en eso. De estas consideraciones teóricas destaca el concepto de la interpretación por el contrario (*ta'wīl min/'alà al-ḍidd*), que veíamos desarrollado en el tratado de Ibn al-Qutayba⁴¹⁴, y que aquí se expone, de 1:13 a 2:17, usando los ejemplos típicos que ofrecen los autores musulmanes a los que probablemente esté parafraseando. Pero también se hace mención a la idea talmúdica, comentada anteriormente, de que el sueño es una sexagésima parte de la profecía (2:17). Para esta noción se basa en la autoridad de los rabinos, a los que llama *al-ḥukamā'* (los sabios) con la abreviatura אֲחֻז, tal y como cabe leer, tratándose de una cita del Talmud y yendo acompañado de la abreviatura hebrea ז"ל (sea su memoria una bendición). En otras partes, en cambio, el autor se apoya en cierta autoridad a la que cita en masculino singular (*qāl*) sin dar el nombre. Asimismo, hace mención a las opiniones de “los expertos” (*ḍakarū l-'ulamā'*), mostrando una cierta voluntad de exhaustividad en la materia.

La segunda parte consiste en una lista de visiones con sus significados sin una ordenación clara. Entre ellas se incluyen interpretaciones del Talmud, algunas de las cuales se recogen en el *Tafsīr al-Manāmāt* talmúdico, algunas de las cuales muestran aquí una fidelidad al texto rabínico algo mayor, utilizando algunas de las expresiones sin traducir:

---

⁴¹³ De hecho la *ḍamma* la encontramos en los tres casos atestados antes de un *alef* de acusativo, de manera que podría hacer la función de un *tanwīn faṭḥa*, algo extraño, especialmente cuando dicho signo aparece en este manuscrito. De los tres casos, sin embargo, en uno parece que el *alef* está tachado (1:15), al tratarse de un error de caso, por lo que allí la *ḍamma* tendría el valor que le corresponde.

⁴¹⁴ Véase *supra*, pp. 82-83.

- 3-5: “Y quien vea que ha copulado con su madre, que prevea para sí mismo entendimiento e inteligencia (ומן ראי כאנה קד גאמע אמה פליתוקע לנפסה אלפהם ואלדהן).

- 5-7: “Y quien vea que ha copulado con su hermana, que prevea para sí mismo sabiduría” (ומן ראי כאנה קד גאמע אכטה פליתוקע לנפסה אלחכמה).

- “Y quien vea que está desnudo, si el hombre está en la tierra de Israel, es que está desprovisto de buenas acciones, y si está en Babilonia, es que está desprovisto de ayuda” (ומן ראי כאנה עריאן אן כאן אלרגל פי ארץ ישראל פהו בלא מצות ואן כאן פי בבל פהו בלא עון). Aunque algunas palabras se han mantenido como en el original (ארץ ישראל), al final muestra un distanciamiento producido al emplear la palabra *ʿawn* (ayuda) en vez de una con un significado equivalente a *ḥṭa* (pecados, faltas), lo cual resulta extraño, existiendo una versión árabe de esta palabra, *jaṭʿ*.

Otros ejemplos combinan las interpretaciones talmúdicas con otras:

- “Quien vea la serpiente, pues sobre ella han mencionado los expertos multitud de condiciones. Dijo: He aquí que quien vea la serpiente en un sueño, eso es beneficioso para él y le será proporcionada una casa abierta en sus manos. Si ella lo enfrenta se multiplicará su sustento y su dinero y se enriquecerá. Si la mata, perderá y se arruinará en la medida del dolor⁴¹⁵. Si la serpiente le habla recibirá buena aceptación en todas las situaciones. Y si ella escupe encima de él o de su cara, no hay nada más preferible ni apropiado que eso”. (ומן ירי אלחיה פקד דכרו פיה אלעלמא צרובא כתירה). קאל אן מן ירי אלחיה פי מנאם פהו צלח לה ורזקה דאר מנפתח בין ידיה פאן עארצתה פיכתר רזקה ומאלה ויסתגני פאן קתלהא פאנה יכסר ויתלף מנה עלי קדר אלאלם פאן כלמתה אלחיה ירזק אלקבול פי גמיע (אחואלה פאן בצקת עליה או פי וגהה פליס שי אפצל ואופק מן דלך). Se puede observar un paralelismo claro con *Brajot*, 57a, que vimos anteriormente⁴¹⁶, manteniendo la idea de base de que la serpiente es un buen presagio, lo cual contradice la interpretación de la serpiente como enemigo que aparece tanto aquí (1:10) como en el *Tafsīr al-Manāmāt* talmúdico.

Pero el texto también presenta visiones de contenido judío que no se hallan en el Talmud:

⁴¹⁵ La frase resulta un tanto extraña por lo que es probable que haya habido una corrupción en la transmisión, juntando la prótasis de una visión sobre matar y la apódosis de una visión sobre morder.

⁴¹⁶ Véase p. 160.

- “Y quien vea que lo han erigido para el *Sefer Torá* en la sinagoga o templo, será provisto de un hijo varón” (ומן ירי כאנה קד אקאמוה פי ספר תורה פי אלכניסה או מחפל פאנה ירזק) (ולד דכר)

- “Quien que se encuentra en una sinagoga o en un *bet midraš*, sentado haciendo las abluciones, saldrá de él una estirpe que aprenderá la Torá y que estudiará la jurisprudencia (*fiqh*) y el resto de ciencias” (ומן ראי כאנה פי כניסה או פי בית המדרש והו קאעד) (יתוצי פאנה יכרג מנה נסל יתעלם אלתורה וידרס אלפקה וסאיר אלעלום).

Integrada en la lista se encuentra la recomendación de que si se desconoce el sentido de un sueño, se explique a un amigo de confianza (4:1-2); idea ligada a la importancia de las consecuencias de la interpretación, como ya se ha comentado en relación a la composición anterior, en la que se aconseja no relatar nunca el sueño a un enemigo⁴¹⁷.

Transcripción:

1 (1v Iz)

- 1 לם ירהא קט והי בסאיט מעקולה כאלחאר אלמנפרד למ ירהא קט והי בסאיט מעקולה כאלחאר אלמנפרד וגיר דדל
ذلك
- 2 מן אלבסאיט אלעלויה ק אדא כאנת אלנפס וקואהא מן البسائط العلوية قال إذا كانت النفس وقواها في غاية
פי גאיה
- 3 אלצפא ואלנדה מן אלאעראין אלנפסאניה⁴¹⁸ אלתי الصفاء والنداء من الأعراض النفسانية التي تفسر بها
תפסר בהא
- 4 אלרויה פיוון אלשי אלדי תראה תלקינא מצרחא الرؤية فيكون الشيء الذي تراه تلقينا مصرحا وتنبي
ותנבי באלאשיא
- 5 באעיאנהא ולא תחתאג אלי תאויל ולא תעביר והו بأعيانها ولا تحتاج إلى تأويل ولا تعبير وهو كمن
כמן ירי v
- 6 אנה מריין פימרין או פי ספר פיסאפר ואמא אדא أنه مريض فيمرض أو في سفر ويسافر وأما إذا كان
כאן עלי
- 7 מואצע קוי אלנפס שי מן אלאוסאך אלגסמיה פאנהא مواضع قوى النفس شيء من الأوساخ الجسمية فإنها لا
לא תקדר
- 8 עלי אן תקבל אסבאב אלפכר אלנקיה פתרי אלאשיא على أن تقبل أسباب الفكر النقية فتري الأشياء بأمثله

⁴¹⁷ Véase p. 156.

⁴¹⁸ Parece un término moderno.

באמתלה

- 9 קריבה או בעידה עלי קדר קרב צפאיהא או וסכהא   قريبة أو بعيدة على قدر قرب صفائها أو وسخها فمن
פמן ירי   يرى
- 10 נאר אשתעלת פיה פינאלה גוד אלסלטאן או ירי אנה   نار اشتعلت فيه فيناله جود السلطان أو يرى أنه قتل حية
קתל חיה   قتل حية
- 11 פיוון לעדוה וכדלך אדא קצדת אלנפס אכבארהא   فيكون لعدوه وكذلك إذا قصدت النفس أخبارها بالسفر
באלספר   بالسفر
- 12 תריה שכצא סאירא מן מכאן אלי מכאן פתרמז לה   تراه شخصا سائرا من مكان إلى مكان فترمز له بالنقطة
באלנקלה   بالنقطة
- 13 ומא מאתל דלך ואמא אלרויא אלתי תצדק עלי   وما مائل ذلك وأما الرؤيا التي تصدق على التأويل من
אלתאויל מן אלצד   الضد
- 14 כמן ירי מא יבכיה פיצדק רויאה פי מא יסרה פישבה   كمن يرى ما يبكيه فيصدق رؤياه في ما يسره فيشبهه
אן   أن
- 15 יכון כויל⁴¹⁹ לה אמרא מתלה יסר או יבכי פלא   يكون خيل له أمر مثله يسر أو يبكي فلا يحصل له منه
יחצל לה מנה   يحצל له منه
- 16 אלא אלגנס אלעאם ללאמרין גמיעא דון מא יוגבה   إلا الجنس العام للأميرين جميعا دون ما يوجبه من البكاء
מן אלבכא   من البكاء
- 17 או מן אלסרור וקד יערץ ללמסתיקץ מתל הזה אלג   أو من السرور وقد يعرض للمستيقظ مثل هذه الج
מנאזל   منازل

2 (1r D)

- 1 ודלך באן יתכיל אלשי הו פי גאיה אלבעד פאנמא   وذلك بأن يتخيل الشيء هو البعد فإنما يستفيد
יסתפיד   يستفيد
- 2 בדלך אלעלם באעם אגנאס אלשי אלד' פיעלם אנה   بذلك العلم بأعم أجناس الشيء الد' فيعلم أنه جسم
גסם   جسم
- 3 מן אלאגסאם ולא ידרי הל הו גמאד או נבאת או   من الأجسام ولا يدري هل هو جماد أو نبات أو حيوان
חיואן חתי   حتى
- 4 אדא קרב מנה קלילא אמכנה אן ימיז מן חאלה מא   إذا قرب منه قليلا أمكنه أن يميز من حالة ما يعلم
יעלם   يعلم
- 5 בה אנה חיואן או גמאד או נבאת תם אדא אזדאד   به أنه حيوان أو جماد أو نبات ثم إذا ازداد قربه
קרבה   قربها

⁴¹⁹ Scriptio plena.

- 6 מנה זאד תמייזה לה ותחצילה פיעלם מתלא אנה ליס
7 כסבע מן אלחיואן בל הו אמא כלבא או דיבא וגיר
8 מן דואת הדא רלקד ולא יזאל עלי הדא אלסביל
9 נועה תם שכצה פי מקדארה ולונה וסאיר חליתה
10 אלתי תצדק ותצרח בחאלהא הי כיאל אלשי בעינה
11 נטיר מא קד עלם אלמסתיקט שכצה וחליתה ואלתי
12 מן אלתאויל עלי אלשביה נטיר מא קד חצל
13 נועה וגנסה ליס אלשכץ ואלחליה ואלדי תצדק מן
14 עלי אלצד נטיר מא קד עלם אלמסתיקט אעם
15 אלתי ידרכהא אלתכיל פקט ודלך אן אלצדין מן כל
16 ואקעין תחת גנס ואחד אלא אנהמא עלי גאיה אלבעד
17 דלך אלגנס וק אלחז זל אן אלחלומות הי גז מן ס
1 אכרג דם פצאד פנפקה פי פרחא ויגפר לה ומן ירי
2 אלשמס ואלכואכב קד וקעא עליה פליחדר מן אמר
3 יקהרה ומן ירי כאנה הודא יסיר פאן כאן קד האגת
6 מנה זאד תמייזה לה ותחצילה פיעלם מתלא אנה ליס
7 כסבע מן אלחיואן בל הו אמא כלבא או דיבא וגיר
8 מן דואת הדא רלקד ולא יזאל עלי הדא אלסביל
9 נועה תם שכצה פי מקדארה ולונה וסאיר חליתה
10 אלתי תצדק ותצרח בחאלהא הי כיאל אלשי בעינה
11 נטיר מא קד עלם אלמסתיקט שכצה וחליתה ואלתי
12 מן אלתאויל עלי אלשביה נטיר מא קד חצל
13 נועה וגנסה ליס אלשכץ ואלחליה ואלדי תצדק מן
14 עלי אלצד נטיר מא קד עלם אלמסתיקט אעם
15 אלתי ידרכהא אלתכיל פקט ודלך אן אלצדין מן כל
16 ואקעין תחת גנס ואחד אלא אנהמא עלי גאיה אלבעד
17 דלך אלגנס וק אלחז זל אן אלחלומות הי גז מן ס
1 אכרג דם פצאד פנפקה פי פרחא ויגפר לה ומן ירי
2 אלשמס ואלכואכב קד וקעא עליה פליחדר מן אמר
3 יקהרה ומן ירי כאנה הודא יסיר פאן כאן קד האגת
6 מנה זאד תמייזה לה ותחצילה פיעלם מתלא אנה ליס
7 כסבע מן אלחיואן בל הו אמא כלבא או דיבא וגיר
8 מן דואת הדא רלקד ולא יזאל עלי הדא אלסביל
9 נועה תם שכצה פי מקדארה ולונה וסאיר חליתה
10 אלתי תצדק ותצרח בחאלהא הי כיאל אלשי בעינה
11 נטיר מא קד עלם אלמסתיקט שכצה וחליתה ואלתי
12 מן אלתאויל עלי אלשביה נטיר מא קד חצל
13 נועה וגנסה ליס אלשכץ ואלחליה ואלדי תצדק מן
14 עלי אלצד נטיר מא קד עלם אלמסתיקט אעם
15 אלתי ידרכהא אלתכיל פקט ודלך אן אלצדין מן כל
16 ואקעין תחת גנס ואחד אלא אנהמא עלי גאיה אלבעד
17 דלך אלגנס וק אלחז זל אן אלחלומות הי גז מן ס
1 אכרג דם פצאד פנפקה פי פרחא ויגפר לה ומן ירי
2 אלשמס ואלכואכב קד וקעא עליה פליחדר מן אמר
3 יקהרה ומן ירי כאנה הודא יסיר פאן כאן קד האגת

3 (1r Iz)⁴²⁰

⁴²⁰ Página no consecutiva a la anterior.

- 4 עליה ואטא מן ירי כאנה קד צעד אלי אלסמא פאנה
עליה ואטא מן ירי כאנה קד צעד אלי אלסמא פאנה
5 ירתפע חאלה ושאנה ומן ירי כאנה קד לבס
ירתפע חאלה ושאנה ומן ירי כאנה קד לבס
תיאב גדד
- 6 נצאף או ביץ פאנה יחסן חאלה ומן ראי כאן עליה
נצאף או ביץ פאנה יחסן חאלה ומן ראי כאן עליה
תיאב
- 7 רתה או וסכה או קצאר פלידה פעלי קדר דלך יצעף
רתה או וסכה או קצאר פלידה פעלי קדר דלך יצעף
חאלה
- 8 ומן ירי כאנה קד אקאמוה פי ספר תורה פי אלכניסה ומן ירי כאנה קד אקאמוה פי ספר תורה פי הכניסה או
וּמִן יָרִי כְּאֵנָה קִד אֶקְאָמוּהָ פִּי סִפְר תּוֹרָה פִּי אֶלְכְּנִיסָה וּמִן יָרִי כְּאֵנָה קִד אֶקְאָמוּהָ פִּי סִפְר תּוֹרָה פִּי הַכְּנִיסָה או
או וּ
- 9 מחפל פאנה ירזק ולד דכר פאן כאן לה מנאטרה מע
מחפל פאנה ירזק ולד דכר פאן כאן לה מנאטרה מע
קום
- 10 סיתכלץ בפרג ועלי קדר מא קרא ותאווילה יכון ומן
סיתכלץ בפרג ועלי קדר מא קרא ותאווילה יכון ומן
ראי
- 11 כאן קד טאלת לחיתה יטאל עמרה ואן ראהא וקד
כאן קד טאלת לחיתה יטאל עמרה ואן ראהא וקד
צארת
- 12 ביצא ארפע לשאנה ומן ראי כאנה קד רכב דאבה או
ביצא ארפע לשאנה ומן ראי כאנה קד רכב דאבה או
פרס
- 13 יכון לה רפעה מע אלאגלא ואהל אלממלכה ואן ראי
יכון לה רפעה מע אלאגלא ואהל אלממלכה ואן ראי
כאנה
- 14 קד תזוג תקבל עליה סנה כיר ואן ראי כאנה קד טלק
קד תזוג תקבל עליה סנה כיר ואן ראי כאנה קד טלק
אהלה
- 15 פרבמא תלף מנה נצף מאלה ומן ירי כאנה קד כרק
פרבמא תלף מנה נצף מאלה ומן ירי כאנה קד כרק
תיאבה
- 16 פיתוקע פציחה וכתיר ממא יכון אלתכריק גפראן
פיתוקע פציחה וכתיר ממא יכון אלתכריק גפראן
ופרג
- 17 מן הָּ וגם וקלע אלצרס פי אלנום רבמא כאן ולד
מן הָּ וגם וקלע אלצרס פי אלנום רבמא כאן ולד
יתלף

4 (1v D)

- 1 או כסארה תתפק עליה ומן ראי מנאם מא וליס ידרי
או כסארה תתפק עליה ומן ראי מנאם מא וליס ידרי
- 2 תפסירה פליפסרה עלי צדיקה אלמשפק עליה
תפסירה פליפסרה עלי צדיקה אלמשפק עליה
אמורה

- 3 כלהא ומן ראי כאנה קד גאמע אמה פליתוקע לנפסה
כלהא ומן ראי כאנה קד גאמע אמה פליתוקע לנפסה
- 4 אלפהם ואלדהן ומן ראי כאנה קד גאמע אכתה
אלפהם ואלדהן ומן ראי כאנה קד גאמע אכתה
פליתוקע
- 5 לנפסה אלחכמה ומן ראי כאנה עריאן אן כאן אלרגל לנפסה חכמה ומן ראי כאנה עריאן אין כאן אלרגל
לנפסה אלחכמה ומן ראי כאנה עריאן אן כאן אלרגל לנפסה חכמה ומן ראי כאנה עריאן אין כאן אלרגל
פי
- 6 ארץ ישראל פהו בלא מצות ואן כאן פי בבל פהו
ארץ ישראל פהו בלא מצות ואן כאן פי בבל פהו
בלא
- 7 עון ומן ראי כאנה פי כניסה או פי בית המדרש
עון ומן ראי כאנה פי כניסה או פי בית המדרש
- 8 והו קאעד יתוצי פאנה יכרג מנה נסל יתעלם
והו קאעד יתוצי פאנה יכרג מנה נסל יתעלם
אלתורה
- 9 וידרס אלפקה וסאיר אלעלום ומן ירי אלחיה פקד
וידרס אלפקה וסאיר אלעלום ומן ירי אלחיה פקד
דכרו פיה
- 10 אלעלמא צרובא כתירה קאל אן מן ירי אלחיה פי
אלעלמא צרובא כתירה קאל אן מן ירי אלחיה פי
מנאם
- 11 פהו צלח לה ורזקה דאר מנפתח בין ידיה פאן
פהו צלח לה ורזקה דאר מנפתח בין ידיה פאן
עארצתה
- 12 פכתר רזקה ומאלה ויסתגני פאן קתלהא פאנה
פכתר רזקה ומאלה ויסתגני פאן קתלהא פאנה
יכסר
- 13 ויתלף מנה עלי קדר אלאלם פאן כלמתה אלחיה
ויתלף מנה עלי קדר אלאלם פאן כלמתה אלחיה
ירזק אלקבול
- 14 פי גמיע אחואלה פאן בצקת עליה או פי וגהה פליס
פי גמיע אחואלה פאן בצקת עליה או פי וגהה פליס
שי
- 15 אפצל ואופק מן דלך ומן ראי כאנה יצחק פשנאעה
אפצל ואופק מן דלך ומן ראי כאנה יצחק פשנאעה
גיר
- 16 גידה ומן ראי כאנה יככי פרג ופרח ומן ראי אלמטר
גידה ומן ראי כאנה יככי פרג ופרח ומן ראי אלמטר
פגיד
- 17 לה רזק ירזק ומן ראי כאנה אכד מן שעה ידהב
לה רזק ירזק ומן ראי כאנה אכד מן שעה ידהב
גמה

ii. Versión JA del *Pitrón Ḥalomot* del Pseudo-Hai Gaón

Se trata de un conjunto de once manuscritos que reconstruyen una versión judeo-árabe del manual de interpretación de sueños que ha circulado en hebreo con el título de *Pitrón Ḥalomot*, atribuido al rabino Hai b. Šerira Gaón, aunque posiblemente se trate de una obra apócrifa. La ubicación de esta versión JA entre los manuales judaicos depende únicamente de esta relación y de la ausencia de evidencias que demuestren lo contrario, por lo que su adscripción religiosa es conjetural y deberá de ser revisada convenientemente.

- a. Edición de fragmentos T-S Ar.43.95, T-S Ar.11.17, Or.5563G.22, T-S Ar.51.41, T-S Misc.6.156, T-S NS 322.39, T-S Ar.31.107, T-S Misc.8.75, T-S Ar.43.232, T-S Ar.43.99 y T-S AS 172.181

CUL, T-S Ar.43.95
Descripción física:

Número de folios:	1 bifolios (4 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	12-13	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño folio:	175 × 257 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No

Bifolio de amplios márgenes e interlineado, que presenta un salto de contenidos entre las páginas del verso por no tratarse del bifolio central del cuaderno. Hay rastros sutiles de los puntizones, perceptibles en la imagen del recto, ligeramente inclinados. Utiliza el alargamiento de letras para mantener la justificación de los márgenes.

Esta escritura presenta un *ductus* muy romo y un número considerable de particularidades, que la singularizan respecto al resto de manuscritos. La característica más llamativa es el *alef* sumamente estilizado con un trazo derecho prácticamente inexistente y un trazo central en posición horizontal, pegado al extremo superior del trazo izquierdo. Algo similar ocurre con el trazo medio de *šin*, corto y pegado horizontalmente a la extremidad del trazo izquierdo. La *nun* final se inicia con un trazo plano rematado por un punto, para descender en una prolongación inferior muy sinuosa. En ocasiones, el pie de *hey* es horizontal. Las letras *kaf*, *bet*, *reš*, *samej*, presentan remate. También es particular la grafía de la *guimmel*, con dos trazos,

un primero, parecido a *nun*, y un segundo que desciende desde la base del primero hacia más abajo de línea. Y la de *qof*, con dos representaciones, una de un solo trazo en la que la prolongación se ubica a la derecha, y otra de dos, con prolongación a la izquierda, pero ambas con un óvulo muy abierto. Para los capítulos se emplea la escritura cuadrada aunque manteniendo el uso de la ligatura para *alef-lamed*.

El único grafema que presenta es la *šadda*, que combina con el recurso a la duplicación de letras. No emplea signos de puntuación más que dos *media punctis*, uno a final de capítulo y otro entre dos visiones. El espaciado a comienzo de capítulo parece tener una función meramente decorativa.

Transcripción:

1 (1r Iz)

1	מן ראוי יאכל עסל רפיע פגייד	מן ראוי יאכל עסל רפיע פגייד
2	לה ואן אכל עסל וסט פהו דון דלך	לה ואן אכל עסל וסט פהו דון דלך
3	פמראר יציר אליה מן ראוי יעצר	פמראר יציר אליה מן ראוי יעצר
4	קצב חלו ושרב מאה פהם יזול	קצב חלו ושרב מאה פהם יזול
5	ענה מן ראוי סכר אחמר ינגו מן	ענה מן ראוי סכר אחמר ינגו מן
6	עלה מן ראוי יאכל סכר וסט פכיר	עלה מן ראוי יאכל סכר וסט פכיר
7	יציר אליה סכר קנדי יסאר טאיל	יציר אליה סכר קנדי יסאר טאיל
8	יוסר סכר אהואזי נעמה צכמה	יוסר סכר אהואזי נעמה צכמה
9	ירביהא מן ראוי יאכל עסל	ירביהא מן ראוי יאכל עסל
10	פהם אעדא כתיר חואליה יסעו	פהם אעדא כתיר חואליה יסעו
11	פיה ויטלבו רוחה מן ראוי יאכל	פיה ויטלבו רוחה מן ראוי יאכל
12	סכר מטבוך בדקיק פינגו מן	סכר מטבוך בדקיק פינגו מן

2 (1v D)

1	שדה מן ראוי יאכל חלאוה רטבה	שדה מן ראוי יאכל חלאוה רטבה
2	כיר יציר אליה אן שא אללה חלאוה	כיר יציר אליה אן שא אללה חלאוה
3	יאבסה מראר זאיד יחצל לה	יאבסה מראר זאיד יחצל לה
4	מן ראוי יאכל קטאיף מחשיה	מן ראוי יאכל קטאיף מחשיה
5	פיוסר יסאר חסן מן ראוי יאכל	פיוסר יסאר חסן מן ראוי יאכל
6	זלאביה ינכדל כדלאן טאיל ואן	זלאביה ינכדל כדלאן טאיל ואן
7	כאנת אלזלאביה גיר משבך ואכלהא	כאנת אלזלאביה גיר משבך ואכלהא
8	בעסל פגייד לה ·	בעסל פגייד לה ·

9	באב אלאלואן ואלאטעמה	باب الألوان والأطعمة
10	כל מא יראה	כל ما يراه
11	מן אלאטעמה אנה יטבכהא או	من الأطعمة إنه يطبخها أو
12	יאכלהא אן כאן מן אלהמוצאת	يأكلها إن كان من الحموضات
13	מתל מצוץ וזירבאג וסכבאג	مثل مصوص وزيرباج وسكباغ
3 (1v Iz) ⁴²¹		
1	אלי כמון אלי שמאר פאנה ירזק	إلى كمون إلى شمار فإنه يرزق
2	מואשי ואראצי וזראעאת מן ראי	مواشي وأراضي وزراعات من رأى
3	יאכל דאר ציני פאן אללה ראצי עליה	يأكل دارصيني فإن الله رضي عليه
4	ודכרה טייב קדאם אלנאס מן ראי	وذكره طيب قدامه الناس من رأى
5	יאכל הלילג דוא ינגו מן כל הם	يأكل الهليلج دواء ينجو من كل هم
6	וגם מן ראי הודא ישרב שרב	وغم من رأى هوذا يشرب شرب
7	או מעגון או קרץ או אטריפל	دواء أو معجون أو قرص أو أطريفل
8	יחסן חאלה ויגל קדרה מן ראי יסתף	يحسن حاله ويجل قدره من رأى يستف
9	סמאק או יאכל חצרם יאבס הם	سماق أو يأكل حصرم يابس هم
10	יציר אליה וגם · מן ראי הודא יעלך	يصير إليه وغم · من رأى هوذا يعلك
11	עלך או מסתכי או לבאן חצא	علك أو مصطكى أو لبان حصا
12	תנקץ מנזלתה ודרגתה	تنقص منزلته ودرجته
4 (1r D)		
1	באב אלטיב ואלבכור	باب الطيب والبخور
2	מן ראי יתטיב	من رأى يتطيب
3	במא ורד פאן [מ]נזלתה גלילה	بماء ورد فإن منزلته جليلة
4	מן ראי יתטיב במא קרנפל פאן	من رأى يتطيب بماء قرنفل فإن
5	מראר יציר אליה מן ראי יתבכר	مرار يصير إليه من رأى يتبخر
6	[בעו]ד פאסם טייב ודכר חסן ינשו	بعود فاسم طيب وذكر حسن ينشؤ
7	לה ואן כאן הודא יתבכר בנד	له وإن كان هوذا يتبخر بند
8	או בגיר דלך פאגל למנאה ⁴²² מן ראי	أو بغير ذلك فأخل لمنامه من رأى
9	יסתעמל גאליה או מסך או ענבר	يستعمل جالية أو مسك أو عنبر
10	גלאלה תחצל לה וגאה חסן יציר	جلالة تحصل له وجاه حسن يصير
11	אליה מן ראי ידהן בבאן או בדרן ⁴²³	إليه من رأى يدهن ببان أو بدهن

⁴²¹ No parece que sea consecutiva de la anterior.

⁴²² Haplografía: למנאמה.

CUL, T-S Ar.11.17

Descripción física:

Número de folios:	1 (2 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	24-25	Estilo de escritura:	Semi-cuadrada
Tamaño folio:	189 × 118 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No

Folio de proporciones alargadas. Solo el margen derecho está justificado y el interlineado es apretado, con una tendencia ascendente de las líneas.

La escritura no presenta demasiadas peculiaridades y gracias a la casi total ausencia de alógrafos puede leerse sin equívocos. Sin embargo, la tinta se ha desprendido causando la pérdida de varias letras. Las barras superiores de *bet*, *dalet* y *kaf* son muy cóncavas, mientras que las de *hey*, *tav*, *reš* y *het* montan hacia arriba. La *lamed* tiene bandera, que en ocasiones llega a alcanzar la línea de cresta. Emplea la escritura cuadrada para los títulos de los capítulos.

Cuenta con abundantes abreviaturas señaladas con un punto sobre la primera letra de la palabra, así como acortamientos de palabras por déficit de espacio a final de línea, los cuales indica con un trazo horizontal encima de la última letra incluida. El uso de diacríticos se limita al punto supra linear en *guimmel* y *šade* para las respectivas *yīm* y *ḏād*, aunque no de manera sistemática. Como signos de puntuación, se observan los dos puntos y el *media punctis*.

Lo más llamativo de este manuscrito es la disposición del texto con una evidente voluntad de presentar los contenidos en formato lista. De esta manera, prácticamente cada visión ocupa una línea, lo que explica la falta de uniformidad en la longitud de las líneas y el uso extensivo de abreviaturas, sobre todo en los elementos repetitivos como las palabras incoativas de la prótasis. Este formato y la presencia de una nota al margen describiendo los contenidos del párrafo, indican que es un texto pensado para ser consultado con agilidad. Las abreviaturas y los diversos errores ortográficos

---

⁴²³ *Lapsus calami* o error de lectura.

podrían deberse a que su puesta por escrito fuese realizada con presteza, tal vez a partir de una versión recitada.

Transcripción:

1 (1v)

- 1 מר כא ישרב נביד אלממר או נביד אלגזר או מן
סאיר
- 2 אלאשיא אלמסכרה פפרח וסרור יכון לה :
الأشياء المسكرة ففرح وسرور يكون له :
- 3 באב אלבקול ואלכצרה .
باب البقول والخضرة .
- 4 מר ז יאכ בקל או פגל או כס פחיוה הנייה ועיש
הני ונעמה .....
من رأى كأنه يأكل بقل أو فجل أو خس فحيوة هنيئة
وعيش هنيء ونعمة .....
- 5 מר יא גרגיר או יקטין ולוביה ולפת ניי או
[מ]טבוח פהם יזול ענה
من رأى يأكل جرجير أو يقطين ولوبياء ولفث نئي أو
مطبوخ فهم يزول عنه
- 6 [מר י]אכ באדנגאן או גזר ניי או מטבוח מראר
יתסבב לה
من رأى يأكل بادنجان أو جزر نئي أو مطبوخ مرار
يتسبب له
- 7 מר אנ יאכ קלקאס או כזאז ניי⁴²⁴ או מטבוח
כסארה תאתיה
من رأى أنه يأكل قلقاس أو خزاز نئي أو مطبوخ خسارة
تأتيه
- 8 מר יאכ בצל וכראת ניי או מטבוח פוגע יתסבב
לה
من رأى يأكل بصل وكراث نئي أو مطبوخ فوجع يتسبب
له
- 9 מר אנ יאכל קנביט או כרנב או אספאנך פכיר
יציבה
من رأى أنه يأكل قنبيط أو كرنب أو إسفانخ فخير يصيبه
- 10 מר אנ יאכ רגלה או ימאניה או הליון או ראזיאנג
אכצר
من رأى أنه يأكل رجلة أو يمانية أو هليون أو رازيانج
أخضر
- 11 פאנה בלג אלי חאל גליל ומחבוב ישתהיה :
פאנה בלג אלי חאל גליל ומחבוב ישתהיה :
باب الفواكه والثمار
- 12 באב אלפואכה ואלתמאר
[מר אנ] יאכל ספרגל או תפאח או כמתרי פיעיש
עיש הני בכיר גזיל
من رأى أنه يأكل سفرجل أو تفاح أو كمثري فيعيش
هنيء بخير جزيل
- 14 מר [אנ י]אכ ענב עאנמי⁴²⁵ פרזק יציבה קריב
· מר א
من رأى أنه يأكل عنب عنمي فرزق يصيب قريب . من
رأى أنه

⁴²⁴ Scriptio plena.

⁴²⁵ Scriptio plena.

- 15 יאז תין אכצור פעלי עדד דלך אלתין י...בידה יאכל תין אכצור פעלי עדד דלך התין י...בידה מאל
- 16 מ'ר אניאכ רמאן פאן אללה יעמר מנזלה ויכתר מ'ר אניאכ רמאן פאן אללה יעמר מנזלה ויכתר מאל
- 17 מ'ר אניאכ בלח או בצר או רטב פהם וגם יתרכב מ'ר אניאכ בלח או בצר או רטב פהם וגם יתרכב מאל
- 18 מ'ר א יא ענא⁴²⁶ אכצור פרזק יחצל לה יסר בה מ'ר א יא ענא⁴²⁶ אכצור פרזק יחצל לה יסר בה מאל
- 19 מ'ר אניא מוז קד פעל מנכר ותעדא עלי ואגב מ'ר אניא מוז קד פעל מנכר ותעדא עלי ואגב מאל
- 20 מ'רזיאכל שאהנ⁴²⁷ אביץ פנעמה צכמה מ'רזיאכל שאהנ⁴²⁷ אביץ פנעמה צכמה מאל
- 21 פאן כאן אחמר פירבח פי מא יריד יתצרף פיה פאן כאן אחמר פירבח פי מא יריד יתצרף פיה מאל
- 22 מ'ר אנ יאכל קראציא יעתל עלה שדידה מ ראי מ'ר אנ יאכל קראציא יעתל עלה שדידה מ ראי מאל
- 23 א יא תפאח אחמר או מכתב יבלג אלי דרגה א יא תפאח אחמר או מכתב יבלג אלי דרגה מאל
- 24 מ'ר [ר] יאז גוז אכצור פעמרה יטול . מ'ר כא יאכל מ'ר [ר] יאז גוז אכצור פעמרה יטול . מ'ר כא יאכל מאל
- 25 אכצור חאמץ פמראר ינאלה ואן כאן אללוז צקיד פאטאל אכצור חאמץ פמראר ינאלה ואן כאן אללוז צקיד פאטאל מאל
- 2 (1r)
- 1 מ'ר אניא⁴²⁸ פסתק או בנדק אכצור פרזק יתגדד מ'ר אניא⁴²⁸ פסתק או בנדק אכצור פרזק יתגדד מאל
- 2 מ'ר א יא שאה אלמלך יסתנד אלי אנס מקתדר מ'ר א יא שאה אלמלך יסתנד אלי אנס מקתדר מאל
- 3 מ'ר יא בלוט ברי יפתקר גדא ואן אכל כרנוב⁴³⁰ מ'ר יא בלוט ברי יפתקר גדא ואן אכל כרנוב⁴³⁰ מאל

⁴²⁶ Lapsus calami: ענב.

⁴²⁷ Scriptio defectiva.

⁴²⁸ Abreviatura: מן ראי אנה יאכל.

⁴²⁹ Tipo de pera grande y blanco.

⁴³⁰ Scriptio plena.

- 4 מֶלֶךְ אֵז יֹאכֵל זַעֲרֹר אַח[מֶר] פִּמְרִץ יִצִּיבָה · וְאֵן
כֹּאן
מִן רֹאֵי אֵנֶה יֹאכֵל זַעֲרֹר אַחֲמֵר פִּמְרִץ יִצִּיבָה · וְאֵן
כֹּאן
- 5 אֶלְזַעֲרֹר [א] בִּיץ פִּכִּיר יִתְגַּה אֵלֶיהָ
מִן רֹאֵי אֵנֶה יֹאכֵל תֶּמֶר אוֹ עֵגוּ אוֹ מִסְקֶר יִרְבִּי נַעֲמָה
חֲסִנָּה
- 6 מֶלֶךְ ז' יֹאכֵל תֶּמֶר אוֹ עֵגוּ אוֹ מִסְקֶר יִרְבִּי נַעֲמָה
חֲסִנָּה
מִן רֹאֵי אֵנֶה יֹאכֵל תִּינ יָבִיס אִן כֹּאן כְּבֹאֵר פִּרְזִק וְאַסַּע
וְאַל....
- 7 מֶלֶךְ אֶנְיָא תִּינ יָבִיס אֵן [כ] אֵן כְּבֹאֵר פִּרְזִק וְאַסַּע
וְאַל....
מִן רֹאֵי זִיבִיב אַחֲמֵר גִּייד וְאֵן כֹּאן אֲסוּד מִדְמוּס
אֶלָּא אֶלְעִינִי פִּאנָה מִחֲמוּד מִן יֹאכֵל לֹז יָבִיס
יַחֲפֹ....
- 8 מֶלֶךְ אֶנְיָא זִבִּיב אַחֲמֵר גִּייד וְאֵן כֹּאן אֲסוּד מִדְמוּס
9 אֶלָּא אֶלְעִינִי פִּאנָה מִחֲמוּד מִן יֹאכֵל לֹז יָבִיס
יַחֲפֹ....
מִן רֹאֵי אֵנֶה יֹסְתֵף רִז פִּאנָה יִמְלֵךְ נַעֲם כְּתִיר · מֶלֶךְ אֶנְיָ
אֵנֶה יֹסְתֵף
- 10 מֶלֶךְ ז' יֹסְתֵף רִז פִּאנָה יִמְלֵךְ נַעֲם כְּתִיר · מֶלֶךְ אֶנְיָ
אֵנֶה יֹסְתֵף
11 בֹּא. יֶר כּוֹזְבֵרָה⁴³¹ וְכִמּוֹן וְשִׁמְאֵר וְקֶר[נ] בֹּאֵד פֹּא
יִרְזֶק⁴³²
- 12 מֶלֶךְ אֶנְיָא דֹּאֲרַצ[ינִי] מֶלֶךְ אֶנְיָא דֹּאֲרַצ[ינִי] מֶלֶךְ אֶנְיָא דֹּאֲרַצ[ינִי] מֶלֶךְ אֶנְיָא דֹּאֲרַצ[ינִי]
13 אוֹ מֶסֶכִּי פִּאן אֶלְלָה רֹאֲצִי⁴³³ עֵנָה וְדִכְר[ה] טִיב אוֹ מֶסֶכִּי פִּאן אֶלְלָה רֹאֲצִי⁴³³ עֵנָה וְדִכְר[ה] טִיב אוֹ מֶסֶכִּי פִּאן אֶלְלָה רֹאֲצִי⁴³³ עֵנָה וְדִכְר[ה] טִיב
קִדָּא[מֶה]
- 14 מֶלֶךְ אֶנְיָסְתֵף אֶהֱלִילֵג אוֹ יִשְׂרָב דּוּי יִנְגוּ מִן הֵם
ו[גִּם]
מִן רֹאֵי אֵנֶה יֹסְתֵף אֶהֱלִילֵג אוֹ יִשְׂרָב דּוּי יִנְגוּ מִן הֵם
ו[גִּם]
- 15 מֶלֶךְ יִשְׂרָב דּוּי אוֹ מַעְגּוֹן אוֹ ק[ר] אֶלָּא בִּטְרִיפֵל
פִּאן יִצְלַח מֵאֵלָה
מִן רֹאֵי יִשְׂרָב דּוּי אוֹ מַעְגּוֹן אוֹ ק[ר] אֶלָּא בִּטְרִיפֵל
פִּאן יִצְלַח מֵאֵלָה
- 16 מֶלֶךְ אֶנְיָסְתֵף סִמְאֵק אוֹ יֹאכֵל חֲצֹרֶם יָבִיס הֵם יִצִּיר
אֶל[יָה]
מִן נִזְר אֵנֶה יֹסְתֵף סִמְאֵק אוֹ יֹאכֵל חֲצֹרֶם יָבִיס הֵם יִצִּיר
אֶל[יָה]
- 17 מֶלֶךְ אֶנְיָעֵלֵךְ עֵלֵךְ אוֹ מַצְטִכִּי אוֹ לִבָּאן. צֹא תִנְקֵן
מִנָּה
מִן רֹאֵי אֵנֶה יֹעֵלֵךְ עֵלֵךְ אוֹ מַצְטִכִּי אוֹ לִבָּאן. צֹא תִנְקֵן
מִנָּה
- 18 מִנְזִלְתָּה וְדִרְגָּתָה · בֹּאֵב אֶלְטִיב וְאַלְבִּכּוֹר · מִנְזִלְתָּה וְדִרְגָּתָה · בֹּאֵב אֶלְטִיב וְאַלְבִּכּוֹר ·
19 מֶלֶךְ יִטְיִיב בִּמָּא וְרִד פִּאן רִתְבַּת תַּחְצֵל לָהּ
מִן רֹאֵי יִטְיִיב בִּמָּא וְרִד פִּאן רִתְבַּת תַּחְצֵל לָהּ

⁴³¹ Scriptio plena.

⁴³² A la altura de esta línea, en el margen derecho hay una nota sobre los contenidos: שִׁרְבָּאֵת וְאֶדוּיָה.

⁴³³ Scriptio plena.

- 20 מִרְטִיב בְּמֵא קֶרְנֶפֶל פֶּא...סִיר יִתְרַכֵּב עָלֶי⁴³⁴ מִן רֹאי בְּטִיבִּב בְּמֵא קֶרְנֶפֶל פֶּא...סִיר יִתְרַכֵּב עָלֶי-הִ
- 21 מִן רֹאי אֲנִי תִבְכֵּר בְּעוֹד פֶּאסֶם טִיב וְדָכַר חֶסֶן יִצִּיר אֵלֶיהָ מִן רֹאי אֲנִי תִבְכֵּר בְּעוֹד פֶּאסֶם טִיב וְדָכַר חֶסֶן יִצִּיר אֵלֶיהָ
- 22 מִן רֹאי אֲנִי תִבְכֵּר בְּנֵד אוֹ בְּגִיר [ד] לֶךְ פֶּהוּ אֲגִל לְמִנְאֵמָה מִן רֹאי אֲנִי תִבְכֵּר בְּנֵד אוֹ בְּגִיר [ד] לֶךְ פֶּהוּ אֲגִל לְמִנְאֵמָה
- 23 מִן רֹאי אֲנִי תִבְכֵּר בְּנֵד אוֹ בְּגִיר [ד] לֶךְ פֶּהוּ אֲגִל לְמִנְאֵמָה מִן רֹאי אֲנִי תִבְכֵּר בְּנֵד אוֹ בְּגִיר [ד] לֶךְ פֶּהוּ אֲגִל לְמִנְאֵמָה
- 24 מִן רֹאי אֲנִי תִבְכֵּר בְּנֵד אוֹ בְּגִיר [ד] לֶךְ פֶּהוּ אֲגִל לְמִנְאֵמָה מִן רֹאי אֲנִי תִבְכֵּר בְּנֵד אוֹ בְּגִיר [ד] לֶךְ פֶּהוּ אֲגִל לְמִנְאֵמָה

BL, Or.5563G.22

Descripción física:

Número de folios:	1 (2 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	13-14	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño folio:	170 × 100 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	Sí

Se trata de un folio de pequeñas dimensiones en el que se observan puntizones horizontales. En el margen superior izquierdo se encuentra una palabra reclamo que probablemente sirviera a su vez para ordenar el cuaderno al que este folio daría comienzo. Aunque la letra tenga una apariencia irregular y poco cuidada, los amplios márgenes e interlineado así como unos modestos elementos decorativos (· en los ángulos de la caja de texto), la convierten en una copia más esmerada que las de otros ejemplos. Sin embargo, presenta agujeros que afectan al texto.

De sus rasgos paleográficos destacan la *dalet* con un ángulo muy cerrado, consistente en una barra convexa y un trazo vertical de inclinación muy pronunciada; la *guimmel* formada por un trazo vertical en dirección descendente que tuerce a la izquierda al llegar a la base, sobrepasándola hacia abajo; la *pe*, con un óvulo cerrado formado por medio círculo cortado por una barra oblicua que alcanza la base de línea;

⁴³⁴ *Lapsus calami*: עליה.

⁴³⁵ *Lapsus calami*: בדהן.

la *qof* con dos trazos sin punto de encuentro, el derecho parecido a *reš* y el izquierdo a *nun* final; la *ṭet* cuyo trazo izquierdo sobrepasa la línea de cresta; y, finalmente, la *het*, un único trazo en forma de cono.

El uso de diacríticos para adaptar el alfabeto hebreo al árabe es igual que en T-S NS 307.32, excepto que aquí el *rafe* solo se emplea para *jā'*. Además, presenta puntuación supra linear para indicar el uso numérico de las letras.

Transcripción:

1 (1r)

1	כבייה ⁴³⁶	خبیئة
2	כבייה אן אכל לימון צגאר	خبیئة إن أكل ليمون صغار
3	או כבאר או שמה פירזק	أو كبار أو شمه فيرزق
4	רזק לם יכון פי ...ה יו...	رزق لم يكن في ...ه يو...
5	פקט פאן [ש]ם נארנגז או	فقط فإن شم نارنج أو
6	אכלה פמר[אר] .... ואן	أكله فمرار .... وإن
7	שם נמאם או שמא[ם] או	شم نام أو شمام أو
8	בטיף פהם יגיה ואן ראי	بطيخ فهم بجيئه وإن رأى
9	מרסין או שמה פולדין דכור	مرسين أو شمه فولدين ذكور
10	יגוה יכונ[ן] חסאן אלמנצר	يجيئه ويكنو حسان المنظر
11	כתירין אלעדד ואן שם	كثيرين العدد وإن شم
12	חבק פסרור קריב יסר	حبك فسرور قريب يسر
13	בה או [ב]שארד זיר תגיה	به أو بشارة خير تجيئه
14	וקיל אן אלאם דל עלי צלאחין	وقيل إن الأم دل على صلاحين

2 (1v)

1	וקיל אן גמיע אלריאחין	وقيل أن جميع الرياحين
2	קלילהא וכתירהא הם וחזן	قليلها وكثيرها هم وحزن
3	אלא מא ראה מנהא	إلا ما رآه منها
4	[ת]אבת פ[י] מוצעה	ثابت في موضعه ....
5	פ[א]נה ול. ואלוד.ן אלאם	فإنه ول. والود.ن الايس
6	ואל.ב. ואל.ב. ול פאן אוכלת	وال.ب. وال.ب. ول فإن أوكلت
7	.... וחזן ואלקתאל	.... وحزن والقتال

⁴³⁶ Reclamo.

8	ואלחבוב ואלבצל ואלתום	والحبوب والبصل والثوم
9	ואללחם פהם הם וחזן	واللحم فهم وحزن
10	אלכמאה אל...תה פהי	والكمأة ال...ته فهي
11	אמראה לא כיר פיהא	إمرأة لا خير فيها
12	פאדא ראית אל.אחזה	فإذا رأيت البحدة
13	מן אלז ואלג פאן אכרת	من الب والـج فإن أكثرت
14	פהו רזק ומאל בלא נצב	فهو رزق ومال بلا نصب

CUL, T-S Ar.51.41; CUL, T-S NS 322.39 y CUL, T-S Misc.6.156

Descripción física:

Número de folios:	1 f. + 1 f. + 1 bif. (8 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	18-20	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño folio:	140 × 100 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No figura	Reclamo:	No

Tras un detenido estudio de los rasgos codicológicos y paleográficos, que son de por sí bastante peculiares, se propone la unión de estos fragmentos, en los que, además, se observa una identificación de contenidos. Según el orden de los folios establecido por conjetura, formarían parte de un mismo cuaderno, siendo el bifolio el más exterior y quedando los folios separados en su interior. Teniendo en cuenta que el cuaderno oriental más común es el quinión⁴³⁷, para completar este cuaderno faltan tres bifolios.

Los folios se caracterizan por su pequeño tamaño, grosor y espesor de la pulpa, muy fibrosa, y por la ausencia de marcas visibles de verjura. La tinta, de tono grisáceo desvanecido, presenta un contraste tenue con el color oscuro del papel, perjudicando su visibilidad. A mitad de la penúltima línea del verso de T-S NS 322.39, se observa un cambio de cálamo, más grueso, y de tinta, rojiza, cuyo uso se aprecia también en el folio izquierdo de T-S Ar.51.41, un motivo más a favor de la continuidad entre estos dos fragmentos. Con esta consideración y en base a los contenidos en relación a otros fragmentos que llevan este texto, se ha definido una propuesta de paginación de los folios según la cual se ordenan aquí.

Carece prácticamente de márgenes pero el interlineado es relativamente amplio, propiciado por el tamaño pequeño de la escritura. Esta es poco cuidada, no uniforme y

⁴³⁷ Beit-Arié, *Hebrew Codicology*, pp. 44-45 y 47.

parece ejecutada con rapidez, favoreciendo la presencia de alógrafos, los cuales dificultan la lectura, así como lo hacen las manchas y el desgaste de la tinta. A estos factores se les suma un vocabulario técnico y abundantes casos de ortografía no normativa.

Para separar contenidos se emplea el espaciado. Como diacrítico se sirve del punto volado, de manera poco sistemática, en *kaf* (para *jā'*), *guimmel* (para *îm*, pero también *gayn*), *šade* (para *ḏād*), *ṭet* (para *zā'*), *tav* (para *ṭā'*) y *dalet* (para *ḏā'*). Hay algunos casos de *tanwīn kasra*, sin que corresponda.

Transcripción de T-S Ar.51.41, 1v Iz y 1r D:

1 (1v Iz)

1	מן נצר אנה יאכל קרפה פי מ... פאן	מן نظر أنه يأكل قرفة في م... فإن .....
2	ענה ודכרה טייב קדאם אלנאס מן ראי אנה ...	عنه وذكره طيب قدام الناس من رأى أنه ...
3	הלילג או ישרב דוא ינגז מן כל הם וגם מן נצר	هليلج أو يشرب دواء ينجو من كل هم وغم من نظر
4	אנה ישרב שראב או מעגון או קרץ או אטריפל	أنه يشرب شراب أو معجون أو قرص أو اطريرفل
5	יחסן חאלה ויגל קדרה מן נצר אנה יסתף סמאך	يحسن حاله ويجل قدره من نظر أنه يستف سماك
6	או יאכל חצרם הם יציר אליה וגם מן נצר	أو يأكل حصرم هم يصير إليه وغم من نظر
7	אנה יעלך עלך או מצטכא או לבאן חצא תנקיץ	أنه يعلك عليك أو مسطكا أو لبان حصا تنقيص
8	מנזלתה ותנזל ⁴³⁸ דרגתה באב אלטיב ואלבכור	منزلته وتنزل درجته باب الطيب والبخور
9	מן נצר אנה יתטייב במא ורד פאן מנזלתה גלילה	من نظر أنه يتطيب بماء ورد فإن منزلته جليلة
10	תחצל לה מן נצר אנה יתטייב במא קרנפל	تحصل له من نظر أنه يتطيب بماء قرنفل
11	פאן מראר יציר אליה מן נצר אנה יתבכר	فإن مرار يصير إليه من نظر أنه يتبخر
12	פאסם טייב ודכר חסן ינשו לה ואן כאן יתבכר	فاسم طيب وذكر حسن ينشؤ له وإن كان يتبخر
13	בנד או בגיר דלך פאגל למנאמה מן נצר	بند أو بغير ذلك فأخل لمنامه من نظر
14	אנה יסתעמל גאליה או מסך או ענבר פגלאלה	أنه يستعمل جالية أو مسك أو عنبر فجلالة
15	תחצל לה וגאה חסן יציר אליה מן נצר אנה ינדהן	تحصل له وجاه حسن يصير إليه من نظر أنه يندهن
16	בבאן או בדהן אלסוסן או בשי מן אלאדהאן פכיר יציר	بيان أو بدهن السوسن أو بشيء من الأدهان فخير يصير
17	אליה מן נצר אנה יאכל מן הלה אלאטיאב שי או ישרב	إليه من نظر أنه يأكل من هذه الأطياب شيء أو يشرب

2 (1r D)

⁴³⁸ Trazo supralinear accidental.

- 1 מנהא ..... זיר אן עזים יציר אליה ואקבל זאיד יתגלי
לה...נגלי.. כתיר באב אלמשמומאת מן נצר אנה
- 2 ישם ורד פאן אסם חסן יכרג לה ויבלג זכרה אלי
אלאקאצי
- 4 אל...סעה מן נצר אנה ישם נינופר פאולאד אכיאר
ינשו
- 5 מן נצר אנה ישם נרגס יטיב עישה ויחסן חאלה
- 6 מן נצר אנה יגנו אחדהם פרזק ואסע הני ויחסן ורזק
ורזק
- 7 מן נצר אנה ישם מנתור בידין פהם וגם יחצל לה
- 8 מן נצר אנה ישתם בנפסג פאנה יסתגני גנא טאיל
- 9 ויעלי אמרה ויפוק עלי אבנאי מדינתה כדלך מן נצר
- 10 אנה ישתם אתרוג⁴³⁹ או יאכלה פירת ורתה או יגד
- 11 וגדה מן נצר אנה ישתם לימון צגאר או כבאר
- 12 או יאכלהמא פרזק רזק ואסע למ יאמלה מן נצר
- 13 אנה ישתם נארגז או יאכלה פמראך יחצל לה
- 14 מן ראי אנה ישתם שמאם או יאכלה פהם
- 15 יתרב עליה או כסארה יכסרהא מן נצר אנה
- 16 ישתם מרסין פאולאד דכור ינסל ויכוננו כתירין
- 17 אלעדד מליכין אלציד מן נצר אנה ישתם חבק
- 18 פסרור קריב יציר אליה אובשארה ת. קנה תגליה

Transcripción T-S Misc.6.156:

3 (1v)

- 1 מן נצר אנה ישתם קרנפל פהם יציר אלו.א.
- 2 יתרכב עלי באב אכראג אדם ואלדכול אלי
- 3 אלחמאמאת ואלי אלמטאהר מן נצר אנה יפצד
- 4 פי סאעדה פכסארה קריבה יכסרהא ולא תולמה
- 5 מן נצר אנה יפצד פי כפה פיצייע מן ידה שי מן
נצר
- 6 אנה יפצד פי קדמה או כעבה פאנה יקצא עליה וגזע
- 7 פמנעה ען אלנהוץ מן נצר אנה יפצד פי לסאנה
- 8 פאן אסם קביח וחק טענה ותהמה יתהם בהא ..

⁴³⁹ Scriptio plena.

- 9 ענה מן נ צר אנה יחתגז פי אי מוצע כאן פי חגל.
10 פאנה ינקץ חאלה ויפתקר מן נצר אנה ידעף פימרץ
11 מרץ שדיד ויברא סרעה מן נצר אנה יפ...אלנה
12 דם מן גראהה או מן פלק או מן וקוע פאן הם וגם
13 ינאלה מן נצר אנה ידכל אלחמאם פהם ינאלה
14 מן נצר אנה כארג מן חמאם פינגז מן סו י ירד עליה
15 מן נצר אנה יפרג עליה מא אן חל חאר פהם וגם יתרבב
16 עליה ואן כאן מא אן בארד פאכף אלמנאמה ואצלת
17 אן נצר אנה דאכל אלי מטאהר אן גאלס פיה פאן יתכ...
18 עליה מטאלבה אקואם ספהא ליס פיהם כיר
- 4 (1r)
- 1 ...[מ]רתבתה ומן נצר אנה כארג מן מטאהר
2 דאלך אלנאסאן יעאשר אקואם פיהם זיר ותעלו
3 [מ]רתבתה לדלך מן נצר אנה יתטהר פי חמאם או
4 מטאהר ינגז מן שר ירד עליה באב אלבלאד ואלמואצע
5 ואלאקאלים ואלרסאטיק מן נצר אנה פי דאכל والأقاليم والرساتيق מן نظر أنه في داخل ديار
6 אלגרוב אלבעידה פאנה יסאפר בלאד בעידה ויגמע الغرب البعيدة فإنه يسافر بلاد بعيدة ويجمع
7 אללה שמלה בעד דלך ואן כאן פי אטראף בלאד الله شمله بعد ذلك إن كان في أطراف بلاد الغرب
8 .... בה פינגז מן שדה תרד עליה מן נצר אנה פי .... به فينجو من شدة ترد عليه من نظر أنه في
9 [בל]אד אלצעיד ילחקה מראר וגם מן נטר אנה פי بلاد الصعيد يلحقه مرار وغم من نظر أنه في ديار
10 אלחבוש ואלזנוג ואלסודאן יקע פי שדה תהולה الحبوش والزnoj والسودان يقع في شدة تهوله وتهول كل
11 יסמעהא וסוף ינגז מנהא מן נצר נפסה אנה פי דיאר مصر يستمعها وسوف ينجو منها من نظر نفسه أنه في ديار
12 ואלריף פאן יכתר כירה ויחסן חאלה ומעیشه מן والريف فإن يكثر خيره ويحسن حاله ومعيشة من
13 נצר אנה פי אחדי גזאיר אלבחר ירזק רחמה מן אללה نظر أنه في إحدى جزائر البحر يرزق رحمة من الله

- 14 ויפעל אללה מעה איה עגיבה ידהל מנהא כל מן ויפעל אללה מעה איה עגיבה ידהל מנהא כל מן יסמעהא
- 15 מן נצור אנה פי אלגפאר וציאע אלגפאר פאן ינקין מן נצור אנה פי אלגפאר וציאע אלגפאר פאן ינקין חאלה
- 16 ויפתקר ואן כאן מסאפר עאבר עלי אלטריק פזיר ויפתקר ואן כאן מסאפר עאבר עלי אלטריק פזיר ירד עליה
- 17 מן נצור אנה פי דיאר פלסטין ורסאטיקהא וציאעהא פיפעל מן נצור אנה פי דיאר פלסטין ורסאטיקהא וציאעהא פיפעל
- 18 פעל יוסר בה ענד אללה וענד אלנאס מן נצור אנה פי אלקדס פעל יוסר בה ענד אללה וענד אלנאס מן נצור אנה פי אלקדס
- 19 או פי אלכליל פאן סירפעה אללה רפעה טאילה או פי אלכליל פאן סירפעה אללה רפעה טאילה וימלכה אללה
- 20 עלי אקאלים ומואצע יאמר עלי אקאלים ומואצע יאמר

Transcripción de T-S NS 322.39:

5 (1r)⁴⁴⁰

- 1 יהדי אללה נפסה ויטמן רוחה מן נצור אנה ..... יהדי אללה נפסה ויטמן רוחה מן נצור אנה .....
- 2 מן מואצע אלי מואצע דלך אלנאסאן ימלך ממאלך ויביע מן מואצע אלי מואצע דלך אלנאסאן ימלך ממאלך ויביע
- 3 מנהם וישתרי גיריהם מן נצור אן שגר תטול ותנמו מנהם וישתרי גיריהם מן נצור אן שגר תטול ותנמו
- 4 אהל דלך אלבלד ינמו חאלהם יוחסין⁴⁴² זיהם מן נצור אנה אהל דלך אלבלד ינמו חאלהם יוחסין⁴⁴² זיהם מן נצור אנה
- 5 שגר תקצר ותנזל נאזלה פאהל דלך אלבלד ינזל⁴⁴³ חאלהם שגר תקצר ותנזל נאזלה פאהל דלך אלבלד ינזל⁴⁴³ חאלהם
- 6 וכס קדרהם מן נצור שגר תרמי תמרהא אלי אלארץ וכס קדרהם מן נצור שגר תרמי תמרהא אלי אלארץ
- 7 והו יאכדהא פאן דלך אלנאסאן ירזק רזק חסן מן גמיע והו יאכדהא פאן דלך אלנאסאן ירזק רזק חסן מן גמיע
- 8 בלדה באב אלמלך ואלוזרא ואלקיא ואלעדול בלדה באב אלמלך ואלוזרא ואלקיא ואלעדול
- 9 מן ראי מלך יכלמה ויואנסה וימאשה ויצאחבה פאן אללה [עז וג] ל מן ראי מלך יכלמה ויואנסה וימאשה ויצאחבה פאן אללה [עז וג] ל
- 10 ראצי ענה מחב לאפעאלה מן ראי מלך ינתהרה ויצ... ראצי ענה מחב לאפעאלה מן ראי מלך ינתהרה ויצ... עליה

⁴⁴⁰ No consecutiva de la anterior.

⁴⁴¹ ممالك؟

⁴⁴² *Scriptio plena* con asíndeton u orden erróneo de las letras.

⁴⁴³ Se ubica sobre una palabra tachada ilegible.

- 11 פדאך אלא[נסא]ן אללה סאכט עליה זאהד אלאפעאל
מן ראוי
12 מלך יעזל וירא גירה פסכט ירד מן אללה עלי דלך
אלבלד
13 מן ראוי וזיר יכלמה פמנזלה תחצל לה ואן ראוי אלוזיר מן ראוי וזיר יכלמה פמנזלה תחצל לה ואן ראוי
יציה
14 עליה וינתהרה פתנזל דרגתה מן ראוי וזיר יעזל ולא
גירה
15 פכיר יתגרד עלי אלעאלם מן ראוי אן קאצי או עדל
יכלמה
16 או יחאדתהו פדאך אלאנסאן קד קרב מן אללה מן
ראוי אן
17 קאצי או עדל ינתהרה או יצח עליה פקד פעל [שי]
יגצב
18 אללה באב אלצנאיע מן נצר אנה קד צאר
19 מכאר ופלאח ומזארע פדלך אלאנסאן קד אצבג אללה
עליה
20 נעם טוילה מן נצר אנה קד צאר קמאח וביאע
נעם טוילה מן נצר אנה קד צאר קמאח וביאע
6 (1v)
1 ... ר... תראן ועלי חאלה ויחתאג ואלעלם ללה מן
2 [נצר אנה] טחאן פאנה ירזק חץ מן אלנאס כלהם
ויחבוה
3 ... פתהם מן נצר אנה קד צאר טביב ופאצד פאן
אלנאס
4 כלהם יפתקדון אליה ויללון קדאמה מן נצר אנה קד
צאר
5 מוזיין⁴⁴⁴ או חמאמי יבלג אלי שי יעתברו אלנאס
כלהם מן נצר
6 אן קד צאר חארס או נפאט או כלאבזי פדלך אלאנסאן
7 יפתקר ויבלג אלי אסא חאל מן נצר אנה קד צאר
עטאר
8 או בסטי⁴⁴⁵ . כאן אלאלה⁴⁴⁵ יגל קדרה ויעצם חאלה מן
נצר
9 אנה קד צאר ..מ. פאנה ירבי נעמה דכמה מן נצר אנה

⁴⁴⁴ Scriptio plena.

⁴⁴⁵ Lapsus calami.

- 10 קד צאר כתאנץ או קטאן פאנה ייסר מן ראי אנה קד צאר
 قد صار كتاني أو قطان فإنه يبسر من رأى أنه قد صار
 11 חארק פאנה יכתר חאלה מן נצר אנה קד צאר צייד פאנה
 حارق فإنه يكثر حاله من نظر أنه قد صار صياد فإنه
 12 יבלג אלי אחואל תגצב אללה מן נצר אנה קד צאר לחאם
 يبلغ إلى أحوال تغضب الله من نظر أنه قد صار لحام
 13 פאן מנזלתה תכס מן ראי אנה סלאך הם נקצאן חאל...
 فإن منزلته تخس من رأى أنه سلاخ هم [و] نقصان حال...
 14 וקלה מן ראי אנה אסכאף פאן דלך אלאנסאן ייסר מאלה
 وقلة من رأى أنه إسكاف فإن ذلك الإنسان يبسر ماله
 15 מן נצר אנה צבאג פאן דלך יתחד כיר ויכתר כירה
 من نظر أنه صباغ فإن ذلك يتخذ خير ويكثر خيره
 16 ויפיץ בה אלף עלי אלנאס מן ראי אנה צאר מנאכלי
 ويفيض به على الناس من رأى أنه صار مناخلي
 17 או גראבלי פאן רזקה ירק מן נצר אנה קד צאר קלאנסי
 أو غرابلي فإن رزقه يرق من نظر أنه قد صار قلانسي
 18 פאן דלך אלאנסאן ימרץ מרץ אן ש... ויברו מן נצר אנה
 فإن ذلك الإنسان يمرض مرض إن ش... ويبرأ من نظر أنه
 19 קד צאר חדאד או נחאס פיציר לה קוה וגה⁴⁴⁶ מן קוה
 قد صار حداد أو نحاس فيصير له قوة وجـ[ل]ه من قوم
 20 אגלא יסתנד אליהם מן נצר אנה קד צאר ....
 أجلاء يستند إليهم من نظر أنه قد صار ....

Transcripción de T-S Ar.51.41, 1r Iz y 1v D:

7 (1r Iz)

- 1 או סתאך⁴⁴⁷ ירזק א... וחאל גליל מן אל... יס...
 أو سباك يرزق فائ[دة] وحال جليل من ال... يس...
 2 מן נצר אנה קד צאר צרפי יכתר כירה ויא...
 من نظر أنه قد صار صرفي يكثر خيره ويا...
 3 מן נצר אנה קד צאר כבאז ירזק שיי מן אלנאס
 من نظر أنه قد صار خباز يرزق شيء من الناس
 4 מן נצר אנה קד צאר דקאק ..... יחבוה אלנאס
 من نظر أنه قد صار دقاق ..... يحبوه الناس
 5 כלהם מן נצר אנה קד צאר לבא[ן] או גבאן יכתר כירה
 كلهم من نظر أنه قد صار لبان أو جبان يكثر خيره
 6 ונעמה מן נצר אנה קד צאר ראעי בקר או גנם
 ونعمته من نظر أنه قد صار راعي بقر أو غنم
 7 ירוס בלדה וגמאעתה מן נצר אנה צרב ....
 يروس بلده وجماعته من نظر أنه ضرب ....
 8 ויעלמהם יזר [וזא]רה מן ראי אנה צ...
 ويعلمهم يزر وزارة من رأى أنه ص...
 9 ומודן אן כאן אהל ללעלם פרתבה .....
 ومودن أن كان أهل للعلم فرتبة .....
 10 ואן כאן ליס הו אהל לדאלך פיצלב חי וישא....
 وإن كان ليس هو أهل لذلك فيصلب حي ويشا....

⁴⁴⁶ גאה: *Lapsus calami o escriptio plena*.

⁴⁴⁷ סבאך.

- 11 אלנאס ומן נצר א...שעב וילזק ויעמל א.אניק
 12 ומזרכפאת פדלך אלאנסאן מוארי יעד.....
 13 יורי אלנאס צד מא פי קלבה מן נצר אנה ז...ן
 14 מואצע מן אלסלטאן יציר פי רתבה גלילה בעד
 15 דל והואן מן נצר אנה סמסאר ומנאדי פאנה
 16 כתיר אלכלאם פי אלנאס מן נצר אנה יפצל
 17 ויזיט יהדי אלנאס אלי אלזיר ואלפאידה מן נצר
 18 .. קצאר תיאב ינגח פי אפעאלה מן נצר אנה
 19 ....ב ויברקהא ירזק רזק מתו...ר מן
- 8 (1v D)
- ..... נסל חריר יברו מן עלה מן נצר אנה
 2 ..... ואלנקוש ינתפע בה אלנאס מן נצר
 3 אנה ינסג אלצוף יכתר אתאתה מן ראי אנה יקלב שמע
 4 ויכתבה פאן אללה יצי דניאתה ואכרתה מן ראי
 5 אנה יעצר זיתון פיצלח דהרה וכלוך עציר אלסמסם
 6 ואלענב ואלכרוב גמלתה גייד מן נצר אנה
 7 יסקל אלחדיד יהדי אלנאס אלי אלטאעה מן נצר
 8 [אנה] .....ר רזקה מן נצר אנה פקאעי
 9 ..... ויכון בעצה חראם ומן נצר
 10 אנה ...א או טבאך ימרץ ויברו מן נטר
 11 אנה צדי א.ספאר אלסל אלדוץ יתקתר עליה רזקה
 12 ומעישתה מן נצר אנה יעמל אלסרוג רתבה
 13 גלילה תחצל לה מן נצר אנה זגאג ינאלה שדה
 14 יברא מנהא מן נצר אנה יכרט אלזגאג
 15 ירזק חכמה ואן כאן לים הו אהל להא פלאולאד
 16 מן נצר אנה מקטוע אלידין יסתגני ען עמל
 17 ידה מן נצר אן רגליה מקטועה יבלג אלי אן
 18 יציר אליה מרטב מן נצר אנה צאר אעמא
 19 יתעדא עלי פריצה
- الناس من نظر ا...شعب ويلزق ويعمل ا.انيق
 ومزخفات فذلك الإنسان موارى يعد.....
 يوري الناس ضد ما في قلبه من نظر أنه ضد...
 مواضع من السلطان يصير في رتبة جليلة بعد
 ذل وهوان من نظر أنه سمسار منادي فإنه
 كثير الكلام في الناس من نظر أنه يفصل
 ويخيط يهدي الناس إلى الخير والفائدة من نظر
 أنه قصار ثياب ينجح في أفعاله من نظر أنه
 ....ب ويبرقها يرزق رزق متو...ر من

CUL, T-S Ar.31.107

Descripción física:

Número de folios:	2 folios (4 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	27-28	Estilo de escritura:	Semi-cuadrada
Tamaño folio:	172 × 123 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No figura

La tinta se mantiene poco alterada teniendo en cuenta el estado del papel, de composición fibrosa, muy desgastado, agujereado y con los márgenes mutilados. El primer folio se encuentra especialmente deteriorado. En 1r y 2v se observan marcas horizontales de puntizones, propio de un formato de medio pliego.

El interlineado estrecho permite gran cantidad de texto. En el segundo folio podemos observar que la justificación se mantiene en el margen derecho únicamente. La caligrafía es cuidada y armoniosa, tanto en la versión cuadrada que usa para los títulos, como en la semi-cuadrada del cuerpo del texto. Tratándose de una escritura muy regular, hay pocos rasgos diferenciadores, pero cabe mencionar la *ṭet* redondeada en forma espiral, una ejecución de la *hey* final en bucle, el trazo central de *šin* muy corto y pegado al diestro y las grandes proporciones del óvulo de *qof*. Como en otros ejemplos, la tendencia es que las prolongaciones, que son bastante rectilíneas, se inclinen a la izquierda cuando ascienden y hacia la derecha cuando descienden, mientras que no hay uniformidad en la inclinación del *ductus*. Hay varios casos de escritura supra linear para restituir omisiones involuntarias de letras.

Transcripción:

1 (1v)

..... יתסב עליה מטא...ה אקואם ספ.....	1
..... בתה בדלך · מן [ר]אי אנה כארג מן	2
..... אשר אקואם פיהם כיר ות.....	3
..... הודא יטה[ר] ..... או פי	4
..... ר. עליה	5
..... אלבלאד ואלמו.....	6
..... ואלאקאלים ואל.....	7
..... מן נטר] אנה דאכל דיאר אל.....ב פאנה	8
..... יסאפר	
..... [ב]עידה ויגמע אללה ..מלה ..... ואן כאן פי	9

אטרא[ף]

10 ... ב אל קריבה פינגו מן שדה תר...ל... מן נטר ..... ב הקריב פינגו מן שדה תר...ל... מן נטר أنه

א[נה]

11 ..... אלצעיד ילחקה מראר ... מן נט[ר] [א]נה פי ..... الصعيد يلحقه مرار ... من نظر أنه في ديار

דיאר

12 ... ש ואלזנג ואלסודאן יקע פי ..דה ת..לה ותהול ...ش والزواج والسودان يقع في دة تـله وتهول كل من

כל מן

13 ...עהא וסוף ינגו מנהא מן נטר נפסה אנה פי ...عها وسوف ينجو منها من نظر نفسه أنه في ديار

דיאר מצר

14 ... יף פאן יכתר כירה וו..מה ויחסן חאלה ...يف فإن يكثر خيره وو..مه ويحسن حاله ويط...يشة

ויט...ישה

15 [מ]ן נטר אנה פי אחדא גזאיר אלבחר יארזק ...من نظر أنه في احدى جزائر البحر يرزق رحمة من الله

רחמה מן אללה

16 ..... ל. לה מ..ה איה עגיבה ידהל מנהא כל מן .....ل له م..ه آية عجيبة يذهل منها كل من يسمعا

יסמעא

17 [מן] נטר אנה פי אלגפאה⁴⁴⁸ וציאע אלגפ... פאן ...من نظر أنه في الجفار وضياع الجف... فإن ينقص حاله

ינקץ חאלה

18 [וי]פתקר ואן ....סאפר עאבר עלי ט[ר]יק פכיר [וי]فتقر وإن .....سافر عابر على طريق فخير ير..إليه

יר.. אליה

19 [מן] נט[ר] ..... פלסטין ו[ר]סאטיקהא .....من نظر ..... فلسطين ورساطيقها وضياعها .....

וציא[עהא].....

20 ... ל יוסר .....לה ..... מן נטר אנה פי .....ل يوسر .....له ..... من نظر أنه في .....

21 פי אלכליל .....[א]ללה .. ירפעא רפעא חסנה ...في الخليل ..... الله .. يرفعه رفعة حسنة طائلة ...

טאילה ...

22 ... עלי אקא[לי]ם ומ[ו]אצע .....ינהא. עלי .... على أقاليم ومواضع ..... ينها. على .....

23 ..... נפסה ..... דיאר אלירדין ויר.חא ..... نفسه ..... ديار اليردين ورجا .....

24 .....סנה ואן אללה תעאל[י] .....ם .....سنه وإن الله تعالى .....

25 ..... מן נ[ט]ר אנה פי דיאר ....من نظر أنه في ديار .....

⁴⁴⁸ Error de copia por confusión entre ی و ر, o lapsus calami.

- 26 ר.....איד... מן נטר .....
 27 ס.....
 2 (1r)
- 1 מן נטר אנה פי צ[י]אע גבל גליל פא[נה] .....
 2 ואן כאן פי דיאר באניאס ודמשק .....
 3 פירזק חיאה הנייה ועיש טייב ..... [מן נטר]
 4 אנה פי גבל אלספלאני מתל .....
 5 פאנה יעי[ש] ... [ע]יש נגץ ויתרכב עליה .....
 6 קריב · מן [נטר א]נה פי דיאר אחדי אקא[לים]
 .....
 7 פאנה צאל.....מ...נה · מן נטר אנה פי
 ד[יאר].....
 8 פינאל שדה ...ילה · מן [נטר אנה פי דיאר
 אלא.....
 9 פהם טאיל וגם יתרכב עליה · מן נטר אנה פי
 ד[יאר].....
 10 שרק או אחדי אקאלים⁴⁴⁹ אלעראק פאנה ירזק
 רזק.....
 11 חאלה ויתגה אלי טאיל · מן נטר אנה פי
 אק[אלים]
 12 אלעגם פינגו מן עלה וברסאם והדיאן ילחקה · מן
 [נטר]
 13 אנה פי אחדי דיאר אלהנד פעל פעל מונכר⁴⁵⁰ ·
 מן נטר [אנה]
 14 קד וצל אלי באב מן אלאבואב פיצל אלי חאל
 גליל לם יצל אל[יה]
 15 גירה · מן נטר אנה פי בלד מוחצן⁴⁵¹ פקד פעל
- ..... ר.....איד... מן נטר .....
 .....ס.....
 מן נטר אנה פי ציאיא גבל גליל פאנה .....
 ואן כאן פי דיאר באניאס ודמשק .....
 פירזק חיאה הנייה ועיש טייב ..... [מן נטר]
 אנה פי גבל אלספלאני מתל .....
 פאנה יעי[ש] ... [ע]יש נגץ ויתרכב עליה .....
 קריב · מן נטר אנה פי דיאר אחדי אקאלים .....
 פאנה צאל.....מ...נה · מן נטר אנה פי דיאר .....
 פינאל שדה ...ילה · מן נטר אנה פי דיאר אלא.....
 פהם טאיל וגם יתרכב עליה · מן נטר אנה פי דיאר.....
 שרק או אחדי אקאלים העראק פאנה ירזק רזק.....
 חאלה ויתגה אלי טאיל · מן נטר אנה פי אקאלים
 העלם פינגו מן עלה וברסאם והדיאן ילחקה · מן נטר
 אנה פי אחדי דיאר הענד פעל מונכר · מן נטר אנה
 קד וצל אלי באב מן אלאבואב פיצל אלי חאל גליל לם יצל אל[יה]
 גירה · מן נטר אנה פי בלד מוחצן⁴⁵¹ פקד פעל

⁴⁴⁹ Mancha encima de la letra qof.

⁴⁵⁰ Scriptio plena.

דלך אלאנס[אן]

- 16 פעל קדאם אללה יסתרה מן אפאת אלסמאוויה · فعل قدام الله يستره من آفات السماوية · من نظر
מן נטר
- 17 אנה פי בלד יחויה בחר ובר פאן דלך אלאנסאן · أنه في بلد يحويه بحر وبر ذلك الإنسان يكثر الـ...
יכתר אל...
- 18 כירה ויסארה ואן כאן גזירה עלי בחר בלא בר · خيره ويساره وإن كان جزيرة على بحر بلا بر فينج...
פינג...
- 19 אללה מן בלא ירד עליה · ואן כאן אלבלד אלאדי · الله من بلاء يرد عليه · وإن كان البلد الذي يـ...ه يحـ...
י...ה יח....
- 20 ... בלא בחר פדלך אלאנסאן תכתר א[מ]לאכ[ה] · ... بلا بحر فذلك تكثر أملاكه ورضي
ואאצי
- 21 ... שיתה · מן נטר אנה ינ[ת]קל מן בלד אלי בלד · ... شيته · من نظر أنه ينتقل من بلد إلى بلد إن ...
אן ...
- 22 ... אלנקלה פי אלבר פהם יציר אליה · [....] · النقلة في البر فهم يصير إليه · [....] كانت النقلة في البحر
[כא]נת אלנקלה פי אלבחר ס[....]⁴⁵² מן נטר אנה · س[....] من نظر أنه
- 23 [אנתקל] מן בלד אלי בלד פי אלהוא פאן דלך · انتقل من بلد إلى بلد في الهواء فإن ذلك الإنسان
אלאנסאן
- 24 ...פרה ווטייה ללבאד · מן נטר אנה יעמ... · ... فرح ووطيئة للباد · من نظر أنه يعم...
- 25 ...ת.ר אללה יסארה · ואן כא[ן] · ... צי...עא... · ...ت.ر الله يساره · وإن كان ...في ض...عأ...
- 26 ...תה ופלאחתה · מן נטר[ר] · ...ته وفلاحته · من نظر .....
27 ...ה פדאך אל...אנסאן · פי... · ...ه فذاك الـ...إنسان فيـ.....
28 ..... יה..... · .....يه.....
- 3 (2v)
- 1 מן נטר בלד אול אס[מה] ..... [פ]אן דלך · من نظر بلد أول اسمه ..... فإن ذلك الإنسان يستقته الله
אלאנס[אן] יסתפתחה אללה
- 2 בכיר ואקבאל טאיל · [מן נטר] אנה פי בלד אול · بخير وإقبال طائل · من نظر أنه في بلد أول اسمه بيت
אסמה בי[ת] פאן (בא) פאן

⁴⁵¹ *Scriptio plena*.

⁴⁵² Línea vertical insertada en el margen derecho.

- 3 אללה יבני לה בר ..... לה [נ]עמה חסנה · מן אנה   الله يبني له بر ..... له نعمة حسنة · من أنه
- 4 פי בלד אול אסמה ג[י]ם פאן דלך אלאנסאן יגמל   في بلد أول اسمه جيم فإن ذلك الإنسان يجمال
חאלה ויג...   حاله ويج...
- 5 אללה כיר וירזק .....תה אלחט ואלגמאל פי אי   الله خير ويرزق ...ته الحظ والجمال في أي
פ.....אתגה .   ف.....اتجه .
- 6 [מן] נטר אנה פי בלד אול אסמה דאל פאן ד[לך]   من نظر أنه في بلد أول اسمه دال فإن ذلك
אלאנסאן   الإنسان
- 7 ...כייר דאל עלי אללה בפעלה [אל]גמיל אלחסן   ...خير دال على الله بفعله الجميل والحسن ومعروفه طائل
ומערופה טאיל
- 8 ...ללה ידלה וירשדה אלי כל כיר ואחסאן · מן   ...الله يدله ويرشده إلى كل خير وإحسان · من نظر أنه في
נטר אנה פי
- 9 [בל]ד אול אסמה הי פאן אללה קד היא לה שיין   بلد أول اسمه هي (هاء) فإن الله قد هيأ له شيئين يسر به
יסר בה
- 10 ..... יפרח בהא · מן נטר אנה פי בלד אול אסמה   ....ه يفرح بها · من نظر أنه في بلد أول اسمه واو
ואוו
- 11 [פאן ד]לך אלאנסאן יתאווה אלתאווה אלשדיד · מן   فإن ذلك الإنسان يتأوه التأوه الشديد · من نظر أنه
נטר אנה
- 12 [פי] בלד אול אסמה זאן פאן אללה יזייה באחסן   في بلد أول اسمه زان (زاي) فإن الله يزييه بأحسن زي
זי ויזהר   ويزهر
- 13 צורתה ויזיין חליתה ושיבתה · מן נטר אנה פי   صورته ويزيين حليته وشيبته · من نظر أنه في بلد
בלד
- 14 אול אסמה חית פאן אללה יחייה אלעמר אלטויל   أول اسمه حيت (حاء) فإن الله يحييه العمر الطويل ويمده
וימדה
- 15 באלחוויה⁴⁵³ אלהנייה אלרצייה · מן נטר אנה פי   بالحيوة الهنيئة الرضيّة · من نظر أنه في بلد أول
בלד אול אסמה   اسمه
- 16 טא פאן אללה תעאלי יטוי לה אלבעיד ויגמע בינה   طاء فإن الله تعالى يطوي له البعيد ويجمع بينه وبين
ובין
- 17 מחבובה קריב בגיר תבאטי · מן נטר אנה פי בלד   محبوبه قريب بغير تباطى · من نظر أنه في بلد

⁴⁵³ Debe tratarse de un lapsus calami en el orden de las letras al escribir אלהייה.

- 18 אול אסמה יא פאן דלך אלאנסאן יאווה אללה אלי אול اسمه ياء فإن ذلك الإنسان يأويه الله إلى كن وستر كن וסת[ר]
- 19 וצאינה · מן נטר אנה פי בלד אול אסמה כאף פאן וצائنة · من نظر أنه في بلد أول اسمه كاف فإن الله אללה
- 20 יכף ענה אליית אלאשראר ויכפיה מונה מן יב... יخف عنه أذية الأشرار ويكفيه مونة من يب... 21 חסדה · מן נטר אנה פי בלד אול אסמה לאם חסده · من نظر أنه في بلد أول اسمه لام فإن פ[אן]
- 22 [דלך] אלאנסאן ילתאם אליה כל כ... ואסע מן ذلك الإنسان يלתام إليه كل .... واسعة من الله وي... אללה וי....
- 23 אלי אלכיר ואללנעמה מר... إلى الخير والنعمة مر... 4 (2r)
- 1 [א]ול[א]ס[מה] סין [פא]ן דלך אול اسمه سين فإن ذلك الإنسان ..... له بالعمر ال... אלאנ[סאן]..... לה באלעמר אל....
- 2 מ[ן] נטר אנה פי בלד אול אסמ[ה] עין פאן[ן] דלך מן نظر أنه في بلد أول اسمه عين فإن ذلك الإنسان ... אלאנסאן ....
- 3 .....לם ולנעמה · מן נטר [אנה פי בלד] אול אסמה .....لم النعمة · من نظر أنه في بلد أول اسمه في (فاء) פאן
- 4 .....ח.....ליפה מן כל ס... [מן נטר] אנה פי .....ح.....ليفه من كل س... من نظر أنه في بلد أول اسمه בלד אול אסמ[ה]
- 5 צ... עא...ל... יצדה ען כלמא יכרהה · מן נטר אנה צ... (صاد) يصده عن كلما يكرهه · من نظر أنه في בלד בלד
- 6 אול [אסמה] קאף פאן אללה יקרן אליה אלכיר אול اسمه قاف فإن الله يقرن إليه الخير والسعادة وي....
- 7 ענה אלכיר דאימא · מן נטר אנה פי בלד אול عنه الخير دائما · من نظر أنه في بلد أول اسمه (راء) אסמה [ריש]
- 8 פאן אללה יריה כיר לם יכון קט יום יומלה מן נטר אנה פי פאן א[נה פי]
- 9 בלד אול אסמה שין פאן אללה ישיין אעדאה בלד أول اسمه شين فإن الله يشيبن أعداءه ويبدهم ... ויבדהם ...
- 10 קדאמה · מן נטר אנה פי בלד אול אסמה תו פא[ן] קدامه · من نظر أنه في بلد أول اسمه تو (تاء) فإن الله

אללה

- 11 יתם עליה אלכיר ואלאקבאל דאימא ·
 يتم عليه الخير والأقبال دائما ·
- 12 באב אלשגאר ·
 باب الأشجار ·
- 13 מן ראי אנה ינצב שגרה פפעל גמיל קד פעל
 استحق عليها
 14 אלמתובה אלחסנה קדאם אללה תבארך ותעאלי
 المتوبة الحسنة قدام الله تبارك وتعالى من رأى أنه
 מן ראי [א]נה
 15 קד קלע שגרה אן כאנת תלך אלשגרה מטעמה
 قد قلع شجرة إن كانت تلك الشجرة مطعمة ومثمرة
 ומתמרה
 16 פקד קטע דלך אלאנסאן סביל אלאחסאן
 فقد قطع ذلك الإنسان سبيل الإحسان والمعروف من
 העולם
 17 ואן כאנת תלך אלשגרה גיר מטעמה פדלך
 وإن كانت تلك الشجرة غير مطعمة فذلك الإنسان قد أهلك
 אלאנסאן קד אהלך
 18 מן אלעאלם אנסאן סו יוסתצר בה ולא יינה בה ·
 من العالم إنسان سوء ويستتضر به ولا يينه به ·
 19 מן ראי אנה יגנו⁴⁵⁴ תמר שגרה ירזק רזק ..סע הני
 من رأى أنه يجني ثمر شجرة يرزق رزق ..سع هني حل
 חל לה
 20 מ[ן] ראי אנה יתסלק פי שגרה יסתנד אלי אנסאן
 من رأى أنه يستلق في شجرة يستند إلى إنسان جليل ذو
 גליל דו
 21 ... ינעמה וינתפע בה · מן ראי אנה באית פי שגרה
 ... ينعمه وينتفع به · من رأى أنه بيّت في شجرة
 22 ..... אלאנס[אן] ..הדי אללה נפסה ויטמן רוחה · ..... الإنسان ..هدي الله نفسه ويطنن روحه · מן ראי
 מן ראי[י]
 23 ..... ל ש... מן מ..... מוצע דלך אלאנסאן .....
 ..... ل ش... من م..... موضع ذلك الإنسان .....
 24 ..... רי גירהם .. מ.....
 ..... ري غيرهم .. م.....

CUL, T-S Misc.8.75

Descripción física:

Número de folios:	1 (2 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	18-19	Estilo de escritura:	Semi-cuadrada
Tamaño folio:	180 × 140 mm.	Región de escritura:	Oriente

⁴⁵⁴ *Lapsus calami.*

Folio incoativo/final: No Reclamo: No

Su estado de preservación es relativamente bueno, con mutilaciones que no afectan demasiado a la caja del texto, pero con emborronamiento de la tinta en la mitad superior de las dos caras.

Aunque solo el margen derecho está justificado, en el izquierdo vemos el recurso a letras aisladas y trazos horizontales para rellenar finales de línea, mas no de manera sistemática. Las dimensiones de los cuatro márgenes son semejantes, pero el inferior es más amplio. Las líneas tienden a montar hacia arriba, especialmente en la segunda mitad del recto.

Presenta dos tipos de ligatura del artículo: una cuadrada de tres trazos y una semi-cursiva de dos. Además, hay casos en que el artículo va desligado. También el *alef* presenta una doble ejecución, una cuadrada casi simétrica, con dos puntos de encuentro de los trazos, y la más cursiva, en forma de K. En comparación con otras manos parecidas (p. ej. T-S Ar.31.107), la *ṭav* es más cuadrada, formada por dos trazos, siendo el izquierdo rectilíneo.

El sistema para adaptar el alfabeto hebreo a fonética del árabe es parecido al de T-S NS 307.32. Se opta por el punto encima de la letra para la realización de *yīm*, *dād*, *zā'*, y por el *rafe* en las pronunciaciones fricativas de *gayn*, *jā'*, *tā'* y puntualmente en *fā'*. La *kaf* final se escribe con *daqueš*. Eventualmente, aprovecha diacríticos del árabe como la *ḍamma* y la *šadda*. La puntuación supra linear se utiliza también para las abreviaturas. Aunque el separador preferido es el *media punctis* hay casos en 1:8 emplea un pequeño trazo en forma de lazo.

Transcripción:

1 (1r)

أنه في ديار الجور وبيسان وفقيلس وعموثا فإنه	1 אנה פי דיאר אלגור וביסאן ופקילס ועמחא פאנה
يمرض مرض شديد · من نظر أنه في ديار طبرية	2 ימרץ מרץ שדיד · מן נטר אנה פי דיאר טבריה
وضياعها فيكثر خيره ويساره يصير له -	3 [וצי]אעהא פיקתר כירה ויסארה יציר לה -
ونعم طائلة يحتاج إليها المدب. قد....	4 [ונ]עם טאילה יחתאג אליהא אלמדב.. חד....
من نظر أنه في ضياع جبل جليل في علو ق...	5 [מן נט]ר אנה [פי] ציאע גבל גליל פי עלו ק...
ويحسن حاله · وإن نظر أنه في ديار بانياس	6 ויחסן חאלה · ואן נטר אנה פי דיאר באניاس
ودمشق وأنهارها وبساتينها فيرزق	7 ודמשק ואנהארהא ובסאתינהא פי[רז]ק ....
هنيئة وعيش طيب · وخير واسع - من نظر أنه	8 הנייה ועיש טייב · וכיר ואסע - מן נטר [אנה]

- 9 פי [ג]בל אלספלאני מתל עובלין ועארבה ו.....
- 10 [י]תקרב עליה עיש נגז ינקן חאל ....גש יחת
- 11 ל. מן נטר אנה פי דיאר תדמר ונוא ובעלבך
- 12 ובניאן סלימן אלמלך עליה אלסלאם פיבלג אלי
- 13 אמל כאן יומלה ויצל אליה . מן נטר נפסה פי
- 14 אקאלים אלסאחל פינאל כיר ונעמה חסנה
- 15 טאילה . מן נטר אנה פי דיאר אלארמן -
- 16 ואלקבט פקד תעדא פריצה מן פראיץ אללה
- 17 תע . מן נטר אנה פי דיאר אלרום פינאלה
- 18 שדה . מן נטר אנה פי דיאר אלאפראנג -
- 19 .... [שד]איד ינאלה . מן נטר אנה פי דיאר
- 2 (1v)
- 1 אלברבר פמררר יציבה . מן נטר אנה פי די[א]ר
- 2 אלשרק או אחד אקאלים אלעראק פרזק.....
- 3 ויחסן חאלה ויתגה אלי אקבאל טאיל . מן נטר אנ[ה]
- 4 .....אץ .ל..... פינגו מן עלה וברסאם ...
- 5 ירזקה . מן נטר אנה פי אחדי [ד]יאר אל.. פיפ[על]
- 6 פעל מונכר . מן נטר אנה פי דיאר אלזנג פ..אליה
- 7 סאכט עליה סכט עטים . מן נטר אנה פי דיאר
- 8 אלכסר פוצל אלי מא כאן מלה מן נטר אנה קד [ו]צל
- 9 אלי באב אלאבואב פיצל אלי חאל גליל לם [י]צל [אליה]
- 10 גירה . מן נטר אנה פי בלד מחצן קד פעל
- 11 אלנאסאן פעל קדאם אללה . סתרה מן אלאפ[את]
- 12 אלסמאוויה . מן נטר אנה פי בלד רבץ פ...
- 13 יכאף מן חאל ..מל מנה הם כביר ויכלצה אללה
- 14 מ[נה]⁴⁵⁵ . מן נטר אנה פי בלד יחוויה בר ובחר
- 15 פדלך אלנאסאן יכתר יסארה וכירה ואן כאן
- 16 ..... עלי בחר בלא בר פינגיה אללה מן בלא
- 17 יריד ירד עליה ואן כאן דלך אלבלד יהו[י]ה בר
- פי جبل السفلاני مثل عوليين وعاربه و.....
- يتقرب عليه عيش نغص ينقص حال ....غش يحث
- ل. من نظر أنه في ديار تدمر ونوا وبعלבك
- وبنيان سليمان الملك عليه السلام فيبلغ الي
- أمل كان يؤمله ويصل اليه . من نظر نفسه في
- أقاليم الساحل فينال خير ونعمة حسنة
- طائلة . من نظر أنه في ديار الأرمن -
- والقبط فقد تعدا فريضة من فرائض الله
- تع . من نظر أنه في ديار الروم فيناله
- شدة . من نظر أنه في ديار الإفرانج -
- .... شدائد يناله . من نظر أنه في ديار
- البربر فمرار يصيبه . من نظر أنه في ديار
- الشرق أو أحد أقاليم العراق ف.....
- يحسن حاله ويتجه إلى أقبال طائل . من نظر أنه
- .....اص .ل..... فينجو من علة وبرسام ...
- يدركه . من نظر أنه في احدى ديار الهند فيفعل
- فعل مُنكر . من نظر أنه في ديار الزنج ف..اليه
- ساخط عليه سخط عظيم . من نظر أنه في ديار
- الكسر فوصل إلى ما كان ملة من نظر أنه وصل
- إلى باب من الأبواب فيصل إلى حال جليل لم يصل
- إليه
- غيره . من نظر أنه في بلد محصن قد فعل
- الإنسان فعل قدام الله يستره من الآفات
- السماوية . من نظر أنه في بلد ربص ف...
- يخاف من حال ..مل منه هم كبير ويخلصه الله
- منه . من نظر أنه في بلد يحويه بر وبحر
- فذلك الإنسان يكثر يساره وخيره وإن كان
- ..... على بحر بلا بر فينجيه الله من بلاء
- يريد يرد عليه وإن كان ذلك البلد يحويه بر

⁴⁵⁵ Se observa un punto encima de la *mim* que debe de ser accidental.

בלא בחר פדלך אלאנסאן תכתר אראצ[י]ה

בלא בחר פדלך אלאנסאן תכתר אראצ[י]ה

CUL, T-S Ar.43.232

Descripción física:

Número de folios:	1 (2 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	14	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño folio:	136 × 98 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	Sí

Papel verjurado, en el que pueden observarse claramente las marcas de puntizones verticales pero no las de corondeles. Por el tamaño del folio y la dirección de los puntizones, parece tratarse de un tamaño cuartilla. En los márgenes se procura la justificación aunque sin demasiado esmero. Las líneas tienden a curvarse ligeramente de manera ascendente, pero mantienen un interlineado equilibrado y amplio. En el interlineado, se ubica una profusión de signos, combinando la tradición hebrea con la árabe: puntos volados y *rafe* con las mismas funciones que en el manuscrito anterior; y *šadda* (de aspecto alargado y en posición horizontal), *ḍamma* y *ḥiriq*, con el valor que les corresponde pero no siempre en la posición normal (p. ej., 1:13 y 14). Resulta especialmente llamativa la presencia reiterada de *ḍamma*, frente a la ausencia del resto de signos vocálicos árabes. También parece apreciarse una *kaf* con *daqueš* (1:4).

En el plano paleográfico, destaca la ejecución del *alef* con el trazo derecho que sobrepasa la línea de escritura, rasgo típico de la escritura semi-cursiva documental⁴⁵⁶. Por otro lado, el pie de *hey* sobrepasa la línea de base. El cálamo es grueso y su *ductus* redondeado, lo que contribuye a una realización alógrafa de *samej* y *mim*. El espaciado entre las palabras es amplio y, además, la separación de contenidos viene indicada por un *media punctis* con espaciado adicional. Como resultado, la media de palabras por línea es de tan solo siete.

En el espacio interlinear de la octava a la novena línea del recto se encuentra una palabra escrita por otra mano y con una tinta de tonalidad más negra.

Transcripción:

⁴⁵⁶ Olszowy-Schlanger, J. (2013), *Petit guide de description des écritures hébraïques : identifier la main du scribe*, n.p.

1 (1v)

1	גזאר פאן מנולתה תכס	1	جزار فإن منزلته تخس
2	אנה סלאך הם ונקץ חאל	2	أنه سلاخ هم ونقص حال
3	מן נטר אנה קד צאר א	3	من نظر أنه قد صار ا
4	או לכאף פאן דלך אלאנסאן	4	أو لخاف فإن ذلك الإنسان
5	טאיל · מן נטר אנה קד צאר צב[אג]	5	طائل · من نظر أنه قد صار صباغ
6	פאן דלך אלאנסאן יכתר כירה ויפיץ	6	فإن ذلك الإنسان يكثر خيره ويفيض
7	בה עלי אלנאס · מן נטר אנה קד צאר	7	به على الناس · من نظر أنه قد صار
8	מנאכלי או גראבילי פאן דלך אלאנסאן	8	مناخلي أو غرابيلي فإن ذلك الإنسان
9	יתקתר רזקה וירק חאלה · מן נטר אנה	9	يتكثر رزقه ويرق حاله · من نظر أنه
10	קד צאר קלאנסני פאן דלך אלאנסאן מרץ	10	قد صار قلانسي فإن ذلك الإنسان مرض
11	מרץ שדיד ויברא · מן נטר אנה [קד]	11	مرض شديد وبيرا · من نظر أنه قد
12	צאר חדאד או נחאס פיציר לה קוה וגאה	12	صار حداد أو نحاس فيصير له قوة وجاه
13	מן קום אגלא יסתנד אליהם · מן נטר	13	من قوم أجلا يستند إليهم · من نظر
14	אנה קד צאר צאיג או סבאך ריזק פאידה	14	أنه قد صار صائغ أو سباك يرزق فائدة

2 (1r)

1	סאן יסתער [ע]ל[י]ה ·	1	سان يستضر إليه ·
2	צ[א]ר צר.. יכתר כירה	2	صار صر.. يكثر خيره
3	[מ]ן נטר אנה קד צאר דקאק	3	من نظر أنه قد صار دقاق
4	ק.ק... [פא]ן דלך אלאנסאן יצאדק	4	ق.ق... فإن ذلك الإنسان يصادق
5	אלנאס ויחאבבהם · מן נטר אנה קד צאר	5	الناس ويحببهم من نظر أنه قد صار
6	לבאן או גבאן יכתר כירה ונעמתה	6	لبان أو جبان يكثر خيره ونعمته
7	מן נטר אנה קד צאר ראעי בקר או	7	من نظر أنه قد صار راعي بقر أو
8	גנם ירוס בלדה וגמאעתה · מן נטר	8	غنم يرووس بلده وجماعته · من نظر
9	[א]נה קד צאר מודב צבראן ⁴⁵⁷ ויעלמהם יוזר	9	أنه قد صار مؤدب صبران ويعلمهم يوزر
10	וזארה וירוס ריאסה · מן נטר אנה	10	وزارة ويرووس رياسة · من نظر أنه
11	אמאם או מודן אן כאן אהל לדלך	11	مام أو مؤدّن أو أهل لذلك
12	פרתבה חסנה תחצל לה ואן כאן ליס	12	فرتبة حسنة تحصل له وإن كان ليس
13	הו אהל לדלך פזלבל באלחיאה וישאהדוה	13	هو أهل لذلك فيصلب بالحياة ويشاهدوه
14	אלנאס · מן נטר אנה ישעב או ילזק	14	الناس · من نظر أنه يشعب أو يلزق

⁴⁵⁷ Se sitúa sobre la línea, con otra tinta y otra mano.

15 או יזוק או יעמל מזכרפאת פדלך [אלאנסאן]⁴⁵⁸ או יזוק או יעמל מזכרפאת פדלך [אלאנסאן]

CUL, T-S Ar.43.99

Descripción física:

Número de folios:	1 (2 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	17	Estilo de escritura:	Semi-cuad. y cuadrada
Tamaño folio:	195 × 140 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No

Folio en buen estado de conservación en cuyo verso que se pueden observar marcas tenues de puntizones horizontales. Los márgenes son simétricos y la justificación se mantiene regular haciendo uso intensivo del estiramiento de letras, como es el caso de un *alef* que ocupa más de un tercio de la línea (2:10). También se recurre con este fin al *media punctis* y a la compresión de letras. Para la separación de contenidos se usan los dos puntos.

Presenta elementos decorativos en los títulos de capítulo, de letra cuadrada y de mayor tamaño, consistentes en un signo parecido a una *šade* con un punto encima, así como alargamientos desmesurados de las prolongaciones superiores de *lamed* en la línea posterior al encabezado (1:3).

El *ductus* es poco regular, con escasa horizontalidad de las líneas y con variabilidad en el tamaño de las letras. La escritura está prácticamente ausente de alógrafos. Las grafías de *alef*, *lamed*, la ligatura de ambas y *tav* son particularmente cuadradas, a diferencia de *pe* y *tet*. También es de destacar la ejecución de *šade* desprovista de pie y la de *bet*, con la barra mucho más breve que la base.

Transcripción:

1 (1v)

باب الخيل والبغال	1 באב אלכיל ואלבגאל
والبرادين	2 ואלבראדין
من نظر أنه راكب على شيء من الخيل	3 מן נטר אנה ראכב עלי שי מן אלכיל
فإن عز ورفعة وجاه ورزق : من نظر	4 פאן עז ורפעעה וגאה ורזק : מן נטר
أنه وقع من فوق فرس يمرض مريض شديد	5 אנה וקע מן פוק פרס ימרץ מרץ שדיד

⁴⁵⁸ Reclamo.

6	: מן ראי אנה יקוד פרס וראה ינקאד	: מן ראי אנה יקוד פרס וראה ינקאד	6
7	אלי ראי גבאר : מן נטר אן פרס תטאה	אלי ראי גבאר : מן נטר אן פרס תטאה	7
8	ותרפסה פאנסאן שדיד יטפר בה ויקד	ותרפסה פאנסאן שדיד יטפר בה ויקד	8
9	עליה : מן נטר אנה ראכב עלי בגל	עליה : מן נטר אנה ראכב עלי בגל	9
10	או ברדון גם יציר אליה לאן הדא אלצנף	או ברדון גם יציר אליה לאן הדא אלצנף	10
11	ליס מן צנפואן יתרכב פאלאנאטי מנהום ⁴⁵⁹	ליס מן צנפואן יתרכב פאלאנאטי מנהום ⁴⁵⁹	11
12	מדמומה ואלדכר הם וגם : מן נטר אנה	מדמומה ואלדכר הם וגם : מן נטר אנה	12
13	יאכל לחם פרס יחסן חאלה	יאכל לחם פרס יחסן חאלה	13
14	פי מעישתה : מן נטר אנה יאכל לחם	פי מעישתה : מן נטר אנה יאכל לחם	14
15	בגל או לחם ברדון פמאל חראם ⁴⁶⁰	בגל או לחם ברדון פמאל חראם ⁴⁶⁰	15
16	באב אלחמיר ואלאתאן	באב אלחמיר ואלאתאן	16
17	מן נטר אנה ראכב חמאר עדר פמרץ	מן נטר אנה ראכב חמאר עדר פמרץ	17
2 (1r)			
1	ואן כאן בלכאף פכסארה קריבה	ואן כאן בלכאף פכסארה קריבה	1
2	יכסרהא מן מאלה ואן כאן אלחמאר	יכסרהא מן מאלה ואן כאן אלחמאר	2
3	בסרג פדניא גדידה תתגדד לה : מן נטר	בסרג פדניא גדידה תתגדד לה : מן נטר	3
4	חמאר או אתאן תטאה או תרפצה	חמאר או אתאן תטאה או תרפצה	4
5	פאנסאן גליל יסתנד אליה ויחצל	פאנסאן גליל יסתנד אליה ויחצל	5
6	מן קבלה כיר : מן ראי אנה יקוד	מן קבלה כיר : מן ראי אנה יקוד	6
7	אחדאהום ⁴⁶¹ בשארה חסנה יבשר בהא	אחדאהום ⁴⁶¹ בשארה חסנה יבשר בהא	7
8	: מן ראי אנה ירצע לבן אתאנה או	: מן ראי אנה ירצע לבן אתאנה או	8
9	ישרבה פאסם יסקט ענה ותהמה	ישרבה פאסם יסקט ענה ותהמה	9
10	יתהם בהא יברא מנהא	יתהם בהא יברא מנהא	10
11	באב אלאבל ואלנגב	באב אלאבל ואלנגב	11
12	מן נטר אנה ראכב נגיב והודא	מן נטר אנה ראכב נגיב והודא	12
13	יסיר בה יטא בלאד בעידה ויקים	יסיר בה יטא בלאד בעידה ויקים	13
14	פיהא מדה טוילה : מן נטר אנה	פיהא מדה טוילה : מן נטר אנה	14
15	יקוד אחדאהום פיהסן חאלה פי	יקוד אחדאהום פיהסן חאלה פי	15
16	תצדפה : מן נטר אנה קד וקע מן פוק	תצדפה : מן נטר אנה קד וקע מן פוק	16

⁴⁵⁹ Scriptio plena.

⁴⁶⁰ Hay tres o cuatro letras que han sido tachadas por la mim.

⁴⁶¹ Scriptio plena en esta y en el resto de veces que aparece la palabra.

CUL, T-S AS 172.181

Descripción física:

Número de folios:	1 (2 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	<13	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño folio:	85 × 130 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No figura

Folio mutilado del que solo se conserva la mitad superior. Los márgenes son reducidos y solo se justifica el derecho.

La mano es parecida a la de T-S Ar.51.38a, pero, a diferencia de aquel, la *nun* inicial y medial se dobla a la derecha en el extremo superior y no es recta. También es distinta la ejecución de *alef*; por lo que deben de tratarse de dos manos próximas geográfica y temporalmente.

Como diacrítico se emplea el punto volado sobre *guimmel*, *ṭet* y *ṣade*. Carece de separadores de contenidos, solo usa el espaciado y de manera poco consistente. La palabra *bāb* del título está decorada con un trazo oblicuo y un punto encima de cada letra.

Transcripción:

1r

1	מא ינכס בה גאה וואן כאן אלפץ מנהן	2	מה ינכס בה גאה וואן כאן אלפץ מנהן
2	ובה יכון אלכאתם פצה ופצה פדלך	3	אלאנסאן ירזק רפעה יחסדוה אלנאס
3	אלאנסאן ירזק רפעה יחסדוה אלנאס	4	כולהם ⁴⁶² עליהא מן ראי אן פי אחד אצאבעה
4	כולהם ⁴⁶² עליהא מן ראי אן פי אחד אצאבעה	5	גיר אלכנצר כאתם פדלך אלאנסאן ינכס
5	גיר אלכנצר כאתם פדלך אלאנסאן ינכס	6	בעיב ענד אללה תעאלי וענד אלנאס מן ראי
6	בעיב ענד אללה תעאלי וענד אלנאס מן ראי	7	אן קד והב לה ואחד כאתם או וגד כאתם
7	אן קד והב לה ואחד כאתם או וגד כאתם	8	פוגדה טאילה [י]ג[ד]ה[א].....אתה טאילה
8	פוגדה טאילה [י]ג[ד]ה[א].....אתה טאילה	9	..ת א.....אל
9	..ת א.....אל	10	.....יז מן
10	.....יז מן	11	.....א
11	.....א		

⁴⁶² Scriptio plena.

1	מדמום מן נטר כאנה ישרב לבן פרס	מזמום מן נטר כאנה ישרב לבן פרס
2	יציב יסאר טאיל מן ראי כאנה יאכל	יציב יסאר טאיל מן ראי כאנה יאכל
3	לחם בגל או ברדון פמאל חראם יועיה	לחם בגל או ברדון פמאל חראם יועיה
4	באָב אלחמיר ואלאתאן מן נטר	באָב אלחמיר ואלאתאן מן נטר
5	כאנה ראכב חמאר ערי ימרין מרין	כאנה ראכב חמאר ערי ימרין מרין
6	יסיר ואן כאן בלכאף פכסארה קריבה	יסיר ואן כאן בלכאף פכסארה קריבה
7	יכסרהא מן מאלה [ו]אן כאן אלחמאר בסרג	יכסרהא מן מאלה [ו]אן כאן אלחמאר בסרג
8	פרפע[ה] ..... לה מן נטר אנ[ה]	פרפע[ה] ..... לה מן נטר אנ[ה]
9	רא[כב] ..... א גדידה	רא[כב] ..... א גדידה
10	ל.....או אר.....	ל.....או אר.....

b. Análisis de los contenidos y edición sinóptica de los fragmentos

Contenidos:

La composición que aquí presentamos está formada por once manuscritos, tres de los cuales se pueden considerar folios separados de un mismo código, de manera que estamos ante los restos de ocho códigos diferentes. Los diferentes fragmentos se complementan de una manera asombrosa, permitiendo recuperar una cantidad de texto relativamente amplia. El conjunto reúne 242 visiones ordenadas temáticamente. Gracias a esta reconstrucción, he podido identificar este texto como la fuente de la traducción hebrea del *Pitrón Ḥalomot* atribuido al rabino Hai b. Šerira Gaón⁴⁶³. El parentesco entre las dos composiciones es incontestable dada la concordancia de contenidos que en algunos pasajes llega a ser casi literal, como vemos en los siguientes ejemplos:

§86-100	Fráncfort, Ms. heb. oct. 35, 5v-6r
Capítulo de la extracción de sangre y la entrada a baños y a casas de abluciones rituales:	Capítulo de la sangría ⁴⁶⁴ : El que se haya visto sangrándose sangre de los brazos tendrá una pérdida menor.

⁴⁶³ Véase *supra*, pp. 105 y ss.

⁴⁶⁴ Se ha invertido el orden de los capítulos para facilitar la comparativa. En otras versiones forman un solo capítulo, pero apostamos por esta por su mayor cercanía temporal.

Quien se vea sangrándose el antebrazo, sufrirá una pérdida próximamente pero no le dolerá.

Quien se vea sangrándose la palma de su mano, perderá algo de su mano.

Quien se vea sangrándose el pie o en el tobillo, le será dictaminado dolor y será incapaz de levantarse.

Quien se vea sangrándose la lengua, será objeto de mala reputación y de sospechas, y sus calumnias serán puestas al descubierto.

Quien vea quejándose en cualquier lugar de ..., empeorará su situación y se empobrecerá.

Quien vea que se debilita, padecerá una enfermedad severa y sanará rápidamente.

Quien vea [sangrar] por una herida o una fisura o una caída, obtendrá preocupaciones y aflicciones.

Quien se vea entrando en un baño, obtendrá preocupaciones.

Quien se vea saliendo de un baño, se liberará de un mal que le afecta.

Quien vea que se le dispensa agua por encima, si está caliente, aflicciones y preocupaciones de apoderarán de él. Si está fría, teme que el sueño se cumpla.

Si se ve entrando en una casa de abluciones o sentado en una, le será [impuesta] una reclamación por gentes necias que no tienen nada de bueno.

Si es en la palma de su mano perderá una cosa grande. Si es en el talón o en los pies, le llegará un bien. Si es en el tobillo, desprenderá mala reputación.

El que se vea haciendo algo así en su cuerpo, reducirá su vida.

El que se haya visto extrayendo sangre de su nariz, se enfermará y se recuperará.

El que vea como si saliera sangre de su cuerpo y no se ensucia nada de su ..., errará.

El que vea como si se ensuciara con sangre, si es mucha perderá mucho, y si es poca perderá poco.

El que vea que orina sangre, su mujer sufrirá derrotas.

Capítulo de los baños:

El que se haya visto saliendo de un baño se salvará de una desgracia.

El que se haya visto bañándose con agua caliente atravesará una tragedia. Si el agua está fría, disminuirá ligeramente la desdicha.

El que se haya visto entrando en un baño para purificarse, esa persona será utilizada por malas personas.

El que se haya visto entrando en un baño o sentado en él, se juntará con miserables y menguará su relevancia.

El que se haya visto bañándose en un baño, es bueno para él.

שער המרחצאות	באב אכראג אלדמ ואלדכול אלי אלחמאמאת ואלי אלמטאהר
הר' שהוא יוצא מן מרחץ ינצל מן הצרה	מן נצר אנה יפצד פי סאעדה פכסארה קריבה
הר' שהוא רוחץ במים חמים צרה תעבור עליו ואם מים קרים מעט קל לצרתו	מן נצר אנה יפצד פי כפה פיציע מן ידה שי
הר' שה' נכנס במרחץ להטהר אותו האיש ינצל מן האנשי רעים	מן נצר אנה יפצד פי קדמה או כעבה פאנה יקצא
הר' שה' נכנס במרחץ והוא יושב בו אותו האיש יתחבר עם בני בליעל וירד מגדלתו	עליה וגלע פמנעה ען אלנהוץ
הר' שה' רוחץ במרחץ טוב לו	מן נצר אנה יפצד פי לסאנה פאן אסם קביח וחק טענה ותהמה יתהם בהא .. ענה
שער הקזה	מן נצר אנה יחתג פי אי מוצע כאן פי חגל. פאנה ינקץ חאלה ויפתקד
הר' שה' מקיז דם בזרועותיו הפסד מועט יהיה לו ואם בכפיו יאבד דבר גדול ואם בעקבו או ברגליו טוב יבא לו ואם בצמתו שם רע יפול ממנו	מן נצר אנה ידעף פימרץ מרץ שדיד ויברא סרעה
הר' שעושה מסו זה בגופה מתמעט חייו	מן נצר אנה י...אלנה דם מן גראחה או מן פלק או מן וקוע פאן הם וגם ינאלה
הר' שה' מוציא דם מחוטמו יחלה ויתרפא	מן נצר אנה ידכל אלחמאם פהם ינאלה
הר' כי יצא מגופו דם ולא נתלכלך שום דבר ממנו אותו האיש חטא	מן נצר אנה כארג מן חמאם פינגו מן סו ירד עליה
הר' כי הוא מלוכלך בדם אם האו הרבה יפסיד הרבה ואם הוא מעט יפסיד מעט	מן נצר אנה יפרג עליה מא אן חל חאר פהם וגם יתרבב עליה
הר' שה' משתין דם אשתו מפלת נפלים	ואן כאן מא אן בארד פאכף אלמנאמה ואצלת
	אן נצר אנה דאכל אלי מטאהר אן גאלס פיה פאן יתכ... עליה מטאלבה אקואם ספהא ליס פיהם כיר
	...[מ]רתבתה
	(r1) ומן נצר אנה כארג מן מטאהר דאלך אלאנסאן
	יעאשר אקואם פיהם כיר ותעלו[מ]רתבתה לדלך
	מן נצר אנה יתטהר פי חמאם או מטאהר ינגו מן שר ירד עליה

§244-255

Capítulo de los asnos y la asna:
Quien vea que monta un asno

Fráncfort, Ms. heb. oct. 35, 2r

Capítulo de los asnos y las asnas
El que se haya visto montando un asno

embridado⁴⁶⁵, enfermará.

Si está marcado⁴⁶⁶, sufrirá una pérdida de su riqueza.

Si el asno está ensillado, un mundo nuevo le espera.

Quien vea que es pisado por un asno o una asna o le da una coza, una persona de categoría le dará apoyo y recibirá beneficio de él.

Quien vea que conduce cualquiera de ellos, una buena nueva le será bienaventurada.

Quien vea que muñe leche de una asna o se la bebe, decaerá su reputación y será víctima de sospechas de las que se restablecerá.

desnudo le llegará una enfermedad.

El que se haya visto montando un asno con mantilla, sufrirá una pérdida.

El que se haya visto montando un asno con montura, poseerá grandeza.

Y también la asna.

El que se haya visto que tira de uno de ellos, atravesará una desgracia y [será] bueno para él en gran medida.

El que se haya visto como comiendo carne de cualquiera de ellos, una buena nueva le llegará⁴⁶⁷.

El que se haya visto como bebiendo la leche de uno de ellos (!) será víctima de sospechas ... de las que se restablecerá.

El que vea que un asno ...⁴⁶⁸ o lo ha coceado, le llegará favor de una persona magna.

Y si cae de encima de ellos, le llegará un mal.

באב אלחמיר ואלאתאן

מן נטר אנה ראכב חמאר עדר פמרץ

ואן כאן בלכאף פכסארה קריבה יכסרהא מן מאלה

שער החמורים והאתונות

הרו' שהו' רוכב חמור ערום חולי יבא לו

הרו' שהו' רוכב חמור במרדעת הפסד יהיה לו בממונו

⁴⁶⁵ Desnudo ('ari) en otra versión, lo que supone una banalización por error de lectura de 'idār (parte de una brida), pese que aquí aparezca con una ortografía defectiva, por tratarse de un término más específico del contexto y, por lo tanto, de la *lectio difficilior*. Sin embargo, es la banalización la que encontramos en la versión hebrea, lo que cabe considerar un indicio más de que la versión hebrea traduce la árabe.

⁴⁶⁶ Única acepción válida para este contexto y solo atestiguada en Kazimirski (no aparece ni en el *Lisān al-ʿarab*, ni en Lane)

⁴⁶⁷ Aquí la versión hebrea muestra prevalencia por el juego de palabras que suponen las palabras “carne” (*bašar*) y “buena nueva” (*bešorá*).

⁴⁶⁸ Omisión en el manuscrito.

הָרוֹ רוֹכֵב חֲמוֹר בִּרְכֵב גְּדֵלָה יִהְיֶה לוֹ וְכֵן הָאֲתִין   וְאֵן כֶּאֱן אֶלְחֲמָאֵר בִּסְרַג פְּדִנְיָא גְדִידָה תִתְגַּדֵּד לָהּ
הָרוֹ שֶׁהוּא מוֹשֵׁךְ אֶחָד מֵהֶם תַּעֲבֹר מִמֶּנּוּ צָרָה וְטוֹב לוֹ   מִן נֹטֵר חֲמָאֵר אוֹ אֲתָאֵן תִּטָּאֵה אוֹ תִרְפָּצָה
לְרֹב   פֶּאֲנִסָאֵן גְּלִיל יִסְתַּנֵּד אֵלֶיהָ וַיִּחְצֹל מִן קִבְלָהּ כִּיר
הָרוֹ כִּי הוּא אוֹכֵל בֶּשֶׂר אֶחָד מֵהֶם בְּשׂוֹרָה תִּבְאָ לוֹ   מִן רָאִי אֲנָה יִקוֹד אֶחְדָּאֵהוּם בְּשִׂאֲרָה חֲסִנָה יִבְשֶׁר
הָרוֹ כִּי שׂוֹתָה חֵלֶב אֶחָד מֵהֶם חֲשֵׁד .. יִחְשְׁדוּ וְאֲתוּ   בִּהָא
וַיִּתְרַפָּא מִמֶּנָּה   מִן רָאִי אֲנָה יִרְצָע לִבֵּן אֲתָאֵנָה אוֹ יִשְׁרֵבָה פֶּאֲסִם יִסְקֹט
הָרוֹ חֲמוֹר אוֹ רִפְשׁ⁴⁶⁹ אוֹתוֹ טוֹבָה תִּבְאָ לוֹ מֵאֲדָם גְּדוֹל   עֲנָה וְתִהְיֶה יִתְהֵם בִּהָא יִבְרָא מִנְהָא
וְאִם נָפַל מֵעֲלֵיהֶם רֵעָה גְדוֹלָה תִּבְאָ לוֹ

Como se puede observar, ambas versiones están estrechamente unidas. Podemos conjeturar la ascendencia de la versión JA respecto a la hebrea. Es la hipótesis más plausible dado que el origen de este manual se ubica en el ámbito territorial arabo-parlante, a partir de la atribución a Hai Gaón. Esta atribución, considerada espuria, quedaría reforzada al haber hallado la presente versión en árabe⁴⁷⁰. Otros dos aspectos favorables a relacionar a Hai b. Šerira con esta obra son: por una parte, su profundo conocimiento y defensa del Talmud, obra estrechamente relacionadas con la onirocrítica, como ya se ha comentado en otras secciones de este trabajo. En segundo lugar, el hecho que Hai Gaón compuso un diccionario hebreo/araméo-árabe⁴⁷¹, lo que podría explicar la destacable precisión terminológica del autor del presente texto. Pasando ya a comentar las características formales, el texto reconstruido es acéfalo y ápodo, y queda dividido en cuatro porciones aisladas. Su orden es difícil de establecer,

⁴⁶⁹ רפס

⁴⁷⁰ En una entrevista que el profesor Haim Weiss, el mejor conocedor de la interpretación de sueños en el Talmud, me concedió durante mi estancia en la Biblioteca Nacional de Israel, quise preguntarle acerca de la posibilidad de que la atribución fuese verdadera, pues me encontraba en una fase inicial de la investigación en la que acababa de entrar en contacto con esta obra, pero solamente a partir de la versión hebrea. Su respuesta fue una negativa categórica fundamentada principalmente en la ausencia de una versión árabe que antecediera la hebrea.

⁴⁷¹ Se trata del *Kitāb al-Ḥāwī*, que pese a haber sido usado extensivamente hasta finales del s. XIII, solo se ha conservado, y de manera fragmentaria, en manuscritos JA de la Gueniza, parte de los cuales han sido publicados en Maman, A. (2000), "The Remnants of R. Hai Gaon's Dictionary "Kitāb al-Ḥāwī" in the Adler and Taylor-Schechter Geniza Collections" [Hebreo], *Tarbiz*, 69:3, pp. 341-422. Estos fragmentos, así como los de su *K. al-'Aymān*, del que también hay ejemplos en la Gueniza, podrían servir para comprar los *usus scribendi* en los textos.

dado que no es viable hacerlo a partir del apócrifo de Hai Gaón debido a la escasa uniformidad en la disposición de los capítulos, tal y como se ha visto en las listas de títulos extraídas de tres ejemplos distintos. Por el contrario, entre los fragmentos aquí comentados no se observan divergencias en el paso de un capítulo a otro. La porción de texto que ubicamos en primer lugar, recogida en un solo ejemplar, debe ese privilegio a que el tema que trata es cercano al que se discute en el comienzo de la porción que ubicamos en segundo lugar. Ese mismo criterio sitúa el tercero en esa posición. El cuarto y el quinto son consecutivos pero su ubicación en último lugar es conjetural.

En base al orden de los fragmentos establecido, la lista de capítulos contenidos es la siguiente:

1. Restos de un capítulo sobre visiones relacionadas con la miel y el azúcar.
2. Capítulo de los colores y las comidas (*Bāb al-alwān wa-l-aṭ'ima*).
3. Restos de un capítulo sobre bebidas alcohólicas.
4. Capítulo de las legumbres y las verduras (*Bāb al-buqūl wa-l-juḍra*).
5. Capítulo de las frutas (*Bāb al-fawākih*).
6. Capítulo de los perfumes y los inciensos (*Bāb al-ṭīb wa-l-bujūr*).
7. Capítulo de la extracción de sangre y la entrada a baños y a casas de abluciones rituales (*Bāb ijrā' al-damm wa-l-dujūl ilā l-ḥammāmāt wa-ilā l-maṭāhir*).
8. Capítulos de los países, localidades, territorios y provincias agrícolas (*Bāb al-bilād wa-l-mawāḍi' wa-l-aqālīm wa-l-rasātīq*).
9. Capítulo de los árboles (*Bāb al-'ašyār*).
10. Capítulo de los reyes, los ministros, los jueces y los notarios (*Bāb al-mulūk wa-l-wuzarā' wa-l-quḍā wa-l-'udūl*).
11. Capítulo de los oficios (*Bāb al-ṣanā'i'*).
12. Restos de un capítulo sobre anillos.
13. Capítulo de los caballos, las mulas y los rocines (*Bāb al-jayl wa-l-biqāl wa-l-barāḍīn*).
14. Capítulo de los asnos y la asna (*Bāb al-ḥamīr wa-l-'ātān*).
15. Capítulo los camellos y los camellos de raza (*Bāb al-'ibl wa-l-nuḡab*).

Si comparamos estos títulos de los capítulos con los del *Pitrón Ḥalomot* vemos que todos ellos aparecen recogidos⁴⁷², y que el manuscrito que muestra mayor parecido en el orden de sucesión es el más antiguo, el Ms. heb. oct. 35 de Fráncfort. Estos temas también figuran en Artemidoro, así como en todos los manuales árabes consultados⁴⁷³, pero mientras que los últimos demuestran una interdependencia palmaria, las interpretaciones recogidas aquí no encuentran paralelos.

Los seis primeros capítulos reúnen interpretaciones con una estructura simple y repetitiva. Las apódosis muestran poca originalidad y las acciones de las prótasis son siempre las mismas, de modo que el énfasis recae en los objetos de las visiones. La voluntad de exhaustividad a la hora de discurrir por cada uno de los temas conlleva una metódica clasificación de los distintos campos semánticos tratados. Exhibe un alto grado de concesión conceptual, que acerca el texto al género enciclopédico. Cada uno de los elementos está caracterizado por la bipolaridad “positivo-negativo”, por lo que supone una fuente documental de gran interés

El carácter repetitivo y formulista de las interpretaciones se mantiene a lo largo de los pasajes, pero es menos acuciado en los capítulos 9 a 15, en los que se observa una mayor diversidad de acciones y una mayor elaboración en las apódosis.

El capítulo 8 se compone de dos partes. La primera trata sobre pronósticos según diferentes ubicaciones geográficas en los que el soñante puede verse a sí mismo:

Poblaciones del lejano Oeste (*diyār al-garb al-baʿīda*), extremos de los países del Oeste (*ʿaṭrāf bilād al-garb*), territorios del Alto Egipto (*bilād al-Ṣaʿīd*), poblaciones de los abisinios, etíopes y sudaneses (*diyār al-ḥubūš wa-l-zunūy wa-l-sūdān*), poblaciones de Egipto⁴⁷⁴ y al-Rīf (Delta del Nilo) (*diyār Miṣr wa-l-Rīf*), islas del mar (egipcio) (*ʿyazāʾir al-baḥr*), el ʿYifār⁴⁷⁵ y sus aldeas (*al-ʿYifār wa-ḍiyāʿ al-ʿYifār*), poblaciones de Palestina, sus circunscripciones y aldeas (*diyār Falastīn wa-rasātīqi-hā wa-ḍiyāʿ-hā*), Jerusalén (*al-Quds*) y Hebrón (*al-Jalīl*), poblaciones de Jordania y ... (*diyār al-yardīn wa-YR.ḤA*), ʿYawr, Baysān, ... (*al-ʿYawr, Baysān, FQYLS y MṬA*), poblaciones de

⁴⁷² El último, que es el menos evidente, corresponde al capítulo titulado “La gente” (האנשים), donde se tratan las diferentes labores.

⁴⁷³ Eso incluye las obras del “corpus espejo” (véase pp. 18-19), pero también los ejemplos representados por la Gueniza, a los que dedicamos el capítulo siguiente.

⁴⁷⁴ Se refiere a la capital, Fustāṭ.

⁴⁷⁵ Región de la costa Este mediterránea de Egipto.

Tiberíades y sus aldeas (*diyār Ṭabariya wa-ḍiyā'-hā*), aldeas del monte de Galilea (*ḍiyā' ḡabal Ḡalīl*), poblaciones de Paneas, Damasco, sus riberas y sus campos (*diyār Bāniyās wa-Dimašq wa-'anhāri-hā wa-basātīni-hā*), la montaña inferior, ..., 'Āraba y ... (*Ḡabal al-suflānī miṭla 'WBLYN wa-'Āraba wa-...*), poblaciones de Palmira, ..., Baalbek y la construcción del rey Solimán (*diyār Tadmur wa-NWA wa-Ba'albik wa-binyān Sulaymān al-malik*), regiones costaneras (*aqālīm al-sāhil*), poblaciones de armenios y coptos (*diyār al-'armān wa-l-qubṭ*), poblaciones de los bizantinos (*diyār al-rūm*), poblaciones de francos (*diyār al-'ifrānī*), poblaciones de bereberes (*diyār al-barbar*), poblaciones del Este o regiones de Irak (*diyār al-šarq 'aw 'aqālīm al-'Irāq*), regiones de los persas (*'aqālīm al-'āyam*), poblaciones de la India (*diyār al-Hind*), poblaciones del Kasr⁴⁷⁶ (*diyār al-Kasr*), Darband⁴⁷⁷ (*Bāb al-'abwāb*).

En esta relación de lugares notamos un grado de detalle muy superior en relación a la geografía del sudoeste del Levante mediterráneo. Ello, junto con las nociones que el autor emplea de Este y Oeste, indican que su punto de mira se sitúa en dicha zona. Se trata pues de un elemento poco favorable a la atribución de Hai Gaón, personaje ubicado en Pumbedita, localidad próxima a Bagdad, por lo tanto, en las regiones de Irak, las cuales el manuscrito describe como Este.

La segunda parte de este capítulo resulta especialmente original: en vez de lanzar predicciones sobre lugares dados, ofrece una lista las diferentes acciones que el soñante realizará o que Dios le impondrá, según la letra por la que empieza el nombre del país en el que se encuentre; acciones que, a través de un rudimentario juego de palabras, empiezan, claro está, con esa misma letra o la contienen. Mientras que la primera parte de este capítulo está presente en los tres manuscritos del *Pitrón Ḥalomot* consultados, la segunda solo la encontramos en el francfortés. En cuanto al tratado de Almolí, contiene ambas y las atribuye a R. Hai. Mientras que la composición tunecina las omite. Este patrón no aparece en ninguno de los tratados árabes consultados.

Resulta curiosa la manera de nombrar las letras, a veces en árabe, otras en hebreo, lo cual es muy comprensible tratándose de judeo-árabe. Pero es llamativo que en cuatro ocasiones da el nombre hebreo distanciándose de la ortografía habitual: הַי (§145), זָאן (§147), הֵיט (§148), פִּי (§155). El hecho de que siga el orden del alfabeto hebreo

⁴⁷⁶ Wādī al-Kasr, región en Hadhramaut.

⁴⁷⁷ Azerbaiyán

(saltándose la *mim* y la *nun*) nos permite hablar de un origen judío o cristiano (en consideración al alfabeto siríaco) de esta sección.

La base de un texto en alfabeto hebreo se evidencia en ciertos errores de copia: §64 muestra un error en T-S Ar.43.95 derivado de la confusión entre *hey* y *dalet*; mientras que en §108, el error cometido por el copista de T-S Ar.31.107 se debe a la confusión entre *hey* y *reš*.

En cambio, más abajo (§199), la comparación entre dos manuscritos evidencia una error de copia producido por la confusión entre las letras *tā'* y *bā'*, lo cual difícilmente se da en el alfabeto hebreo, en contra de lo que ocurre con el árabe. Esto indicaría que el manuscrito T-S Ar.51.41 y los fragmentos con que se une muy probablemente sean una copia basada en un texto con grafía árabe. Si bien, este dato no debe de tomarse como definitorio de la identidad religiosa del texto, si tenemos en cuenta los ejemplos de autores árabes judíos que utilizaban ambos alfabetos, como Maimónides.

Tampoco hay que ver representada una identidad religiosa concreta por la presencia de vocabulario que tenemos ligado al islam. Términos como *mu'aḏḏin* e *'imām* (§206), *qāḏī* (§178) o la fórmula *'in šā' Allāh* (§10), fueron utilizados en el judaísmo de habla árabe en un sentido equivalente⁴⁷⁸.

Siguiendo en el plano lingüístico, otra particularidad de este texto es el uso recurrente de la fórmula: ירד + OD + עלי + OI (producir algo a alguien), que no se registra en ningún otro fragmento onirocrítico de la Gueniza.

Cuadro sinóptico:

T-S Ar.43.95	§
מִן רֵאִי יֹאכֵל עֶסֶל רִפִּיעַ פִּגִּיִּד לָהּ (1r Iz)	1
וְאֵן אֵכֵל עֶסֶל וְסֵט פֶּהוּ דוֹן דִּלֶךְ פִּמְרָאֵר יִצִּיר אֵלִיָּה	2
מִן רֵאִי יַעֲצֵר קִצֵּב חֲלוֹ וְשֵׁרֵב מֵאָה פֶּהֶם יִזוֹל עֵנָה	3
מִן רֵאִי סִכֵּר אַחֲמֵר יִגּוּ מִן עֵלָה	4
מִן רֵאִי יֹאכֵל סִכֵּר וְסֵט פִּכִּיר יִצִּיר אֵלִיָּה	5
סִכֵּר קִנְדִּי יִסְאֵר טֵאִיל יוֹסֵר	6
סִכֵּר אַהוּאִזִּי נַעֲמָה צִכְמָה יִרְבִּיָּהָ	7
מִן רֵאִי יֹאכֵל עֶסֶל פֶּהֶם אַעֲדָא כְּתִיר חוּאֵלִיָּה יִסְעוּ פִּיָּה וְיִטְלְבוּ רוּחָה	8

⁴⁷⁸ Véase p. 157, n. 375.

9	מן ראי יאכל סכר מטבוך בדקיק פינגו מן (1v D) שדה
10	מן ראי יאכל חלאוה רטבה כיר יציר אליה אן שא אללה
11	חלאוה יאבסה מראר זאיד יחצל לה
12	מן ראי יאכל קטאיף מחשיה פיוסר יסאר חסן
13	מן ראי יאכל זלאביה ינכדל כדלאן טאיל
14	ואן כאנת אלזלאביה גיר משבך ואכלהא בעסל פגייד לה
	באב אלאלואן ואלאטעמה
15	כל מא יראה מן אלאטעמה אנה יטבכהא או יאכלהא
16	אן כאן מן אלחמוצאת מתל מצוץ וזירבאג וסכבאג

Or.5563G.22	T-S Ar.51.41 (f. 1 ^o)	T-S Ar.11.17	T-S Ar.43.95	§
		מֶר (1v) כֹּא יִשְׂרֵב נְבִיד אלתמר או נביד אלגזר או מן סאיר אלאשיא אלמסכרה פפרח וסרור יכון לה		17
		באב אלבקול ואלכצרה		
		מֶר זֵ יֹאכֹ בְקֹל או פגל או כס פחיוה הננייה ועיש הנני ונעמה		18
		מֶר יֹא גְרִיר או יקטין ולוביה ולפת ניי או [מ]טבוך פהם יזול ענה		19
		[מֶר יֹא]כ באדנגאן או גזר ניי או מטבוך מראר יתסבב לה		20
		מֶר אֵנִי יֹאכֹ קֶלְקָאס או כזאז ניי או מטבוך כסארה תאתיה		21
		מֶר יֹאכֹ בְצֹל וּכְרֹאֵת נִי או מטבוך פוגע יתסבב לה		22
		מֶר אֵנִי יֹאכֹל קְנִבִּיט או כרנב או אספאנך פכיר		23

		יציבה		
		מֶרְ אֵן יאַכּ רגלה או ימאניה או הליון או ראזיאנג אכצֶר פאנה בלג אלי חאל גליל ומחבוב ישתהיה		24
		באב אלפואכה ואלתמאר		
		[מֶרְ אֵן] יאַכל ספרגל או תפאח או כמתרי פיעיש עיש הני בכיר גזיל		25
		מֶרְ [אֵן י]אַכּ ענב עאנמי פרזק יציבה קריב		26
		מֶרְ אֵ יאַכּ תין אכצֶר פעלי עדד דלך אלתינ י...בידה מאל		27
		מֶרְ אַניאַכּ רמאן פאן אללה יעמר מנזלה ויכתר כירה		28
		מֶרְ אַניאַכּ בלח או בצר או רטב פהם וגם יתרכב עֵל		29
		מֶרְ אֵ יאַ ענא אכצֶר פרזק יחצל לה יסר בה		30
		מֶרְ אַניאַ מוז קד פעל מנכר ותעדא עלי ואגב		31
		מֶרְכִיאַכל שאהנגר אביץ פנעמה צִכמה ירביהא		32
		פאן כאן אחמר פירבֶהּ פי מא יריד יתצרף פיה		33
		מֶרְ אֵן יאַכל קראציא יעתל עלה שדידה		34
		מֶרְ ראי אֵ יאַ תפאח אחמר או מכתב יבלג אלי דרגה עאליה		35
		מֶרְ [ר] יאַכּ גוז אכצֶר פעמרה		36

		יטול		
37		מ' כ' יאכל לוז אכצ'ר חאמץ פמראר ינאלה		
38		ואן כאן אללוז צקיד פיסאר טאיל		
39		(1r) מ' אניא פסתק או בנדק אכצ'ר פרזק יתגדד לה		
40		מ' א' יא שאר אלמלך יסתנד אלי אנס מקתדר מנתפע בה		
41		מ' יא בלוט ברי יפתקר גדא ואן אכל כרנוב ינקץ חאלה		
42		מ' א' יאכל זערור אח[מר] פמרץ יציבה		
43		ואן כאן אלזערור [א]ביץ פכיר יתגה אליה		
44		מ' כ' יאכל תמר או עגו או מסקר ירבי נעמה חסנה		
45		מ' אניא תין יאבס אן כאן כבאר פרזק ואסע ואל....		
46		מ' אניא זביב אחמר גייד ואן [כ]אן אסוד מדמוס אלא אלעיניני פאנה מחמוד		
47		מן יאכל לוז יאבס יחפ...		
48		מ' כ' יסתף רז פאנה ימלך נעם כתיר		
49		מ' אני... בא.יר כוזברה וכמון ושמאר וקר[נ]באד פא ירזק מ.....א...אצי ומזדרעאת	(1v Iz) אלי כמון אלי שמאר פאנה ירזק מואשי ואראצי וזראעאת	
50	(T-S Ar.51.41, 1v Iz)	מ' אניא דארצ[יני] אן	מן ראי יאכל דאר ציני פאן	

	אללה ראצי עליה ודכרה טייב קדאם אלנאס	מס...כי פאן אללה ראצי ענה ודכר[ה] טייב קדא[מה]	מן נצור אנה יאכל קרפה פי מ... פאן .....ענה ודכרה טייב קדאם אלנאס
51	מן ראי יאכל הלילג דוא ינגו מן כל הם וגם	מ'ר אניסתף אהלילג או ישרב דוי ינגו מן הם ו[גם]	מן ראי אנה ... הלילג או ישרב דוא ינגו מן כל הם וגם
52	מן ראי הודא ישרב שרב או מעגון או קרץ או אטריפל יחסן חאלה ויגל קדרה	מ'ר ישרב דוי או מעגון או ק[ר]ץ או בטריפל פאן יצלח מאלה	מן נצור אנה ישרב שראב או מעגון או קרץ או אטריפל יחסן חאלה ויגל קדרה
53	מן ראי יסתף סמאק או יאכל חצרסם יאבס הם יציר אליה וגם	מ'ר אניסתף סמאק או יאכל חצרם יאבס הם יציר אל[יה]	מן נצור אנה יסתף סמאק או יאכל חצרם הם יציר אליה וגם
54	מן ראי הודא יעלך עלך או מסתכי או לבאן חצא תנקץ מנזלתה ודרגתה	מ'ר אניעלך עלך או מצטכי או לבאן. צא תנקץ מנזלתה ודרגתה	מן נצור אנה יעלך עלך או מצטכא או לבאן חצא תנקץ מנזלתה ודרגתה
	1r D) באב אלטיב ואלבכור	באב אלטיב ואלבכור	באב אלטיב ואלבכור
55	מן ראי יתטייב במא ורד פאן מנזלתה גלילה	מ'ריטייב במא ורד פאן רתבת תחצל לה	מן נצור אנה יתטייב במא ורד פאן מנזלתה גלילה תחצל לה
56	מן ראי יתטייב במא קרנפל פאן מראר יציר אליה	מ'ריטייב במא קרנפל פא...שיר יתרכב עלי	מן נצור אנה יתטייב במא קרנפל פאן מראר יציר אליה
57	מן ראי יתבכר [בעו]ד פאסם טייב ודכר חסן ינשו לה	מ'ר אניתבכר בעוד פאסם טייב ודכר חסן יציר אליה	מן נצור אנה יתבכר פאסם טייב ודכר חסן ינשו
58	ואן כאן הודא יתבכר בנד או בגיר דלך פאגל למנאה	מ'ראניתבכר בנד או בגיר [ד]לך פהו אגל למנאה	ואן כאן יתבכר בנד או בגיר דלך פאגל למנאה
59	מן ראי יסתעמל גאליה או מסך או ענבר גלאלה תחצל לה וגאה חסן יציר אליה	מ'ר אניסתעמל גאליה או מ[סך] או ענבר פגאה וגלאלה יחצל לה	מן נצור אנה יסתעמל גאליה או מסך או ענבר פגלאלה תחצל לה וגאה חסן יציר אליה

60	מן נצר אנה ינדהן בבאן או אלכיתן או בשי מן אלאדרן ⁴⁷⁹ פכיר ¶	מ[אנ] ידהן ב[ד]הן סוס. או בוזן או בשי מן סאיר אלאד ¶	מן נצר אנה ינדהן בבאן או בדהן אלסוסן או בשי מן אלאדהאן פכיר יציר אליה
61			מן נצר אנה יאכל מן הלה אלאטיאב שי או ישרב (1r D) מנהא .....ן ליר אן עצים יציר אליה ואקבל זאיד יתגלי לה ...נגי.. כתיר
			באב אלמשמומא
62			מן נצר אנה ישם ורד פאן אסם חסן יכרג לה ויבלג לזרה אלי אלאקאצי אל...סעה
63			מן נצר אנה ישם גינופר פאולאד אכיאר ינשו
64			מן נצר אנה ישם נרגס יטיב עישה ויחסן חאלה
65			מן נצר אנה יגנו אחדהם פרזק ואסע הני ויחסן ורזק
66			מן נצר אנה ישם מנתור בידין פהם וגם יחצל לה
67			מן נצר אנה ישתם בנפסג פאנה יסתגני גנא טאיל ויעלי אמרה ויפוק עלי אבנאי מדינתה
68			כדלך מן נצר אנה ישתם אתרוג או יאכלה פירת ורתה או יגד וגדה (1r) כבייה
69			מן נצר אנה ישתם לימון צגאר או כבאר או אן אכל לימון צגאר או כבאר או שמה פירזק רזק

⁴⁷⁹ Error de lectura a partir de alfabeto hebreo.

			יאכלהמא פרזק רז ואסע לם יאמלה	לם יכון פי ...ה יו... פקט
70			מן נצר אנה ישתם נארנג או יאכלה פמראך יחצל לה	פאן [ש]ם נארנג או אכלה פמר[אר] ....
71			מן ראי אנה ישתם שמאם או יאכלה פהם יתרב עליה או כסארה יכסרהא	ואן שם נמאם או שמא[ם] או בטיך ⁴⁸⁰ פהם יגיה
72			מן נצר אנה ישתם מרסין פאולאד דכור ינסל ויכונו כתירין אלעדד מליכין אלצייד	ואן ראי מרסין או שמה פולדין דכור יגוה יכונו[ו] חסאן אלמנצר כתירין אלעדד
73			מן נצר אנה ישתם חבק פסרור קריב יציר אליה אובשארה ת.קנה תגיה	ואן שם חבק פסרור קריב יסר בה או [ב]שארה כיר תגיה
74				וקיל אן אלאם דל עלי צל אחין
75				וקיל אן גמיע אלריאחין קלילהא וכתירהא הם וחזון אלא מא ראה מנהא [ת]אבת פ[י] מוצעה .... פ[א]נה ול.
76				ואלוד.ן אלאס ואל.ב. ואל.ב.ול פאן אוכלת.... וחזון ואלקתאל
77				ואלחבוב ואלבצל ואלתום ואללחם פהם הם וחזון
78				ואלכמאה אל...תה פהי אמראה לא כיר פיהא ..
79				פאדא ראית אל.אחדה מן אלב ואלג פאן אכרתת פהו רזק ומאל בלא נצב

⁴⁸⁰ Variante redaccional.

T-S Ar.43.232	T-S Misc.6.156 + T-S NS 322.39 + T-S Ar.51.41 (fol. 2 ^o)	T-S Misc.8.75	T-S Ar.31.107	§
	(T-S Misc.6.156, 1v) ⁴⁸¹ מן נצר אנה ישתם קרנפל פהם יציר אלו.א. יתרכב עלי			80
	באב אכראג אלדם ואלדכול אלי אלחמאמאת ואלי אלמטאהר			
	מן נצר אנה יפצד פי סאעדה פכסארה קריבה יכסרהא ולא תולמה			81
	מן נצר אנה יפצד פי כפה פיציע מן ידה שי			82
	מן נצר אנה יפצד פי קדמה או כעבה פאנה יקצא עליה וגע פמנעה ען אלנהוץ			83
	מן נצר אנה יפצד פי לסאנה פאן אסם קביח וחק טענה ותהמה יתהם בהא .. ענה			84
	מן נצר אנה יחתג פי אי מוצע כאן פי חגל. פאנה ינקץ חאלה ויפתקר			85
	מן נצר אנה ידעף פימרץ			86

⁴⁸¹ Es posible que de hecho este folio sea consecutivo al T-S Ar.51.41, 1r D, puesto que las líneas que los separan van precedidas por “*wa-qīla ...*” (“y se dice ...”), siendo razonable que se trate de una interpolación⁴⁸¹. Sin embargo, estos contenidos se hallan en el comienzo de un fragmento que no incluimos en este grupo, el CUL, Or.1080/1.53, presentados a continuación de los restos de la visión del §78 (presente tanto en T-S Ar.51.41 como en Or.5563G.22). El motivo de la no inclusión de este tercer fragmento es que es el resultado de una tarea de compilación, a partir de diversas fuentes.

	מרץ שדיד ויברא סרעה			
87	מן נצר אנה יפ...אלנה דם מן גראחה או מן פלק או מן וקוע פאן הם וגם ינאלה			
88	מן נצר אנה ידכל אלחמאם פהם ינאלה			
89	מן נצר אנה כארג מן חמאם פינגו מן סו ירד עליה			
90	מן נצר אנה יפרג עליה מא אן חל חאר פהם וגם יתרבב עליה			
91	ואן כאן מא אן בארד פאכף אלמנאמה ואצלת			
92	אן נצר אנה דאכל אלי מטאהר אן גאלס פיה פאן יתכ... עליה מטאלבה אקואם ספהא ליס פיהם כיר...[מ]רתבתה	(1v) ..... יתסב עליה מטא...ה אקואם ספ... .....בתה בדלך		
93	(1r) ומן נצר אנה כארג מן מטאהר דאלך אלאנסאן יעאשר אקואם פיהם ליר ותעלו[מ]רתבתה לדלך	מן [ר]אי אנה כארג מן .....אשר אקואם פיהם כיר ות.....		
94	מן נצר אנה יתטהר פי חמאם או מטאהר ינגו מן שר ירד עליה	.....הודא יטה[ר] ..... או פי .....ר. עליה		
	באב אלבלאד ואלמואצע ואלאקאליים ואלרסאטיק	.....אלבלאד ואלמו .....ואלאקאליים ואל		
95	מן נצר אנה פי דאכל דיאר אלגרוב אלבעידה פאנה יסאפר בלאד בעידה ויגמע אללה שמלה בעד דלך	[מן נטר] אנה דאכל דיאר אל...ב ..... פאנה יסאפר [ב]עידה ויגמע אללה..מלה		

96	ואן כאן פי אטראף [ף] ...ב אל קריבה פינגו מן שדה תר...ל....	ואן כאן פי אטראף בלאד אלגרב....בה פינגו מן שדה תרד עליה
97	מן נטר א[נה] ..... אלצעיד ילחקה מראר ...	מן נצר אנה פי [בל]אד אלצעיד ילחקה מראר וגם
98	מן נט[ר] [א]נה פי דיאר...ש ואלזנג ואלסודאן יקע פי...דה ת...לה ותהול כל מן...עהא וסוף ינגו מנהא	מן נטר אנה פי דיאר אלחבוש ואלזנוג ואלסודאן יקע פי שדה תהולה ותהול כל מן יסמעהא וסוף ינגו מנהא
99	מן נטר נפסה אנה פי דיאר מצר...יף פאן יכתר כירה וו...מה ויחסן חאלה ויט....ישה	מן נצר נפסה אנה פי דיאר מצר ואלריף פאן יכתר כירה ויחסן חאלה ומעשה
100	[מ]ן נטר אנה פי אחדא גזאיר אלבחר יארזק רחמה מן אללה....ל...לה מ...ה איה עגיבה ידהל מנהא כל מן יסמעהא	מן נצר אנה פי אחדי גזאיר אלבחר ירזק רחמה מן אללה ויפעל אללה מעה איה עגיבה ידהל מנהא כל מן יסמעהא
101	[מן] נטר אנה פי אלגפאה וציאע אלגפ... פאן ינקץ חאלה [וי]פתקר ואן ...סאפר עאבר עלי ט[ר]יק פכיר יר... אליה	מן נצר אנה פי אלגפאר וציאע אלגפאר פאן ינקץ חאלה ויפתקר ואן כאן מסאפר עאבר עלי אלטריק פכיר ירד עליה
102	[מן] נט[ר] ..... פלסטין ו[ר]סאטיקהא וציא[עהא].....ל יוסר .....לה.....	מן נצר אנה פי דיאר פלסטין ורסאטיקהא וציאעהא פיפעל פעל יוסר בה ענד אללה וענד אלנאס
103	מן נטר אנה פי ..... פי אלכליל....[א]ללה .. ירפעה רפעה חסנה טאילה ... ... עלי אקא[לי]ם	מן נצר אנה פי אלקדס או פי אלכליל פאן סירפעה אללה רפעה טאילה וימלכה אללה עלי אקאלים ומואצע יאמר ¶

			ומ[ר]אצע.....ינהא. עלי ..... נפסה	
			104 ..... דיאר אלירדין ויר.חא ....סנה ואן אללה תעאל[י] .....ם	
		מ[נ]ט[ר] אנה פי דיאר (1r) אנה פי דיאר אלגור וביסאן ופקילס ועמחא פאנה ימרץ מרץ שדיד ר.....איד. ..	105	
		מ[נ]ט[ר] אנה פי דיאר טבריה [וצי]אעהא פכתר כירה ויסארה יציר לה [ונ]עם טאילה יחתאג אליהא אלמדב.. תד....	106	
		מ[נ]ט[ר] אנה פי [פ]י ציאע גבל גליל פי עלו ק... ויחסן חאלה .	107	
		ואן כאן פי דיאר באניאס ודמשק ..... פירזק חיהא הנייה ועיש טייב ..... ואסע	108	
		מ[נ]ט[ר] אנה [פי ג]בל אלספלאני מתל עובלין ועארבה ו..... [י]תקרב עליה עיש נגץ <u>ינקץ חאל</u> <u>גש יחת. ל.</u>	109	
		מ[נ]ט[ר] אנה פי דיאר ונוא ובעלכך ובניאן סלימן אלמלך עליה אלסלאם פיבלג אלי אמל כאן יומלה	110	

		<u>ויצל אליה</u>		
111	מן נטר אנה פי ד[יאר]..... פינאל שדה ...ילה	מן נטר נפסה פי אקאלים אלסאחל פינאל כיר ונעמה חסנה טאילה		
112	מן [נ]טר אנה פי דיאר אלא..... פהם טאיל וגם יתרכב עליה	מן נטר אנה פי דיאר אלארמן ואלקבט פקד תעדא פריצה מן פראיץ אללה תע		
113		מן נטר אנה פי דיאר אלרום פינאלה שדה		
114		מן נטר אנה פי דיאר אלאפראנג ..... [שד]איד ינאלה		
115		מן נטר אנה פי דיאר (1v) אלברבר פמראר יציבה		
116	מן נטר אנה פי ד[יאר]... שרק או אחדי אקאלים אלעראק פאנה ירזק רזק..... חאלה ויתגה אלי טאיל	מן נטר אנה פי די[א]ר אלשרק או אחד אקאלים אלעראק פרזק ..... יחסן חאלה ויתגה אלי אקבאל טאיל		
117	מן נטר אנה פי אק[אלים] אלעגם פינגו מן עלה וברסאם והדיאן ילחקה	מן נטר אנ[ה] .....אץ ל..... פינגו מן עלה וברסאם ... ירזקה		
118	מן [נטר] אנה פי אחדי דיאר אלהנד פעל פעל מונכר	מן נטר אנה פי אחדי ד[יאר] אל.. פיפ[על] פעל מונכר		
119		מן נטר אנה פי דיאר אלזנג פ..אליה סאכט עליה סכט עטים		
120		מן נטר אנה פי דיאר אלכסר פוצל אלי מא כאן מלה		
121	מן נטר [אנה] קד וצל אלי	מן נטר אנה קד [ו]צל אלי		

		באב מן אלאבואב פיצל אלי חאל גליל לם יצל אל[יה] גירה	באב מן אלאבואב פיצל אלי חאל גליל לם יצל אל[יה] גירה	
122		מן נטר אנה פי בלד מחצן פקד פעל דלך אלאנס[אן] פעל קדאם אללה יסתר מן אפאת אלסמאוויה	מן נטר אנה פי בלד מחצן פקד פעל דלך אלאנס[אן] פעל קדאם אללה יסתר מן אפאת אלסמאוויה	
123		מן נטר אנה פי בלד רבץ פ... יכאף מן חאל...מל מנה הם כביר ויכלצה אללה מ[נה]		
124		מן נטר אנה פי בלד יחוויה בר ובחר פדלך אלאנסאן יכתר יסארה וכירה	מן נטר אנה פי בלד יחוויה בחר ובר פאן דלך אלאנסאן יכתר אל... כירה ויסארה	
125		ואן כאן ..... עלי בחר בלא בר פינגיה אללה מן בלא ידיד ירד עליה	ואן כאן גזירה עלי בחר בלא בר פינג... אללה מן בלא ירד עליה	
126		ואן כאן דלך אלבלד יהו[י]ה בר בלא בחר פדלך אלאנסאן תכתר אראצ[י]ה א[מ]לאכ[ה] ואצי ... שיתה	ואן כאן אלבלד אלדי י...ה יח... בלא בחר פדלך אלאנסאן תכתר א[מ]לאכ[ה] ואצי ... שיתה	
127		מן נטר אנה ינ[ת]קל מן בלד אלי בלד אן ... אלנקלה פי אלבר פהם יציר אליה	מן נטר אנה ינ[ת]קל מן בלד אלי בלד אן ... אלנקלה פי אלבר פהם יציר אליה	
128		.... [כא]נת אלנקלה פי אלבחר ס....	.... [כא]נת אלנקלה פי אלבחר ס....	
129		מן נטר אנה [אנתקל] מן בלד אלי בלד פי אלהוא פאן דלך אלאנסאן...פרה וויטיה ללבאד	מן נטר אנה [אנתקל] מן בלד אלי בלד פי אלהוא פאן דלך אלאנסאן...פרה וויטיה ללבאד	
130		מן נטר אנה יעמ.... ת.ר.	מן נטר אנה יעמ.... ת.ר.	

			אללה יסארה	
			ואן כא[ן] ... ג'י... עא.... תה... ופלאחתה	131
			מנ נט[ר] ..... ה... פדאך אל..אנסאן פי.....	132
			..... יה.....	134
			מנ נטר בלד אול אס[מה] ..... [פ]אן דלך אלאנס[אן] יסתפתחה אללה בכיר ואקבאל טאיל	135
			[מנ נטר] אנה פי בלד אול אסמה בי[ת] פאן אללה יבני לה בר ..... לה [נ]עמה חסנה	136
			מנ אנה פי בלד אול אסמה ג[י]ם פאן דלך אלאנסאן יגמל חאלה ויג... אללה כיר וירזק ....תה אלחט ואלגמאל פי אי פ.....אתגה .	137
			[מנ] נטר אנה פי בלד אול אסמה דאל פאן ד[לך] אלאנסאן... כייר דאל עלי אללה בפעלה [אל]גמיל אלחסן ומערופה טאיל ...ללה ידלה וירשדה אלי כל כיר ואחסאן	138
			מנ נטר אנה פי [בל]ד אול אסמה הי פאן אללה קד היא לה שיין יסר בה .....ה יפרח בהא	139

			140 מן נטר אנה פי בלד אול אסמה ואוו [פאן ד]לך אלאנסאן יתאווה אלתאווה אלשדיד
			141 מן נטר אנה [פי] בלד אול אסמה זאן פאן אללה יזייה באחסן זי ויזהר צורתה ויזיין חליתה ושיבתה
			142 מן נטר אנה פי בלד אול אסמה חית פאן אללה יחייה אלעמר אלטויל וימדה באלחויה אלהנייה אלרצייה
			143 מן נטר אנה פי בלד אול אסמה טא פאן אללה תעאלי יטוי לה אלבעיד ויגמע בינה ובין מחבובה קריב בגיר תבאטי
			144 מן נטר אנה פי בלד אול אסמה יא פאן דלך אלאנסאן יאווה אללה אלי כן וסת[ר] וצאינה
			145 מן נטר אנה פי בלד אול אסמה כאף פאן אללה יכף ענה אדיית אלאשראר ויכפיה מונה מן יב... חסדה
			146 מן נטר אנה פי בלד אול אסמה לאם פ[אן] [דלך] אלאנסאן ילתאם אליה כל כ... ואסע מן אללה וי... אלי אלכיר ואללנעמה מר.....
			147 ..... (2r) [א]ול [א]ס[מה] סין [פא]ן דלך

			אלאנ[סאן].....לה באלעמר אל....	
148			מ[ן נט]ר אנה פי בלד אול אסמ[ה עין פאן] דלך אלאנסאן .....לם ולנעמה	
149			מן נטר [אנה פי בלד] אול אסמה פי פאן ח.....ליפ..יה מן כל ...ס	
150			[מן נטר] אנה פי בלד אול אסמ[ה] צ... עא..ל... יצדה ען כלמא יכרהה	
151			מן נטר אנה פי בלד אול [אסמה] קאף פאן אללה יקרן אליה אלכיר ואלסעאדה ויו... ענה אלכיר דאימא	
152			מן נטר אנה פי בלד אול אסמה [ריש] פאן אללה יריה כיר לם יכון קט יום יומלה	
153			מן נטר א[נה פי] בלד אול אסמה שין פאן אללה ישיין אעדאה ויבדדהם ... קדאמה	
154			מן נטר אנה פי בלד אול אסמה תו פא[ן] אללה יתם עליה אלכיר ואלאקבאל דאימא	
			באב אלשאגאר	
155			מן ראי אנה ינצב שגרה פפעל גמיל קד פעל אסתחק עליה אלמתובה	

			אלחסנה קדאם אללה תבארך ותעאלי	
156			מן ראי [א]נה קד קלע שגרה אן כאנת תלך אלשגרה מטעמה ומתמרה פקד קטע דלך אלאנסאן סביל אלאחסאן ואלמערוף מן אלעאלם	
157			ואן כאנת תלך אלשגרה גיר מטעמה פדלך אלאנסאן קד אהלך מן אלעאלם אנסאן סו יוסתצר בה ולא יינ...ה בה	
158			מן ראי אנה יגנו תמר שגרה ירזק רזק ..סע הני חל לה מ[ן] ראי אנה יתסלק פי שגרה יסתנד אלי אנסאן גליל דו... ינעמה וינתפע בה	
159		(T-S NS 322.39, 1r) יהדי אללה נפסה ויטמן רוחה	מן ראי אנה באית פי שגרה..... אלאנס[אן] ..הדי אללה נפסה ויטמן רוחה	
160		מן נצר אנה ..... מן מואצע אלי מואצע דלך אלאנסאן ימלך ממאלך ויביע מנהם וישתרי גירהם	מן רא[י] .....ל ש... מן מ..... מוצע דלך אלאנסאן .....רי גירהם .. מ.....	
161		מן נצר אן שגר תטול ותנמו אהל דלך אלבלד ינמו חאלהם יוחסן זיהם		
162		מן נצר אנה שגר תקצר ותנול נאזלה פאהל דלך אלבלד ינול חאלהם וכס קדרהם		

163		מִן נֶצֶר שֶׁגֵּר תִּרְמִי תִּמְרָהָא אֵלֵי אֶלְאֶרֶץ וְהוּ יֵאֲכֹדָהָא פֶּאן דְּלֶךְ אֶלְאֶנְסָאן יִרְזַק רְזַק חֶסֶן מִן גְּמִיעַ אֶהֱל בִּלְדָּה	
		בִּאֲב אֶלְמִלּוּךְ וְאֶלְוִזְרָא וְאֶלְקִצָּא וְאֶלְעֶדּוּל	
164		מִן רֵאִי מֶלֶךְ יִכְלֻמָּה וְיִוָּאֲנֶסָה וְיִמְאָשָׁה וְיִצְאָחְבָּה פֶּאן אֶלְלָה [עֵז וְג'] לִרְאֲצִי עֵנָה מַחֲב לֶאֱפַעְאֶלָה	
165		מִן רֵאִי מֶלֶךְ יִנְתַּהֲרָה וְיִצֵּ... עֲלִיהָ פִּדְאֶךְ אֶלְא [נֶסֶא]ן אֶלְלָה סֶאֱכֹט עֲלִיהָ זֶאֱהֵד אֶלְאֶפַעְאֶל	
166		מִן רֵאִי מֶלֶךְ יַעְזֹל וְיִרָא גִּירָה פֶּסֶכֶט יִרְד מִן אֶלְלָה עֲלִי דְּלֶךְ אֶלְבִּלְד	
167		מִן רֵאִי וְזִיר יִכְלֻמָּה פִּמְנֻזָּלָה תַּחְצֵל לָהּ	
168		וְאֵן רֵאִי אֶלְוִזִּיר יִצִּיח עֲלִיהָ וְיִנְתַּהֲרָה פִּתְנֻזֹל דְּרִגְתָּהּ	
169		מִן רֵאִי וְזִיר יַעְזֹל וְלֹא גִירָה פִּכִּיר יִתְגַּרְד עֲלִי אֶלְעֶאֱלֶם	
170		מִן רֵאִי אֵן קֶאֱצִי אוֹ עֶדֶל יִכְלֻמָּה אוֹ יִחְאֲדָתָהּ פִּדְאֶךְ אֶלְאֶנְסָאן קֶד קֶרֶב מִן אֶלְלָה	
171		מִן רֵאִי אֵן קֶאֱצִי אוֹ עֶדֶל יִנְתַּהֲרָה אוֹ יִצֵּח עֲלִיהָ פִּקֶּד פִּעֵל [שִׁי] יִגְצֵב אֶלְלָה	
		בִּאֲב אֶלְצִנְאִיעַ	
172		מִן נֶצֶר אֶנְהָ קֶד צֶאֱר מִכְאֶר וּפִלְאָח וּמִזֶּאֱרַע פִּדְלֶךְ	

	אלאנסאן קד אצכג אללה עליה נעם טוילה			
173	מן נצֵר אנה קד צאר קמאח וביאע (1v) ר... תראן ועלי חאלה ויחתאג ואלעלם ללה			
174	מן [נצֵר אנה] טחאן פאנה ירזק חץ מן אלנאס כלהם ויחבוה... פתהם			
175	מן נצֵר אנה קד צאר טביב ופאצד פאן אלנאס כלהם יפתקדון אליה וידלון קדאמה			
176	מן נצֵר אנה קד צאר מוזיין או חמאמי יבלג אלי שי יעתברו אלנאס כלהם			
177	מן נצֵר אן קד צאר חאדס או נפאט או כלאבזי פדלך אלאנסאן יפתקד ויבלג אלי אסא חאל			
178	מן נצֵר אנה קד צאר עטאר או בסטֵי . כאן אלאלה יגל קדרה ויעצם חאלה			
179	מן נצֵר אנה קד צאר ..מ. פאנה ירבי נעמה דכמה			
180	מן נצֵר אנה קד צאר כתאנִי או קטאן פאנה ייסר			
181	מן ראי אנה קד צאר חארק פאנה יכתר חאלה			
182	מן נצֵר אנה קד צאר ציאד פאנה יבלג אלי אחואל תגצב אללה			

183		מִן נָצַר אֲנָה קִד צָאֵר לַחָאם פֶּאן מִנְזֻלְתָּה תִּכְס	(1v) גִּזְאֵר פֶּאן מִנְזֻלְתָּה תִּכְס .....
184		מִן רֵאִי אֲנָה סִלְאֵךְ הֵם נִקְצָאן חֶאֱל... וְקִלָּה	אֲנָה סִלְאֵךְ הֵם וְנִקְץ חֶאֱל .....
185		מִן רֵאִי אֲנָה אִסְכָּאֵף פֶּאן דִּלֵךְ אֶלְאֲנִסָּאן יִיסֵר מֵאֵלָה	מִן נָטֵר אֲנָה קִד צָאֵר א..... או לִכְאָף פֶּאן דִּלֵךְ אֶלְאֲנִסָּאן ..... טֵאִיל
186		מִן נָצַר אֲנָה צִבְאָג פֶּאן דִּלֵךְ יִתְכַד כִּיר וִיכְתֵר כִּירָה וִיפִיץ בֵּה עֲלֵי אֶלְנָאס	מִן נָטֵר אֲנָה קִד צָאֵר צב[אג] פֶּאן דִּלֵךְ אֶלְאֲנִסָּאן יִכְתֵר כִּירָה וִיפִיץ בֵּה עֲלֵי אֶלְנָאס
187		מִן רֵאִי אֲנָה צָאֵר מִנְאֲכִלִי או גִּרָאֲבִלִי פֶּאן רִזְקָה יִרְק	מִן נָטֵר אֲנָה קִד צָאֵר מִנְאֲכִלִי או גִּרָאֲבִלִי פֶּאן דִּלֵךְ אֶלְאֲנִסָּאן יִתְקַתֵּר רִזְקָה וִירְקָ חֶאֱלָה
188		מִן נָצַר אֲנָה קִד צָאֵר קֶלְאֲנִסִי פֶּאן דִּלֵךְ אֶלְאֲנִסָּאן יִמְרִץ מִרְץ אֵן ש... וִיבֵרו	מִן נָטֵר אֲנָה קִד צָאֵר קֶלְאֲנִסִי פֶּאן דִּלֵךְ אֶלְאֲנִסָּאן מִרְץ מִרְץ שְׂדִיד וִיבֵרָא
189		מִן נָצַר אֲנָה קִד צָאֵר חֶדָּאֵד או נַחֲאָס פִּיִּצִיר לֵה קוּה וְגָה מִן קוּם אֶגְלָא יִסְתַּנַּד אֲלִיָּהֶם	מִן נָטֵר אֲנָה [קִד] צָאֵר חֶדָּאֵד או נַחֲאָס פִּיִּצִיר לֵה קוּה וְגָאָה מִן קוּם אֶגְלָא יִסְתַּנַּד אֲלִיָּהֶם
190		מִן נָצַר אֲנָה קִד צָאֵר ..... או סִבְאָף יִרְזַק פֶּאִידָה (1r) סִתָּאֵךְ יִרְזַק. א... וְחֶאֱל גִּלִּיל מִן אֶל... יִס...	מִן נָטֵר אֲנָה קִד צָאֵר צֵאִיג או סִבְאָף יִרְזַק פֶּאִידָה (1r) סִתָּאֵךְ יִרְזַק..... [ע]ל[י]ה
191		מִן נָצַר אֲנָה קִד צָאֵר צִרְפִי יִכְתֵר כִּירָה וִיא....	צָאֵר צִר... יִכְתֵּר כִּירָה .....
192		מִן נָצַר אֲנָה קִד צָאֵר כִּבְאָז יִרְזַק שִׁי מִן אֶלְנָאס	
193		מִן נָצַר אֲנָה קִד צָאֵר דִּקָּאֵק ..... יִחְבּוּה אֶלְנָאס כִּלְהֵם	[מ]ן נָטֵר אֲנָה קִד צָאֵר דִּקָּאֵק ..... [פֶּא]ן דִּלֵךְ אֶלְאֲנִסָּאן יִצָּאֵדֵק אֶלְנָאס

194	מִן נָצַר אֲנִי קֵד צֹאֵר לְבָאֵן אוּ גִבָּאֵן יִכְתֹּר כִּירָה וְנַעֲמָה מִן נָטַר אֲנִי קֵד צֹאֵר לְבָאֵן אוּ גִבָּאֵן יִכְתֹּר כִּירָה וְנַעֲמָה	וִיחֲאֲבִיבֵהֶם
195	מִן נָצַר אֲנִי קֵד צֹאֵר רֹאעִי בִּקְרָא אוּ גִנֵּם יִרוֹס בִּלְדָה וּגְמֵאֲעֵתָה מִן נָטַר אֲנִי קֵד צֹאֵר רֹאעִי בִּקְרָא אוּ גִנֵּם יִרוֹס בִּלְדָה וּגְמֵאֲעֵתָה	
196	מִן נָצַר אֲנִי צָרֵב .... וִיעֲלֵמָהֶם יִזֹר [וְזֹא]רָה מִן נָטַר [אֲ]נִי קֵד צֹאֵר מוֹדֵב צִבְרָאֵן וִיעֲלֵמָהֶם יִזֹר וְזֹאֲרָה וִירוֹס רִיאָסָה	
197	מִן רֹאִי אֲנִי צִ..... וּמוֹדֵן אֵן כֹּאֵן אֵהֵל לִלְעֵלֶם פִּרְתֵּבָה ..... מִן נָטַר אֲנִי אֲמֵאֵם אוּ מֹדֵן אֵן כֹּאֵן אֵהֵל לִדְלֵךְ פִּרְתֵּבָה חֲסֵנָה תַחֲצֵל לָהּ	
198	וְאֵן כֹּאֵן לִיס הוּ אֵהֵל לִדְאֵלֵךְ פִּיצֵלֵב חִי וִישָׂא..... אֲלֵנָאס וְאֵן כֹּאֵן לִיס הוּ אֵהֵל לִדְלֵךְ פִּיצֵלֵב בֹּאֲלֵחִיָּאָה וִישָׂאֵהֲדוּהָ אֲלֵנָאס	
199	וּמִן נָצַר אֲ...שַׁעֲב וִילִזְק וִיעֲמֵל אֲ...אֲנִיק וּמִזְרַכְפָּאָת פִּדְלֵךְ אֲלֵאֲנִסָאֵן מוֹאֲרִי יַעַד..... יוֹרִי אֲלֵנָאס צִד מֵא פִי קִלְבָּה מִן נָטַר אֲנִי יִשַׁעֲב אוּ יִלִּזְק אוּ יִזֹּק אוּ יַעֲמֵל מִזְרַכְפָּאָת פִּדְלֵךְ אֲלֵאֲנִסָאֵן ¶	
200	מִן נָצַר אֲנִי צִ... מוֹאֲצֵעַ מִן אֲלִסְלֵטָאֵן יַצִּיר פִּי רִתְבָּה גִּלְיָלָה בַּעַד דָּל וְהוֹאֵן	
201	מִן נָצַר אֲנִי סִמְסָאֵר וּמִנְאֲדִי פִּאֲנָה כְתִיר אֲלִכְלָאֵם פִּי אֲלֵנָאס	
202	מִן נָצַר אֲנִי יַפְצֵל וִיכִיט יַהֲדִי אֲלֵנָאס אֲלִי אֲלִכִּיר וְאֲלִפְאִידָה	
203	מִן נָצַר .. קִצָּאֵר תִּיאֵב יִנְגָח פִּי אֲפַעְאֵלָה	
204	מִן נָצַר אֲנִי .... בִּיבְרַקָּהָא	

	ירזק רזק מתו...ר			
205	מן (1v D) ..... נסל חריר יברו מן עלה			
206	מן נצר אנה ..... ואלנקוש ינתפע בה אלנאס			
207	מן נצר אנה ינסג אלצוף יכתר אתאתה			
208	מן ראי אנה יקלב שמע ויפתבה פאן אללה יצי דניאתה ואכרתה			
209	מן ראי אנה יעצר זיתון פיצלח דהרה וכללך עזיר אלסמסם ואלענב ואלכרוב גמלתה גייד			
210	מן נצר אנה יסקל אלחדיד יהדי אלנאס אלי אלטאעה			
211	מן נצר [אנה] .....ר רזקה			
212	מן נצר אנה פקאעי..... ויכון בעצה חראם			
213	ומן נצר אנה ...א או טכאך ימרץ ויברו			
214	מן נטר אנה .צדי א.ספאר לסל אלדוץ יתקתר עליה רזקה ומעישתה			
215	מן נצר אנה יעמל אלסרוג רתבה גלילה תחצל לה			
216	מן נצר אנה זגאג ינאלה שדה יברא מנהא			
217	מן נצר אנה יכרט אלזגאג ירזק חכמה ואן כאן ליס הו אהל להא פלאולאד			

218		מִן נָצַר אֵנָה מִקְטוּעַ אֲלִידִין יִסְתַּגְנִי עֵן עֵמֶל יִדָּה	
219		מִן נָצַר אֵן רִגְלִיָּה מִקְטוּעָה יִבְלֹג אֲלִי אֵן יִצִּיר אֲלִיָּה מִרְטָב	
220		מִן נָצַר אֵנָה צָאֵר אַעֲמָא יִתְעַדָּא עֲלֵי פְרִיזָּה 𐤒	

§	T-S AS 172.181
221	(1r) מֵא יִנְכַס בַּה גֵּאָהָה
222	וְאֵן כֶּאֱן אֲלַפִּין מִנְהֵן וְבַה יִכּוֹן אֲלִכְאָתָם פְּצָה וּפְצָה פְּדֹלֶךְ אֲלֵאנְסָאן יִרְזֹק רַפְעָה יִחְסְדוּה אֲלֵנָאס כּוֹלָהֶם עֲלִיָּהָא
223	מִן רֵאִי אֵן פִּי אַחַד אַצְאֲבַעָה גִיר אֲלִכְנָצֵר כֶּאֱתָם פְּדֹלֶךְ אֲלֵאנְסָאן יִנְכַס בַּעִיב עֲנַד אֲלֵלָה תַעֲאֲלִי וְעֲנַד אֲלֵנָאס
224	מִן רֵאִי אֵן קַד וְהַב לָהּ וְאֶחָד כֶּאֱתָם אוֹ וְגַד כֶּאֱתָם פּוֹגְדָה טֵאִילָה [י]ג[ד]ה[א].....אֲתָה טֵאִילָה
225	...ת א.....אל.....יז
226	מִן .....א.....

§	T-S Ar.43.99	T-S AS 172.181
	(1v) בֶּאֱב אֲלִכִּיל וְאֲלִבְגָּאֵל וְאֲלִבְרָאֲדִין	
227	מִן נָטֵר אֵנָה רֶאֱכַב עֲלֵי שִׁי מִן אֲלִכִּיל פֶּאֶן עֵז וּרְפַעָה וְגֵאָה וּרְזֹק	
228	מִן נָטֵר אֵנָה וְקַע מִן פּוֹק פֶּרַס יִמְרִין מִרִּין שְׂדִיד	
229	מִן רֵאִי אֵנָה יִקּוֹד פֶּרַס וְרֵאָה יִנְקָאֵד אֲלִי גִבְאֵר	
230	מִן נָטֵר אֵן פֶּרַס תַּטָּאָה וְתִרְפַּסָּה פֶּאֲנְסָאן שְׂדִיד יִטְפֵּר בַּה וְיִקְדַּע עֲלִיָּה	
231	מִן נָטֵר אֵנָה רֶאֱכַב עֲלֵי בִּגְל אוֹ בִּרְדוֹן גַּם יִצִּיר אֲלִיָּה לֶאֱן הִדָּא אֲלִצְנַף לִיס מִן צִנְפוּאֵן יִתְרַכַּב פֶּאֲלֵאנָאֲתִי מִנְהוּם מִדְמוּמָה וְאֲלִדְכֵר הֶם וְגַם	(1v) מִדְמוּם
232	מִן נָטֵר אֵנָה יֶאֱכַל לֶחֶם פֶּרַס יִחְסֹן חֲאֵלָה פִּי מַעִישָׁתָה	מִן נָטֵר כֶּאֱנָה יִשְׂרַב לִבֵּן פֶּרַס יִצִּיב יִסָּאֵר טֵאִיל
233	מִן נָטֵר אֵנָה יֶאֱכַל לֶחֶם בִּגְל אוֹ לֶחֶם בִּרְדוֹן פֶּמָאֵל חֲרָאֵם	מִן רֵאִי כֶּאֱנָה יֶאֱכַל לֶחֶם בִּגְל אוֹ בִּרְדוֹן פֶּמָאֵל חֲרָאֵם יִוְעִיָּה
	בֶּאֱב אֲלִחְמִיר וְאֲלֵאֲתָאֵן	בֶּאֱב אֲלִחְמִיר וְאֲלֵאֲתָאֵן

234	מן נטר אנה ראכב חמאר עדר פמרץ	מן נטר כאנה ראכב חמאר ערי ימרץ מרץ יסיר
235	(1r) ואן כאן בלכאף פכסארה קריבה יכסרהא מן מאלה	ואן כאן בלכאף פכסארה קריבה יכסרהא
236	ואן כאן אלחמאר בסרג פדניא גדידה תתגדד לה	מן מאלה [ו]אן כאן אלחמאר בסרג פרפע[ה] לה .....
237	מן נטר חמאר או אתאן תטאה או תרפצה פאנסאן גליל יסתנד אליה ויחצל מן קבלה כיר	מן נטר אנ[ה] רא[כב] .....א גדידה .....
238	מן ראי אנה יקוד אחדאהום בשארה חסנה יבשר בהא	ל.....או אר.....
239	מן ראי אנה ירצע לבן אתאנה או ישרבה פאסם יסקט ענה ותהמה יתהם בהא יברא מנהא	
	באב אלאבל ואלנגב	
240	מן נטר אנה ראכב נגיב והודא יסיר בה יטא בלאד בעידה ויקים פיהא מדה טוילה	
241	מן נטר אנה יקוד אחדאהום פיסחן חאלה פי תצדפה	
242	מן נטר אנה קד וקע מן פוק אחדאהום פימרץ מרץ שדיד	

3. Manuales de autores musulmanes

Con este capítulo nos adentramos a la tradición islámica preservada en la Gueniza. Entre sus fragmentos se han constatado cinco composiciones atribuibles a autores musulmanes, de modo que nos encontramos ante copias de estas obras transliteradas al alfabeto hebreo. De las cinco, destacan dos manuales reconstruidos de manera parcial a partir de varios manuscritos y que se han podido cotejar con ejemplares árabes de los mismos. Uno de ellos goza de una uniformidad notable. El otro, en cambio, se divide en al menos dos familias de variantes.

Pese a la popularidad de estos dos manuales en el contexto de la Gueniza, y en mayor o menor medida fuera de la misma, no han recibido la atención de los estudiosos que se han dedicado al legado árabe en profundidad⁴⁸². Sin lugar a dudas, el claro protagonismo que reciben en la Gueniza y el marco cronológico que les otorgan estos fragmentos, son claves para restablecer la importancia de estas composiciones.

i. *Kitāb Tafsīr al-manāmāt* atribuido a Ibn Sīrīn

El presente texto cuenta con una representación amplísima en la Gueniza, especialmente destacada en las colecciones Firkovich, pero no únicamente. Lleva el título de *Kitāb Tafsīr al-manāmāt*, y se atribuye al alfaquí Muḥammad b. Sīrīn⁴⁸³, “el gran ancestro de la onirocrítica musulmana”⁴⁸⁴. Con una plena concordancia en el desarrollo del texto, estos fragmentos se identifican con un manuscrito árabe de la biblioteca estatal de Berlín, el Pet. I 690 (Ahlwardt, 4282), ff. 152v-166v, fechado en 1167 h. (1753/4 d.C.). En este constan 13 capítulos del total de 24, pero además de permitir la reconstrucción en determinados pasajes que los manuscritos de la Gueniza no pueden contemplar, el manuscrito berlinés constata la consolidación de esta obra más allá de los círculos intelectuales de los judíos cairotas.

Sin embargo, de esta obra no se ha realizado ningún estudio. Una de las razones es que bajo este título y esta atribución figura más de un texto. Otra posible causa es que

---

⁴⁸² Es decir, Toufic Fahd y John C. Lamoreaux.

⁴⁸³ Véase *supra*, p. 76 y ss.

⁴⁸⁴ Fahd, *Divination Arabe*, p. 312.

su representación en el legado manuscrito árabe no sea tan notable como la que se observa en la Gueniza, cuestión sobre la que no tenemos respuesta pues requiere de un estudio que no se ha realizado todavía⁴⁸⁵. En cuanto a su antigüedad, ninguna de las muestras puede datarse con anterioridad al siglo XIV, según las fechas proporcionadas por Lebedev⁴⁸⁶, a lo que hay que añadir que el texto no ofrece referencias que permitan delucidar esta cuestión, pues el único personaje citado es Ibn Sīrīn. Se trata de un texto sintético, puramente un listado de interpretaciones al viejo estilo de las listas asirias, aunque divididas en capítulos. Los temas en los que se dividen los veinticuatro capítulos coinciden a grandes rasgos con los que ofrecen otros tratados árabes, pero a diferencia de esos, no dedica ninguno a Dios ni a otras cuestiones de carácter religioso. También coincide con otros tratados interpretaciones particulares.

Las diferentes muestras recogidas muestran muy pocas divergencias. La edición crítica de esta obra es un proyecto perfectamente viable, puesto que además del manuscrito berlinés y los fragmentos editados aquí, existen copias de la colección Firkovich que no hemos incluido en este estudio por pertenecer a épocas posteriores, pero bien capaces de completar el texto. Además es muy probable que una búsqueda exhaustiva de manuscritos árabes, definidas ya la características de la obra, de resultados positivos.

- a. Edición de los fragmentos CAJS Halper 148, EVR ARAB I 2227 (1), EVR ARAB II 2343, JTS ENA 2881,5-6, EVR ARAB II 2177 (3) y JTS ENA 2946,4-7

Philadelphia, CAJS Halper 148

Descripción física:

Número de folios:	1 (2 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	21-22	Estilo de escritura:	Semi-cursiva y cuadrada
Tamaño del folio:	206 × <110 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No figura

Fragmento muy deteriorado, con roturas, del que se han perdido los márgenes laterales y la coloración de la tinta. La escritura tiene un aspecto muy irregular, con

⁴⁸⁵ Sobre el examen de las atribuciones a Ibn Sīrīn realizado por Lamoreaux, véase *supra* p. 75, n. 203.

⁴⁸⁶ Lebedev, *Arabskiye Sochineniya v Yevreyskoy Grafike: Katalog rukopisey*, pp. 102-105.

diferencias en el tamaño de las letras y del espaciado entre palabras y líneas, que son de escasa horizontalidad. El estilo de la grafía es de tipo cuadrado para citar los títulos de los capítulos (“Capítulo x”), pero semi-cursiva para su título (“sobre ...”). En la numeración de los capítulos se combina el nombre del numeral y el *abjad*, el cual se señala con puntuación supra linear. De esta mano destaca la ejecución de *guimmel*, con un trazo de ángulo recto semejante a *nun*, al que se le añade un pequeño trazo ascendente en el vértice. El extremo izquierdo de *ṭet* sobrepasa la línea de cresta. También es llamativa la curvatura de los trazos de *alef* y *ṣade* en su versión semi-cursiva. La separación de contenidos se hace mediante el *media punctis*.

Transcripción:

1 (1r)

1	אלבאב אלסאבע פי אלפצה ו(...)	الباب السابع في الفضة و(...)
2	ואלנאר אלבאב אלתאמן פ[י] (...)	والنار الباب الثامن في (...)
3	אלעקארב אלב אלתאסע פי (...)	والعقارب الباب التاسع في (...)
4	אלבגאל ואלחמיר אלבאב אל(...)	البغال والحمير الباب ال(...)
5	אלטם ואלמאעז ואללבן ואלבן (...)	الطم والماعز واللبن والبين (...)
6	חאדי עשר פי אלטיור ואלגר(...)	חادي عشر في الطيور والغر(...)
7	ץ. אלבאב אליז פי אלסלאח ו[אל]תאג (...)	ض. الباب اليب في السلاح والتاج (...)
8	...אצק אלבאב אליז פי זוגה אלאנסאן ו(...)	...اصق الباب اليح في زوجة الإنسان و(...)
9	...אד.. ואלנעל אלבאב אל.. פי אגסאם אל(...)	...اد.. والنعل الباب ال.. في إقسام ال(...)
10	...מה אלקרוח אלבאב אלטו פי אלגדאם ולב(...)	...مه القروح الباب الطو في الجذام والبي(...)
11	...ב אלענק ואלקתל אלבאב אליז פי אלמ(...)	...ב العنق والقتل الباب اليو في الم(...)
12	ואלסגן אלבאב אל אליז פי אלצלחח (...)	والسجن الباب اليز في الصلاح (...)
13	..... אלבאב אליז פי אלכתבה ⁴⁸⁷ ואלב(...)	..... الباب اليح في الكتابة (...)
14	.... אלבאב אליז פי אלבנא ואלא(...)	.... الباب اليط في البناء والا(...)
15	..... ואלכנס אלבאב אלז פי אלנסא (...)	..... والكنس الباب الك في النساء (...)
16	.... אמה ואנתה ואלדור ואלאמע (...)	.... أمة وأنتة والدور والإمع (...)
17	..... אצראס אלאנסאן כלהא ואלאצאפיר (...)	..... أصراس الإنسان كلها والأظافير (...)
18	..... אלבאב אלכז פי אלשער (...)	..... الباب הכב في الشعر (...)
19	..... א... לחם אלאנסאן (...)	..... ا... لحم الإنسان.. (...)
20	..... אלבאב ... (...)	..... الباب ... (...)

⁴⁸⁷ *Scriptio defectiva*.

21	..... אלקקז ואלס. (...)	..... الرقص والس. (...)
2 (1v)		
1	(...) ר ואלטיראן אלקפז ואלגני תמת	(...) ר الطيران القفز الغنى تمت
2	(...) מעונתה	(...) מעונתה
3	(...) אול קאל אבן סיר[ין] רח אללה	(...) أول قال ابن سيرين رحمه الله
4	(...) אן אלסמא אצת צו כתיר פהו	(...) أن السماء أضت ضوء كثير فهو
5	(...) עדל ואנצאף וכיר כתיר וי...	(...) عدل وانصاف وخير كثير وي...
6	(...) צי חאלה · ואן ראי אן אלסמא ...	(...) صي حاله · وإن رأى أن السماء ...
7	(...) דת פהו יחדת שר וגור ובל...	(...) دت فهو يحدث شر وجور وبل...
8	(...) וילחק אלנאצר קלה רזק וקלה חץ	(...) ويلحق الناظر قلة رزق وقلة حظ
9	(...) [ר]אי כאנה קד ארתפע אלי אלסמא ת...	(...) رأى كأنه قد ارتفع إلى السماء ت...
10	(...) [ד]רגתה וקדרה בין אלנאס וינאל חץ ורזק	(...) درجته وقدره بين الناس وينال حظ ورزق
11	(...) ה. אללה מן צלמה צלמה צאלמ..	(...) ه. الله من ظالم..
12	(...) אן הו אלצאלם יכלצו אלנאס מן ...	(...) أن هو الظالم يخلصو الناس من ...
13	(...) ראי כאן אלשמש ואלקמר או אל...	(...) رأى كأن الشمس والقمر أو ال...
14	(...) מת או אסודת או וקעו יח...	(...) مت أو اسودت أو وقعو يح...
15	(...) ס סיף או ובא או וגע וא...	(...) س سيف أو وباء أو وجع وا...
16	ראי דאלך מן גלמאן אלסל(...)	رأى ذلك من غلمان السل(...)
17	פאן אלבלא יכון עלי דאלך אל(...)	فإن البلاء يكون على ال(...)
18	אן אלשמש תטלע מן גאנב (...)	أن الشمس تطلع من جانب (...)
19	כסראן וכוף וצי..... (...)	خسارة وخوف وضيء..... (...)
20	..... קד דכלת ... (...)	..... قد دخلت ... (...)
21	(...) ומן ראי (...)	(...) ومن رأى (...)

RNL, EVR ARAB I 2227

Descripción física:

Número de folios:	15 folios (30 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	14-15	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño folio:	170 × 135 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	Final	Reclamo:	Sí

Transcripción:

1 (1r)

- 1 ובאב אלעשרין פי אלנסא ובול אלדם ואלתקדם
  - 2 אלי אמה ואנתה ואלדור ואלאמעא
  - 3 אלבאב אל'488 פי אצראס אלנסאן כלהא
  - 4 ואלנסאן ואלטאפיר אלצאבע ואלעצא
  - 5 ואלבאב אלכב פי אלשער ואללחם
  - 6 אלבאב אלכג פי אכל לחם אלנסאן ואלעביד ואלסכר
  - 7 אלבאב אלכז פי אלפרח ואלבכא ואלחזן ואלצחך
  - 8 ואלרקץ ואלסכר ואלמלאהי ואלדף ואלזמר
  - 9 ואלטיראן ואלקפז ואלגנא תמת אלבואב
  - 10 בחמד אללה ומנה וכרמה
  - 11 אלבאב אלאל קאל בן סירין
  - 12 מן ראי פי נומה כאן אלסמא אצ'489 צו
  - 13 כתיר פהו יחדת פי אלנאס עדל ואנצאף
  - 14 וכיר כתיר וירזק אלנאטר רזק ויצ' חאלה
- 1 (1v)
- 1 ואן ראי אן אלסמא קד אטלמת וא'דת פהו
  - 2 יחדת שר וגור ובלא פי אלעאלם וילחק אלנאטר
  - 3 קלה רזק וקלה חט מן אללה תעאלי . מן
  - 4 ראי כאנה קד ארתפע אלי אלסמא תרתפע
  - 5 דרגה וקדרה בין אלנאס וינאל חט ורזק
  - 6 מן ראי כאנה גאלס פי אלסמא בין ידי אלכאלק
  - 7 עז וגל יכלצה אללה מן טלאמה . ואן כאן
  - 8 הו אלטאלם יכלצו אלנאס מן טלמה .
  - 9 מן ראי כאן אלשמס ואלקמר או אלכואכב
  - 10 אטלמת ואסודת או וקע יחדת עלי אלנאס
  - 11 סיף או ובא אוגוע . ואן כאן אלדי
  - 12 ראי דלך מן גלמאן אלסלטאן או חאשיתה
  - 13 פאן אלבלא יכון עלי דלך אלסלטאן וחאשתה

⁴⁸⁸ Orden invertido del numeral: אלכא.

⁴⁸⁹ Título en el margen izquierdo: ..... ואלבא.

14 מן ראי אלשמס תטלע מן גאנב

מן ראי الشمس تطلع من جانب

3 (2r)

المغرب ف يلحقه خسارن وخوف وضيق صدر
מן ראי الشمس قد دخلت منزله
فهو عز وجاه ووقار ينال · من رאי
أن القمر قد أضأ وكبر فإن وزير ذلك المدينة
يكبر قدره ويعلوا أمره ويصيب الناظر خير ·
ومن رאי كان القمر أظلم وأسود فإن
الوزير يقع في بلاء وقتنة ويعزله السلطان
يصبیب الناظر قلّة رزق وقلّة حظ وعكس
ومن رאי أقمار كثيرة في السماء فهو كثرة
رزق وحياة هنيئة وخير ورزق يصّله عاجل
ومن رאי القمر أحمر يكثر الموت في الناس
ومن رאי كان القمر في منزله فالوزير
يأتي في مضحه فيحدره ومن رאי الشمس
في منزله كأن سلطان يأتي منزله على قدر

4 (2v)

ضیا الشمس إن كانت صافية يصیب الناظر
خير ورزق وحياه طيبة وجاه وفرح وسرور
وإن كانت منكسفة أو مظلمة فيلحقه
شدة وضيق صدر وقلّة رزق وخوف ويلحق السلطان
عكس وعّم · الشمس سلطان أو ملك
ومهما نظر قد حدث عليها في المنام
فهو يحدث على السلطان والناظر من خير
وشر من ضیاءها تضيء أحوالهم ومت
انكسافها وسوادها ينقص ويتغير ذلك
السلطان من ملكه · وكذلك القمر هو
الوزير وما حدث عليه من خير في المنام
يحدث على وزير ذلك البلد · من رאי
الشمس قد منكسفت سلطان ذلك البلد

1 אלמגרב פילחקה כסראן וכוף וציק צדר
2 מן ראי אלשמס קד דכלת מנזלה
3 פהו עז וגאה ווקאר ינאל · מן ראי
4 אן אלקמר קד אצא וכבר פאן וזיר דלך אלמדינה
5 יכבר קדרה ויעלו אמרה ויצייב אלנאטר כיר ·
6 ומן ראי כאן אלקמר אטלם ואסוד פאן
7 אלוזיר יקע פי בלא ופתנה ויעזלה אלסלטאן
8 ויצייב אלנאטר קלה רזק וקלה חט ועכס
9 ומן ראי אקמאר כתירה פי אלסמא פהו כתרה
10 רזק וחיהא הניה וכיר ורזק יצלח עאגל
11 ומן ראי אלקמר אחמר יכתר אלמות פי אלנאס
12 ומן ראי כאן אלקמר פי מנזלה פאלוזיר
13 יאתי פי מצחה פיחדרה ומן ראי אלשמס
14 פי מנזלה כאן סלטאן יאתי מנזלה עלי קדר

1 ציא אלשמס אן כאנת צאפיה יציב אלנאטר
2 כיר ורזק וחיהא טיבה וגאה ופרח וסרור
3 ואן כאנת מנכספה או מטלמה פילחקה
4 שדה וציק צדר וקלה רזק וכוף וילחק אלסלטאן
5 עכס וגם · אלשמס סלטאן או מלך
6 ומהמא נטר קד חדת עליהא פי אלמנאם
7 פהו יחדת עלי אלסלטאן ואלנאטר מן כיר
8 ושר מן ציאהא תצי אחואלהם ומת
9 אנכסאפהא וסואדהא ינקץ ויתגיר דלך
10 אלסלטאן מן מלכה · וכדלך אלקמר הו
11 אלוזיר ומה חדת עליה מן כיר פי אלמנאם
12 יחדת עלי וזיר דלך אלבלד · מן ראי
13 אלשמס קד מנכספת סלטאן דלך אלבלד

14 ימות או מלכה ותכון פתנה גטימה פי

ימות או מלכה ותכון פתנה גטימה פי

5 (3r)

الدنيا . من رأى كان القمر قد انكسف
ימות وزیر ذلك المدينة وتزعج المدينة
عليه . من رأى كان يخرج من القمر برق
فإنه يظلم بصره قبل موته . ومن رأى
كأن السماء قد انفتحت فيها طاقة ويخرج
منها ضوء صافي كثير فإن يكثر العدل ~
والإنصاف والتحقيق في الدنيا ويعدل ~
السلطان في العالم ويرزق الناظر حظ جيد
من الله وحق . ومن رأى كأن الطاقة قد
أظلمت وأسودت فيحدث في العالم جور ومرض
وبلا وفتن ويقع الناظر في صدّ عظيم
من رأى كأن الكواكب تكلمه يصله نعمة
ورزق ويبشر ببشارة خير . من رأى الكواكب
أضأت وأنارت ينال عز وسلطان وينجو من شدة

1 אלדניא . מן ראי כאן אלקמר קד אנכסף
2 ימות וזיר דלך אלמדינה ותנזעג אלמדינה
3 עליה . מן ראי כאן ביכרג מן אלקמר ברק
4 פאנה יטלם בצרה קבל מותה . ומן ראי
5 כאן אלסמא קד אנפתח פיהא טאקה וביכרג
6 מנהא צו צאפי כתיר פאן יכתר אלעדל ~
7 ואלאנצאף ואלתחקיק פי אלדניא ויעדל ~
8 אלסלטאן פי אלעאלם וירזק אלנאטר חט גייד
9 מן אללה וחק . ומן ראי כאן אלטאקה קד
10 אטלמת ואסודת פחדת פי אלעאלם גור ומרין
11 ובלא ופתן ויקע אלנאטר פי צד עטים
12 מן ראי כאן אלכואכב תכלמה יצללה נעמה
13 ורזק ויבשר בבשארף זיר . מן ראי אלכואכב
14 אצאת ואנארת ינאל עז וסלטאן וינגו מן שדה

6 (3v)

وإن رآها أظلمت فيزول عنه جرتة وعزه . من
رأى كأنه سائر في ضوء ونور كثير يدل على أنه
محققه .
يعمل دين وعدل وحق . وإن رأى كأنه سائر
في ظلمة يدل على قلة إيمانه ونصفته ويلحقه
انعكاس وتم وغم . من رأى أنه قد دخل الماء
بشارة حسنة يبشر بها ويجد راحة قلب وخير
وحياة طيبة . فإن أخذ من تمذها شيء أو
عطى فهو خير على خير وإن كان لا يأكل مما أخذ
منها يدل على أنه حكيم عالم صالح . من
رأى أحد الملائكة يكلمه أو أحد من الأنبياء
فإن سنة مباركة عليه . وإن كانت زوجته
حامل يجيئه ولد ذكر ويصيب خير وعز وجه وكثرة
مال وعز عظيم في سنته والله أعلم أحكم .

1 ואן ראהא אטלמת פיזול ענה גרתה ועזה . מן
2 ראי כאנה סאיר פי צו ונור כתיר ידל עלי אנה מחקה .
3 יעמל דין ועדל וחק . ואן ראי כאנה סאיר
4 פי טלמה ידל עלי קלה אמאנתה ונצפתה וילחקה
5 אנעכאס ותם וגם . מן ראי אנה קד דכל אלמאה
6 בשארף חסנה יבשר בהא ויגד ראהה קלב וכיר
7 וחיאה טיבה . פאן אכד מן תמדהא שי או
8 עטי פהו כיר עלי כיר ואן כאן לא יאכל ממא אכד
9 מנהא ידל עלי אנה חכים עאלם צאלח . מן
10 ראי אחד אלמלאיכה יכלמה או אחד מן אלانביאי
11 פאן סנה מבאר [כ]ה עליה . ואן כאנת זוגתה
12 חאמל יגיה ולד דכר ויצייב כיר ועז וגאה וכתרה
13 מאל ועז עטים פי סנתה ואללה אעלם אחכם .

الباب الثاني قال ابن سيرين
في النور والبرق والريح

14 אלבאב אלתאני קאל אבן סירין
15 פי אלנור ואלברק ואלריח

7 (4r)

من رأى المطر في المنا[م].....
على خير ورزق ورحمة وفرح وسرور وجاه ينال
الناظر . وإن رآه في غير وقته مبل الويف
وغيره يدل على سخط وحرب وفتنة وج... على
الرأس
وكذلك الغيوم والبرق والرعد والريح
العاصف يدل على فتنة وحرب وانعكاس
عظيم على الناس . ومن رأى كأن الرياح قد
حملته ورفعته عن الأرض يصيب جاء وعز
ورفعة قدر . وإن رفعته كثير يسافر
سفر بعيد ويرجع سالم غانم وتكسب تجارته
ويصيب خير . من رأى كأن الرياح بتقلع
أشجار فاقع في ذلك البلد فناء عظيم
ويلحق الناظر هم وغم . وإن انقلعت نخيل
فيقع وباء في رؤساء ذلك المدينة ومقدميها

1 מן ראי אלמטר פי אלמנא[ם].
2 עלי כיר ורזק ורחמה ופרח וסרור וגאה ינאל
3 אלנאטר . ואן ראה פי גיר וקתה מ.ל. אלוף
4 וגירה ידל עלי סכט וחרב ופתנה וג. עלי אלראס
5 וכדלך אלגיום ואלברק ואלרעד ואלריח
6 אלעאצף ידל עלי פתנה וחרב ואנעכאס
7 עטים עלי אלנאס . ומן ראי כאן אלריאח קד
8 חמלתה ורפעתה ען אלארץ יציב גאה ועז
9 ורפעתה קדר . ואן רפעתה כתיר יסאפר
10 ספר בעיד וירגע סאלם גאנמ ותכסב תגארתה
11 ויציב כיר . מן ראי כאן אלריאח בתקלע
12 אשגאר פא.קע פי דלך אלבלד פנא עטים
13 וילחק אלנאטר הם וגם . ואן אנקלעת נכיל
14 פיקע ובא פי רוסא דלך אלמדינה ומקדמינהא

8 (4v)

..... من رأى كأن
يمطر من السماء ماء أسود دل على فتنة
وجور يكون في ذلك المدينة على الناس . من
رأى كأن المزاريب تسيل من غير مطر فهو دم
وחרق في ذلك المدينة . فإن سالت من مطر
فهو غموم تنجلي عن الناس وعن الناظر
من رأى الثلج فهو في سائر الأوقام
هم وغم وضيق صدر . ومن رأى الجليد والبرق
فهو في كل الأمور وفي كل الأوقام هموم وبلاء
من رأى زلزلة يقع في خوف وفزع يخاف من
[أ]عدائه على قدر انزعاجه في المنام ويكون
خوف وجور في المدينة فيجب أن يصوم ويصلي

1 ..... מן ראי כאן
2 בימטר מן אלסמא מא אסוד דל עלי פתנה
3 וגור יכון פי דלך אלמדינה עלי אלנאס . מן
4 ראי כאן אלמזאריב תסיל מן גיר מטר פהו דם
5 וחרק פי דלך אל מדינה . פאן סאלת מן מטר
6 פהו גמום תנגלי ען אלנאס וען אלנאטר
7 מן ראי אלתלג פהו פי סאיר אלאוקאם
8 הם וגם וציק צדר . ומן ראי אלגליד ואלברק
9 פהו פי כל אלאמור ופי כל אלאוקאם המום ובלא
10 מן ראי זלזלה יקע פי כוף ופזע יכאף מן
11 [א]עדאה עלי קדר אנזעאגה פי אלמנאם ויכון
12 כוף וגור פי אלמדינה פיגב אן יצום ויצלי ויתוב

ויתוב

حتى يدفع الله عنه شرّ ذلك المنام والله
أعلم وأحكم : الباب الج (3) قال بن سيرين
في الأرض والجبال

9 (5r)⁴⁹⁰

ظالم جائر يقاسون الناس منه البلاء ويجور
عليهم ويظلمهم ويهّجهم . من رأى
كانه يبسقي الناس ما فهو يمشي بين الناس
بالبلد . من رأى كأنه يشرب ما من
عين فمكروه جدا . من رأى أن قد
تنفجر في داره عين ما فهو همّ وغمّ وينتهي
إلى مصيبة ويلحق أهل ذلك الموضع البكاء
والحزن والغيض . من رأى كأنه يبسقي من
بئر أو جب ويشرب فهو رزق ومعاش وفرج من
دة . وإن رأى كان الما قد ارتفع
له إلى رأس الجب وأخذ منه وشرب فهو رزق ~
وحياة وعمر هني وفرح يحبه من حيث لا يعلم .
من رأى كأنه يصطاد سمك من بحر ينال
رزق وإن اسطادها من نهر فهو رزق

10 (5v)

وإن قلا وأكل منها فهو رزق حلال . وإن
أكل سمك مالح يسمع خبر طيب ويفرج همّه
وكل ما أبصرته في منامك مما في البحار
والأنهار مما كون عليه قشر كانت قد
ملكته وأكلته منه فهو رزق حلال ينال
الناظر . وكل ما كان بغير قشر [ره] فهو
همّ وغمّ وأعداء . من رأى كأنه يبيع
تمساح فهو يحدث من عدوة على قدر ~
الغلبة لمن تكون كذلك تكون معالجة العدو

13 חתי ידפע אללה ענה שר דלך אלמנאם ואללה
14 אעלם ואחכם : אלבאב אלג קאל בן סירין
15 פי אלארץ ואלגבאל

1 טאלם גאיר יקאסו אלנאס מנה אלבלא ויגור
2 עליהם ויטלמהם ויהגגהם . מן ראי
3 כאנה ביסקי אלנאס מא פהו ימשי בין אלנאס
4 באלבלד . מן ראי כאנה בישרב מא מן
5 עין פמכרוה גדא . מן ראי אן קד
6 תנפגר פי דארה עין מא פהו המ וגמ וינתהי
7 אלי מציבה וילחק אהל דלך אלמוצע אלבכא
8 ואלחזן ואלגיץ . מן ראי כאנה ביסתקי מן
9 ביר או גב וישרב פהו רזק ומעאש ופרג מן
10 דה . ואן ראי כאן אלמא קד ארתפע
11 לה אלי ראס אלגב ואכד מנה ושרב פהו רזק ~
12 וחיאה ועמר הני ופרח יגיה מן חית לא יעלם .
13 מן ראי כאנה יצטאד סמך מן בחר ינאל
14 רזק מנהא ואן אסטאדהא מן נהר פהו רזק

1 ואן קלא ואכל מנהא פהו רזק חלאל . ואן
2 אכל סמך מאלח יסמע כבר טיב ויפרג המ
3 וכל מא אבצרתה פי מנאמך ממא פי אלבחאר
4 ואלאנהאר ממא כון עליה קשר כאנת קד
5 מלכתה ואכלתה מנה פהו רזק חלאל ינאל
6 אלנאטר . וכל מא כאן בגיר קש[רה] פהו
7 המ וגמ ואעדא . מן ראי כאנה ביעל
8 תמסאח פהו יחדת מן עדוה עלי קדר ~
9 אלגלבה למן תכון כדלך תכון מעאלגה אלעדו

⁴⁹⁰ Salto de contenido.

- 10 וגמיע וחוש אלבחר פי אלמנאם אעדא תכו[ן]
 11 אלגלבה למן גלב פי אלמנאם ואללה אעלם
 12 אלבאב אלה קאל אבן סירין פי אלזרע
 13 מן ראי כאן ביזרע זרע פהו כיר ורזק וידה ג.
 14 מן ראי כאנה קד אכד חנט. או כיוֹם ר.
- 11 (6v)⁴⁹¹
 ..כל וחש ط.. المنام منازعة الأعداء
 يقظا يكون الظفر لمن غلب في المنام · الكلب
 عدو خسيس القدر · من رأى كلب يتناول. فهو عدو
 قليل
 المروءة صالحة منه مكروه · وإن ليه ينال منه
 كلام قبيح · وإن خرَّق ثيابه فهو يبلغ منه عدوه
 غرضه ·
 وإن كان سلوقي يكون العدو من أهله وإن ف.
 ينقص ماله وإن أكل من لحمه يظفر بأعدائه
 الثعلب عدو خبيث والأرنب امرأة سوء قليلة الدين ·
- 9 מן ראי כאנה מלך שי מן אלחיאה אלעמומת אלסוד
 10 .אנה יקוד אלגיוש וימלך מאל עטים · מן ראי כאן
 11 קתל חיה יחדר מן עדוה והו עדו דאים · מן ראי
 12 כאן ביתה ממלו חיות יסדר מן אעדאה ולא יגפל
 13 .חה · אלחנש עדו בימות עאקל יחדר ואן קתל
 14 חיה ינתצר עלי אעדאה וינאל כיר פי סנתה ·
 ואלעקרב
- 12 (6r)⁴⁹²
 عدو ضعيف كبيت خسيس · من رأى في بيته ..
 يحذر من أعدائه وإن قتل عقرب يقهر
 ومن رأى غزال في نومه وأخذه أو مسكه يتزوج
 امرأة حسنة المنظر وإن رأت ذلك المرأة
- 1 עדו צעיף כבית כסיס · מן ראי פי ביתה .
 2 יחדר מן אעדאה ואן קתל עקרב יקהר
 3 ומן ראי גזאל פי נומה ואכדה או מסכה יתזוג
 4 אמראה חסנה אלמנצר ואן ראת דלך אלאמראה

⁴⁹¹ No consecutiva.

⁴⁹² No consecutiva de 5v, sino de 6v.

- 5 תתזוג ואלצבי עלי היאה אלגזאל ותפסירהמא
6 ואחד בתפסיר אלגזאל ואללה אעלם ואחכמ
7 אלבאב אלתאסע קאל בן סירין פי אלדואב ואלכיל
8 מן ראי כאנה ראכב עלי פרס פהו כיר וסרור וירזק
גאה .
9 אן כאנת אנלי יתזוג מראה חסנה מכצבה
10 וגניה ותכון מחבה לה . מן ראי כאנה ראכב
11 חצאן אדהם יכדם מע סלטאן וירא מנה כיר
12 ומא יסרה מן אלעז ואלגאה ואלכיר . ומן ראי
13 כאנה ראכב חצאן אשהב יעאמל מלך ויחצל
14 לה מנה גאה ועז וגנא . אלחצאן אלאדהן פנטיף
- 13 (8r)
1 כביר ואלאשהב מלך . מן ראי כאנה ראכב עלי פרס
2 וקד אנטלקת בה באמרר בגיר אנזעאג פהו פרח
3 וסרור ינאל . ואן אנטלקת בה בגיר אמרה יקע פי
4 פתנה פאן וקע מן פוקהא יקע מן עזה וגאהה .
5 פאן ארמתה וכלתה וראחת מות יאתיה בגתה .
6 ואן אכל מן לחם פרס יבשר באסם גיד ומסמוע גיד .
7 וכדלך אן שרב לבן פרס פירזק רזק וכיר וגאה . מן
8 ראי כאנה ראכב גמל יסאפר ספר בעיד ואן נזל
9 מן עליה ימריץ מריץ שדיד . ואן וקע מן פוקה או
10 פדמה מות יאתיה עאגל . מן ראי קדאמה גמאל
יסוקהם
11 פאנה יסתקצי חאגה מן קום דו חשמה ויקצי חאגתה .
12 מן ראי כאן גמל דאכל מנזלה וכאן לה מריץ פי ביתה
13 יכשא עליה . ואן כאן מא פי אלבית מריץ פימריץ
14 אלנאצר או אחד אהל ביתה . ומנאזעת אלבעיר
- 14 (8v)

- 1 פי אלמנאם מנאזעה אלעדו עלי קדר אלגלבה למן
  - 2 תכון פי אלמנאם כדלך תכון פי אליקטא ומן קתל גמל
  - 3 יקתל עדוה · ומן חאצרה אלגמל ילחקה מן עדוה
  - 4 הם וגם · ומן אכל מן לחם אלגמל או שרב מן לבנה
  - 5 ימרץ מרץ שדיד · ואן ראי כאנה ביחלב גמאל
  - 6 כתירה יתולא אליה עלי אלנאס · מן ראי כאנה ראכב
  - 7 נאקה יתוזג אמראה ואן ילדת נאקה פציל יגיה גלאם ·
  - 8 מן ראי כאנה ראכב עלי בגל יסאפר ספר בעיד
  - 9 בגיר פלאח וגיר נגאח · מן ראי כאנה ראכב בגלה
  - 10 חסנה מסרגה מלגמה ירזק עז וגאה וכיר ואן
  - 11 וקע מן עליהא מות יאתיה בגתה · מן ראי
  - 12 כאנה ראכב עלי חמאר חסן או אדכלה ביתה
  - 13 פמאל כתיר יכסב · ואן כאן חמאר אביץ
  - 14 פכיר וחיאה הניה · ואן כאן אסוד יסתגני עאגל
- 15 (7r)
- 1 ואן כאן מטמום אלעינין פלה מאל מכבי ומא ביהתדי
  - 2 עליה · ואן נזל מן עלי חמארה ינפק מאלה וינתהי
  - 3 ואן וקע מן עליה יפתקר ואלחמאר הו גד אלנסאן
  - 4 עלי קדר מא יראה מן חסנה וחסן חליתה עלי
  - 5 קדר טאעתה לה כדלך יכון גדה וסעאדה
  - 6 פי אליקטא · פאן ארמאה וכלאה וראח פקרי
  - 7 יאתיה או מות · מן ראי כאנה ראכב עלי חמארה
  - 8 יתוזג אמראה גניה ואן סארת וכלתה וראחת
  - 9 יטלק אמראתה או תמות · ואן ולדה חמארתה
  - 10 גחש יגיה ולד דכר ויכון ולד סעיד גני מקבל ·
  - 11 ואן ראי כאנה ביסוק חמיר כתיר קדאמה
  - 12 יסאפר ספר ותרבח תגארתה ואללה אע וא
  - 13 אלבאב אלעאשר קאל בן סירין פי אלבאבקר
  - 14 אלבקררה הי אלסנה עלי קדר סמנהא או חסנהא
- 16 (7v)
- 1 ואן כאן מظلום העינין פלה מאל מביי · وما بيهتدي
  - 2 عليه · وإن نزل من على حمارة ينفق ماله وينتهي
  - 3 وإن وقع من عليه يفتقر والحمارة هو جد الإنسان
  - 4 على قدر ما يراه من حسنة وحسن حالته على
  - 5 قدر طاعته له كذلك يكون جدّ وسعادة
  - 6 في البقضا · فإن أرماء وخلاه وراح فقري
  - 7 يأتيه أو موت · من رأى كأنه راكب على حمارة
  - 8 يتزوج امرأة غنية وإن سارت وخلته وراحت
  - 9 يطلق إمرأته أو تموت · وإن ولده حمارته
  - 10 جش يحيه ولد ذكر ويكون ولد سعيد غني مقبل ·
  - 11 وإن رأى كأنه ببسوق حمير كثير قدامه
  - 12 يسافر سفر وتربح تجارته والله أعلم وأحكم
  - 13 الباب العاشر قال بن سيرين في الأبقار
  - 14 البقرة هي السنة على قدر سمها أو حسنها

- 1 [א]ו לונהא כדלך תכון אלסנה פאן רכב בקרה⁴⁹³
 2 סמינה מליחה סנה מבארכה תכון עליה ורזק
 3 פיהא עז וגאה ורזק כתיר וראחה קלב וגני ואן
 4 כאנת הזילה מתגיירה תכון סנה קחטה עליה ·
 5 מן ראי כאן ביסוק בקר סמאן מלאח אללון פתגד
 6 סנין רכץ עלי קדר אלבקר תכון עדד אלסנין אלרכץ
 7 ואן כאנת הזאל יכון קחט וגלא · פאן דבח פי אלמנאם
 8 בקרה או תור פיבלג אלקתל ותכון סנה רדיה עליה
 9 ואן כאן למ יבצר להם דם פהו דון דלך · מן ראי
 10 כאנה ראכב תור ינאל כיר ורזק וגאה · ואן כאן
 11 תור אסוד יאתיה כיר עאגל ואן עדה בה או
 12 אזעגה שדה תלחקה · ואן רפסה ברגלה יסאפר
 13 ספר בעיד אלי ארץ בעידה⁴⁹⁴ · ואן עצה ימרץ
 14 ואן נטחה ורמאה ילקחה שדה ואן נטחה ולם
 17 (9r)⁴⁹⁵
 1 ואן למ יצחב בה פירזק עז וגאה · מן אעטי פי
 2 מנאמה קווס והו גאלס פאן כאן בגלאם ~
 3 פאמראתה חאמל בגלאם · ואן כאן מא לה
 4 אמראה ינאל עז וגאה · מן ראי כאן בירמי
 5 בקוס ונשאב ויצייב פהו רגל יתכלם בכלאם
 6 חק ויצרק וינתצר עלי אעדאה ואן כאן לא
 7 יציב פהו יתכלם בגיר חק · ואלרמי באלקוס
 8 כלאם וכצומה תגרי בין אלנאטר ובין אעדאה ·
 9 ויכון אלנצר ללנאטר אן אצאב פי רמיה
 10 ואמא אלכודה ואלזרדיה וגמיע אלאה אלחרב
 או לונהא כדלך תכון אלסנה פאן רכב בקרה
 סמינה מליחה סנה מבארכה תכון עליה ורזק
 פיהא עז וגאה ורזק כתיר וראחה קלב וגני ואן
 כאנת הזילה מתגיירה תכון סנה קחטה עליה ·
 מן ראי כאן ביסוק בקר סמאן מלאח אללון פתגד
 סנין רכץ עלי קדר אלבקר תכון עדד אלסנין אלרכץ
 ואן כאנת הזאל יכון קחט וגלא · פאן דבח פי אלמנאם
 בקרה או תור פיבלג אלקתל ותכון סנה רדיה עליה
 ואן כאן למ יבצר להם דם פהו דון דלך · מן ראי
 כאנה ראכב תור ינאל כיר ורזק וגאה · ואן כאן
 תור אסוד יאתיה כיר עאגל ואן עדה בה או
 אזעגה שדה תלחקה · ואן רפסה ברגלה יסאפר
 ספר בעיד אלי ארץ בעידה⁴⁹⁴ · ואן עצה ימרץ
 ואן נטחה ורמאה ילקחה שדה ואן נטחה ולם
 17 (9r)⁴⁹⁵
 ואן למ יצחב בה פירזק עז וגאה · מן אעטי פי
 מנאמה קווס והו גאלס פאן כאן בגלאם
 פאמראתה חאמל בגלאם · ואן כאן מא לה
 אמראה ינאל עז וגאה · מן ראי כאן בירמי
 בקוס ונשאב ויצייב פהו רגל יתכלם בכלאם
 חק ויצרק וינתצר עלי אעדאה ואן כאן לא
 יציב פהו יתכלם בגיר חק · ואלרמי באלקוס
 כלאם וכצומה תגרי בין אלנאטר ובין אעדאה ·
 ויכון אלנצר ללנאטר אן אצאב פי רמיה
 ואמא אלכודה ואלזרדיה וגמיע אלאה אלחרב

⁴⁹³ En la parte superior de esta línea, entre תכון y אלסנה figuran las letras אב, cuya función resulta oscura.

⁴⁹⁴ Brqjot, 56b.

⁴⁹⁵ Página no consecutiva y salto al capítulo doce.

- 11 קֹהַ וְעָזָּ וְגֵאָה וְנִצֵּר עָלַי אֶלְאֶעֱדָא אֲדָא לְבִסְהָא
 12 פִּי אֶלְמִנָאָם אוֹ אֶעֱטִי אִיאָהָא · מִן אֶעֱטִי פִי
 13 אֶלְמִנָאָם סִכִּין אוֹ דִּשְׁנִי וְמָא שֶׁאֲבָה דִּלָךְ ...
 14 וְעָזָּ וְגֵאָה וְנִצֵּר עָלַי אֶלְאֶעֱדָא · וּמִן רָאִי .
 15 לֹאֲבִס תֵּאֵג אֶלְמֶלֶךְ יִבְשָׁר צ.ש. .
- 18 (9v)
- וְיֹוֹלָא וְלֹאִיָּה בְּגִלְאָלָה וְכִרְאָמָה וְאֶלְלָה אֶעֱזָא
 2 אֶלְבָּאָב אֶלִּיָּגָ קֶאֱל בֶּן סִירִין פִּי אֶלְזֹוּגָה וְאֶלְאֶנְסָאן
 3 מִן רָאִי כֹאֲנָה חֲכִים טַבִּיב יִדֵּל עָלַי פֶּה־מָה
 4 וְחִכְמָתָה · מִן רָאִי כֹאֲנָה תֵּאֵגֵר תִּרְתַּפֵּעַ דִּרְגָתָה
 5 מִן רָאִי כֹאֲנָה כִּי־אֵט פֶּה־וּ יִצְלַח בֵּין אֶלְנָאָם ·
 6 מִן רָאִי כֹאֲנָה בִּיכִיט יִכְתֵּם שֶׁאֲנָה וְיִצְלַח
 7 חֶאֱלָה · וְאֵן כִּי־ט תֹּוב אֶמְרָאָתָה יִצִּיב שֶׁר וְהֵם וְגֵם
 8 מִן רָאִי כֹאֲנָה קֶצָאָר אוֹ גִּסְאֵל פֶּה־וּ יִתְסַבֵּב עָלַי
 9 יֵדָה גִּפְרָאָן אֶלְדִּנֹּוב וְאֶלְכִירָאָת מִן רָאִי כֹאֵן אֶלְנָאָם
 10 יִטְנֹו אֲנָה קֶצָאָר וְהֵו לִיס בִּקֶּצָאָר פֶּה־וּ יִתְהֵם בֹּאֲנָה
 11 כִּי־ר וְהֵו לֹא כִיר פִּיָּה · מִן רָאִי כֹאֲנָה צֹאִיג
 12 פֶּה־וּ רִגֵּל כִּדָּאָב · מִן רָאִי אֶלְנָאָם יִטְנֹו אֲנָה
 13 צֹאִיג וְהֵו לִיס בִּצֹאִיג יִתְהֵם כֹּאֲנָה כִּדָּאָב וְהֵו
 14 לִיס בִּכִּדָּאָב · מִן רָאִי כֹאֲנָה צִבָּאָג פֶּה־וּ רִגֵּל
 15 יִכֹּון שְׁדִיד אֶלְרוּחַ וְצֹאֲחָב בֶּה־תֵּאֵן · מִן רָאִי [כֹּאֲנָה]⁴⁹⁶
- 20 (10r)
- כֹּאֲנָה נִגְאָר פֶּה־וּ רִגֵּל דֹּו חִילָה וְקֹוָה וְאֵן יִהֲרִבוּ
 2 אֶעֱדָאָה מִן בֵּין א[י]דִיָּה · מִן רָאִי כֹאֲנָה בִּזְאֵז יֵעֲטֵם
 שֶׁאֲנָה
 3 מִן רָאִי כֹאֲנָה סֶרָא[ג] יִצִּיב סֶלְטָאָנָה וְעָזָּ וְקֹוָה⁴⁹⁷
 4 מִן רָאִי כֹאֲנָה נִחָאָם פֶּה־וּ יִוְלֵף קִלֹּוב אֶלְנָאָם וְיִנְצָחָהֶם ·
 5 מִן רָאִי כֹאֲנָה אֶסְכָּאָף פֶּה־וּ יִצִּיר יִפְרֵק אֶלְוִרָאָתָאָת ·
- מִן רָאִי כֹאֲנָה סֶרָא[ג] יִצִּיב סֶלְטָאָנָה וְעָזָּ וְקֹוָה
 מִן רָאִי כֹאֲנָה נִחָאָם פֶּה־וּ יִוְלֵף קִלֹּוב אֶלְנָאָם וְיִנְצָחָהֶם ·
 וְיִנְצָחָהֶם ·
 מִן רָאִי כֹאֲנָה אֶסְכָּאָף פֶּה־וּ יִצִּיר יִפְרֵק אֶלְוִרָאָתָאָת ·

⁴⁹⁶ Reclamo.

⁴⁹⁷ Toda la línea se ha redactado en el margen izquierdo.

- 6 ואן ראת אמראתה כאנהא בתגזל יגיהא ולד דכר .
7 ואן אצאבת מגזל יגיהא בנת או אכת . ואן צאבת פי
8 אלמגזל פלכה תזוג בנתהא או אכתהא . ואן
9 ראת אמראה כאן כמארהא קד אנתזע מנהא
10 ימות רגלהא או יטלקהא . פאן אחתרק בעצה
11 יציב זוגהא צרר וכוף מן סלטאן . ואן ראת
12 כאן סרק כמארהא פהו אנסאן יתצלט עלי
13 זוגהא ויפגעה פי מאלה או פי רוחה או פי אחד⁴⁹⁸
14 אולאדהא אהלה . ואן ראת כאן ראסהא מכשוף
15 יטלקהא זוגהא או יטרדהא מן ביתה . ואן

21 (10v)

ראת פי נומהא כאן ראסהא מחלוק ימות זוגהא
או יקע פי שדה אמא סגן או מרץ שדיד .
ואן ראת פי נומהא כאן קטע מן שעהא
שי יקע בינהא ובין זוגהא אמא יטרדהא
או כצומהא תגרי בינהם . ואן ראת כאן אנסאן
יגז שעהא פהו אמר קביח יגרי להא .
ואן ראת כאן אנסאן קד קבץ שעהא מן
וראהא יטאהא דלך אלרגל כלכאל אלאמראה
הו זוגהא מהמא ראתה מן חסנה וגמאלה
10 כדלך יכון זוגהא . ואן אנכסר כלכאלהא
11 ימות זוגהא או יטלקהא . מן ראת פי נומהא
12 כאן עלי ראסהא מחבס יתהי אמראה אלי
13 מציבה אמא פי זוגהא או פי אחד אולאדהא
14 אנארתהא זוגתי. קד אנקלצת⁴⁹⁹
15 מן ראי כאן אדן
16 יצת וקעת פאנהא יטלק

22 (11r)

⁴⁹⁸ אחד?

⁴⁹⁹ Estas palabras de difícil lectura se hallan en el margen derecho sin un orden claro.

- 1 או תמות או תמות אמהא או בנתהא או
  - 2 אכתהא או אקרב אלנאס אליהא · ואן ראי
  - 3 כאן אדנהא קד כברת פהו יזדאד חסנהא
  - 4 וגמאלהא ותצלח חאלהא פי ביתהא ·
  - 5 מן ראי בידה קדח זגאג מלא מא ואנבסר
  - 6 אלקדח ובקי אלמא ולם ינדפק תלד אמראתה
  - 7 אבן ותמות אלאמראה ויבקי אלאבן · ומן
  - 8 אנדפק אלמא ובקי אלקדח ~~תמות אלאבן~~
  - 9 ויבקי אלאבן ימות אלצבי ותבקי אללם וא
  - 10 אלבאב אליך קאל בן סירין פי אגמאע אלאנסאן
  - 11 מן ראי כאנה ביצרב אנסאן פאן עיך אלצארב
  - 12 ללמצרוב ואַתר ~~תד~~ פיה⁵⁰⁰ פיעטה ויאתר ועטה
  - 13 פיה ואללם יאתר פיה אלעץ מא יאתר פיה
  - 14 אלועץ · מן ראי ~~טאיה~~ אסוד ופי דראעה
  - 15 ביאץ יתהם בתהמה יכון ענהא ·
- או תמות או תמות אמהא או בנתהא או
 אכתהא או אקרב אלנאס אליהא · ואן ראי
 כאן אדנהא קד כברת פהו יזדאד חסנהא
 וגמאלהא ותצלח חאלהא פי ביתהא ·
 מן ראי בידה קדח זגאג מלא מא ואנבסר
 אלקדח ובקי אלמא ולם ינדפק תלד אמראתה
 אבן ותמות אלאמראה ויבקי אלאבן · ומן
 אנדפק אלמא ובקי אלקדח ~~תמות אלאבן~~
 ויבקי אלאבן ימות אלצבי ותבקי אללם וא
 אלבאב אליך קאל בן סירין פי אגמאע אלאנסאן
 מן ראי כאנה ביצרב אנסאן פאן עיך אלצארב
 ללמצרוב ואַתר ~~תד~~ פיה⁵⁰⁰ פיעטה ויאתר ועטה
 פיה ואללם יאתר פיה אלעץ מא יאתר פיה
 אלועץ · מן ראי ~~טאיה~~ אסוד ופי דראעה
 ביאץ יתהם בתהמה יכון ענהא ·
- 23 (11v)
- 1 מן ראי כאנה חאד אלנטר פהו כרים מנצף
  - 2 מן רוחה צחיח אלמעאמלה דיך · ואן ראי כאנה
  - 3 צעיף אלנטר פהו קליל אלדין קליל אלמעאמלה
  - 4 קליל אלמרוה אלאמאנה · מן ראי כאן אכד
  - 5 לולו או אעטי או לקיה אן כאן כבאר פהו פרח
  - 6 וסרור ורזק יצלה וכיר · ואן כאן צגאר פהו
  - 7 הם וגם · ואן אעטי לולוה ואחדה יתוזג אמראה
  - 8 חסנה · מן ראי כאנה ביאכל כבד אנסאן או
  - 9 אצאבעה יאכל מאל דלך אלאנסאן · ומן
  - 10 ראי כאנה ביאכל לחם אנסאן ובין מוצע
  - 11 פאנה יטלמה ויאכל מאלה ורזקה · מן ראי
  - 12 פמן פי בדנה סלעה יציב מאל · מן ראי עלי
- מן ראי כאנה חאד הנظر פהו כרים מנצף
 מן רוחה صحيح المعاملة ديך · وإن رأى كأنه
 ضعيف النظر فهو قليل الدين قليل المعاملة
 قليل المروءة الإمانة · من رأى كأن أخذ
 لؤلؤ أو أعطى أو لقيه إن كان كبار فهو فراح
 وسرور ورزق يصله وخير · وإن كان صغار فهو
 هم وغم · وإن أعطى لؤلؤة واحدة يتزوج امرأة
 حسنة · من رأى كأنه يباكل كبد إنسان أو
 أصابعه يأكل مال ذلك الإنسان · ومن
 رأى كأنه يباكل لحم إنسان وبين موضع
 فإنه يظلمه ويأكل ماله ورزقه · من رأى
 كمن في بدنه سلعة يصيب مال · من رأى على

⁵⁰⁰ Redacción supralinear.

بدنه دمّ يسيل من قروح أو من جرح أو أعين
 في بدنه تسيل قيّز دا دمّ فإنه يصيب مال
 حرام . من رأى كأنه قد اشترى لالة

24 (12r)

يتزوج امرأة . وإن سرقته نعله أو لالته
 أو ضاع تمرض زوجته وما حدث عليه يحدث
 على زوجته من حسننها وتغيرها كذلك يتم
 على زوجته من حسننها . وإن رأت امرأة
 كأن زوجها يضربها فإنه تزيد محبتها
 في قلبه . والله أعلم وأحكم .

الباب اليه (15) قال بن سيرين في الجذام والبرص
 من رأى كأن به جذام يصيب مال حرام .
 من رأى كأن به برص كسوة حسنة يكتسي .
 من رأى كأنه قد جنّ يستغني . من رأى
 كأنه قد ضرب انسان عنقه ان كان عبد
 عتق . وان كان مريض برئ وان كان مديون
 اوفى الله دينه وان كان اسير فكّ الله
 اسره . وان كان محبوس يفتدو الله عنه .
 فان عرف الذي قطع راسه يگو ذلك على يده

25 (12v)

من رأى كأنه قد ذبح رجل فان الذابح ظلم
 المذبح . وان قتل رجل في الانسان فان
 المقتول ..ب من القاتل خير كبير . من
 رأى كأن ولده ..ن ا. ولده تنهم بقبیح
 وهو حق . من رأى كأن له طاحونة تنطح
 فهو يصيب خير ومعيشة مباركة مكسبة .
 من رأى كأن قد انتزع الطاحونة منه
 ترهب عنه معيشته ورزقه وان انكسرت
 يموت صاحب الطاحونة . من رأى كأن عليه
 طوق فهو قليل الدين يستحل ياكل الحرام .

13 בדנה דם יסיל מן קרוח או מן גרח או מעיון⁵⁰¹
 14 פי בדנה תסיל קיידא דם פאנה יציב מאל
 15 חראם . מן ראי כאנה קד אשתרי לאלכה

1 יתזוג אמראה . ואן סרקת נעלה או לאלכתה
 2 או צאע תמרץ זוגתה ומא חדת עליה יחדת
 3 עלי זוגתה מן חסנהא ותגיירהא כדלך יתם
 4 עלי זוגתה מן חסנאתהא . ואן ראת אמראה
 5 כאן זוגהא יצריבהא פאנה תזיד מחבתהא
 6 פי קלבה . ואללה אעלם ואחכם .
 7 אלבאב אליה קאל בן סירין פי אלגדאם ואלברץ
 8 מן ראי כאן בה גדאם יציב מאל חראם .
 9 מן ראי כאן בה ברץ כסוה חסנה יכתסי .
 10 מן ראי כאנה קד גן יסתגני . מן ראי
 11 כאנה קד צרב אנסאן ענקה אן כאן עבד
 12 עתק . ואן כאן ז' ברי ואן כאן מדיין
 13 אופא אללה דינה ואן כאן אסיר פך אללה
 14 אסרה . ואן כאן מחבוס יפדו אללה ענה .
 15 פאן ערף אלדי קטע ראסה יכו דלך עלי ידה

1 מן ראי כאנה קד דבח רגל פאן אלדאבח טלם
 2 אלמדבוח . ואן קתל רגל פי אלאנסאן פאן
 3 אלמקתול .ב מן אלקאתל כיר כביר . מן
 4 ראי כאן ולדה .נ א. ולדה תתהם בקביה
 5 והו חק . מן ראי כאן לה טאחונה תתטחן
 6 פהו יציב כיר ומעיששה מבארכה מכסבה .
 7 מן ראי כאן קד אנתזע אלטאחונה מנה
 8 תרהב ענה מעיששה ורזקה ואן אנכסרת
 9 ימות צאחב אלטאחונה . מן ראי כאן עליה
 10 טוק פהו קליל אלדיין יסתחל יאכל אלחראם .

⁵⁰¹ Scriptio plena.

- 11 ומן ראי פי מנאמה כאנה מקייד בקיד פהו
 12 מומן ואלקיד תובה תוב או זואג יתזוג
 13 [מן] ראי פי מנאמה כאנה לאבס⁵⁰² כף פאנה
 14 חזן יחזן ומא יציב⁵⁰³
 15 . וחק . יציבה או קיד יתקייד .
 16 מן ראי קד קלאע . . נ . לה פ.⁵⁰⁴
 17 . לכף מן רגלה פאנה יכלץ מן שדה
- ומן ראי פי מנאמה כאנה מקייד בקיד פהו
 مؤمن والقيد توبه توب او زواج يتزوج
 [מן] راي في منامه كانه لايس كف فانه
 حزن يحزن وما يصيب
 .. وحق . يصيبه او قيد يتقييد .
 من راي قد قلاع . . ن . له ف..
 .. لكف من رجليه فانه يخلص من شدة
- 26 (13r)⁵⁰⁵
- 1 בית . או ישתה או אכלה פה גיץ לה
 2 ולאהל אלבית . מן ראי כאנה ביאכל רוס פאנה
 3 יסתגני פי סנתה ואללה אעלם ואחכם
 4 אלבאב אלכג קאל בן סירין
 5 מן ראי פי נומה כאנה ביאכל לחם אלאנסאן
 6 פהו אכל רזק דלך אלאנסאן ויטלמה . מן ראי
 7 כאנה קד אקתע כרסי פאנה יתזוג אמראה
 8 ואן אכסר אלכרסי תמות א .
 9 מן ראי פאן אבאעה או מכרגה מן ביתה . קרהא
 10 או תרדהא . מן ראי כאנה ביאכל עסל או אשתראה
 11 או שהד פאנה ירזק רזק תני גיר כ... חלאל .
 12 ואן ראי תאגר בצאעתה מרמיה ואלצדרה פהו
 13 כסראת והואן ילחקהא ותנבדל אידי אלנאס פיהא
 14 ואן ראהא טאירו עלי מוצע עאלי תעו ותנפק
 15 סרעה . מן ראי כאנה ביאכל סכר או קנד או חלאוה
- بیت .. او يشتبه او اكله فہ غيض له
 ولاهل البيت . من راي كانه بياكل روس فانه
 يستغني في سنته والله اعلم واحكم
 الباب الخج (23) قال بن سيرين
 من راي في نومه كانه بياكل لحم الانسان
 فهو اكل رزق ذلك الانسان ويظلمه . من راي
 كانه قد اقتع كرسي فانه يتزوج امرأة
 وان اخسر الكرسي تموت ا . .
 فان اباعه او مخرجه من بيته .. قرها
 او تردها . من راي كانه بياكل عسل او اشتراه
 او شهد فانه يرزق رزق ثني غير ك... حلال .
 وان راي تاجر بضاعته مرمية والصبرة فهو
 خسرات وهوان يلحقها وتنبذل ايدي الناس فيها
 وان راها طايرو على موضع عالي تنفق
 سرعة . من راي كانه بياكل سكر او قند او حلاوة
- 27 (13v)
- 1 מן כלמא ינעמל מן אלסכר פאנה רזק הני
 من كلما ينعمل من السكر فانه رزق هني

⁵⁰² Sic.

⁵⁰³ Línea redactada en el margen izquierdo.

⁵⁰⁴ Línea redactada en el margen izquierdo.

⁵⁰⁵ Página no consecutiva. Además, de esta página en adelante la parte inferior presenta lo que parece una comedura degusano de unos 2'5x1 cm. y una mancha en forma piramidal de unos 8x4, mientras que las páginas anteriores están completas por abajo y la mancha que presentan es bastante mayor y semiesférica.

- 2 חלאל . מן ראי כאנה ביצרב עבדה פאנה יטלקה
 3 חר . מן ראי כאנה קד גיב אליה ראס עבדה פאנה
 4 ימות וירתה אסתאדה . מן ראי כאנה קד קפז
 5 מן מוצע אלי מוצע יתכלץ מן מוצע צעב אלי
 6 מוצע ה'ן נפצא . מן ראי כאנה קד קפז אלי
 7 מוצע בעיד ויסאפר אלי מוצע בעיד . מן ראי
 8 כ[אנה] ביכרג מן פמה ראיחה טיבה פאנה יוצל
 9 אלי אלנאס אלפואיד ויתחדת בשי פיה אגר . מן
 10 ראי כאנה ביש פי סוק יפרג אללה ענה גמיע
 11 אלהמום . מן ראי פי וגהה כדש או מתגייר
 12 פהו נקץ פי דינה ואן חסן וגהה יזדאד דינה .
 13 מן ראי כאנה ביאכל בייץ נ' או נטרה בעינה
 14 פהו גיץ ואלמשוי גיד זמן קורה אחד וקדמה אליה
 15 ואכל מנה ימות אחדי קראיב עאגל ואללה אע וא
 28 (14r)

- 1 אלבאב אלכד קאל בן סירין
 2 מן ראי פי נומה אנה ביככי פהו סרור ופרח ויפרג
 אללה
 3 ענה גמיע אלגמום . וכדלך אלחזן הו אלפרח וראח
 4 אלקלב . מן ראי כאנה ביצחך פאנה יחזן . מן
 5 ראי כאנה גן יסתגני . ומן ראי כאנה פי ערס לים
 בגייד
 6 מן ראי כאנה סכראן פאנה עאצי לרבה ויתוב אללה
 7 עליה . מן ראי אנה מקייד פאנה יתזוג אמראה
 8 או תובה יתוב אללה עליה עאגל ולעב אלעוד
 9 ואלדף ואלגנך ואלזמר וגמיע אלמלאהי מדמום למן
 10 יראהא חזן ובכא . ואלרקץ ואלתפציק בכא וחזן .
 11 ואלטבל שהאדה ידעא אליהא . מן ראי כאנה
 12 בילעב בדפוף וצנוג וצותהא יסמע מן בעיד
 13 פהו מציבה תאא בגתה עגיבה במקבדאר ארתפאע
- الباب الخد (24) قال بن سيرين
 من رأى في نومه أنه يبكي فهو سرور وفرح ويفرج
 الله
 عنه جميع الغموم . وكذلك الحزن هو الفرح وراح
 القلب . من رأى كأنه يبضح فانه يحزن . من
 رأى كأنه غم يستغنى . ومن رأى كأنه في عرس
 ليس بجييد
 من رأى كأنه سكران فانه عاصي لربه ويتوب الله
 عليه . من رأى أنه مقيد فانه يتزوج امرأة
 أو توبه يتوب الله عليه عاجل ولعب العود
 والدف والجنك والزمير وجميع الملاهي مذموم لمن
 يراها حزن وبكا . والرقص والتقصيق بكا وحزن .
 والطبل شهادة يدعا إليها . من رأى كأنه
 يلعب بدفوف وصنوج وصوتها يسمع من بعيد
 فهو مصيبة تاء بغتة عجيبة بمقدار ارتفاع

- 14 אלצות · מן ראי כאנה מהמום מחזון פהו פרח
15 וסרור · מן ראי כאנה בישרב כמר פהו הם וחזן ·
·

29 (14v)

- 1 מן ראי כאנה קד נאדם סלטאן ינאל עז וכיר ופרח ·
2 מן ראי כאנה בירפע צותה בשי מן אנואע אלמלאהי
3 פהו ירפע צותה בבכא וחזן שדיד מן מרץ
4 וגוע ויחלבה · מן ראי כאנה ביטיר יסאפר
5 ומן טאר אלי אן ידנו אלי אלסמא ימות קריב ·
6 מן ראי כאנה ואפק עלי סקאיה חדיד פהו זיארה
7 רזק וקוה · מן ראי כאן לה ערס פהו רדי עליה
8 מן ראי כאנה בתזוג באמראה או ביכטב או
9 בימלך פהו יכדם סלטאן או יצחב אנסאן דו
10 חשמה ווקאר · מן ראי כאנה ביטלק זוגתה
11 בטל עליה מעישתה ווקל⁵⁰⁶ רזקה ויקע בינה ובין
12 אצדקאה עאגל · מן ראי כאנה קד אודאדת
13 כצאה תזדאד אולאדה · ואן ראי כאנהא קד
14 נקצת תנקץ אולאדה · מן ראי כאן תבן דכרה
15 יגיה גלאם · ואן ראי אנה קד טאל יעלו קדרה
- מן ראי כאנה קד נאדם סלטאן ינאל עז וכיר ופרח ·
· מן ראי כאנה בירפע צותה בשי מן אנואע אלמלאהי
· פהו ירפע צותה בבכא וחזן שדיד מן מרץ
· וגוע ויחלבה · מן ראי כאנה ביטיר יסאפר
· ומן טאר אלי אן ידנו אלי אלסמא ימות קריב ·
· מן ראי כאנה ואפק עלי סקאיה חדיד פהו זיארה
· רזק וקוה · מן ראי כאן לה ערס פהו רדי עליה
· מן ראי כאנה בתזוג באמראה או ביכטב או
· בימלך פהו יכדם סלטאן או יצחב אנסאן דו
· חשמה ווקאר · מן ראי כאנה ביטלק זוגתה
· בטל עליה מעישתה ווקל⁵⁰⁶ רזקה ויקע בינה ובין
· אצדקאה עאגל · מן ראי כאנה קד אודאדת
· כצאה תזדאד אולאדה · ואן ראי כאנהא קד
· נקצת תנקץ אולאדה · מן ראי כאן תבן דכרה
· יגיה גלאם · ואן ראי אנה קד טאל יעלו קדרה

30 (15r)⁵⁰⁷

- 1 וירזק מעישה · מן ראי כאנה קצר יפתקר ·
2 מן ראי כאן תובה קד תלותת בקדר יסמע פי
3 ערצה כלאם וסך · ומן ראי כאנה ואקף עלי
4 כניף יגד דהב ויסתגני פי סנתה זאללה אעלם
5 ואחכם תם תפסיר
6 אלמנאמאת לבן
7 סירין ואללה
8 אלואחד
- מן ראי כאנה קצר יפתקר ·
· מן ראי כאן תובה קד תלותת בקדר יסמע פי
· ערצה כלאם וסך · ומן ראי כאנה ואקף עלי
· כניף יגד דהב ויסתגני פי סנתה זאללה אעלם
· ואחכם תם תפסיר
· אלמנאמאת לבן
· סירין ואללה
· אלואחד

⁵⁰⁶ Sic.

⁵⁰⁷ Reverso, misma mano: tratado de medicina en el que se cita a Galeno, un tal Mhraus o Mahraum, y un tal Ṭalium o Ṭalius. La cabecera es el título de un capítulo: *Bāb al-manāfiʿ*. En esta misma página hay los títulos de otros capítulos, por lo que parece ser la introducción de la obra y sus contenidos.

9 לה	לה
10 אלחמד	الحمد
11 בעון	אללה תעאלי כמאל בעון
12 ושלום	ושלום

RNL, EVR ARAB II 2343

Descripción física:

Número de folios:	1 folio (2 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	17	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño folio:	175 × 125 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No

Transcripción:

1r

1	אלסלטאן מן מלכה וכדלך אלקמר הו אלוזיר	السلطان من ملكه وكذلك القمر هو الوزير
2	.....דת עליה מן כיר ושר פי אלמנאם [יחדת]	.....دث عليها من خير وشر في المنام [يحدث]
3	.....וזיר דלך אלבלד מן ראי אלשמס קד	.....وزير ذلك البلد من رأى الشمس قد
	אנכספת	انكسفت
4	[סל]טאן דלך אלבלד ימות או מלכהא יכון פתנה	[سل]طان ذلك البلد يموت او ملكها يكون فتنه
5	גטימה פי אלדניא מן ראי כאן אלקמר קד	غظيمة في الدنيا من رأى كان القمر قد
6	אנכסף ימות וזיר דלך אלמדינה ותנזעג אלמדינה	انكسف يموت وزير ذلك المدينة وتنزعج المدينة
7	עליה מן ראי כאן ביכרג מן אלקמר ברק פאנה	عليه من رأى كان بيخرج من القمر برق فانه
8	יטלם בצרה קבל מותה ומן ראי כאן אלסמא	يظلم بصره قبل موته ومن رأى كان السما
9	קד אנפתח פיהא טאקה וביכרג מנהא צו	قد انفتح فيها طاقة وبيخرج منها ضو
10	צאפי כתיר פאן יכתר אלעדל אלנצאף	صافي كثير فان يكثر العدل الانصاف
11	ואלתחקיק פי אלדניא ויעדל אלסלטאן פי ⁵⁰⁸	والتحقيق في الدنيا ويعدل السلطان في
12	אלעאלם וירזק אלנא'טר חט גייד מן אללה ורזק	العالم ويرزق الناظر حظ جيب من الله ورزق
13	ואן ראי כאן אלטאקה קד אטלמת ואסודת	وان رأى كان الطاقة قد اظلمت واسودت
14	פיחדת פי אלעאלם גור ומרץ ובלא ופתן ויקע	فيحدث في العالم جور ومرض وبلا وفتن ويقع
15	אלנא'טר פי צר עטים מן ראי כאן אלכואכב	الناظر في ضر عظيم من رأى كان الكواكب
16	תכלמת יצלה נעמה ורזק ויבשר בבשארה	تكلمت يصله نعمة ورزق ويبشر ببشارة

⁵⁰⁸ Redactada en el margen.

17	כיר מן ראי אלכואכב אצאת או אנארת ינאל	خير من رأى الكواكب اضاءت او انارت ينال
18	עז וסלטנה וינגו מן שדה ואן ראהא אטלמת	عز وسلطنة وينجو من شدة وان راها اظلمت
1v		
1	פיזול ענה גאהה ועזה מן ראי כאנה סאיר	فيزول عنه جاهه وعزه من رأى كانه ساير
2	פי צו ונור כתיר ידל עלי אנה מחקק.....ל	في ضوء ونور كثير يدل على انه محقق.....ل
3	דין ועדל וחק ואן ראי כאנה סאי.....	دين وعدل وحق وان رأى كانه ساي.....
4	טלמה ידל עלי קלה אמאנתה ואנצ.....	ظلمة يدل على قلة امانته وانص.....
5	וילחקה אנעכאס והם וגם מן ראי כא.....	ويلحقه انعكاس وهم وغم من رأى كا.....
6	קד דכל אלגנה בשארה חסנה יבשר בהא	قد دخل الجنة بشارة حسنة يبشر بها
7	ויגד ראהה קלב וכיר וחיאה טיבה פאן אכד	ويجد راحة قلب وخير وحياة طيبة فان اخذ
8	מן תמרהא שי או עטי פהו כיר עלי כיר	من ثمرها شيء أو عطى فهو خير على خير
9	ואן כאן לא יאכל ממא אכד מנהא ידל עלי	وان كان لا ياكل مما اخذ منها يدل على
10	אנה חכים עאלם צאלח מן ראי אחד מן אלמלאיכה	انه حكيم عالم صالح من رأى احد من الملايكة
11	יכלמה או אחד מן אלנביא פאן סנה מבארכה עליה	يكلمه او احد من الانبياء فان سنة مباركة عليه
12	ואן כאנת זוגתה חאמל יגיה ולד דכר ויצيب כיר	وان كانت زوجته حامل يجيه ولد ذكر ويصيب خير
13	ועז וגאה וכתרה מאל ועז עטים פי סנתה	وعز وجاه وكثرة مال وعز عظيم في سنته
14	ואללה אעלם אחכם אלבאב אלתאני	والله اعلم احكم الباب الثاني
15	קאל אבן סירין מן ראי אלמטר פי אלשתא	قال ابن سيرين من رأى المطر في الشتا
16	פי וקת חאלה ידל עלי כיר ורזק ורחמה ופרח	في وقت حاله يدل على خير ورزق ورحمة وفرح
17	וסרור וגאה ינאל אלנאטר ואן ראה פי גיר וקתה	وسرور وجاه ينال الناظر وان راه في غير وقته
	[מתל] ⁵⁰⁹	[مثل]

JTS, ENA 2881.5-6

Descripción física:

Número de folios:	2 folios (4 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	15-16	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño folio:	144 × 105 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No

Transcripción:

1 (6r)

⁵⁰⁹ Reclamo.

1	עֲטִים עַלִי אֶלְנַס מִן כָּאן אֶלְרִיחַ	عظيم على الناس ومن رأى كأن الرياح
2	קֵד חִמְלַתָּה וּרְפַעְתָּה עַן אֶלְאֶרֶץ	قد حملته ورفعته عن الأرض
3	יִצִיב גָּאָה וְעַז וּרְפַעָה קִדֵּר	يصبب جاه وعز ورفعته قدر
4	וְאֵן רְפַעְתָּה כְּתִיר וּסַאפֵר סִפֵּר	وإن رفعته كثير يسافر سفر
5	בְּעִיד וִירְגַע סָאֵלִם גָּאֵנִם וְתַכְסֵּב	بعيد ويرגע سألם غانم وتكسب
6	תְּגַאֲרַתָּה וְצִיב כִּיר מִן רֹאִי	تجارتته ويصيب خير من رأى
7	כָּאן אֶלְרִיחַ בְּתַקְלַע אֶשְׁגָּאֵר פֶּאֵן	كأن الرياح بتقلع أشجار
8	יִקַּע פִּי תֵלֶךְ אֶלְבִּלַד פִּנָּא עֲטִים	يقع في تلك البلد فناء عظيم
9	וִילַחֲקָה אֶלְנַאצֵּר הֵם וְגַם וְאֵן אֶ	ويلحق الناظر هم وغم وإن
10	אֶנְקִלַעַת נִכִּיל פִּי יִקַּע . וְבֹא פִי	انقلعت نخيل فيقع . وباء في
11	רוֹסָא דְּלֶךְ אֶלְמִדִּינָה וּמִקְדַּמִּינָה	رؤساء ذلك المدينة ومقدميها
12	וִיכְשָׁא עַלִי מִן פִּי בֵּית	ويخشا على من في بيت .....
13	מֹות מִן רֹאִי	موت من رأى .....
14	אֶלְסִמָּא מַא	السماء ماء .....
15	יִכּוֹן פִּי דָא.....	يكون في ذا.....

2 (6v)

1	מִן רֹאִי כָּאן אֶלְמִזְאֲרִיב תִּסִּיל	من رأى كأن المزاريب تسيل
2	מִן גִּיר מִטֵּר פִּהּוּ דָם וְהֶרֶק פִּי	من غير مطر فهو دم وحرق في
3	דָּאֶלֶךְ אֶלְמִדִּינָה פֶּאֵן סָאֵלַת מִן	ذلك ال مدين فإن سالت من
4	מִטֵּר פִּהּוּ גִמּוּם תִּנְגְּלִי עַן אֶלְנַס	مطر فهو غموم تنجلي عن الناس
5	וְעַן אֶלְנַאצֵּר וּמִן רֹאִי אֶלְתִּלַּג פִּהּוּ	وعن الناظر ومن رأى الثلج
6	הֵם וְגַם פִּי סָאִיר אֶלְאֻקָּאָת וְצִיק	فهو هم في سائر الأوقام وضيق
7	צִדֵּר וּמִן רֹאִי אֶלְגִּלִּיד וְאֶלְבֵּרֶק	صدر ومن رأى الجليد والبرق
8	פִּהּוּ פִּי כָּל אֶלְאֻמּוֹר וְפִי כָּל	فهو في كل الأمور وفي كل
9	אֶלְאֻקָּאָת הַמּוֹם וּבִלָּא וּמִן	الأوقام هموم وبلاء ومن
10	רֹאִי זִלְזִלָה יִקַּע פִּי כּוּף וּפִזַּע וִיכָאף	رأى الجليد والبرق
11	מִן אַעֲדָאָה עַלִי קִדֵּר אֶנְזַעֲאָגָה	من أعدائه على قدر انزعاجه منام ويكون
12	פִּי אֶלְ..... יִכּוֹן כּוּף וְגוֹר פִּי אֶל	في ال..... يكون خوف وجور في ال
13	..... אֶן יִצּוּם וִיִּצְלִי	..... فيجب أن يصوم ويصلي
14	..... י[ד]פַּע עֲנָה	..... يدفع الله عنه
15	..... א[ל]לָה . אַעֲלֵם	..... والله . أعلم

3 (5r)⁵¹⁰

1	מן ראי כאנה ביצבח פי נהר	מן ראי כאנה ביצבח פי נהר
2	צאפי יגד ראהה וחיאה טייבה	צאפי יגד ראהה וחיאה טייבה
3	ואן כאן אלנהר עכר או וסך פי	ואן כאן אלנהר עכר או וסך פי
4	ילחקה הם וכסראן וכצומה	ילחקה הם וכסראן וכצומה
5	מן ראי כאנה וקע פי נהר כביר	מן ראי כאנה וקע פי נהר כביר
6	עגאג פיקע פי יד סלטאן ואן	עגאג פיקע פי יד סלטאן ואן
7	כרג מן אנהר יכלץ מן יד סלטאן	כרג מן אנהר יכלץ מן יד סלטאן
8	מן ראי כאנה בישרב מא בארד לד[יד]	מן ראי כאנה בישרב מא בארד לד[יד]
9	פהו יכלו באמראה לים היא [חל]אל	פהו יכלו באמראה לים היא [חל]אל
10	מן ראי כאנה .... ישרב פי מא	מן ראי כאנה .... ישרב פי מא
11	בארד צאפי פהו רזק וחיאה טייבה	בארד צאפי פהו רזק וחיאה טייבה
12	מן ראי כאן פיל ...ם א...ט באל	מן ראי כאן פיל ...ם א...ט באל
13	מדינה פאן	מדינה פאן .....
14	בל בדלך אל.....	בל בדלך אל.....
15	אלמא צא[פי]	אלמא צא[פי] .....
16	אלנאס על[י]	אלנאס על[י] .....

4 (5v)

1	ואן כאן אלמא עכר או וצך יכון	ואן כאן אלמא עכר או וצך יכון
2	סלטאן טאלם גאיר יקאסו אלמא	סלטאן טאלם גאיר יקאסו אלמא
3	נאס מנה אלבלא ויגור עליהם	נאס מנה אלבלא ויגור עליהם
4	ויצלמהם ויהגגהם מן ראי כאנה	ויצלמהם ויהגגהם מן ראי כאנה
5	ביסקי אלנאס מא פהו ימשי בין	ביסקי אלנאס מא פהו ימשי בין
6	אלנאס באלכדב [מ]ן ראי כאנה	אלנאס באלכדב [מ]ן ראי כאנה
7	בישרב מא מן עין פהו מכרוה גדא	בישרב מא מן עין פהו מכרוה גדא
8	מן ראי אן קד אנפגר פי דארה עין	מן ראי אן קד אנפגר פי דארה עין
9	מא פהו הם וגם וינתהי אלי מציבה וילחק	מא פהו הם וגם וינתהי אלי מציבה וילחק
10	אהל אל דלך אלמוצע אלבכא ואלחזן	אהל אל דלך אלמוצע אלבכא ואלחזן
11	ואלגיד מן ראי כאנה ביסקי מן	ואלגיד מן ראי כאנה ביסקי מן
12	ביר או גב וישרב פהו רזק ומעאש	ביר או גב וישרב פהו רזק ומעאש

⁵¹⁰ No consecutiva.

13	ויכלא מן שדה ואן ראי כאן אלמא	ويخلأ من شدة وإن رأى كأن الماء
14	אל[י ר]אס אלגב ואכד	..... إلى رأس الجب وأخذ
15	.....חיאה ועמר הנני	..... حياة وعمر هنني
16	.....תאן לא יעלם	.....تإن لا يعلم

RNL, EVR ARAB II 2177(3)

Descripción física:

Número de folios:	4 folios (8 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	14	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño folio:	185 × 135 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	Sí

Transcripción:

7v

1	ואללה אחכם ואעלם	والله أحكم وأعلم
2	אלבאב אלד	الباب الد (4)
3	קאל בן סירין פי אלבאבאר ואלאנהאר ט	قال بن سيرين في الأبحار والأنهار
4	טאלם גאיד יקאם ואלנאס מנה אלבלא	ظالم جايد يقام والناس منه البلاء
5	וגור עליהם ויטלמהם ויהגגהם	وجور عليهم ويظلمهم ويهجعهم
6	מן ראי כאנה ביסקי אלנאס פהו ימשי	من رأى كأنه يبسقي الناس فهو يمشي
7	בין אלנאס אלכדב מן ראי כאנה	بين الناس الكذب من رأى كأنه
8	בישרב מא מן עין פמכרוה גדא	بيشرب ماء من عين فمكروه جدا
9	מן ראי אן קד אנפגר פי דארה עין מא	من رأى أن قد انفجر في داره عين ما
10	פהו גם ו[הם] וינתהי אלי מציבה וילחק	فهو غم و[هم] وينتهي الى مصيبة ويلحق
11	אהל דלך אלמוצע אלבכא ואלחזן ואלגזין	أهل ذلك الموضع البكاء والحزن والغيض
12	מן ראי כאנה ביסתקי מן ביר או גב וישרב	من رأى كأنه ببسقي من بئر أو جب ويشرب
13	פהו רזק ומעאש ופרג מן נדו ואן ראי	فهو رزق ومعاش وفرج من ندو وإن رأى
14	כאן אלמא קד ארתפע לה אלי ראס אלגבל	كأن الما قد ارتفع له إلى رأس الجبل

8r

1	ואכד מנה ושרב פהו רזק וחיאה ועמר הנני	وأخذ منه وشرب فهو رزق وحياة وعمر هنني
2	ופרח יגיה מן חית לא יעלם: מן ראי	وفرّح يجيه من حيث لا يعلم: من رأى
3	כאנה יצטאד סמך מן אלבחר ינאל רזק ואן	كأنه يصطاد سمك من البحر ينال رزق وإن

- 4 אסטאדה מן נהר פהו רזק ואן קלאה
5 ואכל מנה פהו רזק חלאל: ואן אכל סמך
6 מאלח יסמע כבר טייב ופרג המה וכל מא
7 אבצרתה פי מנאמך ממא פי אלבחאר
8 אלגנהאר ממא יכון עליה קשר כאנך
9 קד מלפת. ואכל. מנה פהו רזק חלאל ינאל
10 אלנאטר. למא כאן ב. קשר פהו
11 הם וגם ואע. מן ראי כאנה ביעאלג
12 תמסאח פהו יח. מן עדוה עלי קדר
13 אלגלבה למן תכון כדלף תכון מעאגה
14 אלעדו וגמיע וחוש אלבחאר פי אלמנאם אעדא
- 1 תכון אלגלבה למן גלב פי אלמנאם ואללה
2 אעלם ואחכם
3 אלכאב אלה
4 קאל בן סירין פי אלזרע מן ראי כאן ביזרע
5 זרע פהו כיר ורזק וזיאדה גאה מן ראי כאנה
6 קד אכד חנטה או ביחמל מא או לטך. יתה פהו
7 ברכה וכיר ורזק ינאל⁵¹² ואן אכל זיב או. מן
8 ראסה או גסמה פהו וסע רזק חלאל טי.
9 הני מבארך מן ראי כאנה ביאכד תמר מן שגרה
10 מ. רזק מאל מן רגל כביר אלקדר
11 ויקאל אן אלשגרה אמראה כבירה אלקדר ואלשאן
12 ואמא כל תמר אצפר חאמץ מתל אלנארנג
13 ואללימון ומא שא[בה דלך] מן אלחמוצאת
אלאצפר
14 פהו ילחק אלנאטר עכס וכמול ואמא אלאתרז
- اسطاده من نهر فهو رزق وان قلاه
واكل منه فهو رزق حلال: وإن أكل سمك
مالح يسمع خبر طيب وفرج همه وكل ما
أبصرته في منامك مما في البحار
الأنهار مما يكون عليه قشر كأنك
قد ملطته. وأكل. منه فهو رزق حلال ينال
الناظر. لما كان ب. قشر فهو
هم وغم واع. من رأى كأنه يبعالج
تمساح فهو يح. من عدوه على قدر
الغلبة لمن تكون كذلك تكون معاجة
العدو وجميع وحوش البحر في المنام أعداء
- تكون الغلبة لمن غلب في المنام الله
أعلم وأحكم
الباب اله (5)
قال بن سيرين في الزرع من رأى كأن يزرع
زرع فهو خير ورزق وزيادة جاه من رأى كأنه
قد أخذ حنطة أو بيحمل ماء أو لطخ. يته فهو
بركة وخير ورزق ينال وإن أكل زيب أو. من
رأسه أو جسمه فهو وسع رزق حلال طيب.
هني مبارك من رأى كأنه يباخذ ثمر من شجرة
م. رزق مال من رجل كبير القدر
ويقال أن الشجرة امرأة كبيرة القدر والشأن
وأما كل ثمر أصفر حامض مثل النارنج
والليمون وما شابه ذلك من الحموضات الأصفر
فهو يلحق الناظر عكس وكمول وأما الأترج

8v⁵¹¹

9r

⁵¹¹ Esta página y las dos siguientes están marcadas en la parte superior con el número 14, de gran tamaño.

⁵¹² Salto al capítulo siguiente.

- 1 ואלתפאח ואלספרגל פאנה ג'יד פי גמיע
- 2 אלאוקאת: מן ראי שי מן אלנצב ביכרג תמר
- 3 פהו ג'יד לה ואלזוגתה וסלאמתה וכתרה. והו:
- 4 מן ראי כאנה ביקטע שגרה רדי לה ולביתה
- 5 ואהלה: מן ראי שגרה או עאמוד או חצן
- 6 או קלעה ומא שאבה דלך פהו מכרוה וצעב
- 7 פי חדר מן מקאבלה אלאעדא ואלסלאטין
- 8 וכל מן כאן מן דלך אלבלד יכרג לילא ילחקה
- 9 סו ואסנא אלאם ואלורד אדל מן יראה
- 10 מן ראי כאנה ביי.... קטעה
- 11 ורד או בישמה .. דכר. אעה גידה
- 12 סמע כביר ופרח וסרור מן ראי כאנה .
- 13 שי מן אלאזהאר כבר טיב יסמ ב. גידה
- 14 יבשר מן ראי כאנה בישם ריחאן . [וקלעה]⁵¹³

9v⁵¹⁴

- 1 רמאן יגמע מאל ורזק וחט פי גמיע אלאוקאת
- 2 מן ראי כאנה פי דארה שגרה רמאן בין
- 3 דו מאל ואלזיתון יכון רגל מבארך
- 4 ומן לקט זיתון או אכלה פסו עז וגאה ורזק
- 5 ומן אכל אלקבאר ואלאכלאטאן כאנא מ
- 6 מעמולין בלבן גיד רזק קליל ואן כאנא
- 7 מא הם מעמולין לים בגיד הם וגם
- 8 ואמא אלסלאיק פכל סליק אן ראיתה
- 9 כאנך בתאכלה פי וקתה ג'יד ופי ג'יד⁵¹⁵ וקתה
- 10 לים בגיד מן ראי כאנה בינצב נצב
- 11 שגר ירזק אולאד כתיר ואן ראי כאן
- 12 אלנצב קד אנקלע תמות גמיע אולאדה
- 13 ויגד צר והם וגם מן ראי כאנה ביאכל

⁵¹³ Reclamo.

⁵¹⁴ No consecutiva.

⁵¹⁵ Lapsus calami: גיר.

14 ענב פי וקתה וחינה גיד ופי גיר וקתה הם וגם ענב פי וקתה וחינה גיד ופי גיר וקתה הם וגם

10r

- 1 וכל אלענב אלסוד פי אלמנאם אכיר מן אלאביץ: וכל הענב الأسود في المنام أخير من الأبيض:
  - 2 מן ראי כאנה ביקטף ענב פי חינה יבשר מן ראי כאנה ביקטף ענב פי חינה יבשר
  - 3 בגלאם ורזק חט ורזק וגאה ופי גיר חינה בגלאם ורזק חט ורזק וגאה ופי גיר חינה
  - 4 כצומה וגליץ ואמא אלמשמש ואלתות כצומה וגליץ ואמא אלמשמש ואלתות
  - 5 וגירה ומא שאכלה פי ופי וקת חינה גיד ופי וגירה ומא שאכלה פי ופי וקת חינה גיד ופי
  - 6 גיר חינה הם וגם ואמא אלזערור ואל גיר חינה הם וגם ואמא אלזערור ואל
  - 7 קראציא פי גמיע אלאוקאת גליץ מן ראי קראציא פי גמיע אלאוקאת גליץ מן ראי
  - 8 כאנה בינצב כרם ירזק אולאד צאלחין ורזק כאנה בינצב כרם ירזק אולאד צאלחין ורזק
  - 9 כתיר חלאל מן ראי כאנה ביאכל כתיר חלאל מן ראי כאנה ביאכל
  - 10 זביב או ביאכדה פהו רזק גיד תעב זביב או ביאכדה פהו רזק גיד תעב
  - 11 ואללה אעלם ואחכם ואללה אעלם ואחכם
  - 12 אלכאב אלסאבע אלכאב אלסאבע
  - 13 פי אלפצה ואלדהב ואלנחאס קאל בן סירין פי אלפצה ואלדהב ואלנחאס קאל בן סירין
  - 14 רחמה אללה עליה כל אנואע אלפצה [פי רחמה אללה עליה כל אנואע אלפצה [פי
- אלמו.⁵¹⁶

10v⁵¹⁷

- 1 אמראה חסנה אלמנטר ואלנעאג פי אלנום אמראה חסנה אלמנטר ואלנעאג פי אלנום
- 2 לם א.מ.ב. יאד⁵¹⁸ תקייאת אלפראף בנין אגואד: לם א.מ.ב. יאד⁵¹⁸ תקייאת אלפראף בנין אגואד:
- 3 מן ראי גנם מדבוחין או מעלקין פאמר מכרוה מן ראי גנם מדבוחין או מעלקין פאמר מכרוה
- 4 גדא ואן אכד ענזה סמינה פסנה מבארכה גדא ואן אכד ענזה סמינה פסנה מבארכה
- 5 עליה עלי קדר סמנהא וחסנהא: ואן אכל לחם עליה עלי קדר סמנהא וחסנהא: ואן אכל לחם
- 6 מטבוך צאן גייד לה ולאהל ביתה: ואן אכלה מטבוך צאן גייד לה ולאהל ביתה: ואן אכלה
- 7 .. מכרוה מדמום: ואמא לחם אלמאעז .. מכרוה מדמום: ואמא לחם אלמאעז
- 8 מטבוך גייד⁵¹⁹ לים בגיד: ומן חלב צאן או מאעז מטבוך גייד⁵¹⁹ לים בגיד: ומן חלב צאן או מאעז

⁵¹⁶ Reclamo.

⁵¹⁷ No parece continuar 10a.

⁵¹⁸ Vocalización masorética: en lo que parece mem, patah, en bet o kaf, sewa (o segol), y en yud, segol.

⁵¹⁹ Redacción supra lineal.

9	וַיֹּאכַל מִן לִבְנָהּ מֵאָה גִיד רֶזֶק חֲלָאֵל וְאָכַל אֶלְגָּבָן	9	ويأكل من لبنه ما جيد رزق حلال وأكل الجبن
10	וְאֶלְסָמָן וְאֶלְזֹבֵד גְּמִיעָה מַעֲיִשָּׁה טִיבָה וְרֶזֶק הַנִּי	10	والسمن والزبد جميعه معيشة طيبة ورزق هني
11	וְאֶלְלָה אֶעֱוָה	11	والله أع وأح
12	אֶלְבָּאֵב אֶלְחָאֲדִי עֶשֶׂר	12	الباب الحادي عشر
13	פִּי אֶלְטִיּוֹר: מִן רָאִי כֹאנָה בִּיצְטָאֵד נֶסֶר אוֹ	13	في الطيور: من رأى كأنه بيصطاد نسر أو
14	מֶלֶכָה יִטְפֵּר בִּסְלִטְנָה וְעַז וְאֵן כֹּאנֶת אֶמְרָאֲתָה	14	ملكة يظفر بسلطنة وعز وإن كانت إمرأته
11r			
1	חֲאָמֵל יִגִּיה וְלֵד דָּכַר וְאֵן אָכַל מִן לֶחֶם נֶסֶר	1	حامل يجيه ولد ذكر وإن أكل من لحم نسر
2	יִצִּיב מֶאֱל מִן אֶלְסִלְטָאֵן עֲלֵי קִדֵּר מֵאָה אָכַל מִן	2	يصيب مال من السلطان على قدر ما أكل من
3	לֶחֶמָה פִּדְלֵךְ יֶרֶזֶק מִן סִלְטָאֵן: מִן רָאִי כֹאנָה	3	لحمه فذلك يرزق من سلطان: من رأى كأنه
4	קִד אֶצְטָאֵד עֶקָאֵב יִכְדֵּם סִלְטָאֵן וִיִצִּיב מִנָּה	4	قد اصطاد عقاب يخدم سلطان ويصيب منه
5	כִּיר וִינְתַצֵּר עֲלֵי כָל אֶלְאֶעֱדָא: וְאֵן אָכַל מִן	5	خير وينتصر على كل الأعداء: وإن أكل من
6	לֶחֶמָה יִצִּיב מֶאֱל בִּקְדֵּר מֵאָה אָכַל: וְאֶלְבָּאֵז וְאֵל	6	لحمه يصيب مال بقدر ما أكل: والباז والـ
7	צֶקֶר וְאֶלְשֶׁאֲהִיִּן וְכָל טִיר כֹּאסֶר פִּי אֶלְמָנָאֵם	7	صقر والشاهين وكل طير خاسر في المنام
8	אֶעֱדָא גְּבֶאֱרִין יִכּוֹן אֶלְטֵפֶר לִמֵּן גִּלְבּ פִּי אֶלְמָנָא[ם]	8	أعداء جبارين يكون الظفر لمن غلب في المنام[م]
9	מִן רָאִי כֹאנָה בִּיצְטָאֵד טִיר בִּרְזֶק חֵט וְרֶזֶק:	9	من رأى كأنه بيصطاد طير برزق حظ ورزق:
10	וְאֶלְטִיר אֶלְכִּבִּיר אֶדָא אֶבְצֶרָה אֶלְאֶנְסָאֵן כֹּאנָה קִד	10	والطير الكبير إذا أبصره الإنسان كأنه قد
11	חֲמִלָה וְטָאֵר בֵּה יִצִּיב גָּאֵה אוֹ יִסְאֶפֶר וְאֶלְטִיר	11	حملة وطار به يصيب جاه أو يسافر والطير
12	אֶלְכֶתִּיר אֶלְרִישׁ אֶלְאֶסוּד גִּיד פִּי אֶלְמָנָאֵם וְטִיר	12	الكثير الريش الاسود جيد في المنام وطير
13	אֶלְמָא אֶפְצֵל אֶלְטִיּוֹר פִּי אֶלְמָנָאֵם לִכְתֶּרָה רִישׁ	13	الما افضل الطيور في المنام لكثرة ريش
14	מִן רָאִי כֹאֵן קִד מֶסֶךְ טִיר אֶלְמָא יִצִּיב מֶאֱל מִן	14	من رأى كأن قد مسك طير الماء يصيب مال من السلطان
אלסלטאן			

JTS, ENA 2946, 4-7

Descripción física:

Número de folios:	4 folios (7 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	<15	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño folio:	<175 × 130 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No

Transcripción:

1 (4r)

- 1 ואן אכל מן לחם פרס [יבשר] באסם גיד וסמעה
 2 גיידה · וכדלך א[ן] שר[ב] מן [לבן] פ[רס] יר[ז]ק
 [רז]ק
 3 גיד וכיר וא[ן] ..... ראכב
 4 גמל יסאפר ספר [ב]ע[יד ואן] נזל מן עליה
 5 ימרץ מרץ אן שדיד [ואן וקע מן] פוקה או
 6 כדמה מות יאתי[ה] עאג[ל] מן ר[אי] קדאמה
 7 גמאל יסוקהם פאנה יס[ת]קצי חאגה מן קום
 8 מן דוי חשמה ויקצי חאגתהם קום אל.י.
 9 מן ראי כאן גמאל דאכל מן[זלה] וכאן לה
 10 [מר]יץ ..... אן
 11 ..... צר
- 2 (4v)
- 1 ומן קתל גמל [יקת]ל ע[דוה] .....
 2 אלגמל ילחק .....
 3 מן לחם גמ[ל] .....
 4 ואן ראי כאנה .....
 5 ולאייה עלי אל[נאס] .....
 6 יתזוג [אמראה ואן ילדת] נאק ... פציל
 7 יגיה גלאם מן ראי כאנה ראכב עלי בגל
 8 יסאפר ספר אן בעיד בגיר פלאח ונגאח⁵²⁰ ·
 9 ומן רא[י] כאנה ראכב עלי ב[גלה] ח[סנה] מסר[ח]ה
 מלגמה
 10 יר[זק] ..... עליהא
- 3 (5r)
- 1 סו קליל אלדין מן .....
 2 מן אלחיות .....
 3 אלגיוש וימלך מאל עטים מן .....
 4 חיה יחדר מן עדוה והו עדו .....
- וإن أكل من لحم فرس يبشر باسم وسمعة
 جيّدة · وكذلك إن شرب من لبن فرس يرزق رزق
 جيد وخير وإن ..... راكب
 جمل يسافر بعيد وإن نزل من عليه
 يمرض مرض إن شديد وإن وقع من فوقه أو
 خدمه موت يأتيه عاجل من رأى قدامه
 جمال يسوقهم فإنه يستقضي حاجة من قوم
 من ذوي حشمة ويقضي حاجتهم قوم الـيـ.
 من رأى كأن جمال داخل منزله وكان له
 مريض ..... أن
 ..... ضر
- ومن قتل جمل يقتل عدوه .....
 الجمل يلحق .....
 من لحم جمل .....
 وإن رأى كأنه .....
 ولأية على الناس .....
 يتزوج امرأة وإن يلدت ناك ... فصيل
 يجيئه غلام من رأى كأنه راكب على بغل
 يسافر سفر إن بعيد بغير فلاح ونجاح ·
 ومن رأى كأنه راكب على بغلة حسنة مسرحة
 ملغمة
 يرزق ..... عليها

⁵²⁰ Desconozco el signo que aparece sobre la π, parecido a un palo de hockey.

5	כאן ביתה ממלוא חיות יס[דר]	5	كأن بيته مملوء حيات يسدر .....
6	ולא יגפל ען רוחה: אלחיה	6	ولا يغفل عن روحه · الحية .....
7	יחדרה · ומן קתל חיה	7	يحذره · ومن قتل حية .....
8	וינאל כיר פי סנתה ואל[עקרב]	8	ويناله خير في سنته والعقرب .....
9	בבית · מן	9	ببيت · من .....
10	מן דופ	10	من دوف .....
4 (5v)			
1	..... קאל [אב]ן סירין *	1	..... قال ابن سيرين *
2	..... עלי פרס פהו כיר	2	..... على فرس فهو خير
3	..... כאנת אנתי יתזוג "	3	..... كأنه أنثى يتزوج
4	.....ה גניה ותכון מחבה לה · מן ראי	4	.....ة غنية وتكون محبة له · من رأى
5	..... חצאן אדהם יכדם מע סלטאן	5	..... حصان أدهم يخدم مع سلطان
6	..... [יסרה] מן אלעז ואלגאה ואלכיר ·	6	..... يسره من العز والجاه والخير ·
7	..... כאנה ... חצאן אשהב יעאמל מלך	7	..... كأنه ... حصان أشهب يعامل ملك
8	..... גאה ועז ... אלחצאן אלאדהן	8	..... جاه وعز .... الحصان الأدهن
9	..... ואלאשהב מלך · מן ראי כאנה	9	..... والأشهب ملك · من رأى كأنه
10	..... בגיר	10	..... بغير
11	..... [אנת]לקת	11	..... انتلقت
5 (6r)			
1	דון דלך · מן ראי כאנה ראכב תור ינאל	1	دون ذلك · من رأى كأنه راكب ثور ينال
2	ינאל ⁵²¹ כיר ורזק וגאה · ואן כאן תור אסוד	2	ينال خير ورزق وجاه · وإن كان ثور اسود
3	עאגל ירי כיר עאגל · ואן עדא בה ואזעגה	3	عاجل يري خير عاجل · وإن عدا به أو أزعه
4	שדה תלחקה ואן רפסה ברגלה יסאפר	4	شدة تلحقه وإن رفسه برجله يسافر
5	ספר אן בעיד אלי ארץ אן בעידה ואן עפ...ה	5	سفر إن بعيد إلى أرض إن بعيدة وإن عف...ه
6	ימלך · ואן נטחה ורמאה ילחקה שדה	6	يملك · وإن نطحه ورماه يلحقه شدة
7	ואן נטחה בקרונה ולם יאלה ירזק אולאד	7	وإن نطحه بقرونيه ولم ياله يرزق أولاد
8	ותלתה בהם וינטאפין פי אלעלם · ואן אכל	8	وثلاثه بهم وينظافين في العلم · وإن أكل
9	מן לחמה יתזוג אמראה גניה · ואן שרב מן	9	من لحمه يتزوج امرأة غنية · وإن شرب من
10	לבנה פרזק ינאל ... עאגל ואן ראי כא[נה]	10	لبنه فرزق ينال ... عاجل وإن رأى كأنه

⁵²¹ Sic.

11	ראכב ..... יכדם מע צלטאן תם .. פט	راكب ..... يخدم مع سلطان ثم .. فط
12	קדרה ..... עז וגאה ואן נזל מן פוק[ה]	قدره ..... عز وجاه وإن نزل من فوقه
13	ינזל מן ..... ואן ארמאה או ...	ينزل من ..... وإن أرماء أو ...
14	מן עליה י.בט עליה סלטאן .. יצא...	من عليه ي.ببط عليه سلطان .. يضا..
15	אוי יצרב מנה רקבתה ואן אכל מן לח[מה]	أو. يضرب منه رقبتة وإن أكل من لحمه

6v

blank

6 (7r)

1	..... ואן כאן מטמום [אל] עינין	..... وإن كان مضموم العينين
2	..... [י]התדי עליה ואן	..... يهتدي عليه وإن
3	..... [מא]לה וינח[ה]	..... ماله وينتهي
4	..... ואלחמאר	..... والحمار
5	..... מא יראה מן	..... ما يراه من
6	חסנ[ה] וחס[ן] ח[לית]ה על[י] קד[ר] טאעתה	حسنه وحسن حليته على قدر طاعته
7	לה · כדלך יכון גדה וסאעד[ה]ה פי אליקטא	له · وكذلك يكون جده وساعدة في اليقظي
8	פאן ארמאה וכלאה ור[אח] פקר אתאה	فإن أرماء وخلاه وراح فقر أناه
9	על..... מות · מן ראי כאנה ראכב	عل..... موت · من رأى كأنه راكب
10	עלי חמ[ארה] יתז[וג] אמראה גניה · ואן	على حمارة يتزوج امرأة غنية · وإن
11	סארת וכלת[ה] וראח[ת] יטלק אמר[אתה]	سارت وخلته وراحت يطلق امراته
12	אוי תמות · ואן ולדת ח[מ]ארת[ה]	او تموت · وإن ولدت حمارته .....
13	ולד דכר ויכון ולד אן סעיד	ولد ذكر ويكون ولد إن سعيد ....
14	ואן ראי כאנה ביסוק קדאמה ח[מיר]	وإن رأى كأنه ببسوق قدامه حمير

7 (7v)

1.	כתיר יסאפר ותרבח תגארתה ואללה אעלם	كثير يسافر وتربح تجارته والله أعلم
2.	אלבאב אלעאשר קאל אבן סירין	الباب العاشر قال بن سيرين
3.	אלבקר[ה] הי אלסנה	البقرة هي السنة
4.	עלי קדר סמנהא וחסנהא וחסן לונהא כדלך	على قدر سمناها وحسنها أو حسن لونها كذلك
5.	תכון אלסנה · פאן רכב בקרה סמינה מליחה	تكون السنة · فإن ركب بقرة سمينة مليحة
6.	סנת מבארכה תכון פיה דליה ירזק פיהא	سنة مباركة تكون فيه دليها يرزق فيها
7.	עז ורזק אן כתיר וראחה קלב וגנא · ואן "	عز ورزق كثير وراحة قلب وغنى · وإن
8.	כאנת הזילה מתגירה תכון סנת אן קחתה	كانت هزيلة متغيرة تكون سنة إن قحطة

9. עליה · מן ראי כאן ביסוק בקר סמאן מליח
 10. אללון פתג'י סנין רכץ עלי קדר אלבקר תכון
 11. .... אלסנן[ין] אלר[כ]ץ ואן כאנת [הזא]ל יכון
 12. .... [גל]א · פמן דבח פי ..... בקרה
 13. .... פיבלג אלי אלקתל ותכון סנה
 14. .... עליה · ואן למ יב[צ]ר להם דם פהוי
- عليه · من رأى كان يبسوق بقر سمان مليح
 اللون فتجيء سنين رخص على قدر البقر
 .... السنين الرخص وإن كانت هزال يكون
 ..... غلا · فمن ذبح في ..... بقرة
 ..... فيبلغ إلى القتل وتكون سنة
 ..... عليه وإن لم يبصر لهم دم فهو

- b. Edición sinóptica de los fragmentos CAJS Halper 148, EVR ARAB I 2227 (1), EVR ARAB II 2343, JTS ENA 2881, 5-6, EVR ARAB II 2177 (3) y JTS ENA 2946, 4-7

CAJS, Halper 148	EVR ARAB I 2227
<p>(1r) אלבאב אלסאבע פי אלפצה ו(....) ואלנאר אלבאב אלתאמן פ[י] (....) אלעקארב אלב אלתאסע פי (....) אלבגאל ואלחמיר אלבאב אל(....) אלטם ואלמאעז ואללבן ואלבן (....) חאדי עשר פי אלטיוור ואלגר(....) .ץ אלבאב אליז פי אלסלאח ו[אל]תאג(....) ...אצק אלבאב אליז פי זוגה אלנאסאן ו(....) ...אד.. ואלנעל אלבאב אל.. פי אגסאם אל(....) ...מה אלקרוח אלבאב אלטו פי אלגדאם ולב(....) ...ב אלענק ואלקתל אלבאב אליז פי אלמ(....) ואלסגן אלבאב אל אליז פי אלצלאח (....) ..... אלבאב אליז פי אלכתבה ואלב(....) .... אלבאב אליז פי אלבנא ואלא(....) ..... ואלכנס אלבאב אלכ פי אלנאס (....) .... אמה ואנתה ואלדור ואלאמע (....) ....אצראס אלנאסאן כלהא ואלאצאפיר (....) ..... אלבאב אלכ פי אלשער (....) .....א... ..לחם אלנאסאן ..(....) ..... אלבאב ... (1v) (....) ..... אלרקץ ואלס. (....) (....) ר ואלטיראן אלקפז ואלגני תמת (....) מעונתה</p>	<p>(1r) ובאב אלעשרין פי אלנאסא וכול אדם ואלתקדם אלי אמה ואנתה ואלדור ואלאמע אלבאב אלף פי אצראס אלנאסאן כלהא ואלנאסאן ואלאטאפיר אלאצאבע ואלאעצא ואלבאב אלכ פי אלשער ואללחם אלבאב אלכ פי אכל לחם אלנאסאן ואלעביד ואלסכר אלבאב אלכ פי אלפרח ואלבכא ואלחזן ואלצחק ואלרקץ ואלסכר ואלמלאהי ואלדף ואלזמר ואלטיראן ואלקפז ואלגנא תמת אלאבואב בחמד אלה ומנה וכרמה</p>

1. Sobre el cielo, la luna y los astros (*Fī l-samā' wa-l-qamar wa-l-kawāķib*).

EVR ARAB II 2343	CAJS, Halper 148	EVR ARAB I 2227 (cont.)
	<p>(1v, cont.) (....) אול קאל אבן סיר[ין] רח אלה (....) אן אלסמא אצ'צו כתיר פהו (....) עדל ואנצאף וכיר כתיר וי... (....) צי חאלה · ואן</p>	<p>אלבאב אלאול קאל בן סירין מן ראי פי נומה כאן אלסמא אצ'צו כתיר פהו יחדת פי אלנאס עדל ואנצאף וכיר כתיר וירזק אלנאטור רזק ויצ</p>

<p>(1r) אלסלטאן מן מלכה וכדלך אלקמר הו אלוזיר .....דת עליה מן כיר ושר פי אלמנאם [יחדת] .....וזיר דלך אלבלד מן ראי אלשמס קד אנכספת [סל]טאן דלך אלבלד ימות או מלכהא יכון פתנה גטימה פי אלדניא מן ראי כאן אלקמר קד אנכסף ימות וזיר דלך אלמדינה ותנזעג אלמדינה עליה מן ראי כאן ביכרג מן אלקמר ברק פאנה יטלם בצרה קבל מותה ומן ראי כאן</p>	<p>ראי אן אלסמא ... (....)דת פהו יחדת שר וגור ובל... (....) וילחק אלנאצר קלה רזק וקלה חץ (....) [ר]אי כאנה קד ארתפע אלי אלסמא ת... (....) [ד]רגתה וקדרה בין אלנאס וינאל חץ ורזק (....)ה אללה מן צלמה צלמה צאלמ... (....)אן הו אלצאלם יכלצו אלנאס מן ... (....) ראי כאן אלשמס ואלקמר או אל..... (....)מת או אסודת או וקעו יח..... (....)ס סיף או ובא או וגע וא..... ראי דאלך מן גלמאן אלסל(....) פאן אלבלא יכון עלי דאלך אל(....) אן אלשמס תטלע מן גאנב (....) כסראן וכוף וצי..... (....) ..... קד דכלת ... (....) (....) ומן ראי (....)¶</p>	<p>חאלה (1v) ואן ראי אן אלסמא קד אטלמת וא.דת פהו יחדת שר וגור ובלא פי אלעאלם וילחק אלנאטר קלה רזק וקלה חט מן אללה תעאלי . מן ראי כאנה קד ארתפע אלי אלסמא תרתפע דרגה וקדרה בין אלנאס וינאל חט ורזק מן ראי כאנה גאלס פי אלסמא בין ידי אלכאלק עז וגל יכלצה אללה מן טלאמה . ואן כאן הו אלטאלם יכלצו אלנאס מן טלמה . מן ראי כאן אלשמס ואלקמר או אלכואכב אטלמת ואסודת או וקע יחדת עלי אלנאס סיף או ובא אוגוע . ואן כאן אלדי ראי דלך מן גלמאן אלסלטאן או חאשיתה פאן אלבלא יכון עלי דלך אלסלטאן וחאשתה מן ראי אלשמס תטלע מן גאנב (2r) אלמגרב פילחקה כסראן וכוף וציך צדר מן ראי אלשמס קד דכלת מנזלה פהו עז וגאה ווקאר ינאל . מן ראי אן אלקמר קד אצא וכבר פאן וזיר דלך אלמדינה יכבר קדרה ויעלו אמרה ויציב אלנאטר כיר . ומן ראי כאן אלקמר אטלם ואסוד פאן אלוזיר יקע פי בלא ופתנה ויעזלה אלסלטאן ויציב אלנאטר קלה רזק וקלה חט ועכס ומן ראי אקמאר כתירה פי אלסמא פהו כתרה רזק וחיאה הניה וכיר ורזק יצלע עאגל ומן ראי אלקמר אחמר יכתר אלמות פי אלנאס ומן ראי כאן אלקמר פי מנזלה פאלוזיר יאתי פי מצחה פיחדרה ומן ראי אלשמס פי מנזלה כאן סלטאן</p>
---	--	--

<p>אלסמא קד אנפתח פיהא טאקה וביכרג מנהא צו צאפי כתיר פאן יכתר אלעדל אלאנצאף ואלתחקיק פי אלדניא ויעדל אלסלטאן פי אלעאלם וירזק אלנאטר חט גייד מן אללה ורזק ואן ראי כאן אלטאקה קד אטלמת ואסודת פיחדת פי אלעאלם גור ומרץ ובלא ופתן ויקע אלנאטר פי צר עטים מן ראי כאן אלכואכב תכלמת יצלה נעמה ורזק ויבשר בבשארה כיר מן ראי אלכואכב אצאת או אנארת ינאל עז וסלטנה וינגו מן שדה ואן ראהא אטלמת (1v) פיזול ענה גאהה ועזה מן ראי כאנה סאיר פי צו ונור כתיר ידל עלי אנה מחקק.....ל דין ועדל וחק ואן ראי כאנה סאי.....טלמה ידל עלי קלה אמאנתה ואנצ.....וילחקה אנעכאס והם וגמ מן ראי כא.....קד דכל אלגנה בשארה חסנה יבשר בהא ויגד ראחה קלב וכיר וחיאה טיבה פאן אכד מן תמרהא שי או עטי פהו כיר עלי כיר ואן כאן לא יאכל ממא אכד מנהא ידל עלי אנה חכים עאלם צאלח מן ראי אחד מן אלמלאיכה יכלמה או אחד מן אלאנביא פאן סנה מבארכה עליה ואן כאנת זוגתה חאמל יגיה ולד דכר ויצייב כיר ועז וגאה וכתרה מאל ועז עטים פי סנתה ואללה אעלם אחכם</p>		<p>יאתי מנזלה עלי קדר (2v) ציא אלשמס אן כאנת צאפיה יציב אלנאטר כיר ורזק וחיאה טיבה וגאה ופרח וסרור ואן כאנת מנכספה או מטלמה פילחקה שדה וציק צדר וקלה רזק וכופ וילחק אלסלטאן עכס וגם - אלשמס סלטאן או מלך ומהמא נטר קד חדת עליהא פי אלמנאם פהו יחדת עלי אלסלטאן ואלנאטר מן כיר ושר מן ציאהא תצי אחואלהם ומת אנכסאפהא וסואדהא ינקץ ויתגיר דלך אלסלטאן מן מלכה - וכדלך אלקמר הו אלוזיר ומא חדת עליה מן כיר פי אלמנאם יחדת עלי וזיר דלך אלבלד - מן ראי אלשמס קד מנכספת סלטאן דלך אלבלד ימות או מלכהא ותכון פתנה גטימה פי (3r) אלדניא - מן ראי כאן אלקמר קד אנכסף ימות וזיר דלך אלמדינה ותנועג אלמדינה עליה - מן ראי כאן ביכרג מן אלקמר ברק פאנה יטלם בצרה קבל מותה - ומן ראי כאן אלסמא קד אנפתח פיהא טאקה וביכרג מנהא צו צאפי כתיר פאן יכתר אלעדל ואלאנצאף ואלתחקיק פי אלדניא ויעדל אלסלטאן פי אלעאלם וירזק אלנאטר חט גייד מן אללה וחק - ומן ראי כאן אלטאקה קד אטלמת ואסודת פיחדת פי אלעאלם גור ומרץ ובלא ופתן ויקע אלנאטר פי צד עטים מן ראי כאן אלכואכב תכלמה יצללה נעמה ורזק ויבשר בבשארה כיר - מן ראי</p>
---	--	--

		<p>אלכואכב אצאת ואנארת ינאל עז וסלטאן וינגו מן שדה (3v) ואן ראהא אטלמת פיזול ענה גרתה ועזה · מן ראי כאנה סאיר פי צו ונור כתיר ידל עלי אנה מחקה . יעמל דין ועדל וחק · ואן ראי כאנה סאיר פי טלמה ידל עלי קלה אמאנתה ונצפתה וילחקה אנעכאס ותם וגם · מן ראי אנה קד דכל אלמאה בשארה חסנה יבשר בהא ויגד ראחה קלב וכיר וחיאה טיבה · פאן אכד מן תמדהא שי או עטי פהו כיר עלי כיר ואן כאן לא יאכל ממא אכד מנהא ידל עלי אנה חכים עאלם צאלח · מן ראי אחד אלמלאיכה יכלמה או אחד מן אלאנביאי פאן סנה מבאד.ה עליה · ואן כאנת זוגתה חאמל יגיה ולד דכר ויציב כיר ועז וגאה וכתרה מאל ועז עטים פי סנתה ואללה אעלם אחכם ·</p>
--	--	---

2. Sobre la luz, el rayo y el viento (*Fī l-nūr wa-l-barq wa-l-rīḥ*).

EVR ARAB II 2343 (cont.)	JTS ENA 2881	EVR ARAB I 2227 (cont.)
<p>אלבאב אלתאני קאל (1v, cont.) אבן סירין מן ראי אלמטר פי אלשתא פי וקת חאלה ידל עלי כיר ורוק ורחמה ופרח וסרור וגאה ינאל אלנאטר ואן ראה פי גיר וקתה מתל ¶</p>	<p>(6r) עטים עלי אלנאס מן כאן אלריח קד חמלתה רפעתה ען אלארץ יציב גאה ועז ורפעה קדר ואן רפעתה כתיר וסאפר ספר בעיד וירגע סאלם גאנם ותכסב תגארתה וציב כיר מן ראי</p>	<p>(fin de 3v) אלבאב אלתאני קאל אבן סירין פי אלנור ואלברק ואלריח (4r) מן ראי אלמטר פי אלמנא[ם]. עלי כיר ורוק ורחמה ופרח וסרור וגאה ינאל אלנאטר · ואן ראה פי גיר וקתה מ.ל אלויף וגירה ידל עלי סכט וחרב ופתנה וג. עלי אלראס וכדלך אלגיום ואלברק ואלרעד ואלריח אלעאצף ידל עלי פתנה וחרב ואנעכאס עטים עלי אלנאס · ומן ראי כאן אלריח קד חמלתה ורפעתה ען אלארץ יציב גאה ועז ורפעה קדר</p>

	<p>כאן <u>אלרית</u> בתקלע אשגאר פאן יקע פי תלך אלבלד פנא עטים וילחקה אלנאצר הם וגם ואן א- אנקלעת נכיל <u>פי יקע</u> . ובא פי רוסא דלך אלמדינה ומקדמינהא ויכשא עלי מן פי בית ..... <u>מות</u> מן ראי ..... אלסמא מא ..... יכון פי דא..... (6v) מן ראי כאן אלמזאריב תסיל מן גיר מטר פהו דם והרק פי דאלך אלמדינה פאן סאלת מן מטר פהו גמום תנגלי ען אלנאס וען אלנאצר ומן ראי אלחלג פהו <u>הם</u> <u>וגם פי סאיר אלאוקאת וציק צדר</u> ומן ראי אלגליד ואלברק פהו פי כל אלאמור ופי כל אלאוקאת המום ובלא <u>נמן</u> ראי זלזלה יקע פי כוף ופזע ויכאף מן אעדאה עלי קדר אנזעאגה פי אל..... יכון כוף וגור פי אל ..... אן יצום ויצלי ..... י.פע ענה .....[א]ללה . אעלם</p>	<p>· ואן רפעתה כתיר יסאפר ספר בעיד וירגע סאלם גאנמ ותכסב תגארתה ויציב כיר · מן ראי כאן אלריאח בתקלע אשגאר פא.קע פי דלך אלבלד פנא עטים וילחק אלנאטר הם וגם · ואן אנקלעת נכיל פיקע ובא פי רוסא דלך אלמדינה ומקדמינהא (4v) ..... מן ראי כאן בימטר מן אלסמא מא אסוד דל עלי פתנה וגור יכון פי דלך אלמדינה עלי אלנאס · מן ראי כאן אלמזאריב תסיל מן גיר מטר פהו דם וחרק פי דלך אל מדינה · פאן סאלת מן מטר פהו גמום תנגלי ען אלנאס וען אלנאטר מן ראי אלחלג פהו פי סאיר אלאוקאת הם וגם וציק צדר · ומן ראי אלגליד ואלברק פהו פי כל אלאמור ופי כל אלאוקאת המום ובלא מן ראי זלזלה יקע פי כוף ופזע יכאף מן [א]עדאה עלי קדר אנזעאגה פי אלמנאם ויכון כוף וגור פי אלמדינה פיגב אן יצום ויצלי ויתוב חתי ידפע אללה ענה שר דלך אלמנאם ואללה אעלם ואחכם :</p>
--	---	--

3. Sobre la tierra y las montañas (*Fī l-'arḍ wa-l-ʿibāl*).

EVR ARAB I 2227 (cont.)	
(4v, cont.) אלבאב אלג קאל בן סירין פי אלארץ ואלגבאל	

4. Sobre los mares y los ríos (*Fī l-'abḥār wa-l-'anḥār*).

JTS ENA 2881 (cont.)	EVR ARAB II 2177 ⁵²²	EVR ARAB I 2227 (cont.)
(5r) מן ראי כאנה ביצבה פי נהר צאפי יגד ראחה וחיאה טייבה ואן		

⁵²² Los folios previos exhiben otra mano y otra obra.

<p>כאן אלנהר עכר או וסך פילחקה הם וכסראן וכצומה מן ראי כאנה וקע פי נהר כביר עגאג פיקע פי יד סלטאן ואן כרג מן אנהר יכלץ מן יד סלטאן מן ראי כאנה בישרב מא בארד לד[יד] פהו יכלו באמראה לים היא [חל]אל מן ראי כאנה .... ישרב פי מא בארד צאפי פהו רזק וחיאה טייבה מן ראי כאן פיל [עטי]ם א[ו]ט באלמדינה פאן ..... בל בדלך אל..... אלמא צא[פי] ..... אלנאס על[י] ..... (5v) ואן כאן אלמא עכר או וצך יכון סלטאן טאלם גאיר יקאסו אלמא נאס מנה אלבלא ויגור עליהם ויצלמהם ויהגהם מן ראי כאנה ביסקי אלנאס מא פהו ימשי בין אלנאס באלכדב [מ]ן ראי כאנה בישרב מא מן עין פהו מכרוה גדא מן ראי אן קד אנפגר פי דארה עין מא פהו הם וגם וינתהי אלי מציבה וילחק אהל אל דלך אלמוצע אלככא ואלחזון ואלגינ מן ראי כאנה ביסקי מן ביר או גב וישרב פהו רזק ומעאש ויכלא מן שדה ואן ראי כאן אלמא ..... אל[י] ר[א]ס אלגב ואכד ..... חיאה ועמר הני ..... [מ]כאן לא יעלם ¶</p>	<p>(7v) אלבאב אלד קאל בן סירין פי אלאבחאר אלאנהאר טאלם גאיד יקאם ואלנאס מנה אלבלא וגור עליהם ויטלמהם ויהגהם מן ראי כאנה ביסקי אלנאס פהו ימשי בין אלנאס אלכדב מן ראי כאנה בישרב מא מן עין פמכרוה גדא מן ראי אן קד אנפגר פי דארה עין מא פהו גם ו[הם] וינתהי אלי מציבה וילחק אהל דלך אלמוצע אלככא ואלחזון ואלגינ מן ראי כאנה ביסתקי מן ביר או גב וישרב פהו רזק ומעאש ופרג מן שדו ואן ראי כאן אלמא קד ארתפע לה אלי ראס אלגבל (8r) ואכד מנה ושרב פהו רזק וחיאה ועמר הני ופרח יגיה מן חית לא יעלם: מן ראי כאנה יצטאד סמך מן אלבחר ינאל רזק ואן אסטאדה מן נהר פהו רזק ואן קלאה ואכל מנה פהו רזק חלאל: ואן אכל סמך מאלח יסמע כבר</p>	<p>(5r) טאלם גאיר יקאסו אלנאס מנה אלבלא ויגור עליהם ויטלמהם ויהגהם: מן ראי כאנה ביסקי אלנאס מא פהו ימשי בין אלנאס באלבלד: מן ראי כאנה בישרב מא מן עין פמכרוה גדא: מן ראי אן קד תנפגר פי דארה עין מא פהו המ וגם וינתהי אלי מציבה וילחק אהל דלך אלמוצע אלככא ואלחזון ואלגינ: מן ראי כאנה ביסתקי מן ביר או גב וישרב פהו רזק ומעאש ופרג מן [ש]דה: ואן ראי כאן אלמא קד ארתפע לה אלי ראס אלגב ואכד מנה ושרב פהו רזק וחיאה ועמר הני ופרח יגיה מן חית לא יעלם: מן ראי כאנה יצטאד סמך מן בחר ינאל רזק ואן אסטאדה מן נהר פהו רזק (5v) ואן קלא ואכל מנהא פהו רזק חלאל: ואן אכל סמך מאלח יסמע כבר טיב</p>
--	--	---

ויפרג המה וכל מא אבצרתה פי מנאמך ממא פי אלבחאר ואלאנהאר ממא כון עליה שר כאנת קד מלכתה ואכלתה מנה פהו רזק חלאל ינאל אלנאטר . וכל מא כאן בגיר קש[רה] פהו המ וגמ ואעדא . מן ראי כאנה ביעל תמסאח פהו יחדת מן עדוה עלי קדר אלגלבה למן תכון כדלך תכון מעאלגה אלעדו וגמיע וחוש אלבחר פי אלמנאם אעדא תכון[ן] אלגלבה למן גלב פי אלמנאם ואללה אעלם	טייב ופרג המה וכל מא אבצרתה פי מנאמך ממא פי אלבחאר ואלאנהאר ממא יכון עליה קשר כאנך קד מלכת. ואכל. מנה פהו רזק חלאל ינאל אלנאטר. למא כאן ב. קשר פהו הם וגם ואע... מן ראי כאנה ביעאלג תמסאח פהו יח. מן עדוה עלי קדר אלגלבה למן תכון כדלך תכון מעאלגה אלעדו וגמיע וחוש אלבחר פי אלמנאם אעדא (8v) תכון אלגלבה למן גלב פי אלמנאם ואללה אעלם ואחכם	
---	--	--

5. Sobre el cultivo (Fī l-zar)⁵²³

EVR ARAB II 2177 (cont.)	EVR ARAB I 2227 (cont.)
אלבאב אלה קאל בן סירין פי אלזרע מן ראי כאן ביזרע זרע פהו כיר ורזק וזיאדה גאה מן ראי כאנה קד אכד חנטה או ביחמל מא או לטך. יתה פהו ברכה וכיר ורזק ינאל ⁵²⁴	(5v cont.)אלבאב אלה קאל אבן סירין פי אלזרע מן ראי כאן ביזרע זרע פהו כיר ורזק וידה ג. מן ראי כאנה קד אכד חנט. או כיום ר. (...)

6. Sobre los árboles (Fī l-'ašyār)

EVR ARAB II 2177 (cont.)
ואן אכל זיב או מן ראסה או גסמה פהו וסע רזק חלאל טי. הני מבארך מן ראי כאנה ביאכד תמר מן שגרה מ... רזק מאל מן רגל כביר אלקדר ויקאל אן אלשגרה אמראה כבירה אלקדר ואלשאן ואמא כל תמר אצפר חאמין מתל אלנארנג ואללימון ומא שא[בה דלך] מן אלחמוצאת אלאצפר פהו ילחק אלנאטר עכס וכמול ואמא אלאתרג (9r) ואלתפאח ואלספרגל פאנה גיד פי גמיע אלאוקאת: מן ראי שי מן אלנצב ביכרג תמר פהו גיד לה ואלזוגתה וסלאמתה וכתרה. והו: מן ראי כאנה ביקטע שגרה רדי לה ולביתה ואהלה: מן ראי שגרה או עאמוד או חצן או קלעה ומא שאבה דלך פהו מכרוה וצעב פי חדר מן מקאבלה אלאעדא ואלסלאטין וכל מן כאן מן דלך אלבלד יכרג לילא ילחקה סו ואסנא אלאם ואלורד אדל מן יראה מן ראי כאנה בי.... קטעה ורד או בישמה .. דכר. אעה גידה סמע כביר ופרח וסרור מן ראי כאנה

⁵²³ También en EVR ARAB II 2334, 2v y 3r.

⁵²⁴ Salto al capítulo siguiente.

<p>. שי מן אלאזהאר כבר טיב יסמ ב. גידה יבשר מן ראי כאנה בישם ריחאן . וקלעה</p> <p>(9v)⁵²⁵ רמאן יגמע מאל ורזק וחט פי גמיע אלאוקאת מן ראי כאנה פי דארה שגרה רמאן בין דו מאל ואלזיתון יכון</p> <p>רגל מבארף ומן לקט זיתון או אכלה פסו עז וגאה ורזק ומן אכל אלקבאר ואלאכלאטאן כאנא מעמולין בלבן גיד רזק</p> <p>קליל ואן כאנא מא הם מעמולין לים בגיד הם וגם ואמא אלסלאיק פכל סליק אן ראיתה כאנך בתאכלה פי וקתה גיד ופי</p> <p>גיד וקתה לים בגיד מן ראי כאנה בינצב נצב שגר ירזק אולאד כתיר ואן ראי כאן אלנצב קד אנקלע תמות גמיע</p> <p>אולאדה ויגד צר והם וגם מן ראי כאנה ביאכל ענב פי וקתה וחינה גיד ופי גיר וקתה הם וגם (10r) וכל אלענב</p> <p>אלאסוד פי אלמנאם אכיר מן אלאביץ: מן ראי כאנה ביקטף ענב פי חינה יבשר בגלאם ורזק חט ורזק וגאה ופי גיר</p> <p>חינה כצומה וגייץ ואמא אלמשמש ואלתות וגירה ומא שאכלה פי ופי וקת חינה גיד ופי גיר חינה הם וגם ואמא אלזערור</p> <p>ואלקראציה פי גמיע אלאוקאת גייץ מן ראי כאנה בינצב כרם ירזק אולאד צאלחין ורזק כתיר חלאל מן ראי כאנה</p> <p>ביאכל זביב או ביאכדה פהו רזק גיד תעב ואללה אעלם ואחכם</p>
---

7. Sobre la plata, el oro y el cobre (*Fīl-fidḍa wa-l-dahab wa-l-nuḥās*).

EVR ARAB II 2177 (cont.)
<p>(10r cont.) אלבאב אלסאבע פי אלפצה ואלדהב ואלנחאס קאל בן סירין רחמה אללה עליה כל אנואע אלפצה פי אלמו.</p>

8. Sobre las fieras y las serpientes (*Fīl-wuḥūš wa-l-ḥayyāt*).

JTS ENA 2946	EVR ARAB I 2227 (cont.)
<p>(5r) סו קליל אלדין מן ..... מן אלחיות</p> <p>..... אלגיוש וימלך מאל עטים מן.....</p> <p>חיה יחדר מן עדוה והו עדו ..... כאן ביתה ממלוא</p> <p>חיות יס[דר] ..... ולא יגפל ען רוחה: אלחנש .....</p> <p>יחדרה: ומן קתל חיה ..... וינאל כיר פי סנתה</p> <p>ואל[עקרב]..... בבית: מן ..... מן</p> <p>דופ.....</p>	<p>(6v, cont.) כל וחש ט... אלמנאם מנאזעה אלאעדא</p> <p>. יקטא יכון אלטפר למן גלב פי אלמנאם . אלכלב עדו</p> <p>כסיס אלקדר . מן ראי כלב יתנאול. פהו עדו קליל</p> <p>אלמרוה צאלה מנה מכרוה . ואן . . לה ינאל מנה כלאם</p> <p>קביח . ואן כרף תיאבה פהו יבלג מנה עדוה גרצה . ואן</p> <p>כאן סלוקי יכון אלעדו מן אהלה ואן .ף ינקץ מאלה ואן</p> <p>אכל מן לחמה יטפר באעדאה אלתעלב עדו כבית ואלארנב</p> <p>אמראה סו קלילה אלדין . מן ראי כאנה מלך שי מן</p> <p>אלחיות אלעמ מת אלסוד .אנה יקוד אלגיוש וימלך מאל</p> <p>עטים . מן ראי כאן קתל חיה יחדר מן עדוה והו עדו דאים</p> <p>. מן ראי כאן ביתה ממלוא חיות יסדר מן אעדאה ולא יגפל</p> <p>.חה . אלחנש עדו בימות עאקל יחדר ואן קתל חיה ינתצר</p> <p>עלי אעדאה וינאל כיר פי סנתה . ואלעקרב (6r)</p> <p>עדו צעיף כבית כסיס . מן ראי פי ביתה . יחדר מן אעדאה</p>

⁵²⁵ Salto de contenidos.

	<p>ואן קתל עקרב יקהר ומן ראי גזאל פי נומה ואכדה או מסכה יתזוג אמראה חסנה אלמנצר ואן ראת דלך אלאמראה תתזוג ואלצבי עלי היאה אלגזאל ותפסירהמא ואחד בתפסיר אלגזאל ואללה אעלם ואחכם</p>
--	---

9. Sobre las bestias de tiro y los caballos (*Fī l-dawāb wa-l-jayl*).

JTS ENA 2946 (cont.)	EVR ARAB I 2227 (cont.)
<p>(5v) קאל [אב]ן סירין ..... עלי פרס פהו כיר ..... כאנת אנת'י יתזוג .....ה גניה ותכון מחבה לה: מן ראי ..... חצאן אדהם יכדם מע סלטאן ..... [יסרה] מן אלעז ואלגאה ואלכיר ..... כאנה... חצאן אשהב יעאמל מלך ..... גאה ועז ..... אלחצאן אלאדהן ..... ואלאשהב מלך מן ראי כאנה ..... בגיר ..... [אנת]לקת (4r) ואן אכל מן לחם פרס [יבשר] באסם גיד וסמעה גיידה: וכדלך א[ן] שר[ב] מן [לבן] פ[רס] יר[ז]ק [רז]ק גיד וכיר וא[ן] ..... ראכב גמל יסאפר ספר [ב]ע[יד] ואן נזל מן עליה ימרץ מרץ אן שדיד [ואן וקע מן] פוקה או כדמה מות יאתי[ה] עאג[ל] מן ר[אי] קדאמה גמאל יסוקהם פאנה יס[ת]קצי חאגה מן קום מן דוי חשמה ויקצי חאגתהם קום אל... מן ראי כאן גמאל דאכל מן[זלה] וכאן לה [מר]יץ ..... אן..... ..... צר (4v) ומן קתל גמל [יקת]ל ע[דוה] ..... אלגמל ילחק ..... מן לחם גמ[ל] ..... ואן ראי כאנה ..... ולאיה עלי אל[נאס] ..... יתזוג [אמראה ואן ילדת] נאק ... פציל יגיה גלאם מן ראי כאנה ראכב עלי בגל יסאפר ספר אן בעיד בגיר פלאח ונגאח: ומן ראי כאנה ראכב עלי ב[גלה ח]סנה[ח] מסר[ח]ה מלגמה יר[זק] ..... עליה (7r) ..... ואן כאן מטמום [אל]עינין ..... [י]התדי עליה ואן ..... [מא]לה וינתהי .....</p>	<p>(6r cont.) אלבאב אלתאסע קאל בן סירין פי אלדואב ואלכיל מן ראי כאנה ראכב עלי פרס פהו כיר וסרור וירזק גאה: אן כאנת אנת'י יתזוג מראה חסנה מכצבה וגניה ותכון מחבה לה: מן ראי כאנה ראכב חצאן אדהם יכדם מע סלטאן וירא מנה כיר ומא יסרה מן אלעז ואלגאה ואלכיר: ומן ראי כאנה ראכב חצאן אשהב יעאמל מלך ויחצל לה מנה גאה ועז וגנא: אלחצאן אלאדהן כנטיף (8r) כביר ואלאשהב מלך: מן ראי כאנה ראכב עלי פרס וקד אנטלקת בה באמרו בגיר אנזעאג פהו פרח וסרור ינאל: ואן אנטלקת בה בגיר אמרה יקע פי פתנה פאן וקע מן פוקהא יקע מן עזה וגאהה: פאן ארמתה וכלתה וראחת מות יאתיה בגתה: ואן אכל מן לחם פרס יבשר באסם גיד ומסמוע גיד: וכדלך אן שרב לבן פרס פירזק רזק וכיר וגאה: מן ראי כאנה ראכב גמל יסאפר ספר בעיד ואן נזל מן עליה ימרץ מרץ שדיד: ואן וקע מן פוקה או כדמה מות יאתיה עאגל: מן ראי קדאמה גמאל יסוקהם פאנה יסתקצי חאגה מן קום דו חשמה ויקצי חאגתה: מן ראי כאן גמל דאכל מנזלה וכאן לה מריץ פי ביתה יכשא עליה: ואן כאן מא פי אלבית מריץ פימרץ אלנאצר או אחד אהל ביתה: ומנאזעת אלבעיר (8v) פי אלמנאם מנאזעה אלעדו עלי קדר אלגלבה למן תכון פי אלמנאם כדלך תכון פי אליקטא ומן קתל גמל יקתל עדוה: ומן חאצרה אלגמל ילחקה מן עדוה הם וגם : ומן אכל מן לחם אלגמל או שרב מן לבנה ימרץ מרץ שדיד: ואן ראי כאנה ביחלב גמאל כתירה יתולא אליה עלי אלנאס: מן ראי כאנה ראכב נאקה יתזוג אמראה ואן ילדת נאקה פציל יגיה גלאם: מן ראי כאנה ראכב עלי</p>

<p>בגל יסאפר ספר בעיד בגיר פלאח וגיר נגאח · מן ראי כאנה ראכב בגלה חסנה מסרגה מלגמה ירזק עז וגאה וכיר ואן וקע מן עליהא מות יאתיה בגתה · מן ראי כאנה ראכב עלי חמאר חסן או אדכלה ביתה פמאל כתיר יכסב · ואן כאן חמאר אביץ פכיר וחיהא הניה · ואן כאן אסוד יסתגני עאגל (7r) ואן כאן מטמום אלעינין פלה מאל מכבי ומא ביהתדי עליה · ואן נזל מן עלי חמארה ינפק מאלה וינתהי ואן וקע מן עליה יפתקר ואלחמאר הו גִד אלאנסאן עלי קדר מא יראה מן חסנה וחסן חליתה עלי קדר טאעתה לה כדלך יכון גִדָּה וסעאדה פי אליקצָא · פאן ארמאה וכלאה וראח פקרי יאתיה או מות · מן ראי כאנה ראכב עלי חמארה יתווג אמראה גִנִּיה ואן סארת וכלתה וראחת יטלק אמראתה או תמות · ואן ולדה חמארתה גִחַש יגִיה ולד דכר ויכון ולד סעיד גני מקבל · ואן ראי כאנה ביסוק חמיר כתיר קדאמה יסאפר ספר ותרבח תגארתה ואללה אע וא</p>	<p>ואלחמאר ..... מא יראה מן חסנ[ה] וחס[ן] ח[ליתה] על[י] קד[ר] טאעתה לה · כדלך יכון גִדָּה וסעאדָתָה פי אליקטָא פאן ארמאה וכלאה ור[אח] פקר אתאה על..... מות · מן ראי כאנה ראכב עלי חמ[ארה יתווג] אמראה גִנִּיה · ואן סארת וכלת[ה] וראח[ת] יטלק אמר[א]תה או תמות · ואן ולדת ח[מ]ארת[ה] ..... ולד דכר ויכון ולד אן סעיד .... ואן ראי כאנה ביסוק קדאמה ח[מיר] (7v) כתיר יסאפר ותרבח תגארתה ואללה אעלם</p>
--	---

10. Sobre la vaca (*Fīl-baqr*)⁵²⁶.

JTS ENA 2946	EVR ARAB II 2177 (cont.)	EVR ARAB I 2227 (cont.)
<p>(7v cont.) אלבאב אלעאשר קאל אבן סירין אלבקה הי אלסנה עלי קדר סמנהא וחסנהא וחסן לונהא כדלך תכון אלסנה · פאן רכב בקרה סמינה מליחה סנֶה מבארכה תכון פיה דליה ירזק פיהא עז ורזק אן כתיר וראחה קלב וגִנֶא · ואן כאנת הזילה מתגירה תכון סנת אן קחתה עליה · מן ראי כאן ביסוק בקר סמאן מליח אללון פִתְגִי סנין רכץ עלי קדר אלבקר תכון .... אלסנ[י]ן אלר[כ]ץ ואן כאנת [הזא]ל יכון ..... [גל]א · פמן דבח פי ..... בקרה .....</p>		<p>(7r cont.) אלבאב אלעאשר קאל בן סירין פי אלבקה אלבקה הי אלסנה עלי קדר סמנהא או חסנהא (7v) [א]ו לונהא כדלך תכון אלסנה פאן רכב בקרה סמינה מליחה סנֶה מבארכה תכון עליה ורזק פיהא עז וגאה ורזק כתיר וראחה קלב וגני ואן כאנת הזילה מתגיירה תכון סנה קחטה עליה · מן ראי כאן ביסוק בקר סמאן מלאח אללון פתגִד סנין רכץ עלי קדר לבקר תכון עזד אלסנין אלרכץ ואן כאנת הזאל יכון קחט וגלא · פאן דבח פי אלמנאם בקרה או תור פיבלג אלקתל ותכון סנֶה רדיה</p>

⁵²⁶ Cf. *Oneirocriticon* cap. 237 y JTS ENA 3097.

<p>פיבלג אלי אלקתל ותכון סנה ..... עליה · ואן לם יב[צ]ר להם דם פהו (6r) דון דלך · מן ראי כאנה ראכב תור ינאל כיר ורזק וגאה · ואן כאן תור אסוד עאגל ירי כיר עאגל · ואן עדא בה ואזעגה · שדה תלחקה ואן רפסה ברגלה יסאפר ספר אן בעיד אלי ארץ אן בעידה ואן עפ..ה ימלך · ואן נטחה ורמאה ילחקה שדה ואן נטחה בקרונה ולם יאלה ירזק אולאד ותלתה בהם וינטאפין פי אלעלם · ואן אכל מן לחמה יתזוג אמראה גניה · ואן שרב מן לבנה פרזק ינאל ... עאגל ואן ראי כא[ן] ראכב ..... יכדם מע צלטאן תם ..פט קדרה ..... עז וגאה ואן נזל מן פוק[ה] ינזל מן ..... ואן ארמאה או ... מן עליה י.בט עליה סלטאן .. יצא... אוי יצרב מנה רקבתה ואן אכל מן לח[מה] [6v] blank ¶</p>		<p>עליה ואן כאן לם יבצר להם דם פהו דון דלך · מן ראי כאנה ראכב תור ינאל כיר ורזק וגאה · ואן כאן תור אסוד יאתיה כיר עאגל ואן עדא בה או אזעגה שדה תלחקה · ואן רפסה ברגלה יסאפר ספר בעיד אלי ארץ בעידה · ואן עצה ימרץ ואן נטחה ורמאה ילקחה שדה ואן נטחה ולם (...)</p>
	<p>(10v cont.) אמראה חסנה אלמנטר ואלנעאג פי אלנום נסא כתירה כיראת [ו]אלפראף בנין אגואד: מן ראי גנם מדבוחין או מעלקין פאמר מכרוה גדא ואן אכד ענזה סמינה פסנה מבארכה עליה עלי קדר סמנהא וחסנהא: ואן אכל לחם מטבוכ צאן גייד לה ולאהל ביתה: ואן אכלה .. מכרוה מדמום: ואמא לחם אלמאעז מטבוכ גייד לים בגיד: ומן לב צאן או מאעז ויאכל מן לבנה מא גייד רזק חלאל ואכל אלגבן ואלסמן ואלזבד גמיעה מעשישה טיבה ורזק הני</p>	

	ואללה אע ואח	
--	--------------	--

11. Sobre las aves (*Fīl-ṭuyūr*).

EVR ARAB II 2177 (cont.)
<p>(11r) אלבאב אלחאדי עשר פי אלטיוור: מן ראי כאנה ביצטאד נסר או מלכה יטפר בסלטנה ועז ואן כאנת אמראתה חאמל יגיה ולד דכר ואן אכל מן לחם נסר יציב מאל מן אלסלטאן עלי קדר מא אכל מן לחמה פדלך ירזק מן סלטאן: מן ראי כאנה קד אצטאד עקאב יכדם סלטאן ויציב מנה כיר וינתצר עלי כל אלאעדא: ואן אכל מן לחמה יציב מאל בקדר מא אכל: ואלבאז ואלצקר ואלשאהין וכל טיר כאסר פי אלמנאם אעדא גבארין יכון אלטפר למן גלב פי אלמנא[ם] מן ראי כאנה ביצטאד טיר ברזק חט ורזק: ואלטיר אלכביר אדא אבצרה אלנאסאן כאנה קד חמלה וטאר בה יציב גאה או יסאפר ואלטיר אלכתיר אלריש אלאסוד גיד פי אלמנאם וטיר אלמא אפצל אלטיוור פי אלמנאם לכתרה ריש מן ראי כאן קד מסך טיר אלמא יציב מאל מן אלסלטאן ¶</p>

12. Sobre las armas, la corona y las regiones (*Fīl-silāḥ wa-l-tāy wa-l-manāṭiq*).

EVR ARAB I 2227 (cont.)
<p>(9r) ואן למ יצחב בה פירזק עז וגאה . מן אעטי פי מנאמה קווס והו גאלס פאן כאן בגלאם פאמראתה חאמל בגלאם . ואן כאן מא לה אמראה ינאל עז וגאה . מן ראי כאן בירמי בקוס ונשאב ויציב פהו רגל יתכלם בכלאם חק ויצרק וינתצר עלי אעדאה ואן כאן לא יציב פהו יתכלם בגיר חק . ואלרמי באלקוס כלאם וכצומה תגרי בין אלנאטור ובין אעדאה . ויכון אלנצר ללנאטור אן אצאב פי רמיה ואמא אלכודה ואלזרדיה וגמיע אלאת אחרב קוה ועז וגאה ונצר עלי אלאעדא אדא לבסהא פי אלמנאם או אעטי איאהא . מן אעטי פי אלמנאם סכין או דשני ומא שאבה דלך ... ועז וגאה ונצר עלי אלאעדא . ומן ראי . לאבס תאג אלמלך יבשר צ.ש. . (9v) ויולא ולאיה בגלאלה וכראמה ואללה אע וא</p>

13. Sobre la esposa, la persona y los oficios (*Fīl-zawāya wa-l-'insān wa-l-ṣanā'i*).

EVR ARAB I 2227 (cont.)
<p>(9r, cont.) אלבאב אליג קאל בן סירין פי אלזוגה ואלנאסאן מן ראי כאנה חכים טביב ידל עלי פהמה וחכמתה . מן ראי כאנה תאגר תרתפע דרגתה מן ראי כאנה כיאט פהו יצלח בין אלנאס . מן ראי כאנה ביכית יכתם שאנה ויצלח חאלה . ואן כית תוב אמראתה יציב שר והם וגם מן ראי כאנה קצאר או גסאל פהו יתסבב עלי ידה גפראן אלדנוב ואלכיראת מן ראי כאן אלנאס יטנו אנה קצאר והו לים בקצאר פהו יתהם באנה כיר והו לא כיר פיה . מן ראי כאנה צאיג פהו רגל כדאב . מן ראי אלנאס יטנו אנה צאיג והו לים בצאיג יתהם כאנה כדאב והו לים בכדאב . מן ראי כאנה צבאג פהו רגל יכון שדיד אלרוח וצאחב בהתאן . מן ראי (10r) כאנה נגאר פהו רגל דו חילה וקוה ואן יהרבו אעדאה מן בין א[י]דיה . מן ראי כאנה בזאז יעטם שאנה מן ראי כאנה סרא[ג] יציב סלטאנה ועז וקוה מן ראי כאנה נחאס פהו יולף קלוב אלנאס וינצחהם . מן ראי כאנה אסכאף פהו יציר יפרק אלוראתא . ואן ראת אמראתה כאנהא בתגזל יגיהא ולד דכר . ואן אצאבת מגזל יגיהא בנת או אכת . ואן צאבת פי אלמגזל פלכה תזוג בנתהא או אכתהא . ואן ראת אמראה כאן כמארהא קד אנתזע מנהא ימות רגלהא או יטלקהא . פאן אחתרק בעצה יציב זוגהא צרר וכוף מן סלטאן . ואן ראת כאן סרק כמארהא פהו אנאסאן יתצלט עלי זוגהא ויפגעה פי מאלה או פי רוחה או פי אחדי אולאדה אהלה . ואן</p>

ראת כאן ראסהא מכשוף יטלקהא זוגהא או יטרדהא מן ביתה · ואן (10v) ראת פי נומהא כאן ראסהא מחלוק ימות
 זוגהא או יקע פי שדה אמא סגן או מרץ שדיד · ואן ראת פי נומהא כאן קטע מן שעהא שי יקע בינהא ובין זוגהא אמא
 יטרדהא או כצומהא תגרי בינהם · ואן ראת כאן אנסאן יגז שעהא פהו אמר קביח יגרי להא · ואן ראת כאן אנסאן קד
 קבץ שעהא מן וראהא יטאהא דלך אלרגל כלכאל אלאמראה הו זוגהא מהמא ראתה מן חסנה וגמאלה כדלך יכון
 זוגהא · ואן אנכסר כלכאלהא ימות זוגהא או יטלקהא · מן ראת פי נומהא כאן עלי ראסהא מחבס ינדהא אמראה אלי
 מציבה אמא פי זוגהא או פי אחד אולאדהא א ארתהא זוגתי. קד אנק · צת מן ראי כאן אדן יצת וקעת פאנהא יטלק (11r)
 או תמות או תמות אמאה או בנתהא או אכתהא או אקרב אלנאס אליהא · ואן ראי כאן אדנהא קד כברת פהו יזדאד
 חסנהא וגמאלהא ותצלח חאלהא פי ביתהא · מן ראי בידה קדח זגאג מלא מא ואנכסר אלקדח ובקי אלמא ולם ינדפק
 תלד אמראהא אבן ותמות אלאמראה ויבקי אלאבן · ומן אנדפק אלמא ובקי אלקדח ימות אלצבי ותבקי אללם וא

14. Sobre el cuerpo humano, la fiebre, las úlceras, los zapatos y las sandalias (*Fī aṡsām al-insān wa-l-ḥumma wa-l-qurūḥ wa-l-madās wa-l-na'al*).

EVR ARAB I 2227 (cont.)

(11r, cont.) אלבאב אליה קאל בן סירין פי אגמאע אלאנסאן מן ראי כאנה ביצרב אנסאן פאן עץ אלצארב ללמזרוב
 ואתר פיה פיעטה ויאתר ועטה פיה ואללם יאתר פיה אלעץ מא יאתר פיה אלועץ · מן ראי טאיה אסוד ופי דראהא ביאץ
 יתהם בתהמה יכון ענהא · (11v) מן ראי כאנה חאד אלנטר פהו כרים מנצף מן רוחה צחית אלמעאמלה דין · ואן ראי
 כאנה צעיף אלנטר פהו קליל אלדין קליל אלמעאמלה קליל אלמרוה אלאמאנה · מן ראי כאן אכד לולו או אעטי או
 לקיה אן כאן כבאר פהו פרח וסרור ורזק יצלה וכיר · ואן כאן צגאר פהו הם וגם · ואן אעטי לולוה ואחדה יתזוג
 אמראה חסנה · מן ראי כאנה ביאכל כבד אנסאן או אצאבעה יאכל מאל דלך אלאנסאן · ומן ראי כאנה ביאכל לחם
 אנסאן ובין מוצע פאנה יטלמה ויאכל מאלה ורזקה · מן ראי פמן פי בדנה סלעה יציב מאל · מן ראי עלי בדנה דם יסיל
 מן קרוח או מן גרח או אעיון פי בדנה תסיל קידא דם פאנה יציב מאל חראם · מן ראי כאנה קד אשתרי לאלכה
 (12r) יתזוג אמראה · ואן סרקת נעלה או לאלכתה או צאע תמרץ זוגתה ומא חדת עליה יחדת עלי זוגתה מן חסנהא
 ותגיירהא כדלך יתם עלי זוגתה מן חסנאתהא · ואן ראת אמראה כאן זוגהא יצרהא פאנה תזיד מחבתהא פי קלבה ·
 ואללה אעלם ואחכם ·

15. Sobre la elephantiasis, la lepra, la decapitación y la matanza (*Fī l-ḡudām wa-l-barāṡ wa-ḡarb al-'unq wa-l-qatl*).

EVR ARAB I 2227 (cont.)

(12r cont.) אלבאב אליה קאל בן סירין פי אלגדאם ואלברץ מן ראי כאן בה גדאם יציב מאל חראם · מן ראי כאן
 בה ברץ כסוה חסנה יכתסי · מן ראי כאנה קד גן יסתגני · מן ראי כאנה קד צרב אנסאן ענקה אן כאן עבד עתק · ואן
 כאן ין ברי ואן כאן מדיון אופא אללה דינה ואן כאן אסיר פך אללה אסרה · ואן כאן מחבוס יפדו אללה ענה · פאן ערף
 אלדי קטע ראסה יכו דלך עלי ידה (12v) מן ראי כאנה קד דבח רגל פאן אלדאבח טלם אלמדבוח · ואן קתל רגל פי
 אלאנסאן פאן אלמקתול · ב מן אלקאתל כיר כביר · מן ראי כאן ולדה · נ א · ולדה תתהם בקביח והו חק · מן ראי כאן
 לה טאחונה תתשחן פהו יציב כיר ומעשישה מבארכה מכסבה · מן ראי כאן קד אנתזע אלטאחונה מנה תרהב ענה

מעישתה ורזקה ואן אנכסרת ימות צאחב אלטאחונה · מן ראי כאן עליה טוק פהו קליל אלדין יסתחל יאכל אלחראם ·
ומן ראי פי מנאמה כאנה מקייד בקיד פהו מומן ואלקיד טובה תוב או זואג יתזוג [מן] ראי פי מנאמה כאנה לאבס כף
פאנה חזן יחזן ומא יציב · וחק · יציבה או קיד יתקייד · מן ראי קד קלאע · .ן .לה פ · . לכף מן רגלה פאנה כלץ מן
שדה

16. Sobre la muerte, las tumbas y la cárcel (*Fī l-mawt wa-l-qubūr wa-l-siyn*).
17. Sobre la pureza, el baño y el lavado (*Fī l-ṣalāḥ wa-l-ḥammām wa-l-tagsīl*).
18. Sobre la escritura, la vestimenta de seda y brocados (*Fī l-kitāba wa-lubs al-ḥarīr wa-l-dībāy*).
19. Sobre la edificación, las puertas, los lindeles y el cobijo (*Fī l-binā' wa-l-'abwāb wa-l-sakā'if wa-l-kans*).
20. Sobre las mujeres, la micción de sangre, el desarrollo de la maternidad, de la féminas, el periodo y los intestinos (*Fī l-nisā' wa-bawl al-damm wa-l-'umma wa-l-'unṭa wa-l-dawr wa-l-'am'a*).
21. Sobre todos los dientes molares, los dientes, las uñas, los dedos y los miembros (*Fī 'adrāṣ al-'asnān wa-l-'azāfir wa-l-'aṣābi' wa-l-'a'dā'*).
22. Sobre el cabello y la carne (*Fī l-ša'r wa-l-laḥm*).

EVR ARAB I 2227 (cont.)
(13r) בית · או ישתה או אכלה פה גיץ לה ולאהל אלבית · מן ראי כאנה ביאכל רוס פאנה יסתגני פי סנתה ואללה אעלם ואחכם

23. Sobre la ingesta de carne humana, (d?)el esclavo y del azucar (*Fī 'akl laḥm al-insān wa-l-'abīd wa-l-sukr*).

EVR ARAB I 2227 (cont.)
(13r, cont.) אלבאב אלכג קאל בן סירין מן ראי פי נומה כאנה ביאכל לחם אלאנסאן פהו אכל רזק דלך אלאנסאן ויטלמה · מן ראי כאנה קד אקתע כרסי פאנה יתזוג אמראה ואן אכסר אלכרסי תמות א · פאן אבאעה או מכרגה מן ביתה · קרהא או תרדהא · מן ראי כאנה ביאכל עסל או אשתראה או שהד פאנה ירזק רזק תני גיר כ · חלאל · ואן ראי תאגר בצאעתה מרמיה ואלצדדה פהו כסראת והואן ילחקהא ותנבדל אידי אלנאס פיהא ואן ראהא טאירו עלי מוצע עאלי תעו ותנפק סרעה · מן ראי כאנה ביאכל סכר או קנד או חלאוה (13v) מן כלמא ינעמל מן אלסכר פאנה רזק הני חלאל · מן ראי כאנה ביצרב עבדה פאנה יטלקה חר · מן ראי כאנה קד גיב אליה ראס עבדה פאנה ימות וירתה אסתאדה · מן ראי כאנה קד קפז מן מוצע אלי מוצע יתכלץ מן מוצע צעב אלי מוצע הין נפצא · מן ראי כאנה קד קפז אלי מוצע בעיד ויסאפר אלי מוצע בעיד · מן ראי כ[אנה] ביכרג מן פמה ראיחה טיבה פאנה יוצל אלי אלנאס אלפואיד ויתחדת בשי פיה אגר · מן ראי כאנה בישוי פי סוק יפרג אללה ענה גמיע אלהמום · מן ראי פי וגהה כדש או מתגיר פהו נקץ פי דינה ואן חסן וגהה יזודאד דינה · מן ראי כאנה ביאכל בייץ נִי או נטרה בעינה פהו גיץ ואלמשוי גיד זמן

קורה אחד וקדמה אליה ואכל מנה ימות אחדי קראיב עאגל ואללה אע וא

24. Sobre la alegría, el llanto, la tristeza, la risa, la danza, la embriaguez, los instrumentos musicales, el adufe, la flauta, el vuelo, el salto y el canto (*Fī l-farah wa-l-bukā' wa-l-ḥuzn wa-l-ḍaḥk wa-l-raqs wa-l-sukr wa-l-malāhī wa-l-duff wa-l-zamr wa-l-ṭayarān wa-l-qafz wa-l-ginā'*).

EVR ARAB I 2227 (cont.)

(14r) אלבאב אלכל קאל בן סירין מן ראי פי נומה אנה ביכבי פהו סרור ופרח ויפרג אללה ענה גמיע אלגמום ·
 וכדלך אלחזון הו אלפרח וראה אלקלב · מן ראי כאנה ביצחך פאנה יחזן · מן ראי כאנה גן יסתגני · ומן ראי כאנה פי
 ערס ליס בגייד מן ראי כאנה סכראן פאנה עאצי לרבה ויתוב אללה עליה · מן ראי אנה מקייד פאנה יתזוג אמראה או
 תובה יתוב אללה עליה עאגל ולעב אלעוד ואלדף ואלגנך ואלזמר וגמיע אלמלאהי מדמום למן יראה חזן ובכא ·
 ואלרקץ ואלתפציק בכא וחזן · ואלטבל שהאדה ידעא אליהא · מן ראי כאנה בילעב בדפוף וצונג וצותהא יסמע מן
 בעיד פהו מציבה **תא** בגתה עגיבה במקבדאר ארתפאע אלצות · מן ראי כאנה מהמום מחזון פהו פרח וסרור · מן ראי
 כאנה בישרב כמר פהו הם וחזן · (14v) מן ראי כאנה קד נאדם סלטאן ינאל עז וכיר ופרח · מן ראי כאנה בירפע
 צותה בשי מן אנואע אלמלאהי פהו ירפע צותה בבכא וחזן שדיד מן מרץ וגוע ויחלבה · מן ראי כאנה ביטיר יסאפר ומן
 טאר אלי אן ידנו אלי אלסמא ימות קריב · מן ראי כאנה ואפק עלי סקאיה חדיד פהו זיאהר רזק וקוה · מן ראי כאן לה
 ערס פהו רדי עליה מן ראי כאנה בתזוג באמראה או ביכטב או בימלך פהו יכדם סלטאן או יצחב אנסאן דו חשמה
 ווקאר · מן ראי כאנה ביטלק זוגתה בטל עליה מעישתה ווקל רזקה ויקע בינה ובין אצדקאה עאגל · מן ראי כאנה קד
 אזדאדת כצאה תזדאד אולאדה · ואן ראי כאנהא קד נקצת תנקץ אולאדה · מן ראי כאן **תב** דכרה יגיה גלאם · ואן ראי
 אנה קד טאל יעלו קדרה (15r) וירזק מעישה · מן ראי כאנה קצר יפתקר · מן ראי כאן תובה קד תלותת בקדר יסמע
 פי ערצה כלאם וסך · ומן ראי כאנה ואקף עלי כניף יגד דהב ויסתגני פי סנתה זאללה אעלם ואחכם תם תפסיר
 אלמנאמאת לבן סירין ואללה אלואחד לה אלחמד בעון אללה תעאלי כמאל ושלום ¶

i. Introducciones a otros *Kitāb Tafsīr al-manāmāt* atribuidos a Ibn Sīrīn

Este mismo título y atribución son reivindicados por otros cuatro fragmentos de lo que parecen ser dos composiciones distintas. Ambas conservan los *incipits*, sin que muestren parecido alguno entre ellos. Lamentablemente, los cuatro fragmentos son muy poco extensos (uno o dos folios) y tampoco ha sido posible identificarlos con ninguna composición de modo que permita localizar más fragmentos y presentar una reconstrucción lo bastante representativa. Por un lado está la pareja formada por EVR ARAB II 2177 (2) y T-S K6.103. Y por otro, un texto todavía menor en: T-S 8Ka.2.1 y T-S 8Ka.2.2, los cuales tienen la suerte de ser los únicos del corpus que han sido publicados, hace ya 113 años⁵²⁷.

a. Edición de los fragmentos T-S K6.103 y EVR ARAB II 2177 (2)

CUL, T-S K6.103

Descripción física:

Número de folios:	1 folio (2 p.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	19	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño folio:	170 × 110 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	Incoativo	Reclamo:	No

Folio de dimensiones alaragadas con amplios márgenes. La justificación derecha está inclinada de manera que el margen derecho es más amplio por la parte superior que por la inferior. Los encabezados se presentan con el mismo estilo de letra. El texto queda dividido en dos párrafos separados por la palabra “*qāl*” que se ubica sola en el centro de la línea que ocupa.

En el verso, se encuentran nueve líneas de texto en hebreo escritas con otra mano, que no tienen relación con Ibn Sīrīn ni con los sueños. En la parte inferior hay letras y palabras sueltas, como שיר השירים (*šir ha-širim*) y אבגד (*abýad*), que se repiten, también verticalmente.

La escritura es angulosa e irregular en sus formas y dimensiones. Presenta ligatura de *alef-lamed* y también es habitual encontrar la *nun* final ligada a la letra precedente.

---

⁵²⁷ Véase *supra*, p. 15, n. 2.

Como en otros casos, aquí las barras superiores son cóncavas en contraste con *het* que es convexa. Destaca la ejecución de *qof* con un óvulo grande y abierto y una prolongación breve. En el resto de prolongaciones se observa escasa uniformidad en cuanto a la terminación, la longitud y la inclinación. El *alef* consta de dos trazos, tipo N.

Transcripción:

1r

בשמ רחמ	1 בשמ רחמ ⁵²⁸
تفسير المنامات منقول عن بن	2 תפסיר אלמנאמאת מנקול ען בן
سيرين الحكيم	3 סירין אלחכים
قال في ابتدئ ذلك سبحان الخالق	4 קאל פי אבתדא דלך סבחאן אלכאלק
الواحد الموجود لطاليوه المجيب ///	5 אלואחד אלמוגוד לטאלבוה אלמגיב ///
لقاصديه في المضايق والشجائد	6 לקאצדיה פי אלמצאיק ואלשדאיד
عالم الغيوب كاشف الأسرار وال	7 עאלם אלגיוב כאשף אלסראר ואל
مستودات عالم ما يكون قبل كونه	8 מסתודאת עאלם מא יכון קבל כונה
مفتش القلوب والبواطن	9 מפתש אלקלוב ואלבדור ואלבואטן
وموضح الخفيات وهو الالاه	10 ומואצ ומוצח אלכפיאת והו אלאלאה
الذي رأى حول ولا يزول ولا تغيره الدهور	11 אלדי رای חול ולא יזול ולא תגירה אלדהור
قال	12 קאל
الحكيم بن سيرين اعلم أن المنامات	13 אלחכים בן סירין אעלם אן אלמנאמאת
لا تصح إلا عن أربعة أشياء وهي	14 לא תצח אלא ען ארבעה אשיא והי
صفاء الدهن وحسن الغداء والنوم على ال	15 צפא אלדהן וחסן אלגדא ואלנום עלי אל
جنب اليمين ويكون في آخر الليل فإذا	16 גנב אלימין ויכון פי אכר אלליל פאדא
التامت هذه الأربع صفات كان	17 אלתאמת הדה אלארבע צפאת כאן
أجل لذلك المنام واضح	18 אגל לדלך אלמנאם ואצח

RNL, EVR ARAB II 2177(2)

Descripción física:

Número de folios:	2 folio (3 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	14	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño folio:	185 × 135 mm.	Región de escritura:	Oriente

⁵²⁸ Esta palabra y la anterior llevan un signo v encima de la última letras, que indica abreviatura.

Folio incoativo/final: Incoativo Reclamo: Sí

Transcripción:

5v

- 1 תפסיר אלמנאמאת מנקול ען בן
  - 2 סירין אלחפים
  - 3 קאל פי אבתדי דלך סבחאן אלכאלק אלואחד אלמוגוד
  - 4 לטאלבוה אלמגיב לקאצדיה פי אלמצאי. מן
  - 5 מא יכון קבל כונה מפתש אלקלוב ואלסרור ואל
  - 6 .אטן ומוצח אלכפיאת והו אלאלאה אלדי לא יזול
  - 7 ולא יזאל ולא יגירה אלדהור קאל אלחפים
  - 8 בן סירין אעלם אן אלמנאמאת לא תצח אלא ען
  - 9 ארבעה אשיא והי צפו אלד.ן ..ן אלגדא
  - 10 ואלנום עלי גנב אלאימן ויכון פי . אלליל
  - 11 פאדא אגתמעט הדא אל.. צפאת
  - 12 פכאן אגל לדלך אלמנאם .. קאל בן
  - 13 סירין: מן נטר כאן צו.. אלס.א וכאטבה
  - 14 פדלך אלרגל תעלו דרגתה ותגל ד..תה [מן נטר]⁵²⁹
- תפסיר המנאמא מנקול ען בן
סירין אלחפים
קאל פי אבתדי דלך סבחאן אלכאלק הוואחד אלמוגוד
לטאלבוה אלמגיב לקאצדיה פי אלמצאי. מן
מא יכון קבל כונה מפתש אלקלוב ואלסרור ואל
אטן ומוצח אלכפיאת והו אלאלאה אלדי לא יזול
ולא יזאל ולא יגירה אלדהור קאל אלחפים
בן סירין אעלם אן אלמנאמאת לא תצח אלא ען
ארבעה אשיא והי צפו אלד.ן ..ן אלגדא
וואלנום עלי גנב אלאימן ויכון פי . אלליל
פאדא אגתמעט הדא אל.. צפאת
פכאן אגל לדלך אלמנאם .. קאל בן
סירין: מן נטר כאן צו.. אלס.א וכאטבה
פדלך אלרגל תעלו דרגתה ותגל ד..תה [מן נטר]

6r

- 1 מן נטר כאן מלאך יכאטבה יתגייר חאלה וינתקל
  - 2 מן אלסו אלי נעמה: מן נטר כאן אחד אלנביא
  - 3 יכאטבה פאנה יבשר בבשארה חסנה תגיה ען
  - 4 קרב: מן נטר כאן אלסמא קד אנפתחת ונור קוי
  - 5 טהר מנהא פאן אללה ישתרף עלי אלעאלם:
  - 6 מן ראי אנה ילקט אלנגום ואלכואכב פאנה ימלך
  - 7 ארקאב אלנאס: מן נטר אן אלקמר קד סקט
  - 8 מלך עטים יסקט מן נטר אן אלכואכב
  - 9 קד סקטת פאן ובא עטים ינזל עלי דלך אלבלד
- מן נטר כאן מלאך יכאטבה יתגייר חאלה וינתקל
מן אלסו אלי נעמה: מן נטר כאן אחד אלנביא
יכאטבה פאנה יבשר בבשארה חסנה תגיה ען
קרב: מן נטר כאן אלסמא קד אנפתחת ונור קוי
טהר מנהא פאן אללה ישתרף עלי אלעאלם:
מן ראי אנה ילקט אלנגום ואלכואכב פאנה ימלך
ארקאב אלנאס: מן נטר אן אלקמר קד סקט
מלך עטים יסקט מן נטר אן אלכואכב
קד סקטת פאן ובא עטים ינזל עלי דלך אלבלד

⁵²⁹ Reclamo.

- 10 מן נטר אן אלקמר קד אנכסף פאן שד וקתאל
 11 יקע בין אהל דלך אלבלד: מן נטר אן מטר
 12 עטים וברק ורעד פאן סוף ינטר פרג מן שדה
 13 יגיה: מן נטר אן אלסמא קד אנטבקת עלי אל
 14 ארץ פאן אללה סאכט עלי אלעאלם: מן נטר
- מן نظر أن القمر قد انكسف فإن شد وقتال
 يقع بين أهل ذلك البلد: من نظر أن مطر
 عظيم وبرق ورعد فإن سوف ينظر فرج من شدة
 يجيه: من نظر أن السماء قد انطبقت على الـ
 أرض فإن الله ساخط على العالم: من نظر

6v

- 1 אן אלקמר ואלכואכב צורה צוהא פאן עלל ומרץ
 2 עטים ינאל אהל דלך אלבלד: מן נטר אן אלשמס
 3 אשרקת בנור עטים פאן אלעדל ואלחכם ואל
 4 חק יטהר פי דלך אלבלד: מן נטר אן אלשמס
 5 קד אנכספת פאן מלך עטים גאיר יגור עלי
 6 אלנאס ויאכד אמאלהם: מן נטר אנה פי בית
 7 מן ביות אללה יסגד או יצלי פאן דלך אלאנסאן
 8 ינאל עז וגלאלה: מן נטר אנה הודא יקרא
 9 פי שי מן אלכתב אלמנזלה פאנה יעטה
 10 גאהה וקדדה: מן נטר אנה הודא יבית
 11 בית מן ביות אללה או יסגד או יצלי פאנה
 12 ינאל עז וגלאלה ינאל עז וכיר ויסעד פי מעישתה
 13 מן נטר אנה הודא יקרא פי שי מן אלחכמה
 14 או אלטב או אלפלספה פאנה יצח גסמה [ויזול]⁵³⁰ או الطب أو الفلسفة فإنه يصح جسمه
- أن القمر والكواكب صورہ صوہا ف'ن علل ومرض
 عظیم ینال أهل ذلك البلد: من نظر أن الشمس
 أشرقت بنور عظیم فإن العدل والحكم وال
 حق يظهر في ذلك البلد: من نظر أن الشمس
 قد انكسفت فإن ملك عظیم غایر یجور علی
 الناس ویأخذ امالهم: من نظر أنه في بیت
 من بیوت الله یسجد أو یصلي فإن ذلك الإنسان
 ینال عز وجلالة: من نظر أنه هوذا یقرأ
 في شيء من الكتب المنزلة فإنه یعطه
 جاهه وقدره: من نظر أنه هوذا یبیت
 بیت من بیوت الله أو یسجد أو یصلي فإنه
 ینال عز وجلالة ینال عز وخیر ویسعد في معیشته
 من نظر أنه هوذا یقرأ في شيء من الحکمة
 أو الطب أو الفلسفة فإنه یصح جسمه

b. Edición sinóptica de T-S K6. 103 y EVR ARAB II 2177 (2).

T-S K6.103, 1r	EVR ARAB II 2177, 6r
תפסיר אלמנאמאת מנקול ען בן סירין אלחכים קאל פי אבתדא דלך סבחאן אלכאלק אלואחד אלמוגוד לטאלבוה אלמגיב לקאצדיה פי אלמצאיק ואלשדאיד עאלם אלגיוב כאשף אלסראר ואל מסתודאת עאלם ⁵³¹ מא יכון קבל כונה מפתש אלקלוב ואלבדור ואלבואטן	תפסיר אלמנאמאת מנקול ען בן סירין אלחכים קאל פי אבתדי דלך סבחאן אלכאלק אלואחד אלמוגוד לטאלבוה אלמגיב לקאצדיה פי אלמצאי. מן מא יכון קבל כונה מפתש אלקלוב ואלסרור ואל [בו]אטן ומוצח אלכפיאת והו אלאלאה אלדי לא יזול ולא יזאל ולא יגירה אלדהור

⁵³⁰ Reclamo.

⁵³¹ Homeoteleuton.

<p>קאל אלחכים בן סירין אעלם אן אלמנאמאת לא תצח אלא ען ארבעה אשיא והי צפו אלד.ן..ן אלגדא ואלנום עלי גנב אלימין ויכון פי ... אלליל פאדא אגתמעט הדה אל... צפאת פכאן אגל לדלך אלמנאם .... (continúa, véase edición del fragmento)</p>	<p>ומוצח אלכפיאת והו אלאלאה אלדי לא יחול ולא יזול ולא תגירה אלדהור קאל אלחכים בן סירין אעלם אן אלמנאמאת לא תצח אלא ען ארבעה אשיא והי צפא אלדהן וחסן אלגדא ואלנום עלי אלגנב אלימין ויכון פי אכר אלליל פאדא אלתאמת הדה אלארבע צפאת כאן אגל לדלך אלמנאם ואצח</p>
---	---

c. Edición de los fragmentos T-S 8Ka2.1 y T-S 8Ka.2.2.

CUL, T-S 8Ka2.1

Descripción física:

Número de folios:	1 folio (2 p.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	5-18	Estilo de escritura:	Cuadrada
Tamaño folio:	170 × 130 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	Incoativo	Reclamo:	No

Folio con las mismas dimensiones que las signatures posteriores e igualmente con marcas de verjura horizontales. Su estado de preservación es un tanto peor debido a manchas y pérdida de tinta, pero no es malo. En el recto presenta cinco líneas con otra mano a modo lo que podría considerarse un *exlibris* con el nombre de Šalom bar Yašu'a y el título de la obra *Tafsīr al-manamāt*, y la atribución a Ibn Sīrīn. Llevan una serie de signos que parecen letras hebreas o árabes con un punto encima con función decorativa.

La obra empieza en el verso, con dos líneas sangradas y breves, que contienen la *basmala* y las palabras introductorias. Los márgenes son amplios y equilibrados, las líneas ligeramente cóncavas pero con un interlineado regular. La escritura es cuidada, pero no tan regular como en otros ejemplos de estilo cuadrado, aunque las ejecuciones de las letras sí corresponden a dicho estilo: *mim* final cuadrada, *alef* con trazo central oblico y brazo a la derecha y pie a la izqueirda, ligatura con brazo, sin halograffas... Hay empleo de diacríticos en *guimmel*, *šade* y *ṭet*. Y uso de espaciado para separar contenidos.

1r

שר שלום	1
בר ישועה נע	2

3	תפסיר אלמנמאת	تفسير المنامات
4	לאבן סירין	لابن سيرين

1v

1	בשמך רחמ	בשמך רחמ
2	קאל מבתדיא	قال مبتدئا
3	אעלם ארשדך אללה אן אגל מא כאן אל	إعلم أرشدك الله أن أجل ما كان الـ
4	מנאם ואצחה וקת אן ינצרף אלגדי ען	منام وأصحه وقت أن ينصرف الجري عن
5	גסם אלנאטר לדלך אלמנאם ואן יכון דלך	جسم الناظر لذلك المنام وأن يكون ذلك
6	אלאנסאן נאימה עלי גנבה אלאימן ויכון	الإنسان نائما على جنبه الأيمن ويكون
7	סאלם תלך אללילה מן אלסכר ושרב אלנביד	سالم تلك الليلة من السكر وشرب النبيذ
8	וכאליא מן אלהם ואלגם ואלמראר ואלאכלאט	وخاليا من الهم والغم والمرار والأخلاق
9	אלתי תתרכב מן סו אלגדי ואלתכליט עלי	التي تتركب من سوء الجري والتخليط على
10	אלגסם אעלם ארשדך אללה אן אללה	الجسم إعلم أرشدك الله أن الله
11	תעאלי הו עאלם אלגיוב ועאלם מא יכון ואל	تعالى هو عالم الغيوب وعالم ما يكون والـ
12	אנסאן [ס]בילה אד..... מנאמאתה	إنسان سبيله أ.....مناماته
13	יכלץ באטנה ויפתש ען נפסה פאן תלך	يخلص باطنه ويفتش عن نفسه فإن تلك
14	אלמנאמאת אנבאהאת לה לייתקיץ	المنامات انباهات له ليتيقظ
15	וינתבה ויקלע ען מא הו עליה מן אל	وينتبه ويقلع عن ما هو عليه من الـ
16	אחואל אלתי מא הי גידה ואעלם אן אל	أحوال التي ما هي جيدة وإعلم أن الـ
17	מנאמאת רבמא צחת פי יומהא וקד	منامات ربما صحت في يومها وقد
18	רבמא תבטי אסבוע ושהר וקד תבטי	ربما تبطي أسبوع وشهر وقد تبطي

CUL, T-S 8Ka.2.2

Descripción física:

Número de folios:	1 folio (2 p.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	12-13	Estilo de escritura:	Semi-cuadrada
Tamaño folio:	170 × 130 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	Incoativo	Reclamo:	No

Incluye tres folios en muy buen estado, si bien, con pequeños agujeros causados por la tinta, que es de color negro. El papel muestra marcas de verjura horizontales y estrechas. La obra empieza en el verso del primer folio y el recto está en blanco.

También está en blanco el verso del segundo folio y el recto del tercero. El verso del tercer folio contiene prácticas de escritura en alfabeto árabe y en hebreo, y se advierten restos de un cuarto folio con los mismos garabatos.

La presentación del texto es muy cuidada, con amplios márgenes y una caja bien justificada y centrada, aunque ligeramente desplazada a la izquierda. Las líneas son cortas con una media de cinco palabras. La primera línea contiene la oración y las tres siguientes, que están sangradas, el título y la introducción.

Presenta un uso intensivo de grafemas, a menudo en un uso que no corresponde al habitual. La *šadda* se suele ubicar en la letre precedente a la que se duplica, pero en otros caso aparece en palabras que no llevan duplicación, como si tuviera valor de *hamza* (1v:8, 2r:4 y 1r:4) o de *sukūn* (2r:9), o más posiblemente se trate de un mero detalle decorativo, como sería el caso en 1v:6. El *tanwīn fathā*, parece servir para indicar la vocalización en /a/, pero tampoco de manera consistente.

La escritura es elegante, con elementos decorativos y muy cercana al estilo cuadrado. Si bien , el *alef* consta de solo tres trazos, con uno vertical de cuyo centro parten un brazo y un pie a la derecha. Hay ligatura de *alef-lamed*. Las prolongaciones son poco regulares en sus formas y dimensiones.

Transcripción:

1r

blank

1v

בשם יודע הנסתראת	1	בשם יודע הנסתראת
تفسير المنامات	2	תפסיר אלמנמאת
لابن سيرين قال	3	לאבן סירין קאל
مبتدئا	4	מִבְּתִדְיָא
إعلم أرشدك الله أن أجل ما	5	אעלם ארשדך אללה אן אגל מא
كان المنام وأصحه وقت تصرف	6	כאן אלמנאם ואצחָה וקָת אן תצרף
الجري عن جسم الناظر لذلك الـ	7	אל.רִי ען גסם אלנאצַר לדלך אל
منام وأن يكون الإنسان	8	מנא[ם] ואן יכון דלך אלנאסאן
نائم على جنبه الأيمن ويكون	9	נאים עלִי גנבָה אלאימן ויכון
سالم تلك الليلة من السكر	10	סאלם תלך אללילה מן אלסַכר
وشرب النبيذ وخاليا من الهم	11	ושרב אלנבִיד וְכאליא מן אלהם
الغم والمرار والإخلاط التي	12	ואלגֶם ואלמראר ואלאכלאט אלתי

13	תתרכב מן סוף אלגדי ואלתקליט	تتركب من سوء الجري والتخليط
2r		
1	עלי אלגסם אעלם	على الجسم إعلم
2	ארשדך אללה תעאלִי הוֹ עאלם	أرشدك الله تعالى هو عالم
3	אלגיוב ועאלם מא יכון. ודלך	الغيوب وعالم ما يكون . وذلك
4	אן אלֵאנֵסאן סבילה	أن الإنسان سبيله
5	אָדאֹ כתרֵת מנאמֵאתָה יגב אָן	إذا كثرت مناماته يجب أن
6	יכלֵץ באטנֵה ויִפֶּתֶשׁ ען נפסה	بخلّص باطنه ويفتش عن نفسه
7	פאָן תלך אלמנֵאמאת אנבאהֵהָא	فإن تلك المنامات انبأها
8	לֵה ען אמר אללה ליתיקֵץ וינתבה	له عن أمر الله ليتيقظ وينتبه
9	ויקלע עמֵא הוֹא עליה מן אלאחֵואל	ويقلع عما هو عليه من الأحوال
10	מֵן ⁵³² אלֵאמֹר אלפאסדה ואלפואחש	من الأمور الفاسدة والفواحش
11	ואלגֵצב ואלנֵייה אלמפסודֵה אלתי הי	والغصب والنية المفسودة التي هي
12	כפיה ען בגֵוא.. ומכשוֹפֵה	خفيّة عن بجوا.. ومكشوفة

2v

blank

3r

blank

3v

Al revés, pruebas de escritura infantil en ambos alfabetos. Parece leerse: קאדר y ביהיה. אבן חלומה.

d. Edición sinóptica de T-S 8Ka.2.1 y T-S 8Ka.2.2.

T-S 8Ka.2.2	T-S 8Ka.2.1
(1v) בשם יודע הנסתראת תפסיר אלמנמאת לאבן סירין קאל מִבְּתִדִּיא אעלם ארשדך אללה אָן אָגֵל מֵאָ כאן אלמנאם ואצחֵה וקֵת אן תַּצְרַף אֵל־דִּי ען גסם אלנאצֵר לדלך אל מנא[ם] ואָן יכון דלך אלֵאנֵסאן נאים עֵלִי גנֵבֵה אלֵאֵמֵן ויכון סאלם תלך אללילה מן אלסֵכר ושרב אלנבִיד וְכֵאלִיא מן אלהם ואלגֵם ואלמרֵאר ואלאכלֵאט אלתי תתרכב מן סוף אלגדי ואלתקליט (2r) עלי אלגסם	(1r) שר שלום בר ישועה נַעַ תפסיר אלמנמאת לאבן סירין (1v) בשמך רחמֵ קאל מִבְּתִדִּיא אעלם ארשדך אללה אן אגל מא כאן אל מנאם ואצחה וקֵת אן יַצְרַף אלגדי ען גסם אלנאטֵר לדלך אלמנאם ואן יכון דלך אלֵאנֵסאן נאימה עלי גנבה אלאימן ויכון סאלם תלך אללילה מן אלסכר ושרב אלנבִיד וכאליא מן אלהם ואלגם ואלמרֵאר ואלאכלֵאט אלתי

⁵³² Posible caso de homeoteleuton.

<p>אעלם ארשדך אללה תעאל' ה' עאלם אלגיוב ועאלם מא יכון <u>ודלך אן אלנסאן</u> סבילה אדא כתרם מנאמא'ה יגב אן יכל'ן באטנה ו'פתש ען נפסה פאן תלך אלמנאמא'ת אנבאה'ה ל' ען אמר אללה ליתיק'ן וינתבה ויקלע עמא הוא עליה מן אלאחואל מן <u>אלאמור אלפאסדה</u> <u>ואלפואחש ואלג'צב ואלנ'יה אלמפסודה אלתי הי כפיה ען</u> <u>בגוא.. ומכשו'ה</u></p>	<p>תתרכב מן סו אלגדי ואלתכליט עלי אלגסם אעלם ארשדך אללה <u>אן אללה</u> תעאלי ה' עאלם אלגיוב ועאלם מא יכון ואל אנסאן [ס]בילה אד..... מנאמא'תה יכל'ן באטנה ויפתש ען נפסה פאן תלך אלמנאמא'ת אנבאה'ת לה ליתיק'ן וינתבה ויקלע ען מא ה' עליה מן אל אחואל <u>אלתי מא הי גידה ואעלם אן אל מנאמא'ת רבמא צחת פי</u> <u>יומאה וקד רבמא תבטי אסבוע ושהר וקד תבטי</u></p>
---	--

ii. *Kitāb Ta'bīr al-ru'yā*

En esta sección presentamos un grupo de manuscritos que muestra concomitancias muy evidentes con el manual de interpretación árabe más traducido y con mayor circulación en Europa, el *Ta'bīr al-ru'yā* atribuido tradicionalmente a Ibn Sīrīn⁵³³ y que recibe otros títulos tales como *Tafsīr al-ru'yā* o *Tafsīr al-aḥlām*. Su amplia difusión, también en tierras islámicas, se debe en gran medida al haber sido uno de los primeros manuales en ser objeto de una impresión litografiada. Otro factor que ha favorecido su difusión es probablemente su brevedad en comparación con otros manuales árabes, puesto que cuenta con solo veinticinco capítulos y una extensión total de alrededor de sesenta páginas en las impresiones cairotas.

El origen de esta composición es desconocido y por el momento no se le ha dedicado ningún estudio⁵³⁴. Como ya se ha dicho⁵³⁵, Sarkīs comenta en relación a sus versiones litografiadas que, según la opinión generalizada, el *Ta'bīr al-ru'yā* sería un resumen de otra obra que las ediciones modernas atribuyen a Ibn Sīrīn, el *Muntajab al-kalām fī tafsīr al-aḥlām* de al-Dārī, personaje que con este estudio hemos situado a principios del s. XIII⁵³⁶.

⁵³³ Véase *supra*, p. 20 y n. 16.

⁵³⁴ Lamoreaux prescinde incluso de mencionarla, seguramente por considerarla una obra demasiado tardía para su monografía acerca de la onirocrítica islámica temprana. Fahd incluye su título entre los manuales atribuidos a Ibn Sīrīn, pero de una manera lo bastante vaga como para mezclar entre los ejemplares del mismo unos de 50 capítulos con otros de 25 sin aludir a ello, situación en la que también incurre Mavroudi.

⁵³⁵ Véase *supra*, p. 92, n. 253.

⁵³⁶ Véase *supra*, p. 91, n. 251.

La popularidad de la versión impresa y sus posteriores traducciones ha eclipsado la tradición manuscrita previa y la ausencia de ediciones críticas y de estudios ha perfilado una imagen plana de esta obra. Sin embargo, durante el curso de esta investigación se ha localizado un manuscrito, el Or. 359 de Leipzig, que cabe ubicar cerca del s. XV por sus características paleográficas⁵³⁷, y que supone un testimonio muy importante para este trabajo. Ello se debe a que en sus contenidos se observan diferencias con la versión impresa, como la escasez de anécdotas y el cambio en el orden de los capítulos. Este manuscrito contiene además un dato novedoso: la atribución a al-Kirmānī, aquí 'Abū 'Abd Allāh, que discutimos a continuación⁵³⁸.

La hipótesis que sostengo es que mientras que la atribución a Ibn Sīrīn no se puede sostener porque el propio autor de este texto lo cita como fuente, la atribución a al-Kirmānī resulta plausible⁵³⁹. Varios datos refuerzan esta hipótesis. Por un lado, he podido constatar coincidencias en las interpretaciones que ofrece de este manual con las que Ibn Qutayba e Ibn Šāhīn (y por extensión al-Sālimī, en quien se basa el segundo) citan a propósito de al-Kirmānī. En segundo lugar, no se trata de una recensión sino de un texto de autor: el discurso es en primera persona, consolidado con referencias internas (del tipo *kamā waṣaft*, “como he descrito”). Las citas a otros autores se limitan a Ibn Sīrīn, a quien menciona en dos ocasiones, una en cuanto a su modo de interpretar y otra en cuanto a una de sus interpretaciones. Para ilustrar las interpretaciones se apoya principalmente en anécdotas relacionadas con personajes

---

⁵³⁷ Agradezco a François Déroche y a Nuria Martínez de Castilla que se hayan tomado la molestia de revisar esta copia para ofrecerme tan valioso dato.

⁵³⁸ Quisiera referirme al carácter fortuito de los hechos que han favorecido esta averiguación. En primer lugar, la localización del manuscrito de Leipzig no fue intencionada sino resultado de una búsqueda extensiva en la red de ediciones árabes modernas. Segundo, el que mi establecimiento de la relación entre el ms. de Leipzig y la versión impresa no fuese inmediato a causa de la diferente ordenación de los capítulos y los diferentes títulos, lo que provocó que desde un principio la autoría que figura en la copia de Leipzig me pareciese más fiable que si le hubiera conocido otras anteriormente. Me parece importante no desmerecer el papel del azar en cualquier investigación como responsable en cierta medida de lo maravilloso de un proceso de creación de este tipo.

⁵³⁹ La cuestión merece un estudio amplio y profundo, el cual he iniciado pero se encuentra en estado preliminar, de modo que sus resultados deben considerarse provisionales. Mi intención es llevar a cabo una edición crítica de este texto usando varios manuscritos e incluyendo los fragmentos de la Gueniza para analizar la cuestión y su problemática a fondo.

bíblicos (Moisés, Abraham, Job y José), pero también hay algunas aleyas, un dicho del profeta y una anécdota de ‘Umar b. Al-Jaṭṭāb. Sin embargo, ninguna de estas alusiones tiene que ver con los sueños, excepto la que trae a José en relación a los sueños del faraón. La ausencia de narraciones oníricas es un factor relevante puesto que el *terminus postquem*, establecido en una fecha muy posterior a la de al-Kirmānī, se ha situado precisamente a partir de una de ellas, presente en las ediciones modernas⁵⁴⁰. La ausencia de narraciones se observa también en los fragmentos aquí analizados.

Si consideramos la posibilidad de que las narraciones sean añadidas, el elemento textual que define el *terminus post quem* es la figura de Ibn Sīrīn. Mientras que para el *ante quem* se requerirá del estudio de la tradición manuscrita, en la que sin duda los testimonios de la Gueniza que presentamos aquí, cuya datación considero anterior al s. XII, tienen un papel determinante.

Otra diferencia estriba, como hemos dicho, en el orden de los capítulos. Mientras que las copias impresas comienzan por la visión de Dios, en la de Leipzig esta va precedida por la de los muertos. Por otro lado, se observan diferencias a nivel redaccional, tanto entre el manuscrito árabe respecto a las ediciones de época moderna, como respecto a los fragmentos de la Gueniza, más o menos importantes según el ejemplar, pero no hasta el punto de poner en duda la identificación en lo que atañe a los ocho fragmentos que presentamos a continuación.

- a. Edición y comentario de los fragmentos T-S NS 220.11, Ms. Heb.e.100/44, Mosseri VI.27.1 y T-S Ar.29.47; T-S Ar.50.233, T-S NS 339.68 y T-S NS 339.78.

En este apartado se incluyen dos conjuntos constituidos por fragmentos unidos por su procedencia de un mismo volumen, y por otro lado, un fragmento independiente. Al no haber casos de solapamiento textual entre los fragmentos, no se ha considerado pertinente un edición sinóptica, sino únicamente las ediciones de los fragmentos, acompañadas de su descripción física. El orden de presentación es acorde con el de los contenidos del manuscrito de Leipzig con el que muestran plena concordancia.

---

⁵⁴⁰ Se trata de un sueño experimentado por Alfonso IV de Castilla, León y Galicia antes de la batalla de Zaragoza, que tuvo lugar en 1086. Véase, Mavroudi, *A Byzantine book on Dream Interpretation*, p. 24.

Pese al elevado grado de concordancia, la comparación entre los textos pone de manifiesto pequeñas divergencias de gran interés, muchas de las cuales permiten reconocer errores de lectura en los fragmentos judeo-árabes propios de una transmisión en alfabeto árabe. Pero la más significativa es la forma distinta que T-S Ar.50.223 y Leipzig se refieren a la figura del primogénito de Abraham que iba a ser sacrificado. Mientras que el manuscrito judeo-árabe lo nombra “el hijo de Abraham”, evitando así posicionarse en el debate de si fue Ismael o Isaac, el manuscrito árabe menciona a Isaac, evidenciando las divergencias entre exegetas musulmanes sobre esta cuestión⁵⁴¹.

CUL, T-S Ar.29.47, CUL, T-S NS 220.11, OX, Ms. Heb. e.100/44 y CUL, Mosseri VI.27.1

Descripción física:

Número de folios:	1 bif. + 3 ff. (10 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	22	Estilo de escritura:	Cuadrada
Tamaño folio:	165 × 135 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No

Folios de tamaño mediano, en estado de conservación heterogéneo, provenientes de colecciones distintas. En ciertas imágenes podemos percibir la reglura y las marcas de puntizones, que caen verticales. El primero de ellos es un folio suelto cuyos contenidos preceden a poca distancia los del bifolio. Este sería el bifolio central del cuaderno, a juzgar por la continuidad entre los folios. Se encuentra muy perjudicado, oscurecido, agujereado y con roturas que implican pérdidas importantes de texto, lo cual contrasta con el buen estado de los dos folios restantes. En cuantos a éstos, son consecutivos y en base a los contenidos podemos conjeturar que formarían parte del mismo cuaderno que el bifolio, a continuación de este. Incluso es probable que uno de ellos fuese unido al primer folio del grupo.

El texto se dispone de manera equilibrada, con márgenes equidistantes y justificados y líneas perfectamente reguladas. El estrecho interlineado permite un aprovechamiento óptimo de los folios, vehiculando una porción considerable de texto; a lo que contribuye también la escasa separación entre palabras y la ejecución

---

⁵⁴¹ Firestone, R. (1990). *Journeys in Holy Lands: the evolution of the Abraham-Ishmael legends in Islamic exegesis*. Albany (NY), State University of New York Press, pp. 135 y ss.

armoniosa de la grafía, pese a ser más bien grande. Esta es de tipo cuadrado, inclinada ligeramente hacia la izquierda, aspecto que se observa sobre todo en las prolongaciones. En cuanto a estas, no son especialmente pronunciadas, de hecho la de la *nun* a veces no llega a sobrepasar la línea de base. Las superiores (*lamed*) terminan con bandera, y las inferiores con una suave y afinada curvatura hacia la izquierda. La línea de cresta muestra una rectitud más marcada que la de base, con trazos redondeados, inclinados y que sobrepasan la línea. Presenta ligatura y un uso moderado de diacríticos. El signo de separación de contenidos son los dos puntos y se recurre a dos puntos volados y oblicuos o un trazo horizontal para llenar el final de línea. Para indicar abreviatura utiliza el punto supra linear, al igual que para el tachado. También se observa en dos ocasiones la representación de un punto encima de la *qof*, aunque puede que sea accidental. Otra particularidad de su escritura es que en varias ocasiones la letra *hey* carece de pie izquierdo, asemejándose a *dalet*.

Transcripción T-S Ar.29.47:

1 (1r)⁵⁴²

- 1 פאן ראי סחאבא או גירה גטא אלשמס חתי דה[ב] ..... פאן ראי סחאבא או גירה גטא אלשמס חתי דה[ב] .....
 2 פאן דלך חדת באלמלך מן מרץ או הם במציבה ..... פאן דלך חדת באלמלך מן מרץ או הם במציבה .....
- 3 ראי אן אלסחאב אנגלא פנה זואל אלמלך ואלהם ען ראי אן אלסחאב אנגלא פנה זואל אלמלך ואלהם ען
 ....
 4 פאן ראי אלשמס ואלקמר ואלנגום אגתמעו פי מוצע פאן ראי אלשמס ואלקמר ואלנגום אגתמעו פי מוצע
 5 או מלכיהם ראי אלמנאם ולהם נור ושעאע בחאלהם או מלכיהם ראי אלמנאם ולהם נור ושעאע בחאלהם
 אלמערופה המעروفة
- 6 פאנה ימלך אמר אלמלך פי אמר וזראה ואמר אשראף פאנה ימלך אמר אלמלך פי אמר וזראה ואמר אשראף
 7 אלנאס אן כאן ממן יצלח לה אלמלך: פאן לם יכן להם הנאס אין כאן ממן יצלח לה אלמלך: פאן לם יכן להם
 נור ולא
- 8 שעאע וכאלט דלך סואד וכדורה פאנה דמאר צאחב שעאע וכאלט דלך סואד וכדורה פאנה דמאר צאחב
 אלרויא⁵⁴³ الرؤيا
- 9 למא אגתמע עליה אלמתפרק אלרי אנמא יגתמע פי " למא אגתמע עליה אלמתפרק אלרי אנמא יגתמע פי "
- 10 אלקיאמה פחמל דלך לה ואלקיאמה ואלקצא ואלעדל القيامة فيحمل ذلك له والقيامة والقضاء والعدل وأما

⁵⁴² Leipzig, p. 18a.

⁵⁴³ En Leipzig cita coránica.

ואמא

11 אלכדורה בעד אלצו פאנהא תגייר אלחאל ואלנעם: הכדורה בעד الضوء فإنها تغيير الحال والنعم: فإن كان
פאן כאן "

12 צאחב אלרויא טאלמא או מעתפיא פקד נזל בסאחתה " صاحب الرؤيا ظالما أو معتقيا فقد نزل بساحته

13 אלאמר אלדי ינתקם מנה וכדלך יכון אלשמס אלמלך الأمر الذي ينتقم منه وكذلك يكون الشمس الملك
אלאעטם الأعظم

14 פי אלתאויל ודלך אדא כאן צאחב אלרויא מע אלמלך פי التأويل وذلك إذا كان صاحب الرؤيا مع الملك في
פי "

15 בלדה או נאחיה אסמאווהא מגמועה פי אל⁵⁴⁴ אסם بلده أو ناحيه أسماؤها مجموعة في اسم واحد
ואחד

16 אלשאם וכראסאן ואלחגאז ונחו דלך⁵⁴⁵: ואלקמר פי الشام وخراسان والحجاز ونحو ذلك: والقمر في
אלתאויל التأويل

17 וזיר אלמלך ואלזהרה אמראה אלמלך ועטארד כאתבה وزير الملك والزهرة امرأة الملك وعطارد كاتبه
"

18 ובהראם צאחב חרב אלמלך ואלמשתרי צאחב מאל وبهرام صاحب حرب الملك والمشتري صاحب مال
אלמלך الملك

19 וזחל צאחב עדאב אלמלך: ואן כאן צאחב אלרויא وزحل صاحب عذاب الملك: وإن كان صاحب الرؤيا
ראיהا

20 פי ארץ בעידה מן אלמלך אלאעטם עלי גיר מא וצפת في أرض بعيدة من الملك الأعظم على غير ما
وصفت

21 אן אלשמס הנאך פי אלתאויל [ו]אלי⁵⁴⁶ דלך אלמוצע. إن الشمس هناك في التأويل والي ذلك الموضع
ואלקמר " والقمر

22 [ו]זיר דלך אלואלי אלא אן יכון צאחב אלרויא هو وزير ذلك الوالي إلا إن يكون صاحب الرؤيا هو
ואלי דלך אלמוצע والي ذلك الموضع

2 (1v)

1 .....במנזלה מן הו קריב מן אלמלך אלאעטם או יכון " .....بمنزله من هو قريب من الملك الأعظم أو يكون

2 .....ב אלרויא ליס יעתד בואלי דלך אלמוצע לכטרה .....ب الرؤيا ليس يعتد بوالي ذلك الموضع لخطره

ענד

ענד

⁵⁴⁴ Con punto arriba que indica tachado.

⁵⁴⁵ Ausente en Leipzig.

⁵⁴⁶ Corregido arriba וואלי.

3	[דלך] אלמלך אלאעטם וקראבתה או חרמתה או מא אשבה	ذلك الملك الأعظم وقرابته أو حرمة أو ما أشبه
4	דלך: ואלקמר וזיר אלמלך מא רוי פי אלסמא עלי חאלה פאן	ذلك: والقمر وزير الملك ما روي في السماء على حاله
5	ראה ענדה או פי חגרה או פי ידיה פאנה יתזוג רגל "	رآه عنده أو في حجره أو في يديه فإنه يتزوج رجل
6	כאן ⁵⁴⁷ או אמראה וכדלך לו אצאבה מן נורה כאצה פאנה	كان أو امرأة وكذلك لو أصابه من نوره خاصة فإنه
7	אן כאן מטלמא כדרא פאנה יתזוג גיר מימון ולא מ	إن كان مظلما كدرا فإنه يتزوج غير ميمون ولا
8	מבארך ואן כאן עאמא מנירא פאן וזיר אלמלך יטלע	مبارك وإن كان عاما منيرا فإن وزير الملك يطلع
9	אהל דלך אלבית במא במא ינתפעון בה פיה או תנאלהם "	أهل ذلك البيت بما ينفعون به فيه أو تنالهم
10	שעבה מן סלטאנה: פאן כאן עאמא מטלמא פאנה	شعبه من سلطانه: فإن كان مظلما فإنه
11	חדת בוזיר אלמלך עלי מא וצפת וסאיר אלנגום אלעטאם	حدث بوزير الملك على ما وصفت وسائر النجوم العظام
12	הם אשראף אלנאס בקדר עטמהם ואכטארהם ומנאזלהם	هم أشرف الناس بقدر عظمتهم وأخطارهم ومنازلهم
13	ויגרי כלדלך עלי מא וצפת מן חאל אלבלדה וקרבהא "	ويجري كذلك على ما وصفت من حال البلدة وقربها
14	מן אלמלך ובעדהא: פאן ראי אן אלנגום אגתמעט או ראי	من الملك وبعدها: فإن رأى أن النجوم اجتمعت أو رأى
15	פי חאלהא צלאחא פאנה צלאח חאל אשראף אלנאס "	في حالها صلاحا فإنه صلاح حال أشرف الناس
16	ואגתמאע אמרהם וחסן חאלהם ענד אלמלך: וכדלך "	واجتماع أمرهم وحسن حالهم عند الملك: وكذلك
17	לו ר[אי] אנהא תפרקת או כמסת או בעצהא פאנה יגרי	لو رأى أنها تفرقت أو خست أو بعضها فإنه يجري
18	עלי מא וצפת: פאן ראי אנה ימלך אלנגום כלהא פאנה	على ما وصفت: فإن رأى يملك النجوم كلها فإنه
19	ימלך אלנאס כלהם שריפהם ווציעהם פאן ראי אנה ירע[י]	يملك الناس كلها شريفهم ووضيعهم فإن رأى أنه
20	פאנה ילי עלי אלנאס [ב]קדר מא רעאהא פאן ראי אנה	فإنه يلي على الناس بقدر ما رعاها فإن رأى أنه

⁵⁴⁷ Parece leerse כַּאֲז, pero debe de tratarse de un lapsus calami.

- 21 יאכל אלנגום פאנה סיאכל אלנאס פאן ראי ישתר... יאכל הנجوم فإنه سيأكل الناس فإن رأى يشتري...⁵⁴⁸
- 22 מן גיר אכל פאנה ידאכלה מן אלנאס בקדר מא אשת... מן غير أكل فإنه يداخله من الناس بقدر ما اشت...

Transcripción de T-S NS 220.11:

1 (1r Iz)

1 אחתגם פאנה יכתב עליה שרט או תקלד אמאנה	1 احتجم فإنه يكتب عليه شرط أو تقلد إمانة
2 אדא כאן אלחגאם מנהול[א] ⁵⁴⁹ : ואלרבאעיה [מן]	2 إذا كان الحجام مجهولاً: والرابعة من الأسنان
אלאסנאן	
3 עם אלרגל ואבן עמה או עמתה ואבן עמתה ונחו דלך	3 عم الرجل وابن عمه وابن عمته ونحو ذلك
4 מן אלאקרבה והם אקרר אלאקררין בעד אלואלדין	4 من الأقرباء وهم أقرب الأقربين بعد الوالدين والولد
ואלולד	
5 ואלאך פמא רא אנה חדת באלארבעיה פאנה פי אל.	5 والأخ فما رأى أنه حدث بالأربعية فإنه في ل.
6 וכדלך מא זאד פיהא וצל. בעד אן לא יכון מסתשנעא :	6 وكذلك ما زاد فيها وصل. بعد أن لا يكون مستشنعاً :
7 ואלנאב מן אלאסנאן הו סיד אהל.....ל	7 والناصب من الأسنان هو سيد أهل.....ل
8 מעתמד עליה. אן כאן כבירא.....	8 معتمد عليه. إن كان كبيراً.....
9 ומא חדת בה מן חדת פעלי מא [וצפת]	9 وما حدث به من حدث فعلى ما وصفت.....
10 וכדלך מא צלח מנה וזיד פ... ואלצאחך.....	10 وكذلك ما صلح منه وزيد ف... والضحك.....
11 כאל אלרגל וכאלתה ונחו דלך פמא אחדת פיה פעלי	11 خال الرجل وخالته ونحو ذلك فما حدث فيه فعلى ما
מא	
12 וצפת: ואלאצראס אהל בית אלרגל אלאבעדין או	12 وصفت: والأضراس أهل بيت الرجل الأبعدين أو
13 ממן לא יתזין בהם או מן אלצ[ב]יאן ממן לם יבלג	13 ممن لا يتزين بهم من الصبيان أو ممن لم يبلغ مبلغاً
מבלגא	
14 פמא ראי אנה חדת פיהא פעלי נז. מא וצפת פי	14 فما رأى أنه حدث فيها فعلى نز. ما وصفت في
אלאסנאן	
15 מן נקצאן או זיאדה פגמיע אלסן עלי מא וצפת לך	15 من نقصان أو زيادة فجميع السن على ما وصفت لك
פמא	
16 כאן מנהא פרק ממא ילי אלעינין פאנה רגאל ומא ..	16 كان منها فرق مما يلي العينين فانهم رجال وما ..
17 מנהא ...ספל ממא ילי אללחיין פאנ[ה] אסא.....	17 منها ...سفل مما يلي اللحيين فإنه أسا.....
18 ונגרי א...את פיהם ואלצלח להם : פאן	18 ونجري أ...ات فيهم والصلاح لهم: فإن .....

⁵⁴⁸ En Leipzig: يشتري (engullir), posible error de lectura del JA, indicio de uso de original en alfabeto árabe.

⁵⁴⁹ Leipzig, 19a:16. A continuación hay un salto de contenido que nos lleva a 21a:12.

- 19 אנה ... שיא מנהא פקלעהא וראי .....ך ...
 20 מ.....ל..הא פאנה יכרה עלי גרם מאל ....
 21 מ.....ראי גמיע אסנאנה סקטת פ.....
 22 פי יד.....מנה יכתר נסא⁵⁵⁰ אהל אל.....
- אנה ... שיئا منها فقلعها ورأى .....ك ...
 מ.....ל..הא פאנה יכרה עלי גרם מאל ....
 מ.....ראי גמיע אסנאנה סקטת פ.....
 פי יד.....מנה יכתר נסא⁵⁵⁰ אהל אל.....

2 (1v D)

- 1 פאן ראי אנהא סקטת ודהבת ענה פא...פאבה
 2 מן אלנא[ס י]מותון קבלה והו ימות בעדהם: ואלענק
 3 מוצע אלמאנה ואלדין וכדלך נקצאנהא וצעפהא
 4 עגז להא פלדלך זיאדתהא דון אלבדן קוה לצאחבה
 5 עלי אדא אלמאנה ואלדין וכדלך נקצאנהא וצעפהא
 6 עגז להא ען אחתמאל אלמאנה ואלדין פאן ראי אנה
 7 פאה פאנה יודי מן אמאנתה ויקצי
 8 ולד קד אדרך: ואליד אדא ראי
 9 א ראי פיהא נקצאנהא או זיאדה
 10 פאן ראי אנהא לם תזל מקטועה פכאן
 11 מע דלך כלאם ידל עלי אעמאל אלבר פאן קטעהא
 12 כף ען אלמחארם ואלמעאצי: פאן ראי ידה או ידיה
 13 גמיעא אלי ענקה וכאן מע דלך מא ידל עלי אעמאל
 14 אלבר פאנה כף ען אלמעאצי: פאן ראי ימינה לם יזל
 15 מקטועה וכאן מא ידל עלי אלמעאצי פאן צאחב
 16 דלך לא ...או יכון חלאפא כאלכדב פאן כאנת
 17 או...ידי אלי ענקה פאן מע דלך י[ד]ל עלי
 אלמעאצי
 18 ל ואלגל. פה פאן ראי האכמא. מסלטא
 19 ..[ק]טע ימינ[ה] פאנה ימין כאדבה באלט... אליסרי
 20 ... קטעהא אלחאכם או גירה פ.....או אכת
 21 ..קטאע מא בינה ובין אך ל[ה].....קטאע
 22 .....נה וקד יכון אדא.....לא
- פאן ראי אנהא סקטת ודהבת ענה פא...פאבה
 מן אלנא[ס י]מותון קבלה והו ימות בעדהם: ואלענק
 מוצע אלמאנה ואלדין וכדלך נקצאנהא וצעפהא
 עגז להא פלדלך זיאדתהא דון אלבדן קוה לצאחבה
 עלי אדא אלמאנה ואלדין וכדלך נקצאנהא וצעפהא
 עגז להא ען אחתמאל אלמאנה ואלדין פאן ראי אנה
 פאה פאנה יודי מן אמאנתה ויקצי
 ולד קד אדרך: ואליד אדא ראי
 א ראי פיהא נקצאנהא או זיאדה
 פאן ראי אנהא לם תזל מקטועה פכאן
 מע דלך כלאם ידל עלי אעמאל אלבר פאן קטעהא
 כף ען אלמחארם ואלמעאצי: פאן ראי ידה או ידיה
 גמיעא אלי ענקה וכאן מע דלך מא ידל עלי אעמאל
 אלבר פאנה כף ען אלמעאצי: פאן ראי ימינה לם יזל
 מקטועה וכאן מא ידל עלי אלמעאצי פאן צאחב
 דלך לא ...או יכון חלאפא כאלכדב פאן כאנת
 או...ידי אלי ענקה פאן מע דלך י[ד]ל עלי
 אלמעאצי
 ל ואלגל. פה פאן ראי האכמא. מסלטא
 ..[ק]טע ימינ[ה] פאנה ימין כאדבה באלט... אליסרי
 ... קטעהא אלחאכם או גירה פ.....או אכת
 ..קטאע מא בינה ובין אך ל[ה].....קטאע
 .....נה וקד יכון אדא.....לא

3 (1v Iz)

- 1 יריד א.מא פאנה פי .....ל.....
 יריד א.מא פאנה פי .....ל.....

⁵⁵⁰ En Leipzig: نسل, posible error de copia aquí por confusión en la lectura del árabe.

- 2 מ[א י] ריד פאן כאן פי ידה .....
- 3 ואנבסאט פאנה קוה .. דאט .....
- 4 מא יריד ודא כאנת תאוי .....
- 5 אלאצאבע מן אלחדת פכדלך אל .....
- 6 אלאצאבע ען דכר אל[יד] פי אלמ .....
- 7 אלכמס פהי אלצלואת אלכמ[סה] .....
- 8 אלצלואת אלאבהאם מנהא .....
- 9 אלטהר ואנסק עלי דלך .....
- 10 וצלואח ופסאד פפי אלצלואת: אלאט .....
- 11 אלרגל פי דניאה ואן כאנת מתעלקה או מכסרה
- 12 פאנה דהאב מאלה וצעף מקדרתה פי דניאה: ⁵⁵¹
- 13 ואמא אלעין פאנה דין אלרגל פאן ראי אנה אעמי
- פאנה
- 14 יצל ען אלדין : פאן ראי אנה אעור פאנה ידהב נצף
- 15 דינה ויצייב אתמא עטימא [ב] קדר דלך: פאן ראי
- 16 כ.א רמא פא. .... דא א. ....
- 17 ישר. .... ל. .... נה בק. ....
- 18 אלעין ..... בעינה רמא ולם י. ....
- 19 פאי. .... נה מאלא צרה דל. ....
- 20 אלל[ה] ..... דה נקץ מן דינה: ....
- 21 א. .... נקצאן פי דינה סר. ....
- 4 (1r D)
- 1 ..... ה: וכל. .... אנה
- 2 ..... נה יצ. דינה למא רא. ....
- 3 ..... אן צמירה ואלכחל פאנה פא. ....
- 4 ..... איבה ואלנאס: פאן ראי אן
- 5 ..... נא. .... רי כאן כצרה כל וצעף
- 6 ..... ת. .... תכון סרירתה פי דינה
- 7 ..... או בצרה אחד אקוי מא
- 8 ..... ופי דין כיר מן עלאניתה:
- ..... מה יריד אין כאן פי ידה .....
- ..... وانبساط فإنه قوة .. ذات .....
- ..... ما يريد وإذا كانت تأوي .....
- ..... الأصابع من الحدث فكذلك ال. ....
- ..... الأصابع عن ذكر اليد في الم. ....
- ..... الخمس فهي الصلوات الخمسة .....
- ..... الصلوات الإلهام منها .....
- ..... الظهر وأُتسِق على ذلك .....
- ..... وصلاح وفساد ففي الصلوات: الأظ. ....
- ..... الرجل في دنياه وإن كانت متعلقة أو مكسرة
- ..... فإنه ذهاب ماله وضعف مقدرته في دنياه:
- ..... وأما العين فإنه دين الرجل فإن رأى أنه أعمى فإنه
- يضل عن الدين فإن رأى أنه أعور فإنه يذهب نصف
- دينه ويصيب إثما عظيما بقدر ذلك: فإن رأى
- ..... ر.ا ر.م.ا ف.ا. .... دا. ....
- ..... يش. .... ل. .... نه بق. ....
- ..... العين ..... بعينه ر.م.ا ولم ي. ....
- ..... ف.ا. .... نه م.ا.ا ضرة ل. ....
- ..... الله ..... ده نقص من دينه: ....
- ..... ا. .... نقصان في دينه سر. ....
- ..... ه: وکل. .... אנה
- ..... נה יצ. דינה למא רא. ....
- ..... אן צמירה ואלכחל פאנה פא. ....
- ..... איבה ואלנאס: פאן ראי אן
- ..... נא. .... רי כאן כצרה כל וצעף
- ..... ת. .... תכון סרירתה פי דינה
- ..... או בצרה אחד אקוי מא
- ..... ופי דין כיר מן עלאניתה:

⁵⁵¹ Salto de contenidos. Pasa a Leipzig 20a:18.

- 9 .....א כתירה פאן דלך כלה זיאדה
10 .....תכון אלעין וצלאחהא פי מא יקר בה
11 .....עינה מן אהל או ولد ואשבאהא אגפאן אלעין הי
12 .....וקאיה אלדין ואלסמת אלחסן לאן אלעין תקיהא
אלאגפאן
13 .....ותזינהא אלחאגבאן: פאן ראי בחאגביה גמאלא -
14 .....וחסנא פוק מא הי פאן סמתה וחאלה פי דינה בקדר
15 .....דלך פאן ראי בשי מן דלך נקצאן פאנה נקץ פי אלדין
אלדין
16 .....אלגבהה גאה אלר[ג]: ואלאנף גאה וחסן פאן חדת
17 .....אן דלך מא וצפת לך מן -
18 .....לג דלך אלצדגא[ן]..כרא ואלד⁵⁵²יאן
19 .....שתה פמא חדת פי ..... פוגהה
20 .....מןקלבה: ואלפם מפ...פתחה
21 .....ואלקלב אלקאים באמ.....
22 .....ואלספלי אפצל מן .....
- .....א כתיירה פאן דלך כלה זיאדה
.....תכון אלעין וצלאחהא פי מא יקר בה
.....עינה מן אהל או ولد ואשבאהא אגפאן אלעין הי
.....וקאיה אלדין ואלסמת אלחסן לאן אלעין תקיהא
אלאגפאן
.....ותזינהא אלחאגבאן: פאן ראי בחאגביה גמאלא -
.....וחסנא פוק מא הי פאן סמתה וחאלה פי דינה בקדר
.....דלך פאן ראי בשי מן דלך נקצאן פאנה נקץ פי אלדין
אלדין
.....אלגבהה גאה אלר[ג]: ואלאנף גאה וחסן פאן חדת
.....אן דלך מא וצפת לך מן -
.....לג דלך אלצדגא[ן]..כרא ואלד⁵⁵²יאן
.....שתה פמא חדת פי ..... פוגהה
.....מןקלבה: ואלפם מפ...פתחה
.....ואלקלב אלקאים באמ.....
.....ואלספלי אפצל מן .....

Transcripción Ms. Heb. e.100/44:

1 (1r)⁵⁵²

- 1 .....וחשמה ועיאלא: פאן אכל לחם נפסה או לחם אנסאן
2 .....פכאן למא יאכל אתר פאנה יאכל מן מאלה ומאל
3 .....גירה: פאן לם יכן למא יאכל מן לחמה ולחם גירה
4 .....אתרא פאנה יגתאב אלנאס מן אהל ביתה או גירהם
5 .....ודלך אן אלמאל אטהר אתרא מן אלגיבה: פאן אכל מן
6 .....לחם מצלוב פאנה יאכל מאלא חראמא מן אנסאן
7 .....מסלטא אדא כאן למא יאכל אתרא פאן לם יכן לה
8 .....אתרא פאנה יגתאב רגלא מרתפעא פאן כרג
9 .....מנה דם אעני אלמצלוב פאנה יגתאב ויאתם אלקאיל
10 .....אלדי לה כרוג אלדם: פאן ראי נפסה מצלוב מית פאנה
11 .....יציב מן אלמלך רפעא ודניא ויכון פאסד אלדין גיר
12 .....אן יכון יסיל מנה אלדם ולא תדל עליה: אלאצלעא
- .....וחשמה ועיאלא: פאן אכל לחם נפסה או לחם אנסאן
.....פכאן למא יאכל אתר פאנה יאכל מן מאלה ומאל
.....גירה: פאן לם יכן למא יאכל מן לחמה ולחם גירה
.....אתרא פאנה יגתאב אלנאס מן אהל ביתה או גירהם
.....ודלך אן אלמאל אטהר אתרא מן אלגיבה: פאן אכל מן
.....לחם מצלוב פאנה יאכל מאלא חראמא מן אנסאן
.....מסלטא אדא כאן למא יאכל אתרא פאן לם יכן לה
.....אתרא פאנה יגתאב רגלא מרתפעא פאן כרג
.....מנה דם אעני אלמצלוב פאנה יגתאב ויאתם אלקאיל
.....אלדי לה כרוג אלדם: פאן ראי נפסה מצלוב מית פאנה
.....יציב מן אלמלך רפעא ודניא ויכון פאסד אלדין גיר
.....אן יכון יסיל מנה אלדם ולא תדל עליה: אלאצלעא

⁵⁵² Lepizig, p. 23b.

- 13 הם אלנסא: אלטהר מוצע קותה והו מן אלממלוך
 14 שדה: אלצלב קותה ומהגה: אלדכר דכרה פי אלנאס
 15 או ולדה ואלזיאדה פיה הי אלזיאדה פיהמא: פאן
 16 צאר לה דכרין או אכתר פאנה יציב ולדא מע ולדה
 17 ואכתר: ואן אנקטע דכרה מאת ולדה ודכרה ינקטע:
 18 פאן צעף פאנה מרץ ולדה או אנקטאע דכרה או
 19 אשראף עלי דלך ורבמא כאן אנקטאע אלדכר מות
 20 צאחבה לאן באנקטאע דכרה אנקטאע חיאטה
 21 ורבמא כאן אנקטאע אסמ[ה]: פאן נקץ דכרה
 22 יצגר בעד אן יכון לה טרף וא[ה]ד פאן תאוילה פי
- 1 אלנסל ואן אתסעת כתירה או קלילה פתאילה
 2 דכרה פי אלנאס: אלכציתין ערי אלאעדא אלתי יצלון
 3 בהא אליה פאן קטעתא או נאלהמא מכרוה פאן
 4 אעדא יטפרון בה: פאן ראימהמא עטמתא ונאלהמא
 5 קוה פיוון מניעא לא יצל אליה סו: וקד יכון
 אנקטאע[המא]
 6 אנקטאע אלנאב⁵⁵³ ומות ולדה ולם יולד לה:
 ואלביצה אליס[רי]
 7 מנהא יכון אלולד פאן אנתזעת מנה מאת ולדה ולם ....
 8 לה: ואלפכד עשירה פאן קטעהא פאנה יתגרב
 9 ען עשירתה וימות פי גרבה: פאדא קטעת ובאנת
 10 לא תרגע אלי קותה אבדא: אלרכבה מוצע כד אלרגל
 11 ואלציק פי מעישתה אלשאק⁵⁵⁴ ואלקדם מאלה
 ומעישתה
 12 אלדי הי אעתמאדה: ורבמא כאן אלסאק עמר
 אלנאסאן
 13 פאן כאן מן חדיד טאל עמרה פאן כאנת סאקיהא מן
- הם النساء: الظهر موضع قوته وهو من المملوك
 شدة: الصلب قوته ومهجة: الذكر ذكره في الناس
 أو ولده والزيادة فيه هي الزيادة فيهما: فإن
 صار له ذكرين أو أكثر فإنه يصيب ولدا مع ولده
 وأكثر: وإن انقطع ذكره مات ولده وذكره ينقطع:
 فإن ضعف فإنه مرض ولده أو انقطاع ذكره أو
 إشراف على ذلك وربما كان انقطاع الذكر موت
 صاحب لأن بانقطاع ذكره انقطاع حياته
 وربما كان انقطاع اسمه: فإن نقص ذكره
 يصغر بعد أن يكون له طرف واحد فإن تأويله في
- النسل وإن اتسعت كثيرة أو قليلة فتأويله
 ذكر في الناس: الخصيتين عرى الأعداء التي
 يصلون
 بها إليها فإن قطعاً أو نالهما مكروه فإن
 أعداء يظفرون به: فإن رأهما عظمتا ونالهما
 قوة فيكون منيعاً لا يصل إليه سوء: وقد يكون
 انقطاعهما
 انقطاع الإناث وموت ولده ولن يولد له: البيضة
 اليسرى
 منها يكون الولد فإن اتزعت منه مات ولده ولم ....
 له: والفخذ عشيرة فإن قطعها فإنه يتغرب
 عن عشيرته ويموت في غربه: فإذا قطعت وبانت
 لا ترجع إلى قوته أبداً: الركبة موضع كد الرجل
 والضيق في معيشته الساق والقدم ماله ومعيشته
 الذي هي اعتماده: وربما كان الساق عمر الإنسان
 فإن كان من حديد طال عمره فإن كانت ساقها من

⁵⁵³ Error de copia que revela una tradición manuscrita árabe en la transmisión.

⁵⁵⁴ Error de copia por influencia de un texto árabe.

- 14 אלקואריר לא ילבת בל ימות או ידהב מאלה
 القوارير لا يلبث بل يموت أو يذهب ماله ومعيشته
 ומעישתה
- 15 אצאבע אלקדמין אעמאל אלבר ועטאמה מאלה אלדי
 أصابع القدمين أعمال البر وعظامه ماله الذي هو
 הו
- 16 מעישתה ואעמאדה אלעצב מולף אמרה ושאנה
 معيشته واعتماده العصب مولف أمره وشأنه
- 17 אלגלד סתרה ותרכתה פי מאלה פי חיאתה ומותה פאן
 الجلد ستره وتركته في ماله في حياته وموته فإن
- 18 ראי אנה יכשף אלעורה ותיאבה עליה פאנה יטהר
 رأى أنه يكشف العورة وثيابه عليه فإنه يظهر
- 19 מן עורתה בקדר אלכשף פאן למ יכן עליה שי מן
 من عورته بقدر الكشف فإن لم يكن عليه شيء من
 الثياب
- 20 פאנה יגרד פי אמר קד אמען פיה פאן כאן דלך
 فإنه يجرد في أمر قد أمعن فيه كان ذلك الأمر
 אלאמר
- 21 ידל עלי צלאח או דין פאנה יבלג פי אלעבאדה ואלדין
 يدل على الصلاح أو دين يبلغ في العبادة والدين
- 22 ואן אלאמר פי מעציה פאנה יבלג איצא פי אלמעציה
 وإن الأمر في معصية فإنه يبلغ أيضا في المعصية

Transcripción de Mosseri VI.27.1:

1r

- 1 ואן למ יערף פי דלך דון ולא מעצי[ה ו] כאן אלמוצע
 وإن لم يعرف في ذلك دون لا معصية وكان الموضع
- 2 אלדי תגרד פיה סוק ומסגד פי אלמלא והו כאנה
 الذي تجرد فيه سوق ومسجد في الملاء وهو كأنه
- 3 מסתחי ועליה בעץ תיאבה פאנה ידל עלי אשתהאר
 مستحي وعليه بعض الثياب فإنه يدل على الاشتهار
- 4 באלבר פאנה יהתך מן סתרה ולא כיר פיה פאן תגרד
 بالبر فإنه يهتك من ستره ولا خير فيه فإن تجرد
- 5 ולם יר אלעורה בארזה או למ יפטן בהא ולם יסתחי
 ولم ير العورة بارزة أو لم يفتن بها ولم يستحي
- 6 ולא עליה שי מן תיאבה פאנה יסלם מן אמר הו בה
 ولا عليه شيء من ثيابه فإنه يسلم من أمر هو به
- 7 מכרוב אן כאן מריצא שפי וכדלך אן כאן מדאינא:
 مكروب إن كان مريضا شفى وكذلك إن كان مداينا:
- 8 באב תאויל צרב אלאענאק
 باب تأويل ضرب الأعناق
- 9 מן ראי ענקה צרבת ובאן ראסה מנה פאן כאן עבדא
 من رأى عنقه ضربت وبان رأسه منه فإن كان عبدا
- 10 עתק ואן כאן מריצא שפי וכדלך אן כאן מדאינא "
 عتق وإن كان مريضا شفى وكذلك إن كان مداينا
- 11 תכלץ ואן כאן מגמומא תכלץ ואן כאן פזעא אמן:
 تخلص وإن كان مغموما تخلص وإن كان فزعا أمن:
- 12 פאן ערף מן צרב רקבתה גמ[י]ע מא דכרתה
 فإن عرف من ضرب رقبتة جميعا ما ذكرته
- 13 יגרי עלי ידה ואן כאן צארב ענקה צביא למ דרך
 يجري على يده وإن كان ضارب عنقه صبيا لم
 [י]דرك
- 14 אלחלם וליס עליה וזרא והו מריץ פאן דלך רא[ח]תה
 الحلم وليس عليه وزاء وهو مريض فإن ذلك راحته
- 15 וכרגה ממא הו פיה אבדא אלי ופאתה וכדלך לו אנה
 وخرجه مما هو فيه أبدا إلى وفاته وكذلك لو إنه

16 מריץ קד טאל מרצה פאנה ילקי אללה באלכיר [ו]אן מريض قد طال مرضه فإنه يلقي الله بالخير وإن كانت

כאנת

- 17 אמראה נפסא או מריץ או פי נחו אלעדו או יסתדל
 18 בה עלי אלשאהד מן ראי צרב אלענק מן ליס בה
 19 כרב ולא שי ממא .פת פאנה ינק....ד מא הו
 20 פיה מן אלנעם ויפא[רק] מן הו פוקה ויזול סלטא...
 תתגיר

- 21 חאלה פי גמיע אמדה וכדלך אלנחר אדא דל .....
 22 פאנה יקרבה שי ירגוה ויסלם מעה פאן רא[י] .....
 حالة في جميع أمره وكذلك النحر إذا دل .....
 فإنه يقربه شيء يرجوه ويسلم معه فإن رأى .....

1v

- 1 דבח רגלא או ממן הו נועה פאן אلدאבח יטלם
 אלמדבוח

- 2 פאן ראי אנה קתלה פאן אלמקתול יציב מן אלקאתל
 3 כירא וכדלך אלצארע פאן אלמצרוע אחסן חאלא מן
 4 אלצארע: פאן שתם רגלא פאלמשתום אצלח חאלא
 5 וכל נעי לא אתר טאהר לה פאנה גיר טאיל לצאחב
 6 אלנעי וישבה עאמה חאלאת צרב אלענק: אלנורה
 إذا

- 7 ראי אנהא חלקת צאחבהא פאן כאן מכרובא או "
 8 פקירא אסתגני ופרג ענה ותגירת חאלה: פאן כאן
 9 דא מאל ונעמה וסלטאן זאל ודהב מאלה: פאן חלקת "
 10 בעצא ותרכת בעצא פאן יפרג ענה בעץ ויבקי בעץ
 رأى أنها خلقت صاحبها فإن كان مكروبا أو
 فقيرا استغنى وفرج عنه وتغيرت حاله: فإن كان
 ذا مال ونعمة وسُلطان زال وذهب ماله: فإن خلقت
 بعضا وتركت بعضا فإن يفرج عنه بعض ويبقى
 بعض

- 11 כרבה או ידהב מן מאלה ויזול מן נעמתה וישבה
 12 תאויל אלנורה אלבול לאן מן ראי אנה יבול בולא
 כתירא

- 13 פוק חאלאת אלבול פאנה אן כאן מכרובא פרג ענה "
 14 ואן כאן דא מאל נקץ: פאן באל בעצא ותרך בעצא
 15 פעלי נחו אלנורה: פאן אכרג מא פי בטנה פגסלת
 16 אעיד מכאנה או לם יעיד פאנה ילקי אללה עלי אחסן
 17 חאלאתה ולא ילבית אן ימות עלי תלך אלחאל: פאן
 رأى

- 18 אנה ערוס לם ירי אמראת[ה ו]לא ערפהא ולא סמית
 19 לה ולא נסבת גיראנה סמי...סא פאנה מותה
 20 או יקתלה אנסאנא ויסתדל. ל דלך באלשוואהד:
 21 פאן עאין אמראתה או ערפהא או נסבת לה פאנה
 22 ...לה אלתזויג: אדא ראי אנה תזוג אצאב סל
- אנה ערוס למ ירי אמראת[ה ו]לא ערפהא ולא סמית
 לה ולא נסבת גיראנה סמי...סא פאנה מותה
 או יקתלה אנסאנא ויסתדל. ל דלך באלשוואהד:
 פאן עאין אמראתה או ערפהא או נסבת לה פאנה
 ...לה אלתזויג: אדא ראי אנה תזוג אצאב סל

CUL, T-S Ar.50.223; CUL, T-S NS.339.68 y CUL, T-S NS.339.78

Descripción física:

Número de folios:	2 bif. + 1 fr. (8 pp.)	Material:	Vitela
Nº de líneas:	28-30	Estilo de escritura:	Cuadrada
Tamaño folio:	240 × 400 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No

Este grupo está constituido por unos de los fragmentos más valiosos del corpus. Con sus grandes dimensiones, su caligrafía cuidadosa y un estado de conservación relativamente bueno permiten la recuperación de una cantidad considerable de texto de la que está demostrando ser la obra primordial de la onirocrítica árabe, en el que muy probablemente sea el testimonio más antiguo de la misma. En efecto, el soporte en vitela indica una fecha de composición temprana, con toda probabilidad anterior al s. XI⁵⁵⁵.

Se trata de dos bifolios de gran tamaño y un fragmento de dimensiones muy reducidas (43 × 76 mm.), desprendido del segundo bifolio, el cual se encuentra mucho más perjudicado que el primero, con boquetes considerables. El orden establecido es el que corresponde a los contenidos del manuscrito de Leipzig con el que mantiene gran proximidad, si bien este tiende a ser más conciso y se aprecian saltos de contenido que requerirán del cotejo con más ejemplares. En cualquier caso, los saltos no comprometen la antelación del primer bifolio respecto al segundo por la mucha

⁵⁵⁵ "The vellum and parchment texts are either fragments of Scripture used for worship purposes (which by halakhic precept had to be written on skin) as well as for ceremonial purposes or, more importantly, old texts (10th–11th centuries) of either a literary or documentary nature", en Horowitz, Y. y Ben-Sasson, M. (2007), "Genizah, Cairo". *Encyclopaedia Judaica*. 2nd Edition, F. Skolnik y M. Berenbaum (Eds.), VII. Thomson Gale, Detroit, p. 461.

distancia que los separa en cuestión de contenidos y que hace pensar que no iban ligados formando un cuaderno.

El texto se dispone en tinta marrón con una grafía elegante carente de alografías. Las líneas de escritura ondulan ligeramente al ser realizadas sin reglura. Los márgenes son equidistantes a excepción del inferior, más amplio. Se procura mantener la justificación en ambos lados, pero se prefieren los sobrepasamientos a otros recursos a los que es habitual recurrir para la justificación. Para llenar finales de línea se emplea un signo compuesto por una comilla sobre un trazo recto en posición oblicua, que representamos así: ².

Los trazos son redondeados y curvados tanto los horizontales, que llevan remate, como los verticales; y en la línea de base, ligeramente oblicuos. Las prolongaciones suelen ser perpendiculares a la línea, si bien la de *lamed* tiende a inclinarse hacia la izquierda y las finales de *nun* se curvan hacia la izquierda suavemente. La ligatura de *alef* y *lamed* está formada por tres trazos. Resulta característica la ejecución de *hey* cuyo pie izquierdo suele dibujarse sin levantar el cálamo, quedando unido a la barra por un trazo fino. Se combinan dos tipos de *alef*, uno de dos trazos con un solo punto de encuentro y otro de tres trazos con dos puntos de encuentro.

Los diacríticos en vez de ser un punto circular tienen la forma angulosa de un trazo milimétrico de cálamo iniciado en posición oblicua. Al igual que en los fragmentos anteriores se advierte un caso de puntuación de la letra *qof* que parece ser accidental. Hay casos aislados de vocalización tiberiense. Además en varias ocasiones la *hey* a final de palabra va precedida de un trazo oblicuo supra lineal situado encima de la letra anterior, como si se tratase de una *fatha* pero más larga, cuyo valor vocálico no es consistente, de modo que puede que se trate de un signo de otro tipo. Presenta varios tachones, que se trazan a la altura de la línea. También hay ejemplos de adición supra lineal de texto con la misma mano. La separación de contenidos se efectúa con *media punctis* o dos puntos y espaciado.

Transcripción de **T-S Ar.50.223**:

1 (1v Iz)

- 1 ואלכרזה · אלמענה מאל עין · ואלטילסאן בהא
אלרגל · ומרתה⁵⁵⁶ בקדר גדתהא וחסנה ונקאה
וקותה ·
- 2 ואן ראי אן אלחשו ובר פמאל שריר : ואן כאן
אלחשו פי אלנצף מאל פי גס והם · ואגוב אלתיאב
- 3 אלצוף · ואלצוף בעינה מאל ואלקטן מאל דונה ·
ואלכתאן ואלשער ואלמרעז דון אלצוף ואלובר ·
והי מאל
- 4 איצא · ואלבסאט דניא אלרגל וארצה אלתי יגרי
עליהא · גדתה ומעונה בקדר דאך מן אלדניא ·
- 5 ואלבסאט רתבה פי עמלה · ואלבסאט אלגדיד יתחול
צאחבה ען וגה מעישתה אלי אכרי :
- 6 ואן ראי בסאטה מטוי מסמול עלי עאתקה מן מכאן
אלי מכאן פראי מותה · אלבסאט אלמנשורה
- 7 כיר מן אלמט[ן]יה עלי כל חאל : פאן ראה מטויא
לם ישאהד טיה וראה מנשורה פליס תנבסט
- 8 לה דניאה · ותציק מעישתה ואן כאן יתוקע נשרה
רגא אן תנבסט לה אלדניא · ואלוסאיד
- 9 ואלמראפיק כדם אלבית · מא חדת פיהא פכדלך :
ואלפראש אלמערופ מוצעה וצאחבה
- 10 אמראה אלרגל · ובקדר מא תואפקה אלמראפק או
אלפראש · תכון אלמרה ואלכדם · ואן כאן מע
- 11 אלפראש פראש אכר תזוג אכרי · ואן תחול פראשה
מן מוצע אלי מוצע פיפתרש אלנסי פי כל
- 12 מוצע · פאן טוא פראש ויצעה גאב ען אמראתה או
כסבהא · פראש מגהול פי מוצע
- 13 פי מוצע⁵⁵⁷ מגהול · ארץ ... קדר סעה אלפראש
וכטרה : ואן כאן אלפראש מערופ או .

⁵⁵⁶ El contexto invita a considerar un posible error de copia o de escritura en favor de מרותה, tal como recoge Leipzig 38a:17.

⁵⁵⁷ Sic.

- 14 מגהול פי סר[יר] יציב סלטאן · לאן אלכשב גוהר
אלרגאל פעלא עלו אלרגאל וקהרהם · וכדלך
- 15 אלמנ... י.שב ולמא יתכלם עליה ויסמעו אלנאס · ואן
לם יכון עלי אלסריר פראש פיסאפר
- 16 ספר ואן ראי אנה נאים עלי אלפראש פאן אלנום
ענקלה⁵⁵⁸ פי אלדין · פאן כאן ינסב אלי אמראה
- 17 פ.... פי דינה בסבב אמראתה או גירהא יטאהא :
ואן ראי אן עליה עמאמה
- 18 פולי [ולאיה] בקדר מא אדארהא עלי ראסה : ואן
כאנת אבריסם ולונהא אסוד כאנת דפה ·
- 19 ואן כאן [לונ]הא אצפר פיהא מאל פהו חראם · ואן
כאן צוף או קטן פצלחא פי אלדין ואל
- 20 דניא פטיב אלריה אלזכאה · ואלגוארב זכאה
לאנהא וקא אלרגל⁵⁵⁹ · ואלרגל מאל ווקאה
- 21 וכאת... · פאן כאנת ראיחתה טיבה כאן כתיר
אלזכאה · פמא חדת פי אלגורבין מן .....
- 22 כיר ..שר פאלזכאה · פאן ראי עליה ממטר · פאן הו
כאן דא אלסלטאן יציב אשיא צאלחה ·
- 23 ואן לם יכן פי שאנה ואמרה וכלאמה פי דניאה
מגתמע · פאן כאן כז כאן דינה דין
- 24 אסמה וסלטאנה · ורבמא יכון אלממטר אדא והו
קליל · ולא תגרי אלואן אלטילסאן ...
- 25 אלתיאב · מן לבס נעלא ומשא פיהא יסאפר ספרא ·
ואן ..⁵⁶⁰ אנקטע שעהא יקט[ע]
- 26 ספרה בשׁיב נפס מנה · ואן אנקטע שראכהא או
זמאמהא יערץ לה אמר א.....
- 27 כ... כ..... [נ]פסהא ולם ימשי פיהא פהי אמראה או
גאריה · מחד[וה] .....
- 28 .....ה א.....מא פי ידה .. סודא דאת מאל ·
- مجهول في سر[ير] يציب سلطان · لأن الخشب
جوهر الرجال فعلا علو الرجال وقرهم · وكذلك
- المن... يشب ولما يتكلم عليه ويسمعو الناس · وإن لم
يكن على السرير فراش فيسافر
- سفر وإن رأى أنه نائم على الفراش فإن النوم عنقله في
الدين · فإن كان ينسب إلى امرأة
- ف.... في دينه بسبب امرأته أو غيرها يطأها : وإن رأى
أن عليه عمامة
- فولي ولاية بقدر ما أدارها على رأسه : وإن كانت
إبريسم ولونه أسود كانت دفة ·
- وإن كان لونها أصفر فيها مال فهو حرام · وإن كان
صوف أو قطن فصلاح في الدين وال
- دنيا فيطيب الرية الزكاة · والجوارب زكاة لأنها وقاء
الرجل · والرجل مال ووقاءه
- وگا... · فإن كانت رائحته طيبة كان كثير الزكاء · فما
حدث في الجوربين من .....
- خير [أو] شر فالزكاة · فإن رأى عليه ممطر · فإن هو
كان ذا السلطان يصيب أشياء صالحة ·
- وإن لم يكن في شأنه وأمره وكلامه في دنياه مجتمع ·
فإن كان خز كان دينه دين
- اسمه وسلطانه · وربما يكون الممطر إذا وهو قليل ·
ولا تجري ألوان الطيلسان ...
- الثياب · من لبس نعلا ومشي فيها يسافر سفرا · وإن
انقطع شعرها يقطع
- سفره بشيب نفس منه · وإن انقطع شراكها أو زمامها
يعرض له أمر ا.....
- ك... ك..... نفسها ولم يمشی فيها امرأة أو جارية ·
محدوة .....
- .....ه ا.....ما في يده .. سوداء ذات مال ·

⁵⁵⁸ Posible error de transmisión. En Leipzig: غفل.

⁵⁵⁹ Lapsus calami.

⁵⁶⁰ Parece una letra tachada.

- כצרא ד.....
 خضراء د.....
- 29 גלוד אלבק[ר].....
 מפתלטה. בהא · מן
 ..... مختلطة بها · من جلود
 البقر .....
- 30 שי פיהא. אנכלעת
 ..... شی فیها .انخلعت
 ..... یمض.....
- 2 (1r D)
- 1 אכיה פי ספר · פאן לם יכון לה אך פדו קראבה ·
 أخیه فی سفر · فإن لم یکن له أخ فذو قرابة · فإن النعل
 פאן אלנעל נטיר אלאוכרי : ואן סרקת אלנעל
 النعل نظیر الأخرى : وإن سرقت النعل
- 2 פחדת פי מתלהא · מא תנסב אליה פי אלחאל ונצב
 فحدث فی مثلها · ما تنسب إليها فی الحال ونصب فی
 פי אלספר · או יגתאל פי גאריה לה · ואן תמזקת או
 السفر · أو یغتال فی جاریة له · وإن تمزقت أو
- 3 ואנתזעת זאל מא תנסב אליה אלבתה · ואן ראי
 انتزعت زال ما تنسب إليه البتة · وإن رأى لبنة قميصه
 לבנה קמיצה שסוסה פאנה נפא מנה תנצרף ענה ·
 شسوسة فإنه نفأ منه تنصرف عنه ·
- 4 לאן אלקמיץ · ואלשאן ואלגיב ואללבנה מגתמע
 لأن القميص هو الشأن والجيب واللينة مجتمع القميص
 אלקמיץ · ואן אגסל ולבס תיאב גדד אנקטע
 · وإن أغسل ولبس ثياب جدد انقطع
- 5 ענה גם ואמר יתכופה כוף ואן אגסל ולם ילבס פאן
 عنه غم وأمر یتحوفه خوف وإن أغسل ولم یلبس فإن
 אלואל · ויגתמע לה אמרה במא יואפקה ·
 الأول · ویجتمع له أمره بما یوافقه ·
- 6 ואן רי עליה תיאב מפרקה לא יקדר עלי אצלחא
 وإن رأى علیه ثياب مفردة لا یقدر على اصلاح ....لما
 ....למא פי אליקטה לא יולד לה ולד · פאן
 فی الیطة لا یولد له ولد · فإن
- 7 קדר עלי אצלחא מא פקד סחר צאחב אל..אי · [ואן]
 قدر على إصلاح ما فقد سحر صاحب ال..ای · وإن
 ראי אנה יכית טובה · ילתאם שאנה ויחסן
 رأى أنه یخیط ثوبه · یلتام شأنه ویحسن
- 8 חאלה : ואן כית תוב אמראתה יציבה הם ושר : ואן
 حاله : وإن خیط ثوب إمرأته یصیبه هم وشر : وإن
 רי אנה ירפوه להא יעתרד מן גיר
 رأى أنه یرفوه لها یعترد من غیر
- 9 עדר · ומן אצאב כרסיה אצאב אמראה · ואן ראי
 عذر · ومن أصاب كرسيها أصاب إمرأة · وإن رأى أنه
 אנה קאעד עליה יטאהא או גירהא
 قاعد علیه یطأها أو غیرها
- 10 אלסתור הם וגם · אן כאן אלסתר עלי אלבאב שקיק
 ألسطور هم וגם · أن כאן ألسתר علی ألباب שקיק كان
 כאן אשד · ואן כאן ואסע גליט פאשד
 أشد · وإن كان واسع [و] غلیظ فأشد
- 11 ואן כאן עלי אלדאר כלהא אשד · ואן כאן עלי מוצע
 وإن كان على الدار كلها أشد · وإن كان على موضع
 יעל. ב.מסח פאטול · ומא רק מן אל
 یعل. ب.مسح فأطول · وما رق من ال
- 12 סתור וצלף אהון · ואן רי אנה ינסג תובא יסאפר
 السطور وضعف أهون · وإن رأى أنه ینسج ثوبا یسافر
 ספרא · ואן אשתראה קבל נסגה
 سفرا وإن اشتراه قبل نسجه
- 13 ספר פיה תאכיר בקדר מא בין אלשרי או אלנסג ·
 سفر فیہ تأخیر بقدر ما بین الشرى أو النسج · وإن رأى

- ואן ראי אנה גזל סוף או שער ....
 14 מרעז · וינכר ללרגאל גלה ..... ויצייב כיר : קטן
 או כתאן או קז והו ישבה אלנ.....
 15 ינאלה דל ויעמל עמל חלאל · מן אמר אלנסי וליס
 במסתחסן · ואן רי אמראה תגזל .....
 16 עליהא זוגהא קריבא · ואן אצבת⁵⁶¹ מגזלא ולדת ·
 גאריה או אכת : ואן כאן פיה פלכה ...
 17 תזוגת בנתהא או אכתהא ואן אנקטע שלל מגזלהא
 אקאם גאיב ענהא · ואן ר[אי]
 18 אן כמארהא אחתרק כלה או אנתעז ימות זוגהא או
 יטלקהא · ואן אנתעז נצפה אצא...
 19 כוף וחזן מן סלטאן · ואן סקטת פלכתהא אן מגזלהא
 טלק אלזוג בנתהא או אכתהא ....
 20 ואן ראי אן כמארהא סורק⁵⁶² וכאן אלסארק ינסב
 אלי אלרגל פרגל יגתאל זוגהא פי נפסה או
 21 פי מאלה או אהלה : ואן כאן ינסב אלי אלנסי
 פזוגהא יטא גירהא חלאל או חראם : וכדלך
 22 פלכתהא זוגהא · ואן ראי אן כמארהא אוסע ואגוד
 ממא כאן פכדלך זוגהא · ואן פקדתה
 23 ובקית מכשופה פהו חדת באלזוג · אלי אן תכון
 תכלוג⁵⁶³ או תכתמר · ואן לם יכון להא זוג
 24 אכוהא או אבנהא או קסם אמרהא · ואן רי
 ראסהא מחלוקא ימות זוגהא או
 25 [ט]ל[ק]הא · ואן קטע מן שעהא פי גיר
 אלאחראם ו איאם אלמוסם · פיקע שר
 26 [בינה]א ובין זוגהא יכאד אן יפארקהא · ואן ראי
 אנסאנא מערופא · יגז שעהא פאנה
 27 .....גתהא אלי מא לא יואפקהא · פאן כאן קאבין
- ואן ראי אנה גזל סוף או שער ....
 14 מרעז · וינכר ללרגאל גלה ..... ויצייב כיר : קטן
 או כתאן או קז והו ישבה אלנ.....
 15 ינאלה דל ויעמל עמל חלאל · מן אמר אלנסי וליס
 במסתחסן · ואן רי אמראה תגזל .....
 16 עליהא זוגהא קריבא · ואן אצבת⁵⁶¹ מגזלא ולדת ·
 גאריה או אכת : ואן כאן פיה פלכה ...
 17 תזוגת בנתהא או אכתהא ואן אנקטע שלל מגזלהא
 אקאם גאיב ענהא · ואן ר[אי]
 18 אן כמארהא אחתרק כלה או אנתעז ימות זוגהא או
 יטלקהא · ואן אנתעז נצפה אצא...
 19 כוף וחזן מן סלטאן · ואן סקטת פלכתהא אן מגזלהא
 טלק אלזוג בנתהא או אכתהא ....
 20 ואן ראי אן כמארהא סורק⁵⁶² וכאן אלסארק ינסב
 אלי אלרגל פרגל יגתאל זוגהא פי נפסה או
 21 פי מאלה או אהלה : ואן כאן ינסב אלי אלנסי
 פזוגהא יטא גירהא חלאל או חראם : וכדלך
 22 פלכתהא זוגהא · ואן ראי אן כמארהא אוסע ואגוד
 ממא כאן פכדלך זוגהא · ואן פקדתה
 23 ובקית מכשופה פהו חדת באלזוג · אלי אן תכון
 תכלוג⁵⁶³ או תכתמר · ואן לם יכון להא זוג
 24 אכוהא או אבנהא או קסם אמרהא · ואן רי
 ראסהא מחלוקא ימות זוגהא או
 25 [ט]ל[ק]הא · ואן קטע מן שעהא פי גיר
 אלאחראם ו איאם אלמוסם · פיקע שר
 26 [בינה]א ובין זוגהא יכאד אן יפארקהא · ואן ראי
 אנסאנא מערופא · יגז שעהא פאנה
 27 .....גתהא אלי מא לא יואפקהא · פאן כאן קאבין

⁵⁶¹ *Scriptio defectiva.*

⁵⁶² *Scriptio plena.*

⁵⁶³ *Scriptio plena?*

⁵⁶⁴ תלע?

- אלשער מן פ..... ענהא אל ..... ענהא אל
- 28 ..... כאן מן קדאמהא טהר להא : ואן רי עליהא ..... אל ..... אל
- 29 ..... או לקימהא ואן רי רגל עליה מן כסוה ..... או לקימהא ואן רי רגל עליה מן כסוה
- 30 ..... ה ו...לה ..... אסתשנ ..... אסתשנ
- 3 (1r Izq)⁵⁶⁵
- 1 ⁵⁶⁶ מן אלכב[א]ש מלך גמאעה מן אלאשראף . ואן רעאהם ולי עליהם . פאן ראי דלך ולי פאן
 מן הכבש מלך جماعة من الأشراف . وإن رعاہم
 ولي علیہم . فإن رأى ذلك والي فإن سلطانه
- 2 יבקא לה בקדר אלכבאש סנין . ואלכבש הו אלרגל אלמנטור אליה אלצכם אלגני אלשגאעה לאן אל
 יבقي له بقدر الكباش سنين . والکباش هو الرجل
 المنظور إليه الضخم والغني الشجاعة لأن ال
- 3 כבש צפוחה אללה מן בהאימה ודבחה ואכל לחמה פמא וצפת פי גירה . פאן צחא בה פי איאם אל
 كبش صفوة الله من بهائمہ وذبحه وأكل لحمه فما
 وصفت في غيره . فإن ضحى به في أيام ال
- 4 צחיה פהו פכאך רקאב וכלאץ אסיר כמתל כלאץ בן אברהים : פמן צחא וכאן עבדא עתק .
 ضحية فهو رقاب وخلص أسير كمثل خلاص بن
 إبراهيم : فمن ضحى وكان عبدا عتق .
- 5 ואן כאן אסירא נגא . ואן כאן כיף אמר אמן . ואן כאן עליה דין קטאה . ואן כאן מריץ
 وإن كان أسيرا نجا . وإن كان خائف أمر أمن . وإن
 كان عليه دين قضاه . وإن كان مريض
- 6 שפע⁵⁶⁷ . ואן ראי יום אלאצחא . פאן פי כוף או כ... כשף פ⁵⁶⁸ ענה וכדלך יום אלפטר . למן
 شفى . وإن رأى يوم الأضحى . فإن في خوف أو ...
 كشف عنه وكذلك يوم الفطر . لمن
- 7 ראי לנפסה או ללעאמה . יכרגון מן ציק או סעה . ואלנעגה אמראה מחצנה שריפה . וחב⁵⁶⁹
 رأى لنفسه أو للعامه . يخرجون من ضيق أو سعة .
 والنعجة امرأة محصنة شريفة .
- 8 וחלבהא . מאל חלאל מן מרת מתלהא . פאן דבחהא וחליהא . מאל חלאל מן إمراة مثلها . فإن ذبحها ليأكل
 ليأكل من لحمها نال حاجته منها . فإن
 من لحمها نال حاجته منها . فإن

⁵⁶⁵ No parece consecutiva de la anterior.

⁵⁶⁶ Página 75 ms. Leipzig.

⁵⁶⁷ Lapsus calami: שפא

⁵⁶⁸ Esta letra aislada probablemente se trate de un lapsus calami.

⁵⁶⁹ Parece tratarse del inicio de la palabra que va a continuación, y se habría descartado al haberse escrito erróneamente.

9	דבחהא לגיר אכל נכח אמראה כדלך : וכדלך אן ראי זבחהא לגיר אכל נכח إمراة كذلك : وكذلك إن رأى أن نعجته خرجت أو ضاعت · כאן
10	לאמראתה כדלך · ושחם אלכבש ואלנעגה וגלדה וצופה ולבנה כיר מן מתל דלך · ואן
11	והבת שכל ⁵⁷⁰ מן שכאלהא וצע ולדא מבארכא שריפא · ואן דבח שכלה לגיר אללחם
12	ימות לה ולד או לבעץ אהלה · ואן אכל לחם שכל יציב מאל בסבב ולד אלא אנה קליל ותח ·
13	ואן עאלג מן גמאעה שכאלהא יציבה הם לה פיה שרף ודכרה · ואן קאתל כבאשא · נאזע
14	רגלא צכמא פמן גלב מנהמא הו אלגאלב לאנהמא נועאן מכתלפאן · וליס דלך מתל אל
15	.... מצארעאן פי אלמנאם · אלדי אלמצרוע מנהמא הו אלאע.. פי אלתאויל · לאן למא כאן
16	..בכ. פי אמתאל אלר'א ⁵⁷¹ רגלא פאן דלילה אן רגל. ינאזעה · ולו ראי כבשין יצטרעאן
17	לכאן אלמצרוע מנהמא אעלא עלי אלצארע : לאנהמא נועא וחד ⁵⁷² · וכדלך חמאראן
18	ופרסאן מ...אן אל.... אחסן חאל · וכבשא מן אלצאן כצב · וסמנה סרור · ואן
19	אדכל. ביתה מסלוכה צאן ימות ואחד פי דלך אלמוצע · ואן כאן אללחם בעץ אעטא
20	אלשא פאנה ימות אנסאן הנאך : אלרגל מות בעץ עשירתה ופכרה · ואלמקדם מן
21	אלגנב מות אמראה לאנהא מן צלע וחדא אן כאן טרי · דון אן יכון צאחב אלמנאם
22	ממן טביעתה אדא ראי אללחם פי אלמנאם פהו

⁵⁷⁰ Confusión שש (שש) en los usos de esta palabra.

571 *Lapsus calami.*

⁵⁷² *Scriptio defectiva.*

- אללחם כהיתה יאכלה ויצובה פי אליקט[ה]
- 23 פאדא ראי אנה יאכל לחמא טריא פאנה יגתאב אלנאס ויאכל לחומהם · ואן [ראי]
- 24 אנה יצרב בלחם טרי יגתאבה ויצרבה בלסאנה · פאן אכלה משו[י]
- 25 רזק פי חזן ושגב⁵⁷³ · לאן אלעגל אלחביר⁵⁷⁴ פי כתאב⁵⁷⁵ אנה אלמשוי פהו רזק כדלך למ.....
- 26 אלנאר ולא יכון בינהמא סתר פהו שגב וכלאם · וסמין אללחם כיר מן מה.....
- 27 ראיי גנמא סודא ילי עלי נאס מן אלערב⁵⁷⁶ ואן מלכהא גנם גנימה כ.....
- 28 .....ל. עלי ..... · אלתים פי אלתאויל רגל צכם עטים אלסלטנה .....
- יאכל ויסיבב פי היקצה
- فاذا رأى أنه يأكل لحما طريا فإنه يغتاب الناس ويأكل لحومهم · وإن رأى أنه يضرب بلحم طري يغتاب ويضرب بلسانه · فإن أكله مشوي
- رزق في حزن وشغب · لأن العجل الحبير في كتاب إنه المشوي فهو رزق كذلك لم.....
- النار ولا يكون بينهما ستر فهو شغب وكلام · وسمين اللحم خير من مه.....
- رأى غنما سوداء يلي على ناس من العرب وإن ملكها غنم غنيمة
- .....ل. على ..... · التيس في التأويل رجل ضخم عظيم السلطنة .....
- 4 (1v D)
- 1 ألا أנה ليس لهو شرف في حسבה · ואן ראי אנה קתל תיס מגהול או דבחהא לגיר אללחם
- 2 פאנה יצפר ברגל כטר · פאן סלכה או רכבה או מלכה פמתל אלכבש אלא אנה פי אלחסב
- 3 דון : וכדלך אלצוף ואלדבח ואלתצחיה כמא וצפת · דון⁵⁷⁷ ואלענז מגרא אלנעגה אלא אנה ..
- 4 דונהא פי אלשרף וחסבהא · ואלענז סנה מכצבה דון אלבקה · וגמאעה אלענז גנימה
- 5 וכדאך אלגנם או מלכהא פאן רעאהא ולי עלי אנאס מן אלערב⁵⁷⁸ · ואלגר⁵⁷⁹ ולבלק ואלביץ עגם ·
- إلا أنه ليس له شرف في حسبه · وإن رأى أنه قتل تيس مجهول أو ذبحها لغير اللحم فإنه يظفر برجل خطر · فإن سلخه أو ركبته أو ملكه فمثل الكباش إلا أنه في الحسب
- دون : وكذلك الصوف والذبح والتضحية كما وصفت · والعنز مجرى النعجة إلا أنه ..
- دونها في الشرف وحسبها · والعنز سنة مخصبة دون البقرة · وجماعة العنز غنيمة
- وكذلك الغنم أو ملكها فإن رعاها ولي على قوم من العرب · والجر والبلق والأبيض عجم ·

⁵⁷³ En Leipzig شعب, con la sola diferencia del punto, la cual podría derivar de un error en una de las dos versiones. Por el contexto, resulta más convincente شعب que شعب.

⁵⁷⁴ الكبير ؟

⁵⁷⁵ En Leipzig: لقوله تعالى حينئذ أي مشوي فالحزن والشعب لما لمسته النار.

⁵⁷⁶ En Leipzig: يلي ولاية.

⁵⁷⁷ Letra 1 o inicio de 2.

⁵⁷⁸ En Leipzig: ولي علي قوم من العرب او العجم.

⁵⁷⁹ Escrito supralinealmente.

- 6 ויגרי לחם אלמעז פי אלמצאב ⁵⁸⁰.. וגירהא . למן ידכלה דארה כמא וצפת אלא מן ראי אנה
- 7 יאכל לחם אלמעז פישתכי יסירא תם יברא . ואלבאנהא מתל גירהא או דונהא . ...
- 8 ושכאל אלבקר מגרי שכאל אלצאן אלא אן אלצאן אשרף : פאן דבח גדי לגיר אללחם . פאן
- 9 ימות לה או לאהלה ודל . ואן כאן ללחם כאן רזק מן אלולד והו קליל . ולחם צגאר אלמעז
- 10 ואלצאן פי אלתאויל כיר קליל . אלא אן ראי אן דלך אללחם ישבה לחום סמאן אלבקר
- 11 ולא ישבה לחום אלשכאל פענד דלך יכון אלכיר כתירא . ואכל לחם גדי פ יציב כיר
- 12 מן צבי קליל . ולא יגרי צגאר אלצאן ואלמעז מגרא כבארהא . פאן אשתרא לחם מן קצאב
- 13 ועטאה ⁵⁸¹ אלתמן ואשתרא וצל ⁵⁸² אללחם אלי מנזלה פאלקצאב מלך אלמות פאלמציבה מות אנסאן .
- 14 ואלתמן שכר עליה . ואן למ יעטיה תמן פהו יצאב ויתרך חק אללה ואלמציבה פי אלמסלוכה
- 15 פי מן תנסב תלך אלשא אליה . פאן אשתרא לחמא ולא יצל אלי מנזלה פדלך אשרף עלי
- 16 אלמות מן סבב דלך אלעצו אלמנסוב וינגו מנה : ואכל ראס אלשא טול כיר ויציב כיר
- 17 לא יכון ירגוה וכדלך ראס בקר או אנסאן אלא אנהא תתפאטל וראס אלאנסאן אפטלהא .
- 18 ואן תחול שאה יציב כיר פי תלך אלסנה . ואן אכל אכארהא יציב כיר ומאל בקדר
- 19 דלך : וסמן אלבקר כצב . ושחם אלגנם מאל והו
- ويجري لحم المعز في المصائب وغيرها . لمن يدخله داره كما وصفت إلا من رأى أنه يأكل لحم المعز فيشتكي يسيرا ثم يبرأ . وألبانها مثل غيرها أو دونها .
- وسخال البقر مجري سخال الضان إلا أن الضان أشرف : فإن ذبح جدي لغير اللحم . فإن يموت له أو لأهله ولد . وإن كان اللحم كان رزق من الولد وهو قليل . ولحم صغار المعز واللحم يشبه لحوم سمان البقر ولا يشبه لحوم السخال فعند ذلك يكون الخير كثيرا . وأكل لحم جدي يصيب خير
- من صبي قليل . ولا يجري صغار الضان والمعز مجري كبارها . فإن اشترى لحم من قصاب وأعطاه الثمن وضل اللحم إلى منزله فالقصاب ملك الموت فالمصيبة موت إنسان .
- والثمن شكر عليه . وإن لم يعطيه ثمن فهو يصاب ويترك حق الله والمصيبة في المسلوخة في من تنسب تلك الشاة إليه . فإن اشترى لحما ولا يصل إلى منزله فذلك أشرف على الموت من سبب ذلك العضو المنسوب وينجوا منه : وأكل رأس الشاة طول خير ويصيب خير
- لا يكون يرجوه وكذلك رأس بقر أو إنسان إلا أنها تتفضل ورأس الإنسان أفضلها .
- وإن تحول شاة يصيب خير في تلك السنة . وإن أكل أكارها يصيب خير ومال بقدر ذلك : وسمن البقر خصب . وشحم الغنم مال وهو أخير

⁵⁸⁰ Letra y comienzo de otra tachadas.

⁵⁸¹ Lapsus calami o error de forma verbal.

⁵⁸² Se sitúa encima de la palabra tachada.

- אכיר מן אלסמן · ובטול⁵⁸³ אלשא מאל   מן הסמן · ובטון השא מאל
- 20 פי דעה וכבדה מאל⁵⁸⁴ · מדפונא למן אכלהא · או   פי דעה וכבדה מאל · אין אסבהא ניא · או
- אצאבהא ניא או מטבוכא או   21 משיא · וכלך וכדלך כל אלאכבאד אפצלהא כבד
- אלאנסאן · וכדלך פ.קלב   22 מאל אלמדכור · ואלמצראן מתל אלבטון · ואן
- אנפרד אלמצראן כאן מנפעה וש..   23 ..ראבה · מן ראי כבש מן אלוחש או נעגה או עירא
- אצטאדה או והב לה או   24 ..ה · וכאן צמירה יאכלה או יקסמה · פאן דלך ציד
- ואלציד גימה · וכדלך קרונהא   25 ..... ושחומהא · ואן ראי אנה ראכבהא והו יטיעה ..... ושחומהא · ואן ראי אנה ראכבהא והו יטיעה
- פהי מעציה ויפארק   26 ..... : ואן לם יכון דלולא וראי אנה צרעה או גמח ..... : ואן לם יכון דלולא וראי אנה צרעה או גמח
- בה יציב ש[ד]ה   27 ..... דלך : פאן דכל ביתה ען גיר אלציד או ..... דלך : פאן דכל ביתה ען גיר אלציד או
- אתכדה אליפא ..   28 ..... ל [וכ]דלך לא כיר פיה · פאן אדכלה עלי ..ה .....ל וכדלך לא כיר פיה · פאן אדכלה עלי ..ה
- צי.....ם   צי.....ם

Transcripción de T-S NS.339.68:

1 (1r Iz)⁵⁸⁶

- 1 פאן יצ.....לא. פאן ראי אנה יבלג אלסמא   פאן יצ.....לא. פאן ראי אנה יבלג אלסמא
- בטי.....ה מסתויא מצעדה   בטי.....ה מסתויא מצעדה
- 2 פאנה .....ה · ואן ראי אנה גאב פי אלסמא ולם   פאנה .....ה · ואן ראי אנה גאב פי אלסמא ולם
- ינצרך ענהר פאן עמדה   ינצרך ענהר פאן עמדה
- 3 קד ..... אנצרך ענהא ....א טען פיהא · פאנה   קד ..... אנצרך ענהא ....א טען פיהא · פאנה
- ישרף עלי אלמות   ישרף עלי אלמות

⁵⁸³ Error de copia: בטון.

⁵⁸⁴ Inicio de letra descartada.

⁵⁸⁵ مشويا؟

⁵⁸⁶ Leipzig, p. 66b.

- 4 וי..... פי אלסמא מן .....עלם בצעודה פאן דלך וי..... פי السماء מן .....עלם بصعودה פאן שרפא · פי אלדין
ذلك شرفا في الدين
- 5 [ואלד]ניא · ורפע[ה]ע[ט]ימה פי המא · ואן ראי ....
والدنيا · ورفعة عظيمة فيهما · وإن رأى .... في السماء ولا يشبه له بنيانا شيء
- 6 מן שאן אלנאס · פאנה ינצרף מן אלדניא ען ג. כיר
חאל · וכדלך אן ראי לה בניאן בין
من شأن الناس · فإنه ينصرف من الدنيا .. خير حال · وكذلك إن رأى بنيان بين
- 7 אלסמא ואלארץ לונה אכצר בעד אן לא יכון מן
חגארה פאן כאן בניאן עמלה לנפסה
السماء والأرض لونه أخضر بعد أن لا يكون من حجاره فإن كان بنيان عمله لنفسه
- 8 ונפאד עמרה אלא אנה יכון עלי כיר חאל · ולא
ילבת חתי ימות · פאן כאן מן חגארה או
ونفاد عمره إلا أنه يكون على خير حال · ولا يلبث حتى يموت · فإن كان من حجارة أو
- 9 ממא יכרהון אל[נא]ס לונה · פאן גמלה בינה ובין
רבה מכרוה ג.⁵⁸⁷ והו עלי גרוד לאן
مما يكرهون الناس لونه · فإن جملة بينه وبين ربه مكروه · على غرور لأن
- 10 בניאנא עלי ג.....ה · פאן [ראי] פאנה יתב מן מוצע
אלי מוצע פאנה יתחול מן ..
بنيانا على ..... · فإن رأى كأنه يثب من موضع إلى موضع فإنه يتحول من ..
- 11 ל..... פי אלמוצ[ע] ..... פיה תאכיר · ואלותב
אלטויל ואלבעידה ספר ·
ل..... في الموضع ..... فيه تأخير · والوثب الطويل والبعيدة سفر ·
- 12 א.....א..... עלי עצא או גירהא · פאן אלעצא פי
אלתאויל רגל
أ.....أ..... على عصا أو غيرها · فإن العصا في التأويل رجل
- 13 ... מניע ..... נהרא או ביר או חפיר פאנה יתחול ... מניע .....
מן אמר מכרוה
... منيع ..... نهرا أو بئر أو حفير فإنه يتحول من أمر مكروه
- 14 ויסלם עאגלא ..... אנה מנצרף פי ותבתה פי אלהוא ויסלם عاجلا .....
כיף שא או יבלג חית
ويسلم عاجلا ..... أانه منصرف في وثبته في الهواء كيف شاء أو يبلغ حيث
- 15 יריד · פאנה מק..... ואן ראי אן ותבתה קצרת
ען מא אראדה
يريد · فإنه مق..... وإن رأى أن وثبته قصرت عن ما أراد
- 16 פאנה יתחול אלי ..... [ואן] ראי אנה ראכב עלי פאנה יתחול إلى .....
פרס דלול · ואדאה אל
فإنه يتحول إلى ..... وإن رأى أنه راكب على فرس ذلول · وأداه ال
- 17 פרץ תאמה פא.....ה אלפרס לה · פרס תאמה פא.....ה الفرس له · وإن
ואן ראי אן
فرق تامة فاه..... الفرس له · وإن رأى أن
- 18 לה פרס או.....עז דון דלך · לה פרס أو .....عز دون ذلك
ואן ראי פי
له فرس أو .....عز دون ذلك · وإن رأى في

⁵⁸⁷ Primer trazo de guimmel.

- 19 אדאתה נקצא[ן] ..... בה או ..... אדאתה נקצא ..... בה או .....
חזאמה פהו נקצא ..... חזאמה פהו נקצא .....
20 מן סלטאן דלך ..... תבאע ..... מן סלטאן דלך ..... תבאע .....
בקדר כתר ..... בקדר כתר .....
21 דנב אלפרס ..... דנב אלפרס .....
..... פא או מהלובא ..... פא או מהלובא .....
22 ..... אלתבאע .... אלתבאע .....
או ..... אלתבאע ..... או ..... אלתבאע .....
23 ..... דלך .... דלך .....
אלעצו ..... אלעצו .....
24 ..... ועה .... ועה .....
..... או יגרי .... או יגרי .....
25 ..... כאן .... כאן .....
באר ..... באר .....
26 ....
..... לה .... לה .....
27 .....
.....
..... א פאן ל .....
28 ....
.....
29 ..... ואלפ .... ואלפ .....
ה ..... ה .....
2 (1v D)
1 או חאיט יסתשנע ..... צעה ..... פא[ן] ראי מעציה כאן ..... או חאיט יסתשנע ..... צעה ..... פא[ן] ראי מעציה כאן .....
דידא ..... פא ..... אן עז ..... דידא ..... פא ..... אן עז .....
2 כאן קביחא ..... ולא כיר פי רכוב אלדואב אלא פי ..... כאן קביחא ..... ולא כיר פי רכוב אלדואב אלא פי .....
מוצע ..... א ללפרס ..... מוצע ..... א ללפרס .....
3 גנאחא יטיר בין אלסמא ואלארץ ... דלך שרף פי ..... גנאחא יטיר בין אלסמא ואלארץ ... דלך שרף פי .....
אלדין ..... ככ ..... אלדין ..... ככ .....
4 יסאפר צאחבה כדלך ..... ואן כאן ..... אבלק ישתהר ..... יסאפר צאחבה כדלך ..... ואן כאן ..... אבלק ישתהר .....
פי ..... אליה ..... פי ..... אליה .....

- 5 פי אלתאויל אן כאן אדהם יציב.. מאלא . ואן כאן
כמית פ....קוי פי ....
في التأويل إن كان أدهم يصيب.. مالا . وإن كان كميت
ف....قوي في ....
- 6 וסלטאן . ואן כאן אשהב פאנה גמאל פי אלסלטאן . וסלטאן . ואן כאן אשקר פאנה חזן ²
ואן כאן אשקר פאנה חזן ²
وسلطان . وإن كان أشهب فإنه جمال في السلطان .
وإن كان أشقر فإنه حزن
- 7 וצלאח פי אלדין פי אלכיל כאצה ⁵⁸⁸ דון אלבראדין . וצלאח פי אלדין פי אלכיל כאצה ⁵⁸⁸ דון אלבראדין .
ואלאצפר מרץ יסיר פי כראמה . ²
والأصفر مرض يسير في كرامه .
- 8 ומן ראי אנה נזל ען פרס זאל ענה סלטאן פי עאפיה
בקדר סהולה נזולה . אן ²² או
ومن رأى أنه نزل عن فرس زال عنه سلطان في عافية
بقدر سهولة نزوله . أو
- 9 כף ען אתיאן מעציה כאן ירתכבהא . פאן כאן
עליה סלאח וה[ן] ראכבה פאן אל
كف عن أتياں معصية כאں يرتكبهآ . فآن כאں
سلاح وهو راكبه فآن ال
- 10 סלאח גנה לה ולא יצל אליה אחד פי סלטאן...
מעציה .....ה . פאן ראי
سلاح جنة له ولا يצל إليه أحد في سلطان... معصية
.....ه . فآن رأى
- 11 אן אלפרס כלמה פאן דלך אלאמר יותעגב ⁵⁸⁹ מנ[ה]
ס.....אן כאן חפ.....
أن الفرس كلمه فآن ذلك الأمر يُتعجب منه
.....س.....آن كان حف.....
- 12 תכלם בה אלפרס פהו דליל עלי דלך אלתעגיב
אל.....ד.....
تكلم به الفرس فهو دليل على ذلك التعجب
.....ال.....
- 13 מחלה לא יערף לה צאחב ולא עליה מן אדאה
דלך .....
محلة لا يعرف له صاحب ولا عليه من أداة
..... ذلك ..
- 14 רגל שריף חסיב בקדר כטר דלך אלפרס .
וכד[לך].....הא כרג מן מוצ[ע]
رجل شريف حسيب بقدر خطر ذلك الفرس وكذل[ك]
.....ها خرج من موضع
- 15 כאן מות רגל שריף עזיז מנה . פאן כאן
אשרף אלרגאל ימל.
كان موت رجل شريف عزيز منه . فآن كان
.....أشرف الرجال يمل.
- 16 אלמחלה . פאן כאן במכה [או] אלחגאז בנ⁹¹
ה.....ואן .....
المحلة . فآن كان بمكة أو الحجاز بني هـ.....
..... وإن ..
- 17 פרס אנתי יציב אמראה
ש.....פה . ואן כאנת ..
فرس أنثى يصيب إمراة ش.....فة .
وإن كانت ..
- 18 שהבא כאנת גמילה . כצ[רא]
דאת ע[ז] ודין
شهباء كانت جميلة . خضراء
..... ذات عز ودين
- 19 ואן כאנת להא מהר
وإن كات لها مهر ف.....
.....

⁵⁸⁸ Encima de esta palabra hay cuatro puntos o los restos de una letra, que parece haberse pegado de otra página.

⁵⁸⁹ Scriptio plena.

- פ..... דלך ולא ידל עלך ..... ذلك ولا يدل على
- 20 דלך או כאן פי ..... ذلك أو كان في رؤيتك..... דהא .
רואית..... דהא . לאן אנאת ..... لأن أناث
- 21 אלכיל מן אלעוקד⁵⁹⁰ ..... الخيل من العقد .....
ו..... ואן ראי אן פרסה ..... إن رأى أن فرسه
22 מאתת או סרקת ..... ماتت أو سركت .....
מעישתה . ..... معيشته .
23 אן ראי פיהא ..... إن رأى فيها زيادة
זיא[דה].....
24 יציב כיר . ..... يصيب خير .
.....
25 ואלרדיף לה יכו[ן] ..... والرديف له يكون
.....
26 הו ..... هو
- 27 נגד צ...ה ..... רכבה ..... نجد ص...ه ..... ركبته
.....
28 כאן נאזעה ..... كان نازعه
כאלפ..... אדין ..... ڭالف..... ادين .....
.....
29 [אלבר][אד]ין מתל אנאת אלכי[ל פי אל]תויל ..... البراذين مثل أناث الخيل في التأويل
.....
3 (1v Iz)
- 1 כלא אלש..... לא כיר פיה . ואם..... ב או אשקר פי ..... كلا الش..... لا خير فيه . واسب..... ب أو أشقر في
אלכיל לאן כיל אלמלאיכה ..... الخيل لأن خيل الملائكة
- 2 שקר פ..... פאן ראי ברדון לא יערף לה צאחב ..... شقر ف..... فإن رأى برذون لا يعرف له صاحب
וליס עליה אדאה דאכלא פי ..... وليس عليه أداة داخلا في
- 3 בלדה ..... נה רגל עגמי : דון אלאיך פי אלשרף . ..... بلده ..... نه رجل عجمي : دون أولئك في الشرف .
ואן מלך ברדון כאן כאדם ..... وإن ملك برذون كان خادما
- 4 ולח..... כיל ..... אן ראי אנה ר[כב] בגלא ..... ولح..... خيل ..... إن رأى أنه ركب بغلا ميهما
מבהמא פאנה יסאפר ספרא ואן ..... فإنه يسافر سفرا وإن

⁵⁹⁰ Scriptio plena.

- 5 .....ספר אצעב ואלואנה מתל אלכיל · כלא
אלאגר אלמחגל לאן אלבגל⁵⁹¹
- 6 ..... פאן ראי אנה רכב בגלה אן כאן ..עאה מ]א
י[דל עלי אלספר כאן ספר ·
- 7 .....א כאן טול חייו : כדלך אנאת אלבגאל · פאן
[כאן] עליהא סרג או כאף
- 8 פאנהא מרה עאקר למן מלכהא · או ירכבהא או
תהדא אליה · ביצא או שהבא
- 9 גמאל ובהא · כצרא דין חמרא להו · כמית מאל ·
צפרא ושקרא אחזאן ואוגאע ·
- 10 ואלבגל אלקוי אנה לא יערף לה רב · ולא הו דלול
רגל צעב כבית אלחסב ואלטבע · ורכוב
- 11 פוק אסתקאלתה לא באס אן כאן דלול ואלראכב
מתמכן · ולחמה וגלדה א מא מן
- 12 וגה מ..... אליה פי אלחאויל ול..... חול ועסר בקדר
מא שרב מנה · פאן כלמה
- 13 אמר ויתעגב פיה וכדלך כל שיי ממא לא יתכלם א
נועה · ואן ראי בלג
- 14 בגלתה תמוג תמוג⁵⁹¹ רגא פי זיאדה פי מאלה
מן קיבל⁵⁹² אמראה · ואן וצעת פהו²²
- 15 תצדיק לדלך · וכדלך אלבגאל אלחמל ווצע וכל
אלאנאת אלדכראן בעד אן ...
- 16 לא יכפא אלחאויל עזוא · אלחמאר גדה צאחבה
אע · אנה עסי בה
- 17 בה⁵⁹⁴ · ואלגד הו אל... ואסבאב אל.....א..[ד]לך
חמאר ואדכלה מנזלה וארתבטה
- 18 יסאק אלי כיר ..... ואן כאן מו..... ואפצל דלך
- .....ספר אצעב ואלואנה מתל אלכיל · כלא
الأغر المحجل لأن البغل
..... فإن رأى أنه ركب بغله إن كان ..عها ما يدل على
السفر كان سفر ·
.....! كان طول حياة : كذلك البغال · فإن كان عليها
سرج أو كاف
فإنها امرأة عاقر لمن ملكها · أو يركبها أو تهذا إليه ·
بيضاء أو شهباء
جمال وبها · خضراء دين حمراء كميت مال · صفراء
وشقراء أحزان وأوجاع
والبغل القوي إنه لا يعرف له رب · ولا هو ذلول رجل
صعب خبيث الحسب والطبع : وركوب
فوق استقالته لا بأس إن كان ذلول والراكب متمكن
ولحمه وجلده ما من
وجه م..... إليه في التأويل ول..... حول وعسر بقدر ما
شرب منه · فإن كلمه
أمر ويتعجب فيه وكذلك كل شيء مما لا يتكلم نوعه
وإن رأى
بغلته تموج تموج رجاء في زيادة ماله من قبل امرأة ·
وإن وضعة فهو
تصديق لذلك · وكذلك البغال الحمل وكل الأنثى
الذكران بعد أن ...
لا يخفا التأويل عدوه · الحمار جده صاحبه إنه
عسى⁵⁹³ به
به · والجد هو ال... وأسباب ال.....! ذلك حمار وأدخله
منزله وارتبطه
يساق إلى خير ..... وإن كان مو..... وأفضل ذلك

⁵⁹¹ Sic.

⁵⁹² Scriptio plena.

⁵⁹³ سعى?

⁵⁹⁴ Sic.

- אן כאן מטואע דלול .
 19 פאן ראי אנה רכב ... דלול ..... אסתיקט ללכיר . פאן ראי אנה רכב ... דלול ..... אסתיקט ללכיר .
 פאן כאן ²
 20 אסוד כאן כיר . וכדלך סאיר אלאלואן ממא וצפת
 וכדלך אלאותן ⁵⁹⁵ : פאן ראי
 21 אנהא אתאנה כאנת זיאדה פי אלכיר . ואן וצעת
 כאן תצדיק לדלך . ואן ²
 22 אכל לחם חמארה חמלת אצאב מאל בגד...הו
 אלקדר אדא יסעי בה . פאן דבחה[א]
 23 ואכל מן לחמהא אצאב ..... מאל . ואן דבחהא
 ליאכל ולם יאכל אפסד
 24 עלי ..... מעישתה . פאן ראי אן אלחמאר אן
 ראכבה מאת וסקט ²²
 25 ענה למותה סקט מן ..ה אלדי יסעי בה פאן לם יכון
 ראכבה ואנה סקט
 26 ענה למותה פאנה ידהב ענה טריק מעישתה ויתחרך
 חאלה . פאן צורע ⁵⁹⁶ ען
 27 חמארה אפתקר . ואן כאן צרעתה פי סוק פאן
 פקרה טאהר ואלא כאן א..
 28 מסתורא . פאן .....אר אדא צרע ענה לגירה
 ינקט[ע] .....
 4 (1r D)
 1 צאחב אלחמאר או נטירה או ס..... [וא]ן נזל ענה
 ולם יצבר ..... פאנה
 2 יופק מאלה חתי יאותי ען אכרה . פאן נזל לחאגה
 ויריד אלעודה פ.....א הו
 3 טאלבה לם יתם וכדלך אלנזול ען גמיע אלדואב
 ואלהבוט ען אלאר.....נה או
 4 כתר : ואן שרב לבן אתאן מרץ מרצ[א] יסירה

⁵⁹⁵ Scriptio plena.

⁵⁹⁶ Scriptio plena.

- ויברא · ואן כא[ן] ..... הו
 5 ראכבה לם יצרה דלך בעד אנה יכון דלולא מטואעא
 · ואן כאן ק.....
 6 מגרי אלחמאר · ואן רא[י אנ]ה אשתר[א ח]מאר
 ונקד תמנה דראהם יחרכהא ויקל.....
 7 כיר מן כלאם יתכלם בה .. אלדראהם כלאם ·
 פאנה אנ אעטיא תמנה ולם יעאלג.....
 8 יציב כיר ויכון לה שוכר⁵⁹⁷ · לאן אלתמן שוכר
 אלנעמה · לאן אציאף אברהים ק להם אעטת
 9 תמן אלטעאם · והו אלשוכר ללה אלחמד ללה פק
 לה חק אן יתכדך כלילא · ואן רא[י אנ]ה אשתר[א ח]מאר
 10 מטמוס אלעין פאן לה מאל לים יהתדי אלי מוצעה
 פאן כא[ן ע]ור או צעיף אלבצר פאן אל..אס אמרה
 11 פי מעישתה עליה ואלמעשה צחיחה קאימה ·
 וא..אב אלחמאר הם אתבאע צאחבה וזהו
 12 כאן פוק קדר אלחמאר פאלאתבאע פוק קדר צאחבה
 ...לך אלדון : פאן רא[י אנ]ה אשתר[א ח]מאר
 13 מאת ואתכד גירה או צל ווגד גירה או באעה
 ואשתרא גירה או נזל מנה ורכב גירה
 14 יתרך וגה מעישתה ויתחול אלי אכרי : וכאלפלצל
 בינהמא יכון דלך · פאן תחול חמאר
 15 בגלא · פאן גדה ומעישתה תכון פי ספר · פאן תחול
 פרסא פמן סלטאן · פאן תחול
 16 סבעא פמן סלטאן בטולם⁵⁹⁸ : פאן תחול כבשא
 פמן מוצע ...ף בכצב : ואן תחול
 17 טאירא פח.. ינסב אליה דלך אל...ר ..... ואן
 תחול סנור.. [ת]כון מעישתה מן אל
 18 תלצץ ולא כיר פיה · ואן רא[י אנ]ה אשתר[א ח]מאר
 עגז ען צעוד
- ואן כאן ..... הו
 5 ראכבה לם יצרה דלך בעד אנה יכון דלולא מטואעא · ואן
 כאן ק.....
 6 מגרי החמר · ואן רא[י אנ]ה אשתר[א ח]מאר
 דראהם יחרכהא ויקל.....
 7 כיר מן כלאם יתכלם בה .. אלדראהם כלאם ·
 פאנה אנ אעטיא תמנה ולם יעאלג.....
 8 יציב כיר ויכון לה שוכר⁵⁹⁷ · לאן אלתמן שוכר
 אלנעמה · לאן אציאף אברהים ק להם אעטת
 9 תמן אלטעאם · והו אלשוכר ללה אלחמד ללה פק
 לה חק אן יתכדך כלילא · ואן רא[י אנ]ה אשתר[א ח]מאר
 10 מטמוס אלעין פאן לה מאל לים יהתדי אלי מוצעה
 פאן כא[ן ע]ור או צעיף אלבצר פאן אל..אס אמרה
 11 פי מעישתה עליה ואלמעשה צחיחה קאימה ·
 וא..אב אלחמאר הם אתבאע צאחבה וזהו
 12 כאן פוק קדר אלחמאר פאלאתבאע פוק קדר צאחבה
 ...לך אלדון : פאן רא[י אנ]ה אשתר[א ח]מאר
 13 מאת ואתכד גירה או צל ווגד גירה או באעה
 ואשתרא גירה או נזל מנה ורכב גירה
 14 יתרך וגה מעישתה ויתחול אלי אכרי : וכאלפלצל
 בינהמא יכון דלך · פאן תחול חמאר
 15 בגלא · פאן גדה ומעישתה תכון פי ספר · פאן תחול
 פרסא פמן סלטאן · פאן תחול
 16 סבעא פמן סלטאן בטולם⁵⁹⁸ : פאן תחול כבשא
 פמן מוצע ...ף בכצב : ואן תחול
 17 טאירא פח.. ינסב אליה דלך אל...ר ..... ואן
 תחול סנור.. [ת]כון מעישתה מן אל
 18 תלצץ ולא כיר פיה · ואן רא[י אנ]ה אשתר[א ח]מאר
 עגז ען צעוד

⁵⁹⁷ Scriptio plena, aquí y en su repetición poco después.

⁵⁹⁸ Scriptio plena.

- .....ה פאן גדה יעגז
 صعود .....ه فإن جده يعجز
 19 ען אמר דניאה · ואן חמלה .....ר..תי אג...
 عن أمر دنياه · وإن حملة .....ر ..تي ا... .. أو
 أو אצעדה פאנה
 20 גדה מואתי מואפק לה :
 ואן סאק חמאר בצרב
 جده مواتي موافق له : وإن ساق حمار بضرب صعد
 צעד מכאן לצרבה איאה
 مكان لضربه أياه
 21 פאן דלך דעא ואסתעאנה · וליס יכרה מן
 אלחמאר
 فإن ذلك دعاء واستعانة · وليس يكره من الحمار إلا
 אלא מותה · פאן ראי אנה
 موته · فإن رأى أنه
 22 ראכב בעיד מבהם מגהול יסיר פאנה יסאפר ספרא :
 راكب بعيد مبههم مجهول يسير فإنه يسار سفرا :
 ואלנגיב ספר בעיד · ואן
 والنجيب سفر بعيد · وإن
 23 ראי אנה רא⁵⁹⁹ בעיר יחול עלי פארס יסאפר
 رأى أنه رأى يعير يحول على فارس
 [ספרא] ואלנגיב ספר בעיד⁶⁰⁰ :
 24 יציבה חזן · ואן נזל ענה ימרץ תם יברא : פאן
 يصبب حزن · وإن نزل عنه يمرض ثم يبرأ : فإن
 ק[א]תלה ינאזע עדו .....דר :
 قتاله ينازع عدو .....در :
 25 קתאלה · ואן כאן נגיבא כאן אלר[גל ע]גמי · ואן
 قتاله · وإن كان نجيبا الرجل عجمي · وإن رأى .. ال
 רי... ל. כתר ימלכהא פאנה ילי
 كثير يملكها فإنه يلي
 26 ולאיה · פאן כאנת בכאתי כאנת עגם · ואן יראי
 ولاية · فإن كانت بخاتي كانت عجم · وإن يرى أنه
 אנה יחלבהא יציב מאל מן סלטן⁶⁰¹ :
 يحلبها يصيب مال من سلطان :
 27 פא[ן] ל. דם או גיר אלל. כאן אלמאל חרא[ם]
 فإن لـ دم أو غير اللـ كان المال حرام · شوه · وما
 אשבהא · ואלנאקה אמראה
 أشبهها · والناق امرأة
 28 .....ל. קבלהא · ואן כאן פי אללבן כלט .....ה
 .....لـ قبلها · وإن كان في اللبن خلط .....ه في
 פי אלדין · ואן כרגה⁶⁰²
 الدين · وإن خرجه

Transcripción de T-S Ar 339.78:

1r

- 1 (...) .....رف يكون...ص (...) (..)
 2 (...) פאנה מוחית לא (...) (..)

1v

- 1 (...) אַנסאן · ו(...) (..)
 2 (...) וכדלך לון אלברא[דין] (...) (..)

⁵⁹⁹ Esta palabra se sitúa por encima de ספר que ha sido tachada.

⁶⁰⁰ La frase está tachada al tratarse de un error provocado por homeoteleuton.

⁶⁰¹ Scriptio defectiva.

⁶⁰² P. 72a ms. Leipzig.

iii. Variantes del *Kitāb Ta'bīr al-ru'yā*

En este apartado se incluyen los fragmentos que presentan lo que parece ser una versión sintetizada o extractada de la obra anterior. También podría considerarse una fórmula preexistente que fue objeto de un desarrollo y una reorganización, que dio lugar a la composición que conocemos como *Kitāb Ta'bīr al-ru'yā*. Sin embargo, y aunque no sea nada concluyente, hay que decir que la datación de los manuscritos preservados van a favor de esta posibilidad, puesto que los que reconstruyen la composición anterior son claramente más antiguos.

Por un lado se recoge un conjunto de fragmentos agrupado por coincidencias físicas y de contenido, compuesto por nueve fragmentos. Por otro, fragmento independientes, cuya posible conexión con el conjunto no se puede comprobar debido a la ausencia de una muestra para compararlo. Todos ellos muestran diferencias en la formulación de algunas interpretaciones y no se observa una división temática ni un orden evidente como el que se observa en el ejemplo previo.

Para explicar la multitud de variantes debemos de atender a dos tipos de procesos de transmisión de la obra como posibles causas. Por un lado, existe la posibilidad de que, previo a la fijación por escrito, hubiese habido una tradición de tipo oral. En segundo lugar, posteriormente, ya en base al texto escrito, se habría dado un proceso de refundición de la obra⁶⁰³. A causa de ello, la delimitación tanto del texto como de la autoría se complica considerablemente⁶⁰⁴. Este sin duda es el fenómeno que afecta a gran parte de los títulos que nos han llegado de la tradición onirocrítica árabe (recordemos que del *Somniale Danielis* se conocen hasta 80 variantes) y que explica los numerosos casos de apropiación y de falsas atribuciones, a los que me he referido en

---

⁶⁰³ La refundición es un fenómeno muy habitual en determinados géneros y consiste en alteraciones de determinados pasajes o de una obra en su totalidad, a veces llevada a cabo por un autor posterior, que opera con una libertad tal, que el resultado de su acción es percibido como una obra nueva. Bleca, A. (1983), *Manual de crítica textual*. Madrid, Editorial Castalia, p. 111.

⁶⁰⁴ En estas circunstancias, la elaboración de ediciones críticas conlleva una complejidad enorme, lo que tal vez explique la ausencia de las mismas para el abundante legado árabe, a excepción de la que Fahd dedicó a la adaptación del tratado de Artemidoro hecha por Ḥunayn b. Isḥāq, conservada en un *unicum*.

el capítulo introductorio a esta tradición⁶⁰⁵ y que hemos observado en relación al manual del Pseudo-Hai.

Es por ello que la tarea de dirimir si las muestras recogidas aquí deben de considerarse versiones de un mismo texto o una composición distinta requiere de un estudio global de la tradición al que aspiro a enfrentarme con la edición crítica de dicho manual. En todo caso, es importante tener en cuenta que los fragmentos de la Gueniza atestiguan estas versiones.

- a. Edición de los fragmentos T-S 10 ka1.2 (ff. 1 y 2), T-S 8Ka2.3, JTS ENA 2691.1-2, T-S NS 164.114, T-S NS 164.163, T-S Misc.8.68, T-S Ar. 30.291, T-S Ar.30.310 y T-S Misc.28.110

CUL, T-S 10 ka1.2 (ff. 1 y 2) y JTS, ENA 2691.1-2

Descripción física:

Véase descripción de T-S 10 ka1.2 (ff. 3 y 4).

Transcripción de T-S 10 ka1.2 (ff. 1 y 2):

1 (1r)

1	וגהה או פי צדגה ⁶⁰⁶ מוצע לא ינבת פיה ש[ער]	وجهه أو في صدغه موضع لا يثبت فيه شعر
2	פאנה הם וגם בקדר מבלגה: פאן הוא	فإنه هم وغم بقدر مبلغه: فإن هو
3	ראי אנה אכל ראס מטבוכה או משויה	رأى أنه أكل رأس مطبوخ أو مشوي
4	פאנה יציב מאל כתיר: ושער אלגסד. ⁶⁰⁷	فإنه مال كثير: وشعر الجسد
5	אדא כאן אלרגל פי עאפיה פהו מאלה ואן נקץ	إذا كان الرجل في عافية فهو ماله وإن نقص
6	מנה שיא נקץ מן מאלה: פאן כאן מגמומא	منه شيئاً نقص من ماله: فإن كان مغموماً
7	או מדיונא פ[כ]רג ענה: וכדלך שער אלקפא	أو مديونا خرج عنه: وكذلك شعر القفا
8	ונבאת אלשער פ[י סאי]ר אלגסד פאידה פי מאלה	ونبات الشعر في سائر الجسد فائدة في مال
9	אן ראי אנה דאכל חמא[ם] ל[ם] יסת[חם]	وإن رأى أنه دخل حمام لم يستحم
10	ילחקה הם כפיף פאן אסתחם. אָלִי הם וגם	يلحقه هم خفيف فإن استحم. ألي هم وغم

⁶⁰⁵ Por ejemplo, el caso del *Muntajab*, en p. 89 y el del *Išārā* en p. 91.

⁶⁰⁶ Encima de la *hey* puede apreciarse un punto que más probablemente se trate de una mancha como otras que se observan en este folio y sucesivos.

⁶⁰⁷ Este punto se sitúa justo debajo de la horizontal de la *dalet*, pudiendo tratarse de un *dageš* o de una mancha.

- 11 [מ]ן קבל אלנסי: מן ראי אנה יעמל. רה
 12 אן כאן מעסר איסר ואן כאן מויסרא⁶⁰⁸
 13 אפתקר: פאן גסל פי אלחמאם במא
 14 סוכן⁶⁰⁹ פהו הם וגם: ואן ראת אמראה
 15 ראסהא מחלוק פאן זוגהא ימות אויטלקהא:
 16 פאן חלק מן שעהא יקע בינהא
 17 ובין זוגהא .. אמר יכון פיה פרקה וגמאל
 18 אלגבהא גאה אלמר מן אלנאס ואנפה ווגהא
- 2 (1v)
- 1 [מ]ן עשירתה: ומן ראי אן תחרכה
 2 [אס]נאנה הו מרץ בעץ .. אלי אלדי⁶¹⁰ הם
 3 עש[יר]תה או אהל ביתה: ואלתנאיא ולד
 4 קד בלג או אך או אכת או אולדין פאן
 5 סקטת אסנאנה פבעץ ימות:
 6 ואנקלאע ניב אלמרה צלאח להא ואלאצראס
 7 ואלצואחך מנהא אלכל⁶¹¹ ונחו דלך מן
 8 אלקראבה:
 9 ואל[א]צראס אלאבטאד⁶¹² ממן לא
 10 אלדי יתזיין פה⁶¹⁴ ורבמא כאנת אלאצראס
 11 מע...ה פאן סקט רבמא כאן מ...⁶¹⁵
 12 ואלאסנאן אלעאליה רגא[ל] ואלאסאפל
 13 נסא: מן ראי כאנה רכב עלי ..
 14 אנסאן פאנהא .... מנה מא.....
 15 בקהרה: ומן ראי קטע ידה אלאימן
- من قبل النساء: من رأى أنه يعمل. رة
 إن كان معسر أيسر وإن كان ميسرا
 افتقر: فإن غسل في الحمام بماء
 سخن فهو هم وغم: وإن رأت امرأة
 رأسها مخلوق فإن زوجها يموت أو يطلقها:
 فإن حلق من شعرها يقع بينها
 وبين زوجها .. أمر يكون فيه فرقة وجمال
 الجبهة جاء المرء من الناس وأنفه ووجهه
- من عشيرته: ومن رأى أى تحركه
 أسنانه هو مرض بعض .. الي الذين هم
 عشيرته أو أهل بيته: الثنايا ولد
 قد بلغ أو أخ أو أخت أو والدين فإن
 سقطت أسنانه فبعض يموت
 وانقلاع نيب المرأة صلاح لها والأضراس
 والضواحك منها الخال ونحو ذلك من القراية
 والأضراس الابطاد⁶¹³ ممن لا
 ...تهم: أو صبيان ممن لا يبلغ البلوغ
 الذي يتزین فاه وربما كانت الأضراس
 معه...ه فإن سقط ربما كان م.....
 والأسنان العالية رجال والأسافل
 نساء: من رأى كأنه ركب على ..
 إنسان فإنها .... منه ما.....
 بقهره: ومن رأى قطع يده الأيمن

⁶⁰⁸ Scriptio plena (میسر).

⁶⁰⁹ Scriptio plena.

⁶¹⁰ Haplografía?: אלדין.

⁶¹¹ Scriptio defectiva.

⁶¹² Lectura dudosa.

⁶¹³ Lectura dudosa.

⁶¹⁴ Scriptio defectiva? פאה?

⁶¹⁵ Líneas de difícil lectura al haber traspasado la tinta de un folio al otro.

- 16 ולם יכון דינא צאלחא דל עלי כתר
17 אלאמאנה והי ותם להא: ואלידאן ואלאצאבע
18 ולדאך: ואליד איצא מנפע פמא
- 3 (2r)
- 1 חדת פיהא מן כיר או שר אם ז[יאה]
2 אם נקצאן פהו זיאה ונקצאן פי .....
3 ואלאצאפיר אן ראהא תכסרת
4 או אנקטעת דהב מאלה וצעף מקדרתה
5 ואחואלה: ואלצדג פי חלם אלרגל פינאל
6 כסוה גדידה חסנה שניעה⁶¹⁶ מן ראי
7 כרג מן בטנה דם ולם ..... פאנה
8 כרג מן אתם גא.ם לטך בשי מנ...הו...ם
9 פאן כאן מן גוארח ..ה פי .....
10 מן ראי דם כארג מנה פאנ[ה] א.....ל.
11 בקדר כתרמה וקלתה ומן ראי .....
12 ..... בקיד מן חדיד פיגיה ולד טויל אלעמר
13 יפון ..נכאס: ואן כאן אלקיד קיד מן
14 [נח]אץ פתגיה בנת ותכון צעיפה אלחאל:
15 ומן ראי רגלה קד אנקטעת דהב
16 נצף מאלה ואן אנקטעו גמיעא פדהב מאלה
17 [כ]ל[ה] במעישתה: ומן ראי אן כתר שער
18 סאקיה וטאל כתר מאלה ועטם: אלרגל
- 4 (2v)
- 1 מאלה אלדי הו מעישתה ורזקה: מן נטר
2 אנה פי סגן מותק פהו מרץ או מא יכרהה
3 פאן ותק פי בית נפסה אצאב כיר:
4 ומן ראי אנה אגתסל אנקטע ענה אלהם
5 ואלגם: ואלצאלח אדא ראי אנה
6 אגתסל קד תטהר מן אלדנוב: מן ראי
7 אנה פי ס[ו]ק מלח ועורתה מכשופה פאנה
8 התך סתרה: ומן [רא]י [כ]אנה יתערא
- מאלה الذي هو معيشته ورزقه: من نظر
أنه في سجن موثق فهو مرض أو ما يكرهه
فإن وثق في بيت نفسه أصاب خير:
ومن رأى أنه اغتسل انقطع عنه الهم
والغم: والصالح إذا رأى أنه
اغتسل قد تطهر من الذنوب: من رأى
أنه في سوق ملح وعورته مكشوفة فإنه
هناك ستره: ومن رأى كأنه يتعري

⁶¹⁶ Possible error de copia en base a texto en árabe.

- 9 ו...ערה וכאן דלך פי מגלס או פי
10 מ[ס]גד..ל. ימכן אלתגריד פיה פאן דלך
11 ...תה מן אמר והו מנה מכרוב
12 פאן כאן מדיונה קצא דינה: ואן כאן
13 מריץ שפי מן מרצה ואללה אעלם ואחם⁶¹⁷:
14 וישבה אלתגריד פי אלתאויל צרב
15 אלענק לאנה פרג: מן ראי ענקה
16 תצרב וכאן אדם מנה יסיל פאן כאן
17 עבד עתק ואן כאן מריץ אשפי ואן
18 כאן מדיונה קצא דינה: ואן כאן מהמומא
- ו...ערه وكان ذلك في مجلس أو في
مسجد..ل. يمكن التجريد فيه فإن ذلك
...فه من أمر وهو منه مكروب
فإن كان مديونا قضى دينه: وإن كان
مريض شفى من مرضه والله أعلم وأحكم
ويشبه التجريد في التأويل ضرب
العنق لأنه فرج: من رأى عنقه
تضرب وكان الدم منه يسيل فإن كان
عبد عتق وإن كان مريض أشفى وإن
كان مديونا قضى دينه: وإن كان مهموما

Transcripción de JTS ENA 2691.1-2:

1r

- 1 נטרה⁶¹⁸ אמראה שעהא מחלוק אמא ה[יא]
2 תמות ואמא זוגהא יטלקהא : פאן
3 ראת מקנעתהא אכדת מן ראסהא פהו
4 דני : מן ראי כאנה ישרב מא צאפי יבשר
5 באן גמה קד זאל : ואן כאן מא פדר גם
6 וכסראן וגלא אן יאתיה : ואן כאן מא
7 מטר פרח וסרור יגיה : ומן ראי אנה
8 יסתחם פי חמאם גם וציק צדר יאתיה :
9 מן ראי כאנה ראכב ספינה סריע
10 ידכל אלי אל... : ומן ראי כאן נאר
11 פי ביתה גם [ו]קתאל יכון פי דלך אלבלד :
12 ואן טפית אלנאר הדא אלחרב
13 ואן אכדת אלנאר פי אלתיאב גם וכסראן
14 ילקא....ל... : ומן ראי כאנה ימשי
15 אלי ג.....[י]עלם אנה נקץ פי בדנה :
16 .....[ג]ראד פי אלבלד יעלם אן
17 נא[ר]פ[א]רסיה תטהר פי אלנאס : ואן
- نظره امرأة شعرها مخلوق إما هي
تموت وإما زوجها يطلقها : فإن
رأت مقنعتها أخذت من رأسها فهو
دني : من رأى كأنه يشرب ماء صافي يبشر
بأن غمه قد زال : وإن كان ماء كدر غم
وخسران وجلاء أن يأتيه : وإن كان ماء
مطر فرح وسرور يجيئه : ومن رأى أنه
يستحم في حمام غم وضيق صدر يأتيه :
من رأى كأنه راكب سفينة سريع
يدخل إلى ال... : ومن رأى كأن نار
في بيته غم وقتال يكون في ذلك البلد :
وإن طفيت النار هذا الحرب
وإن أخذت النار في الثياب غم وخسران
يلقى....ل... : ومن رأى كأنه يمشي
إلى...غ..... يعلم أنه نقص في بدنه :
.....[جر]اد في البلد يعلم أن
نار فارسية تظهر في الناس : ومن

⁶¹⁷ Lapsus calami: אחכם.

⁶¹⁸ Encima de la *hey* se apreciaba un pequeño trazo que debe ser involuntario.

18	ראי כאנה יצטאד אלסמך ויכליה כיר	ראי כאנה יצטאד אלסמך ויכליה כיר
1	[וב] שאראת מן מ[ו]צע בעיד	ובשארות מן מוצע בעיד .....
2	ראי כאנה יאכל פפז תמר פרה וכיר	ראי כאנה יאכל תמראתמר פרח וזכיר ....
3	מן ראי כאנה יאכל עסל כיר	מן ראי כאנה יאכל עסל כיר .....
4	ידיה : ואן כאן ממלוך יעתק : וכדלך	ידיה : ואן כאן ממלוך יעתק : וכדלך
5	אלסכר ואלנאטף כלה גייד : מן ראי כאנה	אלסכר ואלנאטף כלה גייד : מן ראי כאנה
6	יאכל ביץ מסלוק אומקלי פהו גיד :	יאכל ביצ מסלוק אומקלי פהו גיד :
7	מן ראי כאנה יאכל ביץ נ״א פהו הו רדי :	מן ראי כאנה יאכל ביצ נ״א פהו הו רדי :
8	מן ראי כאנה יאכל גבן יגד כיר וחאלה	מן ראי כאנה יאכל גבן יגד כיר וחאלה
9	יוחסן ⁶¹⁹ : מן ראי כאנה יאכל כל ובקל	יוחסן : מן ראי כאנה יאכל כל ובקל
10	יעלם אנה רדיא : כל אלבקול גיידה גיר	יעלם אנה רדיא : כל אלבקול גיידה גיר
11	אללפת לאנה נפע ⁶²⁰ : מן ראי כאנה יאכל	אללפת לאנה נפע ⁶²⁰ : מן ראי כאנה יאכל
12	כבז ונביד כיר וסעאדה : מן ראי כאנה	כבז ונביד כיר וסעאדה : מן ראי כאנה
13	דכל אלי בסתאן ולקט מנה רמאן יעלם	דכל אלי בסתאן ולקט מנה רמאן יעלם
14	אנה הם וגם ילקאה : מן א[כ]ל ...ע אלחבוב	אנה הם וגם ילקאה : מן א[כ]ל ...ע אלחבוב
15	הוא ⁶²¹ גייד : מן ראי כאנה [יאכל ענ]ב וזיתון	הוא ⁶²¹ גייד : מן ראי כאנה יאכל ענב וזיתון
16	הם וגם ילקאה : מן ראי ...ה	הם וגם ילקאה : מן ראי ...ה .....
17	בטיך אוקתא גם ועלה תנאלה :	בטיך אוקתא גם ועלה תנאלה :
18	ואעלם אן אלאביץ גייד ואלאסוד רדי ⁶²² :	ואעלם אן אלאביצ גייד ואלאסוד רדי ⁶²² :
1r	מן נצב פֿרס יסתקים לה כיר : מן ראי	מן נצב פֿרס יסתקים לה כיר : מן ראי
2	[כאנ]ה יתם [ה] פי נכלה ילקא כיר :	[כאנ]ה יתם [ה] פי נכלה ילקא כיר :
3	..... נכיל תוקטע ⁶²³ רגאל שבאב ימותו ⁶²⁴ :	..... נכיל תוקטע רגאל שבאב ימותו ⁶²⁴ :

⁶¹⁹ Scriptio plena.

⁶²⁰ Cf. Brajot 57b:a: לפתות והאמר רב לא איעתרי עד דחזאי ראשי לפתות כי חזא
בכנייהו חזא.

⁶²¹ Scriptio plena.

⁶²² Cf. T-S NS 307.32. Y cf. *Brajot* 56b:e: יפות שחורות בזמנן יפות שלא בזמנן בין בזמנן בין בזמנן לבנות בין בזמנן בין שלא בזמנן יפות שחורות בזמנן יפות שלא בזמנן רעות.

⁶²³ Scriptio plena.

⁶²⁴ Conjugación en apocopado por elisión de la partícula ‘an o por error en la conjugación del indicativo.

- 4 מן ראי כאנה לאבס שמשך עלו
5 ורפעה יאתיה : מן ראי כאנה יתערא
6 תיאבה ינתזע ענה אלוקאר : מן ראי
7 כאן קד אכלע עליה כלעה ירתפע
8 מקדארה : מן ראי כאנה יתעטף
9 באיזאר אביץ [י]עלם עמל חסן בין יד
10 אללה : ואלתי[אב אל]חמר ואלסוד רדייה :
11 מן ראי שי מן אלהב או מן אללולו
12 סירתפע מקדארה ענד אלסלטאן :
13 מן ראי עלי דראעה סואד פישתד עליה
14 אלזמאן ויציק בה : מן ראי כאן
15 פי אדנה פי קרט שרף וכרם יחצל לה :
16 מן ראי כאן פי מתניה מנתקה
17 כצב ושרף וכרם יגד פי נצף עמרה
18 ויכון לה אבן וירוס : ומן וגד שי מן פצה
- 2v
- 1 פהו חסן ואן וגד פלוס ילקא כצומה מן אהל
2 ביתה : מן ראי כאנה קד דרהם קול
3 חסן יתנא ענה : מן געל פי אצבעה שי
4 מן אלכואתם פאנה יתלו אמר סלטאן :
5 מן לבס אכליל לה אעמאל חסנה בין ידי
6 אללה : מן ראי כאנה יאכל דקיק שעיר
7 פהו חסן ודקיק אלחנטה גם וחזן :
8 מן יזרע זרע רזק וכיר ינאל : מן ימשי
9 בין אלזרוע פהו פי טאע[א]ללה ימשי :
10 מן לבס כף פאנה כבר סו...ה : פאן נזעה
11 תכלץ : מן ראי תיאבה תחתרק וליס להא
12 דוכאן⁶²⁵ לא יכון לה אולאד : ומן גלס עלי
13 כרסי סירתפע מקדארה : מן רכב עלי
14 אסד סירכב ארקאב אעדאה פאן קתל
- מן ראי כאנה לאבס שמשך עלו
ورفعة يأتيه : من رأى كأنه يتعري
ثيابه ينتزع عنه الوقار : من رأى
كأن قد أخلع عليه خلعة يرتفع
مقداره : من رأى كأنه يتعطف
بإزار أبيض يعلم عمل حسن بين يد
الله : والثياب الحمر والسود رديئة
من رأى شيء من الذهب أو من اللؤلؤ
سيرتفع مقداره عند السلطان :
من رأى على ذراعه سواد فيشتد عليه
الزمان ويضيق به : من رأى كأن
في أذنه في قرط شرف وكرم يحصل له :
من رأى كأن في متنيه منتقة
خصب وشرف وكرم يجد في نصف عمره
ويكون له ابن ويؤس : ومن وجد شيء من فضة

⁶²⁵ Scriptio plena.

- 15 אסד פיקהר אלקאצי ואלסלטאן : אסד פיקהר القاضي والسلطان :
- 16 ומן ראי כאנה ראכב עלי כנזיר ומן رأى كأنه راكب على خنزير
- 17 אן חרד בה חרכא יחד[ר] מן אעדאה ואן إن حرك به حركا يحذر من أعداه وإن
- 18 אכל מן לחמה סילקא כיר : מן חארב أكل من لحمه سيلقى خير : من حارب

CUL, T-S 8Ka2.3

Descripción física:

Número de folios:	1 folio (2 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	18-19	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño folio:	175 × 130 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No figura

Folio con marcas de puntizones horizontales, sin rastro de corondeles. Los márgenes son amplios y perfectamente justificados, mediante el alargamiento de letras. Las líneas son rectas pese a que el *ductus* sea armonioso por la inclinación dispar de las letras. Se usa el *media punctis* y el espaciado para separar contenidos, y en un caso los dos puntos.

Los caracteres son redondeados, con barras cóncavas. Entre ellos destaca la letra *hey* con un pie menudo, situado muy abajo, llegando a sobrepasar la línea de base. También la *yud* es de pequeñas dimensiones, con poca curvatura. Presenta ligatura para *alef* y *lamed* de manera sistemática. La *qof* tiene dos ejecuciones, una con dos trazos y otra con solo uno y dejando un lóbulo muy abierto, aunque en un caso se cierra al ligarse a la letra anterior.

Transcripción:

1 (1v)

- 1 [וא]ן כאן מריצא מכרובא או מגמומא وإن كان مريضاً مخروباً أو مغموماً
- 2 ....ה . מן ראי כאן שיערה קד תסאק[ט] ...ה . מן رأى كأن شعره قد تساقط
- 3 דל דלך עלי הם ורב מא כאן כיר ויאתיה . دل ذلك على هم وربما كان خير يأتيه .
- 4 פאן סקט שער אללחיה ולם יתביין מנה שי فإن سقط شعر اللحية ولم تبين منه شيء
- 5 פהו כיר יאתיה . ואן כאן פי עאפיה פשערה فهو خير يأتيه . وإن كان في عافية فشعره
- 6 מאלה . ורב מא כאן מריץ פישפא בסקוטה . ماله . وربما كان مريض في يشفا بسقوطه
- 7 מן ראי אנה יכצב ראסה ולחיתה דל מן رأى أنه يخضب رأسه ولحيته دل

- 8 אנה מא סתר וגטא מן אחיאלה סיטהר
- 9 אלי אלנאס שר או כיר · מן ראי אנה נבת
- 10 לה שער פי נואחי וגהה או פי צדגה א[ו פי]
- 11 מואצע למ ינבת פיהא שער פאנה
- 12 הם באזא מבלגה · מן ראי אנה
- 13 יאכל דמאג נפסה פאנה יאכל מן צלב
- 14 מאלה וכדלך מן ראי כאנה יאכל דמאג
- 15 גירה פאנה יאכל מאל גירה · מן ראי אנה
- 16 יאכל ראס מטבוך או משוי פאנה יגד
- 17 מאל כתיר · מן ראי אנ⁶²⁶ שער שארבה
- 18 נאקץ פהו צלאח פי חאלה וסנתה וכדלך
- 19 שער אלאבט וכדלך שער אלעאנה ·
- 2 (1r)
- 1 נקסאנה צלאח וזיאדתה סלטנה
- 2 וכדלך שער אלגרם אדא כאן אלרגל ..
- 3 עאפיה פהו מאלה · פאדא נקץ מנה שי
- 4 נקץ מאלה · פאן כאן מגמומא או מדיונא
- 5 כרג ענה · וכדלך שער אלקפא ונבאת אל
- 6 שער פי סאיר אלגסד פזיאדה מאל · מן ראי
- 7 אנה דאכל חמאם יסתחם פלם יסתחם
- 8 פהו הם כפיף · פאן אסתחם פהו הם
- 9 ושגל סרי : מן ראי אנה יעמל אל
- 10 .רה אן כאן גנ[י] יפתקר · ואן כאן פקיר
- 11 פיתקוא · פאן ראי אנה אטלא באלנורא
- 12 פחלקת אלגלד ובקית אלעאנה מאת הו
- 13 ויבקוא נסואה פאן חלקת אלעאנה ובקי
- 14 סאיר אלגסד מאתו נסואה ובקי הו · פאן
- 15 ראי אנה גסל פי אלחמאם במא סכן פהו
- 16 הם וגם תם יתפרג מנה · ואן ראי כאנה
- 17 שרב מא סכן פהו איצא הם וגם · ומן
- أنه ما ستر وغطا من أحياله سيظهر
- إلى الناس شر أو خير · من رأى منه نبت
- له شعر في نواحي وجهه أو في صدغه أو في
- مواضع لم ينبت فيها شعر فإنه
- هم بإزاء مبلغه · من رأى أنه
- يأكل دماغ نفسه فإنه يأكل من صلب
- ماله وكذلك من رأى كأنه يأكل دماغ
- غيره فإنه يأكل مال غيره · من رأى أنه
- يأكل رأس مطبوخ أو مشوي فإنه يجد
- مال كثير · من رأى أن شعر شاربه
- ناقص فهو صلاح في حاله وسنته وكذلك
- شعر الأبط وكذلك شعر العانة ·
- نقصانه صلاح وزيادته سلطنة
- وكذلك شعر الجرم إذا كان الرجل ..
- عافية فهو ماله · فإذا نقص منه شيء
- نقص ماله · فإن كان مغموما أو مديونا
- خرج عنه · وكذلك شعر القفا ونبتات ال
- شعر في سائر الجسد فزيادة مال · من رأى
- أنه دخل حمام يستحم فلم يستحم
- فهو هم خفيف · فإن استحم فهو هم
- وشغل سري : ومن رأى كأنه يعمل الـ
- ـره إن كان غني يفتقر · وإن كان فقير
- فيقتوا · فإن رأى أنه اطلأ بال نورا
- فحلقت الجلد وبقيت العانة مات هو
- ويبقوا نسواه فإن حلقت العانة وبقي
- سائر الجسد ماتو نسواه وبقي هو · فإن
- رأى أنه غسل في الحمام بماء سخن فهو
- هم وغم تم يتفرج منه · وإن رأى كأنه
- شرب ما سخن فهو أيضا هم وغم · ومن

⁶²⁶ Escritura de la letra en posición medial en lugar de final.

ראי אמראה ראסהא מחלוק פאן זוגהא	ראי إمراة رأسها مخلوق زوجها
18	
ימות אויטלקהא · פאן אגז מן שעהא	ימות أو يطلقها · فإن اجز من شعرها
19	

CUL, T-S NS 164.114; CUL, T-S NS 164.163 y CUL, T-S Misc.8.68

Descripción física:

Número de folios:	1 bif. + 2 ff. (8 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	18-19	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño folio:	160 × 120 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	Sí

Se trata de un conjunto de folios bastante perjudicado por manchas y roturas. Los tres fragmentos son consecutivos siguiendo el orden de las páginas reflejado, si bien los folios del bifolio no lo son entre ellos al no tratarse del bifolio central del cuaderno. La grafía parece ejecutada con rapidez, pues es muy irregular. Aun así los márgenes son amplios y se mantiene el justificado a base de montar las palabras a final de línea para evitar que sobresalgan. Presenta tres puntos colocados en pirámide y *media punctis* para separar contenidos. Llenar final de línea sea posiblemente la función del signo parecido a la ه de *intahà* que aparece al final de dos líneas de T-S NS 164.114, 1vIz. Mientras que el trazo angular repetido parece indicar omisiones en el texto al ir seguido de una palabra. El tachado se realiza de distintas maneras, entre ellas, un punto arriba y otro abajo de la letra.

Las letras son alargadas verticalmente y algunas prolongaciones sobrepasan la línea inferior o la superior. Presenta ligatura de *hey* final de manera excepcional y dos tipos de ligatura del artículo, con trazo inferior oblicuo y con trazo inferior en ángulo. En *alef* hay variabilidad en cuanto al punto de encuentro de los trazos: en mitad del trazo izquierdo o en lo alto del mismo. La barra de *het* es muy redondeada y convexa, en contraste con las barras del resto de letras que son cóncavas. En ocasiones, *nun* final lleva tejado.

Hay anotaciones marginales, escritas de abajo arriba o en horizontal, en letra cuadrada y en hebreo y en letra semi-cursiva, sin pueda leerse lo suficiente para determinar el idioma. En el margen derecho de T-S NS 164.163 se lee שמע ..., en el de T-S NS 164.114, 1vD, אנת מנכא, y en el izquierdo del mismo folio אנת, entre otras ilegibles.

Transcripción de T-S NS 164.163:

1r

- 1 גראד יעלם אן אלנאר פארסיה תטהר פי אלנאס
- 2 ומן נטר כאנה יצטאד אלסמך ויכליה כיר
- 3 ובשאראת מן מוצע בעיד יאתיה * מן נטר
- 4 כאנה יאכל תמר פרח וכיר יציבה * מן
- 5 ראי כאנה יאכל עסל אבקא לה וכיר יוגד בין
- 6 אידיה ואן כאן ממלוך יעתק וכדלך
- 7 אלסוכר ואלנאטף כולהו גיידא * מן נטר
- 8 כאנה יאכל ביץ מסלוק א[ו מ]קלי פהו גייד *
- 9 מן ראי כאנה יאכל ביץ ניא פהו הו רדי *
- 10 מן ראי כאנה יקשר אלביץ הו נבאש אלמותי
- 11 לאנהם פיהם אחיא ואמואת * מן ראי כאנה
- 12 יאכל גבן יגד כיר וחאל יחסן * מן ראי כאנה
- 13 יאכל כל ובקל יעלם אנה מן אלארדיא
- 14 כל אלבקול גידא גיר אללפת לאנה ינפע * מן ראי
- 15 כאנה יאכל כבז ונביד כיר וסעאדה * מן ראי
- 16 כאנה דכל אלי בסתאן ולקט מנה רמאן יעלם אנה
- 17 הם וגם ..⁶²⁷ יאלקאה * מן אכל גמיע אלחבוב
- 18 הו גייד * מן ראי כאנה יאכל ענב וזיתון
- 19 גראד יעלם אן אלנאר פארסיה תטהר פי אלנאס
- 20 ומן נטר כאנה יצטאד אלסמך ויכליה כיר
- 21 ובשאראת מן מוצע בעיד יאתיה * מן נטר
- 22 כאנה יאכל תמר פרח וכיר יציבה * מן
- 23 ראי כאנה יאכל עסל אבקא לה וכיר יוגד בין
- 24 אידיה ואן כאן ממלוך יעתק וכדלך
- 25 אלסוכר ואלנאטף כולהו גיידא * מן נטר
- 26 כאנה יאכל ביץ מסלוק א[ו מ]קלי פהו גייד *
- 27 מן ראי כאנה יאכל ביץ ניא פהו הו רדי *
- 28 מן ראי כאנה יקשר אלביץ הו נבאש אלמותי
- 29 לאנהם פיהם אחיא ואמואת * מן ראי כאנה
- 30 יאכל גבן יגד כיר וחאל יחסן * מן ראי כאנה
- 31 יאכל כל ובקל יעלם אנה מן אלארדיא
- 32 כל אלבקול גידא גיר אללפת לאנה ינפע * מן ראי
- 33 כאנה יאכל כבז ונביד כיר וסעאדה * מן ראי
- 34 כאנה דכל אלי בסתאן ולקט מנה רמאן יעלם אנה
- 35 הם וגם ..⁶²⁷ יאלקאה * מן אכל גמיע אלחבוב
- 36 הו גייד * מן ראי כאנה יאכל ענב וזיתון

1v

- 1 הם וגם ילקא * מן אכל בטיך וקתא
- 2 גם ועלה ינאלה וועלם אן אלאביץ
- 3 גיד ואלאסוד רדי * מן נצב כרסי
- 4 יסתקים לה כיר * מן ראי כאנה ית
- 5 יתם לה פי נכלה ילקא כיר * מן נטר
- 6 נכיל תקטע רגאל שבאב ימותון *
- 7 מן נטר כאן לאבס שמשך עלו
- 8 ורפעה תאתיה * מן נטר כאנה
- 9 יסלך תיאבה ינתזע ענה אלוקאר
- 10 מן נטר כאן קד כולע⁶²⁸ עליה
- 11 כלעה ירתפע מקדארה * מן
- 12 הם וגם ילקא * מן אכל בטיך וקתא
- 13 גם ועלה ינאלה וועלם אן אלאביץ
- 14 גיד ואלאסוד רדי * מן נצב כרסי
- 15 יסתקים לה כיר * מן ראי כאנה ית
- 16 יתם לה פי נכלה ילקא כיר * מן נטר
- 17 נכיל תקטע רגאל שבאב ימותון *
- 18 מן נטר כאן לאבס שמשך עלו
- 19 ורפעה תאתיה * מן נטר כאנה
- 20 יסלך תיאבה ינתזע ענה אלוקאר
- 21 מן נטר כאן קד כולע⁶²⁸ עליה
- 22 כלעה ירתפע מקדארה * מן

⁶²⁷ Letras tachadas.

⁶²⁸ Scriptio plena.

- 12 נטר כאנה יתעטף באיזאר אביץ
 13 יעלם אן לה עמל חסן ענד אללה .
 14 ואלתיאב אלחומר ואלסוד רדיא .
 15 מן ראי שי מן אלדהב או מן אללולו [סיר...] ⁶²⁹
 16 מן ראי שי מן אלדהב או מן אללולו [סיר...] ⁶²⁹

Transcripción de T-S NS 164.114:

1v Iz ⁶³⁰

- 1 סירתפע מקדארה ענד אלסלטאן .
 2 [מן] ראי כאן פי דראעה סואד
 3 פי[ש]תד עליה אלזמאן ויציק בה
 4 מן ראי כאן פי אדנה קרט
 5 שרף וכרם יחצל לה . מן נטר כאן
 6 פי מתניה מנתקא כצב ושרף יגד
 7 פי נצף עמרה ויכון לה אבן וירוס . ה
 8 ומן וגד שי מן פצה פהו חסן ואן וגד
 9 פלוס כצומה ילקא מן אהל ביתה ה
 10 מן ראי כאנה קד דרהם קול חסן ותנא
 11 ענה . מן געל פי אצבעה שי מן אל
 12 כואתם אנה יתלו אמר סלטאן : מן
 13 לבס אכליל לה אעמאל חסנה בין ידך
 14 ללה : מן יאכל שעיר או דקיק אלחסן
 15 ודקיק אלחנטה גם וחזן : מן זרע
 16 זרע רזק וכיר ינאל . מן ימשי בין
 אלזרוע ⁶³¹

1r D

- 1 פהו פי טאעהא אללה ימשי . מן לבס פ.ס.
 2 [פ]אנה כבר סו יאתיה . פאן .זע...
 3 תכלץ . מן ראי תיאבה תחתרק ...
 4 להא דוכאן לא יכון לה אולאד . ומן
 5 גלס עלי [כר]סי סירתפע מקדארה

⁶²⁹ Reclamo.

⁶³⁰ Consecutiva a T-S NS 164.163, 1v.

⁶³¹ Al final de la línea.

- 6 מן רכב עלי אסד סירכב ארקאב אעדאה
7 פאן קתל אסד סיקהר אלקאצי ואל
8 סולטאן · מן ראי כאנה ראכב עלי כנזיר
9 אן חרך בה חרכא יחדר מן אעדאה ·
10 ואן אכל מן לחמה סילקא כיר · מן
11 חארב אבו זנא ילקא סו וכדלך מן אכל
12 מן לחמה · מן ראי כאנה אצטאד
13 תעלב סיעתל פאן שרב מן לבנה סיברא
14 מן ראי כאן.⁶³² קד נחשה כלב יקע
15 עליה כצומה · מן ישרב מן לבנה גם
16 ו[כ]סראן ינאל · מן אכל מן לחם סינור
17 יתל ויצאב .....ה · ומן חמל עקרב

1r Iz⁶³³

- 1 ומן ראי אברהים דהב אלי מדהבה
2 ו...פה אלדין · דאך רוית יוסף
3 ברהאן · רוית סלימאן מותה⁶³⁴ · מן
4 ראי יהודי או נצראני אנה יצובהום⁶³⁵
5 ועלמהם פי דינה · מן ראי צנמא
6 כאנה יעבדהא פאנה יתכלם אלכדב
7 עלי אללה לאן אלצנם תמתאל ואלתמתאל
8 באטל פאן כאן אלצנם כשב פהו
9 יתקרב באלכדב אלי רגל חסיב · פאן
10 כאן מן חטאב⁶³⁶ פהו יטלב אלדגל
11 ואלכלאם · ואן כאן מן פצה פאנה
12 יתקרב בדלך אלי נסי או אלי אמראה ·
13 פאן מן דהב פאנה יאתי דלך
14 לאמר יכרהה ויבצה · פאן כאן דלך
- ומן ראי אברהים דהב אלי מדהבה
ו...פה אלדין · דאך רוית יוסף
ברהאן · רוית סלימאן מותה · מן
ראי יהודי או נצראני אנה יצובהום⁶³⁵
ועלמהם פי דינה · מן ראי צנמא
כאנה יעבדהא פאנה יתכלם אלכדב
עלי אללה לאן אלצנם תמתאל ואלתמתאל
באטל פאן כאן אלצנם כשב פהו
יתקרב באלכדב אלי רגל חסיב · פאן
כאן מן חטאב⁶³⁶ פהו יטלב אלדגל
ואלכלאם · ואן כאן מן פצה פאנה
יתקרב בדלך אלי נסי או אלי אמראה ·
פאן מן דהב פאנה יאתי דלך
לאמר יכרהה ויבצה · פאן כאן דלך

⁶³² Tachón.

⁶³³ Página no consecutiva.

⁶³⁴ Cf. Brajot 57b:a: מן יצפה לחסידות שלמה יצפה לחכמה אחאב ידאג מן · תנו רבנן שלשה מלכים הם הרואה דוד בחלום יצפה לחסידות שלמה יצפה לחכמה אחאב ידאג מן · הפורענות.

⁶³⁵ Scriptio plena.

⁶³⁶ Scriptio plena.

- 15 אלצנמ מן חדיד או נחאס או רצאץ
16 פאנה רגל .... אלדונ[י]א ·
- الصنم من حديد أو نحاس أو رصاص
فإنه رجل .... الدنيا ·

1v D

- 1 מן ראי פאנה יעבד אלנאר ולהא להיב ·
2 דל אנה טלב אלקרב מן אלסלט[אן]...
3 פאן לם יכן פיהא⁶³⁷ להיב פהו טלב .....
4 חראם · מן ראי אנה יצלי באלנאס << אל⁶³⁸
5 פאנה ילי ולאיה יעדל פיהא אדא <
6 אסתקאמת קבלתה וצלאתה · מן
7 ראי דלך תאמה בקדר דלך ואן אנת⁶³⁹
8 ראי נאקצה פבקדר דלך פי ולאיתה
9 ועדלה · מן ראי אנה יקרא פי
10 מצחף פאנה ירוס ויתקדם קום <<< אנת⁶⁴⁰
11 באלעלם ואלחכמה לאן אלמצחף חכמה
12 ומן חפט מא קראה פהו אלשי
13 בעינה לא יתאול · ו[מן] ראי אנה
14 ידרך באעלן צות פאנ פאנ דלך
15 שרף ובהא ינאלה · מן ראי אנה
16 יקרא גיר קראתה פ..... הו פי [דינה]⁶⁴¹
- מן ראי כאנה יעבד النار ولها لهيب ·
دل أنه طلب القرب من السلطان ...
فإن لم يكن فيها لهيب فهو طلب ....
حرام · من رأى أنه يصلي بالناس <<
فإنه يلي ولاية يعدل فيها إذا <
استقامت قبلته وصلاته · من
رأى ذلك تامه بقدر ذلك وإن
رأى ناقصه فيقدر ذلك في ولايته
وعدله · من رأى أنه يقرأ في
مصحف فإنه يروى ويتقدم قوم
بالعلم والحكمة لأن المصحف حكمة
ومن حفظ ما قرأه فهو الشيء
بعينه لا وتأول · ومن رأى أنه
يدرك بأعلن صوت فإن ذلك
شرف وبهاء ينال · من رأى أنه
يقرأ غير قراءته ف..... هو في [دينه]

Transcripción de T-S Misc.8.68:

1r

- 1 דינה יקול מא לם יעמל בה · מן ראי
2 אנה בני כניסיה או מסגד פהו רגל
3 יולף בין קלוב קום ויהדיהם אלי כיר
4 ורב מא כאן דלך פי צלה רחם או
5 תזויג או מא שבה דלך · מן ראי
6 אנה יקצי בין אלנאס וליס הו אה ללקצון
- דינה يقول ما لم يعمل به · من رأى
أنه بنى كنيسة أو مسجد فهو رجل
يؤلف بين قلوب قوم ويهديهم إلى خير
وربما كان ذلك في صلة رحم أو
تزويج أو ما شبه ذلك · من رأى
أنه يقضي بين الناس وليس هو للقضون

⁶³⁷ La י está por encima de la línea.

⁶³⁸ Escritura en el margen.

⁶³⁹ Palabra muy borrosa, casi imperceptible, en el margen.

⁶⁴⁰ Escritura en el margen.

⁶⁴¹ Reclamo.

7 באהל . פאן כאן מסאפר קטע	בأهل . فإن كان مسافر قطع
8 עליה אלטריק ואן למ יכן מסאפר	عليه الطريق وإن لم يكن مسافر
9 תתגיר עליה נעמתה . ויצדקה מן	تتغير عليه نعمته . ويصدقه من
10 סמעה וישעה בדלך . פמן ראי	سمعه ويشهد بذلك . فمن رأى
11 קאצי מערוף פהו וחק ⁶⁴² וכראמה וכיר	قاضي معروف فهو حق وكرامة وخير
12 יציבה לאנה דו חק ועדל . ואן ראי	يصيبه لأنه ذو حق وعدل . وإن رأى
13 קאצי מגהולא אקצא לה בשר כאנה	قاضي مجهول أفضى له بشر كأنه
14 כמא קצא אללה עז וגל לאן אלקאצי אל	كما قضى الله عز وجل لأن القاضي ال
15 מגהול הו אללה עז וגל . ואן כאן אללה	مجهول هو الله عز وجل . وإن كان الله

1v

1 יכלמה פהו מן אהל אלגנה	يكلمه فهو من أهل الجنة .....
2 מן שדה והו ללמדנבין אנתקאם	من شدة وهو للمدنيين انتقام
3 ואמא אלמיז[אן] פהו אלקאצי פאן	وأما الميزان فهو القاضي فإن
4 אלמיזאן מסתקים פאלקאצי צחיה	الميزان مستقيم فالقاضي صحيح
5 עאדל וכפאת אלמיזאן סמע	عادل وكفاءة الميزان سمع
6 אלקאצי ואלדראהם הו אלכלאם	القاضي الدراهم هو الكلام
7 ואלכצומאת ואלצנגה הו אלעדל	والخصومات والصنجة هو العدل
8 ואלעמוד ואללסאן ואלכפאת איצא	والعمود واللسان والكفاءة أيضا
9 כמא חדת בהא פהו באלקאצי	كما حدث بها فهو بالقاضي
10 ומן [רא]י אנה יכתב צחיהפאן ראי	ومن رأى أنه يكتب صحيفة إن رأى
11 אנה יכתב ב[קלם וא]לי גאנבה	أنه يكتب بالقلم وإلى جانبه
12 קל[ם] אכר יכתב בהמא	قلم آخر يكتب بهما .....
13 יגמע אללה בין[ה] ובין אך	يجمع الله بينه وبين آخر .....
14 ראי אנה יכתב צחיהפאן עלי	رأى أنه يكتب صحيفة على .....
15 כאתם מן יד סול[טאן] ומא	خاتم من يد سلطان وما ....

CUL, T-S Ar. 30.291 y CUL, T-S Ar.30.310

Descripción física:

Número de folios:	2 fragmentos de rollo	Material:	Papel
Nº total de líneas:	37	Estilo de escritura:	Semi-cuadrada
Tamaño total:	302×137 y 242×178 mm.	Región de escritura:	Oriente

⁶⁴² Pese a que las grafías parecen מן, una lectura más adecuada al contexto nos da la palabra חק.

Incoativo/final:

No

Reclamo:

No

El texto onirocrítico ocupa el anverso de un rollo escrito en árabe con una caligrafía estilo *nasjī* extremadamente sinuosa, que con toda probabilidad provenga de la cancillería oficial fatimí, al ser este el formato habitual de sus edictos. También en el recto, con una caligrafía menos cuidada, aprovechando el amplio margen izquierdo y el derecho del verso, se alberga lo que parece una lista de compra o una receta⁶⁴³. Dada su ubicación, la receta habría redactado con posterioridad al resto de textos.

El rollo se recompone parcialmente con estos dos fragmentos, los cuales se encajan y complementan. La parte inferior de T-S Ar.30.291 conecta con la superior de T-S Ar.30.310. A partir de la línea 18 de la edición, el texto se completa mediante los dos fragmentos cuya separación se indica con ||.

La escritura en alfabeto hebreo es poco cuidada, con trazos más bien rectilíneos y angulosos. Las letras se ejecutan con un máximo de dos trazos. Destaca la ligatura de *alef-lamed* por su estrechez, *gimmel* por sobrepasar la línea de base con un pico muy pronunciado y *nun* por su corta estatura, que no alcanza la línea de cresta y su prolongación, al igual que el del resto de inferiores, es breve. La prolongación de *lamed*, en cambio, es más larga y coronada con bandera. Para la redacción se emplea el *media punctis* y en podemos observar justificación en el margen derecho algo difícil de confirmar para el izquierdo debido al precario estado de conservación.

Transcripción:

Verso

.....א	1
.....ואן כ	2
.....כאן [מ]ן פצלה פא	3
.....פאן כאן מן חטב פהו	4
.....מן חדיד או נחאס או רצא	5
.....מן ראוי אנה יעבר נארא ולהא לה[יב]	6
.....אקרב מן אלסלטאן ·אן לם יכון להא לה[יב]	7
.....פהו יטלב מאל חראם קבלתה וצלאתה ⁶⁴⁴ ·מן	8
.....ר[אי]	

⁶⁴³ Receta médica según Isaacs, p. 10.

⁶⁴⁴ Corrección de *homeoteleuton*.

- 9 באלנאס פאנה ילי ולאיה · יעדל פיהא .....
- 10 קבלתה וצלתה · אן ... דלך תאמ.....
- 11 או נקצאן פבקדר תלך .... ולאיתה ...
- 12 מן ראי אנה יקרא פי מצחף פאנ[ה] .....
- 13 קומה באלעלם ' ואלחכמה לאן אלמצ[חף].....
- 14 ומן חפץ מא יקראה פהו אלשי בעינ[ה].....
- 15 מן ראי אנה ידן⁶⁴⁵ באבלג צותה פאן .....
- 16 ינאל · מן ראי אנה יקרא ... קראתה .....
- 17 פי דינה יקול מא לם יעלם בה · .....
- 18 כניסה או מסגד · פהו רגל יולף..... || קום ויהדי..
- 19 אלי כיר · ורב מא כאן דלך פי צלה רחם או ||
תזויג או מא
- 20 אשבה דלך · מן ראי [א]נה יקצי בין || אלנאס
וליס ...
- 21 ללקצא באהל · פאן כאן מסאפר || קטע עליה
אלטר[י]ק
- 22 ואן לם יכון מסאפר תגירת עלי||ה נעמתה
- 23 ויצדקה כל מן סמעה · פאן ראי קא||ציה קאצ..
- 24 פהו ימ.. וברכה וכיר יציב לא||נה דו עדל
- 25 פא[ן] ראי קא||ציה מגהולא קצא לה || בשי פ...
- 26 ..... קצא אללה עז וגל לאן אלקאצי אלמגה||ול
- 27 ..... יכלמה אללה פאנה מן אהל אלגנה ....
- 28 ..... דה · והו ללמדנבין אנתקאם · ואמא ...
- 29 ..... אצי פאן ראי אלמיזאן מסתקים פאן אלקאצי
...
- 30 ... יח עדל וכפאת אלמיזאן סמאע אלקאצי ·
- 31 ..... אהם הי אלכצומאת · ואלמתאקיל הי אל[עד]ל
- 32 ... מוד ואללסאן ואלכפאת פמא חדת .....
- 33 ..[ר]אי אנה אעטי צחיפה על[יה]א כ.....
- 34 סלטאן · וכאן גאיבא יציב כיר כתיר ...
- 35 אהללה סאלמא · מן ראי אנה יעטא ד.....
- באלנאס פאנה ילי ולאיה · יעדל פיהא .....
- קבלתה וצלתה · אן ... דלך תאמ.....
- או נקצאן פבקדר תלך .... ולאיתה ...
- מן ראי אנה יקרא פי מצחף פאנ[ה] .....
- קומה באלעלם ' ואלחכמה לאן אלמצ[חף].....
- ומן חפץ מא יקראה פהו אלשי בעינ[ה].....
- מן ראי אנה ידן⁶⁴⁵ באבלג צותה פאן .....
- ינאל · מן ראי אנה יקרא ... קראתה .....
- פי דינה יקול מא לם יעלם בה · .....
- כניסה או מסגד · פהו רגל יולף..... || קום ויהדי..
- אלי כיר · ורב מא כאן דלך פי צלה רחם או ||
תזויג או מא
- אשבה דלך · מן ראי [א]נה יקצי בין || אלנאס
וליס ...
- ללקצא באהל · פאן כאן מסאפר || קטע עליה
אלטר[י]ק
- ואן לם יכון מסאפר תגירת עלי||ה נעמתה
- ויצדקה כל מן סמעה · פאן ראי קא||ציה קאצ..
- פהו ימ.. וברכה וכיר יציב לא||נה דו עדל
- פא[ן] ראי קא||ציה מגהולא קצא לה || בשי פ...
- ..... קצא אללה עז וגל לאן אלקאצי אלמגה||ול
- ..... יכלמה אללה פאנה מן אהל אלגנה ....
- ..... דה · והו ללמדנבין אנתקאם · ואמא ...
- ..... אצי פאן ראי אלמיזאן מסתקים פאן אלקאצי
...
- ... יח עדל וכפאת אלמיזאן סמאע אלקאצי ·
- ..... אהם הי אלכצומאת · ואלמתאקיל הי אל[עד]ל
- ... מוד ואללסאן ואלכפאת פמא חדת .....
- ..[ר]אי אנה אעטי צחיפה על[יה]א כ.....
- סלטאן · וכאן גאיבא יציב כיר כתיר ...
- אהללה סאלמא · מן ראי אנה יעטא ד.....

⁶⁴⁵ Encima de la ٦ hay una especie de tilde cuya función es indicar un error de escritura.

36. יתזוג קריב לה · מן כתב בדוה ליס לה ארת[כב]... יתزوج قريية له · من كتب بدواة ليس له ارت[כב]....
37. ה · וקאל אן אתא רגל אלי מעבר אלאחלאם פקאל · ٥ · وقال أن أتى رجل إلى معبر الأحلام فقال له....
ל....

CUL, T-S Misc.28.110

Descripción física:

Número de folios:	1 folio (2 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	20-21	Estilo de escritura:	Cuadrada
Tamaño folio:	183 × 134 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No

Se trata de un folio con una escritura estilizada, realizada con un cálamo fino, de estilo caligráfico cuadrado, ornamentada con puntos y pequeños trazos oblicuos paralelos infra lineales. Es habitual el punto encima de *nun* final y de *pe*, mientras que los trazos, podrían representar el *tanwīn kasra*, sin embargo su valor no corresponde, como ocurre con los escasos ejemplos de anotación vocálica de tipo tiberiense que presenta. Como separador de contenidos se emplean los dos puntos, aunque hay un ejemplo de uso del *media punctis*. Los dos puntos también se usan encima de la línea para indicar la separación entre palabras que han quedado unidas por error. Los finales de línea se rellenan con unas comillas para mantener el justificado. Su estado de conservación es bastante bueno, pero hay agujeros y zonas borrosas.

Transcripción:

1r

1	מִיזָּאן מִסְתַּקִּים פֶּאֶלְקֶאצִי צַחִיחַ עֵאדֵל : וּכְפֶאֶת	מִיזָּאן מִסְתַּקִּים פֶּאֶלְקֶאצִי צַחִיחַ עֵאדֵל : וּכְפֶאֶת
2	אֶלְמִיזָּאן סִמַּע אֶלְקֶאצִי אֶלְעֵדֵל : וְאֶלְעֵמוּד וְאֶלְלֶסְאָן	אֶלְמִיזָּאן סִמַּע אֶלְקֶאצִי אֶלְעֵדֵל : וְאֶלְעֵמוּד וְאֶלְלֶסְאָן
3	וְאֶלְכְּפֶאֶת פֶּמָּא חֲדַת בַּחַא פֶּהוּ בֶּאֶלְקֶאצִי : וּמֶן רֵאִי	וְאֶלְכְּפֶאֶת פֶּמָּא חֲדַת בַּחַא פֶּהוּ בֶּאֶלְקֶאצִי : וּמֶן רֵאִי
4	אִנְהּ יִכְתֹּב צַחִיפָּה אֵן רֵאִי אִנְהּ יִכְתֹּב בִּקְלָם וְאֵלִי	אִנְהּ יִכְתֹּב צַחִיפָּה אֵן רֵאִי אִנְהּ יִכְתֹּב בִּקְלָם וְאֵלִי
5	גִּאֲנַבְהּ קֶלָם אַכֵּר כֹּתֵב בַּהֲמָא גִּמִּיעַ יִגְמַע אֶלְלָה	גִּאֲנַבְהּ קֶלָם אַכֵּר כֹּתֵב בַּהֲמָא גִּמִּיעַ יִגְמַע אֶלְלָה
6	בִּינָה וּבִין אֶךְ לָה : וּמֶן רֵאִי אִנְהּ אַעֲטִי צַפִּיחָה	בִּינָה וּבִין אֶךְ לָה : וּמֶן רֵאִי אִנְהּ אַעֲטִי צַפִּיחָה
7	עֲלִיָּהּ כֹּאֲתָם מֶן [יָד] סֶלְטָאן וּכְאֵן גִּאֲיִב כִּיר	עֲלִיָּהּ כֹּאֲתָם מֶן [יָד] סֶלְטָאן וּכְאֵן גִּאֲיִב כִּיר
8	כְּתִיר יַצִּיב וִירְגַע אֵלִי אַהֲלָה סֶאֶלְמָא : וּמֶן רֵאִי אִנְהּ	כְּתִיר יַצִּיב וִירְגַע אֵלִי אַהֲלָה סֶאֶלְמָא : וּמֶן רֵאִי אִנְהּ

- 9 יועטא⁶⁴⁶ דואה יתזוג קריבה לה : ומן כתב בדואה يعطى دواة يتزوج قريبة له : ومن كتب بدواة
- 10 ליסת לה ארתכב בפרג ליס לה : אתא רגל אלי ליست له ارتكب بفرج ليس له : أتى رجل إلى معبر מעבר
- 11 אלאחלאם פקאל לה כנת ארי פי מנאמי בין ידי الأحلام فقال له كنت أرى في منامي بين يدي دواة דואה
- 12 והי צ.ף אביץ נקי פ... אקלב מן דלך..ף...ת وهي صدف أبيض نقي ف... أقلب من ذلك..ف...ت
- 13 בה פכאן ינכתב פקאל לה ארתכבת פרג למ ידרך : בה פכאן ינכתב فقال له ارتكبت فرج لم يدرک :
- 14 ליס ישעה מן ראי נור קד ה... מן ראי טלמה ليس يشعه من رأى نور قد ه... من رأى ظلمة
- 15 פהו פי צלאלה וקד תבין אלטלמה פתנה : מן ראי فهو في ظلاله وقد تبين الظلمة فتنة : من رأى خصي כצי
- 16 מגהולא פי מוצע פ... פרג עלי חד אל מלאיכה : مجهول في موضع ف... خرج على حد الملائكة :
- 17 בנחו מא ראי ול[דל]ך אלכציאן קד נזעת אלשהוה بنحو ما رأى ولذلك الخصيان قد نزعت الشهوة :
- 18 מנהם⁶⁴⁷ אלגאמי.. : ואלכצ[י] אלמערוף הו נפסה منهم الجمي[ع] : والخصي المعروف هو نفسه واسمه : ואסמה :
- 19 מן ראי .... אסוד אלראס קד שאב אן ראי שיבה من رأى .... أسود الرأس قد شاب إن رأى شبيهه
- 20 מר..... בסואד פאנה יקהר לצאחבה : פא:ראי مر..... بسواد فإنه يقهر لصاحبه : فإن رأى
- 21 ..... רגל שארב יזדאד שיב ופיה رجل شاربه يزداد شيب وفيه
- 1v
- 1 סואד הו ..אר עלי וקאר : פאן ראי אנה למ יבקא سواد هو [وق]ار على وقار : فإن رأى أنه لم يبق
- 2 מן סואד ראסה שי והו רגל מערוף פאנה ירא من سواد رأسه شيء وهو رجل معروف فإنه يرى برأسه בראסה
- 3 מא יפרח בקדר מבלג מסתשנע אלביאץ מנה : פאן ما يفرح بقدر مبالغ مستشنع البياض منه : فإن
- 4 כאלט אלשיב אלשיך אלמגהול סואד פהו אגוד : خالط الشيب الشيخ المجهول سواد فهو أجود : فإن لم פאן למ
- 5 יבק מן סואדה שי פאנה אהון ואצעף : ומן ראי يبق من سواده شيء فإنه أهون وأضعف : ومن رأى شعر شعر
- 6 ראסה קד טאל וכאן צאלחא תקיא הו לה סתר رأسه قد طال وكان صالحا تقيا هو له ستر ووقايا : ווקאיה :

⁶⁴⁶ Scriptio plena.

⁶⁴⁷ A esta *mim* final le faltaría el trazo lateral izquierdo.

- 7 ואן למ יכון ורע דיין פהו הם ונחס יערץ לה עלי ואן למ יכן ורע דיין פהו הם ונחס יערץ לה עלי
- 8 קדרה ושנעתה : פאן ראי אלרגל אלצאלח אנה קדרה ושנעתה : פאן ראי אלרגל אלצאלח אנה
אקץ⁶⁴⁸
- 9 מנה פנקץ מן אהל אלצלאח : פאן תנאתר שעה מנה פנקץ מן אהל אלצלאח : פאן תנאתר שעה
- 10 אפתקר : אן כאן שיב פי אללחיה וקד בקי מן אפתקר : אן כאן שיב פי אללחיה וקד בקי מן
סואדה
- 11 ...קא עלי מא וצפת : [פא]ן אביצת אללחיה ולם ...קא עלי מא וצפת : [פא]ן אביצת אללחיה ולם
יבקא
- 12 פיהא סואד פאנה יראוי אלנאס פיגהה מא יכרהה : פיהא סואד פאנה יראוי אלנאס פיגהה מא יכרהה :
13 מן ראי אנה טאלת לחיתה פוק קדרהא אלמערוף מן ראי אנה טאלת לחיתה פוק קדרהא אלמערוף
פהו
- 14 דין עלי צאחבהא עלי קדר טולהא : פאן ראהא " דין עלי צאחבהא עלי קדר טולהא : פאן ראהא "
15 נאקצה פהו נקץ לדינה : [ו]רבמא כאן הם יערץ נאקצה פהו נקץ לדינה : [ו]רבמא כאן הם יערץ
לה :
- 16 וחלק אללחיה דהב גאה אל...אן : ונתפהא אשד וחלק אללחיה דהב גאה אל...אן : ונתפהא אשד
17 [א]שנע מן חלקהא : ואן טאלת לחיתה ולם תטול [א]שנע מן חלקהא : ואן טאלת לחיתה ולם תטול
"
- 18 אסבלתה רזק מצא מנה לגירה : מן ראי אנה ידהן אסבלתה רזק מצא מנה לגירה : מן ראי אנה ידהן
ראסה
- 19 בדחן טייב לה ראיחה הו:אגא חסן יכון לה צלאח בדחן טייב לה ראיחה הו:אגא חסן יכון לה צלאח
עלי
- 20 קדר ק[וה] ראיחה אלדהן ומבלגה : פאן כאן גיר קדר ק[וה] ראיחה אלדהן ומבלגה : פאן כאן גיר
טייב או

- b. Edición sinóptica de T-S 10 ka1.2 (ff. 1 y 2), T-S 8Ka2.3, JTS ENA 2691.1-2, T-S NS 164.114, T-S NS 164.163, T-S Misc.8.68, T-S Ar. 30.291, T-S Ar.30.310 y T-S Misc.28.110

Comentario:

En el proceso de comparación de este conjunto con las obras del “corpus espejo”, se constata el notable parecido de estos fragmentos con el *Oneirocriticon* de Achmet, en determinadas secciones relativas a los “Indios”, incluso a nivel de fraseología. Estos, a

⁶⁴⁸ Extraña manera de vocalizar lo que parece ser el alif de la forma IV.

su vez, se aproximan notablemente al *Ta'bīr al-ru'yā* recientemente comentado, pero no en todos sus contenidos de manera consistente. Es esta posible identificación de una de las fuentes del *Oneirocriticon* otro de los motivos por los que considero muy relevante llevar a cabo la edición y estudio de dicho texto y sus variantes⁶⁴⁹.

T-S 10 ka1.2	TS 8Ka2.3	§
	(1v) [וא]ן כאן מריצא מכרובא או מגמומא ....ה	1
	מן ראי כאן שער קד תסאק[ט] דל דלך עלי הם ורב מא כאן כיר ויאתיה	2
	פאן סקט שער אללחיה ולם יתביין מנה שי פהו כיר יאתיה	3
	ואן כאן פי עאפיה פשערה מאלה ורב מא כאן מריץ פישפא בסקוטה	4
	מן ראי אנה יכצב ראסה ולחיתה דל אנה מא סתר וגטא מן אחיאלה סיטהר אלי אלנאס שר או כיר	5
(1r) וגהה או פי צדגה מוצע לא ינבת פיה ש[ער] פאנה הם וגם בקדר מבלגה	מן ראי אנה נבת לה שער פי נואחי וגהה או פי צדגה א[ן פי] מואצע למ ינבת פיהא שער פאנה הם באזא מבלגה	6
	מן ראי אנה יאכל דמאג נפסה פאנה יאכל מן צלב מאלה	7
	וכדלך מן ראי כאנה יאכל דמאג גירה פאנה יאכל מאל גירה	8
פאן הוא ראי אנה אכל ראס מטבוכה או משויה פאנה	מן ראי אנה יאכל ראס מטבוכ או משוי פאנה יגד מאל	9

⁶⁴⁹ En su estudio de las fuentes árabes del *Oneirocriticon*, Mavroudi revisó el manuscrito de París BN 2744 (y probablemente el BN 2742) del *Ta'bīr al-ru'yā*, el cual Herbelot y Kollar habían identificado con el texto bizantino. Sin embargo, no incluyó este texto entre su corpus de textos árabes desalentada por las variaciones que mostraban y por el hecho de que incluyeran la anécdota referida a Alfonso IV, algo que proponía un *terminus post quem* posterior al del *Oneirocriticon* (v. Mavroudi, *A Byzantine book on Dream Interpretation*, pp. 24-25; y cf. *supra*, p. 315, n. 540). Sin embargo, como he dicho antes, sostengo que la anécdota es con toda probabilidad un añadido posterior, lo que explica su ausencia en los fragmentos de la Gueniza y en el manuscrito de Leipzig. El caso es que, tras mi proceso de comparación de los fragmentos judeo-árabes y del manuscrito de Leipzig con otros manuales árabes y con el *Oneirocriticon*, he llegado a la hipótesis de que el parecido que Mavroudi reconoció entre el *Oneirocriticon* y los manuales árabes con los que sí lo comparó posiblemente se deba a que estos se basan en el *Ta'bīr al-ru'yā*, como ya se ha comentado.

	כתיר	יציב מאל כתיר
10	מן ראי אנ שער שארבה נאקץ פהו צלאח פי חאלה וסנתה	
11	וכדלך שער אלאבט וכדלך שער אלעאנה . (1r) נקסאנה צלאח וזיאדתה סלטנה	
12	וכדלך שער אלגרם אדא כאן אלרגל .. עאפיה פהו מאלה פאדא נקץ מנה שי נקץ מאלה	ושער אלגסד. אדא כאן אלרגל פי עאפיה פהו מאלה ואן נקץ מנה שיא נקץ מן מאלה
13	פאן כאן מגמומא או מדיונא כרג ענה	פאן כאן מגמומא או מדיונא פ[כ]רג ענה
14	וכדלך שער אלקפא ונבאת אלשער פי סאיר אלגסד פזיאדה מאל	וכדלך שער אלקפא ונבאת אלשער פ[י] סאיר אלגסד פאידה פי מאלה
15	מן ראי אנה דאכל חמאם יסתחם פלם יסתחם פהו הם כפוף	אן ראי אנה דאכל חמא[ם] ל[ם] יסת[חם] ילחקה הם כפוף
16	פאן אסתחם פהו הם ושגל סרי	פאן אסתחם. אלי הם וגם [מ]ן קבל אלנסי
17	מן ראי אנה יעמל אל.רה אן כאן גנ[י] יפתקר ואן כאן פקיר פיתקוא	מן ראי אנה יעמל. רה אן כאן מעסר איסר ואן כאן מויסר .. אפתקר
18	פאן ראי אנה אטלא באל נורא פחלקת אלגלד ובקית אלעאנה מאת הו ויבקוא נסואה	
19	אן חלקת אלעאנה ובקי סאיר אלגסד מאתו נסואה ובקי הו	
20	פאן ראי אנה גסל פי אלחמאם במא סכן פהו הם וגם תם יתפרג מנה	פאן כאן גסל פי אלחמאם במא סוכן פהו הם וגם
21	ואן ראי כאנה שרב מא סכן פהו איצא הם וגם	
22	ומן ראי אמראה ראסהא מחלוק פאן זוגהא ימות אויטלקהא	ואן ראת אמראה ראסהא מחלוק פאן זוגהא ימות אויטלקהא
23	פאן אגז מן שעהא ¶	פאן חלק מן שעהא יקע בינהא ובין זוגהא .. אמר יכון פיה פרקה
24		וגמאל אלגבהא גאה אלמר מן אלנאה\ס ואנפה ווגהא ..עשירתה (1v)
25		ומן ראי אן תחרכה [אס]נאנה הו מרץ' בעץ ..ל. אלדי הם עש[יר]תה או אהל ביתה
26		ואלתנאיא ולד קד בלג או אך או אכת או אולדין פאן סקטת אסנאנה פבעץ' ימות
27		ואנקלאע ניב אלמרה צלאח להא ואלאצראס ואלצואחך מנהא אלכל ונחו דלך מן אלקרבה

28	ואל. צראס אלבטאר ממן לא ..תאם
29	או צביאן ממן לא יבלג אלבלוג אלדי יתזיין פה ורבמא כאנת אלצראס מע...ה פאן סקט רבמא כאן מ.....
30	ואלאסנאן אלעאליה רגא[ל] ואלאסאפל נסא
31	מן ראי כאנה רכב עלי ..... אנסאן פמנהא .... מנה מא..... בקהרה
32	ומן ראי קטע ידה אלאימן ולם יכון דינא צאלחא דל עלי כתרה אלמאנה והי ותם להא
33	ואליבאך ואלאצאבע ולדאך
34	ואליד איצא מנפע פמא (2r) חדת פיהא מן כיר או שר אם ו[יאדה] אם נקצאן פהי זיאדה ונקצאן פי ....
35	ואלאצאפיר אן ראהא תכסרת או אנקטעת דהב מאלה ויעף מקדרתה ואחואלה
36	ואלצדג פי חלם אלרגל פינאל כסוה גדידה חסנה שניעה
37	מן [ראי] כרג מן בטנה דם ולם ..... פאנה כרג מן אתם גא.ם לטך בשי מנ...הו...ם
38	פאן כאן מן גוארח ..ה פי .....
39	מן ראי דם כארג מנה פאנ[ה] ...א.....ל. בקדר כתרתה וקלתה
40	ומן ראי ..... בקיד מן חדיד פיגיה ולד טויל אלעמר. יכון ..נכ...ס
41	ואן כאן אלקיד קיד מן [נח]אץ פתגיה בנת ותכון צעיפה אלחאל
42	ומן ראי רגלה קד אנקטעת דהב נצף מאלה ואן אנקטעו גמיעא פדהב מאלה [כ]ל[ה] במעישתה
43	ומן ראי אן כתר שער סאקיה וטאל כתר מאלה ועטם
44	אלרגל (2v) מאלה אלדי הו מעישתה ורזקה
45	מן נטר אנה פי סגן מותק פהו מרץ או מא יכרהה פאן ותק פי בית נפסה אצאב כיר
46	ומן ראי אנה אגתסל אנקטע ענה אלהם ואלגם
47	ואלצאלח אדא ראי אנה. אגתסל קד תטהר מן אלדנוב
48	מן ראי אנה פי ס[ו]ק מלח ועורתה מכשופה פאנה התך

סתר		
ומן [רא] י [כ]אנה יתערא ו.....ערה וכאן דלך פי מגלס או פי מ[ס]גד ..ל. ימכן אלתגריד פיה פאן דלך...תה מן אמר והו מנה מכרוב פאן כאן מדיונא קצא דינה	49	
ואן כאן מריץ שפי מן מרצה ואללה אעלם ואח[כ]ם	50	
וישבה אלתגריד פי אלתאויל צרב אלענק לאנה פרג	51	
מן ראי ענקה תצרב וכאן אלדמ מנה יסיל פאן כאן עבד עתק ואן כאן מריץ אשפי ⁶⁵⁰	52	
ואן כאן מדיונא קצא דינה	53	
ואן כאן מהמומא ¶	54	

JTS ENA 2691.1-2	T-S NS 164.163 + T-S NS 164.114	§
(1r) נטרה אמראה שעהא מחלוק אמא ה[יא] תמות ואמא זוגהא יטלקהא		55
פאן ראת מקנעתהא אכדת מן ראסהא פהו דני		56
מן ראי כאנה ישרב מא צאפי יבשר באן גמה קד זאל		57
ואן כאן מא פדר גם וכסראן וגלא אן יאתיה		58
ואן כאן מא מטר פרח וסרור יגיה		59
ומן ראי אנה יסתחם פי חמאם גם וציק צדר יאתיה		60
מן ראי כאנה ראכב ספינה סריע ידכל אלי אל...		61
ומן ראי כאן נאר פי ביתה גם [ו]קתאל יכון פי דלך אלבלד		62
ואן טפית אלנאר הדא אלחרב		63
ואן אכדת אלנאר פי אלתיאב גם וכסראן ילקא .....ל...		64
ומן ראי כאנה ימשי אלי ג.....[י]עלם אנה נקץ פי בדנה		65
.....[ג]ראד פי אלבלד יעלם אן נא[ר] פ[ארסיה] תטהר פי אלנאס	(T-S NS 164.163, 1r) גראד יעלם אן אלנאר פארסיה תטהר פי אלנאס	66
ואן ראי כאנה יצטאד אלסמך ויכליה כיר (1v) [וב]שאראת מן מ[ו]צע בעיד	ומן נטר כאנה יצטאד אלסמך ויכליה כיר ובשאראת מן מוצע בעיד יאתיה	67

⁶⁵⁰ Cf. Ibn Sirin, cap. 15, EVR ARAB I 2227, 12v.

68	מן נטר כאנה יאכל תמר פרח וכיר יציבה	..... ראי כאנה יאכל תמר פרח וכיר ....
69	מן ראי כאנה יאכל עסל אבקא לה וכיר יוגד בין אידיה	מן ראי כאנה יאכל עסל כיר ..... ידיה
70	ואן כאן ממלוך יעתק	ואן כאן ממלוך יעתק
71	וכדלך אלסוכר ואלנאטף כולהו גיידא	וכדלך אלסוכר ואלנאטף כלה גייד
72	מן נטר כאנה יאכל ביץ מסלוק א[ו מ]קלי פהו גייד	מן ראי כאנה יאכל ביץ מסלוק אומקלי פהו גיד
73	מן ראי כאנה יאכל ביץ ניא פהו הו רדי	מן ראי כאנה יאכל ביץ נ'יא פהו הו רדי
74	מן ראי כאנה יקשר אלביץ הו נבאש אלמותי לאנהם פיהם אחיא ואמואת	
75	מן ראי כאנה יאכל גבן יגד כיר וחאל יחסן	מן ראי כאנה יאכל גבן יגד כיר וחאלה יחסן
76	מן ראי כאנה יאכל כל ובקל יעלם אנה מן אלארדיא	מן ראי כאנה יאכל כל ובקל יעלם אנה רדיא
77	כל אלבוקל גידא גיר אללפת לאנה ינפע	כל אלבוקל גיידה גיר אללפת לאנה נפע ⁶⁵¹
78	מן ראי כאנה יאכל כבו ונביד כיר וסעאדה	מן ראי כאנה יאכל כבו ונביד כיר וסעאדה
79	מן ראי כאנה דכל אלי בסתאן ולקט מנה רמאן יעלם אנה הם וגם יאלקאה	מן ראי כאנה דכל אלי בסתאן ולקט מנה רמאן יעלם אנה הם וגם ילקאה
80	מן אכל גמיע אלחבוב הו גייד	מן א[כ]ל ... ע אלחבוב הו גייד
81	מן ראי כאנה יאכל ענב וזיתון (1v) הם וגם ילקא	מן ראי כאנה [יאכל ענב] וזיתון הם וגם ילקאה
82	מן אכל בטיך וקתא גם ועלה ינאלה	מן ראי ... ה .... בטיך אוקתא גם ועלה תנאלה
83	ואעלם אן אלאביץ גיד ואלאסוד רדי	ואעלם אן אלאביץ גייד ואלאסוד רדי
84	מן נצב כרסי יסתקים לה כיר	מן נצב כרסי יסתקים לה כיר
85	מן ראי כאנה יתם לה פי נכלה ילקא כיר	מן ראי [כאנ]ה יתם ל[ה] פי נכלה ילקא כיר
86	מן נטר נכיל תקטע רגאל שבאב ימותון	..... נכיל תוקטע רגאל שבאב ימותו
87	מן נטר כאן לאבס שמשך עלו ורפעה תאתיה	מן ראי כאנה לאבס שמשך עלו ורפעה יאתיה
88	מן נטר כאנה יסלך תיאבה ינתזע ענה אלוקאר	מן ראי כאנה יתערא תיאבה ינתזע ענה אלוקאר
89	מן נטר כאן קד כולע עליה כלעה ירתפע מקדארה	מן ראי כאן קד אכלע עליה כלעה ירתפע מקדארה
	מן נטר כאנה יתעטף באיזאר אביץ יעלם אן לה עמל חסן ענד אללה	מן ראי כאנה יתעטף באיזאר אביץ [י]עלם עמל חסן בין יד אללה
90	ואלתיאב אלחומר ואלסוד רדיא	ואלתי[אב אל]חמר ואלסוד רדייה
91	מן ראי שי מן אלדהב או מן אללולו סיר... ¶ (T-S)	מן ראי שי מן אלדהב או מן אללולו סירתפע מקדארה

כל מיני ירקות יפין לחלום חוץ מראשי לפתות והאמר רב לא איעתרי עד דחזאי ראשי לפתות כי חזא Cf. Brajot 57ba⁶⁵¹
בכנייהו חזא.

	אלסלטאן	ענד אלסלטאן
92	[מן] ראי כאן פי דראעה סואד פי[ש]תד עליה אלזמאן ויציק בה	מן ראי עלי דראעה סואד פישתד עליה אלזמאן ויציק בה
93	מן ראי כאן פי אדנה קרט שרף וכרם יחצל לה	מן ראי כאן פי אדנה פי קרט שרף וכרם יחצל לה
94	מן נטר כאן פי מתניה מנתקא כצב ושרף יגד פי נצף עמרה ויכון לה אבן וירוס	מן ראי כאן פי מתניה מנתקא כצב ושרף יגד פי נצף עמרה ויכון לה אבן וירוס
95	ומן וגד שי מן פצה פהו חסן	ומן וגד שי מן פצה פהו חסן
96	ואן וגד פלוס כצומה ילקא מן אהל ביתה	ואן וגד פלוס ילקא כצומה מן אהל ביתה
97	מן ראי כאנה קד דרהם קול חסן ותנא ענה	מן ראי כאנה קד דרהם קול חסן יתנא ענה
98	מן געל פי אצבעה שי מן אלכואתם אנה יתלו אמר סלטאן	מן געל פי אצבעה שי מן אלכואתם פאנה יתלו אמר סלטאן
99	מן לבס אכליל לה אעמאל חסנה בין ידך ללה	מן לבס אכליל לה אעמאל חסנה בין ידי אללה
100	מן יאכל שער או דקיק אלחסן ודקיק אלחנטה גם וחזן	מן ראי כאנה יאכל דקיק שער פהו חסן ודקיק אלחנטה גם וחזן
101	מן זרע זרע רזק וכיר ינאל	מן יזרע זרע רזק וכיר ינאל
102	מן ימשי בין אלזרוע (1rD) פהו פי טאעהא אללה ימשי	מן ימשי בין אלזרוע פהו פי טאע[ה] אללה ימשי
103	מן לבס פ.ס. [פ]אנה כבר סו יאתיה	מן לבס כף פאנה כבר סו ...ה
104	פאן זע... תכליץ	פאן נזעה תכליץ
105	מן ראי תיאבה תחתרק ... להא דוכאן לא יכון לה אולאד	מן ראי תיאבה תחתרק וליס להא דוכאן לא יכון לה אולאד
106	ומן גלס עלי [כר]סי סירתפע מקדארה	ומן גלס עלי כרסי סירתפע מקדארה
107	מן רכב עלי אסד סירכב ארקאב אעדאה	מן רכב עלי אסד סירכב ארקאב אעדאה
108	פאן קתל אסד סיקהר אלקאצי ואלסולטאן	פאן קתל אסד פיקהר אלקאצי ואלסולטאן
109	מן ראי כאנה ראכב עלי כנזיר אן חרך בה חרכא יחדר מן אעדאה	ומן ראי כאנה ראכב עלי כנזיר אן חרך בה חרכא יחד[ר] מן אעדאה
110	ואן אכל מן לחמה סילקא כיר	ואן אכל מן לחמה סילקא כיר
111	מן חארב אבו זנא ילקא סו וכדלך מן אכל מן לחמה	מן חארב א
112	מן ראי כאנה אצטאד תעלב סיעתל	
113	פאן שרב מן לבנה סיברא	
114	ן ראי כאן קד נחשה כלב יקע עליה כצומה	
115	מן ישרב מן לבנה גם ו[כ]סראן ינאל	

116	מן אכל מן לחם סינור י.תל ויצאב .....ה	
117	ומן חמל עקרב (no continua en 1r Iz)	

§	T-S NS 164.114 + T-S Misc.8.68	T-S Ar. 30.291 + T-S Ar.30.310	T-S Misc.28.110
118	ומן (T-S NS 164.114, 1r Iz) ומן ראי אברהים דהב אלי מדהבה ו...פה אלדין		
119	רוית יוסף ברהאן		
120	רוית סלימאן מותה ⁶⁵²		
121	מן ראי יהודי או נצראני אנה יצובהום ועלמהם פי דינה		
122	מן ראי צנמא כאנה יעבדהא פאנה יתכלם אלכדב עלי אללה לאן אלצנם תמתאל ואלתמתאל באטל		
123	פאן כאן אלצנם כשב פהו יתקרב באלכדב אלי רגל חסיב		
124	פאן כאן מן חטאב פהו יטלב ⁶⁵³ אלדגל ואלכלאם		
125	ואן כאן מן פצה פאנה יתקרב בדלך אלי נסי או אלי אמראה	(1v) כאן [מ]ן פצה פא	
126	פאן מן דהב פאנה יאתי דלך לאמר יכרהה ויבצה	פאן כאן מן חטב פהו	
127	פאן כאן דלך אלצנם מן חדיד או נחאס או רצאן פאנה רגל .... אלדונ[י]א	..... מן חדיד או נחאס או רצא.....	
128	(1v D) מן ראי אנה יעבד אלנאר ולהא להיב דל אנה טלב אלקרב מן אלסלט[אן]...	מן ראי אנה יעבר נארא ולהא לה[יב]..... אקרב מן אלסלטאן	
129	פאן לם יכן פיהא להיב פהו טלב	אן לם יכון להא לה[יב]..... פהו	

⁶⁵² Cf. Brajot 57ba תנו רבנן שלשה מלכים הם הרואה דוד בחלום יצפה לחסידות שלמה יצפה לחכמה אחאב ידאג מן הפורענות

⁶⁵³ El reiterado uso del verbo *ṭalaba* en este fragmento, frecuentemente en pretérito, podría responder a la operación de adivinar la cuestión que el soñante ha pedido que le sea respuesta a través de un sueño.

	..... חראם	יטלב מאל חראם	
130	מן ראי אנה יצלי באלנאס פאנה ילי ולאיה יעדל פיהא אדא אסתקאמת קבלתה וצלאתה	מן ר[אי] ..... באלנאס פאנה ילי ולאיה יעדל פיהא ..... קבלתה וצלאתה	
131	מן ראי דלך תאמה בקדר דלך	אן ... דלך תאמ.....	
132	ואן ראי נאקצה פבקדר דלך פי ולאיתה ועדלה	או נקצאן פבקדר תלך .... ולאיתה ...	
133	מן ראי אנה יקרא פי מצחף פאנה ירוס ויתקדם קום באלעלם ואלחכמה לאן אלמצחף חכמה	מן ראי אנה יקרא פי מצחף פאנ[ה] ..... קומה באלעלם ואלחכמה לאן אלמצ[חף].....	
134	ומן חפט מא קראה פהו אלשי בעינה לא יתאול	ומן חפץ מא יקראה פהו אלשי בעינ[ה].....	
135	ו[מן] ראי אנה ידרך באעלן צות פאן דלך שרף ובהא ינאלה	מן ראי אנה ידן באבלג צותה פאן ..... ינאל	
136	מן ראי אנה יקרא גיר קראתה פ..... הו פי דינה ¶ (T-S Misc.8.68) דינה יקול מא למ יעמל בה	מן ראי אנה יקרא ... קראתה ..... פי דינה יקול מא למ יעלם בה	
137	אנה בני כניסיה או מסגד פהו רגל יולף בין קלוב קום ויהדיהם אלי כיר ורב מא כאן דלך פי צלה רחם או תזויג או מא שבה דלך	..... כניסה או מסגד פהו רגל יולף..... קום ויהדי.. אלי כיר ורב מא כאן דלך פי צלה רחם או תזויג או מא אשבה דלך	
138	מן ראי אנה יקצי בין אלנאס וליס הו ללקצא באהל	מן ראי [א]נה יקצי בין אלנאס וליס ..... ללקצא באהל	
139	פאן כאן מסאפר קטע עליה אלטריק	פאן כאן מסאפר קטע עליה אלטר[י]ק	
140	ואן למ יכן מסאפר תתגיר עליה נעמטה ויצדקה מן סמעה וישעד בדלך	ואן למ יכון מסאפר תגירת עליה נעמטה ויצדקה כל מן סמעה	
141	פמן ראי קאצי מערוף פהו חק וכראמה וכיר יציבה לאנה דו חק ועדל	פאן ראי קאצה קאצ.. פהו ימ.. וברכה וכיר יציב לאנה דו עדל	
142	ואן ראי קאצי מגהולא אקצא לה בשר כאנה כמא קצא אללה עז וגל	פא[ן] ראי קא[צי] מגהולא קצא לה בשר כ... ¶ (T-S Ar.30.310)	

	לאן אלקאצי אלמגהול הו אללה עז וגל וגל	1v) ..... קצא אללה עז וגל לאן אלקאצי אלמגה[ול]	
143	ואן כאן אללה (1v) יכלמה פהו מן אהל אלגנה ..... מן שדה והו ללמדנבין אנתקאם	.....יכלמה אללה פאנה מן אהל אלגנה ..... דה והו ללמדנבין אנתקאם	
144	ואמא אלמיז[אן] פהו אלקאצי	ואמא .....אצי	
145	פאן אלמיזאן מסתקים פאלקאצי צחיה עאדל	פאן ראי אלמיזאן מסתקים פאן אלקאצי .....יח עדל	מיזאן מסתקים פאלקאצי צחיה עאדל
146	וכפאת אלמיזאן סמע אלקאצי	וכפאת אלמיזאן סמאע אלקאצי	וכפאת אלמיזאן סמע אלקאצי אלעדל
147	ואלדראהם הו אלכלאם ואלכצומאת	....אהם הי אלכצומאת	
148	ואלצנגה הו אלעדל	ואלמתאקיל הי אל[עד]ל	
149	ואלעמוד ואללסאן ואלכפאת איצא כמא חדת בהא פהו באלקאצי	...מוד ואללסאן ואלכפאת פמא חדת	ואלעמוד ואללסאן ואלכפאת פמא חדת בחא פהו באלקאצי
150	ומן [רא]י אנה יכתב צחיפה		ומן ראי אנה יכתב צחיפה
151	אן ראי אנה יכתב ב[קלם וא]לי גאנבה קל[ם] אכר יכתב בהמא ..... יגמע אללה בינ[ה] ובין אך ...		אן ראי אנה יכתב בקלם ואלי גאנבה קלם אכר כתב בהמא גמיע יגמע אללה בינה ובין אך לה
152	.... ראי אנה יכתב צחיפה עלי..... כאתם מן יד סול[טאן] ומא.....¶	..[ר]אי אנה אעטי צחיפה על[יה]א כ..... סלטאן וכאן גאיבא יציב כיר כתיר ... אהלה סאלמא	ומן ראי אנה אעטי צחיפה עליהא כאתם מן [יד] סלטאן וכאן גאיב כיר כתיר יציב וירגע אלי אהלה סאלמא
153		מן ראי אנה יעטא ד..... יתזוג קריב לה	ומן ראי אנה יועטא דואה יתזוג קריבה לה
154		מן כתב בדוה ליס לה ארת[כב] ... ה.	ומן כתב בדואה ליסת לה ארתכב בפרג ליס לה
155		וקאל אן אתא רגל אלי מעבר אלאחלאם פקאל ל...¶	אתא רגל אלי מעבר אלאחלאם פקאל לה כנת ארי פי מנאמי בין ידי דואה והי צ.ף אביץ נקי פ... אקלב מן דלך ..ף... ת בה פכאן ינכתב פקאל לה ארתכבת פרג למ ידרך ליס ישעה

156		מן ראי נור קד ה....
157		מן ראי טלמה פהו פי צלאלה וקד תבין אלטלמה פתנה
158		מן ראי כצי מגהולא פי מוצע פ.... כרג עלי חד אל מלאיכה
159		בנחו מא ראי ול[דל]ך אלכציאן קד נזעת אלשהוה מנהם אלגאמי..
160		ואלכצ[י] אלמערופ הו נפסה ואסמה
161		מן ראי .... אסוד אלראס קד שאב אן ראי שיבה מר..... בסואד פאנה יקהר לצאחבה פאן ראי
162		..... רגל שארב יזדאד שיב ופיה (1v) סואד הו ..אר עלי וקאר
163		פאן ראי אנה לם יבקא מן סואד ראסה שי והו רגל מערוף פאנה ירא בראסה מא יפרח בקדר מבלג מסתשנע אלביאץ מנה
164		פאן כאלט אלשיב אלשיך אלמגהול סואד פהו אגוד
165		פאן לם יבק מן סואדה שי פאנה אהון ואצעף
166		ומן ראי שער ראסה קד טאל וכאן צאלחא תקיא הו לה סתר ווקאיא
167		ואן לם יכון ורע דיין פהו הם ונחס יערץ לה עלי קדרה ושנעתה
168		פאן ראי אלרגל אלצאלח אנה אקץ מנה פנקץ מן אהל אלצלאח
169		פאן תנאתר שערה אפתקר
170		אן כאן שיב פי אללחיה וקד בקי מן סואדה ...קא עלי מא וצפת
171		[פא]ן אביצת אללחיה ולם יבקא פיהא סואד פאנה יראוי אלנאס פיגהה מא יכרהה

מִן רֹאֵי אֲנִי טָאֵלֶת לַחִיטָה פּוֹק קִדְרָהָא אֶלְמַעְרוֹף פְּהוּ דִּין עֲלֵי צִאחְבָּהָא עֲלֵי קִדְר טוֹלָהָא			172
פֶּאן רֵאָהָא נֶאֱקִצָּה פְּהוּ נֶקֶץ לַדִּינָה			173
[ו]רַבְמָא כֹּאן הֵם יַעֲרִץ לָהּ			174
וַחֲלַק אֶלְלַחִיָּה דֶּהֱב גֵּאָה אֵלֶּא...אֵן			175
וַנְתַּפְּהָא אֲשֶׁד[א]שְׁנַע מִן חִלְקָהָא			176
וְאֵן טָאֵלֶת לַחִיטָה וְלִם תַּטּוֹל אֶסְבִּלְתָּה רֹזַק מִצָּא מִנָּה לַגִּירָה			177
מִן רֹאֵי אֲנִי יִדְהֵן רֵאָסָה בִּדְחֵן טִיִּב לָהּ רֵאִיחָה הוּ אֲגָא חֶסֶן יִכּוֹן לָהּ צִלָּאָה עֲלֵי קִדְר ק[ו]רָה רֵאִיחָה אֶלְדֵּהֵן וּמִבִּלְגָּה			178
פֶּאן כֹּאן גִּיר טִיִּב אִוּ			179

c. Edición y comentario de Budapest 390

Descripción física:

Número de folios:	1 bifolio (4 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	15-17	Estilo de escritura:	Semi-cuadrada
Tamaño folio:	130 × 90 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No

Folios de pequeño tamaño sin marcas de verjura, que forman un bifolio, aunque hayan sido fotografiados por separado. Está dañado en una de las esquinas inferiores, afectando al texto. Las líneas son poco regulares en cuanto a su rectitud y horizontalidad, con tendencia a montarse hacia arriba. Se mantiene la justificación sin demasiada precisión, a veces con recurso a la escritura supra linear de las palabras finales. Para separar contenidos se emplea el *media punctis*.

Las letras *alef* y *šin* presentan una ejecución arcaica. El brazo medio de *šin* se une al brazo izquierdo casi en el centro, que es donde se une el brazo derecho formando un vértice que sobrepasa ligeramente la línea de base. En cambio, la *lamed* es cursiva y con bandera, utilizando la ligatura cuando va precedida por *alef*. Los diacríticos son muy escasos, con un caso aislado de su empleo en *hey* (4:7), y en cada una de las letras

de las palabras *hamm wa-gamm*, lo cual podría indicar tachado, aunque no parece que sea el caso (3:8).

Comentario:

Este fragmento parafrasea el *Kitāb ta'bīr al-ru'yā* (Leipzig Ms. Or. 359, 10b, l. 15 y ss.) atribuido a al-Kirmānī. Y en menor medida el *Kitāb al-'Iṣārāt* (Ms Saudí 135 T, 42r, l.1), atribuido a al-Sālimī (que dice basarse en al-Kirmānī)⁶⁵⁴. Ibn Qutayba es muy escueto en su capítulo dedicado a la muerte, que parece resumir lo que expone al-Kirmānī, que en cambio sí recogen autores posteriores como Ibn Šāhīn y *Al-Muntajab*, incluyendo aportaciones de otras fuentes, obteniendo un capítulo largo. Habría que buscar en otros autores que también siguieron a al-Kirmānī, como sería al-Si'yistānī, aunque tal vez lo hiciera mediante Ibn Qutayba.

Elementos de este tema se encuentran también en el Pseudo-Hai, algo que también indica el catálogo de la NLI, a partir de señalar que existe cierto parecido con el *Pitrón Ḥalomot* de Hai del ms. 185.5 de la AIU de París.

Transcripción:

1r

1	פאן דלך [אש]ר פי מאלה ופי בדנה	فإن ذلك أشرف في ماله وفي بدنه
2	פאן נשרהא כיר לה · ואן לבסהא	فإن نشرها خير له · وإن لبسها
3	היבה [פי]ה ואן ראי אלחי נזע תיאבה	هيبة فيه وإن رأى الحي ينزع ثيابه
4	כסותה ויכסיהא ללמית או	كسوته ويكسيها للميت أو
5	ילבסהא אלמית בנפסה פאן אלחי	يلبسها الميت بنفسه فإن الحي
6	ילחק אלמית קריב · ואן אעטאה	يلحق الميت قريب وإن أعطاه
7	תיאבה ולם יראה ילבסהא פאן	ثيابه ولم يراه يلبسها فإن
8	דלך אבטא מותה · פאן ראי אנה	ذلك إبطاء موته · فإن رأى أنه
9	חמל מיתא עלי גיר היאת אלגנא ⁶⁵⁵	حمل ميتا على غير هياة الجناز

⁶⁵⁴ Los dos textos difieren en el lo que antecede del capítulo. El texto de al-Sālimī parece citado íntegramente por Ibn Šāhīn, mientras que el de al-Kirmānī lo estaría solo a partir de lo que recoge de al-Sālimī, que no es todo.

⁶⁵⁵ *Lapsus calami*: גנאז.

10	פאנה יתבע סלטאנא ו[נא]ל מ[נ]ה	فإنه يتبع سلطانا ونال منه
11	[כי]ר עלי קדר מא ראי מן אלחמל	خير على قدر ما رأى من الحمل
12	[ואן] ראי אנה כלפה בשי לם יקום	وإن رأى أنه خلفه بشيء لم يقم
13	..... והו לאימה עלי מא	..... وهو لائمه على ما
14	..... שך · מן ראי אן אל	..... شك · من رأى أن الـ
15	..... ד נחזה ולם יסמיה	..... د نحوه ولم يسمه
16	..... פאן כאן משתבשר ⁶⁵⁶	..... فإن كان مستبشر
1v		
1	פהו צלח ⁶⁵⁷ מן אלחי פי נפאד אמר	فهو صلاح من الحي في نفاذ أمر
2	אלמית אי צלאח עמל פי עיאלה	الميت أي صلاح عمل في عياله
3	מן ראי כאנה מית או כאנה	من رأى كأنه ميت أو كأنه
4	לם יזאל מיתא פאנה יסאפר	لم يزل ميتا فإنه يسافر
5	ספר בעיד פמן ראי אנה מע	سفر بعيد فمن رأى أنه مع
6	דלך פגש מגתבטא פאנה	ذلك مغتبطا فإنه
7	יואפקה ספרה דלך מן ראי	يوافقه سفره ذلك من رأى
8	אן סלטאן או קאצי או רגל גליל	أن سلطان أو قاضي أو رجل جليل
9	ימות פאן הם ונקץ חאל יחל	يموت فإن هم ونقص حال يحل
10	בהם · מן ראי אן עלי ראסה	بهم · من رأى أن على رأسه
11	תאג או פי חגרה או פי ידה	تاج أو في حجره أو في يده
12	ולד ימלך מן ראי אן זוגתה	ولد يملك من رأى أن زوجته
13	מצאגעתה פאנה סינאלהא ו[אן]	مضاجعتها فإنه سينالها وإن
14	כאנת מגהולה פהו א...ל.....	كانت مجهولة فهو أ...ل.....
15	מן ראי אנה מע.....	من رأى أنه مع.....
16	בלחיאה פאנה יכאל.....	بالحياة فإنه يخال.....
17	דינה פסאד פ.....	دينه فساد ف.....
2r ⁶⁵⁸		
1	אלדוא פי דלך אלמגרי · מן	الدواء في ذلك المجري · من

⁶⁵⁶ Lapsus calami: מסתבשר

⁶⁵⁷ Scriptio defectiva.

⁶⁵⁸ Página no consecutiva de la anterior.

2	ראי אנה מריץ ימית תלך אל	ראי أنه مريض يموت تلك الـ
3	סנה · מן ראי אן שי יטלבה	سنة · من رأى أن شيء يطلبه
4	ויעדו אליה והו יהרב מנה פאן	ويعدو اليه وهو يهرب منه فإن
5	דלך הם יציבה בקדר מבלג	ذلك الشيء هم يصيبه بقدر مبلغ
6	דלך אלשי · פאן עאינה ולם ינאלה	ذلك الشيء · فإن عاينه ولم ينله
7	פהו סלאמה מנה · ואלצחך	فهو سلامته منه · والضحك
8	חזן ואלפרח הם וגם אלבכא	حزن والفرح هم وغم والبكاء
9	פרח ואלהם הו רכא וכיר /	فرح والهم هو رخاء وخير /
10	מן ראי אנה ערוס פהו מותה	من رأى أنه عروس فهو موته
11	אן לם יכון דלילא עלי אלמות	إن لم يكن دليلا على الموت
12	[אנה] יעתק עבדה · ומן תזוג	إنه يعتق عبده · ومن تزوج
13	.....ה אצאב תלך אלסנה	.....به أصاب تلك السنة
14	.....שארך שריך · פאן	.....شارك شريك · فإن
15	.....לק דהב סלטאנה	.....لحق ذهب سلطانه
16	.....ריכה · מן כלם	.....ريكة اريكة · من كلم

2v

1	אמרא או אטאהא פהו כיר וסרור	إمراة أو أطأها فهو خير وسرور
2	וקד תכון אלזאניה עאלם יקתבס	وقد تكون الزانية عالم يقتبس
3	מנה אלעלם · פאן ראי אלמקתבס	منه العلم · فإن رأى المقتبس
4	זוגת נפסה אצאב אן יתעלם	زوجة نفسه أصاب أن يتعلم
5	אהלה מנה שר · פאן אטא עגוז	أهله منه شر · فإن أطأ عجوز
6	פאן דלך מפארקה אלדניא וחסן	فإن ذلك مفارقة الدنيا وحسن
7	מואפקה אלכרה מתל מואפקה	موافقة الآخرة مثل موافقة
8	אלעגוז ואלמגהולה אקוי מן אלמערופה	العجوز والمجهولة أقوى من المعروفة ⁶⁵⁹
9	ואלגואר עלי קדרהן וגמאלהן כדלך	والجوار على قدرهن وجمالهن كذلك
10	יציב מן אלכיר · ואלזאניה אלמגהולה	يصيب من الخير · والزانية المجهولة
11	אקוי מן אלמערופה · ומן אולה ל..	أقوى من المعروفة · ومن أوله ل..
12	זאניה צלאח לאצחאב אל.....	زانية صلاح لأصحاب ال.....
13	וטלאבה פאן תזוג.....	وطلابها ⁶⁶⁰ فإن تزوج.....
14	מאלא חראמא · א.....	مألا حراما · أ.....

⁶⁵⁹ Leipzig, 26b:5.

⁶⁶⁰ Leipzig, 26b:18.

d. Edición y comentario de CUL, T-S Ar.43.134

Descripción física:

Número de folios:	1 folio (2 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	18	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño del folio:	155 × 102 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No

Folio alargado en muy buen estado de conservación. Se observan marcas de costura y restos del folio con el que complletaba el bifolio, el cual ha sido cortado de una manera neta.

Para separar los contenidos se emplea el *media punctis* y el espaciado. Utiliza un sistema de tachado supra linear. La disposición del texto es armoniosa: el justificado y el interlineado son regulares y el *ductus* de las letras, homogéneo. Estas son muy redondeadas, efectuadas con un cálamo grueso y con enconomía de trazos, puesto que la mayoría de letras constan de un solo trazo. Ciertas letras muestran rasgos de estilo cuadrado, como *guimmel* y la ligatura. Destacan las prolongaciones inferiores, muy oblicuas e inclinadas hacia la derecha. También se observa una tendencia a una disposición oblicua de las barras derechas de las letras, que hace que típicamente en *hey* llegue a tocar con la barra izquierda. En cuanto a los diacríticos, a diferencia de otros manuscritos, se decanta por el punto inferior en *guimmel* para representar la *ÿīm*, rasgo que encontramos en buena parte de los fragmentos de la colección petersburguesa del corpus.

Contenido:

Pertenece a la esfera del *Ta'bir al-ru'yā*, con concomitancias muy evidentes con una de las versiones, cuyos textos se pueden comparar, pero distanciándose del texto del manuscrito de Leipzig y de ediciones posteriores, cuyo desarrollo de la cuestión es mucho más breve. Aquí el tratamiento del tema resulta más acurado que en cualquiera de los demás.

Algunas de las interpretaciones se encuentran recogidas en Ibn al-Šāhīn, pero muchas de ellas son exclusivas aquí.

Transcripción:

1r

- 1 אכראג אלדאם מן ר[א]י כאן .
- 2 מזאריב רתפע דמא או סיול מן
- 3 דם פאן דלך חרוב וספך דמא . מן
- 4 ראי כאנה יחתגם פי אלמוצע אלדי
- 5 יוערף באלחגאמה פהו מאל יכרג ען
- 6 ידה פימא יכרהה . כרוג אלדם אן
- 7 כאן אחמר פהו ידל עלי אן יכרג
- 8 דנאניר . ואן כאן אביץ פיכרג פצה
- 9 אן אכרג דם מן סאעדיה פכסארה
- 10 מן ראי עיון דם תנבט מן בדנה
- 11 מן גיר גרח פהו יציב מאלא חראם
- 12 מן ראי כאנה רעף וכרג מן אנפה
- 13 דם פהו מאלא יכרג מנה בגיר רצאה
- 14 מן ראי כאן דם או דמה כרגת
- 15 מן אפכארה פידהב לה מאל בסבב
- 16 אלנסא . מן כרג מן בטנה ולם ילתטף
- 17 בה פאנה יכרג מן אתם . ואן אלתטף
- 18 בה פסו אתם . פאן כאן מן גרח פאן
- 1 إخراج الدم من رأى كأن .
- 2 مزاريب ارتفع دما أو سُئل من
- 3 من دم فإن ذلك حروب وسفك دماء . من
- 4 رأى كأنه يحتجم في الموضع الذي
- 5 يُعرف بالحجامة فهو مال يخرج عن
- 6 يده فيما يكرهه . خروج الدم إن
- 7 كان أحمر فهو يدل على أن يخرج
- 8 دنانير . وإن كان أبيض فيخرج فضة
- 9 إن أخرج دم من ساعديه فخسارة
- 10 من رأى عيون دم تنبט من بدنه
- 11 من غير جرح فهو يصيب مالا حراما
- 12 من رأى كأنه رعف وخرج من أنفه
- 13 دم فهو مالا يخرج منه بغير رضاء
- 14 من رأى كأن دم أو دمة خرجت
- 15 من أفكاره فيذهب له مال بسبب
- 16 النساء . من خرج من بطنه ولم يلتطف
- 17 به فإنه يخرج من إثم . وإن التطف
- 18 به فسوء إثم . فإن كان من جرح فإن

1v

- 1 אלגרח ל. פי מאלה . מן ראי כאן כרג
- 2 מנה דם פידהב מן מאלה עלי קדר
- 3 כתרה אלדם וקלתה . מן ראי כאנה
- 4 יבול דם או שי מן טבע אלדאם ירוה
- 5 פהו יגאלס קום אצחאב הווא וגרץ
- 6 מן ראי כאן פי גסדה ברץ פירזק
- 7 כסוה שנעה . אלאמראה אדא
- 8 ראת אנהא בתדבח זוגהא פאן כאן
- 9 גאיב פקד קרב מגיה ולא פי קרבהא
- 10 גיר זוגהא . מן ראי כאנה צרב ענק
- 11 עבדה פהו עתקה . פאן רגע אליה
- 1 الجرح ل. في ماله . من رأى كأن خرج
- 2 منه دم فيذهب من ماله قدر
- 3 كثرة الدم وقلته . من رأى كأنه
- 4 يبول دم أو شيء من طبع الدم يروه
- 5 فهو يجالس قوم أصحاب هو وغرض
- 6 من رأى كأن في جسده برص فيرزق
- 7 كسوة شنة . الإمراة إذا
- 8 رأت أنها بتذبح زوجها فإن كان
- 9 غائب فقد قرب مجيئه ولا في قربها
- 10 غير زوجها . من رأى كأنه ضرب عنق
- 11 عبده فهو عتقه . فإن رجع إليه

ראסה פהו ימות וירתה · ⁶⁶¹ כאנה	12
יאכל דם תחת גמרה פאנ פירתכב	13
מא חרמה אללה · כאן ירה פי עדר	14
פאנה יעאני מכיאל ומיזאן ויפכס	15
אלנאס · כאנה יכוול פי עדרה או	16
וחל פיה או תמרג או תלטף בה פהו	17
ילקא הם ושר מן חאכם · פאן אכלה	18
ראסہ فہو یموت ویرتہ · کانہ	
یأکل دم تحت جمرة فلین فیرتکب	
ما حرمہ اللہ · کان یرہ فی عدر	
فانہ یعانئ مکیال ומیزان ویفکس	
الناس · کانہ یخوض فی عذرہ او	
وحل فیہ او تمر ج او تلطف بہ فہ	
یلقی ہم وشر من حاکم · فان اכלہ	

e. Edición de CUL, T-S Ar.30.166, T-S Ar. 52.212, T-S Ar.36.69 y T-S NS 322.96

Descripción física:

Número de folios:	1 bif. + 4 ff. (12 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	14-15	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño del folio:	197 × 228 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No

Unidos por sus características paleográficas y codicológicas, estos cuatro manuscritos se encuentran en un estado muy fragmentario, conservando cerca de una mitad de cada folio. La tinta, de color rojizo, también se ha desprendido, imposibilitando la lectura en determinados puntos. El papel muestra marcas muy evidentes de verjura, en modo vertical, las cuales presentan una separación mayor y más irregular de la habitual. T-S Ar. 52.212 incluye un bifolio en el que se pueden observar marcas de costura.

Los márgenes son amplios y las líneas de escritura rectas, con una armonía mayor que la que refleja el *ductus* de las letras. Usa el *media punctis* para separar contenidos y como diacrítico, el punto volado, excepto para *tā' marbūṭa*, que presenta dos guiones oblicuos en la esquina superior izquierda. De su escritura destaca la tendencia de separar la ligatura del artículo de la palabra que acompaña y la grafía de *ṭet*, pequeña y con *crochet*.

Contenido:

⁶⁶¹ Aquí y en las líneas posteriores se prescinde de מן ראי.

El estado extremadamente fragmentario de este manuscrito y las numerosas lagunas complican enormemente el cotejo con otros textos. Sin embargo, en el caso del manuscrito de Leipzig del *Kitāb Ta'bīr al-ru'yā*, la comparación ha proporcionado numerosas correspondencias en las interpretaciones. Pese a que se observan cambios en la distribución temática, así como el orden de las interpretaciones dentro de cada sección temática, las semejanza en relación a la fraseología es elevada, y, en buena parte de los casos, las diferencias se pueden explicar por errores de copia.

Transcripción de T-S Ar.30.166:

1r

.....	.....	1
.....דהא ואמראהא ומ.....	.....דהא ואמראהא ומ.....	2
.....אנה יציב מן אלסלטא[ן].....	.....אנה יציב מן אלסלטא[ן].....	3
.....פאנה אל.....נה	.....פאנה אל.....נה	4
.....אן.....ר.....רג ענה	.....אן.....ר.....רג ענה	5
.....[ו]אן כאן [ר]אי מאל נקץ מאלה ואן [אי]	.....[ו]אן כאן [ר]אי מאל נקץ מאלה ואן [אי]	6
.....אצאב עדרה	.....אצאב עדרה	
.....ותלטך בהא או נאברא...בה או מ.....הא פאנה יציב	.....ותלטך בהא או נאברא...בה או מ.....הא פאנה יציב	7
.....מאלא חראמא...פאן ראי א.....אד. פאנה ידהב	.....מאלא חראמא...פאן ראי א.....אד. פאנה ידהב	8
.....מאל...פאן כאן אלחזת יאבסה	.....מאל...פאן כאן אלחזת יאבסה	9

1v

.....פ.....	.....פ.....	1
.....ואן ראי אנה וטי אחד.....	.....ואן ראי אנה וטי אחד.....	2
.....וסרור עצימה ומן [אי].....	.....וסרור עצימה ומן [אי].....	3
.....מחרם.....אנה רגל ס.....אהל.....	.....מחרם.....אנה רגל ס.....אהל.....	4
.....רייסהם...[וא]ן ראי א.....ה.ס.....ל.....	.....רייסהם...[וא]ן ראי א.....ה.ס.....ל.....	5
.....לאמראה דכלת ב[י]תה פאנה סנה מכצבה...[א]ן	.....לאמראה דכלת ב[י]תה פאנה סנה מכצבה...[א]ן	6
.....[ראי]	.....[ראי]	
.....נסא דו עדר אקבץ עלי דואב ועליהן תיאב פאן	.....נסא דו עדר אקבץ עלי דואב ועליהן תיאב פאן	7
.....יכון	.....יכון	
.....אולאדך גמאל יכון צאלחין וסנין מכצבאת ואן ראי	.....אולאדך גמאל יכון צאלחין וסנין מכצבאת ואן ראי	8
.....קביחאת פיכון עמאל סו...ואן ראי גד כיר פביר	.....קביחאת פיכון עמאל סו...ואן ראי גד כיר פביר	9

Transcripción de T-S Ar.52.212:

1r

.....	.....	1
.....	.....	2
.....	.....	3
..... والخلفين	..... ואלכלקין	4
..... في التـ... قد ...قر يكون فقر	..... פי אלת... קד ...קר יכון פקר	5
.....ن في الدين · ومن رأى عليه	.....ן פי אלדין · ומן ראי עליה	6
.....ملحفة حمراء وليس له امرأة	.....מלחפה חמרא וליס לה אמראה	7
.....تزوج امرأة وإن كانت له امرأة ...	8 [תז] וג[אמ] [רא]ה · ואן כאנת לה אמר[אה] ...	8
.....تزوجته · ومن رأى أنه ...ا ثوب زوجته	9 ...תזוגתה · ומן ראי אנה ...א תוב זוגתה	9
.....أتى به هم فإن رواها ... بقيج من الأمر	10 אתא בה הם פאן רואהא ... בקייח מן אלأמר	10
.....ويعمر ..... البرال وقد يكون في الدين	11 ויעמר ..... אל.רא.אל וקד יכון נסבא פי אלדין	11
.....وقد يكون سلطانا وقد يكون زينة · القبة · رجل	12 וקד י[כו]ן סלטאנא וקד יכון זינה · אלקבה ..רגל	12
.....خطان و. أيضا فرح لاره · ومن رأى أن عليه	13 .כטאן ו. איצא פרח לא.רה · ומן ראי אן עליה	13
..... أو قبا ديباج أو جبة خز فإنه يصيب	14 .... או קבא דיבאג או גבה כז פאנה יציב	14

1v

.....	.....	1
.....	.....	2
.....	.....	3
.....	.....	4
.....	.....	5
.....	.....	6
.....	.....	7
.....	.....	8
.....	.....	9
.....	.....	10
.....	.....	11
.....	.....	12

2r	جواب	ירא גואב	
	.....ومن رأى أنه لبس ثوبا جديدا أو نقيًا	13 .....ומן ראי אנה לבס תובא גדידא או נקיא	
	.....لصعه همه أو يسلم من أمر يُصْفي	14 .....לצעה המה או יסלם מן אמר תבצפי	
	.....	1 .....ל	
	.....	2 .....ל	
	.....	3 .....ל	
	.....	4 .....ל	
	.....	5 .....ל	
	.....ل ليلده	6 .....ל לבלדה	
	.....ما	7 .....מא	
	.....ته أما	8 .....תת אמא	
	.....صا..ا في	9 .....צנא..א פי	
	.....يا الميِّت أعطاه	10 .....יא אלמיית אעטאה	
	.....ه يصيب ضر في ماله .	11 .....ה יציבה צר פי מאלה .	
	.....أعطاه كسوة لم تيسر	12 .....אעטאה כסוה למ תיסר	
	.....في نفسه وماله فأضه يدخل من	13 .....פי נפסה ומאלה פאצה ידכל מן	
	.....ا فإن لبسه ...اله ثم نزعها	14 .....א פאן לבסה ...אלה תם נזעהא	
2v	.....	1 .....עלי ה	
	.....	2 .....ראי	
	.....	3 .....פאנה	
	.....	4 .....מיתא נא	
	.....	5 .....וילחק כאלמותא א	
	.....على ه	6 .....עלי ה	
	.....رأى	7 .....ראי	
	.....فإنه	8 .....פאנה	
	.....ميتا نا	9 .....מיתא נא	
	.....ويلحق كالموتا ا	10 .....וילחק כאלמותא א	
	.....ذهب به والحي لا يعرف الج	11 .....דהב בה ואלחי לא יערף אלג	
	.....ويلحق بالموتا . وكذلك أيضا	12 .....וילחק באלמותא . וכדלך איצא	
	.....موتا فدخل معه دودا مجهول	13 .....מותא פדכל מעה דודא מgehול	

14	מנהא כאנה ימות	וכדלך	מנהא כאנה ימות	וכדלך .....
3r D				
1	.....	.....	.....	.....
2	קומא	תהם	קומא	תהם .....
3	פאנה מתלהם · ומן ראי אלמית בסו ... פי	פאנה מתלהם · ומן ראי אלמית בסו ... פי	פאנה מתלהם · ומן ראי אלמית בסו ... פי	פאנה מתלהם · ומן ראי אלמית בסו ... פי
4	בדנה או כסותה או בבעץ גוארחה פאנסב דלך	בדנה או כסותה או בבעץ גוארחה פאנסב דלך	בדנה או כסותה או בבעץ גוארחה פאנסב דלך	בדנה או כסותה או בבעץ גוארחה פאנסב דלך
5	אלי מא ינסב אליה אלעצו או אל כסוה פי אל	אלי מא ינסב אליה אלעצו או אל כסוה פי אל	אלי מא ינסב אליה אלעצו או אל כסוה פי אל	אלי מא ינסב אליה אלעצו או אל כסוה פי אל
	תאויל ..	תאויל ..	תאויל ..	תאויל ..
6	...לי מן אגלה ויחאסב ענה · וכדלך לו ראי	...לי מן אגלה ויחאסב ענה · וכדלך לו ראי	...לי מן אגלה ויחאסב ענה · וכדלך לו ראי	...לי מן אגלה ויחאסב ענה · וכדלך לו ראי
7	.....אל גדא פי אל כיר דלך אלמגרא	.....אל גדא פי אל כיר דלך אלמגרא	.....אל גדא פי אל כיר דלך אלמגרא	.....אל גדא פי אל כיר דלך אלמגרא
8	.....תא מאת ראה חיאָ והו ימות מדה אכרא	.....תא מאת ראה חיאָ והו ימות מדה אכרא	.....תא מאת ראה חיאָ והו ימות מדה אכרא	.....תא מאת ראה חיאָ והו ימות מדה אכרא
9	.....ת פי אהלה עדם ותזויג · ומן ראי	.....ת פי אהלה עדם ותזויג · ומן ראי	.....ת פי אהלה עדם ותזויג · ומן ראי	.....ת פי אהלה עדם ותזויג · ומן ראי
10	.....פאן רויט לא יו... פאנה ימות	.....פאן רויט לא יו... פאנה ימות	.....פאן רויט לא יו... פאנה ימות	.....פאן רויט לא יו... פאנה ימות
11	.....נאדאה · ומן ראי מית[א]	.....נאדאה · ומן ראי מית[א]	.....נאדאה · ומן ראי מית[א]	.....נאדאה · ומן ראי מית[א]
12	.....ה אלדי יריד כאנה	.....ה אלדי יריד כאנה	.....ה אלדי יריד כאנה	.....ה אלדי יריד כאנה
13	.....	.....	.....	.....
14	.....	.....	.....	.....
3r Iz				
1	.....	.....	.....	.....
2	.....וייב...	.....וייב...	.....וייב...	.....וייב...
3	מנה .....מאלא חראמא וקד יכון אל דם דנב ·	מנה .....מאלא חראמא וקד יכון אל דם דנב ·	מנה .....מאלא חראמא וקד יכון אל דם דנב ·	מנה .....מאלא חראמא וקד יכון אל דם דנב ·
4	וקד .....אל דם וטי די מחרם או וטי פאיץ · ומן	וקד .....אל דם וטי די מחרם או וטי פאיץ · ומן	וקד .....אל דם וטי די מחרם או וטי פאיץ · ומן	וקד .....אל דם וטי די מחרם או וטי פאיץ · ומן
5	ר[אי אנה יש]רב מן דמה פאנה רגל יצאב פי מאלה	ר[אי אנה יש]רב מן דמה פאנה רגל יצאב פי מאלה	ר[אי אנה יש]רב מן דמה פאנה רגל יצאב פי מאלה	ר[אי אנה יש]רב מן דמה פאנה רגל יצאב פי מאלה
6	ומן [ראי] אנה ישרב מן דם אלנאס פאנה רגל	ומן [ראי] אנה ישרב מן דם אלנאס פאנה רגל	ומן [ראי] אנה ישרב מן דם אלנאס פאנה רגל	ומן [ראי] אנה ישרב מן דם אלנאס פאנה רגל
7	יסוד דינה קום אלהלכה ויורתונה סגנא · ומן ראי	יסוד דינה קום אלהלכה ויורתונה סגנא · ומן ראי	יסוד דינה קום אלהלכה ויורתונה סגנא · ומן ראי	יסוד דינה קום אלהלכה ויורתונה סגנא · ומן ראי
8	אנה טען פי אל.אנה דמא פאן אללה יגעל מן אמרה	אנה טען פי אל.אנה דמא פאן אללה יגעל מן אמרה	אנה טען פי אל.אנה דמא פאן אללה יגעל מן אמרה	אנה טען פי אל.אנה דמא פאן אללה יגעל מן אמרה
9	פרגאָ ומכרג ... יסאק אליה כיר · ומן ראי אנה	פרגאָ ומכרג ... יסאק אליה כיר · ומן ראי אנה	פרגאָ ומכרג ... יסאק אליה כיר · ומן ראי אנה	פרגאָ ומכרג ... יסאק אליה כיר · ומן ראי אנה
10	סאל מן מנכריה דמא פקד תקדם דכרה קבל הדא ·	סאל מן מנכריה דמא פקד תקדם דכרה קבל הדא ·	סאל מן מנכריה דמא פקד תקדם דכרה קבל הדא ·	סאל מן מנכריה דמא פקד תקדם דכרה קבל הדא ·
11	ומן ראי אנה סאל מנה דם מן פצד קד תקדם	ומן ראי אנה סאל מנה דם מן פצד קד תקדם	ומן ראי אנה סאל מנה דם מן פצד קד תקדם	ומן ראי אנה סאל מנה דם מן פצד קד תקדם

12	.....ה .	באב פי אלמות	.....ה .	באב פי الموت
13	.....כר .	מן ראי אלמיית חיא	.....כר .	מן ראי המיית חיא
14	.....וכדלך מן כלמה .	ומן ראי	.....וכדלך מן כלמה .	ומן ראי
3v D				
1	.....	.....	.....	.....
2	.....ושר.	ה	.....ושר.	ה
3	או מן גיריהם מן צדיקה פארחון בה מס.....	או מן גיריהם מן צדיקה פארחון בה מס.....	או מן גיריהם מן צדיקה פארחון בה מס.....	או מן גיריהם מן צדיקה פארחון בה מס.....
4	ברוייתה פאן דלך ידל עלי צלאחה וחסן.....מה	ברוייתה פאן דלך ידל עלי צלאחה וחסן.....מה	ברוייתה פאן דלך ידל עלי צלאחה וחסן.....מה	ברוייתה פאן דלך ידל עלי צלאחה וחסן.....מה
5	לנפסה .	ומן ראי אנה מאת פאן אלמ.....א	לנפסה .	ומן ראי אנה מאת פאן אלמ.....א
6	דינה מא לם ידפן .	פאדא ראי אנה ד[פ]ן בעד	דינה מא לם ידפן .	פאדא ראי אנה ד[פ]ן בעד
7	מותה פסאד לדינה ואימאם מנה אעב אלדין	מותה פסאד לדינה ואימאם מנה אעב אלדין	מותה פסאד לדינה ואימאם מנה אעב אלדין	מותה פסאד לדינה ואימאם מנה אעב אלדין
8	ומן ראי מיתא קד ערפה אנה מאת [ו]ראה חיא	ומן ראי מיתא קד ערפה אנה מאת [ו]ראה חיא	ומן ראי מיתא קד ערפה אנה מאת [ו]ראה חיא	ומן ראי מיתא קד ערפה אנה מאת [ו]ראה חיא
9	פאן אלמיית לם ימות וכאן צמירה אלדי ראה אנה	פאן אלמיית לם ימות וכאן צמירה אלדי ראה אנה	פאן אלמיית לם ימות וכאן צמירה אלדי ראה אנה	פאן אלמיית לם ימות וכאן צמירה אלדי ראה אנה
10	לם יכון מאת פאן דלך צלאח חאל דלך אלמיית .	לם יכון מאת פאן דלך צלאח חאל דלך אלמיית .	לם יכון מאת פאן דלך צלאח חאל דלך אלמיית .	לם יכון מאת פאן דלך צלאח חאל דלך אלמיית .
11	ומן ראי חיא אנה מאת והו יערפה וחמל אל	ומן ראי חיא אנה מאת והו יערפה וחמל אל	ומן ראי חיא אנה מאת והו יערפה וחמל אל	ומן ראי חיא אנה מאת והו יערפה וחמל אל
12	סריר פאן אלדי ראי לה אלמות יפסד	סריר פאן אלדי ראי לה אלמות יפסד	סריר פאן אלדי ראי לה אלמות יפסד	סריר פאן אלדי ראי לה אלמות יפסד .....
13	סלטאנה ויקהר אלחאל וירכב אע.....	סלטאנה ויקהר אלחאל וירכב אע.....	סלטאנה ויקהר אלחאל וירכב אע.....	סלטאנה ויקהר אלחאל וירכב אע.....
14	..... פי סלטאנה וק.....	..... פי סלטאנה וק.....	..... פי סלטאנה וק.....	..... פי סלטאנה וק.....
15	מא לם ידפן ומא נקץ לה מן	מא לם ידפן ומא נקץ לה מן	מא לם ידפן ומא נקץ לה מן	מא לם ידפן ומא נקץ לה מן .....
3v Iz				
1	.....	.....	.....	.....
2	.....	.....	.....	.....
3	ומן ראי אנה חמל מ[י]ת. .. גיר היהתה אל	ומן ראי אנה חמל מ[י]ת. .. גיר היהתה אל	ומן ראי אנה חמל מ[י]ת. .. גיר היהתה אל	ומן ראי אנה חמל מ[י]ת. .. גיר היהתה אל
4	גנאיז פאנה יתבע סלטאנא או ינאל מנה .	ומן	גנאיז פאנה יתבע סלטאנא או ינאל מנה .	ומן
5	ראי כאנה לם ירא מיתא ואנה מע אלמותא פאנה	ראי כאנה לם ירא מיתא ואנה מע אלמותא פאנה	ראי כאנה לם ירא מיתא ואנה מע אלמותא פאנה	ראי כאנה לם ירא מיתא ואנה מע אלמותא פאנה
6	סאפר ספרא בעיד .	ומן ראי אנה אחתפר	סאפר ספרא בעיד .	ומן ראי אנה אחתפר
7	לנפסה קברא פאנה יבני דארא פי דל[ך]	לנפסה קברא פאנה יבני דארא פי דל[ך]	לנפסה קברא פאנה יבני דארא פי דל[ך]	לנפסה קברא פאנה יבני דארא פי דל[ך] .....
8	ויפראהא .	ומן ראי אנה דפן פי קבר מ.....	ויפראהא .	ומן ראי אנה דפן פי קבר מ.....
9	אנה סגן .	ואן כאן אחד סמע מ[ן]	אנה סגן .	ואן כאן אחד סמע מ[ן] .....
10	או עאלה ..	עלם אוציה פאנה	או עאלה ..	עלם אוציה פאנה .....
11	דינה בעד דלך .	ומן ר[אי].....	דינה בעד דלך .	ומן ר[אי].....
12	וציא אכל או שרב מ.....	וציא אכל או שרב מ.....	וציא אכל או שרב מ.....	וציא אכל או שרב מ.....

.....	.....	13
.....	.....	14
.....	.....	15

Transcripción de T-S Ar.36.69:

1r

سلطان ومالا · الماء إن من ..... في ..... البرد	1	1	סלטאן ומאלא · אלמא אן מן ..... פי ..... אלברד
اوب خيرا يسوره .. ر.. وإن .....ت أصاب	2	2	א..וב כירא יסורה ..ר.. ואן .....ת אצאב
هم وغم : .....الرجل	3	3	הם וגם : .....אל..... אלרגל
المرا.....مار إذا	4	4	אלמ.א.....מאר אדא
كان سوء ..ان دس.....نه ..لان	5	5	כאן סו ...אן דס.....נה ..לאן
ممار يعلو على .....ه.....	6	6	ממאר יעלו עלי אל.....ה.....
ناس إذا كان	7	7	נאס אדא כאן .....
أو شبهه كان	8	8	או שבהה כאן .....
الس.....	9	9	אלס.....
ره وال.....ف فيها	10	10	רה ואל.....ף פיהא
د.....س اللجرا .....م	11	11	ד.....ס אללגרא .....ם
وللرجال مكروه فإن .....ثايف لأمر يصنف عليه	12	12	וללרגאל מכרוה פאן .....נאיף לאמר יצנף עליה
ال...ار زوج المرأة الإزار. عמהا	13	13	אל...אר זוג אלמראה .....אלאזאר. עמהא
ثياب البيت البساط دنيا لصاحبه · من كان في	14	14	תיאב אלבית אלבסאט דניא לצאחבה · מן כאן פי
الموضع معلوم والدنيا في موضعه بقدر .....ه	15	15	אלמוצע מעלום ואלדניא פי מוצעה בקדר .....ה
وقوته وسفاقته وبياصه · وان كان في موضع....ول	16	16	וקותה וספאקתה וביאצה · ואן כאן פי מוצע....ול

1v

ا.....ه نال سعة في الدنيا	1	1	א.....ה נאל סעה פי אלדניא
.....ان ..... بساطه فإن ...	2	2	.....אן ..... בסאטה פאן ...
إن رأى أنه طويين	3	3	אן ראי אנה טויין .....
بساط .....ضع	4	4	בסאט .....צע
.....لا..... وإن رأى أنه	5	5	.....לא..... ואן ראי אנה
.....مأنا ..... فإنه دنيا	6	6	.....מאנא ..... פאנה דניא
.....ل..... معيشته فإن	7	7	.....ל..... מעישתה פאן
[ك]ان ..... إن يبسط له	8	8	[כא]ן ..... אן יבסט לה
دنيا .....عصار	9	9	דניא .....עצאר
.....مناديل عرس ·	10	10	.....מנאדיל ערס · .....

11	..ם פרם.....	..ם פרם.....
12	דלך ואן ראי אנה .....צטה פי אלנג.....	ذلك وإن رأى أنه .....صطه في النج.....
13	...ה פי ..ר.....אן .א.טמה על. פאנה אלמערופ	...ה פי ..ר.....אן .א.טמה על. פאנה המכרופ
14	..... עכרה פי דינה מן כל אמראה . ומן ראי	..... עכרה פי דינה מן כל אמראה . ומן ראי
15	..אן ... עליה ..... פאנה יסאפר ספרא	..אן ... עליה ..... פאנה יסאפר ספרא
16	.....ומ..א..... פראשה פוצעה	.....ומ..א..... פראשה פוצעה

Transcripción de T-S NS 322.96:

1r

1	(...) ..א.....אק..ו	(...) ..א.....אק..ו
2	(...)ה ו.קן.. ואן ראת דלך	(...)ה ו.קן.. ואן ראת דלך
3	(...)ל. עא.ס אלשאן ינאל יאקות	(...)ל. עא.ס אלשאן ינאל יאקות
4	(...) . יכון מאלא .	(...) . יכון מאלא .
5	(...) [א]לאכואן ואלאולאד	(...) [א]לאכואן ואלאולאד
6	(...) ואל כאלץ מן עלם	(...) ואל כאלץ מן עלם
7	(...) פי אל תאויל אלקראן .	(...) פי אל תאויל אלקראן .
8	(...)אן פי אל נאס	(...)אן פי אל נאס
9	(...)ע אלקראן כלה ואן	(...)ע אלקראן כלה ואן
10	(...)מע נצף אלקראן . וכדלך אל	(...)מע נצף אלקראן . וכדלך אל
11	(...) . וכלאם אלבר ואן אללולו מנתורא	(...) . וכלאם אלבר ואן אללולו מנתורא
12	(...)גלמאן אדא כאן מערופ אלעדד .	(...)גלמאן אדא כאן מערופ אלעדד .
13	(...)ל... והו ..... ואל.בנה וקד	(...)ל... והו ..... ואל.בנה וקד
14	(...)ק... .	(...)ק... .

1v

1	(...).....	(...).....
2	אלתאג (..)	אלתאג (..)
3	תאגא מן דהב פאנה יציב כלמ[א] (..)	תאגא מן דהב פאנה יציב כלמ[א] (..)
4	לדינה . ואן ראת ר..... (..)	לדינה . ואן ראת ר..... (..)
5	פי אמר דניאה . (..)	פי אמר דניאה . (..)
6	פי אלדין וכיאנה . (..)	פי אלדין וכיאנה . (..)
7	ואלקצדיר מן ר. (..)	ואלקצדיר מן ר. (..)
8	או רצאצא פא (..)	או רצאצא פא (..)

9	יקע פי אלס... (....)	يقع في الس... (....)
10	פהו כאדם · (....)....	فهو خادم · (....)....
11	ומן ראי אן עליה מנטקה ג(....)	ومن رأى أن عليه منطقه (....)
12	ואן כאנת מחלאה קד סרהא פי ..(....)	وإن كانت محلاه قد سرها في ..(....)
13	מאלא וכלא אנא.. נצף עמרה · (....)	مالا وخلا أنا.. نصف عمره · (....)
14	גוהר אצאב ול..... לביתה · ו(....)	جوهر أصاب ول..... لبيته · و(....)

iv. *Kitāb Ta'bīr al-ru'yā* de Ibn Qutayba

El manual de onirocrítica árabe del polígrafo Ibn Qutayba al-Dīnawarī (m. 889)⁶⁶² también encuentra su representación en la Gueniza. Se trata de un único folio, que sin embargo cobra relevancia por la escasez de testimonios de la obra, ya que se conocen tan solo dos manuscritos, y por su temprana datación. Es además un buen ejemplo de modo de adaptación judía de un texto islámico.

a. Edición de JTS, ENA 2752.20

Descripción física:

Número de folios:	1 folio (2 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	18-19	Estilo de escritura:	Cuadrada
Tamaño folio:	154 × 190 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No

El estado de conservación es considerablemente bueno, con roturas poco importantes, pero con desvanecimiento de la tinta que afecta a la lectura de la mitad superior del recto. En el verso se distinguen marcas verticales muy sutiles de puntizones. Los márgenes están justificados y para mantenerlos se recurre al alargamiento de letras. Los contenidos se separan mediante los dos puntos y abundan los espaciados.

La grafía es de tipo cuadrado no caligráfico, hecha con un cálamo grueso. Carece de homogeneidad en el tamaño de las letras y en la longitud de las prolongaciones. Aspectos paleográficos indican una redacción temprana: carece de ligaturas y pese a no tratarse de una escritura caligráfica es de estilo cuadrado muy rectilíneo. Los tres brazos de *šin* tienen una dimensión parecida, tienen tejado y su punto de encuentro

⁶⁶² Cf. *supra*, p. 81 y ss.

está cerca del centro. El *alef* lleva bandera, consistente en un trazo horizontal. En *dalet* el trazo vertical se cruza con el horizontal sobrepasando la línea de cresta ligeramente. *Vav* y *nun* tienen cabeza.

Contenidos:

Se trata de un fragmento del *Kitāb Ta'bīr al-Ru'yā* de Ibn Qutayba al-Dīnawarī, relativo a las páginas 102 a 104 de la edición de al-Ṣāliḥ, con el que coincide con pequeñas pero interesantes diferencias, como se puede observar en la edición a la que se ha incorporado una tercera columna con el texto de dicha edición. Muchas de las diferencias responden a lecturas distintas provocadas por errores de copia del texto, a partir de su transmisión en alfabeto árabe (por ejemplo, 1r:3, 1r:13, 1v:1, 1v:14 y 1v:19), lo que convierte este folio en relevante para la edición crítica del texto en marcha⁶⁶³. Otras, en cambio, resultan de la adopción del texto por un no musulmán que opta por citar el Corán de forma velada “*qīla fī lughat al-‘arab*” (se dice en la lengua de los árabes) (1r:14), o abstenerse de hacerlo (1v:1). Además, la copia que editamos prescinde de citar las fuentes (1v:2).

Incluye los capítulos relativos a: 1) la visión de Dios en el sueño (parte final); 2) la resurrección, el paraíso y el fuego; 3) el infierno; 4) los ángeles y 4) el cielo (incompleto). A partir del segundo capítulo, los contenidos coinciden parcialmente con los del ms. árabe de Leipzig Ms. Or. 359, fol. 15a, aunque cambian los títulos. Sin embargo, el capítulo anterior muestra diferencias notables, pese a compartir alguna frase. Dado que Ibn Qutayba describe a al-Kirmānī como una de sus principales fuentes, las coincidencias entre ambos textos favorecen la posibilidad de que la atribución del manuscrito de Leipzig sea auténtica. Igualmente, algunas frases se encuentran citadas *verbatim* en el *Oniroticon*⁶⁶⁴, obra que también parece depender en cierta medida del *Ta'bīr al-Ru'yā* atribuido a al-Kirmānī.

Transcripción:

Ed. al-Ṣāliḥ, p. 102 y ss. 1r

1 אן ראה מע[ה] עלי פר[אש] או   אן ראה מעה עלי פראש או פי בית   אן ראה מעה עלי פראש או פי בית
 פיר... בית .....
 או ראה יעצו, ...

⁶⁶³ Cf. *supra*, p. 82, n. 226.

⁶⁶⁴ Oberhelman, *Oneirocriticon of Achmet*, p. 87.

- 2 או יעא[ת]בה או י..... [א]ו יכס... [ד]לך [כ]לה ברה [ה]
 או יעא[ת]בה או יכס... [א]ו יכס...
 או יעא[ת]בה או יכס... [א]ו יכס...
 או יעא[ת]בה או יכס... [א]ו יכס...
- 3 ועטפה עליה מע תכר ואחסאן
 ל.....
 ועטפה עליה מע תכר ואחסאן
 ל.....
- 4 וועטפה ואק[ב]אל[ה] הו נטרה
 אלי בעצה במ[א] ....
 וועטפה ואק[ב]אל[ה] הו נטרה
 אלי בעצה במ[א] ....
- 5 לה ענדה לא במא יזול ענה :
 וליס יתגיר ה[דא]
 לה ענדה לא במא יזול ענה :
 וליס יתגיר ה[דא]
- 6 אלא אן [יר]אה לגיר מא הו
 אהלה ועלי כלאף יר.....
 אלא אן [יר]אה לגיר מא הו
 אהלה ועלי כלאף יר.....
- 7 [ג]ל וע[ז] [וי]כון דלך דלילא
 עלי הו⁶⁶⁵ פי אלדין מנה
 [ג]ל וע[ז] [וי]כון דלך דלילא
 עלי הו⁶⁶⁵ פי אלדין מנה
- 8 או...ב עליה אן ידעה פי
 אלאים[א]ן חם הדא אלכאב
 או...ב עליה אן ידעה פי
 אלאים[א]ן חם הדא אלכאב
- 9 באב תאויל אלקיאמה
 10 ואלגנה ואל...
 באב תאויל אלקיאמה
 ואלגנה ואל...
- 11 מן ראי אן אלקיאמה קד קאמת
 פאן אלעדל יבסט
 מן ראי אן אלקיאמה קד קאמת
 פאן אלעדל יבסט
- 12 פי דלך אלמכאן לאהלה אן כאנו
 מטלומין ועליהם
 פי דלך אלמכאן לאהלה אן כאנו
 מטלומין ועליהם
- 13 אן כאנו טאלמין : אן יום
 אלקיאמה יום אלפצל
 אן כאנו טאלמין : אן יום
 אלקיאמה יום אלפצל
- 14 ואלגזא ואלדין : וקד קיל פי
 לגה אלערב ונצע
 ואלגזא ואלדין : וקד קיל פי
 לגה אלערב ונצע
- 15 אלמואזין ואקסט פי יום
 אלקיאמה פלא תטלם
 אלמואזין ואקסט פי יום
 אלקיאמה פלא תטלם
- 16 נפש שיא : ואן ראי
 אנה דכל אלי
 נפש שיא : ואן ראי
 אנה דכל אלי
- 17 אלגנה פדלך בשריא מן אללה
 אלגנה פדלך בשריא מן אללה
 אלגנה פדלך בשריא מן אללה
 אלגנה פדלך בשריא מן אללה

⁶⁶⁵ Scriptio defectiva.

⁶⁶⁶ Corán, 21:47.

תעאלי באלכיר :	بالخير :	
18 פאן אצאב שיא מן תמרהא או	فإن أصاب شيئاً من ثمارها وأكله	فإن أصاب شيئاً من ثمارها وأكله ،
אכלה פאן דלך כיר	فإن ذلك خير	فإن ذلك خير
	1v	
1 ינאלה פי דינה ודיניאה ועלם בר	يناله في دينه وديناه وعلم بر :	يناله في دينه وديناه ، وعلم بر ،
: וכדלך ארואחהא	وكذلك أرواحها	وكذلك أرواحها . قال الله عز وجل :
		إِخْلُوهَا يَسْلَمَ آمَنِينَ ⁶⁶⁷ .
2 וראיה אלגהנם פי	ورؤية جهنم في التأويل	قال أبو محمد :
אלתאויל		
3 מן ראי אנה נטר גהנם צד	من رأى أنه نظر جهنم ضد رؤية	ورؤية جهنم في التأويل ، ضد لرؤية
אלראי אלגנה	الجنة	الجنة .
4 באב אלמלאיכה	باب الملائكة	باب رؤية الملائكة
5 מן ראי אן אלמלאיכה תנזל	ومن رأى الملائكة تنزل بمكان فإن	ومن رأى الملائكة تنزل بمكان ، فإن
במכאן פאנה ינסר	ينصر	ذلك نصراً
6 לדלך אלמכאן ופרג מן כרב	لذلك المكان وفرج من كرب لأنها	لأهل ذلك المكان ، وفرج من كرب
לאנה .נזלת	نزلت	؛ لأنها نزلت
7 ללאנביא ואלתפריג ענהם פגעל	للأنبياء والتفريغ عنهم فجعل نزولها ينصر	الأنبياء والتفريغ عنهم ،
נזולהא מת...	مثلاً [ال]	فجعل نزولها مثلاً
8 לדלך : ומן ראי אנהא תכלמת	لذلك : ومن رأى أنها تكلمت بكلام	لذلك . ومن رأى أنها تكلمت بكلام من
בכלאם מן	من	
9 אלבר או יעטה או יבשרה או	البر أو يعظه أو يبشره أو يصله أو البر ،	أو يعظه ، أو يبشره ، أو
יצלה או יטיר	يطير	تصله ، أو يطير
10 מעה בה או ידהב בה פאנהא	معه به أو يذهب به فإنها شهادة	معه ، أو تذهب به ؛ فإنها شهادة
שהדה ⁶⁶⁸ ירזקהא	يرزقها	يرزقها ،
11 ושרף פי אלדניא ונציב : באב	وشرف في الدنيا ونصيب : باب	وشرف في الدنيا ، وصيبت . باب
תאויל :	التأويل :	رؤية
12 אלסמא אלסמא :	السماء السماء : السماء	
13 מן ראי אנה יעצד אלי אלסמא	من رأى أنه صعد إلى السماء	فإن رأى أنه صعد إلى السماء ، نال
ודכלהא נאל ⁶⁶⁹	ودخلها نال شهادة	شهادة ،

⁶⁶⁷ Corán, 15:46.

⁶⁶⁸ Scriptio defectiva.

⁶⁶⁹ A la altura de esta línea en el margen derecho parece leerse la palabra שהאדה.

- 14 פאן תכן אמה אללה וגוארהא
 15 שרפא ודכרא : ומן ראי נפסה
 16 ולם יעלם אנה צעד אליהא ולם
 17 פדלך שהדה⁶⁷⁰ מוגלה ושרף פי
 18 וקד גרי אלמתל עלי אלסנה
 19 ובלג קד בלג אלסמא ובלג
 אענאן אלסמא ואן בקי
- فإن تكن أمة الله وجوارها ينال مع وفان بگرامة الله وجواره ، ونال مع
 ذلك
 شرفا وذكرًا : ومن رأى نفسه في شرفًا وذكرًا . وإن رأى نفسه في
 السماء
 ولم يعلم أنه صعد إليها ولم يذكر ولم يذكر أنه صعد إليها ، ولم يذكر
 الوقت
 فذلك شهادة مؤجلة وشرف في الدنيا فذلك شهادة مؤجلة ، وشرف في
 معجل
 وقد جرى المثل على السنة الناس وقد جرى المثل على السنة الناس
 فيمن شرف
 وبلغ قد بلغ السماء وبلغ أعنان ننه قد بلغ إلى السماء ، وبلغ أعنان
 السماء وإن بقي السماء ، وإرتقى

⁶⁷⁰ Scriptio defectiva.

4. Manuales de autores cristianos

i. *Kitāb Ta'bīr al-ru'yā* de 'Abū Sahl 'Īsā al-Masīhī

Supone todo un privilegio poder presentar el único testimonio conocido de esta famosa composición, el manual de sueños que el médico nestoriano 'Abū Sahl 'Īsā b. Yaḥyā al-Masīhī al-Ŷurŷānī⁶⁷¹, maestro de Avicena, compuso para el sultán de Jorasán. Tuvo que ser antes de que Maḥmūd de Gazna lo acusara de heregía, provocando su huída a Mazandarán, donde murió en una tormenta de arena en 1010⁶⁷².

Lamentablemente, pese a haber empleado los motores de búsqueda de uniones que provee la FGP, por el momento, no he podido localizar más folios de este código ni identificar otros fragmentos como parte de esta composición.

Dadas la singularidad y brevedad del fragmento, se ha optado por su plena traducción, que se incluye a continuación del comentario y la edición.

a. Edición de CUL, Or.1081.2.6

Descripción física:

Número de folios:	1 folio (1 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	18	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño folio:	175 × 126 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	Incoativo	Reclamo:	No

Consiste en un folio separado de un bifolio, como se observa por el corte de uno de los laterales, lo que permite establecer la relación recto-verso. En el recto se ofrece el título, desprovisto de función estética y con otra mano menos cuidada, por lo que es probable que sea una anotación posterior. Mantiene amplios márgenes, superiores en las partes inferior y derecha. Con la intención de conservar el justificado, se montan los finales de línea. Para indicar los diferentes contenidos se emplea el sangrado y un

---

⁶⁷¹ Véase *supra*, p. 93.

⁶⁷² Dietrich, A. (1986) "Al-Masīhī", *Encyclopaedia of Islam*, 2ª ed., P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs (Eds.). Leiden-Londres, Brill-Luzac, pp. 726-7. Y Brockelmann, *GAL*, I, p. 273 y *SI*, p. 423.

signo redondeado dividido verticalmente por una raya, que no he observado en otros fragmentos.

La grafía está ejecutada con un cálamo grueso y tinta color marrón oscuro. Resulta particularmente amplio el espaciado entre caracteres. No hay ejemplo del empleo de los diacríticos típicos del JA, que tal vez encontraríamos en la representación de *ḏād*, si la hubiera, puesto que es la letra que más comúnmente se refleja con diacrítico. Pero se emplea el punto volado para indicar abreviatura. El *ductus* muestra una inclinación muy marcada hacia la izquierda, especialmente en las prolongaciones de *lamed*, con bandera, y las barras las letras, que son ascendentes. Las prolongaciones inferiores, en cambio, no siguen la tendencia hacia la izquierda que marcan los trazos superiores. Las bases son moderadamente redondeadas y en *guimmel* se sobrepasa la línea de base. Es característica la ejecución de *nun*, cuya extremidad superior, una cabeza que mira a la derecha, no alcanza la línea de cresta, y la inferior se prolonga escasamente, ondulando hacia la izquierda. Las extremidades de *alef* nacen de los cabos del trazo oblicuo, aunque la derecha, que consta de remate, a menudo lo hace un poco antes. Presenta ligatura compuesta de dos trazos que en ocasiones no se tocan, como ocurre en la composición de otras letras.

Contenidos:

Comienza con una fórmula habitual en hebreo, cuya función es obtener legitimación religiosa para determinada actividad; en este caso, la de copiar o transmitir un manual de interpretación. Seguidamente, con sangría, se presenta la obra indicando el título, la autoría y el patronazgo, el del Emir 'Abū 'Abd Allāh Muḥammad b. 'Alī b. Ma'mūn Jwarizm Šāh, tal y como transmitió el historiador de la medicina Ibn Abī 'Uṣaybī'a⁶⁷³. A continuación, se toma la palabra del médico filósofo, el cual se expresa en primera persona, mediante una prosa elevada. Empieza con la descripción del proceso que llevó a consolidar la iniciativa de redacción del manual, quedando el texto cortado.

Transcripción:

1r

تفسير المنامات

1 תפסיר אלמנאמא

⁶⁷³ Véase Lamoreaux, *The Early Muslim tradition of Dream Interpretation*, p. 219, n. 107.

בשם רחם נעשה ונצליח	1 בשם רחם נעשה ונצליח
كتاب تعبير الرؤيا	2 כתאב תעביר אלוויא
من تصنيف أبي سهل	3 מן תצניף אבי סהל
عيسى بن يحيى المتطبب	4 עיסי בן יחיא אלמתטבב
الفيلسوف رحمه الله	5 אלפילסוף רחם אללה
الحمد لله بما يستحقه ويستوجبه	6 אלחמד ללה במא יסתחקה ויסתוגבה
حمدا لا نهاية لعدده ولا انقطاع	7 חמדא לא נהאיה לעדדה ולא אנקטאע
لأمدته وصلوته على أنبيائه المصطفين	8 לאמדה וצלוחתה עלי אנביאיה אלמצטפאין
وعلى من تبعهم أبد الأبدین.	9 ועלי מן תבעהם אבדא אלאבדין
قال أبو سهل عيسى الفيلسوف	10 קאל אבו סהל עיסי אלפילסוף
لما عنّ للأمير الأجل السيد أبي	11 למא ען ללאמיר אלאגל אלסייד אבי
عبد الله محمد بن علي بن مأمون	12 עבד אללה מחמד בן עלי בן מאמון
خوارزم شاه مولى أمير المؤمنين	13 כוארזם שאה מולי אמיר אלמומנין
أن أخدم خزانة كتبه بتصنيف	14 אן אכדם כזאנה כתבה בתצניף
كتاب في تعبير الرؤيا يقرب متناوله	15 כתאב פי תעביר אלוויא יקרב מתנאולה
إلى الأفهام ويجمع إلى الإيجاز أيفاء	16 אלי אלאפהאם ויגמע אלי אלאיגאז איפא
حق المعنى على الكمال والتمام	17 חק אלמעני עלי אלכמאל ואלתמאם
اجتمعت المبادرة إلى ذلك ليكون	18 אגתמעט אלמבאדרה אלי דלך ליכון

Traducción:

- 1 En el Nombre misericordioso, tengamos éxito en lo que hacemos.
- 2 *Libro de interpretación de sueños*
- 3 *compuesto por 'Abū Sahl*
- 4 *'Īsā b. Yaḥyā, el médico⁶⁷⁴,*
- 5 *el filósofo, Dios lo tenga en misericordia.*
- 6 Alabado sea Dios por aquello que dispone y ordena,
- 7 una alabanza que no tiene fin en su cuantía, ni límites
- 8 en su alcance. Bendición para sus profetas elegidos
- 9 y para quien les siguió, por los siglos de los siglos.

⁶⁷⁴ O medicucho. La forma VI, que se emplea con el sentido peyorativo de realizar insatisfactoriamente determinado quehacer, en el caso de la actividad médica admite ambos sentidos, según Lane. Pero, por contexto, no parece que sea este el caso.

- 10 Dijo el filósofo 'Abū Sahl 'Isà:
- 11 Cuando se le sugirió al muy honorable Emir, el Sayyid 'Abū
- 12 'Abd Allāh Muḥammad b. 'Alī b. Ma'mūn
- 13 Jwarizm Šāh, maula del Emir de los Creyentes,
- 14 mi puesta al servicio de su biblioteca para la composición
- 15 de un libro sobre la interpretación de las visiones, cuyo contenido
- 16 se acerque a los intelectos y reúna en síntesis la absoluta
- 17 verdad del significado, con plenitud y perfección,
- 18 la iniciativa fue acordada con ese afán para que hubiese...

5. Manuales no identificados

- i. Grupo 1: Edición de CUL, T-S AS 166.33, T-S AS 159.256 y JTS, ENA 3097.13

Descripción física:

Número de folios:	3 (6 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	10-23	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño del folio:	303 × 228 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No

Estos tres folios se hallan dispersos en colecciones diferentes, dos en CUL y uno en JTS. Están deteriorados, con agujeros por comeduras, y el único completo es el del JTS. Se pueden observar marcas de verjura horizontales en una de las caras de cada folio.

La escritura, en tinta negra, es muy redondeada, a menudo se pasa de una letra a otra sin levantar el cálamo. También presenta varios ejemplos de ligatura como el de *mem-nun* o *alef-nun*. Destaca la del artículo por realizarse en un solo trazo que se inicia a la altura de la cresta, desciende hasta la base, para remontar con prolongación dejando una apertura cóncava entre ambos lados.

Transcripción de CUL, T-S AS 166.33:

1r

.....باب الخلى والبراذين	1 .....[ב]אב אלכלי ואלבראדין
.....يُدِّي يحصل له · من نظر	2 .....יָדִי יחצל לה · מן נטר
.....نظر أنه على بردون	3 .....נטר אנה עלי ברדון
.....شرب لبن فرس يُكثر ويسار..	4 .....שרב לבן פרס יוכתר ויסאר..
.....أطرافها كبار يتزوج	5 .....א ואטראפהא כבאר יתזוג
.....كأنه الفرس دهما فتلك المرة	6 .....כאנה אלפרס דהמא פתלך אלמרה
.....راكب فرس حمراء ضخم وهو	7 .....ראכב פרס חמרה צ'כ'ם והו
.....عليه يلي إليه · من نظر أنه	8 .....עליה י.לי אליה · מן נטר אנה
.....د · من نظر أنه	9 .....ד · מן נטר אנה .....
.....م بردون ...	10 .....ם ברד[ון] ...

1v

.....كأنه بين المقابر يناله	1 כאנוה בין אלמקאבר ינאלה .....
.....بيئته قد انكسرت	2 ביתוה קד אנכסרת .....

3	קד חוסינת וכברת פי	קד חֻסַּנְת וְכִבְרַת פִּי .....
4	קדר · מן נטר סכפה בא	קִדְר · מִן נֹטָר סַכְפָּה בֵּא .....
5	באב אלאפילה ו	בֵּאב אֶל־אֶפִּילָה ו .....
6	מן נטר אנה קארב פיל	מִן נֹטָר אֲנָה קֶאֶרֶב פִּיל .....
7	מן נטר אנה קד ש..אוה פיל	מִן נֹטָר אֲנָה קִד שֶׁ..אוֹה פִּיל .....
8	מן נטר אן קד ע	מִן נֹטָר אֵן קִד ע .....
9	עלא	עֲלֵי .....

Transcripción de CUL, T-S AS 159.256:

1(1v)⁶⁷⁵

1	.....	.....
2	.....פיל י.ר שי	.....פִּיל יֶרֶשִׁי .....
3	אנה .... כורסי או סריר או	אֲנָה .... כּוֹרְסִי אוֹ סְרִיר אוֹ .....
4	ישבה בה דלך פרפעה תחצל לה	יִשְׁבָּה בְּה דִּלְךָ פֶּרֶפֶעָה תַּחְצֹל לָהּ .....
5	מן מן יליק בה דלך פיושהר בין אלנאס ...	מִן מִן יִלִּיק בְּה דִּלְךָ פִּיּוֹשֶׁהֶר בֵּין אֶלְנָאס ...
6	יוצ[י]ב · מן נטר אן קד קתל פיל יצפר בא	יּוֹצֵא[י]ב · מִן נֹטָר אֵן קִד קֶתֶל פִּיל יִצְפֹּר בֵּא .....
7	מקדרה · מן נטר אן יצדו לפיל יציב מרתה ...	מִקְדְּרָה · מִן נֹטָר אֵן יִצְדּוּ לִפִּיל יִצִּיב מִרְתָּה ...
8	וקובח חאל · מן נטר אן קד וקע מן פוק מנבר	וּקוּבַח חֶאֱל · מִן נֹטָר אֵן קִד וְקַע מִן פּוֹק מִנְבֵּר
9	אברא · מן נטר אן וטיה פיל פהו ינאל מן דל[ך]	אֶבְרָא · מִן נֹטָר אֵן וְטִיָּה פִּיל פְּהוּ יִנְאֵל מִן דִּל[ךָ]
10	נזל מות ⁶⁷⁶ ולי ללבלד סו יסיר · מן נטר אנא קד ד..	נִזְל מוֹת ⁶⁷⁶ וְלִי לִלְבֵּלֶד סוֹ יִסִּיר · מִן נֹטָר אֲנָא קִד דֵּ..
11	עלי פיל יכדום דיים ⁶⁷⁷ גליל · מן נטר [פי]לין ית....	עֲלִי פִּיל יִכְדּוּם דֵּיִם ⁶⁷⁷ גִּלִּיל · מִן נֹטָר [פִּי]לִין יִת....
12	מלכין יגרי בינה[ם] חרב · מן [נט]ר אן פיל כארג מ[ן]	מִלְכִּין יִגְרִי בִּינָה[ם] חֶרֶב · מִן [נֹט]ר אֵן פִּיל כְּאֶרֶג מ[ן]
13	אל.אד מלך דלך אלבלד יעזל · מן נטר א[ן]	אֶל.אֲד מֶלֶךְ דִּלְךָ אֶלְבֵּלֶד יַעְזֹל · מִן נֹטָר א[ן] .....
14	מנבר קד פעל פריצה ו..הדם	מִנְבֵּר קִד פֶּעַל פֶּרִיצָה וּ..הַדָּם .....
15	כבירה · מן נטר אן קד רפ[ע] מנבר ק[ד]	כְּבִירָה · מִן נֹטָר אֵן קִד רַפ[ע] מִנְבֵּר ק[ד]
16	באנסאן דייך	בִּאֲנִסָּאן דֵּיִךְ .....

2(1r)

⁶⁷⁵ Consecutiva de T-S AS 166.33, 1v.

⁶⁷⁶ *Lapsus calami*: מנה.

⁶⁷⁷ Ubicación supra linear, encima de la misma palabra descartada por manchas de tinta.

1	.....[י]ציב א.....	..... יציב א.....
2	.....ם יסיר · ומן אכל .. לח[ם].....	.....ם יסיר · ומן אכל .. לח[ם].....
3	.....עה ואן כאן אלברדון א[ד]הם פכיר	.....עה ואן כאן אלברדון א[ד]הם פכיר
4	..... ואן כאן אשקר פגם והם /	..... ואן כאן אשקר פגם והם /
5	באב אלבגל ואלחמיר ·	באב אלבגל ואלחמיר ·
6	[מן נט]ר אנה ראכב בגל יסאפר ספר קריב מן נטר אנה	מן נטר אנה ראכב בגל יסאפר ספר קריב מן נטר אנה
7	[אכל] לחם בגל יעתל · מן נטר אנה יסוק בגל ינאל עאקה ·	[אכל] לחם בגל יעתל · מן נטר אנה יסוק בגל ינאל עאקה ·
8	[וא]ן א.ה אלבלג או עצה או רפסה פהו ימות · ואעלם	[וא]ן א.ה אלבלג או עצה או רפסה פהו ימות · ואעלם
9	[א]ן אלב[ג]ל הי מכרוהה לאן אלאנאת מנהא לא תחמל	אן אלב[ג]ל הי מכרוהה לאן אלאנאת מנהא לא תחמל
10	א.ה .. אן לא תגתג מן נטר אנהו ראכב חמאר	א.ה .. אן לא תגתג מן נטר אנהו ראכב חמאר
11	..... אן ⁶⁷⁸ הני י...ל לה [וא]ן כאן אלחמאר אכצר פקד	..... אן ⁶⁷⁸ הני י...ל לה [וא]ן כאן אלחמאר אכצר פקד
12	.....תבה בכת[ר]ה · ואן כאן אסוד פיציב מאל למ ירי	.....תבה בכת[ר]ה · ואן כאן אסוד פיציב מאל למ ירי
13	.....ל... אן .. · מן נטר חמאר או חמארה ...	.....ל... אן .. · מן נטר חמאר או חמארה ...
14	.....וה ינעמה. תוה · מן נטר אנה ישרב	.....וה ינעמה. תוה · מן נטר אנה ישרב
15	.....ה פגם י...ל לה · מן נטר אן חמארה	.....ה פגם י...ל לה · מן נטר אן חמארה
16	..... פיכסר מן מאלה · מן נטר אן קד וקע מן	..... פיכסר מן מאלה · מן נטר אן קד וקע מן
17	.....תקה · מ[ן] אכל לחם [מארה] יסר יסאר	.....תקה · מ[ן] אכל לחם [מארה] יסר יסאר

Transcripción de JTS ENA 3097.13⁶⁷⁹:

1 (1r)

1	טאיל וכיר ואסע יחצל לה	טאיל וכיר ואסע יחצל לה
2	באב אלג[מאל ו]ל[נ]גב ·	באב אלג[מאל ו]ל[נ]גב ·
3	מן נטר אנה ראכב בעיר ינאל[ל]ה ריפ...ה מן נטר	מן נטר אנה ראכב בעיר ינאל[ל]ה ריפ...ה מן נטר

⁶⁷⁸ Ubicación supra linear, al igual que otra palabra anterior, que no alcanza a leerse.

⁶⁷⁹ Muy posiblemente consecutiva de la anterior.

אנה	אָנה
4 יקוד בעיר תצל לה יסאר מן יראב. מן נטר אנה	يقود بعير تصل له يسار من يراب. من نظر أنه
5 קד ... ל ..... בעראב..... אנה קד אכל	قد ... ل ..... بعرا ب ..... أنه قد أكل
6 לח[ם] ..... מרץ שדיד ..... אן מעה נא..	لحم ..... مرض شديد ..... أن معه نا..
7 ..... גיה ואן ..... פצל גלאם י.ה /	..... جيه وان ..... ن ... فصل غلام ي.ه /
8 מנא..... ביתה יטלק זוגתוה ואן	منا..... بيته يطلق زوجته وإن
9 ..... תלית בית... סיתוזג מ..ה שדידה ·	..... اُليت بيت... سيتزوج م..ه شديدة ·
10 באב אלעגל	باب العجل
11 מ[ן נטר אנה] ראכב עגליה ואלנאס יגרוהא פדלך	م[ن نظر انه] راكب عجليه والناس يجروها فذلك
אלאנסאן	الإنسان
12 יחתאג ..... ל.אס וא..... אלבקר יג.הא פהו ייִסך·	يحتاج ..... ل.اس وا..... البقر ي.ها فهو ببسك
13 מן נטר אנה עלי עגליה והי תסיר בה מן ..סרא	من نظر أنه على عجليه وهي تسير به من ..سرا
14 פדלך אלאנסן יציבוה ... ע.....	فذلك الإنسان يصيبوه ... ع.....
15 מן נטר אנה ראכב תור [א]סוד או והב לה או דכל	من نظر أنه راكب ثور أسود أو وهب له أو دخل
16 אלי ביתוה ורבטהי פיצב כיר ויזול ענה כלהם ·	إلى بيته وربطه فيصيب خير ويحول عنه كلهم ·
17 [מן] נטר אן קד נטחוה תור ינאל שידה וקת יסיר ·	[من] نظر أن قد نطحه ثور ينال شده وقت يسير ·
18 [מן] נטר אנה ראכב תור אחמר יפקד בעץ אהלוה ·	[من] نظر أنه راكب ثور أحمر يفقد بعض أهله ·
19 ..... קד כבר קרונה וקד גא לינטחה	..... قد كبر قرونه وقد جاء لينطحه
20 ..... ס..ן גהתינ קויתין ואן אכל לחם תור פי נומה	....ه س..ن جهتين قويتين وإن أكل لحم ثور في
	نومه
21 [י]סתגני גנא גיידא ·	يستغني غناء جيّدا ·
22 באב אלבקרה ⁶⁸⁰	باب البقره
23 מן נטר אן לה בקר אנאת זמאן תכצב סאיר	من نظر ان له بقر أناث زمان تكصب سائر
24 ..... עאתוה ותכון אלסנה מברכה עליה ·	..... عاتوه وتكون السنه مبركة عليه ·
1 ואן כאנת מהזולה פינאל מרצה גזב וקחט · מן נטר	وإن كانت مهزولة فينال مرضه جذب وقط · من
אנה	نظر أنه
2 יאכל לחם בקר את... ש..רה חסנה · מן נטר אנה	يأكل لحم بقر ات... ش..ره حسنه · من نظر أنه
	יאכל

⁶⁸⁰ Cf. Sinóptico de Ibn Sīrīn.

3	שחם בקר י[ג]ה מא י..מה · מן נטר אנה יחלב	شحم بقر يجيئه ما ي..مه · من نظر أنه يحلب بقره
	בקה	
4	יכתר יסארה · מן נטר אנה יכנס זבל בקר פהו	يكثر يساره · من نظر أنه يکنس زبل بقر فهو
	יסתגני ען קרב ·	يستغني عن قرب ·
5	מן נטר סקד כת.... תבעד יכתרו ..... מן נטר	من نظر فقد ك... تبعد يكثر... من نظر
6	גסר כתיר כרגין ... ב..... ד ימות לה אהלה ו...י ..	حسر كثير خرجين ... ب..... د يموت له أهله و...ي ..
7	אלבאב פי אלא[סד]	الباب في الأسد
8	מן נטר אנהו ראכב אסד ינא.....ה אן ..... מן נטר	من نظر أنه راكب أسد ينا.....ه ان ..... من نظر أنه
	אנה	
9	יקתול אסד יטפר בכבאר · מן נטר אנה יטעם אסד	يقتل أسد يظفر بكبار · من نظر أنه يطعم أسد
10	ידכר אנסן מלך · מן נטר אן יעאלג אסד [כ]אדם	يذكر إنس[ا]ن ملك · من نظر أن يعالج أسد خادم
	מלך ·	ملك ·
11	מן נטר אנה ישרב לבן לבוה פהו יסתג[ני מן נטר]	من نظر أنه يشرب لبن لبوه فهو يستغ[ني من نظر]
12	אן אלאסד קד קפז עליה אל...אן יסכט עליה · מן	أن الأسد قد قفز عليه ال...ان يسقط عليه · من
	נטר	نظر
13	אנה יאכל לחם אסד יצפר במאל עדו · מן נטר אן	أنه يأكل لحم أسد يظفر بمال عدو · من نظر أن
	מעה	معه
14	ראס אסד .סר.ן צלטאן ·	رأس أسد .سر.ن سلطان ·
15	באב אל[נ]מא[ר] ואלדיאב ·	باب النمار والذياب ·
16	מן ראי אנה יקתל נמר יטפר באנסאן וק. כלקי · מן	من رأى أنه يقتل نمر يظفر بإنسان وق. خلقي ·
	אכל	من أكل
17	לחם נמר יונצר עלי עדוה · מן רכב עלי נמר ינהזה	لحم نمر يُنصر على عدوه · من ركب على نمر
		ينهزه
18	עדוה קודאמה וכדלך כל דו מכלאב	عدوه قدامه وكذلك كل ذو مكلاب .....
19	עלי דלך · מן נטר אנה ראכב דייב יציב	على ذلك · من نظر أنه راكب ذئب يصيب .....
		.....
20	אכל מן לחמוה אסתצהר עלי עדוה · מן נטר כאן	أكل من لحموه استظهر على عدوه · من نظر كأن
	אל[דייב]	ال[دييب]

- 21 פי דארוה יגאודה אנסאן אן טאלם · מן נטר אנה
 22 לחם אלצבע פסחר יתם עליה · מן נטר אנה ישרב
 23 לבן אלצבע ילקה כסרה ואן רכב צבע פא[נ]ה

ii. Grupo 2: Edición de CUL, T-S Ar.51.39 y JTS, ENA 3210.16

Descripción física:

Número de folios:	1 bif. + 4 ff. (12 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	14-15	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño del folio:	197 × 228 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	Incoativo	Reclamo:	No

Folios de cuidada presentación, con amplios márgenes e interlineado. En la parte izquierda del margen superior de T-S Ar.51.39 hay una *basmla* en bella caligrafía *nasjī*, con un tono de tinta más marrón que el del resto. La jaculatoria se repite en grafía hebrea a modo de encabezamiento en la misma página. Para separar contenidos emplea espaciado y como indicador de tachado dos guiones oblicuos supra lineales.

La escritura es de tamaño grande, con excepciones, con amplias separaciones entre letras y entre palabras. Las prolongaciones son irregulares en su extensión, como también hay poca uniformidad en la inclinación de los trazos. De los grafemas destaca la *shade* final, de un solo trazo formando una ondulación. El pie de *tav* es oblicuo y a menudo sobrepasa la línea de base. Combina el uso separado y ligado de *alef-lamed*.

Transcripción de T-S Ar.51.39:

1 (1r)

בסמך רח	בסמך רח	1
מן נטר אן צות מן אלסמא יכלמה דלך	מן נצר אן צות מן אלסמא יכלמה דלך	2
הרגל תעלו מרתבתה ענד אלסלאטין	הרגל תעלו מרתבתה ענד אלסלאטין	3
מן נטר אן אלסמא תסקט עליה	מן נצר אן אלסמא תסקט עליה	4
תנזל מרתבתה בין אלנאס	תנזל מרתבתה בין אלנאס	5
מן נטר אנה ילקט אלנגום יוסר ⁶⁸¹	מן נצר אנה ילקט אלנגום יוסר ⁶⁸¹	6

⁶⁸¹ Encima de esta palabra, en un tamaño inferior pone: יגני. Podría tratarse de una glosa pues ambas significan los mismo.

7	יסאר עצים ⁶⁸² ויכון להו נבא וחשמה	يسار عظيم ويكون لهو نباء وحشمة
8	גיידה מן נצר אנה יקץ אלקמר	جيدة من نظر أنه يقص القمر
9	ברה דאלך אלאנסאן ירתפע שאנה	بره ذلك الإنسان يرتفع شأنه
10	ויבלג גמיע מא יתמנאה מן נצר אן	ويبلغ جميع ما يتمناه من نظر أن
11	אלקמר קד אנכסאף יכאף עלי סלט[אן]	القمر قد انكسف يخاف على سلطان
12	או וזיר יתגיר מן נצר אן נור אלק...	أو وزير يتغير من نظر أن نور الق...
13	קד ינטפא יכאף עלי סלטאן אל....	قد ينطفا يخاف على سلطان ال....

2 (1v)

1	ימות או גור עלי אלנאס או יעזל	يموت أو جور على الناس أو يعزل
2	מן נצר אן אלכואכב קד תקדה ⁶⁸³	من نظر أن الكواكب قد تفده
3	בעצהא עלי בעץ קתאל ⁶⁸⁴ ופתן וכלאף יכון	بعضها على بعض قتال وفتن وخلاف يكون
4	בין אהל אלבלאד מן נצר אן אלקמר	بين أهل البلاد من نظر أن القمر
5	ואלבואכ ⁶⁸⁵ קד זאד צוהא מלוך אלבלאד	والكواكب قد زاد ضوءها ملوك البلاد
6	ורוסאהא ירתפעו ויעדלו עלי אלנאס	ورؤساءها يرتفعو يعدلو على الناس
7	מן נטר אן אלשמס ואלקמר משרקין	من نظر أن الشمس والقمر مشرقين
8	בנור אן עצים ממלכתין ישתמעו ⁶⁸⁶ עלי	بنور إن عظيم مملكتين يشتמעو على
9	עדל וחכם חק מן נצר אן אלשמס קד	عدل وحكم حق من نظر أن الشمس قد
10	אנכספת צכט יקע עלי אהל אלבלד	انكسفت صخط يقع على أهل البلد
11	מן נצר אן אלסמא קד אנפתחת	من نظر أن السماء قد انفتحت
12	אבואבהא וצהר נור עצים עדל	أبوابها وظهر نور عظيم عدل
13	[ו]כיר ונעמה יקע פי דאך אלבלד	[و]خير ونعمة يقع في ذاك البلد

Transcripción de JTS ENA 3210.16:

1 (1r)

1	ואן ראי אלסמא תהתז ותרמי נאר עלי	وإن رأى السماء تهتز وترمي نار على
2	אלארץ מרץ ומות יקע פי אלבלד	الأرض مرض وموت يقع في البلد
3	מן נצר אן מטר קד גא פי גיר	من شر أو مطر قد جاء في غير
4	וקתה צעובה עצימה תקע פי אלבלד	وقته صعوبة عظيمة تقع في البلد

⁶⁸² La **z** es corregida con una **u** encima de ella.

⁶⁸³ תקדם?

⁶⁸⁴ Se encuentra encima de línea lo que indica haber sido añadida con posterioridad.

⁶⁸⁵ כואכב, *lapsus calami*.

⁶⁸⁶ *Lapsus calami*? يجتمعو?

5	ואן כאן אלמטר פי וקתה כיר ונעמה	وإن كان المطر في وقته خير ونعمة
6	יכון מן נצר אן מטר עצים ינזל	يكون من نظر ان مطر عظيم ينزل
7	כיר ונעמה תגי לאהל אלבלד	خير ونعمة تجيء لأهل البلد
8	מן נצר אן רעד וברק ומטר	من نظر أن رعد وبرق ومطر
9	כיר ונעמה מן נצר רעד וברק	خير ونعمة من نظر رعد وبرق
10	מרץ ועלל תקע עלי אהל אלבלד	مرض وعلل تقع على أهل البلد
11	מן נצר אלשמס ואלמטר ואלברק	من نظر الشمس والمطر والبرق
12	ואלרעד פי וקת ואחד ידל אן אהל	والرعد في وقت واحد يدل أن أهل
13	אלבלד עלי עיב ואן טריקתהם	البلد على عيب وأن طريقتهم

2 (1v)

1	רדיה קדאם רבהם יציבו ויטלבו אל..	ردية قدام ربهم يصيبو ويطلبو ال...
2	מן ראה אנה תחת אלמטר והו קאים	من رأى أنه تحت المطر وهو قائم
3	תחת אלמרזב רזק כתיר יחצל לה	تحت المرزب رزق كثير يحصل له
4	מן נצר אן זלזלה קד גאת עלי אלבלד	من نظر أن زلزلة قد جاءت على البلد
5	סכט יקע עלי אהל אלבלד מן נצר אן	سخط يقع على أهل البلد من نظر أن
6	ריח תחמלה יסאפר בלד בעידה	ريح تحمله يسافر بلد بعيدة

iii. Grupo 3: Edición de RNL, EVR ARAB II 2330 y EVR ARAB II 2347

Descripción física:

Número de folios:	1 bif. + 4 ff. (12 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	14-15	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño del folio:	197 × 228 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No

Transcripción de EVR ARAB II 2330:

1 (2r)

1	ח..... מגמוע פהו ..... וקוה ינאל	ح..... مجموع فهو ..... وقوة ينال
2	באב אלנאר	باب النار
3	מן ראי כאנה ביאכל נאר פהו יכל אמואל אלאיתאם ⁶⁸⁷	من رأى كأنه يبأكل نار فهو يأكل أموال الأيتام
4	וטלמהם מן ראי כאנה ביכוץ פי נאר והי תלהב	وظلمهم من رأى كأنه بيكوض في نار وهي تلهب

⁶⁸⁷ Escritura en el margen izquierdo, empieza por ואל, el resto es ilegible.

- 5 פהו רגל ישתהי כרמה אלסלטאן · מן ראי פי דאר
 6 קום נאר או דכאן פאן כצומה תכון בינהם · מן
 7 נטר נאר תלהב פי סוק או פי רחבה או פי מוצע
 8 יכון ביע ושרי פהו נפאק עלי קדר אללהבה
 9 וקותהא וצעפהא יכון אלנפאק ואן ראי תאגר
 10 כאן אלנאר בלהב פי בצאעתה פהי תנפק ותבאע
 11 סרעה · מן ראי פי ביתה קנדיל יסרג פהו יתזוג
 אמראה

2 (2v)

- 1 חסנה אלמנטר גניה ואן כאן מא ביסרג פהי פקירה ·
 2 ומן ראי כאן קד וקע פי נאר יקע פי יד סלטאן
 טאלם ·
 3 ואן כרג מנהא יכרג מן יד אלסלטאן ..... ראי פי
 אדיאלה
 4 נאר בתלהב יחכר מן אעדאה ואן
 ראתה.....מראה פהי
 5 פהי מפסדה אלסראג הו צאחב אלבית עלי קוה
 סרגה
 6 ולהיבה יצעף סרגה כדלך ידל עלי צאחב אלבית פי
 סעאדתה וגנאה
 7 וקותה וצעפה וצעלכתה ואללה אעלם ואחכם ·
 8 אלבאב אלתאמן קאל בן קאל בן סירין פי אלוחוש
 ואלחיאת
 9 מן ראי כאנה ראכב אסד ..... יב סלטאן וידאי מנה
 חט
 10 וכיר ויחכם עליה ויטפר באעדאה ויקהרהם ואן ראי
 11 כאנה ביאכל מן לחמה פהו גנא ומאל יציב ויקהר
 אעדאה

3 (3r)

- 1 ומנאזעה אלאסד פי אלמנאם מנאזע סלטאן גבאר
 2 עדו קוי מן גלב מנהם פי אלמנאם יכון אלטאפר פי
 אליק[טה] ...
 ומנאזעה الأسد فی المنام منازع سلطان جبار
 عدو قوي من غلب منهم في المنام يكون الظافر في
 اليقظة ...

3	אלאסד פי אלמ.... סלטאן גבאר או עדו כביר אלקדר	الأسد في الم.... سلطان جبار أو عدو كبير القدر
4	ואלנמר ע..... אלאסד ותפסיר.....	والنمر ع..... الأسد وتفسير.....
5	ומן ראי כאנה ראכב עלי..... נעמה	ومن رأى كأنه راكب على..... نعمة
6	ותחצל ל. ואן קתל פיל.....	وتحصل ل. وإن قتل فيل.....
7	אלדיב סלטאן..... מן..... חלם	الذيب سلطان..... من..... حلم
8	או מלכה פיקהר עדו..... אכל	أو ملكه فيقهر عدو..... أكل
9	לחמה יציב מאל חראם..... לבנה ירהב מאלה	لحمه يصيب مال حرام..... لبنه يرهب ماله
10	וינא.... פי עקלה ומנאזעה אל.... מנאזעה אמראה	وينأ.... في عقله ومنازعة ال.... منازعة امرأة
11	.....ואלצב..... שדידה פאסדה.....נה	.....والضب..... شديدة فاسده.....نه

Transcripción de EVR ARAB II 2347:

1 (1r)

1	תלהב פי סוק או פי רחבה או פי מוצע יכון	تلهب في سوق أو في رحبه أو في موضع يكون
2	פיה ביע ושרא פהו נפאק עלי קדר אללהבה	فيه بيع وشرا فهو نفاق على قدر اللهبة
3	וקותהא וצעפהא יכון אלנפאק ואן ראי	وقوتها وضعفها يكون النفاق وإن رأى
4	תאגר כאן אלנאר בלהב פי בצאעתה	تاجر كان النار بلهب في بضاعته
5	פי תנסק ותבאע סרעה: ומן	في تنسق وتباع سرعة: ومن
6	ראי פי ביתה קנדיל יסרג יתגוז אמרה	رأى في بيته قنديل يسرج يتزوج امرأة
7	חסנה אלמנטר גניה ואן כאן מא ביסרג פהי	حسنة المنظر غنية وإن كان ما ببسرج فهي
8	פקירה: ומן ראי כאן קד וקע	فقيرة: ومن رأى كأن قد وقع
9	פי נאר יקע פי יד סלטאן טאלם ואן כרג מנהא	في نار يقع في يد سلطان ظالم وإن خرج منها
10	יכרג מן יד אלסלטאן: ומן	يخرج من يد السلطان: ومن
11	ראי פי אדיא לה נאר בתלהב נחכר מן א.....ה	رأى في أديا له نار بتلهب نحر من أ.....ه
12	ואן ראתה דלך אמראה פ....מפסדה:.....	وإن رأت ذلك امرأة ف....مفسدة:.....
13	הו צאחב אלבית על... קוה סרגה ולה...	هو صاحب البيت ع... قوة سرجه وله...
14	וצעף סרגה כדלך ידל עלי צאחב אלבית	وضعف سرجه كذلك يدل على صاحب البيت
15	פי סעאדתה וגנאה וקותה וצעפה וצעלכתה	في سعادته وجناه وقوته وضعفه وصلخته

2 (1v)

1	ואללה אעלם ואחכם	والله أعلم وأحكم
2	אלבאב אלתאמן קאל בן	الباب الثامن قال بن

3	קאל בן סירין	قال بن ⁶⁸⁸ سيرين
4	רחמה אללה מן ראי כאנה ראכב אסד יציב	رحمه الله من رأى كأنه راكب أسد يصيب
5	סלטאן וידאי מנה ח'ט וכיר ויחכם עליה	سلطان ويداي منه حظ وخير ويحكم عليه
6	ויטפר באעדאה ויקהרהם ואן ראי כאנה	ويظفر بأعدائه ويقهرهم وإن رأى كأنه
7	ביאכל מן לחמה פהו גנא ומאל יציב	بياكل من لحمه فهو غناء ومال يصيب
8	ויקהר אעדאה ומנאזעה אלסאסד פי	ويقهر أعدائه ومنازعة الأسد في
9	אלמנאם מנאזעה סלטאן גבאר או עדוה	المنام منازع سلطان جبار أو عدوه
10	מן גלב מנהם פי אלמנאם יכון אלטאפר	من غلب منهم في المنام يكون الظافر
11	פי אליקטא אלסאסד פי אלמנאם סלטאן גבאר	في اليقظا الأسد في المنام سلطان جبار
12	..... 1. כביר אלקדר ואלסאסד עדו או סלטאן	..... 1. وكبير القدر والأسد عدو أو سلطان
13	..... 2. אה אלסאסד ותפסירהם ואחד: וסלטאנה	..... 2. اه الأسد وتفسيرهم واحد: وسلطاناه
14	ומן ראי כאנה ראכב עלי פיל רפעה	ومن رأى كأنه راكب على فيل رفعة
15	ונעמה ותחצל לה: ואן קתל פיל יקתל	ونعمة وتحصل له: وإن قتل فيل يقتل

- iv. Desagrupados: Edición de T-S Ar.31.90, T-S Ar.51.40, T-S AS 164.198, T-S NS 33.64, T-S NS 184.41, T-S NS 324.87.a/b, Mosseri III,184.1, Or.1080/1.53, JTS ENA 2462.12, JTS ENA 2711.39, JTS ENA 2865.18, EVR ARAB II 2177(1), EVR ARAB II 2367, EVR ARAB II 2368, EVR ARAB II 2374, EVR ARAB II 2375 y EVR ARAB II 2186

CUL, T-S Ar.31.90

Descripción física:

Número de folios:	1 folio (2 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	21, 10	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño del folio:	170 × 120 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	Sí

Fragmento mutilado en una de las esquinas y en el margen opuesto de la misma. Se observan marcas de verjura horizontales y márgenes superior e inferior relativamente amplios. El texto termina *ex nihilo* a mitad del verso, dejando el resto en blanco.

El espacio de interlineado es irregular y en él se ubican cantidad de grafías, especialmente, signos de vocalización masorética, de los que hay varios ejemplos sin

⁶⁸⁸ Sic.

que coincida con la vocalización habitual del árabe. Para la separación de contenidos emplea el espaciado y los dos puntos. La caligrafía es igualmente poco armoniosa, con dos tipos de *alef*, uno con el extremo derecho que nace en la parte inferior del trazo medio y otro en la parte superior del mismo. Destaca la ausencia de ligaturas.

Transcripción:

1 (1r)

1	לה ראיחה או דהן מ.....	1	לה رائحة أو دهن م.....
2	מן ראי אנה גז.....	2	من رأى أنه جز.....
3	צעאפא מן כטיה ונג.....	3	ضعافاء من خطيه ونغ.....
4	צאלחא פאנה התך ל.....	4	صالحا فإنه هتلك ل.....
5	פי אלמוצע אלמערופ ב.....	5	في الموضع المعروف ب.....
6	מן ידה פי מא יכרהה.....	6	من يده في ما يكرهه.....
7	דנאנר ואן כן אביץ ד.....	7	دنانير وإن كن أبيض د.....
8	באן מנה גיר צרב עמן.....	8	بان منه غير ضرب عمن.....
9	אגלה : מן ראי אנה יקל.....	9	أجله : من رأى أنه يقل.....
10	כבאש ידל עלי מות וגוה א.....	10	كباش يدل علي موت وجوه أ.....
11	חרב מן ראי אן ראסה.....	11	حرب من رأى أن رأسه.....
12	וכאן מע דלך אלרויא כלאם.....כיר	12	وكان مع ذلك الرؤيا كلام.....خير
13	פאן כן מריצא או מגמומא פודגש.....	13	فإن كن مريضا أو مغموما فودجش.....
14	מן ראי אן שערה תסאקט דל דלך הם ורבמא ג.....	14	من رأى أن شعره تساقط دل ذلك هم وربما غ.....
15	כיר : פאן סקט שער אללחיד ⁶⁸⁹ ולא יתביין מנה	15	خير : فإن سقط شعر اللحية ولا يتبين منه
16	שי פכיר יגיה ואדא כן פי עאפיה פעשרה מאלה	16	شيء فخير يجيئه وإذا كان في عافية فعشره ماله
17	ורב מ מא כן מריצא פישפי בסקון[ט]ה	17	ورب ما كان مريضا فيشفى بسقو[ط]ه
18	[מ]ן ראי אנה נבת לה שער פאנה פי נואחי וגוה	18	من رأى أنه نبت له شعر فإنه في نواحي وجهه
19	ופי נואחי לם ינבתה פיהא שער פאנה הם	19	وفي نواحي لم ينبتة فيها شعر فانه هم
20	קדר מבלגה : מן ראי אנה יתצב ⁶⁹⁰ ראסה	20	قدر مبلغه : من رأى أنه يتصبغ رأسه
21	[ו]לחיתה דל אנה מא סתר מן אחואלה	21	[و]لحيته دل أنه ما ستر من أحواله
22	סיצהר	22	سيظهر

2 (1v)

⁶⁸⁹ *Lapsus calami*. El descuido de uno de los trazos hace que se lea 7 donde sería 6.

⁶⁹⁰ יתצבג?

1	הדא אדא לם יעמה	.....	هذا إذا لم يعمه
2	אלכצאב עם דלך :	.....	الكصاب عم ذلك :
3	תלך אלחאל אלתי	.....	تلك الحال التي
4	דלך אדא כן רגל ממן	.....	ذلك إذا كان رجل ممن
5	וללכצאב מכאלפא למא	.....	وللكصاب مخالفا لما
6	ל פי אליקצא פי לונה	.....	ل في اليقظا في لونه
7	אן יכון מן טין או מן קדר	.....	أن يكون من طين او من قدر
8	מן אלגמאל פאנגלק ועם	.....	من الجمال فانغلق وعم
9	ויעם פבחסב מא דכרת	.....	ويعم فبحسب ما ذكرت
10	יאכל דמאג נפסה פאנ	.....	ياكل دماغ نفسه فإف

CUL, T-S Ar.51.40

Descripción física:

Número de folios:	1 bifolio (2 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	19	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño del folio:	190 × 276 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No

Transcripción:

El manuscrito es un bifolio pero cada uno de los folios tiene una caligrafía distinta aunque podrían pertenecer a la misma mano. Una de ellas es muy descuidada (1r D y 1v Iz), al igual que su ortografía, lo que dificulta su lectura. Sin embargo, no se trata de onirocrítica, por lo que prescindiré de transcribirlo. Podría ser horología puesto que hay predicciones en relación a números. La etiqueta de catalogación está del revés, dejando el texto boca abajo.

Se observan marcas de verjura verticales. En ambos folios las líneas de texto se inclinan hacia abajo y son bastante irregulares y ello pese a que en el folio que nos ocupa se perciben marcas de reglura. El justificado está bastante conseguido. La escritura es mucho menor que en el otro folio y está ejecutada con un cálamo más bien grueso, con tinta negra. Destacan las prolongaciones inferiores que en algunos casos se tuercen exageradamente hacia la derecha.

1 (1v D)

1	מן ראי כאן אלקמר קד סקט מן אלסמא אלי אלארין	.....	من رأى كأن القمر قد سقط من السماء إلى الأرض
---	---	-------	---

- 2 פאן מלך תלך אל מדינה ימות מן כאנה יצלי או
- 3 יטלוב אללה יטיב דכרה בין אהל זאמנה מן
- 4 ראי כאנה ואקף פי בית מן ביות אללה יכלצה
- 5 אללה מן שדה מן ראי יקרי פי מצחק יבלוג
- 6 אלי אן יהדי אלנאס אלי טאעת אללה מן ראי
- 7 כאנה יקרי פי כתאב אשעאר ואכבאר יטול
- 8 גמהו והמהו מן ראי כאנה יסקט מן מוצע אן
- 9 עאלי יכשא עליה מן מרץ כטר מן ראי כאן
- 10 אנפתח פי אלסמא באב ופי צו עצים ילחק
- 11 אהל דלך אלמדינה שדה ויעקבהא כיר ופרג
- 12 מן ראי כאנה יכלע תיאבה ויגסלהא
- 13 ויטריהא יזול ענה הם וגם מן ראי כאנה
- 14 יקרא פי שי מן אל עלם יצל אלי מטלה
- 15 מן ראי כאן בין ידהו שיי מן אלכנאזיר
- 16 יסתגני גנא טאיל מן ראי כאן בין
- 17 ארידיה שי מן אל אטעמה מתל אל
- 18 סבבאג ואל זירבאג ואל סומקיא ור
- 19 ורומאנה יתרכב עליה הם תקיל מן
- 2 (1r Iz) כאנה יאכל מן האלואן אלמליחה מתל אל
- 2 בוראניה ואלבאדנגאן ולחם מקלי וגיר דלך ית
- 3 יתקדר עליה רזקה ומעישתה מן ראי כאנה
- 4 ביאכל לחם מגמוס יבשור בנעמה טאילה
- 5 מן ראי כאנה בין אשגאר ואתמר יכתר ..
- 6 כירוה ויעיש עיש טיב מן ראי אנהו ילקא
- 7 סמך מן עלי שאט אל בחר או אל נהר ירת
- 8 וראתה או יגד וגדה מן ראי כאן פי דאריה
- 9 מאתים אן עצים סרור אן עצים יציר פי
- 10 דארוה מן ראי כאנה יאכל סכר אביץ יזול
- 11 ענה הם ומרץ ואין כאן אל סכר מעמול
- 12 בחלאוה יבשור בכיר מן ראי כאנה יאכל
- פאן מלך תלך אל מדינה ימות מן כאנה יצלי
- יטלוב אללה יטיב דכרה בין אהל זאמנה מן
- ראי כאנה ואקף פי בית מן ביות אללה יכלצה
- אללה מן שדה מן ראי יקרי פי מצחק יבלוג
- אלי אן יהדי אלנאס אלי טאעת אללה מן ראי
- כאנה יקרי פי כתאב אשעאר ואכבאר יטול
- גמהו והמהו מן ראי כאנה יסקט מן מוצע אן
- עאלי יכשא עליה מן מרץ כטר מן ראי כאן
- אנפתח פי אלסמא באב ופי צו עצים ילחק
- אהל דלך אלמדינה שדה ויעקבהא כיר ופרג
- מן ראי כאנה יכלע תיאבה ויגסלהא
- ויטריהא יזול ענה הם וגם מן ראי כאנה
- יקרא פי שי מן אל עלם יצל אלי מטלה
- מן ראי כאן בין ידהו שיי מן אלכנאזיר
- יסתגני גנא טאיל מן ראי כאן בין
- ארידיה שי מן אל אטעמה מתל אל
- סבבאג ואל זירבאג ואל סומקיא ור
- ורומאנה יתרכב עליה הם תקיל מן
- כאנה יאכל מן האלואן אלמליחה מתל אל
- בוראניה ואלבאדנגאן ולחם מקלי וגיר דלך ית
- יתקדר עליה רזקה ומעישתה מן ראי כאנה
- ביאכל לחם מגמוס יבשור בנעמה טאילה
- מן ראי כאנה בין אשגאר ואתמר יכתר ..
- כירוה ויעיש עיש טיב מן ראי אנהו ילקא
- סמך מן עלי שאט אל בחר או אל נהר ירת
- וראתה או יגד וגדה מן ראי כאן פי דאריה
- מאתים אן עצים סרור אן עצים יציר פי
- דארוה מן ראי כאנה יאכל סכר אביץ יזול
- ענה הם ומרץ ואין כאן אל סכר מעמול
- בחלאוה יבשור בכיר מן ראי כאנה יאכל
- פאן מלך תלך אל מדינה ימות מן כאנה יצלי
- יטלוב אללה יטיב דכרה בין אהל זאמנה מן
- ראי כאנה ואקף פי בית מן ביות אללה יכלצה
- אללה מן שדה מן ראי יקרי פי מצחק יבלוג
- אלי אן יהדי אלנאס אלי טאעת אללה מן ראי
- כאנה יקרי פי כתאב אשעאר ואכבאר יטול
- גמהו והמהו מן ראי כאנה יסקט מן מוצע אן
- עאלי יכשא עליה מן מרץ כטר מן ראי כאן
- אנפתח פי אלסמא באב ופי צו עצים ילחק
- אהל דלך אלמדינה שדה ויעקבהא כיר ופרג
- מן ראי כאנה יכלע תיאבה ויגסלהא
- ויטריהא יזול ענה הם וגם מן ראי כאנה
- יקרא פי שי מן אל עלם יצל אלי מטלה
- מן ראי כאן בין ידהו שיי מן אלכנאזיר
- יסתגני גנא טאיל מן ראי כאן בין
- ארידיה שי מן אל אטעמה מתל אל
- סבבאג ואל זירבאג ואל סומקיא ור
- ורומאנה יתרכב עליה הם תקיל מן
- כאנה יאכל מן האלואן אלמליחה מתל אל
- בוראניה ואלבאדנגאן ולחם מקלי וגיר דלך ית
- יתקדר עליה רזקה ומעישתה מן ראי כאנה
- ביאכל לחם מגמוס יבשור בנעמה טאילה
- מן ראי כאנה בין אשגאר ואתמר יכתר ..
- כירוה ויעיש עיש טיב מן ראי אנהו ילקא
- סמך מן עלי שאט אל בחר או אל נהר ירת
- וראתה או יגד וגדה מן ראי כאן פי דאריה
- מאתים אן עצים סרור אן עצים יציר פי
- דארוה מן ראי כאנה יאכל סכר אביץ יזול
- ענה הם ומרץ ואין כאן אל סכר מעמול
- בחלאוה יבשור בכיר מן ראי כאנה יאכל

13	חלאוה בדהן פרח ינאל ען קריב ואן	حلوة بدهن فرح ينال عن قريب وإن
14	כאנת קאפחה פהו הם מן ראי כאנה	كانت قافحة فهو هم من رأى كأنه
15	יאכל עסל או שהד כיר ואסע ואן כאן	يأكل عسل أو شهد كير وأسع وإن
16	אל עסל דון יכון פי רוקה נכד מן ראי	العسل دون يكون في روكه نكد من رأى
17	כאנה יאכל עסל נחל פהו עגל קלב	كأنه يأكل عسل نحل فهو عجل قلب
18	מן ראי כאנה יאכל ענב פי וקתה בש	من رأى كأنه يأكل عنب في وقته بش
19	בשארה חסנה מן ראי כאנה יאכל	بشارة حسنة من رأى كأنه يأكل

CUL, T-S AS 164.198

Descripción física:

Número de folios:	1 folio (2 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	>13	Estilo de escritura:	Semi-cuadrada
Tamaño del folio:	90 × 80 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No

Se trata de un fragmento de folio, alrededor de un tercio del mismo, aunque las dimensiones totales son difíciles de conjeturar. La disposición del texto es cuidadosa, con líneas rectas y escritura armoniosa. La tinta se ha desprendido dejando una marca de color rojizo que permite su lectura con dificultades. Algunas letras muestran rasgos de estilo cuadrado, como son el *alef* y la *šin*.

Contiene disertaciones filosóficas como preludio a las interpretaciones en las que cita a Platón. También menciona a un personaje, un tal Manṣūr b. Nā... cuyo nombre puede que se conecte con lo siguiente que se lee b. Abī Du'ād, o no.

Transcripción:

1 (1r)

1	ודדת אנ.....	وددت ان(...)
2	וראי אפלאטון אמ.....	ورأى افلاطون ام(...)
3	הדא .....צף · ורו(...)	هذا .....صف · ورر(...)
4	א.ת.ע.דו באללה מן אל.פ(...)	ا.ت.ع.دو بالله من ال.ف(...)
5	ומא אלמפקראת יארסול אללה (...)	وما المفقرات يا رسول الله (...)
6	אמאם אלגאיר יאכד מנך גיר (...)	إمام الغاير يأخذ منك غير (...)
7	[ו]מנעך אלחק · ואלגאר אלסו עינה (...)	ومنعك الحق · والغار السوء عينه (...)
8	[ו]קלבה ירעאב אן ראי בירא כת(...)	وقلبه يرعاب إن رأى بيثرا كت(...)

9	..אי שרא אטרהה ואמראה ר(...)	..אי שרא אטרהה ואמראה ר(...)
10	...לא למשיב · ופי רואיה עט(...)	...לא למשיב [1] · ופי רואיה עט(...)
11	.....א גהד אלבלא .אמאר (...)	.....א גהד אלבלא .אמאר (...)
12	.....ו וגאר סו (...)	.....ו וגאר סו (...)
13	.....יה אתי פהו (...)	.....יה אתי פהו (...)
2 (1v)		
1	(...)לי ..	(...)לי ..
2	(...)ה	(...)ה
3	(...)א באלב לכ.....ך	(...)א באלב לכ.....ך
4	(...)א יגב עלי.....ה	(...)א יגב עלי.....ה
5	(...)בת א.ד מן אצנאף אלנאס	(...)בת א.ד מן אצנאף אלנאס
6	(...)אף טבאקאתהם וכל נאזב תם	(...)אף טבאקאתהם וכל נאזב תם
7	(...)ס אלטה אי חאלתיה אל.חב אליה	(...)ס אלטה אי חאלתיה אל.חב אליה
8	(...)לף באללה אן חאל.....אלא .לן אחד	(...)לף באללה אן חאל.....אלא .לן אחד
9	(...)מקתדית באל.גארב ואתעצי	(...)מקתדית באל.גארב ואתעצי
10	(...)לם לו ד.ני · ופי רואיה	(...)לם לו ד.ני · ופי רואיה
11	(...)אל.לב ען מנצור בן נא.....	(...)אל.לב ען מנצור בן נא.....
12	(...)ל.....בן אבי דואד	(...)ל.....בן אבי דואד .....
13	(...)שיפא עלי	(...)שיפא עלי .....
14	(...)ל.....	(...)ל.....

CUL, T-S NS 324.87.a-b

Descripción física:

Número de folios:	2 folios (4 pp.)	Material:	Vitela
Nº de líneas:	10	Estilo de escritura:	Cuadrada
Tamaño del folio:	95 × 100 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No

Posiblemente este sea el fragmento más antiguo del corpus. No solo el tipo de escritura y el soporte en vitela apuntan en esa dirección, sino también el tipo de ortografía, con varios ejemplos de escritura fonemática, propia de la época anterior a la normalización del judeo-árabe en el s. X. Ejemplo de ello es la pérdida del *lamed* del artículo antes de letras solares y la *scriptio plena*. Sin embargo, presenta ligatura para

alef-lamed, cuya aparición se ubica en el s. XI. Es posible, por lo tanto, que quepa situar estos fragmentos en una fecha intermedia. Otra característica ortográfica es el empleo de vocalización masorética.

Otro indicativo de su temprana datación es la forma cuadrada del folio, habitualmente identificado con una época temprana. En este, se observan marcas de reglura y de costura. La caja está justificada y presenta amplios márgenes. La tinta es de color marrón rojizo y se ha desprendido en muchas de las letras de los rectos dejando una marca borrosa pero hasta cierto punto leíble. La escritura de los versos se conserva en un estado óptimo.

Para separar las interpretaciones utiliza una cuña que apunta hacia la izquierda. Las interpretaciones son sumamente sintéticas y carecen del verbo en la apódosis. También se hace uso de abreviaturas, indicadas con un punto volado.

Transcripción de (a):

1 (1r)

1	ואגבת מזות > ואן למ תגיב ריבח > אן נצרת	وأجبت مزوت > وإن لم تجب ربح > إن نظرت
2	אשמם אואלקמר פי אשרק ריבח > פי אלג...א	الشمس أو القمر أشرق ربح > في الج...ات
3	אן נצרת אלכוכיב כתיר חייה צליחה > קמר	إن نظرت الكواكب كثير حية صليحة > قمر
4	יכרוג ברק עצוה תדמע > אלקמר אדא דכל	يخرُج عصوة تدمع > القمر إذا دخل
5	אלבית יסע > קמר אחמר גנם תמות > אן ת...יא	البيت يسع > قمر أحمر غنم تموت إن ت...يا
6	בצוף ימרין > מן שריב לבן פרח > לצוין דכלו	بصوف يمرض > من شرب لبن فرح > لصوص
		دخلوا
7	ביתוה ריבח > מן כא.ם כצומה ריבח יתי לו >	بيته ربح > من ك.م.م خضومة ربح يتيء له >
8	מן א דיב עצומה > ואן קתלה עדוה יקתול >	من أكل ذئب عصومه > وإن قتله عدوه يقتل >
9	סדירוה מוהנדיה > מרתוה הו ..... לוה	سديره موهنديه > مرته هو ..... له
10	ואן צווירת דהב ופצה ופרח לוה ולמרתוה	وإن صوّرت ذهب وفرح له ولمرته

2 (1v)

1	מן נצר נפסה מריין מע מרצא ריזק יגי > מן	من نظر نفسه مريض مع مرضا رزق يجي > من
2	נצר א גליס פי סוק או ידור חזן יגיה > ינצור	نظر أنه في سوق أو يدور حزن يجيئه > ينظر
3	אנ ימשי פי וחל או רמל או יקע פיה כזיי יגיה >	أنه يمشي في وحل أو رمل أو يقع فيه خزي يجيئه >
4	ינצור מלחים או מותסלחין ינגיה ולכן יכאף >	ينظر ملّحين أو مُتسلحين ينجح ولكن يخاف >
5	יכתוב פי אלואח יקע פי אמר צעב וינגיה >	يكتب في اللواح يقع في أمر صعب وينجح >

- 6 כילאב תנבווח יפזע מן אהל ביתוה > כילאב תצחך
 7 ירוס אעדה > גמר ת...גיד > לחם אנסן
 8 יכול גיד > לחם חיואן יאכול דך אנסן עזיז
 9 פי מוצעה > יותהם באמר כתיר יודעא >
 10 יגסיל ראסה רר. > אן דועית מן כלפך

Transcripción de (b):

2 (1r)

- 1 הוא וולדוה יתי לעתיד > ספינה צגירה יכון מן אהל
 2 אלעאלם אלאתי > פאן גריקת כ...ל. וואן
 3 אלבחר פלא ימור⁶⁹¹ פי דאלך אליום מכאן > מ'א' א
 4 או סאר או גין גיד לוה > מ'א' א... אמאם דהב
 5 יעצה יבטול מנה כל כלאם... > מ'א' א יאכול לחם
 6 יסתגני > מ'א' י...ותן או ענן או קינן או יוחנן
 7 [או]... או מן פי אסרתה מנין יזכה ינצור אשכצה
 8 ... חפס פיה שין גיר שואל גיד > מן א מומלכה
 9 .. > מ'א' והוא⁶⁹² נא'ם עבד יגדה אן כן פקיר
 10 ..... > מ'א' חפר פלארץ גיד > פרמל ר..

3 (1v)

- 1 מן יטלע אלי אלגבל גיד > נזל מנה רדי > מן א' א
 2 אלי סולם או אלא שי מורתפיע יעלו אמרוה ואן
 3 נזל פלא כיר ממא יתים > מ'א' קד קותיל גיד - צוליב

⁶⁹¹ Ubicación supra lineal.

⁶⁹² Ubicación supra lineal.

4	מת בכא גיד עליה . לפחיק רדי , מ' א' שיגרה	מאת בכה גיד עליה , לפחיק רדי , מ' א' שיגרה
5	בתמרהא תתמיר יגיה גנין צלחין , כאנה יקטע	בתמרהא תתמיר יגיה גנין צלחין , כאנה יקטע
6	שגר מן אצלחא אלדי לוח אש.רה ימות , מ' א' א'	שגר מן אצלחא אלדי לוח אש.רה ימות , מ' א' א'
7	ילקוט סנבל או סמסים גיר עסל רדי , אן ....אר	ילקוט סנבל או סמסים גיר עסל רדי , אן ....אר
8	מאלוה ינקוז ביית רדי ואן כאנת אדאר לגייר...	מאלוה ינקוז ביית רדי ואן כאנת אדאר לגייר...
9	גייד , מ' א' א' יעגין עגין או עדס גייד , מן טוא...וב	גייד , מ' א' א' יעגין עגין או עדס גייד , מן טוא...וב
10	מרתפיע גיד , מ' א' א' יחפיר קבר	מרתפיע גיד , מ' א' א' יחפיר קבר
	למ.....ל[מ]קברתה גיד	למ.....ל[מ]קברתה גיד

CUL, Mosseri III,184.1

Descripción física:

Número de folios:	1 folio (2 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	11	Estilo de escritura:	Cuadrada
Tamaño del folio:	135 × 120 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No

Folio casi cuadrado, con marcas de verjura verticales del que solo se conserva una mitad, dividido diagonalmente. Los márgenes son amplios, así como el interlineado y no parece haber más de once líneas por página. Presenta encabezados con sangría y justificación en el lado derecho. Para separar contenidos utiliza el *media punctis*.

La escritura es de tipo cuadrado realizada con un cálamo fino y tinta de color marrón. No se observan diacríticos.

Transcripción:

1 (1r)

1	מן נטר חדי או כרכי או רכמה או בום או	מן נטר חדי או כרכי או רכמה או בום או
2	...ל או זרזור או גראב כל דלך הם	...ל או זרזור או גראב כל דלך הם
3	... אן דבח אחדהם פקד טפר בעדו .	... אן דבח אחדהם פקד טפר בעדו .
4	[ואן אכ]ל לחם אחדהם פיסר יסאר טאיל .	[ואן אכ]ל לחם אחדהם פיסר יסאר טאיל .
5	..... מן נטרה פי נומה סנתה מבארכה .	..... מן נטרה פי נומה סנתה מבארכה .
6	באב אלחמאם	באב אלחמאם
7	..... [ו]אלפואכה .	..... [ו]אלפואכה .
8	.....גיה	.....גיה

9	ה.....	ה.....
10	אן כיר.....	אן כיר.....
11	אעה.....	אעה.....
2 (1v)		
1	מן נטר פי דארה דיך יציה יכון פי דא...	מן نظر في داره ديك يصيح في دا...
2	מן ירצי אללה ויסבחה .	מן يرضى الله ويسبحه .
3	מן ..אלה סו ..	מן ..اله سوء ..
4	מן אכל לחם אחדהם ינאלה כ.....	מן أكل لحم أحدهم يناله خ.....
5	מן נקדה אחדהם יבשר ב.....	מן نقده أحدهم يبشر ب.....
6	באב אלמטר ..	باب المطر ..
7	ל.....	ل.....
8	.....	.....
9	מן ב.....	מן ب.....
10	מן כ.....	מן ك.....
11	מן נט[ר] ..	מן نظر ..

CUL, Or.1080/1.53

Descripción física:

Número de folios:	1 bifolio (3 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	16-17	Estilo de escritura:	Semi-cuadrada
Tamaño del folio:	219 × 155 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	Sí

Bifolio suelto con marcas de costura. Presenta texto en tres de los cuatro folios. Las cajas están bien justificadas, con márgenes amplios. Se observan marcas de reglura y el interlineado es estrecho, en parte por el tamaño relativamente grande de la escritura, ejecutada con un cálamo grueso y tinta marrón oscuro. El *ductus* es regular, redondeado, sin prolongaciones largas, unas veces curvas, otras rectilíneas. Destaca el *crochet* en el extremo de la base de *guimmel*.

Hay abundancia y diversidad de signos vocálicos combinando árabes y hebreos, a menudo con un uso decorativo como es el caso del *segol*, colocado encima de las letras. El sistema de tachado consiste en situar al lado de la letra un trazo oblicuo con un punto (/), y para separar contenidos se emplean dos puntos ubicados horizontalmente

en la cresta de línea, principalmente, pero también se atestiguan los dos puntos verticales. Para mantener el justificado se hace uso de alargamientos de letras.

1 (1v Iz)

1	דכור חסנין אלמנצ'ר : י'שם חבק	דכור חסנין المنظر : يشم حبق
2	סרור ובשארית כיר תכון לה " וקיל [וקיל אלמנצ'] ⁶⁹³	סרור ובשארית خير تكون له " وقيل [وقيل المنض].
3	אלאם יד'ל עלי צלאחה ..ו והו אעתמד	الأم يدلّ على صلاحه ..و وهو اعتمد
4	בין ההדסים " וקיל אן אלריאחין כלהא	بين ההדסים " وقيل أن الرياحين كلها
5	קלילהא וכתירהא ה'ם וח'זן אלי מאן	[و]قليلها وكثيرها همّ وحُزن إلى مان
6	כאן מנהא תאבת פי מוצעהא	كان منها ثابت في موضعها
7	פאנה כיר וסרור " והרואה הדם ז	فإنه خير وسرور " وهرواه الدم
8	נכסיו מוצלחין ואם אין לו נכסים	نكسיו موصلحين ואם אין לו نكסים
9	ירושא ניפלת לו ממקום אחר ודוקא	ירושא ניפלת לו ממקום آخر ودוקא
10	בעומד על כנו " מן דהן ראסה בדהן	בעומד על כנו " من دهن رأسه بدهن
11	טייב אלראיחה תנא חסן ויכון לה	طيب الرائحة ثناء حسن ويكون له
12	וצלאח יכון עלי קדר ראיחתה "	وصلاح يكون على قدر رائحته "
13	ואע'לם אן אלראיחה אלטייבה תאוילה	واعلم أن الرائحة الطيبة تأويله
14	תאוילהא חדותא חסנא למן יראהא	تأويلها حدوثا حسنا لمن يراها
15	פאן כאן מעהא צבג מתל אלזעפראן	فإن كان معها صبغ مثل الزعفران
16	או תלוית באלדהן " אלתאויל ללצבג	أو تلويت بالدهن " التأويل للصبغ

2 (1r Dcha)

1	אלתלוית וכאנת אלראיחה ערצא	التلويت وكانت الرائحة عرضا
2	לא תפסיר להא " מן אן פי ידה גצן	لا تفسير لها " من أن في يده غصن
3	ריחאן יגין ולד דכר "	ريحان يجين ولد ذكر "
4	אלבא'ב אלעשרין	الباب العشرين
5	מן כאן פי רגליה אכפאף או גירהם	من كان في رجليه أكفاف أو غيرهم
6	יסתרה אללה מן שר'ה " פי ⁶⁹⁴ רגליה	يستتره الله من شرّه " في رجليه
7	מדאס או נעל גדיד יתגוז או ישתרי	مداس أو نعل جديد يتجوز أو يشتري

⁶⁹³ Sigue en vertical en el margen

⁶⁹⁴ Entre esta línea y la superior, entre la yod y el alef, hay un punto que no parece tener función alguna.

8	גאריה ואן כאן אסוד ישתרי עבד "	جاريه وإن كان أسود يشتري عبد "
9	ואן שמשך יטי מכאן לם עברה קט [אן] ⁶⁹⁵	وإن شمشك يطي مكان لم عبره قط [أو]
3 (r. Izqda)		
1	או יבלג מחבובה "מן"ראי אן פי	أو يبلغ محبوبه "من رأى أن في
2	וסטה זנ"אר יפעל אפעל גמילה "	وسطه زئار يفعل أفعـ[[ل جميلة "
3	מן כאן עליה פסוה וסכה פהי דנוב	من كان عليه كسوة وسخة فهي ذنوب
4	וכטאיא " כתאב מזרקא יתקתר	وخطايا " كتاب مخرقه يـ[تـ]قتر
5	רזקה " תיאב קצאר מעישה נפדה "	رزقه " ثياب قصار معيشة نخذة "
6	טואל יתסע עליה רזקה " קבא יבשר	طوال يتسع عليه رزقه " قبا يبשר
7	בשארה יסר" בהא " באן עליה תיאב	بشارة يسر" بها " بأن عليه ثياب
8	אלנסא ינהתך בין אלנסא ואלנסא "	النساء ينهتك بين النساء والناس "
9	כאנה מנק"ב או מר"די יכסר כסארה	كأنه منقّب أو مردّي يخسر خسارة
10	עלי אמר קביח ומעציה "מן"ראי	على أمر قبيح ومعصية "من رأى
11	כאן פי ידה כאתם ינצרה אללה עלי	كأن في يده خاتم ينصره الله على
12	אעדאה "מן" משי תחת כימה ינתצר	أعداه "من مشي تحت خيمة ينتصر
13	עלי אעדאה "אלי ה"נא כלאם בן סרין	على أعداه "إلى هنا كلام بن سيرين
14	קאל ר סעדיה גאון זל באן אל	قال ر سعدة غاון زل بأن ال
15	תיאב אלכצר דין ועבאדה "ואלתיאב	ثياب الخضر دين وعبادة " والثياب
16	אלצפר מרין "ואלסוד כלהא ה"ם וח"זן"	الصفير مرض "والسود كلها همّ وحزن
17	ורבמא כאן ללאבסהא פי אליקצא	وربما كان للابساها في اليقظا

4 (1r Iz)

blank

JTS, ENA 2462.12

Descripción física:

Número de folios:	1 folio (2 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	15	Estilo de escritura:	Cuadrada
Tamaño del folio:	105 × 135 mm.	Región de escritura:	Oriente

⁶⁹⁵ Reclamo.

Folio incoativo/final: No

Reclamo: No

Folio de pequeñas dimensiones en el que se observan marcas de verjura verticales. La caja está justificada por el lado derecho solamente y cuenta con márgenes amplios. También son amplios el interlineado y el *ductus*, a la vez que regulares. En el centro del margen inferior del verso se aprecian unas letras muy cursivas que podrían estar en caracteres árabes, pero no es posible discernir por la imagen y el deterioro de qué se trata.

El estilo de escritura es de tipo cuadrado y estilizado, con largas prolongaciones, algunas de las cuales son rectas y otras sinuosas, sin que ello sea aplicable a unas letras en particular. No presenta ligatura de *alef-lamed* ni separadores de contenido, y solo emplea diacrítico para la representación de *ḏād*.

Contenido:

Se tratan aspectos teóricos de la interpretación, en particular la cuestión de la importancia de la primera interpretación. Con solo este fragmento no es posible dirimir si se trata de la introducción de un manual de interpretación o de un texto de otra naturaleza, pero su coincidencia en el tratamiento de la cuestión con el que se observa en el *Tafsīr al-manamāt* de base talmúdica, apoya su inclusión en el corpus.

Transcripción:

1 (1r)

1	אלאנסאן עלמך אללה כירא פי מא	1	الإنسان علمك الله خيرا في ما
2	שרחת לך פי פאנך ליס תחתאג אן תסאל	2	שרحت لك في فإنك ليس تحتاج أن تسأل
3	אל עלמא פימא תריד פי תפסיר	3	العلماء فيما تريد في تفسير
4	אלמנאמאת כלה אן שא אללה	4	المنامات كله إن شاء الله
5	ויגב ללאנסאן כל מנאם ירי כיר	5	ويجب للإنسان كل منام يرى خير
6	אם שר צאלח אם טאלח אן לא	6	أم شر صالح أم طالح أن لا
7	יפסרהא אלא עלי צדיק אצדק	7	يفسرها إلا على صديق أصدق
8	אלנאס אליה לאן כתרה אלמנאמאת	8	الناس إليه لأن كثرة المنامات
9	פאנהא תכון תצח עלי קדר מא	9	فإنها تكون تصح على قدر ما
10	יפסר ..... [א]לאנסאן אלאול וכדאלך	10	يفسر ..... الإنسان الأول وكذلك
11	איצא ..... אלאנסאן אן מנאם	11	أيضا ..... الإنسان أن منام
12	ולא יער ..... [תפ]סירה לאחד ולא	12	ولا يعر ..... تفسيره لأحد ولا
13	ילפץ בה לאנסאן .ן בעץ אלנאס .ל.	13	يلفظ به لإنسان .ن بعض الناس .ل.

14	אנסאן עאלמא פ... וכא. דאלך	إنسان عالما ف... وكا. ذالك
2 (1v)		
1	אלעאלם מן וגדה אלחכמא ל...	العالم من وجده الحكماء ...
2	לה למא גמיע מא יראה אלאנסאן	له لما جميع ما يراه الإنسان
3	פי נומה אד הו אצבח לם ירא	في نومه إذ هو أصبح لم يراً
4	צחתה קאל לה יגב אן תעלם	صحته قال له يجب أن تعلم
5	אן האדא אלמסלה .. אחדי	أن هذا المسألة .. احدى
6	אלמסאיל אלכבאר אן פי וקת	المسائل الكبار أن في وقت
7	אן כלק אדם וכלק ....וה קד	أن خلق آدم وخلق ....وه قد
8	כאנת שהות תרכיב אלגמיע פי	كانت شهوة تركيب الجميع في
9	אתנאהם פלם ..... אד. יערף	إثناءهم فلم ..... اد. يعرف
10	אלשרט ואלרסם ..אס.....כל	الشرط والرسم ..اس.....كل
11	א..לה חתי ..	ا..له حتى ..
12	אלמנאמאת .....ל...ענה	المنامات .....ل...عنه
13	.....	.....

JTS, ENA 2711.39

Descripción física:

Número de folios:	1 folio (2 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	18-19	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño del folio:	124 × 174 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No

Fragmento notablemente deteriorado con roturas que afectan a los márgenes y un agujero en la parte central, que, afortunadamente, no afecta a la lectura del texto. Sin embargo, la irregularidad del *ductus* y la ondulación de las líneas añade dificultad a dicha tarea.

De su grafía destaca la ejecución de *šin*, con un pie horizontal que descansa sobre la línea de base. Muestra una ligatura para la conjunción 'an, en la que la forma del *alef* (tipo N) difiere de la que utiliza normalmente y se une al tejado de *nun*, el cual tampoco aparece de manera consistente. Utiliza varios diacríticos, distinguiendo *yīm* de *gayn*, con punto y guión encima de *guimmel*, respectivamente. Para separar

contenidos se sirve de los dos puntos. Se atestiguan dos casos de escritura supra linear.

Transcripción:

1 (1r)

1	.. ראי סכפת ביתה קד אנתזעת ..	.. ראי סכפת ביתה קד אנתזעת ..
2	פהו ימות פאן כאנת אלעתבה פאלמר[אה]	פהו ימות פאן כאנת אלעתבה פאלמר[אה]
3	תמות : ומן נצר אנה עלי מנבר וליס הוא	תמות : ומן נצר אנה עלי מנבר וליס הוא
4	מן אהל אלמנבר פהו יצלב : ומן נצר	מן אהל אלמנבר פהו יצלב : ומן נצר
5	אנה דאכל אלי פיל ולה ראסין פהו	אנה דאכל אלי פיל ולה ראסין פהו
6	יעזל מן צלטאן אלי צלטאן : ומן נצר אן	יעזל מן צלטאן אלי צלטאן : ומן נצר אן
7	אלפרס תגרה פאן מנזל[תה] ת.רד.	אלפרס תגרה פאן מנזל[תה] ת.רד.
8	מנה : ומן נצר אנ[ה] ... ודנבהא	מנה : ומן נצר אנ[ה] ... ודנבהא
9	טויל פיתזוג מרה ואן .....דהמה או	טויל פיתזוג מרה ואן .....דהמה או
10	חמרה פתכון סנתה מבארך : ומן ראי	חמרה פתכון סנתה מבארך : ומן ראי
11	אנה ראכב חמאר אסווד ציב כנץ ודק :	אנה ראכב חמאר אסווד ציב כנץ ודק :
12	וחמאר אביץ נקדה : וחמאר אחמר מאל :	וחמאר אביץ נקדה : וחמאר אחמר מאל :
13	ומן נצר אנה אצאב גמל [או ראכב גמל] ⁶⁹⁶	ומן נצר אנה אצאב גמל [או ראכב גמל] ⁶⁹⁶
	פהו גמאל ויחג	
14	ומן נצר אן נאקתה ולדת שי למרתה	ומן נצר אן נאקתה ולדת שי למרתה
15	תרזק גלאם : ומן נצר אן דכל ביתה נאקה	תרזק גלאם : ומן נצר אן דכל ביתה נאקה
16	יתזוג מרא בנת : ומן נצר אנה יחל[ב]	יתזוג מרא בנת : ומן נצר אנה יחל[ב]
17	בקרה אוישרב לבנהא אן כאן עבד פה[ו]	בקרה אוישרב לבנהא אן כאן עבד פה[ו]
18	יעתק ⁶⁹⁷ ויציר בקרב צאחב אלבית ויאכ..	יעתק ⁶⁹⁷ ויציר בקרב צאחב אלבית ויאכ..
19	מראת מולאה : ומן ראי כאנה יכנס ז[בל]	מראת מולאה : ומן ראי כאנה יכנס ז[בל]

2 (1v)

1	בקר או זבל חמיר פירת מאל מן גליל קד[ר]	בקר או זבל חמיר פירת מאל מן גליל קד[ר]
2	ומן ראי כאנה כלב ינבח עליה פהו עדו	ומן ראי כאנה כלב ינבח עליה פהו עדו

⁶⁹⁶ Ubicación supra lineal.

⁶⁹⁷ Cf. T-S Ar.51.38a, 1r1z: מן נטר כאנה ישרב מן לבנה ידל עלי כיר ואן כאן עבדא עותק.

- 3 צגיר יה. אן יאד.ה⁶⁹⁸ : ומן נצר אנה אכל
 4 לחם סנה יציב פר....ד פי מאלה :
 5 ומן נצר אנה יאכל עקרב אכל מאל עדוה
 6 ומן נצר אן פי ... עקרב תלסע אלגם פהו
 7 גמא.....חל אלנאר : ומן נצר אנה קד
 8 אצא[ב]...אזה יתזוג חריה או יקתני
 9 גאריה [ד]גאזה אלביצה מ..ת אן
 10 פאסקו ..צפרה מרתאן חרה ואן
 11 כאנו דגא[ג]אן כתירין סבי ויקאע פי
 12 וצטהם : ומן נצר אנה עריאן פהו יכסר
 13 עדו וינתצר ותובה : ומן נצר אנה
 14 יחמל מית יגמע מאל : ומן נצר אנה
 15 בין אלאמואת יסאפר ספר אן בעיד טויל :
 16 ומן נצר אנה אעטא ללמיית שי מכרוה
 17 ואן אכד מנה שי גייד : ומן נצר אנה
 18 יכלם מי[ת] ..ה טול חיאתה : ומן ראי
- صغير به. أن ياد.ه : ومن نظر أنه أكل
 لحم حية يصيب فر....د في ماله :
 ومن نضر أنه يأكل عقرب أكل مال عدوه
 ومن نظر أن في ... عقرب تلسع الگم فهو
 جما.....ل النار : ومن نظر أنه قد
 أصاب...اچه يتزوج هريه أو يقتني
 جارية دجاجة البیضة م..ت إن
 فاسكو ..صفره مرتان حره وإن
 كانوا دجاجان كثيرين سبي ويقاع في
 وصطهم : ومن نضر انه عريان فهو يخسر
 عدو وينتصر وتوبة : ومن نظر أنه
 يحمل ميت يجمع مال : ومن نظر أنه
 بين الأموات يسافر سفر إن بعيد طويل :
 ومن نضر أنه أعطى للمييت شيء مكروه
 وإن أخذ منه شيء جيد : ومن نظر أنه
 يكلم ميت ..ه طول حياته : ومن رأى

JTS, ENA 2865.18

Descripción física:

Número de folios:	1 folio (2 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	21	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño del folio:	157 × 121 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No

El folio muestra marcas de costura y una textura fibrosa. Sufre decoloración de la tinta, roturas y agujeros y hay que reconocer que las soluciones de restauración perjudican su lectura gravemente.

El interlineado es estrecho y las líneas de escritura ondulan ligeramente. Su curioso sistema para separar contenidos consiste en dos puntos, seguidos de una cuña y espacio. De su *ductus* destaca la ejecución sin levantar el cálamo y la escasa

⁶⁹⁸ Cf. *Oneirocriticon*, cap. 237.

uniformidad en el tamaño de las letras, que pese a la forma descuidada, muestran rasgos de estilo cuadrado, especialmente en la ligatura. Las prolongaciones inferiores, moderadamente oblicuas, terminan con crochet y el de *lamed*, con bandera.

Transcripción:

1 (1r)

1	מות או קתל ..... אן ראי בסתאנא	מות או קתל ..... אין ראי בסתאנא
2	עאמרא ולה ..... קצב ואמראה תדעוה	עאמרא ולה ..... קצב ואמראה תדעוה
3	אלי נפסה..אנ.....אלה וכדלך אלגנה :<	אלי נפסה..אנ.....אלה וכדלך אלגנה :<
4	.....[אכ]ל מן תמר שגרה	.....[אכ]ל מן תמר שגרה
5	פאנה .....ל.....ה :< פאן ראי	פאנה .....ל.....ה :< פאן ראי
6	אנה ילתק.....אלשגר פאנה יכאצם	אנה ילתק.....אלשגר פאנה יכאצם
7	רגלא שריפא ..... פאן ראי אנה מצטגע	רגלא שריפא ..... פאן ראי אנה מצטגע
8	תחת אשגאר פאנה ..ת. ולד..נסלה :< פאן ראי	תחת אשגאר פאנה ..ת. ולד..נסלה :< פאן ראי
9	אנה עלי שגר .... פאנה ... ממן יחדר ויתעלק	אנה עלי שגר .... פאנה ... ממן יחדר ויתעלק
10	בעגל צכם .....אן ראי אנה עלי שגרה יג.....	בעגל צכם .....אן ראי אנה עלי שגרה יג.....
11	מנה .....מב מאלא עפיא ויסמע מא .ס.ה	מנה .....מב מאלא עפיא ויסמע מא .ס.ה
12	לא אן יכן אצל דלך אלמאר מכרוה מתל אלמוז	לא אן יכן אצל דלך אלמאר מכרוה מתל אלמוז
13	.....ואלמשמש ואלזיתון ונחו דלך :< פאן	.....ואלמשמש ואלזיתון ונחו דלך :< פאן
14	...לגרא כתירא עליהא חמלהא ואפרא.....	...לגרא כתירא עליהא חמלהא ואפרא.....
15	.... סלטאנא וטפרא ותטול חיאיתה :< פאן ראי	.... סלטאנא וטפרא ותטול חיאיתה :< פאן ראי
16	[אנה] קטע שגרה ימרץ מרצא שדידא או ימות	[אנה] קטע שגרה ימרץ מרצא שדידא או ימות
17	.....ה :< פאן ראי אנה ..ר אנהדם מן ראה	.....ה :< פאן ראי אנה ..ר אנהדם מן ראה
18	.... יכן פאן כאן אלמהדום מן צנעה ממלוה	.... יכן פאן כאן אלמהדום מן צנעה ממלוה
19	.....איבה ואן כאן מן צנעה אלכאלק ולה ת...	.....איבה ואן כאן מן צנעה אלכאלק ולה ת...
20	..... פאנה מאל ימלכה צאחבה ויטהר דלך	..... פאנה מאל ימלכה צאחבה ויטהר דלך
21	.....[שג]רה מקטועה מ..קד אחר.הא ..פנהא	.....[שג]רה מקטועה מ..קד אחר.הא ..פנהא

2 (1v)

1	במנזלה אלסן אדא.....ת מעה יסתפיד	במנזלה אלסן אדא.....ת מעה יסתפיד
2	אכא או ולדא ואן .....בת פהי מציבה	אכא או ולדא ואן .....בת פהי מציבה
3	לה וכדלך אלראס ו.....א...אלא אן יריד	לה וכדלך אלראס ו.....א...אלא אן יריד
4	אלעמל בדלך אלע...פיגדה מ[ת]פאיגא :< וצ[י]ד	אלעמל בדלך אלע...פיגדה מ[ת]פאיגא :< וצ[י]ד

- 5 אלסמך אלכבאר מן נהר עמיק כיר מא יכון צידה
6 לצאחבה: < ווקוע אלמא אמר שדיד ופתנה
7 יקע פיהא: < כסר אלספינה הול פיהא מות
8 ללאב או ללעם או למתלהמא: < שער אלראס
9 ואלגסד מאל אדא ..... תנבת אלשער אדא
10 כאן צאחבה פ.....גנא: < אן ראי אלאצלע
11 לה שער א פהו צלח יציב מ.....ה: <
12 ועואראת אלגסד הי עואראת פי אל..א לאנהן
13 ע..רה וכל מא יתעלק בשי יגזו בה כ..דל או
14 טאמה או מכרוה: < מן יציב קטעה ..נור
15 יציב עלמא או יציב מציבה יוגד עליהא ...
16 ומן אצאב קטעה מן טלמה אצאב טלאאלא: <
17 אלתאגז ללמ[ר]אה זוגהא והו מלך או נטי..ג מלך
18 אנסאן מדבוח או קום מדבוחין צ..ל אי...בלה
19 או בדע ורב מא כאן קטע אלדכר ללרגל אן לא יולד
20 ולדא אבדא אלא אן יתי אנה אלתאם בעד דלך פהו ..
21 לה ואן כאן ולד לה מריץ ברא מן מרצה: <
- السّمك الكبار من نهر عميق خير ما يكون صيده
لصاحبه: < ووقوع الماء أمر شديد وفتنه
يقع فيها: < كسر السفينه هول فيها موت
للأب أو للعم أو لمثلهما: < شعر الرأس
والجسد مال إذا ..... تنبت الشعر إذا
كان صاحبه ف.....غنا: < إن رأى الأصلع
له شعرا فهو صلح يصيب م.....ه: <
وعوارات الجسد هي عوارات في ال..ا لانهم
ع..ره وكل ما يتعلق بشيء ينجو به ك..دل أو
طامه أو مكروه: < من يصيب قطعة ..نور
يصيب علما أو يصيب مصيبه يوجد عليها ...
ومن أصاب قطعة من ظلمه أصاب ظللا: <
التاج للمرأة زوجها وهو ملك أو نظيف ملك
إنسان مذبح أو قوم مذبحين ض..ال اي...يله
أو بدع وربما كان قطع الذكر للرجل أن لا يولد
ولدا أبدا إلا إن يأتي أنه التام بعد ذلك فهو ..
له وإن كان ولد له مريض برأ من مرضه: <

RNL, EVR ARAB II 2177(1)

Descripción física:

Número de folios:	1 folios (2 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	14	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño del folio:	185 × 135 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	Sí

Transcripción:

1 (5r)

- 1 תפסיר אלאחלאם מן ראי
2 ראש השנה יצום ויצלי ויכלץ מן אלשדאיד: מן
3 ראי כאנה יאכל ענב אצפר או אביץ פאנה גייד
4 ואן כאן אסוד הו אכיר לה ולדרייתה בעדה: מן
- تفسير الأحلام من رأى
ראش השנה يصوم ويصلي ويخلص من الشدائد: من
رأى كأنه ياكل عنب أصفر أو أبيض فإنه جييد
وإن كان أسود هو أخير له ولدريته بعده: من

- ראי אנה פי מרכב כבירה יכון לה עאקבה חסנה 5
ולדרייתה ואן כאנת צגירה גייד מן ראי אנה גֶרְק 6
וכלץ פקד אצמחל דנובה וצפח לה: מן ראי כאנה 7
יחלק ראסה ולחיתה אסם גיד: מן ראי כאנה 8
יכתתן רדי: מן ראי עלי בדנה תוב כתאן גיד ואן 9
כאן אלתוב צוף רדי: מן ראי אלכנזיר רזק חאטֶר 10
הו:
מן ראי אלחנש ימשי או מפעֶר רזק חאטֶר הו 11
ואן קתלה קיל אנה קתל רזקה: ואן ראי כאנה 12
יתבעה והו הארב מנה אנסאן סו יתכלם פיה 13
או אכל מן לחמה יתעלם עלם כתיר: מן ראי 14
[בניאן]⁶⁹⁹
- 2 (5v)
- בניאן גדיד פהו כיר כתיר. דלך גמיע אנואע 1
אלחריר אלכלבתין ואלמוס ואלקאדום ואלמ"גרפ 2
פאנה גיד: מן ראי אשגאר מקטועה פאנה גיד 3
[ח]סן: מן ראי אמראה מחלק שער מה מעזל 4
מן בעלהא: מן ראי פחם משעולא כיר כתיר: 5
מן ראי כאנה יגסל ראסה פהו גיד: מן ראי כאנה 6
יפלי תובה או גסמה ינכשף ענה עיב: מן ראי 7
אלשמש או אלקמר פאנה גיד מן ראי פי אלסמא 8
נגום כתיר יעיש עיש חסן: מן ראי נפסה 9
פי אלבריה פאן פקירא סתגני ויסאפר: מן ראי 10
כאן סארק ידכל אליה פאנה יתצל לה מנפעה: 11
מן ראי דיב יכאצם אנסאן פאן 'טפר בה י'טפר 12
בעדזה:
מן ראי מא אחמר גייד ללציאר מן ראי אנה יטיר 13
יסאפר:
מן ראי גראב יציח פהו גייד: מן שרב כמר יגרי לה 14
- ראי אנה פי מרכב כבירה יכון לה עאקבה חסנה
ולדרייתה ואן כאנת צגירה גייד מן ראי אנה גֶרְק
וכלץ פקד אצמחל דנובה וצפח לה: מן ראי כאנה
יחלק ראסה ולחיתה אסם גיד: מן ראי כאנה
יכתתן רדי: מן ראי עלי בדנה תוב כתאן גיד ואן
כאן אלתוב צוף רדי: מן ראי אלכנזיר רזק חאטֶר
הו:
מן ראי אלחנש ימשי או מפעֶר רזק חאטֶר הו
ואן קתלה קיל אנה קתל רזקה: ואן ראי כאנה
יתבעה והו הארב מנה אנסאן סו יתכלם פיה
או אכל מן לחמה יתעלם עלם כתיר: מן ראי [בניאן]
- בניאן גדיד פהו כיר כתיר. דלך גמיע אנואע
אלחריר אלכלבתין ואלמוס ואלקאדום ואלמ"גרפ
פאנה גיד: מן ראי אשגאר מקטועה פאנה גיד
[ח]סן: מן ראי אמראה מחלק שער מה מעזל
מן בעלהא: מן ראי פחם משעולא כיר כתיר:
מן ראי כאנה יגסל ראסה פהו גיד: מן ראי כאנה
יפלי תובה או גסמה ינכשף ענה עיב: מן ראי
אלשמש או אלקמר פאנה גיד מן ראי פי אלסמא
נגום כתיר יעיש עיש חסן: מן ראי נפסה
פי אלבריה פאן פקירא סתגני ויסאפר: מן ראי
כאן סארק ידכל אליה פאנה יתצל לה מנפעה:
מן ראי דיב יכאצם אנסאן פאן 'טפר בה י'טפר
בעדזה:
מן ראי מא אחמר גייד ללציאר מן ראי אנה יטיר
יסאפר:
מן ראי גראב יציח פהו גייד: מן שרב כמר יגרי לה

⁶⁹⁹ Reclamo. Se sitúa en el margen izquierdo y va marcada por una línea encima que tiene un triángulo de tres puntos en la parte superior.

RNL, EVR ARAB II 2367

Descripción física:

Número de folios:	2 folios (4 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	20-21	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño del folio:	145 × 105 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No

Transcripción:

1 (1r)

- 1 אלבאב אלקח (108) פי תעביר אלאשיא אלתי
- 2 די פי מואצעהא אלאמור אלגריבה ואלבעידה
- 3 . ואצעהא אדא ראי ... אלנום דל עלי אל.רד
- 4 וכלמא .. גרב . בעד פאן אלצרר אלכתיר
- 5 פאן כאן ... מ. סבל מא כאן אלצרר אקם
- 6 וקד חכי אן . לץ מן אליונאנין ראי אנה . ד. בת
- 7 מן דן שלאבה . גדה אל. תון פכאן עאקבה
- 8 אמראה אן וקעת פי .... חיה וכל מן שרב
- 9 מנה דלך לא .. בא. מ. דן אלשראב
- 10 פי גא . אלבעד ו..... בת מן
- 11 דן שדאבה שגרה אלכרט פיקע פי שראבה
- 12 איצא חיה ולכן ... והא .. בו אלשראב ולם יהלך
- 13 בסבבה אחדא פכאן הדא אלמנאם כדיא ולכן למא
- 14 כאן בין אלבהם ואלשראב מנאסבה כאן ..
- 15 אקל ואלמא כאן דל. ... אנה ואן כאן ..
- 16 ואלשראב מנאסבה אל... אן נבאת .....
- 17 ואלשראב גריב .... אלבאב אל...
- 18 פי כיפיה אסתכא. צלאח אלא...
- 19 ופסאדהא מן צלאח . מנאמאת ופסאד .. מן
- 20 אלאדואת אלאלת מא ידל צלחהא ופסאדהא
- 21 פי .... וב

2 (1v)

- 1 עלי צלאח מסתעמלא ופסאדה כמא רגלא
  - 2 ראי פי אלנום אן לגאם דאבתה תקטעת פכאן
  - 3 עאקבה אלמנאם אן עטבת דאבתה וראי אל
  - 4 ..אלנום אן אלקדח אלדי כאן ישרב בה אלכמר צאר
  - 5 תבא לאן עאקבה אלמנאם אן טאר נדים אלסלטאן
  - 6 ואמא אלאשיא אלתי תפסר ולא תתגיר אדא ראי
  - 7 פי אלמנאם פסאדהא ותגירהא דל עלי אן דלך
  - 8 אלפסאד ודלך אלתיגיר ידכל עלי צאחב אלמנאם
  - 9 במן ראי פי אל... ..ן אלשמס קד פקדת
  - 10 וכאן י...תה.. אן .ראתא ולם ירהא ..אן עאקבה
  - 11 אלמנאם אנה קד עמי בצרה בחית למ ינצר
  - 12 אלשמס .. לא פ... חק אלאעמי בין אן לא תכון
  - 13 אלשמס מוגודה ואן אן תכון מוגודה ולא יכון
  - 14 ... ועדמהא ותעדר פקד אלשמס פי
  - 15 .... פ...דת פי רוייתה ועינה פעמי בצרה
  - 16 ... אלשמס מ-קודה פי עינה ואן כאנב
  - 17 ....דה פי דאתהא ..חרי אן אלאמיר
  - 18 גרחל/גרחן⁷⁰⁰ אלא...ה סלאן אליאס למא תוגה
  - אלי גאן⁷⁰¹ ווצל אליהא
  - 19 ראי פי נומה אן אללה תע קד מאת פאסתדעי
  - 20 במעבר חאדק ואכברה באלמנאם פקאל לה
- אלמעבר
- 3 (2r)
- 1 דבר נפסך ואנצב נאצבא ונוב ענך פי תדביר
  - 2 אלעסכר פאד קרב אגלך פקאל לה אליאס
  - 3 מן אי וגה תחכם בהדא פקאל אלמעבר לאן
  - 4 אללה תע לא יצח עליה אלמות פמן ראי פי חקה
  - 5 אלמות דל עלי אן צאחב אלמנאם ימות פקתל

⁷⁰⁰ Palabra en grafía árabe de lectura oscura, en el margen derecho.

⁷⁰¹ Lectura poco clara. Podría tratarse de grafía árabe. Presenta parecido con la palabra del margen que interpretamos como Gurgan (گرگان), que según la Encyclopaedia Iranica, se llamaba JWJ en su versión abreviada. Véase Bivar, A.D.H. (2002), "Gorgān", *Encyclopaedia Iranica*, Vol. XI, Fasc. 2, pp. 151-153.

- 6 אליום אלתאני פי אלקתאל⁷⁰². אלבאב אלקי   اليوم الثاني في القتال. الباب القى (110)
- (110)
- 7 פי אלוטן ואלגרבה   في الوطن والغربة
- 8 וטן אלانسאן ידל עלי אלאחואל אלכאצה בה פאן   وطن الإنسان يدل على الأحوال الخاصة به فإن رأى
ראי
- 9 נפסה פי אלוטן ויראי אלוטן עאמרה דל עלי   نفسه في الوطن ويرى الوطن عامرة دل على
- 10 אנתטאם אמורה וחסן עאלה ואן ראי נפסה פי   انتظام أموره وحسن عالة وإن رأى نفسه في
- 11 אלוטן והו כראב דל אנה יציבה מכרוה וכל   الوطن وهو خراب دل أنه يصيبه مكروه وكل
- 12 גריב ירי פי אלנום פאנה ידל עלי אלוחשה ומולד   غريب يرى في النوم فإنه يدل على الوحشة ومولد
- 13 אלרגל ומסקט דאמה אלדי פיה ولد ותרבא ידל   الرجل ومسقط دامه الذي فيه ولد وتربا يدل
- 14 עלי אלואלדין לאנה בממולה אלואלדין ואכואן   على الوالدين لأنه بمموله الوالدين وإخوان رجلا
רגלא
- 15 ראי פי אלנום זלולה כרבת בלדה אלדי הו מסקט   رأى في النوم زلزلة خربت بلده الذي هو مسقط
- 16 ראסה .....⁷⁰³ פכאן עאקבתה אן יק.ב פאנה   رأسه ..... فكان عاقبته أن يق.ب فإنه
- 17 וקתל אבוה פיהא . אלבאב אלקיא (111) פי   وقتل أبوه فيها . الباب القيا (111) في

⁷⁰² Abū l-Ḥasan al-Wāḥidī (m. Nisapur 1076), *Ṣarḥ Diwān al-Mutanabbī*, ed. Electrónica al-Mustafa, p. 18: وروى أن ملكا من الملوك رأى في نومه أن الله تعالى قد مات وقص رؤياه على المعبرين فلم ينطقوا فيها بشيء استعظاما لما رأى حتى قال من كان أعلمهم تأويل رؤياك أن الحق قد مات في بلدك لظلمك وجورك وذلك أن الله تعالى هو الحق فعلم الملك أنه كما قال فرجع عن ظلمه. Podría tratarse del emir Abū l-Ḥasan Qābūs b. Wušamgīr (g. 998), el único al que las diversas fuentes históricas consultadas llaman Emir de Gurgan, de afamada crueldad, que le costó una revuelta de su ejército, siendo hecho prisionero en una torre donde fue condenado a una muerte por congelación. Véase al-Ziriklī, J.D. (2002), *A'lām*, V, Beirut, Dar El Ilm Lilmalayin, p. 170. Sin embargo, resulta muy llamativo que la búsqueda en Google “Elias Gurgan” me ha reportado al historiador nestoriano Elias Bar Šināyā (Elia de Nísibe), contemporáneo de este emir, que en su obra conocida como *Eliae metropolitae Nisibeni Opus chronologicum*, documenta dicho periodo, aunque no hay constancia de que hubiese viajado más allá de Mosul, donde residió por un tiempo. Curiosamente, de este autor se sabe que su hermano Abū Saʿīd Maṣṣūr ʿIsā compuso un libro de interpretación de sueños y visiones (*Kitāb fī l-manāmāt wa-l-ruʿyā*), según refiere Ibn Sīnā en su *Qānūn*, el cual no figura en el listado de tartados de onriocrítica de T. Fahd. Véase también Yousif, E.I. (2002). *Les chroniqueurs syriaques*. París, L'Harmattan, p. 346 (este autor cita la referencia de Ibn Abī ʿUṣaybīʿa, quien, según he advertido, parafrasea a Ibn Sīnā, que le precede tres siglos). El dato es de interés puesto que el mismo Ibn Sīnā acudió a la corte del Emir de Gurgan en busca de su mecenazgo, pues pese a su despotismo era un reconocido literato, véase Bosworth, C.E.. “Qābūs b. Wušmagīr b. Ziyār.” *Encyclopaedia of Islam*, Second Edition. Edited by: P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Brill.

⁷⁰³ Garabato con aspecto de letras árabes sin puntuación ilegibles.

18	תעביר אלאשיא אלתי תדל עלי אשיא	تعبير الأشياء التي تدل على أشياء
19	מכתלפה מן וגוה מכתלפה . קד ידל אלשי	مختلفة من وجوه مختلفة . قد يدل الشيء
20	עלי אמרין מכתלפין מן גהתי מכתלפתי	على أمرين مختلفين من جهتين مختلفتين
21	ואן כאן דלך אלשי ואחדא פי נפסה	وإن كان ذلك الشيء واحدا في نفسه
4 (2v)		
1	במא חכי אן רגלא ראי אנה יצאדע אלחדיד	بما حكي أن رجلا رأى أنه يصادع الحديد
2	פגרי עלי ידיה אמר ואגב עליה אן יגלד סלסל	فجرى على يديه أمر واجب عليه أن يُجلد سلسل
3	בסלסלה אלחדיד פכאן יגתהד ויקאד דלך	بسلسلة الحديد فكان يجتهد ويقاد ذلك
4	אלחדיד חתי יכסרה ויתכלץ מן אלגל/גל פלם יקדר	الحديد حتى يكسره ويتخلص من الجُل/غُل فلم يقدر
5	עליה וראי רגל אכר פי אלנום אנה יגאמע אלחדיד	عليه ورأى رجل آخر في النوم أنه يجامع الحديد
6	פכאן עאקבה מנאמה אן קטע אעצאזה	فكان عاقبة منامه أن قُطع أعضاؤه
7	באלחדיד וקד ידל אלשי אלואחד בעינה מן וגה	بالحديد وقد يدل الشيء الواحد بعينه من وجه
8	ואחד בעינה עלי מן ירי דלך אלשי פי אלמנאם במא	واحد بعينه على من يرى ذلك الشيء في المنام بما
9	חכי אן אמראה מן בית אלעלם ראת פי מנאמהא	حكي أن امرأة من بيت العلم رأت في منامها
10	אנהא ולדת פיה פכאן עאקבתהא אנהא ולדת	أنها ولدت فيه فكان عاقبتها أنها ولدت
11	אבנא וצאר דלך אלאבן כטיבא מצקעא לסנא	ابنا وصار ذلك الابن خطيبا مصقعا لسنا
12	פ.-ן אלחיה אדא ראת ואחדא אכרגת לסנהא	فإن الحية إذا رأت واحدا أخرجت لسنها
13	ותרכתה וראת אמראה אכרי מן בית כסיס	وتركتها ورأت امرأة أخرى من بيت خسيس
14	...אלמנאם בעינה פולדת אבנא וצאר דלך	...المنام بعينه فولدت ابنا وصار ذلك
15	אלאבן לצא פאכר וקתל ודק ראסה כמא ידק	الابن لصا فاخر وقتل ودق رأسه كما يدق
16	רא[ס] אלחיה וראת אמראה זמנה הדא אלמנאם	رأس الحية ورأت امرأة زمنة هذا المنام
17	פולדת אבנא ימנא עלי יקדר עלי אלמשי ויזחף	فولدت ابنا يمنا على يقدر على المشي ويזحف
18	עלי בטנה מתל אלחיה וקד ידל אלשי אלואחד	على بطنه مثل الحية وقد يدل الشيء الواحد
19	עלי שיין מכתלפין ...ח.ק. ען מכתלפין כמא	على شيين مختلفين ...ح.ق. عن مختلفين كما
20	אן אלמריץ	أن المريض

RNL, EVR ARAB II 2368

Descripción física:

Número de folios:	2 folios (4 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	14-17	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño del folio:	175 × 130 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No

Transcripción:

1 (1r)

1	סלאם יצרב באלרעבא ימתלה קולה אהב	סלאם יצרב באלרעבא ימתלה קולה אהב
2	אלקיד פי אלנום ואכרה אלגל ⁷⁰⁴ אלקיד תבאת ואל	אלקיד פי אלנום ואכרה אלגל ⁷⁰⁴ אלקיד תבאת ואל
3	גל כפר ואמא אלתעביר באלאמתאל פמתל	גל כפר ואמא אלתעביר באלאמתאל פמתל
4	מן ראי כאנה יכתטב פאן תאוילה אלתגסס ותתבע	מן ראי כאנה יכתטב פאן תאוילה אלתגסס ותתבע
5	אלאכבאר ואלתקאט אלאחאדית לקולהם פלא	אלאכבאר ואלתקאט אלאחאדית לקולהם פלא
6	יכתב אלליל וקולהם לכל סאקטה לאקטה מן אלכלאם	יכתב אלליל וקולהם לכל סאקטה לאקטה מן אלכלאם
	//	//
7	לאקטה ומתל מן ירי כלב יבצבץ חולה דלך	לאקטה ומתל מן ירי כלב יבצבץ חולה דלך
8	אנסאן די ספה יטמע פיה לקולהם אגע כלבך	אנסאן די ספה יטמע פיה לקולהם אגע כלבך
9	ותבעך ומתל מן ראי כאנה יחסב חסאב עליה	ותבעך ומתל מן ראי כאנה יחסב חסאב עליה
10	פאן תאוילה מחנה ומתחן בהא לקולהם אל //	פאן תאוילה מחנה ומתחן בהא לקולהם אל //
11	חסאב ענד ואמא אלתעביר באלגזר	חסאב ענד ואמא אלתעביר באלגזר
12	ואלפאל פמתל מן נאם עלי המה אמר פראי פי /	ואלפאל פמתל מן נאם עלי המה אמר פראי פי /
13	מנאמה קטיעא מן אלגנם אסתקבלה פאנה יגב	מנאמה קטיעא מן אלגנם אסתקבלה פאנה יגב
14	עליה אמצא דלך אלאמר לאן אסתקבאל אלגנם //	עליה אמצא דלך אלאמר לאן אסתקבאל אלגנם //
15	גנימה וקאל אללה תעלי כלו ממא גנמתם חלאלא	גנימה וקאל אללה תעלי כלו ממא גנמתם חלאלא
16	טיבא פאן אסתקבאל טאיר פאן חאגתה לא תקצא	טיבא פאן אסתקבאל טאיר פאן חאגתה לא תקצא

2 (1v)

1	לאן אלטיר רבמא פאת מן אליד פאן אסתקבלה דיב	לאן אלטיר רבמא פאת מן אליד פאן אסתקבלה דיב
2	פאן גאיה דלך אלאמר יציר אלי מכר וקציעה וסרקה	פאן גאיה דלך אלאמר יציר אלי מכר וקציעה וסרקה
	וסרקה	
3	ולא יצל אליה פאן אסתקבל קרד/קדר צאר דלך אל	ולא יצל אליה פאן אסתקבל קרד/קדר צאר דלך אל
4	אמר אלי דל והואן	אמר אלי דל והואן
5	כתף לינצר בה דלאיל אלמטר פראי פיה ערוק	כתף לינצר בה דלאיל אלמטר פראי פיה ערוק
6	ונקט פאנהא תדל עלי כתרה אלאמטאר פאן	ונקט פאנהא תדל עלי כתרה אלאמטאר פאן
7	נצר פיה אסתדלאלא לאפאת אלסנה ועאהאתהא	נצר פיה אסתדלאלא לאפאת אלסנה ועאהאתהא
8	פאן נצר פיה אלובא פאן אלחמרא ואלסודא פיה	פאן נצר פיה אלובא פאן אלחמרא ואלסודא פיה
9	סלאמה ולא צפרא מרץ ואלחמרא עלי אלגאנב	סלאמה ולא צפרא מרץ ואלחמרא עלי אלגאנב

⁷⁰⁴ Hadiz.

- 10 אלאימן תדל עלי טול אלמרץ ואלסואד ידל עלי אל
الأيمن تدل على طول المرض والسواد يدل على
ال
- 11 נגאת ואלתלטג באלחמרה ואלסואד בכטוט טואל
نجات والتلطج بالحمرة والسواد بخطوط طوال
- 12 ידל עלי אלהלאך
يدل على الهلاخ
- 13 מדהב אצחאב אלסואנח פכמן ראי פי מנאמה
مذهب أصحاب السوانح فكمن رأى في منامه
- 14 שיא מן אלדואב ואלנאס ואלטיור ואלסבאע תאתי ען
شيئا من الدواب والناس والطيور والسباع تأتي عن
- 15 יסארה מגאווה אלי ימינה פדלך דליל עלי דפע
يساره مجاوزه إلى يمينه فذلك دليل على دفع
- 16 אלאחזאן ענה וצרף אלדל ואלהואן וכאנת עאקבתה
الأحزان عنه وصرف الذل والهوان وكانت عاقبته
- 3 (2r)
- 1 אלי כיר ודלך אדא כאן גנס דלך אלשי צאלחא פי אל
إلى خير وذلك إذا كان جنس ذلك الشيء صالحا
في ال
- 2 תאויל פאמא אדא כאן אלשי גיר צאלח פי אלתאויל
تويل فأما إذا كان الشيء غير صالح في التأويل
- 3 פבאלצר
فبالضر
- 4 אצחאב אלבוארח פמן ראי פי מנאמה כאן
أصحاب البوارح فمن رأى في منامه كأن
- 5 שיא מן אלאשיא יאתי ען ימינה וימר אלי יסארה
شيئا من الأشياء يأتي عن يمينه ويمر إلى يساره
- 6 פחיניד יעבר דלך אלשי כירא אן כאן צאחב אל
نحينيد يعبر ذلك الشيء خيراً إن كان صاحب
- 7 דלך אלשי פי אצול אלעבארה חסן אלוגה ואלא /
ذلك الشيء في أصول العبارة حسن الوجه والا /
- 8 פבאל צר
فبال ضر
- 9 טיר כמן ראי גראבא עלי שגרה באן פיעבר
طير كمن رأى غرابا على شجرة بأن فيعبر
- 10 דלך לצאחבה גרבה ופראקא ממן אחב פאנ
ذلك لصاحبه غربه وفراقا ممن أحب فان
- 11 ראי גראבא או שי מן אלטיר יציח עלי שגרה אל
رأى غرابا أو شيء من الطير يصيح على شجرة
ال
- 12 באן פדלך דליל עלי מציבה ודהאב מאל פאן ראי
بأن فذلك دليل على مصيبة وذهاب مال فإن رأى
- 13 גרבאן יציחאן וינוחאן עלי שגרה דל דלך עלי
غربان يصيحان وينوحان على شجرة دل ذلك على
- 14 ספר פיתעב ונצב ומא אשבה דלך
سفر فيتعب ونصب وما أشبه ذلك
- 4 (2v)
- 1 ואמא אלתעביר עלי מדהב אצחאב אלנטיח ואל /
وأما التعبير على مذهب أصحاب النطيح وال /
- 2 נאטח פכאלדי ירא פי מנאמה באן שיא מן אלאשיא
ناطح فكالذي يرى في منامه بأن شيئاً من الأشياء
- 3 יסתקבלה ויגוז אלי כלפה פדלך דליל עלי בלוג
يستقبله ويجوز إلى خلفه فذلك دليل على بلوغ
المرار
- 4 ממא יחב ויריד ומן ראי פי מנאמה ב...יר...
مما يحب ويريد ومن رأى في منامه ب...ير...
- 5 אסתקבלה חתי גאוז כלפה פאנה יבלג מרארה פי
استقبله حتى جاوز خلفه فانه يبلغ مراره في

- 6 רגל כבית פאן אסתקבלה בגואזה אלי כלפה פאן
7 דלך גאריה עדרי ויולד לה [ה]א אולאד ומא שבה
דלך
8 אלקאעד ואלקעיד פמתל מן ראי פי מנאמה כאן
9 אסדא יאתי מן כלפה ויגוד אלי קדאמה פאן דלך
10 דליל עלי סלטאן יערץ מן גיר אן ינאלה מנה אדא
11 בעד מא לם ינאזעה או ירא גראדא כתיר יטיר
12 מן וראיה אלי קדאמה פדלך דליל גנוד ידכלון
13 פי תלך אלמחלה
14 פמתל מן ראי כאן ראעי ירעא גנמא לה תם ראי
15 כאן דיבא או סבעא עדא עלי גנמה פפרקהא וקתל
16 בעצהא פאן דלך דליל עלא אן סלטאן תלך אלבקעה

RNL, EVR ARAB II 2374

Descripción física:

Número de folios:	2 folios (4 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	12-13	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño del folio:	170 × 130 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No

Transcripción:

1 (1r)

מן לחמהם שי ינגו מן מרץ	מן לחמהם שי ינגו מן מרץ
כיר: מן נצר לחמהא	כיר: מן נצר לחמהא
פאנה יקבר סרייה	פאנה יקבר סרייה
באב אלבחור ואלאעין ואלאנהאר	באב אלבחור ואלאעין ואלאנהאר
ואלאמיאה אלבארדה ואלמיאה	ואלאמיאה אלבארדה ואלמיאה
אלחדה Y	אלחדה Y
מן נטר אנה	מן נטר אנה
יסבח פי אלבחור	יסבח פי אלבחור
אלמאלח יכאלט סלטאן	אלמאלח יכאלט סלטאן
או מלך עטים : Y Y	או מלך עטים : Y Y

2 (1v)

מן נטר אנה הודא יגרק	מן נטר אנה הודא יגרק
פי אלבחר אלמאלח	פי אלבחר אלמאלח
יגור עליה סלטאן עטים	יגור עליה סלטאן עטים
מן נטר אנה	מן נטר אנה
ראכב עלי ספינה פי אלבחר	ראכב עלי ספינה פי אלבחר
אלמאלח פאנה	אלמאלח פאנה
יגו מן שדה עטימה	יגו מן שדה עטימה
מן נטר כאנה ראכב פי נהר	מן נטר כאנה ראכב פי נהר
חלו ירי פרג מן בלא	חלו ירי פרג מן בלא
מן נטר	מן נטר
כאנה יסבח פי נהר חלו	כאנה יסבח פי נהר חלו

3 (2r)

ירזק רזק הני חלאל: מן נטר	ירזק רזק הני חלאל: מן נטר
כאנה ישרב מא מאלח ינאלה כסארה	כאנה ישרב מא מאלח ינאלה כסארה
מן קבל סלטאן: מן נטר אנה	מן קבל סלטאן: מן נטר אנה
ישרב מא חלו יציר לה רזק הני כתיר:	ישרב מא חלו יציר לה רזק הני כתיר:
מן נטר אנה קד גרק פי מא	מן נטר אנה קד גרק פי מא
חלו ישאבך מלך גיר צארם: מן	חלו ישאבך מלך גיר צארם: מן
נטר אנה ישרב מן עיון מא יחצל לה	נטר אנה ישרב מן עיון מא יחצל לה
נעמה לם יתעב פיהא: מן נטר	נעמה לם יתעב פיהא: מן נטר
אנה יסבח פי עין מא ירזק סר	אנה יסבח פי עין מא ירזק סר
ונעמה מן אנסאן כתיר אלנעם ואלסר:	ונעמה מן אנסאן כתיר אלנעם ואלסר:
מן נטר אנה ישרב מא חאד	מן נטר אנה ישרב מא חאד
יכסר כסארה כבירה: מן נטר	יכסר כסארה כבירה: מן נטר

4 (2v)

אנה פי חמאם ינאלה .....ם עטים:	אנה פי חמאם ינאלה .....ם עטים:
מן נטר אנה ישרב מא בארד ירזק	מן נטר אנה ישרב מא בארד ירזק
רזק ורבח פי תגארתה: מן	רזק ורבח פי תגארתה: מן
נטר אנה יסתחם במא בארד יחצל	נטר אנה יסתחם במא בארד יחצל
לה נעמה הנייה: מן נטר אנה	לה נעמה הנייה: מן נטר אנה
יסקקי מא מן ביר מעין ירזק רזק	יסקקי מא מן ביר מעין ירזק רזק
עלי רזקה ונעמה עלי נעמתה:	עלי רזקה ונעמה עלי נעמתה:
מן נטר אנה ישרב מא מן	מן נטר אנה ישרב מא מן

صهریح فإنه یعافا من من مرض:
 من نظر أنه یشرّب من بركة
 في الغفار أو في العریش فإنه یخسر
 خسارة كبيرة: من نظر انه .....
 الریف أو في دیار مصر بیشر بمال

צהריג פאנה יעאפא מן מן מרץ:
 מן נטר אנה ישרב מן ברכה
 פי אלגפאר או פי אלעריש פאנה יכסר
 כסארה כבירה: מן נטר אנה .....
 אלריף או פי דיאר מצר יבשר במאל

RNL, EVR ARAB II 2375

Descripción física:

Número de folios:	2 folios (4 pp.)	Material:	Papel
Nº de líneas:	12-13	Estilo de escritura:	Semi-cursiva
Tamaño del folio:	180 × 130 mm.	Región de escritura:	Oriente
Folio incoativo/final:	No	Reclamo:	No

Transcripción

1 (1r)

من رأى قد قفز من سور إلى الأرض يقع في
 شدة شديدة ولا مخلص له . من رأى كأنه
 قد طار في عرض السماء فيسافر وينال
 رفعة فإن كان مصيرا مستوي فيصيبه ضرر
 فإن بلغ إلى السماء فيتمكن منه . فإن
 غاب في السماء ولم يرجع إلى الأرض فيهلك .
 من رأى كأنه يمشي في أمياه كبريتية
 يكثر همه ويعيش عيش نبذ . من رأى كأنه
 يمشي بين شوك وأشجار غير مثمرة يأمل
 أمل لا يصح له . من رأى كأنه عد
 عدة وضاعت منه يدل أنه تاب ورجع
 عن التوبة . من رأى كأنه يأوي الكهوف

מן ראי קד קפז מן סור אלי אלארץ יקע פי
 שדה שדידה ולא מכלץ לה . מן ראי כאנה
 קד טאר פי ערץ אלסמא פיסאפר וינאל
 רפעה פאן כאן מצברא מסתוי פיצובה צר
 פאן בלג אלי אלסמא פיתמכן מנה . פאן
 גאב פי אלסמא ולם ירגע אלי אלארץ פיהלך .
 מן ראי כאנה ימשי פי אמיהא כבריתיה
 יכתר המה ויעיש עיש נבד . מן ראי כאנה
 ימשי בין שוך ואשגאר גיר מתמרה יאמל
 אמל לא יצח לה . מן ראי כאנה עד
 עדה וצאעת מנה ידל אנה תאב ורגע
 ען אלטובה . מן ראי כאנה יאוי אלכהוף

2 (1v)

يصير من عبيد الله . من رأى كأنه أخرج
 دم يزول همه وغمه . من رأى كأنه زمن
 يحج . من رأى كأن يديه تورما يكثر خطاه .
 من كأن حصل له خسر وهو عبره يقع
 في شدة ويخلص . من رأى كأن قد نبحوه ناس

יציר מן עביד אללה . מן ראי כאנה אכרג
 דם יזול המה וגמה . מן ראי כאנה זמן
 יחג . מן ראי כאן ידיה תורמא יכתר כטאה .
 מן כאן חצל לה כסר והו עברה יקע
 פי שדה ויכלץ . מן ראי כאן קד נבחוה נאס

ירזק חט מן סאיר אלנאס · מן ראי כאנה קד
צאר באחדי אלבהאים יטל ען דין אללה ·
מן ראי כאנה עלק באחד אעצאיה ינעצם
ען אלבטא · מן ראי כאנה בין אשגאר ואתמאר
יכתר כירה ועישה יכון הני · מן ראי כאן
פי דארה אמיאה תפור ודר רזקה · מן
ראי כאנה יאכד ביץ מן וכר ירזק רזק
חלאל · מן ראי כאנה ילקט סמך מן עלי

מן ראי אלשמס גאבת ימות מלך אלרום ·
מן ראי אלכואכב תתקלע יכון ובא · מן
ראי כאנה נאזל מן אלסמא יפתקר · מן
ראי כאן אלסמא מטרת ~⁷⁰⁶ דם יכון חרב
בלא רחמה · מן ראי גים אסוד סכט מן
אלסלטאן · פאן דכל פיה אלקמר יחאצר ·
מן ראי נזל מן אלסמא מא אביץ רחמה
וטול עמר ואן כאן אסוד טלם · מן ראי
קוס קזח אמן ורגא · מן ראי בהאים תמר
בין ידיה יציר לה דולה · מן ראי כאנה פי אל
חמאם ינאלה הם נצף יום · מן ראי כאנה
פי מסגד תכון לה מנזלה ויחפץ נפסה ·
מן ראי כאנה תקיא יבצר כסארה · מן

ראי כאנה אכתצב ילחקה גראמה ·
מן ראי כאן כרג מנה גנאבה יבין לה
כטא... וילחקה עיוב · מן ראי כאן בין ידיה
סיף ינאלה דולה · מן ראי כאנה פי ספינה
ואנכסר .....ן טלע מא פימות · מן ראי
כאנה נאים ילחקה עלה · מן ראי כאנה
מאת יעיש עמר טויל פקר · מן ראי קדאמה

ירזק חט מן סאיר הנאס · מן ראי כאנה קד
صار بإحدى البهائم يظل عن دين الله ·
מן ראי כאנה עלק באחד أعصائه ينעصم
عن البطا · מן ראי כאנה בין أشجار وأثمار
يكثر خبره وعيشه يكون هني · מן ראי כאן
في داره امياه تفور وذر رزقه · מן
ראי כאנה يأخذ بيض من وكر يرزق رزق
حلal · מן ראי כאנה يلقط سمك من على

3 (2r)⁷⁰⁵

מן ראי الشمس غابت يموت ملك الروم ·
מן ראי الكواكب تتقلع يكون وباء · מן
ראי כאנה نازل מן السماء يفتقر · מן
ראי כאן السماء مطرت ~ דם יכון חרב
בלא رحمة · מן ראי غيم أسود سكط מן
السلطان · فإن دخل فيه القمر يحاضر ·
מן ראי نزل מן السماء ماء أبيض رحمة
وطول عمر وإن كان أسود ظلم · מן ראי
قوس قزح أمن ورجاء · מן ראי بهائم ثمر
بين يديه يصير له دولة · מן ראי כאנה פי אל
حمام يناله هم نصف يوم · מן ראי כאנה
في مسجد تكون له منزلة ويحفظ نفسه ·
מן ראי כאנה تقيا يبصر خسارة · מן

4 (2v)

ראי כאנה אכתצב ילחקה גראמה ·
מן ראי כאן כרג מנה גנאבה יבין לה
כטא... וילחקה עיוב · מן ראי כאן בין ידיה
סיף ינאלה دولة · מן ראי כאנה פי ספינה
ואנכסר .....ן טלע מא פימות · מן ראי
כאנה נאים ילחקה עלה · מן ראי כאנה
מאת יעיש עמר טויל פקר · מן ראי קדאמה

⁷⁰⁵ No continua la anterior.

⁷⁰⁶ Signo para llenar un espacio vacío.

כלב או חיה או עקרב וגירהם פהם אעדא ·

מִן רֹאֵי כְּאֵנָה פִּי בֵּית כְּרָאב פְּהוּ דִּלֵּךְ

פקר וצעף יכון לצאחבה · ומן ראי הדה

אלו (?) מנאמ[את פאנה] יתזוג כאנה אשתרי גאריה

או כאן עלי ראסה תאג או כאנה ימשי

בתעלין או אצלה מטרבתה או אשתרי מנארה

كلب أو حية أو عقرب وغيرهم فهم أعداء .

من رأى كأنه في بيت خراب فهو ذلك

فقر وضعف يكون لصاحبه . ومن رأى هذه

الز (7) منامات فإنه يتزوج كأنه اشترى جارية

أو كأن على رأسه تاج أو كأنه يمشي

بتعليين أو أصلح مطربته أو اشترى منارة

IV. CONCLUSIONS

This research sets foot in completely unexplored terrain. The process of reading these manuscripts and studying them for the first time has indeed become a thrilling journey in which every parcel examined, each fragment read and recognized, became milestones along the way. And every mountain climbed, each composition discovered, offered a new horizon to contemplation. Now the blades (of the helicopter, thank God!) call the explorer back. It is time to set forth.

The project of this thesis was designed as a response to the almost complete absence of research in relation to the Oneirocritic literature, Dream Interpretation texts, preserved in the Cairo Genizah and specifically those in Judaeo-Arabic⁷⁰⁷. Filling this void was regarded as particularly crucial for it would help to cover a significant gap in our knowledge of Jewish Oneirocriticism. No previous study had endeavoured to render an account of the production in the medieval period, and only a couple of contributions existed, based on specific samples. By contrast, Jewish Dream Interpretation of earlier and later periods has been widely examined. In fact, this lack of studies represented a gap in the broader scene of Near Eastern Dream Interpretation, for both contemporary (Islamic and Byzantine) and ancient traditions have received relevant studies. In this context, this thesis pursued two major goals: first, to provide a complete transcription and edition of the Judeo-Arabic Oneirocritic fragments from the Cairo Genizah Collection; and second, to analyse them within the general context of the history of Dream Interpretation.

The 83 fragments of the corpus presented here represent approximately 225 manuscript pages, written by circa 60 different hands. Their state of preservation, very poor in some cases, demanded close and thorough examination. Nevertheless, after several phases of review involving a countless amount of hours, their resulting transcription and Arabic script edition can be regarded highly reliable⁷⁰⁸. As for the

---

⁷⁰⁷ The need for an examination of the Genizah fragments of dream interpretation had already been claimed by John Lamoreaux, the scholar who has studied the Islamic dream legacy more deeply, in *The Early Muslim tradition of Dream Interpretation*, p. 166.

⁷⁰⁸ Unfortunate exceptions to this are the manuscripts from the Firkovich collection, due to the sterile repeated attempts to obtain copies. Happily, for the most relevant fragments, this was counteracted

edition in Arabic script, it portrays my personal interpretations of the text which resulted from exhaustive (and exhausting) research, particularly in the highly specialised dream books or worn fragments. Moreover, these Arabic editions are essential in order to broaden the scope of these materials. My intention was also to smooth the way to approach these texts, for their interest does not end in the analyses presented in these pages.

The analyses of the manuscripts include physical aspects accounted for in detailed descriptions of their codicologic and palaeographic characteristics. These aspects have been essential in the process of establishing possible unions between fragments. Unions have been taken into consideration in the reconstructions of texts with caution. Therefore, reconstructions rely mainly on textual identifications established through the examination of contents. As a result, at least seven different compositions have been accounted for, in some cases extending over large portions of text.

Thanks to the reconstruction of these compositions and the comparison with other Oneirocritic works, it has been possible to distinguish very relevant titles and to postulate outstanding considerations and hypotheses with dramatic impact on our knowledge of the history of Arabic Oneirocriticism. The most significant compositions include the following:

First, it has been discovered a manifestly Jewish Dream Book completely unknown to us. Purportedly, this book combines dream interpretations found in other Arabic Dream Books with some of the ones attested in the Talmud, although the way in which it diverges from the latter, may encourage other explanations. One of them originates from the fact that the possibility that the Dream Book in the Talmud could have had an independent circulation, as claimed by several authors, therefore suggesting that this independent version could be the source of this composition.

Second, another unattested Judeo-Arabic Dream Book has been found. And the most relevant aspect of this finding is its identification with the Hebrew Dream Book attributed to Hai Gaon. This work enjoyed a wide circulation. Also, it is the alleged source employed by Šlomo Almoli in his famous 15th c. Dream Book. Now, the finding of an Arabic version opens new perspectives, particularly when taking into account

---

with the assistance of a friend colleague, Leor Jacobi, who had access to the microfilms and reviewed the transcriptions I had made during my stay in Jerusalem.

that the most plausible possibility is that the Hebrew is a translation from the Judaeo-Arabic. On the one hand, new elements are brought into the discussion of the reliability of the attribution. On the other, it will be a crucial material if the critical edition of the Hebrew is attempted. In addition to this, a careful comparison between the two texts could answer the question whether Almoli used the Hebrew or the Arabic as a source, since he probably was able to read both Arabic and Hebrew, as suggested by his citations of Arabic authors.

Moving to the Islamic Dream Books, the Cairo Genizah proves to be a remarkably valuable source for their study. By contrast to the legacy preserved elsewhere, the Genizah fragments have not been exposed to later trends. Indeed, none of today's most famous Arabic works, which were created later than the 13th century, is present in the Genizah. This is because the Genizah "golden age", the period of time in which most items of the corpus were captured in this repository, took place prior to that time. Hence, the abundance and forms in which these texts are portrayed in the Genizah tells us about the way they were circulating in that period and region. This is something to consider when comparing the specimens included in this thesis by contrast to the prevalent idea of the Arabic tradition, which was founded on vaguer coordinates and certainly relied on a strong input of later codices. Therefore, these manuscripts not only help us reconsider the popularity attributed by nowadays' scholars to some titles, but they also enclose versions presumably of earlier coinage. Accordingly, these are the major contributions of the research in these manuscripts we can identify so far:

First, the largest composition attested is a certain *Tafsīr al-Manāmāt* attributed to Ibn Sīrīn. Even if the six manuscripts bringing this work do not warranty an early composition, the relevance of this work is worth considering. A deep analysis of its contents may proof its impact in other Dream Books quoting Ibn Sīrīn, such as those of al-Dārī, Ibn Šāhīn and al-Qayrawānī, among others. The circulation of this *Tafsīr al-Manāmāt* is also represented outside the Genizah, as it was possible to locate a copy among the Arabic manuscripts in Berlin. Probably due to its late copying, this Berlin manuscript has not been taken into consideration in studies of Arabic Dream Interpretation. Nonetheless, the comparison of this manuscript with the Genizah fragments shows a striking correspondence, which demonstrates an unusual high level of cohesion for a Dream Book. The reconstruction from Genizah fragments

complements the Berlin text and vice versa, reaching up to a 75% of the chapters. Hopefully, it will be possible to locate other copies to complete this composition that definitely worth publishing and studying.

Second, a group of fragments has been identified with another Dream Book commonly attributed to Ibn Sīrīn, the *Ta'bīr al-ru'yā*. These Genizah fragments are fine copies made on parchment and are likely to belong to the 10th or to the 11th century. As for this *Ta'bīr al-ru'yā*, it is a composition widely spread, especially as a consequence of the lithographic impressions it received in Cairo by the end of the 19th c. Despite the popularity of this text and the fragility in the transmission of this kind of compositions, no critical edition or pondered study has been attempted. One main reason for this lack of attention is that a certain dream narration found in some of the copies preserved point to a late composition, after the 11th c. In contrast, I have been able to identify an Arabic manuscript copy⁷⁰⁹ which is a slightly different version and much closer to the Genizah fragments. Both this copy and the Genizah fragments lack the aforementioned dream narration as well as some other textual elements that most probably should be considered later additions. Another relevant feature of this Arabic manuscript is that it does not attribute the work to Ibn Sīrīn, but to al-Kirmānī, who is believed to have written the first Arabic Dream Book, a very influential work, no longer extant. Whereas the attribution to Ibn Sīrīn is not supported by the text itself because it is one of the sources cited, no textual element denies the truthfulness of the attribution to al-Kirmānī. In addition, I searched for citations of this author in later Dream Books and I found sound similarities with those in the manuscript. Compelled by these facts, I began to prepare the critical edition and study of this work in order to contrast such provocative hypothesis, namely, the identification of the first Arabic Dream Book by al-Kirmānī as the *Ta'bīr al-ru'yā* commonly attributed to Ibn Sīrīn.

However, the Genizah tells us something more about this composition. There is another group of fragments that reconstruct a text bearing interpretations found in the *Ta'bīr al-ru'yā*, except for differences in the phrasing and in the order of the

---

⁷⁰⁹ It was not identified by the cataloguers of the Leipzig University Library as containing this same work. Also, it entered the collection in recent times and therefore was unknown to past investigations on Arabic Dream Interpretation.

contents. It could be considered merely a summary, yet the striking peculiarity is that in this version we find a close similarity to the Byzantine *Oneirocriticon of Achmet* in some of the interpretations ascribed to the Indians. The *Ta'bīr al-ru'yā* had already been claimed to be the base of the *Oneirocriticon*, albeit it was esteemed as chronologically impossible. Nonetheless, after having revised the rationale of its dating, I saw no reason why this relation could not stand. Therefore, I compared a number of passages in the *Oneirocriticon* with the *Ta'bīr al-ru'yā* arriving to suggestive results. However, when those passages were compared with the version attested in the Genizah fragments, the similarities were bigger. In sum, a deep study of the *Ta'bīr al-ru'yā* and its versions offers promising possibilities.

Another major contribution of this research for the history of Dream Interpretation is the finding of the only existing sample of a well-known Dream Book: that of the Christian philosopher and physician 'Abū Sahl 'Īsā b. Yaḥyā al-Ŷurġānī, one of the teachers of Avicenna. Even if the extension of the sample is small, the fact that so far this text could only be found in the Genizah has a strong significance and reminds us again of the relevance of this source for the history of Arabic literature.

Given the nearly fortuitous manner in which the Genizah materials survived in opposition to those in the chamber that became dust, arguably, this corpus can be considered as randomly selected enough as to serve as a representative sample of the Egyptian Oneirocriticism in Medieval times. Whether it is representative of the Jewish activity in the field only or of the broader Arabic scene is a controversial question. But the variety of the specimens is surprisingly wide:

On the one hand, we have found Dream Manuals by authors that belonged to each of the three main monotheistic religions. This alone is a very relevant fact that raises many considerations on the religious boundaries of this lore because the science of dream interpretation was considered a religious matter. This consideration is supported by the notion that dreams are a way of revelation (an idea well established in medieval thought), and it is followed by the fact that the development of the means to interpret such type of revelation took place primarily in the same intellectual circles where the interpretation the scriptures was being pursued⁷¹⁰. However, in this

---

⁷¹⁰ Take for example the case of Ibn Qutayba, the author of a very relevant Dream Interpretation book (also attested among the fragments of the Genizah) and at the same time a highly respected religious

corpus both cases of adoption and adaptation of non-Jewish Dream Books are acquainted, as well as a number of mainstreaming interpretations shared by several books. In short, the ecumenical character of this lore, as described by Lamoreaux⁷¹¹, is best represented in the corpus.

On the other hand, in relation to the boundaries in the typologies of these texts, the variety is expressed in: a) examples of fixed compositions, as attested by the reproduction of one same text in several manuscripts within and outside the Genizah; b) cases of variants and kinship between texts, that call for new methods of study based on networks; c) at least one case of a miscellaneous composition; and d) recensions of the “Dream Book” in the Talmud. The formal instability patent in the corpus allows reflections on the nature of these compositions and the notion of “work”. It offers, therefore, valuable data not likely to be found in a corpus derived from libraries where the items have gone through several selections.

The materials are also highly interesting for anthropological and sociological as well as lexical approaches. As dictionaries of symbols, they offer the possibility to compare the value of a specific symbol in several works and reveal the logic behind the different correspondences, as well as analysing different topics. The different types of correspondences can be divided into moralistic, linguistic, metaphoric or traditionalistic. As in the following examples:

- Moralistic: “Who sees a judge or an adjunct to the judge talking to him or chatting with him, this person has become close to God. Who sees a judge or an adjunct to the judge chasing him or yelling at him, he has done something that upsets God” (*Pitron Ḥalomot*, §169-170).
- Linguistic: “The penis (*dakar*) is his [the dreamer’s] fame (*dikru-hu*) among the people...”.
- Metaphoric: (continuing the previous one) “... or his son, an increasing of it, is an increasing of the two” (*Kitāb Ta’bīr al-ru’yā*, Ms. Heb. e.100/44, 1r:14-15).

---

authority and author of the lengthiest comment on the Qur’ān in his time. Also, maybe this fact is what explains why it is only in the *genizot* that we find Judeo-Arabic manuscripts of Dream Interpretation.

⁷¹¹ In *The Early Muslim tradition of Dream Interpretation*, pp. 171-174.

- Traditionalistic: “Who sees himself mounting on the adjacent saddle of the ruler, will improve his position like Josef, peace be upon him” (*Talmudic Tafsīr al-Manāmāt*, §65), which represents a reference to Genesis 41:43.

As mentioned earlier, one of the reasons to include the Arabic transcriptions is to enable access to these texts to a larger audience. For this same reason, one of the projects I envisage is to prepare translations into Spanish or English of the most significant compositions. However, in most of the cases the fixation of the text will require deep studies and critical editions including sources from outside the Genizah, which in the case of the *Ta'bīr al-ru'yā* and the *Tafsīr al-Manāmāt* I have begun preparing.

To sum up, this research has defined the plots of an uncharted land, described the properties of their soils, catalogued and illustrated the species, and pointed to different ways to enhance its development. Yet, if we can say that the prosperity of these materials has been improved thanks to this researcher, the contrary is also true.

V. BIBLIOGRAFÍA

- ABDEL DAÏM, A. (1958). *L'oniromancie arabe, d'après Ibn Sîrîn*. Damasco, Presses universitaires.
- ABDUL MUID KHAN, M. (1956). "Kitabu Ta'bir-ir-ruya of Abu 'Ali b. Sina", *Indo-Iranica* 9: 43-57.
- AL-'AFĪFĪ, 'A. Ḥ. (1993). *al-'Aḥlām wa-l-kawābīs: Tafsīr 'ilmī wa-dīnī*. Cairo, Dar al-Misriyya al-Lubnaniyya.
- AHITOV, S. (2003). s.v. *Divination: Encyclopaedia Judaica*. Vol. 5. F. Skolnik. New York, Macmillan.
- ALEXANDER, P. S. (1995). "Bavli Berakhot 55a-57b: The Talmudic Dreambook in Context", *Journal of Jewish Studies* 46: 230-248.
- ALLONY, N. (2006). *The Jewish Library from the Middle Ages: book lists from the Cairo Genizah (ha-Sifriyah ha-yehudit bi-yeme ha-benayim: reshimot sefarim mi-Genizat Ḳahir)*. Oriens Judaicus, 3. M. Frenkel y H. Ben-Shammai (Eds.). Jerusalem, Makhon Ben-Zvi le-ḥeḳer Ḳehilot Yisra'el ba-mizrah.
- ALMOLI, C. (2001). *Pitrón Ḥalomot: La Clef des Rêves*. R. Frajerman. Jerusalén, Éditions Salomon.
- ALMOLI, S. (1998). *Dream interpretation from Classical Jewish sources*. Y. Elman. New Jersey, KTAV Pub. House.
- ANNUS, A., Ed. (2010). *Divination and the interpretation of signs in the Ancient World*. Oriental Institute Seminars, The University of Chicago.
- BADR, 'A. M. y AL-SABAḤĪ, A. (n.d.). *Tafsir al-ahlam al-dini wa-l-'ilmi*. Cairo, Dar al-Sha'b.
- BAHAMMAN, A. S. (2011). "Sleep from an Islamic perspective", *Annals of Thoracic Medicine* 6 (4): 187-192.
- BAKAN, D. (2001). *Freud et la tradition mystique juive*. Paris, Petit Bibliothèque Payot.
- BAKER, C. F. y POLLIACK, M. (2001). *Arabic and Judaeo-Arabic Manuscripts in the Cambridge Genizah Collection (Arabic Old Series; T-S Ar. 1a-54)*, Cambridge University Press.

- BEIT-ARIÉ, M. (1981). *Hebrew Codicology: tentative typology of technical practices employed in Hebrew dated manuscripts*. Jersualén, The Israel Academy of Sciences and Humanities.
- BEIT-ARIÉ, M., et al. (1987). *Specimens of medieval Hebrew scripts*. Jerusalem, The Israel Academy of Sciences and Humanities.
- BEIT-ARIÉ, M. (1996). "The Oriental Arabic paper", *Gazette du livre médiéval* 28: 9-12.
- BEIT-ARIÉ, M. (1993). *Hebrew manuscripts of East and West: Towards a comparative Codicology*. London, The British Library.
- BEIT-ARIÉ, M. (1993). *The making of the medieval Hebrew book: Studies in Paleography and Codicology*. Jerusalem, The Magnes Press, The Hebrew University.
- BELLUSCI, A. (en prensa) "A Genizah finished product for *She'elat Ḥalom* based on *Sefer Ha-Razim*," *Journal of Jewish Studies*.
- BLAND, N. (1856). "On the Muhammedan Science of Tâbîr, or Interpretation of Dreams", *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland* 16: 118-171.
- BLAU, J. (1980). *Diqduq ha-ḥaravit-ha-yehudit 'el Yeme ha-Benayim* (A grammar of Mediaeval Judaeo-Arabic). Jerusalem, Hebrew University of Jerusalem.
- BLAU, J. (1988). *Studies in middle Arabic and its Judaeo-Arabic variety*. Jerusalem, The Magnes Press, The Hebrew University.
- BLAU, J. (1999). *The emergence and linguistic background of Judaeo-Arabic: a study of the origins of Neo-Arabic and Middle Arabic*. Jerusalem, Ben-Zvi Institute for the Study of Jewish Communities in the East.
- BLAU, J. (2006). *A dictionary of mediaeval Judaeo-Arabic*. Jerusalem, Academy of the Hebrew Language.
- BLECUA, A. (1983). *Manual de crítica textual*. Madrid, Editorial Castalia.
- BOCCASSINI, D. (Ed.) (2009). *Sogni e visioni nel mondo indo-mediterraneo*. Quaderni di Studi Indo-Mediterranei, Edizioni dell'Orso.
- BÖCK, B. (2000). "'An Esoteric Babylonian Commentary" Revisited ", *Journal of the American Oriental Society* 120 (4): 615-620.
- BOHAK, G. (2008). *Ancient Jewish magic: a history*. Cambridge, Cambridge University Press.

- BOHAK, G. (2009). "Prolegomena to the Study of the Jewish Magical Tradition", *Currents in Biblical Research* 8 (1): 107-150.
- BOHAK, G. (2010). s.v. *Magic and Divination: Encyclopedia of Jews in the Islamic World*. N. Stillman. Leiden-Boston, Brill. 3.
- BOHAK, G. (2011). "Towards a Catalogue of the Magical, Astrological, Divinatory, and Alchemical Fragments from the Cambridge Genizah Collections", en *"From a Sacred Source": Genizah Studies in Honour of Professor Stefan C. Reif*. B. Outhwaite and S. Bhayro. Leiden-Boston, Brill: 53-79.
- BOHAK, G., et al. (Eds.) (2011). *Continuity and Innovation in the Magical Tradition*. Jerusalem Studies in Religion and Culture. Leiden-Boston, Brill.
- BOLZ, S. L. (2012). *Rabbinic Discourse on Divination in the Babylonian Talmud: Near Eastern Studies*. Michigan, University of Michigan. Doctor of Philosophy.
- BORNSTEIN-MAKOVETSKY, L. (2010). s.v. *Almoli (Almuli), Solomon ben Jacob: Encyclopaedia of Jews in the Islamic world*. N. Stillman. Leiden-Boston, Brill. 1.
- BRAYER, M. M. (1969). "Psychomatics, Hermetic Medicine, and Dream Interpretation in the Qumran Literature [I]", *Jewish Quarterly Review* 15 (2): 112-127.
- BRAYER, M. M. (1970). "Psychomatics, Hermetic Medicine, and Dream Interpretation in the Qumran Literature [II]", *Jewish Quarterly Review* 15 (3): 213-230.
- BREEN, A. (1989). "On the Arabic translation of Artemidorus", *Le Muséon* 101: 179-181.
- BROWNE, G. M. (1984). "Ad Artemidorum Arabum I", *Le Muséon* 97: 207-220.
- BROWNE, G. M. (1990). "Ad Artemidorum Arabum II", *Le Muséon* 103: 267-282.
- BROWNE, G. M. (1992). "Ad Artemidorum Arabum III", *Le Muséon* 105: 173-186.
- BUTLER, S. L. (1998). *Mesopotamian Conceptions of Dreams and Dream Rituals*. Münster, Ugarit-Verlag.
- CAMOZZI PISTOJA, A. (2014). "The Oneirocriticon of Achmet in the West. A Contribution towards an Edition of Leo Tuscus' Translation", *Studi Medievali* II-2014 (serie terza, anno LV): 720-758.
- CAPPOZZO, V. (2014). "Un volgarizzamento trecentesco del *Somniale Danielis* nel cod. Laurenziano Martelli 12", *Medioevo letterario d'Italia* 11.

- CARMONA GONZÁLEZ, A. (2012), "Al-Sālimī, Abū 'Āmir", en *Biblioteca de al-Andalus*, 7. Almería, Fundación Ibn Tufayl de Estudios Árabes.
- CHAUMONT, É. (Ed.) (2003). *Autour du regard: Mélanges Gimaret*. Louvain-Paris, Peeters.
- CHAUMONT, É. (2003). "Voir Dieu en ce monde au regard de la Loi révélée selon Ibn Ḥaldūn", en *Autour du regard: Mélanges Gimaret*. É. Chaumont. Louvain-Paris, Peeters.
- CICERÓN, M. T. (1999). *Sobre la adivinación. Sobre el destino. Timeo*. Á. Escobar. Madrid, Editorial Gredos.
- COHEN, B. (1932). "Über Traumdeutung in der jüdischen Tradition", *Imago* 18: 117-121.
- COHEN, M. (2007). "On the interplay of Arabic and Hebrew in the Cairo Geniza letters", en *Studies in Arabic and Hebrew Letters in Honor of Raymond P. Scheindlin* J. P. Decter and M. Rand. Piscataway (NJ), Georgias Press.
- COVITZ, J. (1990). *Visions of the night: a study of Jewish Dream Interpretation*. Boston, Shambhala.
- COWLEY, A. E. (1935). "Ein Soncino-Druck aus Kairo 1566", en *Festschrift für Aron Freimann zum 60. Geburtstage*. A. M. Marx, Herrmann. Berlín, Soncino-Gesellschaft der Freunde des Jüdischen Buches.
- AL-DAHABĪ, M. (2001). *Siyar a'lām al-nubalā'*. S. a.-a. U. E. Al. Beirut, Mu'assasat al-Risalah.
- DAIBER, H. (2012). "Ru'yā", *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. T. B. P. Bearman, C.E. Bosworth, E. Van Donzel, W.P. Heinrichs. Leiden, Brill Online.
- DALDIANUS, A. (1989). *Oneirocritica: La interpretación de los sueños*. E. R. García, Gredos.
- DALDIANUS, A. (2004). *Ta'bīr al-manāmāt li-l-Ḥākim Arṭāmīdūrus*. A. F. Al-Mazidi. Beirut, Dar al-Kutub al-'Ilmīya.
- DALDIANUS, A. (2012). *Oneirocritica: Artemidoru's Oneirocritica: Text, translation and commentary*. D. E. Harris-McCoy. Oxford, Oxford University Press.
- DEL CORNO, D. (1969). *Graecorum de Re Onirocritica scriptorum reliquiae*. Milano, Cisalpino.

- AL-DĪNAWARĪ, N. (1997). *Kitāb al-ta'bīr fī-l-ru'yā* = *Al-Qādirī fī-l-ta'bīr*. F. Sa'd. Beirut, 'Alam al-Kutub.
- DITOMMASO, L. (2004). "Greek, Latin, and Hebrew Manuscripts of the Somniale Danielis and Lunationes Danielis in the Vatican Library", *Manuscripta* 47-48: 1-42.
- DREXL, F. (1925). *Achmetis Oneirocriticon: Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana*. Lipsiae, in aedibus B.G. Teubneri.
- EDGAR, I. R. (2011). *The dream in Islam: from Qur'anic tradition to Jihadist inspiration*. New York, Berghahn Books.
- EHRlich, E. L. (1953). "Der Traum im alten Testament", *Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft* (73).
- ESHEL, E. (2009). "The dream visions in the Noah story of the Genesis Apocryphon and related texts", en *Northern Lights on the Dead Sea Scrolls*. A. K. P. E. Al. Leiden, Brill: 41-62.
- FAHD, T. (1959). "Les songes et leur interprétation en Islam", en *Sources orientales* ; 2. S. Sauneron. Paris, Éditions du Seuil. 2: 127-158.
- FAHD, T. (1960). "La traduction arabe de l'Oneirocritica d'Artémidore d'Éphèse", *Arabica* 7 (1): 87-89.
- FAHD, T. (1971). "L'oniromancie orientale et ses répercussions sur l'oniromancie de l'Occident médiéval", en *Convegno Internazionale 9-15 aprile 1969: Oriente e Occidente nel Medioevo: filosofia e scienze*. A. Abel, C. Allegri, G. C. Anawati and E. Al.]. Roma, Accademia Nazionale dei Lincei: 347-374.
- FAHD, T. (1974). "Hunayn Ibn Ishaq est-il le traducteur des Oneirocritica D'Artémidore D'Éphèse?", *Arabica* 21 (3): 270-284.
- FAHD, T. (1987). *La divination arabe: études religieuses, sociologiques et folkloriques sur le milieu natif de l'Islam*. Paris, Sindbad.
- FAHD, T. (2012). "Ta'bīr al-Ru'yā", *Encyclopaedia of Islam, Second Edition*. T. B. P. Bearman, C.E. Bosworth, E. Van Donzel, W.P. Heinrichs. Leiden, Brill Online.
- FARHI, Y. S. (1908). *Kitab Tafsir al-Manamot*. Túnez, Eli'ezer Farhí, Maṭba' al-Nasr.

- FARID, A. (2003). *Authentic Interpretation of the Dreams: According to Quraan & Sunnah*. London, Al-Firdous Ltd.
- FELEK, Ö. y A. D. KNYSCH (Eds.) (2012). *Dreams and visions in Islamic societies*. Religious Studies. Albany, N.Y, SUNY Press.
- FERRANDO, I. (2001), *Introducción a la historia de la lengua árabe: Nuevas perspectivas*. Zaragoza, Universidad de Zaragoza.
- FINKEL, A. (1963). "The Pesher of dreams and scriptures", *Revue de Qumran* 15 (4:3): 357-370.
- FINKELSTEIN, J. J. (1963). "Mesopotamian Historiography", *Proceedings of the American Philosophical Society* 107 (6): 461- 472.
- FISHBANE, S. (2007). *Deviancy in Early Rabbinic Literature*. Leiden-Boston, Brill.
- FLANNERY-DAILEY, F. (2004). *Dreamers, scribes, and priests: Jewish dreams in the Hellenistic and Roman eras: Supplements to the Journal for the study of Judaism*. Leiden, Brill. v. 90.
- FLANNERY-DAILEY, F. (2014). "Dreams and Visions in Early Jewish and Early Christian Apocalypses and Apocalypticism ", en *The Oxford handbook of apocalyptic literature*. J. J. E. O. C. Collins. Oxford, Oxford University Press: 104-120.
- FRANKFURTER, D. (1994). "The Magic of the Writing and the Writng of the Magic: The Power of the Word in Egyptian and Greek Traditions", *Helios* 21: 189-221.
- FRANKFURTER, D. (1995). "Narrating Power", en *Ancient magic and ritual power*. M. Meyer and P. Mireck. Leiden New York Köln, E. J. Brill: x, 476
- FRANKFURTER, D. (2005). "Voices, books, and dreams", en *Mantikê : studies in ancient divination*. S. I. Johnston and P. T. Struck. Leiden, Brill: 322 p.
- FRIEDEN, K. (1990). "'All Dreams Follow the Mouth": The Dream-Interpreter as Prophet", en *Criticism and Lacan: Essays and Dialogue on Language, Structure and the Unconscious*. P. Hogan and L. 'Pandit. Atenas, University of Georgia Press: 190-194.
- FRIEDEN, K. (1993). "Talmudic Dream Interpretation, Freudian Ambivalence, Deconstruction", en *The Dream and the Text: Essays on Literature and Language*. C. Schreier Rupprecht. Albany, SUNY: 103-111.

- FRIEDEN, K. (2003). "Freud, Women, and Jews: Viennese Jokes and Judaic Dream Interpretation", en *The Solomon Goldman Lectures*. D. P. Bell y H. M. Lewis. Chicago, The Spertus Institute of Jewish Studies Press: 71-84.
- FRIEDLAENDER, I. (1906). "A Muhammedan Book on Augury in Hebrew Characters", *The Jewish Quarterly Review* 19 (1): 84-103.
- FRIEDLAENDER, I. (1906). "A Muhammedan Book on Augury in Hebrew Characters", *The Jewish Quarterly Review* 19 (1): 84-103.
- FURLANI, G. (1918). "Ancora un trattato palmomantico in lingua siriana", *Rendiconti della Reale Accademia Nazionale dei Lincei* XXVII: 316-328.
- FURLANI, G. (1920). "Une clef des songes en syriaque", *Revue de l'Orient chrétien* III 22 (2): 118-144; 225-248.
- GALLEGO, M. Á. (2004). "La classification du judéo-arabe", en *Présence juive au Maghreb: Homenage à Haïm Zafrani*. N. S. Serfaty and J. Tedghi. Paris Editions Bouchene: 337-349.
- GALLEGO, M. Á. (2006). *El judeo-árabe medieval : edición, traducción y estudio lingüístico del Kitab al-taswi'a de Yonah ibn G anah*. Berna, Peter Lang.
- GALLEGO, M. Á. (2010). "The impact of Arabic diglossia among the Muslims, Jews and Christians of al-Andalus", en *A Comparative History of Literatures in the Iberian Peninsula*. F. Cabo, A. Abuin y C. Dominguez. Amsterdam & Philadelphia, John Benjamins: 351-365.
- GALLEGO, M. Á. (2011). "Géneros y tipología de la literatura judeo-árabe medieval", en *La cuentística judeo-árabe como ejemplo de interculturalidad*. B. Molina, M. J. Cano and T. M. García. Granada: 47-77.
- GARDINER, A. H. (1935). "PAP. No. III (BRIT. Mus. 10683)", en *Hieratic Papyri in the British Museum*. D. L. Alan H. Gardiner, F.B.A. VOL. I. TEXT: 7-23.
- GASTER, T. J. y ARZI, A. (2003). s.v. Dreams: *Encyclopaedia Judaica*. F. Skolnik. New York, Macmillan. 6.
- GEER, R. M. (1927). "On the Theories of Dream Interpretation in Artemidorus", *The Classical Journal* 22 (9): 663-670.

- GELLER, M. J. (1998). "The Survival of Babylonian Wissenschaft in later tradition". *The Heirs of Assyria.* , Tvärminne, Finlandia, The Neo-Assyrian Text Corpus Project 2000.
- GELLER, M. J. (1999). "The Babylonian Background to Talmudic Science", *European Association for Jewish Studies Newsletter* 6: 27-31.
- GILLIOT, C. (2003). "Abraham eut-il un regard peccamineux?", en *Autour du regard: Mélanges Gimaret*. É. Chaumont. Louvain-Paris, Peeters: 33-51.
- GLOVER, M. G. (1992). *Critical edition of the Middle French version of Achmet ibn Sirin's oneiromancy found in MS. Francais 1317 folios 51R - 106V, Paris, Bibliotheque Nationale, entitled (cy commence la table des) Expositions et significacions des songes par Daniel et autres exposez*: PQDT - UK & Ireland. England, University of London, Birkbeck College (United Kingdom).
- GNUSE, R. K. (1996). *Dreams and dream reports in the writings of Josephus*. Leiden, E. J. Brill.
- GOITEIN, S. D. (1967-1988). *A Mediterranean society: the Jewish communities of the Arab world as portrayed in the documents of the Cairo Geniza*. Berkeley, University of California Press.
- GONZALEZ-VAZQUEZ, A. (2014). "Dreaming, dream-sharing and dream-interpretation as feminine powers in northern Morocco", *Anthropology of the Contemporary Middle East and Central Eurasia* 2 (1): 97-108.
- GOODY, J. (1977). *The Domestication of the Savage Mind*, Cambridge University Press.
- GOUDA, Y. (1991). *Dreams and their meanings in the old Arab tradition*. New York, Vantage Press.
- GREEN, N. (2003). "The Religious and Cultural Role of Dreams and Visions in Islam", *Journal of Royal Asiatic Society* 13: 287-313.
- GRUENBAUM, A. (1966). "Pitron Halomot: Korot u-Mekorot", *Areshet* 4: 180-201.
- GUGGENHEIMER HEINRICH, W. (2014). *Tractates Ma'aser Seni, Hallah, 'Orlah, and Bikkurim*. e-book, De Gruyter.

- GUINAN, A. K. (2002). "A Severed Head Laughed: Stories of Divinatory Interpretation", en *Magic and Divination in the Ancient World*. L. C. J. Seidel. Leiden, Boston, Köln, Brill, Styx: 7-32.
- HADDAD, G. (1985). *El hijo ilegítimo: fuentes talmúdicas del psicoanálisis*. Jerusalem, La Semana Publicaciones.
- HARRIS, M. (1963). "Dreams in the Sefer Hasidim", *Proceedings of the American Academy for Jewish Research* 31: 51-80.
- HARRIS, M. (1993). *Studies in Jewish Dream Interpretation*. New Jersey, Jason Aronson.
- HARRIS, W. V. (2009). *Dreams and Experience in Classical Antiquity*. Cambridge (MA) y Londres, Harvard University Press.
- HARY, B. and H. Ben Shammai, Eds. (2006). *Esoteric and Exoteric Aspects in Judeo-Arabic Culture*. Leiden-Boston, Brill.
- HENDEL, R. J. (2011). "Joseph: a biblical approach to dream interpretation", *Jewish Bible Quarterly* 39 (4): 231-238.
- HERMANSEN, M. (2001). "Dreams and Dreaming in Islam", en *Dreams: A Reader on Religious, Cultural and Psychological Dimensions of Dreaming*. K. Bulkeley. Nueva York, Palgrave: 73-91.
- HIRSCHFELD, H. (1903). "The Arabic Portion of the Cairo Genizah at Cambridge", *The Jewish Quarterly Review* OS 15 (2): 167-181.
- HOFFMAN, C. (2004). "Dumuzi's Dream: Dream Analysis in Ancient Mesopotamia", *Dreaming* 14 (4): 240-251.
- HOROWITZ, Y. y Ben-Sasson, M. (2007). "Genizah, Cairo". *Encyclopaedia Judaica*. 2nd Edition, F. Skolnik y M. Berenbaum (Eds.), VII. Thomson Gale, Detroit, p. 461.
- HOSAIN, H. (1932). "A Treatise on the Interpretation of Dreams", *Islamic Culture* 6: 568-585.
- HOULIHAN, J. A. (1997). *Artemidorus Arabus: Toward a New Edition of the "Onirocritica"*. Classical Philology. University of Illinois at Urbana-Champaign. Ph.D.
- HUSSER, J. M. (1999). *Dreams and dream narrative in the Biblical world*. Sheffield, Sheffield Academic Press.

- IBN ABĪ L-DUNYA, 'A. A. (1977). *Kitab al-Manamat: kitab al-Manamat li-l Hafiz Ibn Abi l-Dunia*. M. F. a.-S. Ibrahim. Tanta (Eg), Bulaq.
- IBN ABĪ L-DUNYA, 'A. A. (1993). *Kitab al-Manamat*. A. a.-Q. A. 'Ata. Beirut, Mu'assasat al-kutub al-Thaqafiya.
- IBN ABĪ L-DUNYA, 'A. A. (1994). *Kitāb al-Manām (Morality in the guise of dreams)*. L. Kinberg. Leiden, E. J. Brill.
- IBN BAHLŪL, Ḥ. (1985). *Kitāb al-Dalā'il: The book of indications*. F. Sezgin. Frankfurt-Main, Institut für Geschichte de Arabisch-Islamischen Wissenschaften.
- IBN BAHLŪL, Ḥ. (1987). *Kitāb al-Dalā'il*. J. Habbi. Kuwait, Arab League Educational Cultural & Scientific Organization.
- IBN ISḤĀQ, Ḥ. (1964). *Le livre des songes (Kitāb Ta'bīr al-ru'yā)*. T. Fahd. Damas, Institut Français de Damas.
- IBN JALDŪN, 'A. R. (2008). *Al-Muqaddima: Introducci3n a la historia universal*. F. R. Girela. C3rdoba, Almuzara.
- IBN KHALDUN, 'A. R. (1958). *The Muqaddimah*. F. Rosenthal. London, Routledge & Kegan Paul. 1, 2.
- IBN NI'MAH, A. (1421). *Qawā'id tafsīr al-'aḥlām: al-musammā, al-Badr al-munīr fī 'ilm al-ta'bīr, wa-sharḥuhu*. Beirut, Mu'assasat al-Rayyān.
- IBN QUTAYBAH, 'A. A. (2001). *Kitāb Ta'bīr al-ru'yā*. I. Ṣāliḥ. Damasco, Dār al-Bashā'ir.
- IBN QUTAYBAH, 'A. A. (2005). *Kitāb Ta'bīr al-ru'yā*. N.C. El Cairo, Dār al-Bashā'ir.
- IBN RĀṢID, M. (2003). *Al-Martaba al-'ulyā fī tafsīr al-ru'yā*. S. Cimrān. Beirut.
- IBN SA'D, A. (1990). *Ṭabaqāt al-kubrā*. M. a. Q. 'Aṭā. Beirut, Dar al-Kutub al-'Ilmiya. 5.
- IBN ṢĀHĪN, J. (1993). *al-'Iṣārāt fī 'ilm al-'ibarāt*. K. Hasan. Beirut, Dar al-Kutub al-'Ilmiya.
- IBN SĪRĪN, M. (1990). *Tafsīr al-'aḥlām al-tafā'ul*. A. a.-Ḥ. Bayḍūn. Beirut, Dār al-Kutub al-'Ilmiya.
- IBN SĪRĪN, M. (1992). *Ibn Sirin. Il libro del sogno veritiero*. I. Zilio-Grandi. Torín, Einaudi.
- IBN SĪRĪN, M. (1993). *Tafsīr al-'aḥlām al-kabīr: Muntajab al-Kalām fī Tafsīr al-'aḥlām*. U. M. Al-Sayyid. Beirut, Mu'assasat al-Kutub al-ṭaqāfiya.

- IBN SĪRĪN, M. (2008). *El libro de la interpretación de sueños (Kitāb Tafsīr al-ʾaḥlām)*. A. Guijarro. Barcelona, Editorial Sirio.
- ISRAELIT-GROLL, S. (1985). "A Ramesside grammar book of a technical language of dream interpretation", en *Pharaonic Egypt: The Bible and Christianity*. S. Israelit-Groll. Jerusalem, The Magnes Press: 71-118.
- AL-JAYYĀM, ʿU. (1991). *Taʿbīr al-manām: majṭuʿah fī tafsīr al-ʾaḥlām li-šāʿir al-Rubāʿiyāt al-ʾašhar*. ʿA. M. Ḥifnī. El Cairo, Dar al-Rašad.
- AL-JIBALY, M. M. (2006). *The Dreamer's Handbook: Sleep Etiquette and Dream Interpretation in Light of the Sunnah*. A.K. A.S. Publishing. Arlington, TX.
- KADDOURI, M. (2008). "La dimension interprétante de l'expérience onirique dans la tradition onirocritique musulmane", *Semiotica* 170 (1/4): 273-282.
- KANARFOGEL, E. (2012). "Dreams as determinant of Jewish Law and practice in Northern Europe during the High Middle Ages", en *Studies in Medieval Jewish Intellectual and Social History. Festschrift in Honor of Robert Chazan*. D. Engel, L. H. Schiffman and E. Wolfson. Leiden-Boston, Brill: 111-143.
- KATZ, J. G. (1996). *Dreams, Sufism and sainthood*. Leiden, Brill.
- KATZ, J. G. (1997). "An Egyptian Sufi Interprets His Dreams: ʿAbd al-Wahhāb al-Shaʿrānī 1493-1565", *Religion* 27 (1): 7-24.
- KESSELS, A. H. M. (1969). "Ancient Systems of Dream-Classification", *Mnemosyne* 22 (4): 389-424.
- KESSELS, A. H. M. (1978). *Studies on the dream in Greek Literature*. Utrech, Hes Publischers.
- KILBORNE, B. J. (1981). "Moroccan Dream Interpretation and Culturally Constituted Defense Mechanisms", *Ethos* 9 (4): 294-312.
- KINBERG, L. (1985). "The legitimization of the "Madhahib" through dreams", *Arabica* 32: 47-79.
- KINBERG, L. (1993). "Literal Dreams and Prophetic "Hadīts" in classical Islam - a comparison of two ways of legitimation", *Der Islam* 70 (2): 279-300.

- KINBERG, L. (2000). "The individual's experience as it applies to the community: An examination of six dream narrations dealing with the Islamic understanding of Death", *Al-Qantara* 21 (2): 425-444.
- KISTER, M. J. (1974). "The interpretation of dreams: An unknown manuscript of Ibn Qutayba's 'Ibārat al-Ru'yā", *Israel Oriental Studies* 4: 67- 103.
- KITZ, A. M. (2003). "Prophecy as divination (An analysis of procedures for prophecy in biblical and Mesopotamian texts)", *Catholic Biblical Quarterly* 65 (1): 22-42.
- KLAJĄCZKOWSKI, W. (1939-49). "Un livre de songes caraïme", *Rocznik orientalistyczny* 15: 339-356.
- KOHLBERG, E. (2003). "Visions and the Imams", en *Autour du regard: Mélanges Gimaret. É. Chaumont*. Louvain-Paris, Peeters: 125-157.
- KRENKOW, F. (1912). "The appearance of the Prophet in dreams", *JRAS*: 77-79
- KRISTIANPOLLER, A. (1923). "Traum und Traumdeutung im Talmud", *Monumenta Talmudica* 4 (2).
- KRUGER, S. F. (1992). *Dreaming in the Middle Ages*. Cambridge, Cambridge University Press.
- KUYT, A. (1999). "With one foot in the Renaissance: Shlomoh Almoli and his Dream Interpretation", *Jewish Studies Quarterly* 6 (3): 205-217.
- KUYT, A. (2010). "Dreams – Who, What, When and Why? Shlomo Almoli on the Meaning of Dreams", *Frankfurter Judaistische Beiträge* 36: 95-111.
- LACERENZA, G. (2009). "Da Daniele al Sefer ha-razim: invocazioni angeliche e interpretazioni oniriche in alcuni testi ebraici", en *Dreams and Visions in the Indo-Mediterranean World*. D. Boccassini, Edizioni dell'Orso: 151-164.
- LAMOREAUX, J. C. (1996). "Some notes on the dream manual of al-Dari", *Rivista degli Studi Orientali* 70: 47-52.
- LAMOREAUX, J. C. (1997). "The Sources of Ibn Bahlûl's Chapter on Dream Divination", *Studia Patristica* 3: 553-557.
- LAMOREAUX, J. C. (1999). *Dream Interpretation in the Early Medieval Near East*, Duke University.

- LAMOREAUX, J. C. (1999). "New Light on the textual tradition of Bar Bahlū's Book of Signs", *Le Muséon* 112 (1-2).
- LAMOREAUX, J. C. (2002). *The early Muslim tradition of Dream Interpretation*. New York, SUNY Press.
- LEICHTY, E. (2010). "Dream on", en *Opening the Tablet Box*. S. Melville and A. Slotsky. Leiden-Boston, Brill: 225-228.
- LENZI, A. (2009). "Secrecy, Textual Legitimation, and Intercultural Polemics in the Book of Daniel", *Catholic Biblical Quarterly* 71 (2): 330-348.
- LEVINAS, E. (1981). "Quelques vues talmudiques sur le reve", en *La psychanalyse est-elle une histoire juive?* A. Rassial and J.-J. Rassial. París, Editions du Seuil.
- LORY, P. (2003). "La vision du Prophète en rêve dans l'onirocritique musulmane", en *Autour du regard: Mélanges Gimaret*. É. Chaumont. Louvain-Paris, Peeters: 189-212.
- LORY, P. (2003). *Le rêve et ses interprétations en Islam*. París, Albin Michel.
- LORY, P. (2006). "L'interprétation des rêves de portée religieuse chez Ibn Shāhīn", en *Le développement du soufisme en Égypte à l'époque mamelouke*. R. McGregor y A. Sabra. El Cairo, Institut Français d'Archéologie Orientale: 259-266.
- LORY, P. (2006). "La vision de Dieu dans l'Onirocritique Musulmane Médiévale", en *Reason and Inspiration in Islam: Theology, Philosophy and Mysticism in Muslim Thought*. T. Lawson. London, I.B. Tauris: 353-363.
- LÖWINGER, A. (1908). *Der Traum im des jüdischen Literatur*. Leipzig, Kaufmann.
- LUTFI, H. (2005). "The Construction of Gender Symbolism in Ibn Sīrīn's and Ibn Shāhīn's Medieval Arabic Dream Texts", *Mamluk Studies Review* 9 (1): 123-163.
- MAMAN, A. (2000). "The Remnants of R. Hai Gaon's Dictionary "Kitāb al-Ḥāwī" in the Adler and Taylor-Schechter Geniza Collections", *Tarbiz* 69 (3): 341-421.
- MARLOW, L., Ed. (2008). *Dreaming across boundaries: the interpretation of dreams in Islamic lands*. Ilex Foundation Series. Boston, Ilex Foundation.
- MARÓTH, M. (1996). "The Science of Dreams in Islamic Culture", *Jerusalem Studies in Arabic and Islam* 20: 229-236.

- MASSIGNON, L. (1945). "Thèmes archétypiques en onirocritique musulmane", *Eranos Jahrbuch* 12: 241-245.
- MAUL, S. M. (2003). "Omina und Orakel", *Reallexikon der Assyriologie und Vorderasiatischen Archäologie* 10: 45-88.
- MAVROUDI, M. (2002). *A Byzantine book on dream interpretation: the Oneirocriticon of Achmet and its Arabic sources*. Boston-Leiden-Köln, Brill.
- MAVROUDI, M. (2008). "Ta'bīr al-ru'yā and Aḥkām al-nujūm: References to Women in Dream Interpretation and Astrology Transferred from Graeco-Roman Antiquity and Medieval Islam to Byzantium: Some Problems and Considerations", en *Classical Arabic Humanities in Their Own Terms*: 447-467.
- MAVROUDI, M. (2014). "Byzantine and Islamic Dream Interpretation: A Comparative Approach to the Problem of 'Reality' vs 'Literary Tradition'", en *Dreaming in Byzantium and Beyond*. C. a. G. T. Calofonos. Surrey, Ashgate: 161-186.
- MIQUEL, A. (1978). "Pour une relecture du Coran: autour de la racine *nwm*", *Studia Islamica* 48: 5-44.
- MITTERMAIER, A. (2007). "The Book of Visions: Dreams, Poetry, and Prophecy in Contemporary Egypt", *Journal of Middle East Studies* 39 (2): 229-247.
- MONNOT, G. (2003). "Vision de Dieu et Bonheur de l'homme dans le commentaire coranique de Faḥr al-Dīn al-Razī", en *Autour du regard: Mélanges Gimaret*. É. Chaumont. Louvain-Paris, Peeters: 63-75.
- NAOR, B. (2002). *Bringing down dreams: exploring the lost art of Jewish dream interpretation*. NY, Spring Valley.
- NEGELEIN JULIUS, V. (1912). *Der Traumschlüssel des Jagaddeva, Ein Beitrag zur indischen Mantik*. Berlin/Boston, De Gruyter.
- NEUBAUER, A. (1886-1906). *Catalogue of the Hebrew Manuscripts in the Bodleian Library and in the College Libraries of Oxford: Including Mss. in Other Languages, Which Are Written with Hebrew Characters, Or Relating to the Hebrew Language Or Literature; And a Few Samaritan Mss*. Oxford, Clarendon Press.
- NISSINEN, M. (2009). "Pesharim as Divination. Qumran Exegesis, Omen Interpretation and Literary Prophecy", en *Prophecy after the Prophets? The Contributions of the Dead Sea*

Scrolls to the Understanding of Biblical and Extra-Biblical Prophecy. L. A. De Troyer K., Schulte L.L. Lovaina, Peeters: 43-60.

NOEGEL, S. (2000). "Dreaming and the Ideology of Mantics: Homer and Ancient Near Eastern Oneiromancy". *Ideologies as Intercultural Phenomena*. Chicago, USA, Mimesis Edizioni.

NOEGEL, S. (2006). "On puns and divination: Egyptian dream exegesis", en *Through a glass darkly: Magic, Dreams & Prophecy in Ancient Egypt*. K. Szpakowska. Swansea, Classical Press of Wales: 95-119.

NOEGEL, S. y K. SZPAKOWSKA (2006). "'Word Play' in the Ramesside Dream Manual", *Studien zur Altägyptischen Kultur* 35: 193-212.

NOEGEL, S. B. (2007). *Nocturnal Ciphers: The Allusive Language of Dreams*, American Oriental Society.

OBERHELMAN, S. M. (1991). *The Oneirocriticon of Achmet: A Medieval Greek and Arabic Treatise on the Interpretation of Dreams*. Lubbock (TX), Texas Tech University Press.

OBERHELMAN, S. M. (2008). *Dreambooks in Byzantium: Six Oneirocritica in Translation, with Commentary and Introduction*. Aldershot, Ashgate.

OLSZOWY-SCHLANGER, J. (2013). "Petit guide de description des écritures hébraïques : identifier la main du scribe". N. P.

OPPENHEIM, A. L. (1956). "The Interpretation of Dreams in the Ancient Near East. With a Translation of an Assyrian Dream-Book", *Transactions of the American Philosophical Society*, New Series 46 (3): 179-373.

OPPENHEIM, A. L. (1964). *Ancient Mesopotamia: Portrait of a Dead Civilization*. Chicago-London, The University of Chicago Press.

OSTŘANSKÝ, B. (2005). "The Art of Medieval Arab Oneirology", *Archiv Orientální* 73: 407-428.

PACK, R. A. (1941). "Artemidorus and the Physiognomists", *Transactions and Proceedings of the American Philological Association* 72: 321-334.

PERKINS, M. (1999). "The Meaning of Dream Books", *History Workshop Journal* 48: 102-113.

- PHILIPS, B. (2001). *Dream Interpretation: According to the Qur'an and Sunnah*. Kuala Lumpur, A.S. Noordeen
- POMEROY, A. J. (1991). "Status and Status-Concern in the Greco-Roman Dream-Books", *Ancient Society* 22: 51-74.
- PRADA, L. (2011). "Classifying dreams, classifying the world: ancient Egyptian oneiromancy and demotic dream books". *Current research in Egyptology 2011*, Durham University, United Kingdom, OXBOW BOOKS.
- PRADA, L. (2012). "Papyrus Berlin P. 8769: A New Look at the Text and the Reconstruction of a Lost Demotic Dream Book ", en *Forschung in der Papyrussammlung. Eine Festgabe für das Neue Museum*. V. M. Lepper. Berlin, Akademie Verlag: 309–328.
- PRADA, L. (2013). "Dreams, bilingualism, and oneiromancy in Ptolemaic Egypt: Remarks on a recent study", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 184: 85–101.
- QUACK, J. F. (2006). "A black cat from the right, and a scarab on your head", en *Through a glass darkly: Magic, Dreams & Prophecy in Ancient Egypt*. K. Szpakowska. Swansea, Classical Press of Wales: 175-187.
- REICHARDT, W. (1893). *De Artemidoro Daldiano librorum onirocriticorum auctore*. Leipzig.
- REIF, S. C. (1997). *Hebrew manuscripts at Cambridge University Library: A description and introduction*. Cambridge, Cambridge University Press.
- REIF, S. C. (2000). *A Jewish archive from old Cairo: the history of Cambridge University's Genizah collection*. Richmond-Surrey, Curzon.
- REIF, S. C., et al. (2007). *Cairo Genizah: Encyclopedia of Jews in the Islamic world*. N. A. Stillman. Leiden-Boston, Brill. 2.
- REINER, E. (1960). "Fortune-Telling in Mesopotamia", *Journal of Near Eastern Studies* 19 (1): 23-35.
- REZVAN, M. (2004). "«If somebody dreams about reading the Qur'ān, it is a good dream» (On the modern interpretation of the medieval tradition)", *Manuscripta Orientalia* 10 (4): 34-37.
- RICHTER, W. (1963). "Traum und traumdeutung im Alten Testament", *BZ* 7: 202-220.

- RITNER, R. K. (2003). "Dream Oracles (1.33)", en *The Context of Scripture. Vol. 1 Canonical Compositions from the Biblical World*. W. W. Hallo. Leiden, Brill: 52-54.
- ROSENTHAL, F. (1965). "From Arabic Books and Manuscripts XII: The Arabic Translation of Artemidorus", *Journal of the American Oriental Society* 85 (2): 139-144.
- ROSENTHAL, F. (1975). *The classical heritage in Islam*. Londres, Routledge and Keagan Paul.
- ROTH, E. y L. PRIJS (1982). *Hebräische Handschriften: Teil 1a*. Stuttgart, Steiner.
- SAUNERON, S. (Ed.) (1959). *Les songes et leur interprétation: Égypte ancienne, Babylone, Hittites, Canaan, Israël, Islam, peuples altaïques, Persans, Kurdes, Inde, Cambodge, Chine, Japon*. Sources orientales ; 2. Paris, Éditions du Seuil.
- SCARABEL, A. (1980). "Un inedito di 'Abd al-Qādir al-Jīlānī sulla scienza dei sogni", *Rivista degli Studi Orientali* 54: 67-76.
- SCHMITT, E. (1970). *Lexikalische Untersuchungen zur arabischen Übersetzung von Artemidors Traumbuch*. Wiesbaden, Franz Steiner Verlag GMBH.
- SCHREIER RUPPRECHT, C. (Ed.) (1993). *The Dream and the Text: Essays on Literature and Language*. Albany, SUNY Press.
- SCHWARZ, P. (1913). "Traum und Traumdeutung nach 'Abd al-Ghanī an-Nābulī", *ZDMG* 67: 473-493.
- SCHÄFER, P. (1990). "Jewish Magic Literature in late Antiquity and early Middle Ages", *Journal of Jewish Studies* 41 (1): 75-91.
- SCHÄFER, P. y S. SHAKED (Eds.) (1994). *Magische texte aus der Kairoer Geniza. Texte und studien zum antiken judentum*. Tübingen, Paul Siebeck; J.C.B.Mohr.
- SHAUL, B. (2001). *A Letter That Has Not Been Read: Dreams in the Hebrew Bible*. Cincinnati, Hebrew Union College Press.
- SHIFFMAN, L. H. y M. D. SWARTZ (1992). *Hebrew and Aramaic Incantation Texts from the Cairo Genizah: Selected texts from Taylor-Shechter Box K1*. Sheffield, Sheffield Academic Press.
- SHIVTIEL, A. y F. NIESSEN (2006). *Arabic and Judaeo-Arabic manuscripts in the Cambridge Genizah collections: Taylor-Schechter New Series*. Cambridge, Cambridge University Press.

- SHIVTIEL, A. y F. NIESSEN (2006). *Arabic and Judaeo-Arabic manuscripts in the Cambridge Genizah Collections: Taylor-Schechter new series*. Cambridge, Cambridge University Press.
- SHULMAN, D. D. y G. G. STROUMSA (Eds.) (1999). *Dream cultures: explorations in the comparative history of dreaming*. Oxford, Oxford University Press.
- SIEGEL, J. (1997). "Curing Rites, Dreams and Domestic Politics in a Sumatran Society", *Glyph* 3: 18-31.
- SIRAT, C. (1969). *Les theories juives des visions surnaturelles dans la pensee juive du Moyen-Age*. Leiden, E.J. Brill.
- SIRAT, C. (2002). *Hebrew Manuscripts of the Middle Ages*. Cambridge, Cambridge University Press.
- SIRRIYEH, E. (2000). "Dreams of the holy dead: traditional Islamic Oneirocriticism versus Salafi Scepticism", *Journal of Semitic Studies* 45 (1): 115-130.
- SIRRIYEH, E. (2006). "Muslims Dreaming of Christians, Christians Dreaming of Muslims: Images from Medieval Dream Interpretation", *Islam and Christian-Muslim Relations* 17 (2): 207-221.
- SIRRIYEH, E. (2011). "Arab stars, Assyrian dogs and Greek 'angels': how Islamic is Muslim dream interpretation?", *Journal of Islamic Studies* 22 (2): 215-233.
- SKOLNIK, F. (2003). s.v. Almoli (Almuli), Solomon ben Jacob, *Encyclopaedia Judaica*. F. Skolnik. New York, Macmillan. 1.
- SOKOLOW, M. (1988). "Arabic Books in Jewish Libraries: The Evidence of Genizah Booklists", en *The Medieval Mediterranean: Cross-Cultural Contacts*. M. J. Chiat and K. L. Reyerson. St. Cloud, Minnesota, North Star Press.
- STEINSCHNEIDER, M. (1858). *Catalogus codicum Hebraeorum Bibliothecae Academiae Lugduno-Batavae*. Leiden, Brill.
- STEINSCHNEIDER, M. (1860). *Catalogus librorum Hebraeorum in Bibliotheca Bodleiana / iussu curatorum digessit et notis instruxit B. Library*. Berlin.
- STEINSCHNEIDER, M. (1863). "Ibn Shahin und Ibn Sirin: zur Literatur de Oneirokritik", *Zeitschriften der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* 17.

STEINSCHNEIDER, M. (1863). "Traumbuch Daniels und die oneirokritische Literatur des Mittelalters", *Serapeum* 24.

STEINSCHNEIDER, M. (1893). *Die hebräischen Übersetzungen des Mittelalters und die Juden als Dolmetscher*. Berlin, Gekrönte Preissch der Académie des Inscriptions.

STEINSCHNEIDER, M. (1897). *Die Arabischen Übersetzungen aus dem Griechischen*. Leipzig, Otto Harrassowitz.

STEINSCHNEIDER, M. (1897-1901). "An Introduction to the Arabic Literature of the Jews", *The Jewish Quarterly Review* 9:2; 9:4; 10:1; 10:3; 11:1; 11:2; 11:3; 11:4; 12:1; 12:2; 12:3; 12:4; 13:1; 13:2 y 13:3.

STEINSCHNEIDER, M. (1956). *Die europäischen übersetzungen aus dem Arabischen bis mitte des 17. Jahrhunderts*. Graz, Akademische Druck.

STEINSCHNEIDER, M. (1986). *Die arabische literatur der Juden: Ein beitrag zur literaturgeschichte der Araber, grossenteils aus handschriftlichen quellen*. Hildesheim, Georg Olms.

STOOP, E. D. (1909). "Onirocriticon du prophète Daniel dédié au roi Nabuchodonosor", *Revue de Philologie, de Littérature et d'Histoire Anciennes* 33 (2).

STROUMSA, S. (2003). "Voiles et miroirs: visions surnaturelles en théologie judéo-arabe médiévale", en *Autour du regard: Mélanges Gimaret*. É. Chaumont. Louvain-Paris, Peeters: 77-96.

STRUK, P. T. (2002). "The Poet as a Conjuror: Magic and Literary Theory in Late Antiquity", en *Magic and Divination in the Ancient World*. L. C. J. Siedel. Leiden, Boston, Köln, Brill, Styx.

SVIRI, S. (1999). "Dreaming Analyzed and Recorded: Dreams in the World of Medieval Islam", en *Dream Cultures: Explorations in the Comparative History of Dreaming*. D. Shulman and G. G. Stroumsa. Nueva York, Oxford University Press: 252-273.

SWARTZ, M. D. (2001). "The Dead Sea Scrolls and later Jewish magic and mysticism", *Dead Sea Discoveries* 8 (2): 182-193.

SZPAKOWSKA, K. (2003). *Behind Closed Eyes. Dreams and Nightmares in Ancient Egypt*. Swansea, Classical Press of Wales.

- SZPAKOWSKA, K. (Ed.) (2006). *Through a glass darkly: Magic, Dreams & Prophecy in Ancient Egypt*. Swansea, Classical Press of Wales.
- SZPAKOWSKA, K. (2011). "Dream Interpretation in the Ramesside Age", en *Ramesside Studies in Honour of K. A. Kitchen*. M. Collier y S. Snape. Bolton, Rutherford Press.
- TEJA, R. (Ed.) (2001). *Sueños, ensueños y visiones en la Antigüedad pagana y cristiana*. Palencia, Fundación Sta. M^a La Real, Centro de Estudios del Románico.
- TFINKDJI, A. J. (1913). "Essai sur les songes et l'art de les interpréter (onirocritie) en Mésopotamie", *Anthropos* VIII: 505-525.
- THORNDIKE, L. (1929). *A history of Magic and Experimental Science*. New York, MacMillan.
- TORALLAS TOVAR, S. (1995). *El de Somniis de Filón de Alejandría*: Filología Griega, Universidad Complutense de Madrid.
- TORALLAS TOVAR, S. (1999). "Sobre la clasificación de los sueños de Filón de Alejandría y sus implicaciones posteriores", *Cuadernos de Filología Clásica. Estudios griegos e indoeuropeos* 92.
- TORALLAS TOVAR, S. (2014). "Philo of Alexandria's Dream classification", *Archiv für Religionsgeschichte* 15: 67-82.
- TRACHTENBERG, J. (1939). *Jewish Magic and Superstition: A Study in Folk Religion*. Nueva York, Behrman's Jewish Book House.
- TRACHTENBERG, J. (1975). *Jewish magic and superstition: a study in folk religion*. New York, Atheneum.
- ULLMANN, M. (1971). "War Hunain der Übersetzer von Artemidors Traumbuch?", *Die Welt des Islams* 13: 204-211.
- VELDHUIS, N. (1999). "Reading the Signs", en *All those nations...: Cultural Encounters within and with the Near East*. H. L. J. V. E. Al. Groningen, STYX. 2: 161-174.
- VESTERLING, K. (2000). Don Isaac Abravanel on the Phenomenon of Dreams: MA Program "Jewish Civilization". Jerusalem, The Hebrew University of Jerusalem. MA.
- VINAGRE, M. A. (1991). "Etapas de la literatura onirocrítica según los testimonios de Artemidoro Daldiano", *Habis* 22: 297-312.

VINAGRE, M. A. (1992). *La literatura onirocrítica griega anterior a Artemidoro Daldiano*: Filología Griega y Latina. Sevilla, Universidad de Sevilla.

VINAGRE, M. A. (1992). “La literatura onirocrítica griega hasta del s. II d.C: estado de la cuestión”, *Estudios clásicos* 34 (101): 63-76.

VINAGRE, M. A. (2000). ““Los intérpretes de sueños en los templos de Serapis””, *ARYS* 3: 129-141.

VILLUENDAS, B. (2015), *La geomancia en los manuscritos judeo-árabes de la Gueniza de El Cairo*. Series Judæo-Islamica 2, Córdoba, CNERU – CSIC.

VIZCAÍNO PLAZA, J.M. (2012), “Ibn Abī Ṭālib, Makkī”, *Biblioteca de al-Andalus* I, nº 242. Almería, Fundación Ibn Tufayl de Estudios Árabes.

VOLTEN, A. (1942). Demotische Traumdeutung = Papyrus Carlsberg No XIII-XIV 7. Copenhagen, Munksgard.

VON GRUNEBAUM, G. E. (1966). “Introduction: The Cultural Function of the Dream as Illustrated by Classical Islam”, en *The Dream and Human Society*. G. R. Cailliois. Berkeley (CA), University of California Press: 3-22.

WEISS, H. (2009). “Sefer Pitron Ḥalomot mi-Genizat Qahir”: 15th World Congress of Jewish Studies. The Hebrew University of Jerusalem.

WEISS, H. (2011). *All dreams follow the mouth : a reading in the Talmudic dreams tractate* [Hebrew]. Or Yehuda, Zmora-Bitan Dvir Publishing House.

WEISS, H. (2013). ““All the Dreams Follow the Mouth”: The Relations between Dream and Its Interpretation in Rabbinic Literature”: SBL Annual Meeting. Baltimore.

WEISS, H. (2006) “24 potrei halomot hayu ba-Yarushalaim...”: 'al potrei halomot ve-Shitot Pitron Halom be-'masejet ha-halomot' she be-Talmud Bavli”, *Jewish Studies* 44: 37-77.

WOLFSON, E. R. (2011). *A Dream Interpreted within a Dream: Oneiropoiesis and the Prism of Imagination*. New York, Zone Books.

YARDENI, A. (1997). *The book of the hebrew script : history, palaeography, script styles, calligraphy and design*. Jerusalem, Carta.

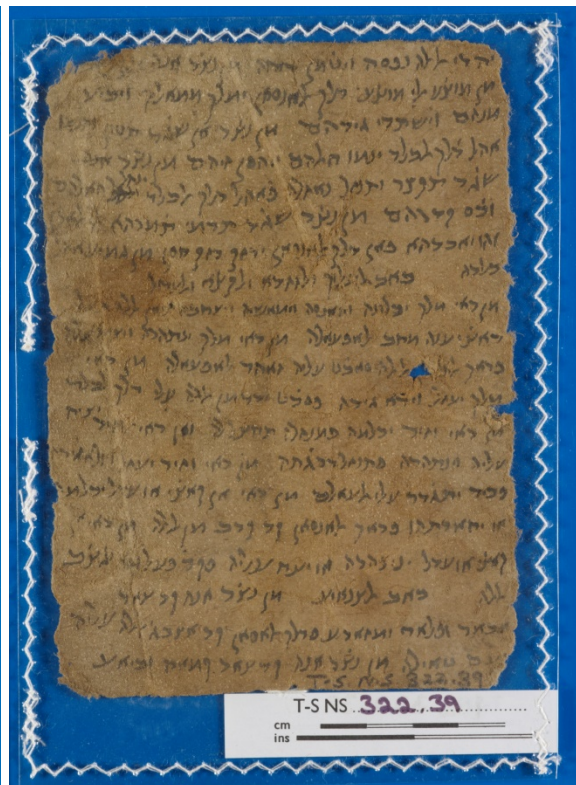
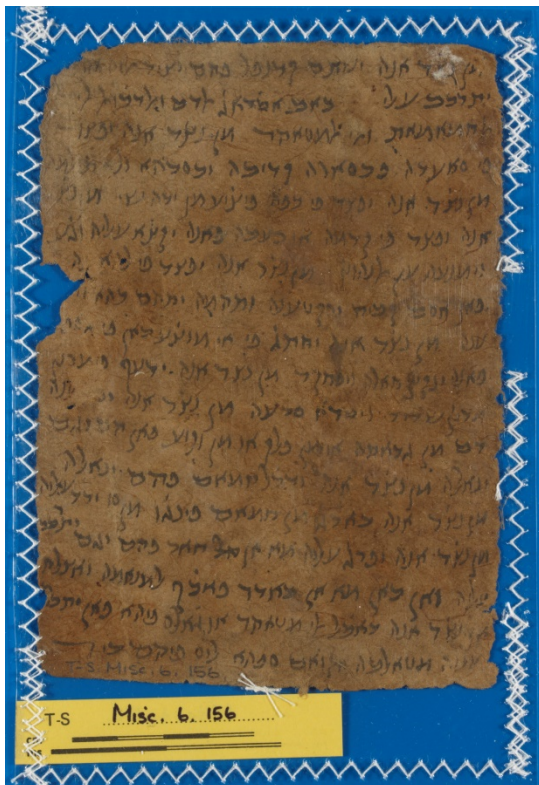
- ŶARRĀR, Ş. (2003). *Kitāb al-manāmāt al-Ayyūbiya al-musammā Ijbār al-anām bi-ajbār al-manām*. Beirut, Al-Mu'assasa al-'Arabīya li-l-dirāsa wa-l-naẓr.
- YOUSIF, E. I. (2002). *Les chroniqueurs syriaques*. París, L'Harmattan.
- YUDLOV, Y. (1979). "Pitron Halomot" le-Rav Hai Gaon", *Alei Sefer* 6-7: 107-120.
- ZEITLIN, S. (1975). "Dreams and Their Interpretation from the Biblical Period to the Tannaitic Time: An Historical Study", *The Jewish Quarterly Review*, New Series 66 (1): 1-18.
- ZGOLL, A. (2006). *Traum und Welterleben im antiken Mesopotamien*. Münster, Ugarit-Verlag.
- ZILIO-GRANDI, I. (2009). "Introduzione all'onirocritica islamica", en *Sulle ali del sogno*. I. L. V. P.A. Rossi, E. Miconi.
- AL-WĀḤIDĪ, A. Ḥ. (n.d.), *Šarḥ Diwān al-Mutanabbī*, ed. Electrónica al-Mustafa.
- AL-WARDĪ, 'A. (1994). *Al-Aḥlam bayna al-'ilm wa-l-'aqīda*. Cairo, Dar al-Kufan.
- AL-ZIRIKLĪ, J. D. (2002), *A'lām*, V, Beirut, Dar El Ilm Lilmalayin.

VI. APÉNDICE ILUSTRATIVO⁷¹²

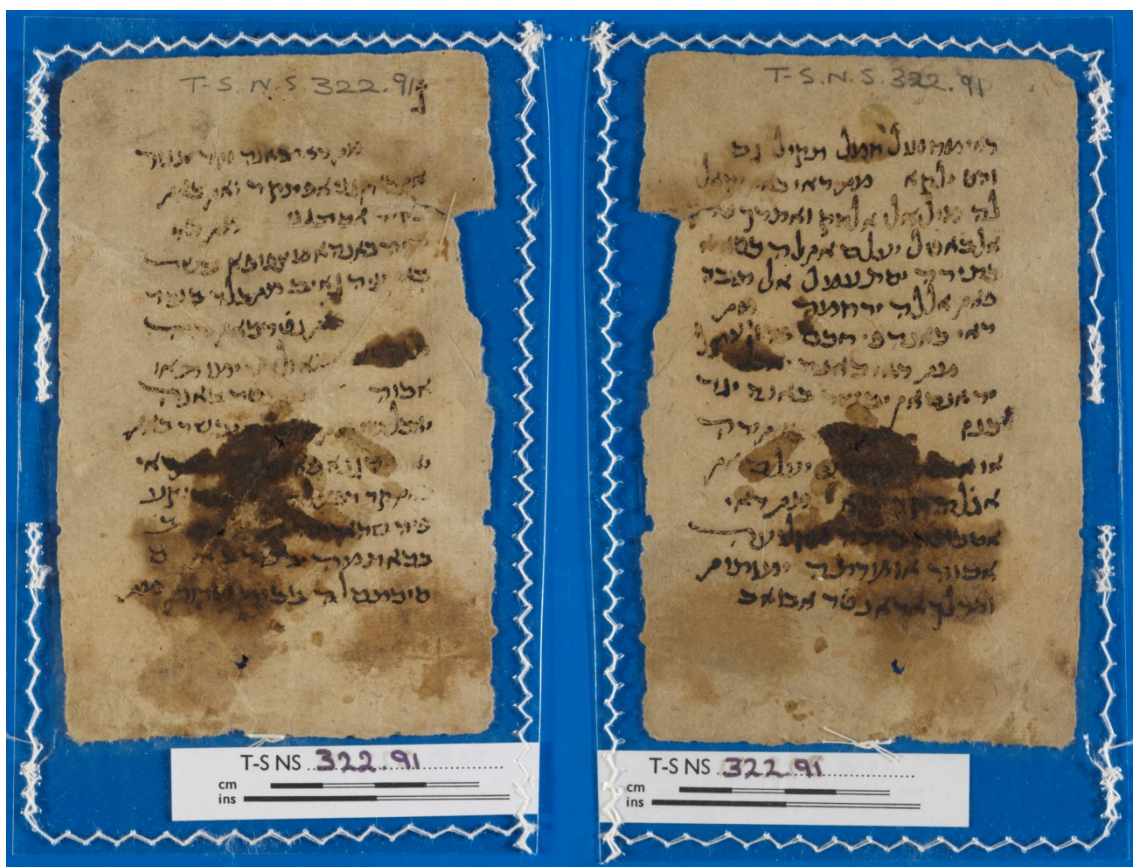
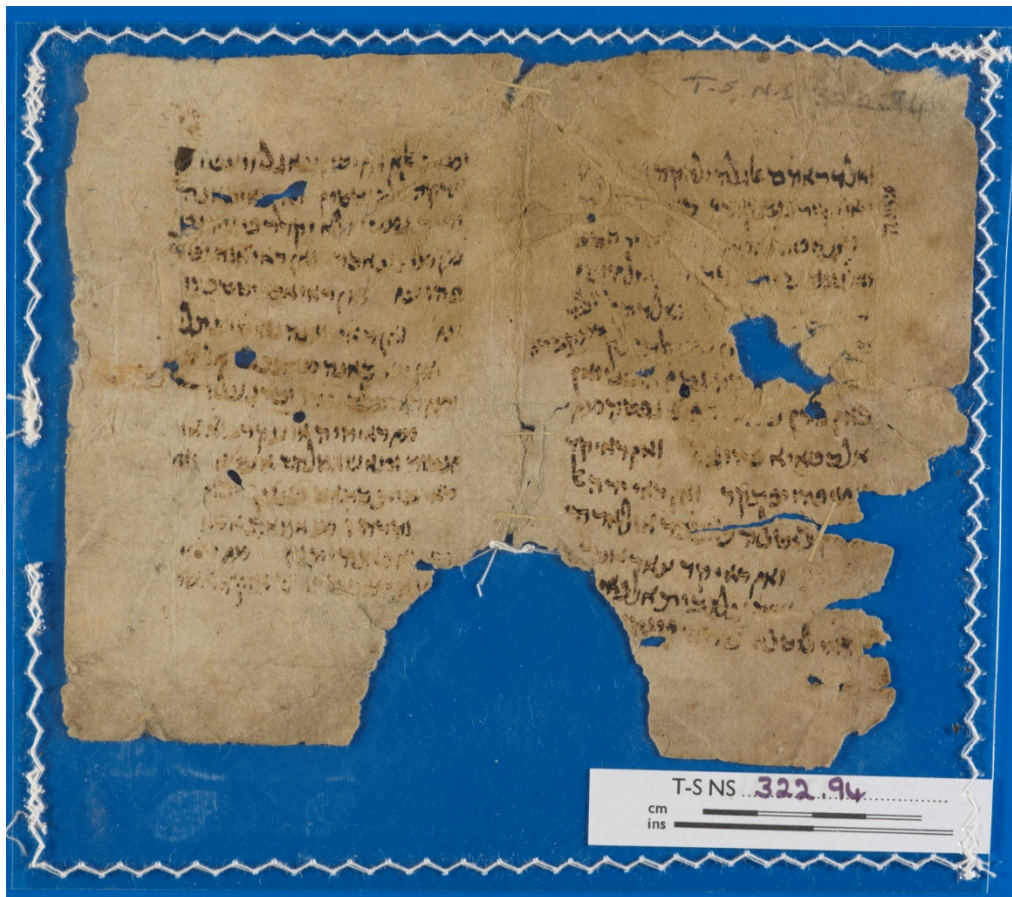

⁷¹² Imágenes cortesía de Syndics of Cambridge University Library.

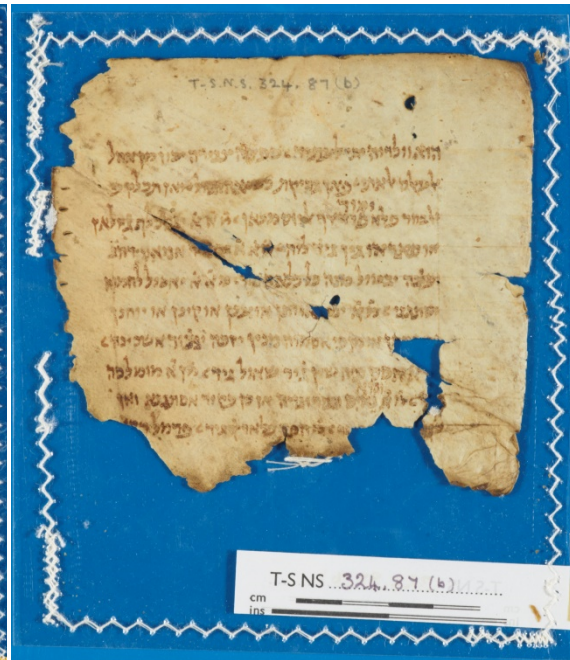

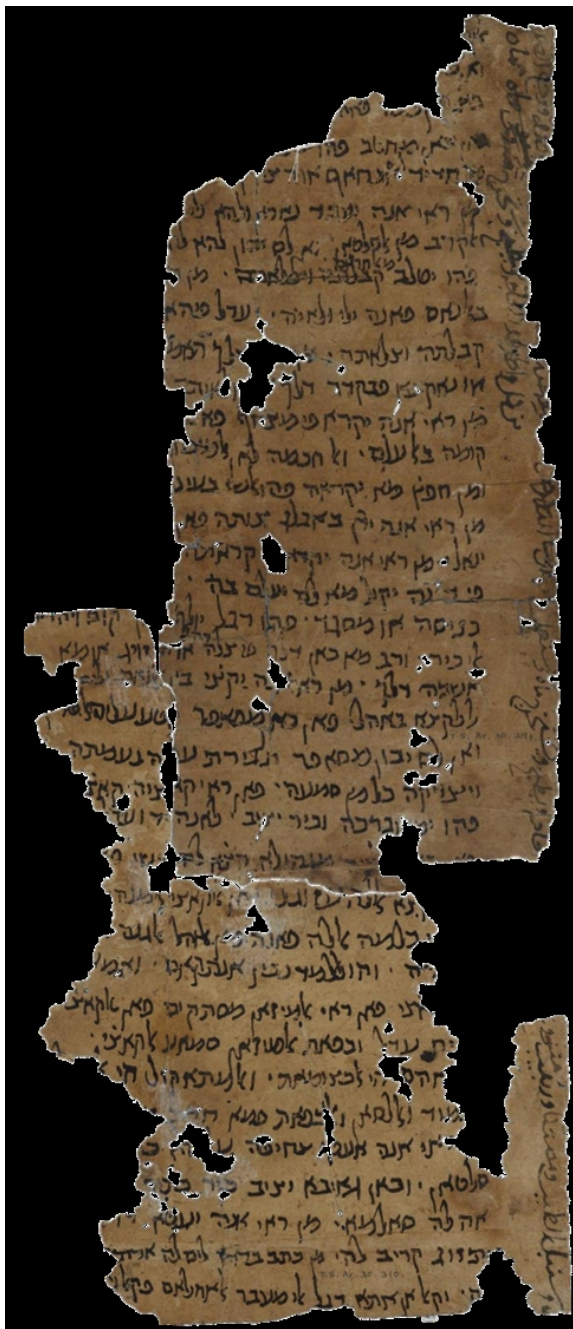

Reconstrucción del FGP de T-S Ar.30.210 y T-S Ar.30.231

